ACTELE MARTIRICE

COLECŢIA

«PĂRINŢI ŞI SCRIITORI BISERICEŞTI»

APARE
DIN INIŢIATIVA ŞI SUB ÎNDRUMAREA
PREA FERICITULUI PĂRINTE

IUSTIN

PATRIARHUL BISERICII ORTODOXE ROMÂNE

Digitally signed by Apologeticum
DN: cn=Apologeticum, c=RO, o=Apologeticum, ou=Biblioteca teologica digitala, email=apologeticum2003@yahoo.com
Reason: I attest to the accuracy and integrity of this document
Location: Romania
Date: 2005.08.10 15:13:39 +03'00'

COMISIA DE EDITARE:

Arhim. BARTOLOMEU V. ANANIA (preşedinte), Pr. Prof. TEODOR BODOGAE, Pr. Prof. ENE BRANIŞTE, Prof. NICOLAE CHIŢESCU, Pr. Prof. IOAN G. COMAN, Prof. ALEXANDRU ELIAN, Pr. Prof. DUMITRU FECIORU, Prof. IORGU IVAN, Pr. Prof. GRIGORIE T. MARCU, Pr. Prof. IOAN RĂMUREANU, Pr. Prof. DUMITRU STĂNILOAE, Prof. ADRIAN POPESCU (secretar).

PĂRINŢI ŞI SCRIITORI BISERICEŞTI

11

ACTELE MARTIRICE

CARTE TIPĂRITĂ CU BINECUVÎNTAREA
PREA FERICITULUI PĂRINTE

IUSTIN

PATRIARHUL BISERICII ORTODOXE ROMÂNE

STUDIU INTRODUCTIV,
TRADUCERE, NOTE ŞI COMENTARII
DE PR. PROF. IOAN RĂMUREANU

EDITURA INSTITUTULUI BIBLIC ŞI DE MISIUNE
AL BISERICII ORTODOXE ROMÂNE
BUCUREŞTI — 1982

Redactor : ION CIUTACU
Tehnoredactor : VALENTIN BOGDAN

Dat la cules 12.X.1981. Bun de tipar 12.IX.1982.
Apărut 1982. Format 16/70×100 legat 1/1.
Comanda Nr. 360.

TIPOGRAFIA INSTITUTULUI BIBLIC ŞI DE MISIUNE AL BISERICII ORTODOXE ROMÂNE

Coperta : VL. STOIANOV

INTRODUCERE GENERALĂ

Publicăm în acest volum traducerea în românește din limbile greacă și latină a Actelor martirice autentice *ale unora dintre martirii creștini din secolele II—IV, care au pătimit pentru Domnul Hristos și pentru mărturisirea credinței creștine pînă la jertfa vieții lor.*

Din epoca persecuțiilor Bisericii de către împărații romani în secolele I—IV, Biserica a moștenit cultul martirilor, care s-a născut ca o manifestare firească a credinței creștine, pe care martirii creștini au mărturisit-o cu statornicie și curaj, și s-au încoronat pentru chinurile îndurate și pentru moartea lor martirică cu cununa nemuririi și a vieții veșnice.

Martirii creștini au suferit cu un curaj neînfricat, care a uimit lumea greco-romană, toate torturile și pedepsele inventate de fanatismul și brutalitatea lumii păgîne, care ura pe creștini, disprețuia credința lor într-un Dumnezeu spiritual și invizibil, lua în derîdere credința lor în învierea morților și în viața viitoare și nu avea nici o prețuire pentru viața lor morală, curată și sfîntă.

La îngrozitoarele suferințe fizice, se adăugau suferințele morale ale martirilor creștini provocate de grija pentru părinții, fiii, fiicele, rudeniile și prietenii lor. Martirii le-au suportat pe toate cu un eroism fizic și moral unic, care a forțat chiar admirația păgînilor. Curajul martirilor a făcut pe mulți păgîni să treacă la creștinism: «Semen est sanguis christianorum» = *«Sîngele creștinilor este o sămînță», scria Tertulian*[1].

Atitudinea morală a martirilor creștini în fața morții este vrednică de toată lauda, căci ei au renunțat la toate ale lumii acesteia, la părinți, la fii și fiice, la frați și la surori, la rude și prieteni, din dragoste nemărginită pentru Dumnezeu Cel nevăzut și pentru Domnul Iisus Hristos și învățătura Sa mîntuitoare. Prin aceasta, ei au împlinit cu prisosință cuvintele Mîntuitorului, Care a spus: «Oricine va măr-

---

1. Tertulian, *Apologeticum*, 50, 13, ed. J. P. Waltzing; Tertullien, *Apologétique* Texte établi et traduit. Collection des Universités de France, Paris, 1929, p. 108.

turisi pentru Mine înaintea oamenilor, și Eu voi mărturisi pentru el înaintea Tatălui Meu care este în ceruri»... și «Cel ce iubește pe tată ori pe mamă mai mult decît pe Mine nu este vrednic de Mine ; cel ce iubește pe fiu ori pe fiică mai mult decît pe Mine nu este vrednic de Mine. Și cel ce nu-și ia crucea și nu-Mi urmează Mie nu este vrednic de Mine» (Mt. 10, 32, 37—38).

Martirii creștini au murit cu bucurie, senini și răbdători în chinuri și moarte, fără revoltă și orgoliu, modești, fără să se laude cu sacrificiul vieții lor în fața păgînilor, rugîndu-se pentru prigonitorii lor, iertîndu-i, așa cum Domnul Hristos a iertat pe cei ce L-au răstignit (Lc. 23, 34), încrezători în dreptatea cauzei sfinte pentru care mureau. Ei aveau credința puternică, care i-a întărit în mijlocul celor mai grozave chinuri și suferințe, că însuși Domnul Hristos va fi împreună cu ei și va suferi împreună cu ei, bucurîndu-se că în modul acesta ei devin părtași la suferințele și moartea Domnului Hristos pe cruce.

«Scriu tuturor Bisericilor și le spun tuturor», se adresează Sfîntul Ignatie Teoforul creștinilor din Roma, martirizat în 107, în circul Colossaeum, în timpul jocurilor publice oferite de împăratul Traian (98—117) populației Romei, în urma victoriei sale contra dacilor din 105—106, «că mor de bună voie pentru Dumnezeu, *numai dacă voi nu mă veți împiedica. Vă rog să nu-mi arătați o bunăvoință nepotrivită. Lăsați-mă să fiu mîncarea fiarelor, prin care pot ajunge la Dumnezeu. Sînt grîu al lui Dumnezeu și voi fi măcinat de dinții fiarelor ca să fiu găsit pîine curată a lui Hristos...»* [2].

Tăria credinței sale, dragostea sa fierbinte pentru Hristos, Care a pătimit pentru mîntuirea neamului omenesc, rugămințile și mărturisirea sa înainte de a fi măcinat de dinții fiarelor, la Roma, a impresionat totdeauna pe creștini :

«O, de-aș avea parte de fiarele ce-mi sînt pregătite, scrie el în continuare romanilor, și mă rog să le găsesc gata ! Le voi și momi ca să mă mănînce îndată, nu ca pe unii, de care, temîndu-se, nu s-au atins. Și chiar dacă ele nu vor vrea, le voi sili».

«Iertați-mă ! Eu știu ce-mi folosește ! Acum încep să fiu ucenic. Nu mai rîvnesc nimic din cele văzute și nevăzute, ca să ajung la Hristos. Focul, crucea, mulțimea fiarelor, tăierile, împărțirile, risipirile oaselor, strivirea membrelor, sfărîmările întregului trup, pedepsele rele ale diavolului să vie asupra mea, numai să ajung la Hristos».

---

2. Sf. Ignatiu, *Epistola către Romani*, IV, ed. P. Th. Camelot, *Ignace d'Antioche, Lettres.* Texte grec, introduction, traduction et notes, 3-e édition, (Collection Sources Chrétiennes, 10 bis), Paris, 1958, p. 130—131. Vezi și trad. românească de Pr. Ioan Mihălcescu, *Scrierile Părinților Apostolici*, t. I, București, 1927, p. 170—171.

«Mai bine îmi este să mor pentru Hristos-Iisus, decît să împărăţesc pînă la marginile pămîntului. Caut pe Acela care a murit pentru noi; îi vreau pe Acela care a înviat pentru noi; iar vremea naşterii îmi este aproape».

«Iertaţi-mă, fraţilor, nu mă împiedicaţi să trăiesc în Hristos, nevoind voi ca să mor; nu daţi lumii pe cel ce vrea să fie al lui Dumnezeu şi nu-l amăgiţi prin materie. Lăsaţi-mă să primesc lumina cea curată; ajuns acolo voi fi om. Îngăduiţi-mi să fiu imitator al suferinţei *Dumnezeului meu...»* = «Ἐπιτρέψατέ μοι μιμητὴν εἶναι τοῦ πάθους τοῦ Θεοῦ μου» [3].

Sfînta Felicitas, care a suferit mucenicia pentru Domnul Hristos la 7 martie 203, la Cartagina, în Africa, împreună cu stăpîna ei, Sfînta Perpetua, şi un grup de creştini, pe cînd se afla în închisoare, plîngîndu-se de greutatea firească a unei naşteri în luna a opta, a fost mustrată astfel de unul dintre soldaţii care păzeau închisoarea:

«Dacă acum tu suferi atît de mult, ce vei face atunci cînd vei fi aruncată fiarelor, pe care le-ai dispreţuit, fiindcă n-ai voit să jertfeşti zeilor?».

Iar ea i-a răspuns:

«Acum eu sufăr ceea ce sufăr. Acolo, însă, un altul *(Hristos)* va fi în mine, care va pătimi pentru mine, fiindcă şi eu voi pătimi pentru El» [4].

Astfel, martirii luptă şi suferă pentru Iisus Hristos, deoarece şi Hristos a suferit moartea pe cruce pentru mîntuirea noastră.

Cît priveşte atitudinea martirilor faţă de păgînii care-i duşmăneau şi-i dispreţuiau, iată ce se spune în Martiriul Sfintelor Perpetua şi Felicitas *(† 7 martie 203): pe cînd Sfintele Perpetua şi Felicitas şi martirii cei dimpreună cu ele se aflau în ajunul pătimirii şi luau ultima cină, numită agapă — masa dragostei, s-a adunat o mare mulţime, care-i privea cu dispreţ şi curiozitate. Iar ei, cu aceeaşi statornicie (în credinţă) au adresat mulţimii cuvinte, ameninţînd (pe cei de faţă) cu judecata lui Dumnezeu,* mărturisind fericirea pentru pătimirea lor şi luînd în rîs curiozitatea celor ce alergau să-i privească.

Saturus (unul dintre mucenici) le-a zis: «Nu vă este de ajuns ziua de mîine ca să priviţi în voie ceea ce urîţi astăzi? Azi prieteni,

---

3. *Ibidem*, V şi VI, ed. P. Th. Camelot, p. 132—134; Pr. I. Mihălcescu, *op. cit.*, p. 171—172.

4. *Passio Sanctarum Perpetuae et Felicitatis*, 15, ed. Herbert Musurillo, *The Acts of the Christian Martyrs*, Oxford, 1972; ed. a 2-a, Oxford, 1979, text latin, cu traducere engleză, p. 122—124; ed. Corn. I. M. I. van Beek, în *Florilegium Patristicum*, Fasciculus XLIII, Coloniae (Köln), 1938, text latin şi grec, p. 48—49; ed. R. Knopf und Gustav Krüger, *Ausgewählte Märtyrerakten*, dritte Auflage, text latin, Tübingen, 1929, p. 41; M. Viller, *Martyre et perfection* în «Revue d'ascetique et mistique», VI (1925), p. 3—35.

mîine duşmani. Întipăriţi-vă bine în minte, însă, feţele noastre, ca să ne recunoaşteţi în ziua aceea» (ziua judecăţii).

«Astfel toţi au plecat de acolo înspăimîntaţi. Mulţi dintre ei au crezut (în Hristos)» [5].

Judecarea martirilor creştini de către autorităţile romane, istorisirea chinurilor lor îngrozitoare, mai presus de fire, «au fost transmise şi în scris urmaşilor, *cum se exprimă istoricul bisericesc Eusebiu de Cezareea († 340),* ca fiind vrednice cu adevărat de o amintire nepieritoare» = «ἃ καὶ γραψῇ τοῖς μετέπειτα παραδοθῆναι, ἀλήστου μνήμης ὡς ἀληθῶς ἄξια ὄντα συμβέβηκεν» [6].

Ele au, după Eusebiu, nu numai o valoare istorică, ci şi una doctrinară şi morală, căci cunoaşterea şi istorisirea pătimirii martirilor este ziditoare de suflet. Martirii ne arată modul de a ne conduce în viaţă după poruncile Domnului Iisus Hristos, Fiul lui Dumnezeu.

De aceea el ne informează că va expune «luptele foarte pacifice pentru pacea sufletului şi va arăta numele bărbaţilor şi femeilor creştine care au avut curajul să îndure lupta pentru adevărurile credinţei creştine.

«De asemenea, el va descrie luptele atleţilor credinţei, eroismul lor victorios în atîtea încercări, biruinţele pe care le-au avut împotriva demonilor, victoriile pe care le-au obţinut asupra vrăjmaşilor nevăzuţi şi coroanele pe care le-au dobîndit în aceste lupte, spre o amintire eternă» [7].

Istorisirea chinurilor îndurate de martiri şi de mărturisitori — ὁμολογηταί, confessores, *şi felurile diferite ale morţii lor în diferitele provincii şi oraşe ale vastului Imperiu roman, adică torturile, pedepsele inumane, închisoarea şi tot felul de chinuri născocite de furia unei mulţimi fanatizate de ura contra creştinilor, se păstrează pînă azi, pentru o parte din ei în* Actele martirice, *care sînt autentice.*

Ele sînt de mai multe feluri :

I. — Copii de pe procesele verbale de judecată, *obţinute de creştini cu greutate de la tribunalele romane. Acestea se numesc propriuzis* Acta = *«Acte» şi sînt de mare valoare istorică. Actele martirice originale, adică copiile făcute de clerici sau de creştini după proceselevverbale de judecată ale autorităţilor romane, făcute la diferite tribunale din oraşele Imperiului roman, au fost numeroase, dar multe din*

5. *Ibidem*, 17, ed. H. Musurillo, p. 124—125; ed. Corn. van Beek, p. 50—53; ed. R. Knopf—G. Krüger, p. 42.

6. Eusebiu, *Istoria Bisericească*, V, Prefaţă, 1, ed. G. Bardy, Eusèbe de Césarée, *Histoire ecclésiastique*, t. II, livres V—VII, Texte grec. Traduction et notes, Paris, 1955, p. 5.

7. Eusebiu, *Ist. Bis.*, V, prefaţă 1, ed. G. Bardy, p. 5.

ele au fost distruse în timpul persecuţiei împăraţilor Diocleţian (284—305; † 316) şi Galeriu (293—311), care au ordonat distrugerea arhivelor creştine între anii 303—305.

De cea mai mare valoare istorică sînt :

1. Martiriul Sfintelor Perpetua şi Felicitas *(† 7 martie 203), deoarece l-a scris ea singură, Sfînta Perpetua, pînă în ajunul morţii ei martirice, cum se spune în introducerea Martiriului, adăugată de un creştin contemporan la istorisirea martiriului ei, care se exprimă în aceşti termeni : «Ea însăşi a istorisit de aici înainte toată desfăşurarea martiriului său aşa cum a lăsat-o scrisă de mîna şi de simţirea ei»* [8].

2. Testamentul Sfinţilor şi slăviţilor patruzeci de martiri, *care au suferit pentru Hristos la 9 martie 320, sub împăratul Liciniu (308—324), compus în numele tuturor de unul dintre ei, numit Meletie, sub forma unei scrisori.*

Multe Acte martirice sînt aproape procesele-verbale de judecată, *obţinute de contemporani de la tribunalele romane, cărora li s-a adăugat o scurtă* introducere *şi o* încheiere, *avînd ca scop zidirea morală a credincioşilor.*

Astfel sînt :

Martiriul Sfinţilor mucenici Iustin, Hariton, Harit, Evelpist, Hierax, Peon şi Liberian, *martirizaţi la Roma în iunie 165, în timpul împăratului Marcu Aureliu (161—180) şi coregentului său Lucius Verus (161—192).*

Martiriul Sfinţilor scilitani, *treisprezece la număr, martirizaţi la Scili, în Africa, la 17 iulie 180, în timpul împăratului Comod (180—192). Actul lor martiric are mare importanţă, deoarece este primul document creştin redactat în limba latină.*

Martiriul Sfîntului şi prea lăudatului apostol Apollos *(corect Apollonius)* cel numit şi Sakkeas, *martirizat la Roma, sub împăratul Comod, la 21 aprilie 184.*

Martiriul Sfîntului Pioniu preotul şi a celor împreună cu el, martirizaţi la Smirna, *în Asia proconsulară, la 12 martie 250, în timpul împăratului Deciu (249—251). În afară de faptul că în Martiriul său sînt inserate două procese-verbale, ni se spune că preotul Pioniu însuşi «a lăsat această scriere* — τὸ σύγγραμμα τοῦτο κατέλιπεν — *spre încurajarea noastră»* [9]. *Deci, el însuşi şi-a scris o parte din Actul său martiric.*

Martiriul Sfinţilor Carp, Papil şi Agatonica, *martirizaţi la Pergam, în Asia proconsulară, la 13 octombrie 250, sub împăratul Deciu (249—251).*

---

8. *Passio Sanctarum Perpetuae et Felicitatis*, II, ed. H. Musurillo, p. 108 ; ed. Corn. van Beek, p. 10—11 ; ed. R. Knopf—G. Krüger, p. 36.

9. *Martiriul Sf. Pionius preotul şi al celor împreună cu el*, 1, H. Musurillo, p. 136 ; ed. R. Knopf—G. Krüger, p. 45.

Actele Sfîntului Ciprian, *episcopul Cartaginei, martirizat la 14 septembrie 258 sub împăratul Valerian (253—260).*

Martiriul Sfîntului Montanus, preotul din Singidunum *(Belgrad), martirizat la 26 martie 304, sub împărații Diocleția*n *și Galeriu, a fost refăcut de Pr. Nic. M. Popescu după* Martiriul Sf. Irineu de Sirmium, *ținînd seama de informațiile istoricilor și ale martirologiilor de la începutul secolului al IV-lea.*

Martiriul Sfintelor Agapi, Irina și Hiona, *care au suferit mucenicia la Tesalonic, la 1 aprilie 304, sub împărații Diocleția*n *(284—305 ; † 316) și Galeriu (293—311).*

În Actul lor martiric sînt inserate două procese-verbale.

Martiriul Sfîntului Irineu, episcop de Sirmium, *martirizat la Sirmium (azi Mitrovița, în Serbia) la 6 aprilie 304, în provincia Pannonia Inferior (Secunda), în timpul împăraților Diocleția*n *și Galeriu, care reproduce aproape întocmai procesul său verbal de judecată de la tribunalul din Sirmium.*

Martiriul Sfîntului Euplus, *diacon al Bisericii din Catania în Sicilia, martirizat la 12 august 304, sub împărații Diocleția*n *(284—305) și Maximian Hercule (286—305).*

II. — Altele sînt istorisiri scrise de clericii sau de creștinii contemporani, *martori oculari ai chinurilor martirilor, sau pe baza mărturiilor unor contemporani, care au povestit suferințele acestora, din auzite.*

Aceste istorisiri ale arestării, judecării, chinuirii și morții martirilor, fie că le-au scris martirii înșiși, fie că le-au scris alți creștini după procesele verbale luate de la tribunalele romane, sau după cele văzute sau auzite de ei de la creștinii care au fost martori oculari, se numesc în genere «martirii» — μαρτύριον *sau* μαρτύρια, passio *sau* passiones.

E de la sine înțeles că valoarea lor istorică este mare pentru că ne arată credința și viața morală exemplară a creștinilor din epoca persecuțiilor împăraților romani, secolele I—IV. Ele se citeau la cultul creștin, pentru îmbărbătarea și edificarea credincioșilor și se citesc pînă azi.

Dintre Actele martirice scrise de autori contemporani ai martirilor, sînt traduse aici :

Martiriul Sfîntului Policarp, episcopul Smirnei, *care a suferit martiriul la 23 februarie 155 în timpul împăratului Antonin Pius (138—161), fiind cel mai vechi «Martiriu» care ni s-a păstrat în întregime în limba greacă. El este foarte important pentru că, între altele, ne arată modul în care a început* cultul Sfinților *și* cinstirea moaștelor *lor.*

Scrisoarea Bisericilor din Lugdun (Lyon) și Vienna *(în Gallia)* către Bisericile din Asia și Frigia *despre cei 48 de martiri din Lugdun și Vien-*

na, martirizaţi sub împăratul Marcu Aureliu (161—180) la începutul lunii august 177.

Martiriul Sfîntului Dasius, *martirizat la Axiopolis (Hinog, Cernavodă, jud. Constanţa), sărbătorit şi la Durostor (Silistra), la 20 noiembrie 304, în timpul împăraţilor romani Diocleţian (284—305 ; † 316) şi Maximian Galeriu (293—305, cezar ; 305—311, împărat).*

Martiriul Sfîntului Mucenic Emilian din Durostor, *martirizat la 18 iulie 362, în timpul împăratului Iulian Apostatul (361—363).*

Martiriul Sfîntului Sava Gotul, *martirizat la nordul Dunării la 12 aprilie 372, în Dacia Carpatică, de goţii păgîni.*

La aceste Acte martirice am adăugat şi :

Viaţa Sfîntului Bretanio, episcop de Tomis *(† 25 ianuarie 380 sau 381).*

Viaţa Sfîntului Teotim, episcop de Tomis *(† înainte de 407), avînd în vedere că aceşti doi sfinţi au păstorit ca episcopi la Tomis-Constanţa, în România de azi.*

Viaţa Sfîntului Alexandru Romanul de Drizipara, *localitate din Tracia, între Adrianopol şi Constantinopol, soldat creştin în armata romană, martirizat în 298, sub împăraţii Diocleţian şi Maximian Galeriu, pe care a tradus-o în româneşte Pr. prof. Teodor Bodogae.*

Avînd în vedere importanţa lor deosebită pentru vechimea creştinismului, mai ales pentru pătrunderea lui în lumea greco-romană, precum şi pentru istoricitatea persoanei lui Iisus Hristos, am socotit că este bine să dăm în româneşte două dintre cele mai vechi epitafe creştine *şi anume :*

1. Epitaful lui Abercius de Hierapolis *(Frigia), care a trăit între anii 140—216.*

2. Epitaful lui Pectorius de Autun *(Augustodunum), în Galia, la sfîrşitul secolului al II-lea sau începutul secolului al III-lea.*

Aceste Acte martirice autentice, *pe lîngă marea lor valoare istorică, deoarece ele ne arată ce gîndea societatea păgînă greco-romană despre creştini şi măsurile de pedepsire pe care le-au luat autorităţile Imperiului roman contra lor, care au întrecut prin cruzime orice închipuire omenească, dezlănţuind de la jumătatea secolului I pînă la publicarea edictului de la Milan, din ianuarie 313, cele mai crude şi sălbatice persecuţii în Imperiul roman, au şi o mare valoare morală şi educativă, fiind totdeauna ziditoare de suflet pentru creştini.*

«Dacă vechile pilde de credinţă, se spune în introducerea Martiriului Sfintelor Perpetua şi Felicitas, *care mărturisesc harul lui Dumnezeu şi lucrează la zidirea sufletească a omului, au fost păstrate în scris, iar prin citirea lor, ca printr-o reprezentare a faptelor, şi Dumnezeu să fie*

cinstit și omul întărit»... «tot așa și mărturisirile și faptele cele noi (ale martirilor), deopotrivă făgăduite, să le socotim, ca și pe celelalte, lucrări ale Duhului Sfînt, alături de Scriptura Bisericii — instrumentum Ecclesiae —, *căreia i s-a transmis același Duh, spre a împărți tuturor toate darurile, după cum a dat Domnul fiecăruia (Rom. 12, 3 ; I Cor. 7, 17)... fiindcă Dumnezeu împlinește totdeauna ceea ce a făgăduit, spre a fi mărturie necredincioșilor și spre folos credincioșilor»* [10].

Ele au în același timp și o valoare doctrinară, deoarece ne arată ce credeau creștinii în ultimele momente ale vieții lor, cînd au mărturisit cu curaj înaintea persecutorilor credința lor în Hristos. În mărturisirile lor, Sfinții martiri arată scopul creării universului și al omului, scopul întrupării lui Hristos, Fiul lui Dumnezeu, Care s-a răstignit pentru mîntuirea lumii, însemnătatea învierii lui Hristos, pentru creștini, credința în nemurirea sufletului și speranța în viața viitoare fericită, unde creștinii vor trăi împreună cu Domnul Hristos în împărăția cerurilor, unde bucuria, desfătarea și fericirea celor ce cred în Dumnezeu și împlinesc pe pămînt poruncile Sale sfinte nu se va termina niciodată.

Iată cu cîtă căldură și credință s-a rugat Sfîntul Policarp († 23 februarie 155), înainte de a fi ars pe rugul ridicat de păgîni în piața publică din Smirna, în care vedem elementele principale ale învățăturii creștine :

«Doamne Dumnezeule, atotputernice, Tatăl iubitului și binecuvîntatului Tău Fiu, Iisus Hristos, prin Care am primit cunoștința despre Tine, Dumnezeul îngerilor, al puterilor, a toată zidirea și al întregului neam al celor drepți, care trăiesc înaintea feței Tale, Te binecuvîntez că m-ai învrednicit de ziua și ceasul acesta, ca să iau parte cu ceata mucenicilor Tăi la paharul Hristosului Tău, spre învierea vieții de veci a sufletului și a trupului, în nestricăciunea Duhului Sfînt, între care fă să fiu primit înaintea Ta astăzi, ca jertfă grasă și bineplăcută, precum m-ai pregătit și mi-ai descoperit și împlinit, Dumnezeule Cel nemincinos și adevărat. Pentru aceasta și pentru toate Te laud, Te binecuvîntez și Te preamăresc prin veșnicul și cerescul arhiereu Iisus Hristos, iubitul Tău Fiu, prin Care, împreună cu El și cu Duhul Sfînt, Ți se cuvine slavă acum și în veacurile ce vor să fie. Amin» [11].

Aceasta este cea mai veche rugăciune, rostită cu cîteva clipe înainte de moartea sa martirică de un episcop ortodox, de Sfîntul Policarp, pe care a consemnat-o istoria și ni s-a păstrat întocmai pînă azi.

---

10. *Passio Sanctarum Perpetuae et Felicitatis*, 1, ed. H. Musurillo, p. 106; Corn. van Beek, p. 6—7 ; ed. R. Knopf — G. Krüger, p. 35—36.

11. *Martiriul Sfîntului Policarp*, 14, ed. H. Musurillo, p. 12—15 ; ed. R. Knopf—G. Krüger, p. 5.

Iată acum mărturisirea scurtă, dar substanțială, făcută de Sfîntul Iustin martirul și filozoful în anul 165, înaintea prefectului Romei, Rusticus, în timpul domniei împăratului Marcu Aureliu (161—180), despre credința și învățătura creștină, înainte de a fi condamnat la moarte și executat imediat.

«Noi adorăm pe Dumnezeul creștinilor, despre care credem că este unul singur, făcătorul și creatorul de la început a toată lumea văzută și nevăzută, și pe Domnul nostru Iisus Hristos, Fiul lui Dumnezeu, Cel ce a fost proorocit de profeți, că va veni pentru mîntuirea neamului omenesc, propovăduitorul și dascălul învățăturilor bune».

«Și eu, om fiind, socotesc cuvintele mele neînsemnate față de nemărginirea lui Dumnezeu, mărturisind că este nevoie de acea putere profetică prin care a fost proorocit Cel despre care am spus acum că este Fiul lui Dumnezeu. Să știi, deci, că primind putere de sus au prezis profeții venirea viitoare a Acestuia (a lui Hristos), printre oameni» [12].

Actele martirice ne arată, de asemenea, cum a luat naștere cultul Sfinților și al sfintelor moaște. *El s-a practicat chiar de la începuturile creștinismului. Sfîntul Apostol Iacob spune că «mult poate rugăciunea stăruitoare a dreptului» (Iacob 5, 16), prin care trebuie să înțelegem mai ales «rugăciunea sfîntului», iar Sfîntul evanghelist și apostol Ioan ne spune că «cei douăzeci și patru de bătrîni au căzut înaintea Mielului (Domnului Hristos), avînd fiecare alăută și cupe de aur,* pline cu tămîie, care sînt rugăciunile Sfinților» *(Apoc. 5, 8). Rugăciunile Sfinților s-au ridicat totdeauna în Biserică ca o tămîie bineplăcută și plină de mireasmă înaintea lui Dumnezeu și a Domnului Hristos.*

Apocalipsa Sfîntului Ioan este plină la fiecare pagină de amintirea celor ce și-au vărsat sîngele pentru Hristos. «Am văzut sub jertfelnic sufletele celor înjunghiați pentru cuvîntul lui Dumnezeu și pentru mărturia pe care au dat-o» *(Apoc. 6, 9). De aceea moaștele Sfinților au fost depuse chiar din secolul al II-lea pe sfînta masă, în altarele bisericilor, pe care se săvîrșește pînă azi jertfa euharistică, ele făcînd legătura între jertfa lui Iisus Hristos pe Cruce, jertfa martirilor și jertfa nesîngeroasă euharistică. În Apocalipsă,* martiriul *apare ca o formă strălucită a sfinteniei creștine.* «Aceștia, care sînt îmbrăcați în haine albe, *se spune în Apocalipsă,* sînt cei ce vin din strîmtorarea cea mare și și-au spălat veșmintele lor și le-au făcut albe în sîngele Mielului (Hristos)» *(Apocalipsă 7, 13—14).*

După Clement Alexandrinul († 216), numele de «gnostic» ce caracterizează pe creștinul desăvîrșit, care a ajuns la cunoașterea perfectă

---

12. *Martiriul Sf. Iustin și a celor dimpreună cu el,* 2, ed. Musurillo, p. 48; ed. R. Knopf—G. Krüger, p. 15—16.

a lui Dumnezeu și s-a unit cu El, se recapitulează în numele de martir — ἔχεις συγκεφαλαίωσιν γνωστικοῦ μάρτυρος.[13] *Martirul creștin reprezintă în esență perfecțiunea sau plenitudinea iubirii față de atotputernicul Dumnezeu și față de aproapele nostru. «Și dacă trecem la iubire, spune Clement Alexandrinul, martir fericit și adevărat este într-adevăr cel ce mărturisește desăvîrșit poruncile (divine), pe Dumnezeu și pe Hristos, pe Care iubindu-L L-a recunoscut ca frate și s-a dăruit Lui cu totul...»* [14].

«Apostolii, imitînd pe Domnul, și fiind cu adevărat gnostici *și desăvîrșiți* — γνωστικαὶ καὶ τέλειοι — *au murit (ca martiri) pentru Bisericile pe care le-au înființat»* [15].

Martiriul mai înseamnă, după Clement Alexandrinul, și «curățirea de păcate în slavă» — «μάρτυρος ἀποκάθαρσις εἶναι ἁμαρτιῶν μετὰ δόξης».[16]

Creștinii au făcut totdeauna deosebire între cultul Sfinților și cultul păgîn al morților și eroilor. Ei nu cinsteau pe Sfinți ca păgînii pe zei, căci rugăciunea lor se îndrepta, prin mijlocirea Sfinților, către Dumnezeu. Sfîntul este un intercesor, un mijlocitor bine plăcut lui Dumnezeu, care, învestit cu cinstea și nimbul sfinteniei, se roagă pentru creștini.

«Ne închinăm lui Hristos, *se spune în Martiriul Sfîntului Policarp († 23 februarie 155),* pentru că El este Fiul lui Dumnezeu, iar pe martiri îi cinstim după vrednicie ca pe ucenicii și imitatorii Domnului, pentru neîntrecuta lor iubire față de împăratul și învățătorul lor. Fie ca și noi să devenim părtași și împreună ucenici cu ei» [17].

Martirii au fost îngropați cu deosebită cinste. Trupurile, resturile sau osemintele lor au fost îngropate de creștini cu mare grijă, dragoste și pietate. Pe mormintele martirilor sau în apropierea acestora, s-au ridicat primele locașuri creștine de cult, numite «martyria». *La mormîntul martirilor, creștinii se adunau și săvîrșeau cultul, în deosebi Sfînta Euharistie, în ziua aniversării morții lor, pe care o numeau* «ziua nașterii» — ἡμέρα γενέθλιος — *latinește* dies natalis, *căci au trecut din moarte la viață.*

«Noi am dobîndit, mai în urmă, *se spune în Martiriul Sfîntului Policarp,* osemintele lui, mai cinstite decît pietrele prețioase și mai scumpe decît aurul și le-am așezat la un loc cuviincios. Dea Domnul să ne

13. Clement Alexandrinul, *Stromata,* IV, 14, 96, ed. O. Stählin — L. Früchtel, Band II, Buch I—IV, dritte Auflage, in «Die griechischen christlichen Schriftsteller der ersten Jahrhunderten», Band 52 (15), Berlin, 1960, p. 290.
14. Idem, *Stromata,* IV, 9, 74, ed. cit., p. 282.
15. *Ibidem,* IV, 9, 74, ed. cit., p. 282.
16. *Ibidem* ,IV, 9, 73, ed. cit., p. 281.
17. *Martiriul Sf. Policarp,* 17, ed. H. Musurillo, p. 16—17; ed. R. Knopf — G. Krüger, p. 6.

adunăm şi noi acolo, după putinţă, cu bucurie şi veselie, ca să sărbătorim ziua martiriului lui — ἐπιτελεῖν τὴν τοῦ μαρτυρίου αὐτοῦ ἡμέραν γενέθλιον — ca zi a naşterii, atît pentru amintirea celor ce au săvîrşit lupta cît şi pentru deprinderea şi pregătirea celor ce vor lupta în urmă» [18].

Tertulian aminteşte că creştinii făceau rugăciuni în fiecare an pentru cei morţi, cu ocazia aniversării naşterii lor spirituale. «Facem pomeniri pentru cei morţi în ziua anuală a naşterii lor (spirituale), — spune textual Tertulian: «Oblationes pro defunctis, pro natalitiis annua die facimus» [19]. *Din aceste însemnări, s-au format martirologiile şi calendarul creştin.*

În cinstea martirilor şi Sfinţilor s-au ridicat locaşuri de cult, iar numele lor a început să se dea şi se dă pînă azi ca nume de botez.

În marea familie care este Biserica, ai cărei membri sînt deopotrivă creştinii din viaţă, care formează Biserica luptătoare de pe pămînt, şi creştinii adormiţi întru Domnul, care formează Biserica triumfătoare din ceruri, martirii şi sfinţii se roagă neîncetat lui Dumnezeu pentru mîntuirea tuturor creştinilor. Dacă în cultul sfinţilor şi al moaştelor lor, s-au putut strecura uneori unele abuzuri, faptul acesta nu infirmă legitimitatea şi folosul cultului martirilor şi Sfinţilor în una, Sfîntă, universală şi apostolică Biserică a Domnului Hristos, Cel ce o călăuzeşte pînă la sfîrşitul veacurilor.

INDICE SCRIPTURISTIC

Matei 10, 32, 37—38 — 6
Luca 23, 34 — 6
Romani 12, 3 — 12
I Corinteni 7, 17 — 12
Iacob 5, 16 — 13
Apocalipsa 5, 8 — 13
6, 9 — 13
7, 13—14 — 13

INDICE REAL ŞI ONOMASTIC

A

Abercius de Hierapolis (Frigia), 11.
Acte, 8.
Acte martirice, 5, 8, 9, 10, 11, 13.
Admiraţie, 5.
Adrianopol, 11.
Africa, 7.
Agapă, 7.
Agapi, martiră, 10.
Agatonica, martiră, 9.
Ajun, 9.
Alexandru Romanul de Drizipara, 11.
Altar, -re, 13.
Amintire, 8, 13, 15.
Aniversare, 15.
Antonin Pius, împărat roman, 10.
Apocalipsa, 13.
Apollos şi Apollonius, martir, 9.
Apostoli, 14.
Aprilie, 9, 10, 11.
Aproapele, 14.
Arestare, -ri, 10.
Arhiereu, 12.
Arhivă, -ve, 9.
Armata romană, 11.
Asia (proconsulară), provincie romană, 10.
Atitudine, 5, 7.
Atlet, -ţi, 8.
August, luna, 10, 11.
Aur, 14.

18. *Ibidem*, 18, ed. H. Musurillo, p. 16—17; ed. R. Knopf—G. Krüger, p. 6.
19. Tertulian, *De corona militis*, III, P.L., II, col. 99.

Autorităţi, 8, 11.
Autun (Augustodunum), oraş din Gallia, 11.
Axiopolis (Hinog, Cernavodă), oraş din Scythia Minor, 11.

B

Bărbat, bărbaţi, 8.
Biruinţă, -ţe, 8.
Biserică, Biserici, 5, 6, 10, 13, 14, 15.
Biserică luptătoare, 15.
Biserică triumfătoare, 15.
Bodogae, Pr. prof. Teodor, 11.
Bretanio, episcop de Tomis, 11.
Bucurie, 15.

C

Calendarul creştin, 15.
Carp, martir, 9.
Cartagina, 7, 10.
Catania, oraş în Sicilia, 10.
Cer, ceruri, 6.
Cernavodă, oraş, 11.
Cezar, demnitate imperială, 11.
Chin, -uri, 5, 6, 8, 10.
Cină, 7.
Cinstirea moaştelor, 10.
Ciprian, sfînt, 10.
Clement Alexandrinul, scriitor bisericesc, 13, 14.
Clerici, 8, 10.
Colossaeum, 6.
Comod, împărat roman, 9.
Confessores, 8.
Constanţa, judeţ, 11.
Constantinopol, 11.
Contemporani, 9, 10.
Cópii, 8.
Coroană, -ne, 8.
Creator, 13.
Credincios, -şi, 9, 12.
Credinţă, 5, 6, 7, 8, 10, 11, 12.
Creştini, 5, 6, 7, 8, 9, 10, 11, 13, 14, 15.
Creştinism, 11, 13.
Cruce, 6, 7, 13.
Cultul martirilor, 5, 15.
Cultul moaştelor, 13, 15.
Cultul păgîn, 14.
Cultul Sfinţilor, 10, 13, 14, 15.
Cunoaştere, 13.
Cunoştinţă, 12.
Cununa nemuririi, 5.
Curaj, 5, 8, 12.
Curăţire, 14.
Cuvînt, cuvinte, 13.

D

Dacia Carpatică, 11.
Dascăl, -ul, 13.
Daslus, martir şi sfînt, 11.
Deciu, împărat roman, 10.
Demon, -ni, 8.
Desfătare, 12.
Desfăşurarea (martiriului), 9.
Diacon, 10.
Dies natalis — ziua naşterii, 14.
Diocleţian, împărat roman, 9, 10, 11.
Document, -e, 9.
Doamne Dumnezeule, 12.
Domnul, 14.
Dragostea, 5, 14.
Drizipara, localitate din Tracia, 11.
Duhul Sfînt, 12.
Dumnezeu, 5, 6, 7, 8, 11, 12, 13, 14, 15.
Dunărea, 11.
Durostor (Silistra), oraş din Scythia Minor, 11.

E

Emilian din Durostor (Silistra), martir şi sfînt, 11.
Episcop, -i, 11, 12.
Epitaf creştin, 11.
Epocă, 5, 10.
Eroism, 5, 8.
Erou, -i, 14.
Euharistie (Sfînta), 14.
Eusebiu de Cezareea, istoric, 8.
Euplus, martir, 10.
Evelpist, martir, 9.

F

Familie, 15.
Fanatism, 5.
Fapte (omeneşti), 11, 12.
Făcător, 13.
Februarie, 10.
Felicitas, sfînta, 7, 9, 11.
Femeie, femei, 8.
Fericire, 7, 12.
Fiare, 6, 7.
Fiul lui Dumnezeu, 8, 12, 13, 14.
Foc, 6.
Frate, fraţi, 7.
Frigia, provincie romană, 10.

G

Galeriu, împărat roman (numit şi Maximian Galeriu), 9, 10, 11.
Gallia, azi Franţa, 10.
Gnostic, -ci, 13, 14.
Goţii, 11.
Grîu, 6.

H

Har, -ul, 11.
Harit, martir, 9.
Hariton, martir, 9.
Hierapolis, oraş din Frigia, 11.
Hierax, martir, 9.

Ilinog, oraş pe Dunăre, 11.
Ilionа, martiră, 10.
Hristos, 5, 6, 7, 8, 9, 11, 12, 13, 14, 15.

I

Iacob, sfîntul apostol, 13.
Ianuarie, lună, 11.
Ignatie Teoforul (sfîntul), 6.
Iisus Hristos, 7, 8, 11.
Imitator, -ri, 7, 14.
Imperiul roman, Imperiul, 8, 9, 11.
Informaţii, 10.
Intercesor, 14.
Instrumentum Ecclesiae — Scriptura Bisericii, 12.
Introducere, 9.
Ioan, Sfîntul evanghelist, 13.
Irina, martiră, 10.
Irineu de Sirmium (Mitrovitza), sfînt, 10.
Istoria, istorie, 12.
Istorici, 10.
Istoricitate, 11.
Istorisire, -ri, 8, 9, 10.
Iubirea, 14.
Iulian Apostatul, împărat roman, 11.
Iulie, lună, 9, 11.
Iunie, lună, 9.
Iustin, Sfînt şi martir, 9, 13.

Î

Împărăţia cerurilor, 12.
Împăraţii romani, 5.
Împărat,-ul, 14.
Început, 13.
Încheiere, 9.
Închisoare, -ri, 7, 8.
Îngeri, 12.
Întrupare, 12.
Învăţătură, -uri, 5, 12, 13.
Învăţător, 14.
Învierea morţilor, 5, 12.

J

Jertfă, 5, 12, 13.
Jertfa euharistică, 13.
Jertfelnic, 13.
Jocuri publice, 6.
Judecare, 8, 10.
Judecată, 7, 8, 9.

L

Liberian, martir, 9.
Liciniu, împărat, 9.
Limba greacă, 10.
Limba latină, 9.
Locaşuri, 14, 15.
Lucius Verus, coregent, 9.
Lugdun (Lyon), oraş din Galia, 10.
Lumea, 7, 13.
Lumea greco-romană, 11.
Lumina, 7.
Luptă, lupte, 7, 8, 15.

M

Marcu Aureliu, împărat roman, 9, 10, 13.
Marginile pămîntului, 7.
Martie, 7, 9, 10.
Martyria, 14.
Martir, -ii, 5, 7, 8, 9, 10, 12, 13, 14, 15
Martirii creştini, 5, 6, 8.
Martiriul, 9, 10, 11, 14.
Martirizat, 6, 9, 10, 11.
Martirologii, 10, 15.
Martori, 10.
Mărturie, 10, 11, 12, 14.
Masa dragostei, 7.
Materie, 7.
Maximian Hercule, împărat roman, 10.
Mărturisire, -ri, 6, 11, 12, 13.
Mărturisitori, 8.
Meletie, martir, 9.
Membre, 6.
Membri, 15.
Mielul Hristos, 13.
Mijlocire, 14.
Mijlocitor, 14.
Milan (Mediolanum), 11.
Mîntuire, 6, 7, 12, 13, 15.
Mîntuitorul, 5.
Moartea, 6, 7, 8, 9, 10, 12, 14.
Moaştele Sfinţilor, 13.
Montanus, preot şi sfînt, 10.
Morminte, 14.
Mort, -ţi, 14, 15.
Mucenicia, 7, 10.
Mucenici, 12.
Mulţimea, 7, 8.

N

Naşterea, -e, 7.
Neam, 12, 13.
Nemurire, 5.
Nestricăciune, 12.
Nimb, 14.
Noiembrie, 11.
Nume de botez, 15.

O

Octombrie, 9.
Om, -ul, 7, 13.
Oraşe, 8.
Oseminte, 14.

P

Păcat, -e, 14.
Păgîni, 6, 7, 11, 12, 14.

Pahar, 12.
Pannonia Inferior (Secunda), 10.
Papil, martir, 9.
Passio şi passiones, 10.
Pătimirea, 8.
Pectorius de Autum (Augustodunum), creştin din Gallia, 11.
Pedeapsă, 5, 6, 8.
Peon, martir, 9.
Pergam, oraş din Asia proconsulară, 9
Perpetua, sfîntă, 7, 9, 11.
Persecutori, 12.
Persecuţia (creştinilor), 10, 11.
Persoană, 11.
Pietate, 14.
Pietre preţioase, 14.
Ploniu, preot şi martir, 10.
Pîine, 6.
Policarp, martir şi sfînt, 10, 12, 14.
Popescu, Pr. Nic. M., preot şi istoric, 10.
Poruncă, porunci, 8, 12, 14.
Prefect, 13.
Prigonitori, 6.
Procese verbale, 8, 9, 10.
Profeţi, 13.
Propovăduitor, 13.
Provincii, 8, 10.
Putere profetică, 13.
Puterile (cereşti), 12.

R

Roma, 6, 9.
Romani, 6.
România, 11.
Risipirea oaselor, 6.
Rug, -ul, 12.
Rugăciune, -uni, 12, 13, 14, 15.
Rugăminţi, 6,
Rusticus, prefectul Romei, 13.

S

Sakkeas, numit şi Apollos şi Apollonius, 9.
Sacrificiu, 6.
Saturnus, martir, 7.
Sava Gotul, martir şi sfînt, 11.
Sămînţă, 5.
Scili, localitate în Africa, 9.
Scriere, -ri, 10.
Scrisoare, -ri, 9, 10.
Scriptura Bisericii, 12.
Septembrie, 10.
Serbia, 10.
Sfînta masă, 13.
Sfînt, sfinţi, 9, 10, 11, 12, 13, 14, 15.
Sfinţenie, 14.
Sfinţii martiri, 12.
Sfinţii scilitani, 9.
Sicilia, 10.
Singidunum (Belgrad), 10.
Sînge, 5, 13.
Slavă, 12, 14.
Smirna, oraş din Asia proconsulară, 10, 12.
Societatea greco-romană, 11.
Speranţă, 12.
Stăpîn, stăpînă, 7.
Strîmtorare, 13.
Suferinţă, suferinţe, 5, 6, 7, 10.
Suflet, 8, 11, 12, 13.

T

Tămîie, 13.
Tatăl, 6, 12.
Teotim, episcop de Tomis, 11.
Testament, 9.
Tertulian, scriitor bisericesc, 5, 15.
Tesalonic, 10.
Timp, -uri, 9, 10.
Tomis (Constanţa), oraş din Scythia Minor, 11.
Torturi, 5, 8.
Traian, 6.
Tribunal, -le, romane, 8, 9, 10.
Trup, -uri, 6, 12, 14.

U

Ucenic, -ci, 6, 14.
Univers, 12.

V

Valerian, împărat roman, 10.
Valoare istorică, 8, 10, 11.
Veac, -uri, 12, 15.
Venirea viitoare, 13.
Veşminte, 13.
Viaţă, 5, 6, 8, 10, 14.
Viaţă viitoare, Viaţa de veci, 5, 12.
Victorie, -rii, 8.
Vienna, oraş din Gallia, 10.
Vrăjmaş, -şi, 8.

Z

Zei, 7, 14.
Zidire, -a, 9, 12.
Zidire sufletească, 11.
Ziua judecăţii, 8.
Ziua naşterii, dies natalis, 14, 15.

1

MARTIRIUL SFÎNTULUI POLICARP, EPISCOPUL SMIRNEI

(† 23 februarie 155)

INTRODUCERE

Sfîntul Policarp, episcopul Smirnei, a suferit martiriul pentru Hristos într-o sîmbătă, 23 februarie 155, în timpul împăratului Antonin Pius (138—161). Actul său martiric, păstrat sub formă de Scrisoare a Bisericii din Smirna către Biserica lui Dumnezeu care se află în Philomaelium și către toate comunitățile din tot locul ale Bisericii universale, *prezintă un interes istoric excepțional, deoarece este primul act martiric care ni s-a păstrat în limba greacă, în forma lui originală, care a creat genul literar creștin al* Actelor martirice [1]. *Philomaelium era un orășel din provincia Frigia, situat la frontiera cu provincia Licaonia.*

Policarp era episcop la Smirna din anul 106, cum aflăm din Epistola către Efeseni *a Sfîntului Ignatie, episcopul Antiohiei, care, în drum spre Roma, unde a suferit martiriul în 107, a fost oaspetele său* [2], *iar după plecare, i-a trimis o scrisoare din orașul Troia* [3].

Sfîntul Irineu, episcopul Lugdunului (†202), în Galia, din 177, născut la Smirna în 115, a cunoscut pe episcopul Policarp din copilărie și ne-a lăsat în Scrisoarea *către* Florinus, *trimisă acestuia în 186, informații dintre cele mai prețioase, din care aflăm că Sfîntul Policarp a cunoscut și s-a întreținut cu Sfîntul Ioan Evanghelistul la Efes și cu alții care văzuseră pe Domnul Hristos.*

«Am auzit pe Policarp, îi scrie Sfîntul Irineu lui Florinus, cum istorisea el despre relațiile sale cu Ioan (Evanghelistul) și cu ceilalți care văzuseră pe Domnul, cum își amintea el cuvintele lor și unele fapte pe

---

1. *Martyre de Polycarpe*. Texte grec, introduction et notes de P. Th. Camelot, 3-e éd. (Collection Sources Chrétiennes, no. 10 bis), Paris, 1958, p. 227.

2. Sf. Ignatie, *Scrisoarea către Efeseni*, XXI, 1, ed. P. Th. Camelot, Ignace d'Antioche, *Lettres*, Texte grec, introduction, traduction et notes 3-e éd. (Collection Sources Chrétiennes, no. 10 bis), Paris, 1958, p. 92—93.

3. Sf. Ignatie, *Scrisoarea către Policarp*, ed. P. Th. Camelot, p. 171—181.

care le auzise de la ei despre Domnul, despre minunile Sale și învățătura Sa; cum Policarp, după ce a primit toate acestea de la martorii oculari ai vieții Cuvîntului (I In. 1, 1—2) a învățat acestea toate potrivit Scripturilor...»[4].

Această relatare este confirmată de Sfîntul Irineu al Lugdunului și în lucrarea sa Contra Haereses, *în care se exprimă astfel: «Policarp nu numai că a fost instruit de Apostoli și s-a întreținut cu mulți din cei ce văzuseră pe Domnul, ci a fost pus de Apostoli episcop în Asia, în Biserica din Smirna; noi înșine l-am văzut în copilăria noastră...; el a propovăduit totdeauna acele învățături pe care le predă Biserica de la Apostoli și numai acestea sînt adevărate»* [5].

În anul 154, sau cel mai tîrziu la începutul anului 155, Sfîntul Policarp a făcut o vizită la Roma, pentru a ajunge cu papa Anicet (154—166) la o înțelegere cu privire la data serbării Paștelui. Creștinii din Palestina, Siria, Mesopotamia, Cilicia și din provinciile Asiei Mici, urmînd tradiția Sfîntului Ioan, sărbătoreau «Paștele Crucii» — Πάσχα σταυρώσιμον, *la 14 nisan (aprilie), odată cu iudeii, fapt pentru care erau numiți* «quartodecimani», *tradiție pe care o păstra și Sfîntul Policarp, iar cei de la Roma, din Alexandria și din provinciile apusene ale Imperiului roman sărbătoreau Paștile în duminica imediată după Vinerea Patimilor, numit* «Paștile învierii» — Πάσχα ἀναστάσιμον. *Înțelegerea nu s-a putut realiza, dar cei doi conducători ai Bisericii s-au despărțit în pace* [6].

La cîtva timp după sosirea sa de la Roma, Sfîntul Policarp a suferit martiriul, fiind ars pe rug în circul din Smirna, în Sîmbăta cea mare, 23 februarie 155, cu ocazia sărbătorilor organizate de asiarhul Filip, guvernatorul Asiei proconsulare [7].

Ecoul evenimentelor tragice din Filadelfia și Smirna a început să se răspîndească în provinciile și orașele din jur, iar Biserica din Philomaelium, din Frigia, a cerut informații.

Creștinii din Philomaelium doreau o istorisire a martiriului Sfîntului Policarp pe care s-o citească în Biserica lor și s-o facă cunoscută apoi și altor Biserici din lume.

Din martiriul Sfîntului Policarp, *aflăm unele informații istorice interesante.*

---

4. Sf. Irineu, *Scrisoarea către Florinus*, păstrată de Eusebiu, *Ist. Bis.*, V, 20, 6—8, ed. G. Bardy, Eusèbe de Césarée, *Histoire Ecclésiastique*, t. II, livres V—VII. Texte grec. Traduction et notes, Paris, 1955, p. 62.

5. Sf. Irineu, *Contra Haereses*, III, 4, 3, text reprodus de Eusebiu, *Ist. Bis.*, IV, 1, ed. G. Bardy, t. I, livres I—IV, Paris, 1952, p. 179.

6. Eusebiu, *Ist. Bis.*, V, 23, 24, 3—6; 16, ed. G. Bardy, t. II, p. 66, 68 și 71.

7. *Martiriul Sf. Policarp*, cap. XII, 2, ed. Herbert Musurillo, *The Acts of the Christian Martyrs*. Introduction, texts and translation, Oxford, 1972; ed. a 2-a Oxford, 1979, p. 10—11.

Au suferit martiriul în acest timp, în oraşele Filadelfia şi Smirna, din Asia proconsulară 12 martiri, dar unul singur, un frigian numit Quintus, a avut slăbiciunea să apostasieze de la credinţă, denunţîndu-se proconsulului de bună voie. Un altul, Germanicus, a rezistat cu tărie, fiind dat fiarelor sălbatice.

Sentimentele mulţimii faţă de creştini erau împărţite. Unii spectatori simţeau compătimire pentru creştini, socotindu-i oameni nevinovaţi, care nu făcuseră nimic rău contra legilor romane, dar alţii, cei mai mulţi, înfuriaţi de curajul creştinilor, strigau: «La moarte cu ateii (nelegiuiţii)! Să fie căutat Policarp!» Creştinii erau numiţi de păgîni «atei», pentru că ei adorau un Dumnezeu nevăzut şi spiritual şi nu se închinau ca păgînii statuilor văzute ale zeilor, în care cei de rînd credeau că locuieşte puterea lor.

Sfătuit de creştinii din jurul său, Sfîntul Policarp s-a retras într-o căsuţă de ţară din apropierea oraşului Smirna, unde a fost arestat de soldaţi şi adus de irinarhul Irod, adică de şeful miliţiei, şi de Nichita, tatăl acestuia, în piaţa din Smirna, în faţa proconsulului L. Statius Quadratus, care a încercat să-l convingă să renege pe Hristos în faţa mulţimii.

Iar Sfîntul Policarp a răspuns: «De optzeci şi şase de ani îi servesc şi nici un rău nu mi-a făcut. Cum pot să blestem pe Împăratul meu, Cel ce m-a mîntuit?» [8].

În faţa mulţimii adunate în stadionul din Smirna, Sfîntul Policarp a mărturisit că este creştin. Proconsulul a voit să-l condamne la fiare, dar, cum jocurile cu fiarele se terminaseră, spectatorii înfuriaţi au început să strige ca Policarp să fie ars îndată de viu.

Mulţimea păgînilor şi iudeilor a pregătit îndată rugul din vreascuri, lemne şi scînduri, aduse din prăvălii şi de la băi.

Sfîntul Policarp a refuzat să fie legat sau pironit pe lemn şi, după o rugăciune fierbinte către atotputernicul Dumnezeu, una dintre cele mai frumoase şi vechi rugăciuni care ni s-a păstrat, s-a adus «jertfă de ardere bine plăcută lui Dumnezeu» [9].

Un confector (lăncier) i-a străpuns trupul cu pumnalul. Creştinii au voit să scoată trupul lui din foc, dar, la instigaţia iudeilor, păgînii au intervenit pe lîngă Nichita, tatăl irinarhului Irod, să roage pe proconsulul Statius Quadratus ca să nu-l dea «ca nu cumva, creştinii părăsind pe cel răstignit *(pe Hristos)*, să înceapă să se închine acestuia ...Ei nu înţeleg că noi nici pe Hristos nu-L vom putea părăsi vreodată ...şi nici să ne închinăm altuia. Căci lui Hristos ne închinăm pentru că este Fiul lui Dumnezeu, iar pe martiri îi iubim după vrednicie ca pe ucenicii şi imi-

8. *Ibidem*, cap. I—VIII şi aici cap. IX, 3, ed. H. Musurillo, p. 8.
9. *Ibidem*, cap. XIV, ed. H. Musurillo, p. 12.

tatorii Domnului»[10]. *Este cel mai vechi text, din care putem cunoaşte cum a luat naştere şi ce semnificaţie are* cultul martirilor şi Sfinţilor, *în Biserica creştină. Tot din acest document, aflăm cum a luat naştere şi* cultul moaştelor, *deoarece, după ce creştinii au adunat din foc osemintele Sfîntului Policarp şi le-au aşezat la locul cuvenit, autorul textului se exprimă astfel:* «Dea Domnul să ne adunăm şi noi acolo, după putinţă, cu bucurie şi veselie, ca să sărbătorim ziua martiriului lui ca ziua naşterii» — τὴν τοῦ μαρτυρίου αὐτοῦ ἡμέραν γενέθλιον, latineşte, dies natalis[11].

Martiriul Sfîntului Policarp *este important şi pentru faptul că textul foloseşte termenul de* Biserică universală — καθολικὴ ἐκκλησία, Ecclesia universalis, *de trei ori*[12], *după ce pentru prima oară l-a folosit Sfîntul Ignatie al Antiohiei († 107), în* Epistola către Smirneni *VIII, 1*[13].

Ca şi Sfîntul Ignatie, autorul textului Martiriului Sfîntului Policarp, înţelege prin Biserica universală, *Biserica cea adevărată, răspîndită peste tot pămîntul locuit* — κατὰ τὴν οἰκουμένην καθολικὴ ἐκκλησία — *singura care păstrează adevărata credinţă a Domnului Hristos, opusă grupărilor eretice, care răstălmăcesc şi falsifică învăţătura Sa.*

Scrisoarea creştinilor din Smirna către creştinii din Philomaelium aminteşte tuturor Bisericilor şi creştinilor din lume că «Policarp, asemenea Domnului (Hristos), a aşteptat ca să fie dat morţii, pentru ca şi noi să devenim imitatorii lui, *nu căutînd numai cele ale noastre, ci şi cele ale aproapelui»*[14].

Ideea centrală a Martiriului Sfîntului Policarp este o paralelă între martiriul său şi suferinţele lui Hristos pe cruce pentru mîntuirea neamului omenesc.

Autorul şi timpul compunerii Martiriului Sfîntului Policarp. *Referitor la autor, H. Delehaye afirmă că Biserica din Smirna, pentru a răspunde dorinţei Bisericii din Philomaelium de a cunoaşte mai amănunţit cele întîmplate cu Sfîntul Policarp, a îndemnat pe creştinul Marcianus, să compună istorisirea sub forma unei* Scrisori, *pe care a trimis-o Bisericii din Philomaelium, cu rugămintea de a trimite şi altor Biserici, scrisoare copiată apoi de Evarestos*[15].

Din capitolul XXII al Scrisorii, aflăm că «acestea le-a copiat Gaius, după Irineu († 202), un ucenic al lui Policarp, cel ce a petrecut împre-

---

10. *Ibidem*, cap. XVIII, 3, ed. H. Musurillo, p. 15—16.
11. *Ibidem*, cap. XVIII, 3, ed. H. Musurillo, p. 16.
12. *Ibidem*, în formula de adresare: τῆς ἁγίας καὶ καθολικῆς ἐκκλησίας, ed. cit., p. 3; cap. VIII, I şi XIX, 2: καὶ πάσης κατὰ τὴν οἰκουμένην καθολικῆς ἐκκλησίας, ed. cit., p. 8 şi 16.
13. Sf. Ignatie, *Epistola către Smirneni*, VIII, 1, éd. P. Th. Camelot, p. 162—163.
14. Fil. 2, 14; *Martiriul Sf. Policarp*, cap. I, 2, ed. H. Musurillo, p. 2.
15. H. Delehaye, *Les passions des martyrs et les genres littéraires*, Bruxelles, 1921, p. 11.

ună cu Irineu. Iar eu, Socrate din Corint, le-am scris după copia lui Gaius. Eu, Pioniu, am scris din nou cele de mai înainte...» [16].

S-a presupus că acest Pioniu ar fi preotul Pioniu, care a suferit martiriul pentru Hristos cu un grup de creştini, la 12 martie 250, în timpul împăratului Deciu (249—251), la Pergam, în Asia Mică, dar distanţa prea mare de timp ne impune să avem rezervă faţă de identificarea lui Pioniu, care a copiat, la sfîrşitul secolului II, Martiriul Sfîntului Policarp, cu preotul Pioniu, martirizat în 250 [17].

În ceea ce priveşte ziua şi anul martiriului Sfîntului Policarp, am rămas împreună cu majoritatea istoricilor şi patrologilor la data de 23 februarie 155, care este calculată după cele afirmate în capitolul XXI al Martiriului Sfîntului Policarp, unde se spune : «A primit mucenicia preafericitul Policarp a doua zi a lunii Xantic (februarie), cu şapte zile înainte de calendele lui Martie, în Sîmbăta cea mare, pe la ceasul opt. A fost prins de Irod, fiind arhiereu Filip Tralianul şi proconsul Statius Quadratus» [18].

Data de 23 februarie 155 este atestată şi în Synaxarium Ecclesiae Constantinopolitanae [19], Martirologiul Hieronimian [20], Bibliotheca hagiographica Graeca[21] şi Bibliotheca hagiographica Latina [22].

Istoricul şi bizantinologul belgian Henri Grégoire, întemeindu-se pe ştirea dată de Eusebiu de Cezareea, în Istoria *sa, IV, 15* [23], *în care scrie că Sfîntul Policarp a suferit martiriul în timpul lui Marcu Aureliu (161—180), a încercat să demonstreze că Sfîntul Policarp a fost martirizat în 23 februarie 177, în anul în care au suferit martiriul la Lugdunum (Lyon) în Galia, 48 de martiri, dar opinia sa n-a fost acceptată* [24]. *H. I. Marrou*

---

16. *Martiriul Sfîntului Policarp,* XXII, 2 şi 3, ed. H. Musurillo, p. 18—19.

17. *Martiriul Sf. Policarp şi al celor dimpreună cu el,* II, 1 ; III, 6, ed. H. Musurillo, p. 136—138 ; H. Musurillo, *The Acts of the Christian Martyrs,* Oxford, 1979, Introduction, p. XIV ; P. Corssen, *Die Vita Polycarpi,* în «Zeitschrift für neutestamentliche Wiessenschaft», V (1914), p. 266—302 ; E. Schwartz, *De Pionio et Polycarpo,* Göttingen, 1905.

18. *Martiriul Sfîntului Policarp,* XXI, ed. H. Musurillo, p. 18—19 ; Pr. Prof. D. Fecioru, *op. cit.,* p. 23, este de părere că Sfîntul Policarp a suferit martiriul la 23 februarie 156.

19. *Synaxarium Ecclesiae Constantinopolitanae,* opera et studio H. Delehaye, în Propylaeum ad Acta Sanctorum Novembris, Bruxellis, 1902, col. 485.

20. *Martyrologium Hieronymianum,* ed. J. Baptista de Rossi et L. Duchesne, în *Acta Sanctorum Novembris,* t. II, pars prior, Bruxellis, 1894, p. 24 ; Commentarius perpetuus in *Martyrologium Hieronymianum,* ed. H. Delehaye et H. Quentin, în *Acta Sanctorum Novembris,* t. II, pars posterior, Bruxellis, 1931, p. 112—113.

21. Ed. Fr. Halkin, 3-e éd., t. II, Bruxelles, 1957, p. 212—214 cu o bogată bibliografie.

22. Ed. Socii Bollandiani, t. II, ed. 2-a, Bruxelles, 1948, p. 1000—1001.

23. Eusebiu, *Ist. Bis.,* IV, 15, 1, ed. G. Bardy, p. 181.

24. H. Grégoire, *La véritable date du martyre de S. Polycarpe,* 23 février, 177, în «Analecta Bollandiana», 69 (1951), p. 1—38 ; P. Th. Camelot, *Martyre de St. Polycarpe,* Paris, 1958, p. 227 ; P. Petit, *Histoire générale de l'Empire romain,* Paris, 1974 ; R.

pune data martiriului Sfîntului Policarp în primii ani ai domniei împăratului Marcu Aureliu, între 161—169 [25].

Istorisirea Martiriului Sfîntului Policarp, fiind alcătuită de un martor ocular, este reală și autentică, nu inventată, deși s-a încercat de către unii să se arate părțile interpolate și adăugate [26]. *Acest Act martiric prezintă nu numai o mare valoare istorică și dogmatică, fiind primul și cel mai vechi Act martiric care ni s-a păstrat în forma lui originală, din cea mai adîncă antichitate creștină, jumătatea secolului II, ci, datorită frumuseții stilului colorat și viu, are și o valoare literară deosebită, fapt care a făcut pe eruditul cunoscător și editor al* Vieților Sfinților, *Hippolyte Delehaye, să se exprime despre el în modul următor :*

«Martiriul Sfîntului Policarp *și* Actele Sfintelor Perpetua și Felicitas... *ar putea fi puse pe aceeași treaptă cu* Martirii *lui Chateaubriand, în ceea ce privește valoarea literară...»* [27].

Biserica Ortodoxă sărbătorește pe Sfîntul Policarp la 23 februarie, data martiriului său, iar Biserica Romano-Catolică îl sărbătorește la 26 ianuarie.

*

* *

Am folosit la traducerea de față următoarele ediții critice :

Panaiot C. Hristu, Τὰ Μαρτύρια τῶν ἀρχαίων Χριστιανῶν ... *Text în limba greacă veche cu traducere în limba neogreacă, Tesalonic, 1978, p. 102—129.*

Klein, *Das frühe Christentum im römischen Staat,* Darmstadt, 1971 ; J. Speigl, *Der römische Staat und die Christen. Staat und Kirche von Domitian bis Commodus,* **Amsterdam,** 1970 ; A. Hamman, *La vie quotidienne des premiers chrétiens au II-e siècle,* (95—197), Paris, 1971 ; H. Grégoire, P. Orgels et J. Moreau, *Les martyrs de Pionius et de Polycarpe,* în «Bulletin de l'Académie royale de Belgique», XLVII (1961), nr. 3, p. 72—83 ; H. Grégoire, P. Orgels, J. Moreau et A. Maricq, *Les persécutions dans l'Empire romain,* 2-e éd., în Mémoires de l'Académie royale de Belgique, Classe de Lettres, 56, Bruxelles, 1964, nr. 5, p. 26—27 și nota 25, p. 110—114 ; B. Sepp, *Das Martyrium Polycarpi,* Regensburg, 1911 ; E. Schwartz, *De Pionio et Polycarpo,* 1905.

25. H. I. Marrou, *La date du martyre de S. Polycarpe,* în «Analecta Bollandiana», 71 (1953), p. 5—20. Vezi și P. Brind'Amour, *La date du martyre de S. Polycarpe* (la 23 février 167), în «Analecta Bollandiana», XCVIII (1980), p. 456—462 ; W. Telfer, *The date of the Martyrdom of Polycarp,* în «Journal of Theological Studies», N. S., III (1959), p. 79—82 ; M. Simonetti, *Alcune osservazioni sul martirio di S. Policarpo,* în «Giornale Italiano di Filologia», 9 (1956), p. 328—344 ; Pr. Cristian Belodan, *La ce an a murit Sf. Policarp al Smirnei ?,* în «Mitropolia Olteniei», 29 (1977), p. 206—208 ; Paraschiv V. Drăghici, *Sfîntul Policarp, episcopul Smirnei,* București, 1902.

26. H. von Campenhausen, *Bearbeitungen und Interpolationen des Polycarpmartyrium,* în «Sitzungsberichte der Akademie Heidelberg», 1957, 3, p. 1—48. Vezi alte studii la bibliografia generală.

27. H. Delehaye, *Les passions des martyres...,* p. VII—VIII.

Herbert Musurillo, The Acts of the Christians Martyrs, *Introduction, texts and translation (Oxford early christian Texts. General Editor Henry Chadwick), Oxford, 1972 ; ed. a 2-a, Oxford, 1979, p. 2—21.*

Martyre de Polycarp, *Text grec, introduction, traduction et notes de P. Th. Camelot, 3-e éd., (Collection* Sources Chrétiennes, 10 bis*), Paris, 1958, p. 243—275.*

Martyre de Polycarp, *la Eusèbe de Césarée,* Histoire Ecclésiastique, *IV, 15, 3 — IV, 15, 43, t. I, livres I—IV, Paris, 1952, p. 182—189, foarte important, pentru că ne-a păstrat cea mai mare parte a textului martiriului.*

Textul grec al Martiriului Sfîntului Policarp, în *ediția :* Ausgewählte Märtyrerakten, *herausgegeben von D. Rudolf Knopf und Gustav Krüger, dritte Auflage, Tübingen, 1929, p. 1—8.*

Textul grec și latin al Martiriului Sfîntului Policarp, *în Florilegium Patristicum, Fasciculus primus.* Monumenta aevi apostolici, *ed. G. Rauschen, Bonnae, 1914, p. 40—60.*

Th. Ruinart, Acta primorum martyrum sincera et selecta, *ed. a 2-a, Paris, 1859, text grec și latin, p. 62—70.*

Am consultat, de asemenea, și următoarele traduceri :

G. Lazzati, Gli sviluppi della letteratura sui martiri nei primi quarto secoli, *Torino, 1956, p. 99—106.*

A. Hamman, La Geste du sang. *Texte français avec introduction de H. Daniel-Rops, Paris, 1953 ; traducere italiană de Elena Contucci, sub titlul :* Le Gesta dei Martiri, *Milano, 1958, p. 33—42.*

Pierre Hanozin, Un vieil évêque, Polycarp, *în* La Geste des Martyrs, Paris, 1935, p. 17—30.

Paul Monceaux, La vraie Légende dorée, *Paris, 1928, p. 115—128.*

A. Lelong, Les Pères Apostoliques. *III. Ignace d'Antioche et Polycarpe de Smyrne,* Epître. Martyre de Polycarpe *(Textes et documents pour l'étude historique du christianisme, ed. H. Hemmer et P. Legay, 12), 2-e éd., Paris, 1927.*

Ildefonso Clerici, *Atti autentici dei martiri,* Versione italiana, Milano, 1927, p. 96—109.

Martyrium des heiligen Polycarp, *la F. X. Funk,* Patres Apostolici, *vierte Auflage von K. Bihlmeyer, Tübingen, 1924, p. 120—132.*

Gerhard Rauschen, Echte alte Märtyrerakten. Martyrium des heiligen Polycarp, în «*Bibliothek der Kirchenväter*», *Band 14, Kempten und München, 1913, p. 8—20.*

Dom H. Leclercq, Le Martyre de Saint-Polycarpe, *în* Les Martyrs, t. 1, Paris, 1902, p. 67—76.

În limba română :

Pr. prof. Ioan Mihălcescu, Martiriul Sfîntului Policarp, *în* Scrierile Părinţilor Apostolici dimpreună cu Aşezămintele şi Canoanele Apostolice, *Bucureşti, 1927, p. 199—208.*

Pr. Prof. D. Fecioru, Sfîntul Policarp al Smirnei, Epistola către Filipeni, *în* Scrierile Părinţilor Apostolici, *Bucureşti, 1979, p. 24.*

Vezi şi altă bibliografie : B. Altaner — A. Stuiber, Patrologie, *Freiburg, Basel, Wien, 1966, p. 50—52* ; Bibliotheca hagiographica Graeca, *ed. Fr. Halkin, t. II, 3-e éd., Bruxelles, 1957, p. 212—214* ; Bibliotheca hagiographica Latina, *ed Socii Bollandiani, t. II, Bruxelles, 1949, p. 1000—1001.*

MARTIRIUL SFÎNTULUI POLICARP, EPISCOPUL SMIRNEI

(† 23 februarie 155)

Biserica lui Dumnezeu, care se află în Smirna, către Biserica lui Dumnezeu care se află în Filomelium și tuturor comunităților din tot locul ale Bisericii universale: mila, pacea și dragostea lui Dumnezeu și a Domnului nostru Iisus Hristos să se înmulțească.

I.

1. V-am scris, fraților, cele privitoare la martiri și despre Fericitul Policarp, care a făcut să înceteze persecuția, pecetluind-o, ca să spunem astfel, prin mucenicia sa; căci toate cele petrecute s-au făcut ca Domnul să ne arate din cer ce înseamnă mucenicia cea după Evanghelie.

2. Căci, asemenea Domnului, el a așteptat să fie dat (morții), pentru ca și noi să devenim imitatorii lui, nu căutînd numai cele ale noastre, ci și cele ale aproapelui [1]. Căci dragostea adevărată și statornică urmărește ca cineva să se mîntuiască nu numai pe sine, ci pe toți frații [2].

II.

1. Fericite și vrednice de laudă sînt toate muceniciile care s-au făcut după voia lui Dumnezeu; căci, devenind noi mai evlavioși, trebuie să atribuim lui Dumnezeu puterea Sa peste toate.

2. Într-adevăr, cine nu va admira curajul, răbdarea și iubirea lor de Dumnezeu? Sfîșiați prin biciuiri, de li se vedea alcătuirea trupului lor pînă la vinele și arterele dinlăuntru, ei au răbdat atît de mult, încît și pe cei ce stăteau în jurul lor i-au făcut să plîngă și să se vaiete; iar ei au arătat atîta tărie sufletească, încît nici unul din ei n-a gemut și n-a suspinat, cei chinuiți dovedindu-ne tuturor că în ceasul muceniciei, prea vitejii martiri ai lui Hristos sînt ca și dezbrăcați de trup, sau, mai bine că Domnul însuși este de față și vorbește cu ei.

---

1. *Fil.* 2, 4.
2. *In.* 17, 3; *I Tim.* 2, 4; *II Tim.* 2, 25.

3. Şi, luînd aminte la harul lui Hristos, au dispreţuit chinurile lumii, cîştigînd printr-o singură oră (de suferinţe) viaţa de veci. Iar focul sălbaticilor lor chinuitori era pentru ei răcoritor, avînd înaintea ochilor să scape de focul cel veşnic, care nu se stinge niciodată, şi priveau cu ochii inimii bunătăţile păstrate celor ce îndelung rabdă, despre care urechea n-a auzit, ochiul nu le-a văzut şi nici la inima omului nu s-au suit [3]. Lor, însă, le-au fost arătate de Domnul, deoarece nu mai erau oameni, ci îngeri.

4. De asemenea, şi cei aruncaţi fiarelor sălbatice au îndurat chinuri îngrozitoare, iar alţii au fost pironiţi prin cuie şi pedepsiţi şi cu alte felurite chinuri, pentru ca vrăjmaşul, de-i era cu putinţă, să-i facă să tăgăduiască pe Hristos, printr-o îndelungată chinuire.

III.

Multe, într-adevăr, a uneltit diavolul împotriva mucenicilor, dar, prin harul lui Dumnezeu, n-a reuşit nimic contra nici unuia. Căci prea viteazul Germanicus a învins teama lor prin răbdarea lui, ca unul care s-a luptat cu cel mai mare curaj cu fiarele. Voind, deci, proconsulul să-l convingă să se lepede de Hristos, zicîndu-i că-i pare rău de tinereţea lui, el a întărîtat singur fiara împotriva sa, lovind-o, voind a scăpa mai repede de nedreapta şi nelegiuita viaţă (ce-i oferea).

Pentru aceasta, toată mulţimea, uimită de marele curaj al iubitorului şi temătorului de Dumnezeu neam al creştinilor, a strigat: «Piară nelegiuiţii! Să fie căutat Policarp!»

IV.

Totuşi unul, cu numele de Quintus, frigian, venit de curînd din Frigia, văzînd fiarele, s-a înfricoşat. Iar acesta s-a prezentat de la sine şi a îndemnat şi pe alţii să vină de bună voie (în faţa proconsulului). Proconsulul, rugîndu-l şi făgăduindu-i multe, l-a convins să jure pe zei şi să le jertfească. De aceea, fraţilor, să nu lăudăm pe cei ce se predau ei înşişi, pentru că nu aşa ne învaţă Evanghelia [4].

V.

1. Dar prea minunatul Policarp, auzind el mai întîi (mulţimea), nu s-a tulburat, ci voia să rămînă în cetate; cei mai mulţi, însă, l-au înduplecat să plece. Şi s-a adăpostit într-o casă de ţară, nu departe de cetate, şi petrecea cu cîţiva, noaptea şi ziua, nefăcînd nimic altceva, decît rugîndu-se pentru toţi şi pentru toate Bisericile din lume, precum era obi-

3. *I Cor.* 2, 9; comp. *Is.* 64, 3.
4. *Mt.* 10, 23.

ceiul său. 2. Și rugîndu-se, cu trei zile mai înainte de a fi prins, a avut o vedenie, căci a văzut perna lui cuprinsă de flăcări ; și, întorcîndu-se, a spus către cei ce se aflau împreună cu el : «Trebuie să fiu ars de viu».

VI.

Iar cei ce-l căutau, stăruind (să-l găsească), el s-a mutat într-o altă casă și îndată s-au înfățișat urmăritorii. Dar, negăsindu-l, au arestat doi tineri sclavi, dintre care unul, fiind chinuit, a arătat locul unde se afla. Era și cu neputință să rămînă el ascuns, deoarece chiar casnicii lui erau trădătorii [5]. Iar șeful miliției (irinarhul = făcătorul de pace) care îndeplinea această funcție, numit Irod, s-a grăbit să-l ducă în stadion, pentru ca el, Policarp, să-și primească moștenirea sa, devenind părtaș cu Hristos, iar trădătorii lui să-și ia pedeapsa lui Iuda.

VII.

1. Avînd, deci, cu ei un sclav, într-o vineri, pe la ceasul prînzului, urmăritorii și călăreții cu armele lor obișnuite, mergînd ca la un tîlhar [6] și sosind seara tîrziu, îl aflară stînd într-o căsuță, la etaj. Iar el ar fi putut fugi de acolo într-un alt loc, dar n-a voit, zicînd : «Facă-se voia lui Dumnezeu» [7]. 2. Auzind, deci, că aceștia au sosit, coborînd, s-a întreținut cu ei, încît cei ce priveau vîrsta și înfățișarea lui liniștită se mirau de ce a trebuit o așa de mare grabă pentru a prinde un bătrîn atît de venerabil. Apoi el a poruncit îndată să le dea să mănînce și să bea, în acel ceas, cît vor vrea, rugîndu-i doar să-l lase să se roage netulburat o oră. 3. Iar aceștia, îngăduindu-i, s-a rugat în picioare, plin de harul lui Dumnezeu, că aproape două ore n-a putut să se oprească, încît a umplut de mirare pe ascultători, dintre care multora le părea rău că au pornit împotriva unui bătrîn așa de evlavios.

VIII.

1. Iar după ce și-a terminat rugăciunea, pomenind pe toți care s-au întîlnit vreodată cu el, mici și mari, străluciți și smeriți, și întreaga Biserică universală din lume, sosind ora plecării, l-au suit pe un asin și l-au adus în cetate, fiind Sîmbăta cea mare. 2. Și l-a întîmpinat conducătorul miliției (irinarhul) Irod și tatăl lui, Nichita, care, urcîndu-l într-o căruță, s-au așezat și ei lîngă el, încercînd să-l convingă (să se lepede de Hristos), zicîndu-i : «Ce rău este să zici «Domnul Împărat», să jertfești zeilor și să faci și cele asemenea acestora, ca să-ți scapi viața ?»

5. *Mt.* 10, 36.
6. *Mt.* 26, 55.
7. *Mt.* 6, 10 ; 26, 42 ; *Lc.* 11, 2 ; 22, 42 ; *Fapte* 21, 14.

Iar el, la început, nu le-a răspuns ; dar ei, stăruind, el le-a zis : «Nu voi face ceea ce mă sfătuiți». 3. Aceștia, nereușind să-l convingă, i-au spus cuvinte amenințătoare și-l împinseră cu sila, încît, căzînd din căruță, și-a scrîntit piciorul. Dar el, neîntorcîndu-se, ca și cum n-ar fi suferit nimic, mergea cu voioșie, fiind adus în stadion. Era așa de mare zgomot în stadion, încît nimeni nu putea fi auzit.

IX.

1. Iar în timp ce Policarp intra în stadion, un glas din cer i-a zis : «Fii tare și îndrăznește, Policarp !» [8] Pe cel ce vorbea nimeni nu l-a văzut, dar cei de față dintre ai noștri (creștinii) au auzit glasul [9]. Cînd a fost adus el, s-a făcut mare zgomot, auzind ei că Policarp a fost prins. 2. Fiind deci adus, l-a întrebat proconsulul dacă el este Policarp. Iar el, mărturisind, proconsulul căuta să-l convingă să se lepede (de Hristos), zicînd : «Fie-ți milă de vîrsta ta !» și altele asemenea acestora, cum este obiceiul să li se spună (creștinilor), ca : «Jură pe soarta împăratului», «Căiește-te», zi : «Piară nelegiuiții !». Iar Policarp, cu fața serioasă, privind la toată mulțimea nelegiuiților de păgîni din stadion, ridicînd mîna către ei, suspinînd și privind spre cer a zis : «Piară nelegiuiții».

3. Cum, însă, proconsulul stăruia și-i zicea : «Jură (pe zei) și te voi elibera, blestemă pe Hristos !», Policarp i-a răspuns : *«De optzeci și șase de ani Îi servesc și nici un rău nu mi-a făcut. Cum pot să blestem pe Împăratul meu, Cel ce m-a mîntuit ?»*

X.

1. Stăruind iarăși acesta și zicîndu-i : «Jură pe soarta împăratului», Policarp a răspuns : «De socotești în zadar că voi jura pe soarta împăratului, cum zici tu, și te prefaci că nu știi cine sînt, avînd îndrăzneală, ascultă : *sînt creștin*. Iar dacă vrei să cunoști învățătura creștinismului, dă-mi o zi și ascultă-mă». 2. A zis proconsulul : «Convinge poporul». Iar Policarp a răspuns : «Pe tine te-am socotit vrednic de cunoaștere, căci am învățat să dăm autorităților și stăpînirilor rînduite de Dumnezeu cinstea cuvenită [10], care nu ne aduce nici un rău ; pe aceia, însă, nu-i socotesc vrednici să mă apăr înaintea lor».

XI.

1. A zis proconsulul : «Am fiare ; te voi da acestora, de nu te căiești». Iar el a zis : «Poruncește ; căci pentru noi rămîne neschimbată

8. *Ios.* 1, 6—7 ; Comp. *Deut.* 31, 6—7, 23.
9. *Fapte* 9, 7.
10. *Mt.* 22, 21 ; *Rom.* 13, 1 și 7 ; I *Pt.* 2, 12 ; *Tit* 3, 1.

întoarcerea de la mai bine la mai rău ; dimpotrivă, este bine să te întorci de la cele rele spre cele bune». 2. Iar acela îi zise din nou : «Dacă disprețuiești fiarele, voi face să fii mistuit prin foc, de nu te îndrepți». Iar Policarp a zis : «Tu mă amenințI cu un foc care arde un ceas și după puțin se stinge, pentru că nu cunoști focul judecății viitoare și al pedepsei veșnice, păstrat pentru cei nelegiuiți. Dar, de ce întîrzii ? Fă ceea ce voiești».

XII.

1. Acestea și mai multe altele zicînd, s-a umplut de curaj și de bucurie, iar fața lui strălucea de har, încît nu numai că nu s-a prăbușit, fiind tulburat de cele spuse lui, ci dimpotrivă a scos din fire pe proconsul, care a trimis crainicul său să strige de trei ori în mijlocul stadionului : *«Policarp a mărturisit că este creștin»*. 2. Aceasta vestindu-se de crainic, toată mulțimea păgînilor și a iudeilor care locuiau în Smirna, cu nestăpînită furie și cu glas mare striga : «Acesta este dascălul Asiei (Proconsulare), tatăl creștinilor, surpătorul zeilor noștri, care a învățat pe mulți să nu jertfească și să nu se închine (zeilor)». Acestea zicînd, strigau și cereau asiarhului (prefectului) Filip, să dea drumul unui leu (asupra lui Policarp). Acesta a spus, însă, că nu-i îngăduit aceasta, pentru că luptele cu fiarele se terminaseră. 3. Atunci li s-a părut să strige într-un glas, ca Policarp să fie ars de viu ; căci trebuia să se împlinească vedenia cu perna care se arătase lui, cînd, văzînd-o arzînd, în timp ce se ruga, întorcîndu-se, a spus credincioșilor din jurul său în chip profetic : «Trebuie să fiu ars de viu».

XIII.

1. Acestea, deci, s-au întîmplat cu o așa de mare grabă, mai repede decît se poate spune, mulțimile aducînd îndată din prăvălii și din băi lemne și vreascuri, mai ales iudeii, care slujiră la acestea cu bucurie, cum este obiceiul lor. 2. Iar cînd rugul a fost gata, Policarp, dezbrăcîndu-se de toate hainele și desfăcîndu-și cureaua, încerca să se descalțe, mai înainte nefăcînd aceasta, pentru că fiecare din credincioși se grăbea să se atingă repede de trupul lui ; căci era împodobit și înainte de a avea perii albi cu toată frumusețea (sufletului), datorită viețuirii sale. 3. Îndată au fost puse în jur uneltele pregătite pentru rug. Iar ei voind să-l și pironească, el le zise : «Lăsați-mă așa, căci Cel ce-mi dă tăria să îndur focul îmi va da putere să îndur nemișcat pe rug, chiar și fără siguranța cuielor voastre».

XIV.

1. Astfel, nu l-au mai pironit, ci l-au legat. Iar el, cu mîinile legate la spate, ca un berbec ales din turma cea mare, pregătit spre a fi adus jertfă de ardere bine plăcută lui Dumnezeu, privind spre cer, zise :

«Doamne, Dumnezeule, atotputernice[11], *Tatăl iubitului şi binecuvîntatului Tău Fiu, Iisus Hristos*[12], *prin Care am primit cunoştinţa despre Tine*[13], *Dumnezeul îngerilor, al puterilor, a toată zidirea şi al întregului neam al celor drepţi, care trăiesc înaintea feţei Tale. 2. Te binecuvîntez că m-ai învrednicit de ziua şi ceasul acesta, ca să iau parte cu ceata mucenicilor la paharul Hristosului Tău, spre învierea vieţii de veci a sufletului şi a trupului, în nestricăciunea Duhului Sfînt. Între care fă să fiu primit înaintea Ta astăzi, ca jertfă grasă şi bineplăcută, precum m-ai pregătit şi mi-ai descoperit şi împlinit, Dumnezeule cel nemincinos şi adevărat. 3. Pentru aceasta şi pentru toate, Te laud, Te binecuvîntez şi Te preamăresc prin veşnicul şi cerescul arhiereu Iisus Hristos, iubitul Tău Fiu, prin Care, împreună cu El şi cu Duhul Sfînt, Ţi se cuvine slavă acum şi în veacurile ce vor să fie. Amin».*

XV.

1. După ce el zise *amin* şi-şi sfîrşi rugăciunea, oamenii însărcinaţi cu focul, l-au aprins. Iar cînd s-a făcut o flacără mare, am văzut o minune, cei cărora ni s-a dat s-o vedem, care pentru aceea am fost păstraţi (în viaţă) ca să vestim şi altora cele întîmplate. 2. Căci focul luînd forma unei cămăşi, ca o pînză de corabie umflată de vînt, înconjura ca un cerc trupul mucenicului. Iar el stătea în mijloc, nu ca un trup care arde, ci ca o pîine ce se coace[14], sau ca aurul şi argintul care se încearcă în cuptor. Am simţit chiar şi o mireasmă plăcută, ca un miros de tămîie sau de alte miresme preţioase.

XVI.

1. Văzînd în sfîrşit nelegiuiţii că trupul lui nu poate fi nimicit prin foc, au poruncit să se apropie de el un confector (lăncier, servitorul care ucidea în circ fiarele periculoase pentru spectatori), spre a-l străpunge cu pumnalul. Şi făcînd aceasta, a ieşit din împunsătură sînge mult, încît a stins focul, iar toată mulţimea se mira că este aşa de mare deosebire între necredincioşi şi cei aleşi (creştini). 2. Unul dintre ei a fost şi acest

11. *Apoc.* 4, 8, 15 ; 11, 17 ; 15, 3 ; 16, 7 ; 21, 22.
12. *Mt.* 14, 33 ; 16, 16 ; 26, 63—64 ; *Mc.* 14, 61—62 ; *Lc.* 9, 20 ; 22, 69—70 ; *In.* 5, 18—47 ; 6, 69 ; 11, 27 ; *Fapte* 8, 37 ; 9, 20 ; *Evr.* 1, 3—5 ; I *In.* 4, 15 ; 5, 5.
13. *In.* 1, 17 ; 3, 16 ; 5, 37 ; 14, 6 ; 17, 3 ; I *Tim.* 2, 4 ; II *Tim.* 2, 25.
14. *Apoc.* 1, 15.

prea minunat mucenic Policarp, în timpurile noastre, învăţător apostolic şi cu duh proorocesc, episcopul *Bisericii universale* din Smirna. Căci orice cuvînt, care a ieşit din gura lui, s-a împlinit şi se va împlini.

XVII.

1. Iar cel invidios, viclean şi rău, protivnicul neamului celor drepţi, văzînd măreţia muceniciei lui şi vieţuirea lui curată dintru început, ca unul care s-a încununat cu cununa nestricăciunii şi a dobîndit premiul netăgăduit al biruinţei, s-a străduit ca nici măcar rămăşiţele trupului său să fie luate de noi, deşi mulţi dintre noi doreau să facă aceasta şi să aibă sfîntul lui trup.

2. Au şoptit, deci, lui Nichita, tatăl lui Irod şi fratele Alcei, să roage pe proconsul, ca să nu dea trupul lui Policarp, «*ca nu cumva*, zicea el, *creştinii, părăsind pe cel răstignit (pe Hristos), să înceapă să se închine acestuia*». Iar ei au zis acestea, fiind îndemnaţi şi instigaţi şi de iudei, care păzeau trupul, cînd am voit noi să-l luăm din foc. Ei nu înţeleg că noi nici pe Hristos nu-L vom putea părăsi vreodată, Cel care fără de vină a pătimit pentru cei păcătoşi şi pentru mîntuirea întregii lumi, şi nici să ne închinăm altuia. *Căci lui Hristos ne închinăm pentru că este Fiul lui Dumnezeu, iar pe martiri îi iubim după vrednicie ca pe ucenicii şi imitatorii Domnului, pentru neîntrecuta lor iubire faţă de împăratul şi învăţătorul lor.* Fie ca şi noi să devenim părtaşi şi împreună ucenici cu ei.

XVIII.

1. Văzînd deci centurionul supărarea iudeilor, punînd trupul Sfîntului Policarp în mijloc, cum e obiceiul lor, l-a ars. 2. În acest chip, noi am dobîndit mai în urmă osemintele lui, mai cinstite decît pietrele preţioase şi mai scumpe decît aurul, şi le-am aşezat la un loc cuviincios. 3. Dea Domnul să ne adunăm şi noi acolo, după putinţă, cu bucurie şi veselie *ca să sărbătorim ziua martiriului lui ca zi a naşterii*, atît pentru amintirea celor ce au săvîrşit lupta, cît şi pentru deprinderea şi pregătirea celor ce vor lupta în urmă.

XIX.

1. Astfel sînt cele cu privire la fericitul Policarp, care, împreună cu cei din Filadelfia, este al doisprezecelea care a primit mucenicia în Smirna. El singur dintre toţi este mai mult pomenit, că şi păgînii de pretutindeni vorbesc despre el, fiind nu numai un dascăl ales, ci şi martir renumit, a cărui mucenicie toţi doresc s-o urmeze, pentru că a fost după Evanghelia lui Hristos.

2. Căci prin răbdarea sa, biruind pe nedreptul dregător şi primind astfel cununa nestricăciunii, se bucură cu Apostolii şi cu toţi dreptii, proslăveşte pe Dumnezeu şi pe Tatăl atotţiitorul şi binecuvîntează pe Domnul nostru Iisus Hristos, Mîntuitorul sufletelor [15] şi călăuzitorul trupurilor noastre, şi păstorul Bisericii universale din lume.

XX.

1. Ne-aţi rugat, deci, să vă lămurim mai pe larg cele întîmplate, iar noi, pentru prezent, vi le-am amintit pe scurt prin fratele nostru Marcion. Aşadar, aflînd acestea, trimiteţi epistola şi fraţilor din afară, ca şi ei să preamărească pe Domnul, Cel ce face alegere dintre slujitorii Săi.

2. Iar Celui ce poate să ne primească pe toţi, prin harul şi darul Său, în împărăţia Sa cea veşnică, prin Unul Născut, Fiul Său, Iisus Hristos, se cuvine slavă, cinste, putere şi mărire în veci.

Salutaţi pe toţi sfinţii (creştinii). Împreună cu noi, vă salută şi Evharest, cel ce a scris acestea, dimpreună cu toată casa lui.

XXI.

A primit mucenicia prea fericitul Policarp a doua zi a lunii Xantic (februarie), cu şapte zile înainte de calendele lui martie, în Sîmbăta cea mare, pe la ceasul opt. A fost prins de Irod, fiind arhiereu Filip Tralianul, proconsul Statius Quadratus (Codrat), iar împărat al veacurilor Iisus Hristos, Căruia se cuvine slavă, cinste, mărire, tron veşnic din neam în neam. Amin.

XXII.

1. Vă dorim, fraţilor, să fiţi sănătoşi, umblînd după cuvîntul Evangheliei lui Iisus Hristos, Căruia se cuvine slavă dimpreună cu Dumnezeu şi Tatăl şi Sfîntul Duh, spre mîntuirea tuturor celor aleşi, precum a mărturisit fericitul Policarp, pe ale cărui urme să fim şi noi aflaţi în împărăţia lui Iisus Hristos.

2. Acestea le-a copiat Gaius, după Irineu, un ucenic al lui Policarp, cel ce a petrecut împreună cu Irineu. Iar eu, Socrate din Corint, le-am scris după copia lui Gaius. Harul să fie cu toţi.

3. Eu, Pioniu, am scris din nou cele de mai înainte, aflîndu-le prin descoperirea făcută mie de fericitul Policarp, precum voi lămuri în cele ce urmează. Am adunat acestea, aproape nimicite de timp, pentru ca şi pe mine să mă adune Domnul Hristos împreună cu aleşii Săi în împărăţia Lui cea veşnică, Căruia se cuvine slava împreună cu Tatăl şi cu Duhul Sfînt în vecii vecilor. Amin.

---

15. *I Pt.* 1, 9.

O altă încheiere după un codice din Moscova :

1. Acestea s-au copiat de către Gaius după cele scrise de Irineu, cel care a petrecut împreună cu Irineu, ucenicul lui Policarp. 2. Acest Irineu, pe vremea muceniciei episcopului Policarp, se afla la Roma, unde a învățat pe mulți. Scrierile sale sînt multe, foarte bune și corecte, iar în acestea, el amintește de Policarp, căci a învățat de la el. Irineu a combătut cu tărie orice erezie și a întocmit canonul bisericesc și drept-credincios, așa precum l-a primit de la Policarp.

3. Se spune și acest lucru : întîlnindu-se odată Marcion, de la care-și trag numele cei ce se cheamă Marcioniți, cu Sfîntul Policarp, căruia i-a zis : «Mă cunoști, Policarpe», acesta i-a răspuns lui Marcion : «*Cunosc, cunosc pe întîiul născut al Satanei*». 4. Se mai spune și aceasta în scrierile lui Irineu, că în ziua și ora în care a pătimit mucenicia la Smirna Policarp, s-a auzit în cetatea Romei, fiind de față Irineu, un glas ca de trîmbiță, zicînd : «Policarp a murit ca mucenic».

5. Așadar, după acestea, cum s-a spus, adică după scrierile lui Irineu, a scris Gaius, iar după Gaius a copiat Socrate din Corint ; iar eu, Pioniu, am scris din nou după copiile lui Socrate, după descoperirea făcută mie de Policarp, adunîndu-le, fiind aproape stricate de vreme, pentru ca și pe mine să mă adune Domnul Iisus Hristos împreună cu aleșii Săi în împărăția Sa cea cerească, Căruia se cuvine slavă, împreună cu Tatăl și cu Fiul și cu Sfîntul Duh în vecii vecilor. Amin.

INDICE SCRIPTURISTIC *

Deuteronom 31, 6—7, 23 — IX, 1, 30.
Iosua 1, 6—7 — IX, 1, 30.
Isaia 64, 3 — II, 3, 28.
Matei 6, 10 — VII, 1, 29.
10, 33 — IV, 1, 28.
10, 36 — VI, 1, 29.
14, 33 — XIV, 1, 32.
16, 16 — XIV, 1, 32.
22, 21 — X, 2, 30.
26, 42 — VII, 1, 29.
26, 55 — VII, 1, 29.
26, 63—64 — XIV, 1, 32.
Marcu, 14, 61—62 — XIV, 1, 32.
Luca, 9, 20 — XIV, 1, 32.
11, 2 — VII, 1, 29.
22, 42 — VII, 1, 29.
22, 69—70 — XIV, 1, 32.
Ioan 1, 17 — XIV, 1, 32.
3, 16 — XIV, 1, 32.
5, 18—47 — XIV, 1, 32.
5, 37 — XIV, 1, 32.
6, 69 — XIV, 1, 32.
11, 27 — XIV, 1, 32.
14, 6 — XIV, 1, 32.
17, 3 — I, 2, 27.
17, 3 — XIV, 1, 32.
Fapte 8, 37 — XIV, 1, 32.
9, 7 — IX, 1, 30.
9, 20 — XIV, 1, 32.
21, 14 — VII, 1, 29.
Romani 13, 1, 7 — X, 2, 30.
I Corinteni 2, 9 — II, 3, 28.
Filipeni 2, 4 — I, 2, 27.
2, 14 — 22.
I Timotei 2, 4 — I, 2, 27.
2, 4 — XIV, 1, 32.
II Timotei 2, 25 — I, 2, 27.
2, 25 — XIV, 1, 32.
I Tit 3, 1 — X, 2, 30.

* Cifra romană se referă la capitol, a doua cifră (arabă) la paragraf, iar ultima indică pagina. Cifra singură indică pagina.

Evrei 1, 3—5 — XIV, 1, 32.
I Petru 1, 9 — XIX, 2, 34.
2, 13 — X, 2, 30.
I Ioan 1, 1—2 — 20.
4, 15 — XIV, 1, 32.
5, 5 — XIV, 1, 32.
Apocalipsa 1, 15 — XV, 2, 32.
4, 8, 15 — XIV, 1, 32.
11, 17 — XIV, 1, 32.
15, 3 — XIV, 1, 32.
16, 7 — XIV, 1, 32.
21, 22 — XIV, 1, 32.

INDICE REAL ŞI ONOMASTIC

A

Act, -e, martirice, 19.
Alca, locuitoare din oraşul Smirna, XVII, 2, 33.
Alcătuirea trupului, II, 2, 27.
Alegere, XX, 1, 34.
Aleşi XVI, 1, 32; XXII, 1, 34; XXII, 3, 34; 5, 35.
Alexandria, 20.
Amin, XIV, 2 şi XV, 1, 32; XXI, 1, 34; XXII, 3, 34; 5, 35.
Amintire, XVIII, 3, 33.
An, ani, 20, 21, 23, 24.
Anicet, papă al Romei, 20.
Antichitatea creştină, 24.
Antiohia, oraş roman, 19.
Antonin Pius, împărat roman, 19.
Apostasia (a), 21.
Apostol, -li, 20; XIX, 2, 34.
Aproapele, 19; I, 2, 27.
Apropiere, 21.
Ardere, XIV, 1, 32.
Arhiereu, (păgîn), XIV, 3, 32; XXI, 1, 34.
Argint, XV, 2, 32.
Ardere, II, 2, 27.
Asia Mică, 20, 23.
Asia proconsulară, provincie romană, 20; XII, 2, 31.
Asiarh, şeful miliţiei în provincia romană Asia proconsulară, XII, 2, 31.
Asin, VIII, 1, 29.
Atei. Creştinii erau numiţi atei pentru că nu se închinau la statuile zeilor, 21.
Aur, XV, 2, 32; XVIII, 2, 33.
Autor, 22.
Autorităţi, X, 2, 30.

B

Băi, XIII, 1, 31.
Bătrîn, VII, 2 şi 3, 29.
Berbec, XIV, 1, 32.
Bibliotheca hagiographica Graeca, 23.
Bibliotheca hagiographica Latina, 23.
Bicluiri, II, 2, 27.
Bine, XI, 1, 31.
Biruinţă, XVII, 1, 33.
Biserică, 19, 20, 22, 23, 27; V, 1, 28.
Biserica Ortodoxă, 24.
Biserica Romano-Catolică, 24.
Biserica universală, 22, 27; VIII, 1, 29; XVI, 2, 33; XIX, 2, 34.
Bizantinolog, 23.
Bucurie, 22; XII, 1, 31; XIII, 1, 31; XVIII, 3, 34.
Bunătăţi, II, 3, 28.

C

Calende, 20; XXI, 1, 34.
Canonul bisericesc, 2, 35.
Capitol, 23.
Casa, XX, 2, 34.
Casă de ţară, V, 1, 28; VI, 1, 29.
Casnicii, VI, 1, 29.
Călăreţii, VII, 1, 29.
Călăuzitor, XIX, 2, 34.
Cămaşă, XV, 2, 32.
Căruţă, VIII, 2, 29; VIII, 3, 30.
Căsuţă, 18; VII, 1, 29.
Ceas, 20; VII, 2, 29; XI, 2, 31; XIV, 2, 32; XXI, 1, 34.
Ceasul muceniciei, II, 2, 27.
Ceasul prînzului, VII, 2, 29.
Ceata, XIV, 2, 32.
Centurionul, XVIII, 1, 33.
Cer, I, 1, 27; IX, 1 şi 2, 30; XIV, 1, 32.
Cerc, XV, 2, 32.
Cetate V, 1, 28; VIII, 1, 29; 4, 35.
Chateaubriand, François-René, scriitor francez, 24.
Chin, -uri, II, 3, 28; II, 4, 28.
Chinuitori, II, 3, 28.
Cilicia, provincie romană în Asia Mică, 20.
Cinste, XX, 2, 34; XXI, 1, 34.
Circ, 17; XVI, 1, 32.
Codice, 35.
Compătimire, 21.
Compunere, 23.
Comunitate, -ţi, 16, 27.
Conducător, -ri, 20.
Confector (lăncier), 21; XVI, 1, 32.
Contra Haereses, 20.
Copie, 23; XXII, 2, 34; 5, 35.
Copilărie, 19, 20.
Crainic, XII, 1 şi 2, 31.
Credinţă, 22.
Credincioşi, XII, 3, 31; XIII, 2, 31.
Creştin, -ni, 20, 21, 22, 23; III, 1, 28; IX, 1, 2, 30; X, 1, 30; XII, 1 şi 2, 31; XVI, 1, 32; XVII, 2, 33.

Creştinism, X, 1, 30.
Cruce, 23.
Cununa nestricăciunii, XVII, 1, 33; XIX, 2, 34.
Cuie, II, 4, 28; XIII, 3, 31.
Cultul moaştelor, 22.
Cultul morţilor, 22.
Cultul Sfinţilor, 22.
Cunoaştere, X, 2, 30.
Cunoştinţă, XIV, 1, 32.
Cuptor, XV, 2, 32.
Curaj, 18; II, 2, 27; III, 1, 28; XII, 1, 31.
Curea, XIII, 2, 31.
Cuvînt, -te, VIII, 3, 30; XVI, 2, 33.
Cuvîntul, 19.
Cuvîntul Evangheliei, XXII, 1, 34.

D

Darul, XX, 2, 34.
Dascăl, XII, 2, 31; XIX, 1, 33.
Deciu, împărat roman, 23.
Delehaye, Hippolyte, aghiograf, 23, 24.
Deosebire, XVI, 1, 32.
Deprindere, XVIII, 3, 33.
Descoperire, XXII, 3, 34; 5, 35.
Diavolul, III, 1, 28.
Dies natalis — ziua naşterii, 22.
Distanţă, 23.
Doamne Dumnezeule, XIV, 1, 32.
Document, 22.
Domnul, 19, 20, 22; I, 1, 27; XVII, 2, 33; XVIII, 3, 33; XIX, 2, 34; XX, 1, 34; 5, 35.
Domnul Hristos, XXII, 3, 34.
Dorinţă, 23.
Dragoste, 26; I, 2, 27.
Dregător, XIX, 2, 34.
Drepţi, XIX, 2, 34.
Drum, XII, 2, 31.
Duh proorocesc, XVI, 2, 33.
Duhul Sfînt şi Sfîntul Duh, XIV, 2, 32; XXII, 1 şi 3, 34; 5, 35.
Duminica, 20.
Dumnezeu, 19, 21; II, 1, 27; III, 1, 28; VII, 1, 3, 29; X, 2, 30; XIV, 1 şi 2, 32; XIX, 2, 34; XXII, 1, 34.

E

Ecou, 20.
Editor, 24.
Efes, oraş, capitala provinciei romane Asia proconsulară, 19.
Episcop, -i, 19, 20; XVI, 2, 33; 2, 35.
Epistola, XX, 1, 34.
Epistola către Efeseni a Sf. Ignatie, 19.
Epistola către Smirneni a Sf. Ignatie al Antiohiei, 22.
Erezie, 2, 35.
Etaj, VII, 1, 29.
Eusebiu de Cezareea, istoric, 24.
Evanghelie, I, 1, 27; IV, 1, 28; XIX, 1, 33; XXII, 1, 34.
Evarestos, copist, 22; XX, 2, 34.
Eveniment, -e, 20.
Evlavioşi, II, 1, 27.

F

Fapt, 22, 24.
Faţă, 21; II, 2, 27; IX, 2, 30; XII, 1, 31; XIV, 1, 32.
Februarie, 19, 20, 23, 27.
Felicitas, martiră şi sfîntă, 23.
Fericit, XXI, 1, 34; XXII, 1 şi 3, 34.
Fiare sălbatice, 18; II, 4, 28; III, 1, 28; IV, 1, 28; XI, 1 şi 2, 31; XVI, 1, 32.
Filadelfia, oraş din provincia romană Asia proconsulară, 22; XIX, 1, 33.
Filip, asiarh sau prefectul poliţiei din provincia romană Asia proconsulară, 20; XII, 2, 31.
Filip Tralianul, arhiereu păgîn în oraşul Smirna din Asia proconsulară, 23; XXI, 1, 34.
Filomelium, şi Philomaelium, oraş din provincia romană Asia proconsulară, 19, 20, 22, 27.
Fire, XII, 1, 31.
Fiu, XIV, 1 şi 2, 32; XX, 2, 34.
Fiul lui Dumnezeu, 22; XVII, 2, 33.
Flacără, XV, 1, 32; Flăcări, V, 2, 29.
Florinus, 19.
Foc, -ul, 22; II, 3, 28; XI, 2, 31; XIII, 3, 31; XV, 1 şi 2, 32; XVI, 1, 32; XVII, 2, 33.
Foc răcoritor, II, 3, 28.
Focul cel veşnic, II, 3, 28.
Formă, 23.
Frate, fraţi, I, 1, 27; IV, 1, 28; XVII, 33; XX, 1, 34; XXII, 1, 34.
Frigia, provincie romană, 19; IV, 1, 28.
Frontieră, 19.
Frumuseţea sufletului, XIII, 2, 31.
Funcţie, VI, 1, 29.
Furie, XII, 2, 31.

G

Gaius, copist, 23; XXII, 2, 34; 1, 35; 5, 35.
Gallia, 23.
Gen literar creştin, 19.
Germanicus, martir la Smirna, 21; III, 1, 28.
Glas, IX, 1, 30; XII, 2, 31; 4, 35.
Grabă, VII, 2, 29; XIII, 1, 31.
Grégoire, Henri, bizantinolog belgian, 23
Grup, 23.
Grupare, -ări, eretice, 22.
Gară, XVI, 2, 33.
Guvernator, 20.

H

Haine, XIII, 2, 31.
Harul, II, 3, 28; VII, 3, 29; XII, 1, 31; XX, 2, 34; XXII, 2, 34.
Harul lui Dumnezeu, III, 1, 28.
Harul lui Hristos, II, 3, 28.
Hristos, 19, 21, 22, 23; II, 3, 28; II, 4, 28; VI, 1, 29; VIII, 2, 29; IX, 2 şi 3, 30; XIV, 2, 32; XVII, 2, 33; XIX, 1, 33.

I

Ianuarie, 24.
Identificare, 23.
Ignatie, episcopul Antiohiei, martir şi sfînt, 19, 22.
Iisus Hristos, XIV, 1 şi 2, 32; XIX, 2, 34; XX, 2, 34; XXI, 1, 34; XXII, 1, 34; 5, 35.
ἡμέρα γενέθλιος — ziua naşterii, 22; XVIII, 3, 33.
Imitator, -ri, 19; I, 2, 27; XVII, 2, 33.
Imperiul roman, 20.
Informaţii istorice, 20.
Inima, II, 3, 28.
Instigaţie, 21.
Ioan Evanghelistul, 19, 20.
Irinarh — făcător de pace, şeful miliţiei în oraşul Smirna, 21; VI, 1, 29; VIII, 2, 29.
Irineu, episcopul Lugdunului (Lyon), 16, 20; XXII, 2, 34; 1, 35; 4, 5, 35.
Irod, irinarhul — şeful miliţiei din Smirna, 21, 23; VI, 1, 29; VIII, 2, 29; XVII, 2, 33; XXI, 1, 34.
Isocrate din Corint, copist, 5, 35.
Istoricul, 23.
Istorie, 24.
Istorici, 23.
Istorisire, 23, 24.
Iubire, II, 2, 27; XVII, 2, 33.
Iudei, 20, 21, 22; XII, 2, 31; XIII, 1, 31; XVII, 2, 33; XVIII, 1, 33.

Î

Împărat, -ţi, 21; VIII, 2, 29; IX, 2, 30; IX, 3, 30; X, 1, 30; XVII, 2, 33; XXI, 1, 34.
Împărăţie, XXII, 1, 34.
Împărăţie cerească, 5, 35.
Împărăţia veşnică, XX, 2, 34; XXII, 3, 34.
Împunsătură, XVI, 1, 32.
Îndrăzneală, X, 1, 30.
Început, XVII, 1, 33.
Încheiere, 35.
Închina, 19; XVII, 2, 33.
Înfăţişare, VII, 2, 29.
Îngeri, II, 3, 28; XIV, 1, 32.
Întoarcere, XI, 1, 31.
Înţelegere, 20.
Învăţător, XVI, 2, 33; XVII, 2, 33.
Învăţătură, -uri, 17, 19; X, 1, 30.
Înviere, XIV, 2, 32.

J

Jertfă de ardere, 21; XIV, 1 şi 2, 32.
Joc, -uri, 21.
Judecata viitoare, XI, 2, 31.

L

Laudă, II, 1, 27.
Lăncier, 31; XVI, 1, 32.
Legile romane, 21.
Lemn, -ne, 21; XIII, 1, 31.
Leu, XII, 2, 31.
Licaonia, provincie romană, 19.
Limba greacă, 19.
Loc, 19; VII, 1, 29; XVIII, 1, 33.
Lucrare, 20.
Lucru, 3, 35.
Lugdunum (Lyon), oraş în Gallia, 19, 23.
Lumea, 20; II, 3, 28; VIII, 1, 29; XVII, 2, 33; XIX, 2, 34.
Lupta, luptele, XII, 2, 31; XVIII, 3, 33.

M

Majoritate, 23.
Marcianus, creştin, 23.
Marcion, creştin din Smirna, XX, 1, 34.
Marcion, eretic, 3, 35.
Marcioniţi, 3, 35.
Marcu Aureliu, împărat roman, 23.
Marrou, H.I., istoric francez, 23.
Martie, 20; XXI, 1, 34.
Martir, -ri, 20, 22, 24; I, 1, 27; XVII, 2, 33; XIX, 1, 33.
Martiriul, 20, 22, 23, 24.
Martirologiul Hieronimian, 23.
Martor, -ori, 19.
Martor ocular, 24.
Măreţie, XVII, 1, 33.
Mărire, XX, 2, 34; XXI, 1, 34.
Mesopotamia, 20.
Mijloc, XV, 2, 32; XVIII, 1, 33.
Milă, 27; IX, 2, 30.
Miliţie, VI, 1, 29; VIII, 2, 29.
Minune, -uni, 19; XV, 1, 32.
Mirare, VII, 3, 29.
Mireasmă, XV, 2, 32.
Miresme, XV, 2, 32.
Miros, XV, 2, 32.
Mînă, -ni, IX, 2, 30; XIV, 1, 32.
Mîntuire, 20; XVII, 2, 33; XXII, 1, 34.
Mîntuitorul, XIX, 2, 34.
Moarte, 19; I, 2, 27.
Moscova, 35.
Moştenire, VI, 1, 29.
Mucenici -ci, XIV, 2, 32; XV, 2, 32; XVI, 2, 33; 4, 35.
Mucenicie, 23; I, 1, 29; XIX, 1, 33; XXI, 1, 34; 2, 4, 35.
Mulţime, mulţimi, 21; III, 1, 28; V, 1, 28; XII, 2, 31; XIII, 1, 31; XVI, 1, 32.

N

Naştere, 22; XVIII, 3, 33.
Neamul celor drepţi, XIV, 1, 32; XVII, 1, 33.
Neamul creştinilor, III, 1, 28.
Neamul omenesc, 23; XXI, 1, 34.
Necredincioşi, XVI, 1, 32.
Nelegiuiţi, III, 1, 28; IX, 2, 30; XI, 2, 31; XVI, 1, 32.
Nestricăciune, XIV, 2, 32; XVII, 1, 33; XIX, 2, 34.
Nichita, locuitor din Smirna, 21, 22; VIII, 2, 29; XVII, 2, 33.
Nisan, (aprilie), lună la evrei, 20.
Noapte, V, 1, 28.
Nume, 3, 35.

O

Oaspete, -le, 19.
Obicei, IX, 2, 30; XIII, 1, 31; XVIII, 1, 33.
Ochii inimii, II, 3, 28.
Ochiul, II, 3, 28.
Om, oameni, 21; II, 3, 28; XV, 1, 32.
Opinie, 23.
Oră, II, 3, 28; VII, 2 şi 3, 29; 4, 35.
Oraş, -şe, 19, 20, 21.
Oseminte, 22; XVIII, 2, 33.

Q

Quartodecimani, 20.
Quintus, frigian, apostat de la credinţa creştină, 21; IV, 1, 28.

P

Pace, 20.
Pahar, XIV, 2, 32.
Palestina, 20.
Paralelă, 23.
Parte, -ţi, 24; XIV, 2, 32.
Paştele, Paşti, 20.
Paştele crucii, 20.
Paştele Învierii, 20.
Patrologi, 23.
Păcătoşi, XVII, 2, 33.
Păgîni, 18, 19; IX, 2, 30; XII, 2, 31; XIX, 1, 33.
Pămînt, 22.
Păr, perii (capului), XIII, 2, 31.
Părtaş, VI, 1, 29; XVII, 2, 33.
Păstor, XIX, 2, 34.
Pedeapsă, VI, 1, 29.
Pedeapsă veşnică, XI, 2, 31.
Pergam, oraş din provincia romană Asia proconsulară, 23.
Pernă, V, 2, 29; XII, 3, 31.
Perpetua, martiră şi sfîntă, 24.
Persecuţie, I, 1, 27.
Philomaellum şi Filomellum, oraş din provincia romană Asia proconsulară, 19, 20, 22, 23, 27.
Piaţă, 21.
Picior, VIII, 3, 30.
Pietre preţioase, XVIII, 2, 33.
Pioniu, copist, 20; XXII, 3, 34; 5, 35.
Pioniu, preot, 23.
Pîine, XV, 2, 32.
Pînză, XV, 2, 32.
Plecare, 19; VIII, 1, 29.
Policarp, martir şi sfînt, 19, 20, 21, 22, 23, 24, 25; I, 1, 27; V, 1, 28; VI, 1, 29; IX, 1, 30; IX, 3, 30; XI, 2, 31; XII, 1, 2 şi 3, 31; XIII, 2, 31; XVI, 2, 33; XVII, 2, 33; XVIII, 1, 33; XIX, 1, 33; XXI, 1, 34; XXII, 1, 2, 3, 34; 1, 2, 3, 4, 5, 35.
Popor, X, 2, 30.
Prăvălii, XIII, 1, 31.
Prefect, XII, 2, 31.
Pregătire, XVIII, 3, 33.
Premiul, XVII, 1, 33.
Prezent, XX, 1, 34.
Proconsul, -li, 21; III, 1, 28; IV, 1, 28; IX, 2, 30; X, 2, 30; XI, 1, 30; XII, 1, 31; XVII, 2, 33; XXI, 1, 34.
Proslăvi (a), XIX, 2, 34.
Protivnicul neamului celor drepţi, XVII, 1, 33.
Provincie, -ii, 19, 20.
Pumnal, 22; XVI, 1, 32.
Putere, -ri, 21; II, 1, 27; XIII, 3, 31; XIV, 1, 32; XX, 2, 34.
Putinţă, 22; XVIII, 3, 33.

R

Răbdare, II, 2, 27; III, 1, 28; XIX, 2, 34.
Rămăşiţe, XVII, 1, 33.
Rău, 18; VIII, 2, 29; IX, 3, 30; X, 2, 30; XI, 1, 31.
Relatare, 20.
Rezervă, 23.
Roma, capitala Imperiului roman, 19, 20; 2, 35; 4, 35.
Rug, 20, 21; XIII, 2 şi 3, 31.
Rugăciune, -ni, 21; VIII, 1, 29; XV, 1, 32.
Rugăminte, 22.

S

Satana, 3, 35.
Sărbătoare, -ri, 20.
Scînduri, 21.
Sclav, -vi, VI, 1 şi VII, 1, 29.
Scriere, -ri, 2, 3, 4, 35; 5, 35.
Scrisoare, 19, 22.
Scrisoarea către Florinus, 19.
Scriptură, -uri, 20.
Secol, 24.
Semnificaţie, 22.

Sentiment, -te, 21.
Serbarea Paştelui, 20.
Servitor, XVI, 1, 32.
Sfinţii (creştinii), XX, 2, 34.
Sfîrşit, 23.
Siguranţă, XIII, 3, 31.
Silă, VIII, 3, 30.
Siria, 20.
Sînge, XVI, 1, 32.
Slăbiciune, 21.
Sîmbătă, 19.
Sîmbăta cea mare, 20, 23; VIII, 1, 29; XXI, 1, 34.
Slavă, XIV, 2, 32; XX, 2, 34; XXI, 1, 34; XXII, 1 şi 3, 34; 5, 35.
Slujitori, XX, 1, 34.
Smirna, oraş din provincia romană Asia proconsulară, 19, 20, 21, 22, 27; XII, 2, 31; XVI, 2, 33; XIX, 1, 33; 4, 35.
Soarta împăratului, IX, 2, 30; X, 1, 30.
Socrate din Corint, copist, 23; XXII, 2, 34.
Soldat, -ţi, 21.
Sosire, 20.
Spate, XIV, 1, 32.
Spectatori, 18; XVI, 1, 32.
Stadion, 18; VI, 1, 29; VIII, 3, 30; IX, 2, 30; XII, 1, 31.
Statius Quadratus (Codrat), proconsul al provinciei romane Asia proconsulară, 18, 23; XXI, 1, 34.
Statuie, -ui, 21.
Stăpînire, -ri, X, 2, 30.
Stil, 24.
Suferinţă, -e, 32; II, 3, 28.
Suflet, XIV, 2, 32; XIX, 2, 34.
Supărare, XVIII, 1, 33.
Surpător, XII, 2, 31.
Synaxarium Ecclesiae Constantinopolitanae, 23.

Ş

Ştire, 23.

T

Tămîie, XV, 2, 32.
Tărie sufletească, 18; II, 2, 27; XIII, 3, 31.
Tatăl (ca părinte), XII, 2, 31; XIV, 1, 32; XVII, 2, 33; 5, 35.
Tatăl (Dumnezeu), XXII, 1 şi 3, 34.
Tatăl atotţiitorul, XIX, 2, 34.
Teamă, III, 1, 28.
Termen, 22.
Text, 22.
Timp, 31; 20; XII, 3, 31; XVI, 2, 33; XXII, 3, 34.
Tinereţe, III, 1, 28.
Tradiţie, 20.
Trădători, VI, 1, 29.
Treaptă, 24.
Trîmbiţă, 4, 35.
Troia, oraş, 19.
Tron veşnic, XXI, 1, 34.
Trup, II, 2, 27; XIII, 2, 31; XIV, 2, 32; XV, 2, 32; XVI, 1, 32; XVII, 1 şi 2, 33; XVIII, 1, 33; XIX, 2, 34.
Turmă, XIV, 1, 32.

U

Ucenic, -nici, 22; XVII, 2, 33; 1, 35.
Unelte, XIII, 3, 31.
Unul Născut, XX, 2, 34.
Ureche, II, 3, 28.
Urmăritori, VI, 1, 29.
Urme, XXII, 1, 34.

V

Valoare dogmatică, 24.
Valoare istorică, 24.
Valoare literară, 24.
Veac, veci, XIV, 2, 32; XX, 2, 34; XXI, 1, 34; XXII, 3, 34; 5, 35.
Vedenie, V, 1, 29; XII, 3, 31.
Veselie, 19; XVIII, 3, 33.
Viaţă, 16; III, 1, 28; VIII, 2, 29; XV, 1, 32.
Viaţă de veci, II, 3, 28; XIV, 2, 32.
Vieţile Sfinţilor, 24.
Vieţuire, XIII, 2, 31; XVII, 1, 33.
Vinele (trupului), II, 2, 27.
Vineri, VII, 1, 29.
Vinerea Patimilor, 20.
Viteji, II, 2, 27.
Vizită, 20.
Vînt, XV, 2, 32.
Vîrstă, VII, 2, 29; IX, 2, 30.
Voie, 21.
Voia lui Dumnezeu, II, 1, 27.
Voioşie, VIII, 31, 30.
Vreascuri, 21; XIII, 1, 31.
Vreme, 2, 35; 5, 35.
Vrăjmaşul (diavolul), II, 4, 28.
Vrednicie, 21; XVII, 2, 33.

Z

Zidire XIV, 1, 32.
Zi, ziuă, zile, 23; V, 1, 25; XIV, 2, 32; XXI, 1, 34; 4, 35.
Ziua martiriului, 22; XVIII, 3, 33.
Ziua naşterii — ἡμέρα γενέθλιος 22; XVIII, 3, 33.
Zeu, zei, 21; IV, 1, 28; IX, 3, 30; XII, 2, 31.
Zgomot, VIII, 3, 30; IX, 1, 30.

X

Xantic (februarie), lună la greci, 23; XXI, 1, 34.

2

MARTIRIUL SFINŢILOR MUCENICI IUSTIN, HARITON, HARIT, EVELPIST, HIERAX, PEON ŞI LIBERIAN

(† iunie 165)

INTRODUCERE

Sfîntul Iustin martirul şi filozoful s-a născut la începutul secolului al II-lea, în Flavia Neapolis, nu departe de vechiul Sichem, azi Nablus, în provincia Samaria din Palestina.

În tinereţe, a învăţat filozofia stoică, peripatetică (aristotelică), pitagoreică şi platonică, iar aceasta din urmă a exercitat asupra lui o înrîurire puternică. Îndemnat de un bătrîn necunoscut, pe care l-a întîlnit pe malul mării la Efes, sau mai curînd la Cezareea Palestinei, a trecut la creştinism, care a devenit pentru el singura filozofie adevărată şi folositoare. Viaţa morală a creştinilor şi suferinţele îndurate pentru credinţa în Hristos, Fiul lui Dumnezeu, l-au impresionat mult. «Mie însumi, mărturiseşte el, îmi plăceau învăţăturile lui Platon, dar, auzind calomniile despre creştini şi văzînd că ei sînt neînfricaţi în faţa morţii şi faţă de toate cele ce sînt socotite de temut, am înţeles că e cu neputinţă ca ei să trăiască în răutate şi în iubire de plăceri» [1].

A venit la Roma în două rînduri, unde, după 150, se stabileşte pînă la moartea sa martirică din iunie 165. Din Actul său martiric, aflăm că Sfîntul Iustin a locuit la Roma în casa unuia numit Martin, lîngă băile lui Timotei. Aci a deschis o şcoală de catheză creştină. «Şi dacă cineva voia să vină la mine, ne spune el, îi împărtăşeam cuvintele adevărului» [2], *adică îl învăţa principiile religiei creştine. Unul dintre străluciţii săi elevi a fost Taţian Asirianul.*

Vorbind despre activitatea Sfîntului Iustin la Roma, istoricul Eusebiu de Cazareea se exprimă în aceşti termeni :

---

1. Sfîntul Iustin, *Apologia a II-a*, XII, 1, ed. L. Pautigny, Justin, *Apologies*. Text grec, traduction française, introduction, Paris, 1904, p. 172—175. Citat şi de Eusebiu, *Ist. Bis.*, IV, 8, 3, ed. G. Bardy, p. 170.

2. *Martiriul Sfinţilor Iustin şi al celor dimpreună cu el*, ed. H. Musurillo, p. 48—50.

«În acest timp a ajuns în culmea gloriei Iustin ; în costum de filozof, el predica cuvîntul divin şi lupta în cărţile sale pentru credinţă» [3].

Intr-adevăr, Sfîntul Iustin a scris în apărarea credinţei creştine mai multe lucrări, dintre care mai importante sînt : Apologia I-a, *adresată, către 155, împăratului Antonin Pius (138—161) şi Senatului roman, scriere de mare valoare, care ne oferă o mărturie autentică despre credinţa şi viaţa creştină şi despre Liturghia creştină primară, la jumătatea secolului al II-lea ;* Dialogul cu Iudeul Trifon, *scris între 150 şi 155 ;* Apologia a II-a, *scrisă după 161, adresată Senatului roman, şi multe altele, din care ni s-au păstrat doar unele fragmente sau numai titlurile lor.*

La Roma, datorită activităţii sale filozofice şi catehetice, a intrat în conflict cu filozoful cinic Crescens, care, din invidie şi ură personală, l-a denunţat autorităţii romane că este creştin.

Sfîntul Iustin însuşi ne spune următoarele despre conflictul lui cu Crescens : «Eu însumi mă aştept să sufăr din pricina uneltirilor şi să fiu pus în butuci din partea celor pe care i-am numit, sau de către Crescens, cel iubitor de laudă şi de paradă. Căci nu se cuvine să numim filozof pe un bărbat, care, vorbind despre noi lucruri pe care nu le cunoaşte, acuză în public pe creştini că sînt atei şi necredincioşi, făcînd aceasta pentru bucuria şi plăcerea celor mulţi, care sînt în rătăcire. Căci, dacă ne atacă pe noi, fără să cunoască învăţăturile lui Hristos, el este foarte neonest şi cu mult mai rău decît cei simpli, care adesea se păzesc să discute şi să mărturisească fals despre cele pe care nu le cunosc. Iar dacă le-a citit, el n-a înţeles măreţia lor, sau dacă, neînţelegîndu-le, el face aceasta pentru a nu fi bănuit (de a fi creştin), atunci el este cu mult mai laş şi mai rău, fiind stăpînit de opinia ignorantă şi deşartă, şi de teamă... Iar dacă cunoaşte (învăţătura noastră), de teama ascultătorilor, nu îndrăzneşte să declare, cum am spus mai înainte, încît se arată nu filozof, (iubitor de înţelepciune), ci iubitor de slavă, şi nu respectă frumoasa maximă a lui Socrate : «Omul nu trebuie cinstit înaintea adevărului» — «Ἀλλ' οὐ γὰρ πρό γε τῆς ἀληθείας τιμητέος ἀνήρ» [4].

Ştirea că Sfîntul Iustin a fost victima urii, invidiei, uneltirilor şi calomniilor filozofului cinic Crescens este confirmată şi de istoricul Eusebiu, care se exprimă astfel : «În acel timp, Iustin despre care am vorbit mai înainte, după ce a prezentat împăraţilor despre care am vorbit a doua carte (Apologia) în apărarea învăţăturilor noastre, s-a împodobit cu dumnezeiescul martiriu, *căci filozoful Crescens, care ambiţiona să*

3. Eusebiu, *Ist. Bis.*, IV, 11, 8, ed. G. Bardy, p. 175.
4. Platon, *Republica*, X, 595 C, ed. E. Chambry, Platon, *La République*, Tome VII, 2-e partie, livres VIII—X, Paris, 1946, p. 83 ; Sf. Iustin, *Apologia a II-a*, III, 3—4, ed. L. Pautigny, p. 156—157 ; Eusebiu, *Ist. Bis.*, IV, 16, 3—6, ed. G. Bardy, p. 191.

ducă viaţa şi traiul celor ce poartă numele de cinici, puse la cale uneltiri contra lui, şi Iustin, după ce l-a combătut de mai multe ori în discuţii, în faţa auditorilor, a dobîndit în sfîrşit răsplata victoriei adevărului prin martiriul *pe care l-a îndurat»* [5].

De asemenea, în Discurs contra grecilor, *Taţian Asirianul, urmaşul Sfîntului Iustin la Şcoala creştină din Roma, se exprimă despre filozoful Crescens astfel: «Crescens, deci, şi-a făcut cuibul în marele oraş (Roma)... El, însă, dispreţuind moartea, se temea în mare măsură de moarte şi a uneltit împotriva lui Iustin, precum şi a mea, să ne provoace moartea ca ceva rău, fiindcă Iustin predica adevărul şi numea pe filozofi lacomi şi înşelători»* [6].

Sfîntul Iustin Martirul şi Filozoful a suferit martiriul pentru Hristos la Roma, în timpul domniei împăratului Marcu Aureliu (161—180) şi a coregentului său, Lucius Verus (161—169), în iunie 165, fiind judecat şi condamnat la moarte de prefectul Romei Iunius Rusticus (162—167), împreună cu alţi şase creştini şi anume: Hariton, Harit, Evelpist, Hierax, Peon *şi* Liberian, *numit în versiunea C a actului martiric* Valerian.

Iunius Rusticus — consul ordinarius *în 162 şi prefectul Romei din 162 pînă în 168 — a fost profesorul* de filozofie stoică *al împăratului Marcu Aureliu şi a avut asupra tînărului împărat filozof o mare influenţă. Marcu Aureliu, deşi ne-a lăsat pagini de mare frumuseţe filozofică în lucrarea sa* Εἰς ἑαυτόν — Către sine însuşi, *în care sînt expuse principiile stoicismului, ura pe creştini, ca şi profesorul său Iunius Rusticus, pentru faptul că creştinismul avea mari succese în masele de jos ale poporului, printre care filozofia stoică nu putea pătrunde şi nu avea nici o înrîurire* [7].

Data exactă a martiriului lor a fost deseori contestată, însă am rămas la anul 165, dată acceptată de cei mai mulţi istorici.

Textul Actului martiric al Sfîntului Iustin şi al celor şase martiri care au suferit împreună cu el, ni s-a păstrat în trei versiuni: versiunea scurtă A, bazată pe Codex Parisinus Graecus *1470, din 890, versiunea mijlocie B, care este cea mai cunoscută şi folosită, întemeiată pe cel mai vechi manuscris din secolul al VIII-lea (Cambridge, Cant. Add. 4489), care reproduce de fapt forma originală a procesului-verbal de judecată*

5. Eusebiu, *Ist. Bis.*, IV, 16, 1, ed. G. Bardy, p. 190—191.

6. Taţian Asirianul, *Discurs către greci*, 19, ed. I. C. Th. Otto, în «Corpus Apologetarum christianorum saeculi secundi», t. VI, Ienae, 1861, p. 84; Eusebiu, *Ist. Bis.*, IV, 15, 8, ed. G. Bardy, p. 192.

7. O. Riba, *Iunius Rusticus*, în A. Paulys, G. Wissowa, W. Kroll, Realencyclopädie der klassischen Altertumswissenschaft. Neue Bearbeitung, 19, Halbband, Stuttgart, 1917, col. 1083.

a martirilor, luat de creştini de la tribunalul din Roma, ce prezintă cea mai mare valoare istorică, şi versiunea lungă C, mai prelucrată şi literară, păstrată de un manuscris al Bibliotecii Sfîntului Mormînt (S. Sepulchri 17), din secolul al XII-lea, alcătuită pentru zidirea moral-spirituală a credincioşilor [8].

În timpul judecării, Sfîntul Iustin şi cei şase martiri au mărturisit în faţa prefectului Romei, Iunius Rusticus, că nu adoră zeii, pentru că ei sînt creştini. Mărturisirea Sfîntului Iustin a fost mai lungă şi substanţială, el exprimînd pe scurt învăţăturile fundamentale ale doctrinei creştine. «Noi, a mărturisit Sfîntul Iustin, adorăm pe Dumnezeul creştinilor, *despre care credem că este* unul singur, *făcătorul şi creatorul de la început a toată lumea văzută şi nevăzută,* şi pe Domnul nostru Iisus Hristos, Fiul lui Dumnezeu, *Cel ce a fost proorocit de profeţi că va veni pentru mîntuirea neamului omenesc, propoveduitorul şi dascălul învăţăturilor bune».*

«Şi eu, om fiind, socotesc cuvintele mele neînsemnate faţă de nemărginirea lui Dumnezeu, mărturisind că este nevoie de acea putere profetică prin care a fost proorocit Cel despre care am spus acum că este Fiul lui Dumnezeu. *Să ştii, deci, că primind putere de sus au prezis profeţii venirea viitoare a Acestuia printre oameni (a lui Hristos)»* [9].

Interesant este faptul, din punct de vedere istoric, că creştinismul pătrunsese chiar printre sclavii casei imperiale. Astfel, Evelpist, sclavul împăratului, a răspuns în aceşti termeni prefectului Rusticus : «Şi eu sînt creştin, fiind eliberat de Hristos, şi împărtăşesc aceeaşi speranţă prin harul lui Hristos» [10]. *Atît Evelpist cît şi martirul Peon au mărturisit că au primit această învăţătură creştină «de la părinţii noştri»* [11], *ceea ce arată că creştinismul pătrunsese în masele populare la Roma în secolul al II-lea.*

Sfîntul Iustin martirul şi filozoful, împreună cu cei şase creştini, au fost condamnaţi de prefectul Iunius Rusticus la moarte prin decapitare, iar sentinţa s-a executat imediat. Unii dintre credincioşi au luat în ascuns trupurile lor şi le-au pus într-un loc potrivit [12], *fără să fie cunoscut autorităţilor romane.*

---

8. H. Musurillo, *op. cit.*, Introduction, p. XVIII, versiunea scurtă A, p. 42—46; versiunea mijlocie B, p. 46—53; versiunea dezvoltată, p. 54—61, toate trei cu textul grec şi traducere engleză.

9. *Martiriul Sf. Iustin...*, II, 5 şi 6, ed. H. Musurillo, p. 48.

10. *Ibidem*, IV, 3, ed. H. Musurillo, p. 50.

11. *Ibidem*, IV, 6 şi 7, ed. cit., p. 50.

12. *Ibidem*, VI, 2, ed. cit., p. 52. Vezi mai pe larg Paul Allard, *Histoire des persécutions pendant les deux premiers siècles*, 4-e éd. Paris, 1911, p. 385—396; T. D. Barnes, *Pre Decian Acta Martyrum*, în «Journal of Theological Studies», n.s., 19 (1968),

Actul martiric al Sfîntului Iustin şi al celor dimpreună cu el este autentic, fiind aproape în întregime procesul lor verbal de judecată, scris în timpul interogatoriului lor la Roma. De aceea el are o mare valoare istorică, pentru că autenticitatea lui n-a putut şi nu poate fi contestată.

Synaxarium Ecclesiae Constantinopolitanae *pune pomenirea Sfîntului Iustin la 1 iunie, în fiecare an* [13]. *Tot la 1 iunie pune sărbătoarea Sfîntului Iustin şi* Bibliotheca hagiographica Graeca [14].

*
* *

Prezentăm traducerea de faţă după versiunea B, ed. H. Musurillo 10, op. cit., *text grec şi traducere engleză, p. 46—53, care a fost publicată şi de alţi istorici.*

Această versiune a înserat-o în ediţia sa şi Panaiot C. Hristu, Τὰ Μαρτύρια τῶν ἀρχαίων χριστιανῶν... *după ediţia lui H. Musurillo, Oxford, 1972. Text în limba greacă veche cu traducere în neogreacă, Tesalonic, 1978, p. 90—101.*

Vezi şi ediţiile: Βιβλιοθήκη ἑλλήνων Πατέρων καὶ ἐκκλησιαστικῶν συγγραφέων, *t. IV, Atena, 1955, p. 233—235; G. Lazzati, Gli sviluppi..., p. 122—124; Idem,* Gli Atti di S. Giustino martire, *în «Aevum» ,Milano, 1953, nr. 6, p. 473—497; D. Ruiz Bueno, Actas de los mártires.* Text grec cu

---

p. 515—516; Pio Franchi de' Cavalieri, Note agiografiche, 6. în «Studi e Testi», 33, (1920), p. 5—17, cu corectările lui G. Lazzati, *Gli sviluppi...*, p. 120—122 şi *Gli atti di S. Giustino martire*, în «Aevum», 27 (1953), p. 473—497; W. C. Frend, *Martyrdom and persecution in the Early Church*, Oxford, 1965, New York, 1967, p. 189—191; L. W. Barnard, *Justin Martyr, His Life and Thought*, Cambridge, 1967, în special p. 5—26; G. Bardy, *Justin* în «Dictionnaire de Théologie catholique» VIII, 2-e partie, Paris, 1925, col. 2231; H. Delehaye, *Les passions des martyrs et les genres littéraires*, Paris, 1921, p. 119—121; B. Aubé, *Saint Justin, philosophe et martyre*, Paris, 1881.

13. Ed. H. Delehaye, col. 721—722.

14. Ed. Fr. Halkin, t. II, ed. 3-a, Bruxelles, 1957, p. 50.

Pentru *martiriul Sfîntului Iustin* († iunie 165) sub Marcu Aureliu (161—180) vezi şi studiile: R. Klein, *Marc Aurel*, Darmstadt, 1979, 538 p.; P. Petit, *Histoire générale de l'Empire romain*, Paris, 1974, p. 276—379; R. Klein, *Das frühe Christentum im römischen Staat*, Darmstadt, 1971; J. Speigl, *Der römische Staat und die Christen. Staat und Kirche von Domitian bis Commodus*, Amsterdam, 1970; R. Rémondon, *La crise de l'Empire romain de Marc Aurèle à Anastase* (coll. Nouvelle Clio, 11) Paris, 1964; 2-e éd., Paris, 1970; P. Keresztes, *Marcus Aurelius a Persecutor*, în «The Harward Theological Review», 61 (1968), p. 321—341; J. Danièlou et M. Marrou, Nouvelle histoire de l'Eglise, t. I. *Des origines à Saint Grégoire le Grand*, Paris, 1963; P. Proyant, *Marc-Aurèle, un empereur citoyen du monde*, Clamart, 1962; L. Harmand, *Le monde romain sous les Antonins et les Sevères*, Paris, 1960; M. Hammond, *The Antonin Monarchy*, Roma, 1959; V. Monachino, *Il fondo giuridico delle persecutioni nei primi due secoli*, Roma, 1955; Fr. Carrata *Thoms, Il regno di Marco Aurelio*, Torino, 1953; N. Spanneut, *Le Stoicisme des Pères de l'Eglise de Clément de Rome à Clément d'Alexandrie*, Paris, 1957; A. S. L. Farquharson, *Marcus Aurelius. His Life and his World*, Oxford, 1951; J. Lebreton et J. Zeiller, *l'Eglise primitive*, t. I. *Histoire de l'Eglise depuis les origines jusqu'à nos jours*, publiée sous la direction de Aug. Fliche et Victor Martin, Paris, 1934, p. 312; C. Clayton Dove, *Marcus Aurelius Antonius*, London, 1930; H. Eberlin, *Kaiser Mark Aurel und die Christen*, Breslau, 1914; E. Renan, *Marc Aurèle et la fin du monde antique*, Paris, 1881; Alte studii la bibliografia generală.

traducere spaniolă, Madrid, 1962, *p. 311—316* ; Propylaeum ad Acta Sanctorum Decembris, *ed. H. Delehaye, Bruxelles, 1940, p. 136—137* ; *R. Knopf* — *G. Krüger*, op. cit., *text grec, p. 13—17* ; *G. Rauschen*, Acta s. Iustini et sociorum, în Monumenta minora saeculi secundi, *în* op. cit., *p. 113—119, text grec și latin* ; *Pio Franchi de'Cavalieri*, Gli Atti di S. Giustino, *în «Studi e Testi», 8 (1902), p. 33—36 și 9 (1902), p. 73—75. Vezi și F. C. Burkitt*, The Oldest Manuscript of St. Justin's Martyrdom, în *«Journal of Theological Studies», 11 (1909), p. 61—66* ; *Th. Ruinart*, op. cit., *p. 105—107, text latin.*

Vezi și următoarele traduceri în diferite limbi : A. Hamman, op. cit., *trad. italiană, p. 49—52, pune data martiriului Sfîntului Iustin în 163* ; *P. Hanozin*, op. cit., *p. 33—37, traducere franceză* ; *Paul Monceaux*, La vraie Légende dorée, *Paris, 1928, p. 132—137, traducere franceză* ; *G. Rauschen*, Echte alte Märtyrerakten. Martyrium des Heiligen Justin und Seiner Genossen, *în* op. cit., *p. 209—312, traducere germană.*

În limba română : Ion Dinu, Un document creștin-occidental de conștiință ortodoxă-orientală, *Cernăuți, 1937, p. 68—71, traducere depărtată de textul grec, fiind făcută după traducerea franceză a lui H. Leclercq*, Les Martyrs, *Recueil des pièces autentiques sur les martyrs depuis les origines du christianisme jusqu'au XX-e siècle, t. I, Paris, 1902.*

MARTIRIUL SFINŢILOR MUCENICI IUSTIN, HARITON, HARIT, EVELPIST, HIERAX, PEON ŞI LIBERIAN

(† iunie 165)

I.

1. În timpul nelegiuiţilor apărători ai idolatriei, s-au publicat nepioasele porunci împotriva evlavioşilor creştini în oraşe şi la sate, încît îi sileau să jertfească idolilor celor zadarnici.

2. Fiind, deci, arestaţi împreună amintiţii sfinţi, au fost aduşi la prefectul Romei cu numele de Rusticus (162—168).

II.

1. Iar după ce au fost aduşi la scaunul de judecată, Rusticus prefectul a zis lui Iustin : Mai întîi, crede în zei şi supune-te evlavioşilor împăraţi.

2. Iustin a zis : Este un lucru curat şi nevinovat să credem în cele poruncite de Mîntuitorul nostru Iisus Hristos.

3. Rusticus prefectul a zis : Cu ce învăţături te ocupi ? Iustin a răspuns : Am încercat să învăţ toate ştiinţele, dar m-am oprit la învăţăturile cele adevărate ale creştinilor, deşi ele nu plac celor atraşi de înşelăciune.

4. Rusticus prefectul a zis : Aşadar îţi plac aceste învăţături, nefericitule ? Iustin a zis : Da, fiindcă, pentru învăţătura cea adevărată, îi urmez pe creştini. Rusticus prefectul a întrebat : Care este această învăţătură ?

5. Iustin a zis : «Noi adorăm pe Dumnezeul creştinilor, despre care credem că este unul singur, făcătorul şi creatorul de la început a toată lumea văzută şi nevăzută, şi pe Domnul nostru Iisus Hristos, Fiul lui Dumnezeu [1], Cel ce a fost proorocit de profeţi că va veni pentru mîntuirea neamului omenesc, propoveduitorul şi dascălul învăţăturilor bune.

---

1. *In.* 1, 3 şi 10 ; *Fapte* 4, 24 ; 14, 15 ; *Ef.* 3, 9 ; *Col.* 1, 16 ; *Evr.* 1, 2 ; *Apoc.* 4, 11 ; 10, 6 ; *Fac.* 1, 1 ; *Ieş.* 20, 11 ; *Is.* 37, 16 ; 42, 5 ; *Amos* 4, 13 ; *II Mac.* 7, 28.

6. Şi eu, om fiind, socotesc cuvintele mele neînsemnate faţă de nemărginirea lui Dumnezeu, mărturisind că este nevoie de acea putere profetică prin care a fost proorocit Cel despre care am spus acum că este Fiul lui Dumnezeu. Să ştii, deci, că primind putere de sus au prezis profeţii venirea viitoare a Acestuia (a lui Hristos) printre oameni».

III.

1. Rusticus prefectul întrebă : Unde vă adunaţi ? Iustin a răspuns : Acolo unde vrea fiecare şi unde poate. Socoteşti, oare, că noi toţi ne adunăm în acelaşi loc ? Nu aşa, fiindcă Dumnezeul creştinilor nu este mărginit de un loc, ci, nevăzut fiind, umple cerul şi pămîntul şi este pretutindeni adorat şi slăvit de credincioşi.

2. Rusticus prefectul a zis : Spune-mi, unde vă adunaţi sau în ce loc aduni pe ucenicii tăi ?

3. Iustin a răspuns : Eu locuiesc aproape de casa unuia numit Martin, lîngă băile lui Timotei, tot timpul de cînd am venit pentru a doua oară la Roma şi nu cunosc alt loc de întîlnire decît acolo. Şi dacă cineva voia să vină la mine, *îi împărtăşeam cuvintele adevărului.*

4. Rusticus prefectul a zis : Nu cumva, deci, eşti creştin ? Iustin a zis : *Da, sînt creştin.*

IV.

1. Rusticus prefectul a zis lui Hariton : Şi tu eşti creştin ? Hariton a răspuns : Sînt creştin din porunca lui Dumnezeu.

2. Rusticus prefectul a zis lui Harit : Tu ce spui, Harit ? Harit a răspuns : Sînt creştin prin harul lui Dumnezeu.

3. Rusticus prefectul a zis lui Evelpist : Iar tu, cine eşti Evelpist ?

Evelpist, sclavul împăratului, a răspuns : Şi eu sînt creştin, fiind eliberat de Hristos şi împărtăşesc aceeaşi speranţă prin harul lui Hristos.

4. Rusticus prefectul a zis lui Hierax : Şi tu eşti creştin ? Hierax a spus : Da, sînt creştin, căci ador şi mă închin Aceluiaşi Dumnezeu.

5. Rusticus prefectul a zis : Iustin v-a făcut pe voi creştini ? Hierax a spus : De mult timp am fost creştin şi voi fi.

6. Iar Peon, ridicîndu-se a spus : Şi eu sînt creştin.

Rusticus prefectul a întrebat : Cine v-a învăţat ? Peon a spus : De la părinţii noştri am primit această frumoasă învăţătură.

7. Evelpist a spus : Într-adevăr, am ascultat cu plăcere învăţăturile lui Iustin, dar eu am învăţat să fiu creştin de la părinţi.

Rusticus prefectul a întrebat : Unde sînt părinţii tăi ? Evelpist a răspuns : În Capadocia.

8. Rusticus a zis lui Hierax: Părinţii tăi unde sînt? Iar el a răspuns: Tatăl nostru cel adevărat este Hristos, şi mamă, credinţa în El. Părinţii mei pămînteşti au murit, iar eu, fiind luat cu de-a sila din Iconium, în Frigia, am fost adus aici.

9. Rusticus prefectul a zis lui Liberian: Tu ce spui? Eşti creştin? Nici tu nu crezi (în zei)? Liberian a spus: Şi eu sînt creştin. Cinstesc şi ador pe singurul adevăratul Dumnezeu.

V.

1. Prefectul zice lui Iustin: Ascultă, tu cel numit învăţat, care socoteşti că ştii cuvintele adevărului. De vei fi biciuit şi ţi se va tăia capul, crezi tu că te vei sui la cer?

2. Iustin a spus: Sper că voi avea locaşurile Lui, dacă rabd acestea. Căci ştiu că şi celor ce au vieţuit drept, li se dăruieşte harul dumnezeiesc pînă la sfîrşitul acestei lumi.

3. Rusticus prefectul a zis: Îţi închipui, deci, că te vei sui la ceruri pentru a primi o bună răsplată? Iustin a răspuns: Nu-mi închipui, ci ştiu sigur şi sînt încredinţat.

4. Rusticus prefectul a zis: Să venim, deci, la subiectul de faţă, care este necesar şi se cere (să-l îndepliniţi). Apropiaţi-vă împreună şi jertfiţi zeilor. Iustin a răspuns: Oricine gîndeşte cu înţelepciune nu cade de la credinţă în nelegiuire.

5. Rusticus prefectul a zis: Dacă nu vă supuneţi, veţi fi chinuiţi fără milă.

6. Iustin a spus: Avem făgăduinţa că fiind chinuiţi pentru Domnul nostru Iisus Hristos, vom fi mîntuiţi. Căci această suferinţă va fi pentru noi mîntuire şi îndrăzneală la înfricoşatul scaun de judecată universală a Domnului şi Mîntuitorului nostru.

7. De asemenea, şi ceilalţi martiri au zis: Fă ceea ce voieşti. Căci noi sîntem creştini şi nu jertfim idolilor.

8. Rusticus prefectul a hotărît, spunînd: Cei ce n-au voit să jertfească zeilor şi să se supună poruncii împăratului, să fie duşi spre a fi biciuiţi şi să li se taie capul, potrivit dreptei rînduieli a legilor.

VI.

1. Sfinţii mucenici, preamărind pe Dumnezeu, mergînd la locul obişnuit, li s-au tăiat capetele şi au săvîrşit mucenicia lor prin mărturisirea Domnului nostru.

2. Unii dintre credincioşi, luînd în ascuns trupurile lor, le-au pus într-un loc potrivit, fiind ei ajutaţi de harul Domnului nostru Iisus Hristos, Căruia se cuvine slava în vecii vecilor. Amin.

INDICE SCRIPTURISTIC *

Facere 1, 1 — II, 5, 47.
Ieşire 20, 11 — II, 5, 47.
Isaia 37, 16 şi 42, 5 — II, 5, 47.
Amos 4, 13 — II, 5, 47.
II Macabei 7, 28 — II, 5, 47.
Ioan 1, 3, 10 — II, 5, 47.
Fapte 4, 24; 14, 15 — II, 5, 47.
Efeseni 3, 9 — II, 5, 47.
Coloseni 1, 16 — II, 5, 47.
Evrei 1, 2 — II, 5, 47.
Apocalipsa 4, 11; 10, 6 — II, 5, 47.

INDICE REAL ŞI ONOMASTIC

A

Act, -e, martiric, -ce, 41, 43, 45.
Activitate, 41, 42.
Adevăr, 42, 43.
Amin, VI, 2, 49.
An, ani, 43, 45.
Antonin Pius, împărat roman, 42.
Apărare, 42.
Apărători, I, 1, 47.
Apologia I-a, 42.
Apologia a II-a, 42.
Ascultător, -ri, 42.
Atei. Creştinii erau numiţi «Atei» pentru că nu adorau pe zei şi statuile lor, 42.
Autenticitate, 45.
Auditori, 43.
Autoritate, -ţi, 42.
Autorităţile romane, 44.

B

Baie, băile lui Timotei, 41; III, 3, 48.
Bărbat, -ţi, 42.
Bătrîn, 41.
Bibliotheca hagiographica Graeca, 45.
Bibliotheca Sfîntului Mormînt (Sancti Sepulchri) 17, 44.
Bucurie, 42.
Butuci, 42.

C

Calomnie, -ii, 42.
Cambridge, oraş în Anglia, 45.
Cap, capete, V, 1; VI, 1, 49.
Capadocia, IV, 7, 48.
Carte, -ţi, 42.
Casa, 33; III, 3, 48.
Casa imperială, 36, 44.
Cateheza creştină, 41.
Către sine însuşi, lucrarea filozofului şi împăratului Marcu Aureliu, 43.
Cer, ceruri, III, 1, 48; V, 1, 3, 49.
Cezareea Palestinei, oraş, 41.
Cinic, -ci, filozofi, 42, 43.
Codex Parisinus graecus, 1470, 43.
Conflict, 42.
Consul ordinarius, 43.
Coregent, 43.
Costum, 42.
Creator, 44; II, 5, 47.
Credinţă, 41, 42; IV, 8, 49.
Credincioşi 44; III, 1, 48; VI, 2, 49.
Crescens, filozof cinic, 42, 43.
Creştin, -i, 41, 42, 43, 44; I, 1, 47; II, 3, 4, 5, 47; III, 1, 4 şi IV, 1, 2, 3, 4, 5, 6, 9, 47—49; V, 7, 49.
Creştinism, 41, 43, 44.
Cuib, 43.
Culme, 41.
Cuvînt, cuvinte, 44; II, 6, 48.
Cuvintele adevărului, 41; III, 3, 48; V, 1, 49.
Cuvîntul divin, 42.

D

Dascălul, 44; II, 5, 47.
Data, 43.
Decapitare, 44.
Dialogul cu iudeul Trifon, lucrarea Sfîntului Iustin Martirul, 42.
Discurs contra grecilor, lucrarea apologetului Taţian Asirianul, 43.
Discuţii, 43.
Doctrina, creştină, 44.
Domnul, 44; II, 5, 47; V, 6, 49; VI, 1, 2, 49.
Dumnezeu, 44; II, 5, 6, 47—49; III, 1 şi IV, 1, 2, 9, 48—49; VI, 1, 49.

E

Efes, oraş, capitala provinciei romane Asia proconsulară, 41.
Elev, -i, 41.
Eusebiu de Cezareea, istoric bisericesc, 41, 45.
Evelpist, martir, 41, 43, 44, 47; IV, 3, 7, 48.
Evlavioşi, I, 1, 47.

* Cifra romană se referă la capitol, a doua cifră (arabă) la pragraf, iar ultima indică pagina. Numerele cu două cifre arabe între 41—49 indică pagina.

F

Fapt, 43, 44.
Făcător, 44; II, 5, 47.
Făgăduinţă, V, 6, 49.
Filozof, 41, 42, 43, 44.
Filozofie, 41.
Filozofia peripatetică (aristotelică), 41.
Filozofia pitagoreică, 41.
Filozofia platonică, 41.
Filozofia stoică, 43.
Fiul lui Dumnezeu, 41, 44; II, 5, 6, 47.
Flavia Neapolis, oraş din Palestina, 41.
Forma originală, 43.
Fragment, -e, 42.
Frigia, provincie romană, IV, 8, 49.
Frumuseţe filozofică, 43.

G

Glorie, 41.

H

Har, 44; IV, 2, 3, 48; V, 2, 49; VI, 2, 49.
Harit, martir, 41, 44, 47; IV, 2, 48.
Hariton, martir, 43, 47; IV, 1, 48.
Hierax, martir, 41, 43, 47; IV, 4, 5, 8, 48, 49.
Hristos, 41, 42, 43, 44; II, 6, 48; IV, 8, 49.

I

Iconium, oraş din provincia romană Frigia, IV, 8, 49.
Idoli, I, 1, 47; V, 7, 49.
Idolatrie, I, 1, 47.
Iisus Hristos, 44; II, 2, 47; II, 5, 47; V, 6, 49; VI, 2, 49.
Influenţă, 43.
Interogatoriu, 44.
Introducere, 41.
Invidie, 42.
Istoric, -ci, 41, 42, 43.
Iubire, 41.
Iunie, 41, 43, 45, 47.
Iunius Rusticus (162—167), consul ordinarius, prefectul Romei, 43, 44; I, 2, 47; II, 1, 3, 4, 47; III, 1, 2, 3, 4, 48; IV, 1, 2, 3, 4, 5, 6, 7, 8, 9, 48—49; V, 3, 4, 5, 8, 49.
Iustin, filozof, martir şi sfînt, 41, 42, 43, 44, 45; II, 1, 2, 3, 4, 5, 47; IV, 5, 7, 48; V, 1, 2, 3, 4, 6, 49.

Î

Împărat, -ţi, 42, 43, 44; II, 1, 47; IV, 3, 48.
Început, 41, 44; II, 5, 47.
Îndrăzneală, V, 6, 49.
Înrîurire, 41, 43.
Înşelăciune, II, 3, 47.
Înţelepciune, 42; V, 4, 49.
Întîlnire, III, 3, 48.
Învăţătură, -ri, 41, 42, 44; II, 3, 4, 5, 47; IV, 6, 7, 48.

J

Judecare, 44.
Judecata universală, V, 6, 49.

L

Laudă, 42.
Legi, V, 8, 49.
Liberian, martir, 41, 43, 47; IV, 9, 49.
Liturghia creştină, 42.
Loc, 44; III, 1, 2, 48; VI, 1, 2, 49.
Locaş, -uri, V, 2, 49.
Lucius Verus, coregentul împăratului Marc Aureliu, 43.
Lucrare, -ri, 42, 43.
Lucru, -uri, 42; II, 2, 47.
Lume, V, 2, 49.
Lumea nevăzută, 44; II, 5, 47.
Lumea văzută, 44; II, 5, 47.

M

Malul mării, 41.
Mamă, IV, 8, 41.
Manuscris, 43, 44.
Marcu Aureliu, împărat roman, 43.
Martin, locuitor din Roma, 41; III, 3, 48.
Martir, -i, 41, 43, 44; V, 7, 49.
Martiriul, 42, 43, 47.
Mărturisire, VI, 1, 49.
Masă, masele (populare), 43, 44.
Maximă, 42.
Măreţie, 42.
Mărturie, 42.
Mărturisirea, 44.
Milă, V, 5, 49.
Mîntuire, 44; II, 5, 47; V, 6, 49.
Mîntuitorul, II, 2, 47; V, 6, 49.
Moarte, 41, 43, 44.
Moarte martirică, 41.
Mucenici, VI, 1, 49.
Mucenicie, VI, 1, 49.

N

Nablus, oraş din Palestina, 41.
Neamul omenesc, 44; II, 5, 47.
Necredincioşi. Creştinii erau numiţi necredincioşi pentru că nu se închinau la zeii păgînilor, 42.
Nelegiuire, V, 4, 49.
Nelegiuiţi, I, 1, 47.
Nemărginire, 44; II, 6, 49.
Neputinţă, 41.
Nume, I, 2, 47.

O

Om, omul, 42, 44; II, 6, 48.
Opinie, 42.
Oraş, oraşe, 43; I, 1, 47.

P

Pagină, -ni, 43.
Palestina, 41.
Paradă, 42.
Parte, -ți, 42
Pământ, III, 1, 48.
Părinți, 44; IV, 6, 7, 8, 48—49.
Peon, martir, 41, 43, 44; IV, 6, 48.
Platon, filozof grec, 41.
Plăcere, -ri, 41, 42; IV, 7, 48.
Pomenire, 44.
Popor, 43.
Poruncă, -ci, I, 1, 47; V, 8, 49.
Prefect, 43, 44; I, 2, 47; II, 1, 3, 4, 47; III, 1, 2, 4, 48; IV, 1, 2, 3, 4, 5, 6, 9, 48—49; V, 1, 3, 4, 5, 8, 49.
Pricină, 42.
Principii, 41, 43.
Proces-verbal de judecată, 43, 45.
Profesor, 43.
Profet, -ți, 44; II, 5, 47.
Propoveduitor, 44; II, 5, 47.
Provincie, 41.
Public, 42.
Putere, 44; II, 6, 48.
Putere profetică, 44; II, 6, 48.

R

Răsplată, 43; V, 3, 49.
Rătăcire, -ri, 42.
Răutate, 41.
Religia creștină, 41.
Rînduială, V, 8, 49.
Roma, 41, 42, 43, 44, 45; I, 2, 47; III, 3, 48.
Rusticus, vezi la Iunius Rusticus.

S

Samaria, provincie a Palestinei, 41.
Sate, I, 1, 47.
Sărbătoare, 45.
Scaun de judecată, II, 1, 47; V, 6, 49.
Sclav, sclavi, 44; IV, 3, 48.
Scriere, 42.
Secol, 41, 42, 44.
Senatul roman, 42.
Sentință, 44.
Sfinți, I, 2, 47.
Sfîrșit, 43; V, 2, 49.
Sichem, oraș din Palestina, 41.
Simpli, 42.
Slavă, 42; VI, 2, 49.
Socrate, filozof grec, 42
Speranță, 44; IV, 3, 48.
Știință, -ți, II, 3, 47.
Stoicism, sistem filozofic, 43.
Subiect, V, 4, 41.
Succese, 43.
Suferință, -e, 41; V, 6, 49.
Synaxarium Ecclesiae Constantinopolitanae, 44.

Ș

Școală de cateheză creștină, 41.
Școala creștină din Roma (sec. II), 43.

T

Tatăl, IV, 8, 49.
Tatian Asirianul, scriitor bisericesc, 41, 43.
Teamă, 42.
Termen, -ni, 41, 44.
Text, 43.
Timotei, locuitor din Roma, 41; III, 3, 48.
Timp, 41, 42, 44, 45; I, 1, 47; III, 3, 48.
Tinerețe, 41.
Titlu, titluri, 42.
Trai, 43.
Tribunal, 44.
Trup, -uri, 44; VI, 2, 49.

U

Ucenic, -ci, III, 2, 48.
Uneltire, -ri, 42, 43.
Ură, 42.
Urmaș, 43.

V

Valerian, pentru Liberian, martir, 43.
Valoare, 42.
Valoare istorică, 44, 45.
Veac, veci, VI, 2, 49.
Venirea viitoare, 44; II, 6, 48.
Versiune, 43, 44.
Viață, 41, 43.
Viața creștină, 42.
Viața morală, 41.
Victorie, 43.

Z

Zidire morală și spirituală, 44.
Zeu, zeii, 44; II, 1, 47; IV, 9 și V 4 8, 49.

3

MARTIRII DE LA LYON

(† august 177)

INTRODUCERE

Un grup numeros de patruzeci şi opt de creştini au suferit martiriul pentru Hristos la Lugdunum (Lyon), pe valea Ronului, în Galia, la începutul lui august 177, în timpul împăratului Marcu Aureliu (161—180).

Aflăm cu ocazia persecuţiei pornite contra creştinilor că existau în Galia două comunităţi creştine înfloritoare, la Vienna (Vienne) şi Lugdunum (Lyon), întemeiate de creştinii care veniseră sau aveau strînse legături cu cei din Asia proconsulară, a cărei capitală era oraşul Efes, unde a trăit şi a predicat pînă la sfîrşitul vieţii Sfîntul Apostol Ioan, precum şi cu creştinii din Frigia.

Creştinii veniţi pe valea Ronului din cele două provincii ale Asiei Mici au făcut numeroase convertiri printre locuitorii galo-romani din Lugdunum (Lyon) şi Vienna.

Persecuţia şi suferinţele de tot felul îndurate de creştinii de pe valea Ronului din Galia ne sînt cunoscute dintr-o lungă Scrisoare a Bisericilor din Lugdunum (Lyon) şi Vienna către Bisericile din Asia şi Frigia, *păstrată aproape în întregime de istoricul Eusebiu de Cezareea, care este singurul nostru izvor* [1].

Persecuţia a izbucnit la 1 august 177, cu prilejul unor sărbători păgîne date la Lugdunum (Lyon) unde se întruneau în conferinţă administrativă anuală delegaţii celor trei Galii — Concilium trium Galliarum. *Ea a pornit mai întîi din partea populaţiei păgîne, care, cu puţin mai înainte, a prins, a maltratat şi batjocorit un număr de creştini. Propretorul Galiei, în calitatea sa de guvernator al celor trei Galii, a ordonat sau a permis arestarea creştinilor. Au fost puşi la torturi, cum era obiceiul neuman al romanilor, unii sclavi păgîni, care, pentru a scăpa de torturi, au dat mărturii false contra creştinilor. Creştinii, bărbaţi şi fe-*

1. Eusebiu, *Ist. Bis.*, V, cap. 1, 1—63; cap. 2, 1—8, ed. G. Bardy, t. II. livres V—VII, Paris, 1955, p. 6—26.

mei, tineri și bătrîni, printre ei tineri copilandri, ca cei doi frați, sclava creștină Blandina *și fratele ei,* Ponticus, *au suferit chinuri îngrozitoare, pentru a fi siliți să apostazieze de la credință. Autoritățile romane urmăreau mai ales reîntoarcerea creștinilor la religia romană decît să facă din ei martiri. Unii creștini, într-adevăr, la început s-au lepădat de credință, dar apoi și-au revenit și au suferit martiriul împreună cu ceilalți.*

Iată lista martirilor de la Lugdunum (Lyon), păstrată de Sfîntul Grigorie de Tours : Zacharias presbyter, Vettius Epagathus, Macarius, Alcibiades, Silvius, Primus, Ulpius (aliter — Alpius), Vitalis, Comminius, October, Philominus, Geminus, Julia, Albina, Grata, Aemilia, Posthumiana, Pompeia, Rodone, Biblis, Quarta, Materna, Elpenipsa, Stamas.

Au fost dați la fiare : Sanctus diaconus, Maturus, Attalus *din Pergam, medicul Alexandru din Frigia,* Ponticus *și sora lui* Blandina *(Blandiana), tineri de 15—16 ani.*

Au murit în închisoare : Arescius, Fotinus, Cornelius, Zotimus, Titus, Zoticus, Iulius, Aemilia, Gamite, Pompeia, Alumna, Mamilia, Justa, Trifime, Antonia [2], *fericitul episcop* Potinus *și alți doi necunoscuți.*

Martirii, cei mai mulți de origine orientală, din Asia proconsulară și Frigia, proveneau din clase sociale diferite. Numele unora ni s-a păstrat în Scrisoarea inserată de Euseblu în Istoria sa ca : diaconul Sanctus *din Vienna, medicul* Alexandru, *originar din Frigia,* Vettius Epagathus, *galo-roman, de origine nobilă,* Maturus, *un neofit,* Attalus *din Pergam,* Vivliada, *care l-a început a renegat, apoi a mărturisit cu curaj pe Hristos,* Blandina *și fratele ei,* Ponticus, *copilandri încă, de 15 și 16 ani, care erau sclavi.*

A suferit, de asemenea, moarte martirică, după grele torturi, bătrînul episcop de Lugdunum, Potin, *de peste 80 de ani. Foarte slăbit cu trupul și abia mai respirînd, a fost dus la închisoare și după două zile și-a dat sufletul* [3].

Nu se cunoaște cine este autorul Scrisorii Bisericilor din Lungdunum (Lyon) și Vienna *către creștinii din Asia proconsulară și Frigia și către Biserica Romei. Martirii din Lyon își istorisesc ei înșiși suferințele și chi-*

---

2. Sf. Grigorie de Tours, *De gloria beatorum martyrum*, 49, P.L., LXXI, col. 751 AB; *Martyrologium Hieronymianum*, ed. J. Baptista de Rossi et L. Duchesne, t. II, pars prior, p. 73 ; ed. H. Delehaye et H. Quentin, t. II, par posterior, p. 298, la 2 iunie ; H. Quentin, *La liste des martyrs de Lyon de l'an 177*, în «Analecta Bollandiana», XXXIX (1921), fasc. I și II, p. 113—138 ; H. Leclercq, *Lyon*, în «Dictionnaire d'archéologie chrétienne et de liturgie», X, 1, Paris, 1931, col. 43—119. Bibliografie foarte bogată, col. 393—402.

3. *Scrisoarea Bisericilor din Lugdun și Vienna...*, 9, 17, 25, 29—34, 37, 41—42, 47, 49, 52—58, ed. H. Musurillo, *op. cit.*, text grec cu traducere engleză, p. 64, 66, 68, 72, 74, 76, 78—80 ; H. Leclercq, *Lyon* în «Dictionnaire d'archéologie chrétienne et de Liturgie», X, 1-re partie, Paris, 1931, col. 103—115.

nurile îndurate, pentru care merită toată aprecierea și admirația tuturor creștinilor.

Populația locală era reprezentată de cîțiva creștini galo-romani ca Vettius Epagathus, *cetățean roman, pe care Scrisoarea amintită îl prezintă ca «avînd multă rîvnă față de Dumnezeu și fierbînd cu Duhul»* [4]. *S-a pus problema dacă el nu avea legături cu mișcarea* montanistă *din Frigia, apărută cel mai devreme în 172, care nu punea probleme de doctrină, ci era un val de neoprofetism în Biserică* [5].

Se găsea printre credincioșii din Lyon, în fața magistratului roman, diaconul Sanctus, *reprezentantul Bisericii din Vienna, care a răspuns la interogatoriu în latinește* [6]. *Tot latinește a vorbit și* Attalus *din Pergam, cetățean roman, ceea ce arată că creștinii de origine romană se exprimau în latinește* [7]. *Înainte de a fi dus la închisoare, Attalus a înconjurat amfiteatrul din Lyon, purtînd o tăbliță pe care era scris în latinește : «Acesta este Attalus, creștinul»* [8].

Persecuția creștinilor din Lyon și Vienna a început din partea populației locale galo-romane, căci, la sfîrșitul domniei împăratului Marcu Aureliu, păgînii au început să se arate foarte agresivi și feroci față de creștini, care erau calomniați și acuzați de tot felul de crime și orori. «Am fost alungați, scriu creștinii din Lyon și Vienna, nu numai din case, din băi și din piețe, ci ni s-a interzis să ne arătăm chiar și în vreun oarecare loc» [9].

Dar creștinii din Lyon și Vienna au răbdat cu bărbăție, cum se exprimă ei, «strigăte, răni, tîrîri pe jos, jafuri, aruncări cu pietre, închisori și toate cîte îi place să săvîrșească unei mulțimi înfuriate, ca față de dușmani și războinici» [10].

Arestările și chinurile creștinilor au crescut la 1 august 177, și în zilele următoare, cu ocazia sărbătorilor date în cinstea zeiței Roma și a împăratului, care constituiau de fapt o manifestare anuală de lealism politic față de puterea Romei și a Imperiului roman, de la care creștinii se sustrăgeau și nu manifestau nici un respect pentru cultul zeiței Roma și al împăratului.

---

4. *Fapte*, 18, 25 ; *Romani* 12, 11. Ed. H. Musurillo, *op. cit.*, 9, p. 64.

5. Pierre de Labriolle, *La crise montaniste*, Paris, 1913, p. 225 ș.u. ; H. Leclercq, Lyon, în *Dict. cit.*, col. 78—83.

6. *Scrisoarea Bisericilor din Lugdun și Vienna*, 21, ed. H. Musurillo, *op. cit.*, p. 68 ; ἀπεκρίνατο τῇ Ῥωμαϊκῇ φωνῇ.

7. *Ibidem*, p. 52, ed. cit., p. 78.

8. *Ibidem*, 44, ed. cit., p. 74 ; G. Bardy, *La question des langues dans l'Eglise ancienne*, t. I, Paris, 1974, p. 74. Ch. Mohrmann, *Etude sur le latin des chrétiens*, Rome, 1958 ; 2-e éd., Rome, 1961 ; Idem, *Latin vulgaire, latin des chrétiens, latin médiévale*. Paris, 1955.

9. *Scrisoarea Bisericilor din Lugdun și Vienna*, 5, ed. cit., p. 62.

10. *Ibidem*, 7, ed. cit., p. 52.

Legatul imperial — legatus propraetore Augusti, *fiind absent din Lyon, intervin magistraţii oraşului* — duumviri iure dicundo *şi tribunul celei de a XIII-a cohorte urbane, staţionată la Lyon, care-i supuseră la chinuri şi-i puseră la închisoare pînă la sosirea legatului imperial* [11].

După sosirea legatului imperial, al cărui nume nu-l cunoaştem, a început interogatoriul creştinilor.

Un număr de zece creştini au apostaziat de la credinţă, dar, cum arestările continuau, noii arestaţi au completat numărul celor căzuţi de la credinţă. În urmă, însă, şi cei căzuţi de la credinţă şi-au revenit şi s-au întors în sînul Bisericii, suferind martiriul cu cei care au rezistat de la început [12].

În timpul interogatoriului, faptul cel mai grav a fost că sclavii păgîni din serviciul creştinilor «au mărturisit în mod mincinos că creştinii săvîrşesc «ospeţe thiestice (mănîncă copii ca Thyest) şi împreunări oedipodeice (ca Oedip) şi cîte nu ne sînt îngăduite nici a le vorbi, nici a le gîndi...» [13]. *Se constată totodată că unii creştini, care aveau sclavi, erau de rang social înalt şi posedau cetăţenia romană.*

În timpul torturilor, care au continuat cîteva zile, creştinii s-au apărat cu demnitate şi curaj de acuzaţiile nedrepte ale păgînilor. «Sînt creştină, *a răspuns sclava Blandina,* şi nimic rău nu se săvîrşeşte la noi» [14]. *Iar Vivliada, care, la început, a negat credinţa, şi-a revenit şi a spus astfel persecutorilor :* «Cum ar mînca astfel de oameni copii, ei cărora nu le este îngăduit să mănînce nici sînge de animal necuvîntător ?» [15]. *În timpul torturilor, cînd creştinul Attalus din Pergam a fost pus pe un scaun de fier înroşit şi a început să se răspîndească miros de carne friptă, s-a adresat astfel în limba latină persecutorilor : «Iată ce înseamnă să mănînci oameni ; ceea ce faceţi voi. Noi nici nu mîncăm oameni, nici nu facem ceva rău»* [16].

În timpul torturilor şi condamnărilor la fiare, aflînd guvernatorul Galiei că Attalus din Pergam este cetăţean roman, speriat de faptul că trebuie să-l condamne, precum şi de numărul mare al condamnărilor la moarte care trebuiau să urmeze, s-a adresat împăratului Marcu Aureliu [17]. *Răspunsul împăratului, care ştia de existenţa creştinilor, urmează*

---

11. *Ibidem*, 8, ed. cit., p. 24. L. Homo, *Le Haut-Empire*, Paris, 1933, p. 123—124 ; P. Wuilleumier, *L'administration de la Lyonnaise sous le Haut-Empire*, Paris, 1948
12. *Ibidem*, 11, 25, 32—35, ed. cit., p. 64, 68—70, 72.
13. *Ibidem*, 14, ed. cit., p. 64—66.
14. *Ibidem*, 19, ed. cit., p. 66.
15. *Ibidem*, 26, ed. cit., p. 70. Blandina citează textul din *Fapte* 15, 29.
16. *Ibidem*, 52, ed. cit., p. 78.
17. *Ibidem*, 44, ed. cit., p. 74.

în parte prevederile rescriptului lui Traian din 111—112[18]. *Cei ce mărturisesc credința creștină să fie condamnați la moarte, iar cei ce reneagă să fie puși în libertate*[19].

Rescriptul lui Traian din 111—112 prevedea că creștinii «nu trebuie căutați» din oficiu — conquirendi non sunt[20]. *Dar Marcu Aureliu a înăsprit legislația romană contra creștinilor, lăsînd frîu liber urii poporului, introduse sistemul căutării lor din oficiu, se acceptau mărturiile sclavilor contra stăpînilor, se luau de bune denunțurile anonime și se dădeau denunțătorilor o parte din averea creștinilor condamnați*[21].

După primirea răspunsului împăratului, creștinii care la început apostasiaseră, spre uimirea păgînilor, s-au întors la credință, «încît s-a făcut multă bucurie mamei fecioare», *adică Bisericii,* «fiindcă pe cei ce i-a lepădat ca morți, i-a reprimit ca vii»[22].

Ultimii care au fost torturați și aruncați la fiare, de la care păgînii așteptau apostasia, au fost un copilandru de 15 ani, numit Ponticus, și sora lui, Blandina, o sclavă de 16 ani, care «se bucura și se veselea de sfîrșitul ei, ca și cum era chemată la ospățul de nuntă și nu spre a fi aruncată fiarelor»[23]. *Prin eroismul și curajul ei, Blandina, această tînără fecioară, arătă păgînilor cît de nobil este sacrificiul unei disprețuite sclave, smulgînd admirația lor, care, uimiți, exclamară: «Niciodată la noi n-a suferit o femeie atîtea și așa de crude chinuri»*[24].

Au urmat apoi executările. Celor ce posedau cetățenia romană li s-au tăiat capetele, iar ceilalți au fost aruncați la fiare[25]. *Executarea condamnaților a avut loc în amfiteatrul roman din Lugdunum (Lyon), ale cărui ruine sînt situate pe stînca abruptă care domină cartierul Fourvière de azi*[26].

---

18. Plinius, *Epistolae*, X, 97, ed. C. Kirsch, *Enchiridion fontium historiae ecclesiasticae antiquae*, ed. IV, Freiburg, im Breisgau, 1923, p. 24; Plinius Caecilius Secundus, *Epistularum libri novem*, ed. 3-a, de M. Schuster et R. Hanslik, Lipsiae (Teubner), 1958, p. 357.

19. *Scrisoarea Bisericilor din Lugdun și Vienna*, 47, ed. cit., p. 76.

20. Plinius, *Epistolae*, X, 97, ed. C. Kirsch, p. 24; Plinius, Epistolae, X, 97, ed. M. Schuster et R. Hanslik, p. 357; M. Sordi, *I rescritti di Trajano e di Adriano sui cristiani*, în «Rivista di storia de la Chiesa», XIV (1960), p. 344—370.

21. *Scrisoarea Bisericilor din Lugdun și Vienna*, 14, ed. cit., p. 64 și 66; Pr. I. Rămureanu, Pr. Milan Șesan și Pr. T. Bodogae, *Istoria Bisericească universală*, București, 1975, p. 81.

22. *Scrisoarea Bisericilor din Lugdun și Vienna*, 45, ed. cit. p. 76: ἐνεγίνετο πολλὴ χαρὰ τῇ παρθένῳ μητρί, *Biserica Fecioară*. Vezi și studiul: J. C. Plumpe, *Mater Ecclesia an inquiry into concept of the Church as Mother in early Christianity*, Washington, 1943. Pentru întoarcerea celor căzuți (apostaților). vezi P. Galtier, *L'Eglise et la remission des péchés aux premiers siècles*, Paris, 1931; A. d'Alès, *L'édit de Calliste. Etude sur les origines de la pénitence chrétienne*, Paris, 1914, p. 244—251.

23. *Scrisoarea Bisericilor din Lugdun și Vienna*, 55, ed. cit., p. 78.

24. *Ibidem*, 56, ed. cit., p. 80.

25. *Ibidem*, 47, ed. cit., p. 76.

26. H. Leclercq, *Lyon*, în «Dictionnaire d'archéologie chrétienne et de Liturgie», t. X, 1-re partie, Paris, 1931, col. 59—72; O. Hirschfeld, *Kleine Schriften*, Berlin, 1913,

Trupurile sfîrtecate de fiare ale martirilor și ale celor decapitați au fost expuse în aer liber șase zile spre batjocura trecătorilor, apoi au fost arse, iar cenușa lor a fost aruncată în fluviul Ron, păgînii «socotind că ar putea învinge pe Dumnezeu și că martirii vor fi lipsiți de o nouă naștere», pentru ca, ziceau ei, «să nu mai aibă speranța învierii» [27].

Ne mirăm că sub un împărat liberal și filozof, ca Marcu Aureliu, au putut fi atît de mulți martiri. Trebuie să avem în vedere, însă, că civilizația greco-romană, sub lustrul ei umanist, păstra un fond de cruzime [28].

Istoricul american J. W. Thompson a negat autenticitatea Scrisorii Bisericilor din Lugdunum și Vienna *și realitatea persecuției creștinilor de la Lyon în anul 177, sub Marcu Aureliu, punînd martirii de la Lyon sub Valerian (253—268), Aurelian (270—275) sau chiar Diocleția*n *(284—305)* [29]. *Opinia lui, însă, a fost combătută și respinsă de toți istoricii* [30].

J. Colin face din martirii de la Lyon niște creștini din Galatia, care ar fi suferit martiriul în Pont, la Sebastopolis — Herakleapolis [31], *dar părerea sa a fost temeinic combătută și respinsă, de asemenea, de numeroși istorici* [32].

Dincolo de orice ipoteze și opinii, Scrisoarea Bisericilor din Lugdun și Vienna *este un document veridic, o «narratio», o istorisire autentică, făcută de creștinii din Lyon, care au fost martori oculari ai suferințelor și chinurilor îngrozitoare suferite la începutul lunii august 177 de frații lor. Ea constituie, cum se exprimă istoricul francez J. Zeiller, «unul dintre cele mai frumoase monumente ale antichității creștine, în care povestirea celor mai crude suferințe este făcută pe tonul cel mai simplu, dar în*

---

p. 158—185; C. Germain de Montauzan, *Du Forum à l'amphithéâtre de Fourvière. Les martyrs de l'an 177*, în «Revue d'histoire de Lyon», IX (1910), p. 325—345.

27. *Scrisoarea Bisericilor din Lugdun și Vienna*, 63, ed. cit., p. 80 și 82.

28. P. Carrington, *Early Christian Church*, t. I, Cambridge, 1957, p. 243; J. Daniélou et H. Marrou, *Nouvelle histoire de l'Eglise. I. Des origines à Saint Grégoire le Grand*, Paris, 1963, p. 121; P. Keresztes, *The Massacre at Lugdunum, in 177, A.D.*, în «Historia», 16 (1967), p. 75—86.

29. J. W. Thompson, *The Alleged Persecution of the Christians at Lyon in 177*, în «American Journal of Theology», 16 (1912), p. 359—384 și 17 (1913), p. 349—358.

30. H. Musurillo, *op. cit.*, p. XLIV, nota 13; W.H. C. Frend, *Martyrdom and Persecution in the early Church*, Oxford, 1965, p. 324, nr. 8 și 423, n. 29.

31. J. Colin, *Martyrs grecs de Lyon ou martyrs galates*, în «Antiquité Classique», XXXIII (1964), p. 108—115. Tema a fost apoi dezvoltată de autor în lucrarea: *L'Empire des Antonins et les martyrs gaullois de 177*, Bonn, 1964.

32. Dintre cei ce au combătut teza lui J. Colin, vezi următorii: E. Démougeot, *A-propos des martyrs lyonnais de 177*, în «Revue des Etudes anciennes», LXVIII (1966), nr. 3—4, p. 323—331; F. Halkin, *Martyrs de Lyon ou d'Asie Mineurs?*, în «Analecta Bollandiana», LXXXIII (1965), p. 189—190; G. Jouassard, în «Revue des Etudes Augustiniennes», 11 (1965), p. 1—8; J. Rougé, în «Cahiers d'histoire», 1964, p. 417—420; E. Grifle, în «Bulletin de littérature ecclésiastique», 1964, p. 231—232; P. Camelot, în «Revue des Sciences philosophiques et théologiques», 1964, p. 748—749; S. Rossi, în «Giornale italiano di filologia», p. 289—320 ș.a.

care respiră încă toată ardoarea luptei duse din dragostea față de Hristos»... [33]. *Deși unii istorici și patrologi înclină să creadă că Sfîntul Irineu este autorul Scrisorii Bisericii din Lyon și Vienna, aceasta nu se poate susține temeinic, deoarece în 177, Sfîntul Irineu, atunci preot al Bisericii din Lyon, a fost trimis ca delegat la Roma, în problema ereziei montaniste.*

Synaxarium Ecclesiae Constantinopolitanae *menționează uciderea episcopului Potin la Lugdun, la 23 august 177* [34].

Bibliotheca hagiographica Graeca *amintește de martirii de la Lugdun* la 2 iunie 177 [35]. *Episcopul Potiny și Blandina sînt amintiți în* Bibliotheca hagiographica Latina *la 2 iunie* [36], *iar Sfîntul Alexandru din Lugdun, la 22 aprilie 177* [37]. Martirologium Hieronymianum pune amintirea *Sfinților martiri de la Lugdunum (Lyon) la 2 iunie 177* [38], *sub împăratul Marcu Aureliu.*

*

* *

Am folosit la traducerea de față ed. lui Panaiot C. Hristu, Τὰ Μαρτύρια τῶν ἀρχαίων χριστιανῶν... *text în limba greacă veche cu traducere în limba neogreacă, Tesalonic, 1978, p. 192—223 ; ed. lui H. Musurillo,*

---

33. J. Lebreton et J. Zeiller, *L'Eglise primitive. T. I de l'Histoire de l'Eglise*, de Aug. Fliche et V. Martin, Paris, 1934, p. 313.

Alte studii : R. Klein, *Marc Aurel*, Darmstadt, 1979, 538 p. ; *Les martyrs de Lyon* (177). (Colloque tenu à Lyon, 20—23 sept. 1977, cu diferite studii), Paris, 1978, 328 p. ; Marta Sordi, *La ricerca d'ufficio nel processo del 177*, în *Les martyrs de Lyon*, p. 179—186 ; Idem, *I nuovi decreti di Marco Aurelio*, în «Studii Romani», 9 (1961), p. 372 ș.u. ; H. Kraft, *Die Lyoner Märtyrer und der Montanismus*, în «Pietas», *Festschrift für Bernhard Kötting*. Hrg. von E. Dassmann und K. S. Frank, Münster im Westphalen, 1980, p. 250—266 ; R. Rémondon, *La crise de l'Empire romain, de MarcAurèle...* (coll. Nouvelle Clio, 11), 2-e ed., Paris 1970, R. Klein, *Der frühe Christentum im römischen Staat*, Darmstadt, 1971 ; A. Hamman, *La vie quotidienne des premiers chrétiens au II-a siècle* (95—197), Paris, 1971 ; J. Speigl, *Der römische Staat und die Christen. Staat und Kirche von Domitian bis Commodus*, Amsterdam, 1970 ; P. M. Duval, *La Gaule jusqu'au milieu du V-e siècle*, Paris, 1971 ; Idem, *La Gaule chrétienne a l'époque romaine. I. Des origines chrétiennes à la fin du IV-e siècle*, Paris, 1964 ; J. J. Halt, *Histoire de la Gaule romaine (120 avant J. Chr. — 451 après J. Chr.)*, Paris, 1959 ; p. 184—189 ; J. Vogt, *Christenverfolgung*, în Reallexikon cit., col. 1175—1176 ; Griffe, *La Gaule chrétienne à l'epoque romaine*, t. I—II, Paris, 1947, 1957 ; V. Monachino, *Il fondo juridico delle persecuzioni nei primi due secoli*, Roma, 1955 ; A. Chagny, *Les martyrs de Lyon*, Lyon, 1936 ; *J. Courrat, Les Saints Martyrs de Lyon*, Lyon, 1926 ; J. Zeiller, *Les origines chrétiennes de la Gaule*, în «Revue d'histoire de l'Eglise de France», XII (1926), p. 16—34 ; C. Julian, *Histoire de la Gaule*, t. IV, 2-e éd., Paris, 1921, p. 492—498 ; P. Allard, *Histoire des persécutions pendant les deux premiers siècles*, t. I, 4-e éd., Paris, 1911, p. 415—445. Vezi și alte studii la Bibliografia generală.

34. Ed. H. Delehaye, col. 917.

35. Ed. Fr. Halkin, t. II, p. 217.

36. Ed. Socii Bollandiani, t. II, p. 994—995, episcopul Potinus, t. I, p. 204, Blandina.

37. *Ibidem*, t. I, p. 46 : Sf. Alexandru din Lugdun.

38. Ed. H. Delehaye et H. Quentin, t. II, pars, posterior, Bruxelles, 1931, p. 293 ; 297—298 ; Ed. J. Baptista de Rossi et L. Duchesne, t. I, Bruxelles, 1894, p. 73.

op. cit., *p. 62—85, text grec și traducere engleză ; Eusebiu,* Ist., Bis., *V, 1, 1—63 ; 2, 1—8, ed. G. Bardy : Eusèbe de Césarée,* Histoire ecclésiastique, *t. II, livres V—VII. Texte grec et traduction (Coll. Sources chrétiennes, 41), Paris, 1955, p. 6—23 și 23—26 ; Traducere engleză de G. A. Williamson, Eusebius,* The History of the Church from Christ to Constantine, *Harmondsworth, 1967, p. 193—205 ; Vezi și edițiile : D. Ruiz Bueno,* op. cit., *p. 327—348, text grec cu traducere spaniolă ; G. Lazzati,* Gli sviluppi..., *p. 107—119 ; R. Knopf und G. Krüger,* op. cit., text grec, *p. 18—28 ; Th. Ruinart,* op. cit., text latin, *p. 109—117.*

Am consultat și următoarele traduceri în diferite limbi : A. Hamman, op. cit., *traducere italiană, p. 58—72 ; P. Hanozin,* op. cit., *traducere franceză, p. 38—53 ; Paul Manceaux,* La vraie Légende dorée, *Paris, 1928, p. 90—109 ; Ildefonso Clerici,* op. cit., *p. 114—134; H. Leclercq,* Lyon, XX. *Texte de la Lettre de Lyon, în* Dict. cit., *col. 93—102, care reproduce traducerea lui C. Germain de Montauzan,* din *rev. cit.,* IX (1910), *p. 325—345.*

În limba română, *Ion Dinu,* Un document creștin — occidental de conștiință ortodoxă — orientală, *Cernăuți, 1937, p. 25—38, prezintă o traducere mult depărtată de originalul grec, fiind făcută după traducerea franceză a lui H. Leclercq,* Les Martyrs..., *t. I, ed. 1902.*

Depărtată de textul grec este și traducerea Scrisorii Bisericilor de la Lugdun și Vienna, *făcută de fostul mitropolit Iosif (Gheorghian), Eusebiu de Cezareea,* Istoria Bisericească... *București, 1896, p. 131—140 ; 140—142, fiind făcută după o traducere franceză, nemenționată de autor.*

MARTIRII DE LA LYON

Scrisoarea Bisericilor din Lugdun (Lyon) şi Vienna (în Galia) către Bisericile din Asia şi Frigia (Martirizaţi la începutul lunii august 177).

Scrisoarea ni s-a păstrat în întregime, în limba greacă de istoricul Eusebiu de Cezareea († 340), în *Istoria* sa *Bisericească*, cartea a V-a, cap. 1. La începutul acestei scrisori el face o scurtă introducere, după cum urmează :

I

1. Galia era, deci, ţara în care s-a stabilit cîmpul de luptă al celor arătate. Ea are două metropole renumite, care întrec pe cele din jur, numite Lugdun (Lyon) şi Vienna, iar printre amîndouă curge fluviul Ron cu apă multă, care udă toată ţara.

2. Cu privire la martirii de aci, foarte renumitele Biserici din aceste oraşe trimit o scrisoare Bisericilor din Asia şi Frigia, istorisindu-le cele suferite de ele în modul acesta. Voi reproduce chiar cuvintele lor.

3. *Servii lui Hristos care locuiesc în Lugdun (Lyon) şi Vienna din Galia (azi Franţa) către fraţii din Asia şi Frigia, care au aceeaşi credinţă şi speranţă în mîntuire : pacea, harul şi mărirea de la Dumnezeu Tatăl şi de la Iisus Hristos, Domnul nostru.*

4. Apoi, după acestea, spunînd în continuare altele, ca introducere, ei fac începutul istorisirii astfel :

Nu sîntem în stare să istorisim cu precizie şi nici nu poate fi descrisă mărimea persecuţiei de aici, cît de violentă a fost mînia păgînilor contra sfinţilor (creştinilor) şi cîte au suferit fericiţii martiri.

5. Căci protivnicul (diavolul) s-a repezit (contra noastră) cu toată puterea, făcînd începutul venirii lui viitoare, pregătind şi exercitînd pe ai săi împotriva servilor lui Dumnezeu, încît am fost alungaţi nu numai din case, din băi şi din pieţe, ci ni s-a interzis să ne arătăm chiar în vreun loc oarecare.

6. Însă harul lui Dumnezeu a luptat şi a apărat pe cei slabi, a ridicat stîlpi puternici (creştini curajoşi) [1], care prin răbdare să poată atrage

1. I *Tim.* 3, 15.

asupra lor toată pornirea celui rău și aceștia au mers la martiriu, îndurînd tot felul de chinuri și pedepse [2].

Și aceste multe chinuri socotindu-le puține, ei s-au grăbit spre Hristos, arătînd cu adevărat că suferințele vremii de acum nu sînt vrednice de slava viitoare care va fi descoperită nouă [3].

7. Într-adevăr, mai întîi ei au răbdat cu bărbăție cele născocite de întreaga mulțime, fără deosebire, strigăte, răniri, tîrîri pe jos, jafuri, aruncări cu pietre, închisori și toate cîte îi place să săvîrșească unei mulțimi înfuriate, ca față de dușmani și războinici.

8. În sfîrșit, sînt aduși în for de către tribun și de magistrații orașului care aveau puterea [4], și, după ce au fost interogați în fața întregului popor și ei au mărturisit (că sînt creștini), au fost închiși în temniță pînă la venirea legatului imperial (guvernatorul Galiei).

9. După aceea, fiind chinuiți în fața propretorului, acesta purtîndu-se față de noi cu toată cruzimea, s-a ridicat Vettius Epagathus, unul dintre frați, plin de iubire față de Dumnezeu și de aproapele, a cărui viețuire ajunsese la așa desăvîrșire că încă din tinerețe se învrednicise de lauda adusă preotului Zaharia, căci urma întru toate poruncile și învățăturile Domnului [5], fiind curat și grabnic la orice slujire față de aproapele, avînd multă rîvnă față de Dumnezeu și fierbînd cu duhul [6]. Deci, astfel fiind el, nu a suportat judecata cea nedreaptă contra noastră, ci s-a mîniat și a cerut să fie și el ascultat, apărînd pe frați, (spunînd) că la ei nu se află nici necredință în Dumnezeu și nici vreo nelegiuire.

10. Dar cei din jurul tribunalului au început să strige contra lui (căci el era de neam mare), iar guvernatorul a respins cererea lui, deși era dreaptă, întrebîndu-l numai dacă și el este creștin ; mărturisind el cu voce foarte tare (că este creștin), a fost și el arestat în numărul martirilor, socotit fiind apărătorul — «paracletul» creștinilor, dar el avea ca Mîngîietor în sine Duhul, mai mult decît Zaharia, care s-a arătat prin plinătatea iubirii, luptînd el cu bunăvoință pentru apărarea fraților și punîndu-și sufletul (pentru ei) [7]. Căci și el era ucenic adevărat al Mielului (Iisus Hristos), urmîndu-L ori unde mergea [8].

11. Din acest moment, cei arestați s-au împărțit : unii, mărturisind lămurit (că sînt creștini) și fiind pregătiți, au devenit cei dintîi martiri,

---

2. *Evr.* 10, 33.
3. *Rom.* 8, 18.
4. E vorba de comandantul militar al cohortei a XIII-a urbane, care staționa la Lyon.
5. *Lc.* 1, 6.
6. *Rom.* 12, 11 ; *Fapte* 18, 25.
7. *In.* 15, 13 ; I *In.* 3, 16 ; I *Tes.* 2, 8.
8. *Apoc.* 14, 4.

iar aceştia şi-au împlinit cu toată bucuria mărturisirea pentru mucenicie, dar alţii s-au arătat nepregătiţi şi neobişnuiţi, ba chiar slabi, neputînd să îndure furia unei mari lupte. Dintre aceştia, s-au arătat slabi în credinţă aproape zece la număr. Ei ne-au pricinuit o mare întristare şi nemăsurată durere, şi au slăbit rîvna celor rămaşi nearestaţi; aceştia deşi sufereau toate grozăviile, au urmat totuşi pe martiri şi nu i-au părăsit.

12. Atunci noi toţi am fost cuprinşi de o mare teamă pentru nesiguranţa mărturisirii lor de credinţă, nu temîndu-ne de pedepsele care ni se dădeau, ci avînd teamă ca cineva să nu cadă (să apostazieze).

13. Au fost arestaţi, deci, în fiecare zi, cei vrednici, ei completînd numărul acelora (celor căzuţi), încît au fost adunaţi laolaltă creştinii zeloşi din cele două Biserici prin care au luat fiinţă cele de aici.

14. Au fost arestaţi, însă, şi unii păgîni, servitorii noştri, fiindcă guvernatorul poruncise în public ca noi toţi să fim cercetaţi. Iar aceştia, din viclenia diavolului, temîndu-se de chinurile pe care le-au văzut că le-au suferit sfinţii (creştinii) şi îndemnaţi la aceasta de soldaţi, au mărturisit în chip mincinos că noi săvîrşim ospeţe thiestice (ne mîncăm copiii ca Thyest) şi împreunări oedipodeice (incestuoase, ca Oedip) şi cîte nu ne sînt îngăduite nici a le vorbi, nici a le gîndi, şi nici măcar să credem că oamenii au putut face vreodată asemenea fapte.

15. Răspîndindu-se aceste zvonuri, s-au înfuriat toţi împotriva noastră, încît, dacă mai înainte unii, datorită rudeniei cu noi, se purtau cu măsură, atunci s-au aprins tare de mînie şi scrîşneau contra noastră [9]. S-a împlinit astfel cuvîntul spus de Domnul că *«va veni timpul, cînd tot cel ce vă va ucide pe voi să i se pară că aduce închinare lui Dumnezeu»* [10].

16. După aceasta, deci, sfinţii martiri au îndurat chinuri mai presus de orice istorisire, satana mult dorind ca ei să rostească blasfemii.

17. Toată furia mulţimii, a guvernatorului şi a soldaţilor s-a năpustit peste măsură asupra diaconului Sanctus din Vienna, asupra lui Maturus, de curînd botezat, dar luptător viteaz, asupra lui Attalus, care a fost totdeauna stîlpul şi temelia [11] creştinilor de aici, şi asupra Blandinei, prin care Hristos a arătat că cele ce par oamenilor neînsemnate, fără frumuseţe şi dispreţuite, la Dumnezeu se învrednicesc de mare slavă, prin dragostea faţă de El, care se arată prin luptă şi nu se laudă în zadar.

---

9. *Fapte 7, 54.*
10. *In. 16, 2.*
11. *I Tim. 3, 15*

18. Căci noi toţi temîndu-ne, ca şi stăpîna ei după trup, care era şi ea o luptătoare între martiri, că, fiind chinuită, ea nu va putea avea curajul să mărturisească (pe Hristos), din cauza slăbiciunii trupului ei, Blandina a împlinit aceasta cu atîta tărie, încît cei ce o chinuiau s-au descurajat şi schimbîndu-se unii pe alţii o chinuiau în tot chipul, de dimineaţa pînă seara ; dar ei înşişi s-au declarat învinşi, nemaiavînd ce să-i mai facă, şi se mirau că mai poate să respire, întreg trupul ei fiind de jur împrejur sfîşiat şi deschis de lovituri, mărturisind ei că un singur chin de felul acesta era de ajuns pentru ca ea să-şi dea sufletul, şi nu era nevoie de asemenea şi de atît de multe chinuri.

19. Dar fericita (Blandina) ca un viteaz atlet îşi reînnoia puterile prin mărturisire, iar reluarea acesteia era pentru ea repaus şi alinare pentru cele suferite, spunînd : «*Sînt creştină şi nimic rău nu se săvîrşeşte de noi*».

20. Iar Sanctus, răbdînd şi el vitejeşte mai presus de fire şi de orice om, toate caznele oamenilor nelegiuiţi, sperînd ca prin durata şi mărimea chinurilor să audă de la el ceva ce nu se cuvine (pentru un creştin), el a rezistat cu atîta tărie, încît nu şi-a spus nici numele, nici neamul, nici oraşul de unde era, nici dacă e sclav sau liber, ci la toate întrebările a răspuns *în limba latină : Sînt creştin.* Aceasta a mărturisit el de fiecare dată în loc de nume, în loc de neam, în loc de orice, iar alt cuvînt n-au auzit de la el păgînii.

21. Din cauza aceasta, s-a produs marea pornire a guvernatorului şi a chinuitorilor contra lui, încît, nemaiavînd ce să-i mai facă, în cele din urmă, i-au pus plăci înroşite de aramă pe părţile cele mai plăpînde ale trupului.

22. Şi acestea ardeau, iar el a rămas neclintit, neînfrînt şi statornic în mărturisirea lui, fiind răcorit şi întărit de izvorul cel ceresc al apei vieţii, care ţîşneşte din coasta lui Hristos [12].

23. Iar trupul lui era mărturia celor suferite, fiind în întregime rană şi vînătaie, şi sfîşiat atît de mult, încît pierduse înfăţişarea omenească exterioară ; [13] dar în el pătimind Hristos [14], el săvîrşea mari minuni, zdrobind pe protivnicul (diavolul), arătînd celorlalţi pilda că nimic nu e de temut, unde este dragostea Tatălui, şi nimic dureros, unde se află slava lui Hristos.

24. După cîteva zile, începînd nelegiuiţii să-l chinuie iarăşi pe martir, şi socotind ei că, avînd el părţile trupului umflate şi arse, l-ar în-

12. *In.* 7, 38 ; 19, 34.
13. *Is.* 53, 2 şi 5.
14. I *Tim.* 1, 16. Creştinii vedeau în martiri pe Hristos, Care suferă împreună cu ei şi le uşurează chinurile.

vinge, dacă aceste pedepse s-ar mări, — căci el nu mai putea suferi nici măcar atingerea mîinilor, sau că, dacă ar muri el de chinuri, ar intra frica în ceilalţi, nu numai că nu s-a întîmplat nimic din acestea cu el, ci, contra oricărei aşteptări omeneşti, s-a refăcut şi s-a îndreptat prin chinurile de pe urmă, şi a primit înfăţişarea de mai înainte şi putinţa folosirii membrelor, încît a doua lui chinuire a fost pentru el, prin harul lui Hristos, nu pedeapsă, ci vindecare.

25. Iar pe oarecare femeie (numită) Vivliada, una din cele ce au tăgăduit (că sînt creştine), diavolul părînd că a şi înghiţit-o, voind să fie judecată şi pentru blasfemie, a adus-o spre a fi chinuită, pentru a o sili să spună despre noi, fiindcă era slabă şi fără curaj, lucruri nelegiuite.

26. Dar, în timpul chinuirii, şi-a revenit şi, ca să spunem astfel, ea s-a trezit ca dintr-un somn adînc, amintindu-şi prin pedeapsa cea vremelnică de pedeapsa cea veşnică din (focul) Gheenei, şi a răspuns de-a dreptul blasfemiatorilor, spunînd : «Cum ar mînca astfel de oameni copii, ei cărora nu le este îngăduit să mănînce nici sînge de animal necuvîntător ?» [15]. Şi din acest moment ea a mărturisit că este creştină şi a fost trecută în grupul martirilor.

27. Chinurile tiranilor, fiind, însă, zădărnicite de Hristos, datorită răbdării fericiţilor (martiri), diavolul a pus la cale alte uneltiri, anume închiderile în temniţă, în întuneric şi în locul cel mai îngrozitor, şi punerea picioarelor în butuci, ele fiind întinse pînă la a cincea gaură, şi alte grozăvii, cîte obişnuiau slujitorii înfuriaţi, inspiraţi de diavolul, spre a le aplica celor închişi. Astfel, mulţi au murit sufocaţi în închisoare, atîţia cîţi a voit Dumnezeu să-şi dea sufletul, arătînd slava Lui [16].

28. Unii dintre cei ce au fost chinuiţi cu cruzime, încît se părea că nici dîndu-li-se toată îngrijirea, nu vor mai putea trăi, au rămas în închisoare, dar, deşi au fost lipsiţi de ajutorul oamenilor, s-au făcut sănătoşi de Domnul, şi, întărindu-se cu trupul şi sufletul, încurajau şi mîngîiau pe ceilalţi.

29. Iar fericitul Potin, căruia i s-a încredinţat păstoria episcopiei Lugdunului (Lyonului), fiind în vîrstă de mai mult de optzeci de ani şi foarte slăbit cu trupul şi abia mai respirînd, din cauza slăbiciunii trupeşti pe care o avea, întărindu-se prin rîvna duhului de dorinţa lui pentru mucenicie, a fost tîrît şi el la tribunal, deşi era slăbit cu trupul de vîrstă şi de boală, abia mai rămînînd sufletul în el, ca prin mucenicia lui să biruie Hristos [17].

15. *Fapte* 15, 29.
16. După Sf. Grigore de Tours, *De gloria martyrum*, 49, Migne P.L., LXXI, col. 751, au murit în închisoare 18 creştini.
17. II *Cor.* 2, 14.

30. După ce acesta a fost adus de către soldaţi la tribunal, însoţit de magistraţii care deţineau puterea şi de toată mulţimea, toţi scoţînd strigăte, ca şi cum el ar fi fost Hristos, a făcut mărturisirea cea bună [18].

31. Iar cînd a fost întrebat de guvernator, cine este Dumnezeul creştinilor, el a răspuns : «De vei fi vrednic, vei cunoaşte».

Atunci a fost tîrît fără milă şi a suferit multe răni, cei din apropiere lovindu-l tot timpul cu pumnii şi cu picioarele, fără respect pentru vîrsta lui, iar cei de mai departe aruncînd asupra lui ce aveau fiecare în mîini, socotind toţi că ar fi o greşeală şi o nelegiuire, dacă cineva s-ar abţine să-l necinstească, crezînd ei că ar răzbuna astfel pe zeii lor. Şi, abia mai respirînd, l-au aruncat în închisoare, iar după două zile şi-a dat sufletul [19].

32. Atunci s-a împlinit marea rînduială a lui Dumnezeu şi s-a arătat nemărginita milostivire a lui Iisus, fapt întîmplat rar în comunitatea noastră, care n-a fost părăsită de ajutorul lui Hristos.

33. Căci aceia care la prima arestare au negat (că sînt creştini) au fost şi ei închişi, avînd parte de chinuri, astfel tăgăduirea (credinţei) nu le-a fost lor în acel timp de nici un folos.

Iar cei ce au mărturisit ceea ce erau au fost închişi *ca creştini*, fără să li se mai aducă nici o altă învinuire ; însă, cei ce au negat, fiind deci acuzaţi ca ucigaşi şi făcători de rele, au fost îndoit pedepsiţi decît ceilalţi (cei rămaşi creştini).

34. Într-adevăr, bucuria muceniciei, speranţa celor făgăduite, dragostea de Hristos şi Duhul Tatălui îi uşurau pe aceia de chinuri, dar pe aceştia (care s-au lepădat de credinţă) conştiinţa îi mustra puternic, încît ei erau recunoscuţi de toţi ceilalţi după mersul şi înfăţişarea lor.

35. Căci, într-adevăr, cei ce au mărturisit mergeau veseli, feţele lor fiind pline de slavă şi multă bucurie, iar lanţurile îi înconjurau ca o podoabă frumoasă, aşa precum sînt marginile brodate cu aur ale rochiei unei mirese gătită de nuntă [20], răspîndind totodată mireasma lui Hristos [21], încît unora li se părea că ei sînt unşi cu parfum frumos mirositor.

Dar cei ce au negat (că sînt creştini) mergeau cu ochii plecaţi, umiliţi, schimbaţi la înfăţişare şi plini de toată ruşinea ; pe lîngă aceasta erau batjocoriţi de păgîni ca înşelători şi lipsiţi de curaj şi acuzaţi de crime omeneşti, pierzînd numele lor cel cinstit, slăvit şi dătător de viaţă. Ceilalţi, văzînd aceasta, s-au întărit, încît cei care au mai fost arestaţi au mărturisit fără şovăire, nemaiavînd gîndul diavolului.

---

18. I *Tim.* 6, 13.
19. Biserica din Lyon celebrează sărbătoarea Sfîntului Potin la 2 iunie.
20. *Ps.* 44, 14—15.
21. II *Cor.* 2, 15.

36. (Spunînd ei pe lîngă acestea şi altele, în urmă, adaugă îndată) :

Aşadar, după aceste suferinţe, sfîrşitul muceniciei lor s-a împărţit în tot felul. Căci, împletind fiecare o coroană din diferite culori şi cu tot felul de flori, au adus-o Tatălui. Se cuvenea deci, ca atleţii cei viteji, care au suferit tot felul de lupte şi au biruit cu strălucire să primească cununa cea mare a nemuririi.

37. Maturus, Sanctus, Blandina şi Attalus au fost daţi fiarelor în amfiteatru, spre a fi distracţia comună a păgînilor fără milă, cu prilejul zilei de lupte cu fiarele, aleasă din cauza noastră.

38. Maturus şi Sanctus au fost supuşi din nou în amfiteatru la tot felul de chinuri, şi, ca şi cum n-ar fi suferit chiar nimic mai înainte, dar, mai ales, fiindcă biruiseră deja pe protivnic, în mai multe chipuri, avînd să dea lupta pentru cununa însăşi, au suferit din nou loviturile de bice, obişnuite acolo, sfîşierile fiarelor sălbatice şi toate cîte un popor înfuriat le striga şi le poruncea, iar la urma tuturora punerea pe scaunul de fier înroşit, de pe care trupurile lor arse răspîndeau un miros de carne friptă.

39. Dar nici aşa nu s-au liniştit aceştia (păgînii), ci încă şi mai mult s-au înfuriat, voind să învingă răbdarea lor ; însă, ca şi la început, ei n-au auzit de la Sanctus nimic altceva decît cuvîntul mărturisirii (că e creştin), pe care s-a obişnuit să-l spună.

40. Deci acestora, fiindcă după o atît de mare şi îndelungată luptă, mai aveau încă sufletul în ei, li s-a tăiat capul, făcîndu-se ei în ziua aceea priveliişte (mulţimii) [22], în locul diferitelor lupte.

41. Iar Blandina, fiind spînzurată pe un stîlp, a fost oferită ca hrană fiarelor, sau, pentru ca luptătorii, privind-o răstignită în forma crucii şi auzindu-o făcînd neîncetată rugăciune cu voce tare, să se încurajeze, văzînd ei în luptă, cu ochii trupeşti, în sora lor, pe Cel ce s-a răstignit pentru ei (pe Hristos), ca să convingă pe cei credincioşi în El, că cel ce pătimeşte pentru slava lui Hristos are părtăşie cu Dumnezeu Cel viu.

42. Dar fiindcă nici una dintre fiare nu s-a atins atunci de ea, fiind dezlegată de pe stîlp, a fost dusă din nou la închisoare şi amînată pentru o nouă luptă, pentru ca, biruind prin multe lupte să aducă şarpelui celui amăgitor (diavolului) osîndirea veşnică ; [23] Iar ea, cea mică, cea slabă şi dispreţuită, care a îmbrăcat pe Hristos [24], atletul cel mare şi neînvins, să încurajeze pe fraţi, învingînd în multe chipuri pe protivnic (diavol), încoronîndu-se prin luptă cu cununa nemuririi.

22. I *Cor.* 4, 9 ; *Evr.* 10, 33.
23. *Is.* 27, 1. Comp. *Gen.* 3, 15.
24. *Rom.* 13, 14 ; *Gal.* 3, 27.

43. Attalus, fiind şi el cerut cu stăruinţă de mulţime (căci era cunoscut) a intrat ca un luptător pregătit, avînd conştiinţa curată, pentru că era într-adevăr instruit în învăţătura creştină şi a fost totdeauna la noi mărturisitorul adevărului.

44. Şi fiind adus, a înconjurat amfiteatrul, purtînd o tăbliţă pe care era scris latineşte : *Acesta este Attalus, creştinul*, iar poporul, aprinzîndu-se tare contra lui, aflînd guvernatorul că este roman, a poruncit să fie dus la închisoare, unde se aflau ceilalţi, a scris despre ei împăratului şi aştepta hotărîrea acestuia.

45. Iar timpul de aşteptare n-a fost pentru ei nici spre lenevire, nici neroditor [25], ci, prin răbdarea lor, s-a arătat mila cea nemăsurată a lui Hristos ; căci prin cei vii, cei morţi au înviat, iar martirii au iertat pe cei ce nu au mărturisit (credinţa) [26], încît s-a făcut multă bucurie mamei fecioare (Bisericii), fiindcă, pe cei ce i-a lepădat ca morţi, i-a reprimit ca vii.

46. Căci prin aceia (prin cei vii), cei mai mulţi din cei ce negaseră (că sînt creştini) şi-au revenit, s-au renăscut, s-au înflăcărat şi au învăţat să mărturisească, încît, înviind din nou şi întărindu-se, s-au prezentat la scaunul de judecată, îndreptaţi fiind de Dumnezeu Cel iertător, care nu vrea moartea păcătosului, ci (întoarcerea lui) spre pocăinţă [27] —, ca să fie interogaţi din nou.

47. A răspuns, deci, împăratul (Marcu Aureliu) (161—180), că cei ce au mărturisit (că sînt creştini) să fie chinuiţi, iar cei ce vor nega să fie eliberaţi. Iar începînd să se celebreze sărbătoarea ţării de aici (deoarece la aceasta venea mulţime mare de oameni, dintre toate neamurile), au fost aduşi la scaunul de judecată, ca la o reprezentaţie teatrală, şi fericiţii (martiri), spre a face plăcere mulţimilor. De aceea (guvernatorul) i-a judecat din nou, şi celor care au arătat că au cetăţenia romană, li s-au tăiat capetele, iar pe ceilalţi i-a trimis la fiare.

48. Iar Hristos a fost preamărit cu putere de cei ce au tăgăduit la început, căci atunci ei au mărturisit (că sînt creştini), împotriva aşteptării păgînilor. Aceştia au fost judecaţi aparte, ca şi cum ei vor putea fi eliberaţi, dar, mărturisind, au fost adăugaţi la grupul martirilor. Au rămas, însă, în afară (necercetaţi), cei care n-au avut niciodată vreo urmă de credinţă, nici înţelesul hainei de nuntă [28], nici cunoaşterea fricii de

25. II *Pt.* 1, 8.
26. II *Cor.* 2, 7 ; *Col.* 3, 13.
27. *Iez.* 18, 23 ; *II Pt.* 3, 9 ; *I Tim.* 2, 4.
28. *Mt.* 22, 11—12.

Dumnezeu [29], adică fiii pierzării [30], aceia care şi prin împotrivirea lor, blesteamă calea (vieţii).

49. Iar toţi ceilalţi au rămas în Biserică. Şi fiind ei interogaţi, un oarecare Alexandru, frigian de neam, medic prin ştiinţă, care a petrecut mulţi ani în Galia, cunoscut aproape de toţi pentru dragostea lui faţă de Dumnezeu şi pentru îndrăzneala cuvîntului [31] (căci nu era lipsit de har apostolic), fiind de faţă la scaunul de judecată şi îndemnîndu-i pe aceştia prin semne de aprobare la mărturisire, ca şi cum i-ar naşte din nou în dureri [32], a fost văzut de cei din jurul scaunului de judecată.

50. Înfuriindu-se mulţimile pentru faptul că cei ce negaseră mai înainte, acum au mărturisit (că sînt creştini), au strigat împotriva lui Alexandru că el a făcut aceasta. Iar guvernatorul i-a poruncit să se înfăţişeze, şi, întrebîndu-l cine este, spunînd că el este «*creştin*», s-a înfuriat şi l-a condamnat la fiare, iar a doua zi a intrat împreună cu Attalus (în amfiteatru). Căci şi pe Attalus, pentru a plăcea mulţimii, guvernatorul l-a condamnat din nou la fiare.

51. Iar ei, trecînd în amfiteatru prin toate instrumentele născocite pentru chinuri, au îndurat lupta cea mare şi, la sfîrşit, li s-au tăiat capetele. În tot acest timp, Alexandru nici n-a gemut, nici n-a murmurat, ci vorbea în inima sa cu Dumnezeu.

52. Iar Attalus, cînd a fost pus pe scaunul de fier înroşit, îndată ce s-a răspîndit miros de carne friptă din trupul lui, a zis către mulţime, în limba latină : «Iată ce înseamnă să mănînci oameni, ceea ce faceţi voi. Noi nici nu mîncăm oameni şi nici nu facem ceva rău». Fiind întrebat, ce nume are Dumnezeu, el a răspuns : «Dumnezeu nu are nume, ca omul».

53. După toate acestea, în ultima zi a luptei cu fiarele, Blandina a fost adusă din nou împreună cu Ponticus (fratele ei), un copil de cincisprezece ani. Deşi ei au fost duşi în fiecare zi să vadă chinurile celorlalţi, ca să-i silească să jure pe idolii lor, pentru că ei s-au împotrivit cu statornicie şi i-au luat în rîs pe cei ce stăruiau ca ei să se lepede de credinţa (creştină), s-a înfuriat mulţimea contra lor, fără să-i fie milă de vîrsta copilului şi nici să se ruşineze de tînăra fecioară.

54. I-au supus pe ei la toate grozăviile şi i-au trecut prin tot felul de chinuri, silindu-i pe rînd să jure pe zei, dar n-au reuşit să facă aceasta. Căci Ponticus era într-adevăr încurajat şi întărit de sora sa,

29. *Rom.* 2, 24 ; *Ps.* 110, 10 ; *Iov* 28, 28 ; *Pilde* 9, 10.
30. *In.* 17, 12 ; II *Tes.* 2, 3.
31. *Fapte* 4, 29—31.
32. *Gal.* 4, 19.

încît şi păgînii au văzut că ea este aceea care-l îndeamnă şi-l întăreşte ; iar el, răbdînd cu vitejie toate chinurile, şi-a dat sufletul.

55. Iar fericita Blandina, cea din urmă dintre toţi, întocmai ca o mamă vitează care-şi îndeamnă copiii (la luptă) şi i-a dus victorioşi în faţa împăratului, trecînd şi ea prin toate luptele copiilor, s-a grăbit spre aceştia [33], bucurîndu-se şi veselindu-se de sfîrşitul ei, ca şi cum era chemată la ospăţul de nuntă şi nu spre a fi aruncată fiarelor.

56. După biciuiri, după fiare şi grătar, la urmă, fiind pusă într-o plasă, a fost aruncată unui taur şi, fiind asvîrlită în sus de mai multe ori de animal, ea n-a simţit nimic din cele întîmplate, avînd speranţa şi aşteptarea celor crezute şi vorbirea cu Hristos ; apoi i s-a tăiat şi ei capul. Păgînii înşişi au mărturisit că niciodată la ei n-a suferit o femeie atîtea şi aşa de crude chinuri.

57. Dar nici aşa nu s-a săturat furia şi cruzimea lor faţă de sfinţi (creştini). Căci aceste triburi sălbatice şi barbare [34], erau neîncetat tulburate de fiara cea îngrozitoare (diavolul), încît mînia lor a pus din nou o stăpînire deosebită asupra trupurilor (martirilor).

58. Ei nu s-au ruşinat, văzînd că au fost învinşi, pentru că nu au o judecată omenească, ci mai mult s-a aprins mînia lor, ca la o fiară ; iar guvernatorul şi poporul arătau faţă de noi aceeaşi nedreaptă ură, ca să se plinească Scriptura : *«Cel nelegiuit să mai facă nelegiuiri, iar cel drept să fie şi mai drept»* (Dan. 12, 10 ; Apoc. 22, 11).

59. Intr-adevăr, pe cei ce au murit sufocaţi în închisoare, i-au aruncat la cîini, păzindu-i cu grijă noaptea şi ziua ca să nu fie cineva înmormîntat de noi ; au expus atunci la vedere şi resturile rămase de la fiare şi de la foc, fie bucăţile sfîşiate, fie resturile arse ; iar capetele celorlalţi, împreună cu trupurile lor sfîrtecate, lăsate, de asemenea, neîngropate, le-au păzit cu gardă de soldaţi zile de-a rîndul.

60. Şi unii murmurau şi scrîşneau din dinţi contra acestor resturi [35], căutînd să primească de la ei vreo pedeapsă şi mai mare ; alţii, însă, rîdeau şi-şi băteau joc, mărind totodată pe idolii lor, care au adus martirilor această pedeapsă ; alţii mai măsuraţi, părînd întrucîtva că suferă împreună cu ei, ocărau, zicînd : «Unde este Dumnezeul lor şi la ce le-a servit religia pe care au preferat-o în locul vieţii lor ?».

61. La ei se afla această deosebire de păreri, dar noi ne aflam într-o mare durere, pentru că nu puteam să îngropăm în pămînt trupurile martirilor. Căci nici noaptea nu ne servea la aceasta, nici banii nu-i

33. II *Mac.* 7, 21—23 ; 27—29, 41.
34. *Odiseea*, VII, 206 : ἄγρια φύλα... Texte établi et traduit par V. Berard, *L'Odyssée*, Tome I : Chants I—VII, Collection des Universités de France, Paris, 1962, p. 191.
35. *Fapte* 7, 54.

ispiteau (pe soldați), nici rugămințile noastre nu-i înduioșau, păzindu-i în tot chipul, ca și cum ar dobîndi un mare cîștig, lăsîndu-i fără mormînt.

62. (Pe lîngă acestea, după altele, ei spun următoarele) :

Așadar, trupurile martirilor au fost batjocorite în tot chipul și lăsate în aer liber șase zile și, după aceea, fiind arse și prefăcute în cenușă, aceasta a fost aruncată de nelegiuiți în fluviul Ron, care curge prin apropiere, ca să nu mai rămînă nici un rest din ele pe pămînt.

63. Ei au făcut aceasta, socotind că ar putea învinge pe Dumnezeu și că martirii vor fi lipsiți de o nouă naștere, pentru ca,ziceau ei, «să nu mai aibă speranța învierii, datorită căreia erau convinși că introduc la noi o credință străină și nouă, disprețuiesc chinurile și sînt gata să meargă la moarte cu bucurie; să vedem acum dacă vor învia și dacă Dumnezeul lor poate să-i ajute să scape din mîinile noastre».

II.

Eusebiu continuă astfel :

1. Acestea și cele arătate către împăratul despre care am vorbit (Marcu Aureliu), s-au întîmplat Bisericilor lui Hristos, după care trebuie să judecăm cu mintea și cele săvîrșite în celelalte provincii (ale Imperiului). Dintre acestea, se cuvine să arătăm din aceeași scrisoare și cîteva părți prin care se descrie bunătatea și iubirea de oameni a martirilor arătați, cu propriile lor cuvinte.

2. Acești martiri au devenit în cea mai mare măsură următorii și imitatorii lui Hristos, Cel care «fiind în chipul lui Dumnezeu, nu răpire a socotit a fi întocmai cu El» (Filip. 2, 6), dar, deși se aflau în așa de mare slavă, mărturisind (că sînt creștini) nu o dată, nici de două ori, ci de multe ori, fiind sfîșiați de fiare și avînd în jurul trupului arsuri, semne și răni, nu numai că nu s-au numit pe ei înșiși *martiri*, ci nu ne-au îngăduit nici nouă să ne adresăm lor cu acest nume, ci, dacă vreodată cineva dintre noi îi numea astfel prin scris sau prin cuvînt, ei ne mustrau cu asprime.

3. Căci ei dădeau cu bucurie numele de martir lui Hristos, credinciosului și adevăratului mărturisitor, Cel dintîi născut din morți și începătorul vieții în Dumnezeu [36]. Și, amintind de martirii care și-au dat sufletul prin chinuri, ziceau : «Aceia sînt, într-adevăr, martiri, pe care Hristos i-a învrednicit să-i ia la Sine prin mărturisire, pecetluind cu moartea mucenicia lor, iar noi sîntem mărturisitori mici și smeriți».

Cu lacrimi rugau ei pe frați, avînd nevoie ca aceștia să facă rugăciuni necontenite pentru sfîrșitul lor.

36. *Fapte* 3, 15 ; *Apoc.* 3, 14 ; 1, 5 ; *Col.* 1, 18.

4. Ei arătau prin fapte puterea mărturisirii lor, avînd multă îndrăzneală față de păgîni, făceau cunoscută buna lor purtare prin răbdare, curaj și statornicie și se lipseau să primească de la frați numele de martiri, plini de frica de Dumnezeu.

5. Și îndată după cîteva fapte arătate pe scurt, ei spun :

Se smereau pe ei înșiși sub mîna cea puternică a lui Dumnezeu, prin care sînt înălțați acum cu putere [37] ; atunci ei au apărat pe toți, dar n-au condamnat pe nimeni ; au dezlegat pe toți și n-au legat pe nimeni [38] ; iar pentru cei ce i-au făcut să sufere chinuri grozave, s-au rugat ca Ștefan martirul desăvîrșit : «Doamne, nu le socoti lor păcatul acesta» [39]. Căci dacă el se ruga pentru cei ce-l ucideau cu pietre, cu atît mai mult s-a rugat pentru frați.

6. Și îndată, după altele, ei spun : Aceasta a fost și lupta lor cea mare împotriva diavolului ; prin dragoste adevărată de frați, ca pe cei ce fuseseră înghițiți, pe care fiara îi socotea mai înainte căzuți, să-i dea afară vii. Ei nu se lăudau [40] împotriva celor căzuți, ci, din cele ce aveau din belșug, ajutau pe cei săraci, avînd față de ei iubire de mamă, vărsînd multe lacrimi pentru ei către Tatăl.

7. Ei au cerut viața și li s-a dat [41] și au împărtășit-o și celor de aproape, care s-au întors spre Dumnezeu întru toate biruitori. Iubind totdeauna pacea și dăruind totdeauna pacea, ei au plecat în pace la Dumnezeu, fără să lase mamei (Bisericii) suferință, nici dezbinare și război între frați, ci bucurie, pace, înțelegere și iubire.

8. Este folositor să se arate acestea și cele privitoare la dragostea fericiților martiri față de cei căzuți dintre frați, din cauza purtării neomenești și nemiloase a celor ce s-au arătat după acestea fără îndurare față de membrii lui Hristos.

INDICE SCRIPTURISTIC *

Facere, 3, 15 — I, 42, 67
Iov, 28, 28 — I, 48, 69.
Isaia, 27, 1 — I, 42, 67.
53, 2, 5 — I, 23, 64.
Iezechiel 18, 23 — I, 46, 68.
Daniel, 12, 10 — I, 58, 70.
Psalmi, 20, 4 — II, 8, 72.
44, 14—15 — I, 35, 66.
110, 10 — I, 48, 69.
Pilde, 9, 10 — I, 48, 69.
II Macabei, 7, 21—23 — I, 55, 70.
27—29, 41 — I, 55, 70.
Matei, 16, 19 — II, 5, 72.
22, 11—12 — I, 48, 68.
23, 12 și 28, 18 — II, 5, 72.
Luca I, 6 — I, 9, 62.

37. *Mt.* 23, 12 ; *Lc.* 14, 11 și 28, 14 ; *Iac.* 4, 6 și 10 ; I *Pt.* 5, 6.
38. *Mt.* 16, 19 și 28, 18 ; *In.* 20, 23.
39. *Fapte* 7, 60 ; comp. *Lc.* 23, 34.
40. *Gal.* 6, 4.
41. *Ps.* 20, 4.

* Cifra romană se referă la capitol, a doua cifră, arabă, la paragraf, iar ultima indică pagina. Numerele cu două cifre arabe, între p. 53—60, indică pagina.

14, 11 şi 28, 14 — II, 5, 72.
23, 34 — III, 5, 72.
Ioan, 7, 38 — I, 22, 64.
15, 13 — I, 10, 62.
16, 2 — I, 15, 63.
17, 12 — I, 48, 69.
19, 34 — I, 22, 64.
20, 23 — II, 5, 72.
Fapte, 3, 15 — II, 3, 71.
4, 29—31 — I, 49, 69.
7, 54 — I, 15, 63.
7, 54 — I, 60, 70.
7, 60 — II, 5, 72.
15, 29 — I, 26, 65.
18, 25 — I, 9, 62.
Romani, 2, 24 — I, 48, 69.
8, 18 — I, 6, 62.
12, 11 — I, 9, 62.
13, 14 — I, 42, 67.
I Corinteni, 4, 9 — I, 40, 67.
II Corinteni, 2, 7 — I, 45, 68.
2, 14 — I, 29, 65.
2, 15 — I, 35, 66.
Galateni, 3, 27 — I, 42, 67.
4, 19 — I, 49, 69.
6, 4 — II, 6, 72.
Filipeni, 2, 6 — II, 2, 71.
Coloseni, 1, 18 — II, 3, 71.
3, 13 — I, 45, 68.
I Tesaloniceni, 2, 8 — I, 10, 62.
II Tesaloniceni 2, 3 — I, 48, 69.
I Timotei, 1, 16 — I, 23, 64.
2, 4 — I, 46, 68.
3, 15 — I, 6, 61.
6, 13 — I, 30, 66.
Evrei, 10, 33 — I, 6, 62.
10, 33 — I, 40, 67.
Iacob, 4, 6 şi 10 — II, 5, 72.
I Petru, 5, 6 — II, 5, 72.
II Petru, 1, 8 — I, 45, 68.
3, 9 — I, 46, 68.
I Ioan, 3, 16 — I, 10, 62.
Apocalipsă 3, 14 — II, 3, 71.
22, 11 — I, 58, 70.

INDICE REAL ŞI ONOMASTIC

A

Acuzaţie, -ţii, 56.
Adevăr, I, 43, 68.
Admiraţia, 55, 57.
Aemilia, martiră, 54.
Aer, 58; I, 62, 71.
Ajutor, I, 28, 65; I, 32, 66.
Albina, martiră, 54.
Alcibiades, martir, 54.
Alexandru din Frigia, medic şi martir numit şi Alexandru din Lugdun (Lyon), 54, 59; I, 49, 69; I, 50, 69; I, 51, 69.
Alinare, I, 19, 64.
Alumna, martiră, 54.
Amfiteatru, 55, 57; I, 37, 67; I, 38, 67; I, 44, 68; I, 50, 69; I, 51, 69.
Amintire, 59.
An, ani, 54, 57, 58; I, 49, 69.
Animal, 56; I, 26, 65; I, 56, 70.
Antichitatea creştină, 58.
Antonia, martiră, 54.
Apa vieţii, I, 22, 64.
Apă, I, 1, 61.
Apărare, I, 10, 62.
Apărător, I, 10, 62.
Apostasie, adică lepădarea credinţei creştine, 57.
Apreciere, 55.
Aprilie, 59.
Aproapele, I, 9, 67.
Aprobare, I, 49, 69.
Apropiere I, 31, 66; I, 62, 71.
Ardoare, 59.
Arescius, martir, 54.
Arestare, -ri, 53, 55, 56; I, 33, 66.
Arsură, -uri, II, 2, 71.
Aruncări cu pietre, 55; I, 7, 62.
Asia Mică, 53.
Asia proconsulară, provincie romană, 53, 54.
Asprime, II, 2, 71.
Aşteptare, I, 24, 65; I, 45, 68; I, 48, 68; I, 56, 70.
Atingere, I, 24, 65.
Atleţi, I, 19, 64; I, 36, 67; I, 42, 67.
Attalus din Pergam, martir în Lugdun (Lyon), 54, 55, 56; I, 17, 63; I, 37, 67; I, 43, 68; I, 44, 68; I, 50 69; I, 52, 69.
August (luna), 53, 55, 58, 59.
Aur, I, 35, 66.
Aurelian, împărat roman, 58.
Autenticitate, 58.
Autor, 54, 59.
Autorităţi, 54.
Avere, 57.

B

Banii, I, 61, 70.
Batjocură, 58.
Băi, 55; I, 5, 61.
Bărbaţi, 53.
Bărbăţie, 55; I, 7, 62.
Bătrîni, 54.
Belşug, II, 6, 72.
Bibliotheca hagiographica Graeca, 59.
Bibliotheca hagiographica Latina, 59.
Biblis, martir, 54.

Bice, I,38, 67.
Biciuiri, I, 56, 70.
Biruitori, II, 7, 72.
Biserică, biserici, 55, 56, 57; I, 2, 61; I, 13, 63; I, 49, 69; II, 1, 71; II, 7, 72.
Biserica din Lyon, 53, 59.
Biserica Romei, 54.
Biserica din Vienna, 53, 55.
Bisericile din Asia și Frigia, 53.
Blandina (Blandiana), martiră, 54, 56, 57, 59; I, 17, 63; I, 18, 64; I, 19, 64; I, 37, 67; I, 41, 67; I, 53, 69; I, 55, 70.
Blasfemie, -ii, I, 16, 63; I, 25, 65.
Blasfemiator, -ri, I, 26, 65.
Boală, I, 29, 65.
Bucată, -ți, I, 59, 70.
Bucurie, 57; I, 11, 63; I, 34, 66; I, 35, 66; I, 45, 68; I, 63, 71; II, 3, 71; II, 7, 72.
Bunătate, II, 1, 71.
Bunăvoință, I, 10, 62.
Butuc, -ci, I, 27, 65.

C

Calea vieții, I, 48, 69.
Calitate, 53.
Cap, capete, 57; I, 40, 67; I, 47, 68; I, 51, 69; I, 56, 70; I, 59, 70.
Capitală, 53.
Carne friptă, 56; I, 38, 67; I, 52, 70.
Cartier, 57.
Casă, -se, 55; I, 5, 61.
Cauză, I, 18, 64; I, 21, 64; I, 29, 65; I, 37, 67.
Cazną, -ne, I, 20, 64.
Căutare, 57.
Căzuți (lapși), I, 13, 63; II, 6, 8, 72.
Cenușă, 58; I, 62, 71.
Cel dintîi născut din morți, II, 3, 71.
Cerere, I, 10, 62.
Cetățean roman, 55, 56.
Cetățenia romană, 56, 57; I, 47, 68.
Chinuire, I, 24, 65; I, 26, 65.
Chin, chinuri, 54, 55, 56, 57, 58; I, 6, 62; I, 14, 63; I, 16, 63; I, 18, 64; I, 20, 64; I, 24, 65; I, 27, 65; I, 33, 66; I, 34, 66; I, 38, 67; I, 51, 69; I, 53, 69; I, 54, 69; I, 56, 70; I, 63, 71; II, 3, 71; II, 5, 72.
Chinuitor, -ri, I, 21, 64.
Chip, -uri, I, 38, 67; I, 42, 67.
Chipul lui Dumnezeu, II, 2, 71.
Cinste, 55.
Civilizația greco-romană, 58.
Cîine, cîini, I, 59, 70.
Cîmpul de luptă, I, 1, 61.
Cîștig, I, 61, 72.
Clasă, -e, socială, -e, 54.
Coasta lui Hristos, I, 22, 64.
Cohortă urbană, 55.
Colin, J., istoric francez, 58.
Comminius, martir, 54.
Comunitate, -ți, 42; I, 32, 66.
Concilium, trium Galliarum, 53.
Condamnare, -ri, 63.
Condamnări la fiare, 56.
Condamnări la moarte, 56.
Condamnat, -ți, 57.
Conferință administrativă, 53.
Conquirendi non sunt, text, din rescriptul lui Traian din 111—112, referitor la creștini, 46.
Conștiință, I, 34, 66; I, 43, 68.
Convertire, -ri, 53.
Copil, copii, 56; I, 26, 65; I, 53, 69; I, 55, 70.
Copilandru, -i, 54, 57.
Coroană, I, 36, 67.
Cornelius, martir, 54.
Credincios, -și, I, 41, 67.
Credință, 54; 56, 57; I, 3, 61; I, 11, 63; I, 12, 63; I, 33, 66; I, 34, 66; I, 45, 68; I, 48, 68; I, 53, 69; I, 63, 71.
Creștini, -ni, 53, 54, 55, 56, 57, 58; I, 6, 61; I, 8, 62; I, 10, 62; I, 11, 62; I, 13, 62; I, 17, 63; I, 19, 64; I, 20, 64; I, 25, 65; I, 26, 65; I, 33, 66; I, 35, 66; I, 39, 67; I, 44, 68; I, 46, 67; I, 47, 68; I, 48, 68; I, 50, 69; II, 2, 71.
Creștini galo-romani, 55.
Crime, 55; I, 35, 66.
Cruce, I, 41, 67.
Cruzime, 58; I, 9, 62; I, 28, 65; I, 57, 70.
Culoare, -ri, I, 36, 67.
Cultul zeiței Roma și al împăratului, 55.
Cunoaștere, I, 48, 68.
Cunună, I, 36, 67; I, 38, 67.
Cununa nemuririi, I, 36, 67; I, 42, 67.
Curaj, 54, 56, 57; I, 18, 64; I, 35, 66; II, 4, 72.
Cuvînt, cuvinte, I, 2, 61; I, 15, 63; I, 20, 64; I, 39, 67; I, 49, 69; II, 1, 71.

D

Delegat, -ți, 53, 59.
Demnitate, 56.
Denunț, -uri, 57.
Denunțător, -tori, 57.
Deosebire, I, 7, 62.
Deosebire de păreri, I, 61, 70.
Desăvîrșire, I, 9, 62.
Dezbinare, II, 7, 72.
Diavol, I, 5, 61; I, 14, 63; I, 23, 64; I, 25, 65; I, 27, 65; I, 35, 66; I, 42, 67; I, 57, 70; II, 6, 72.
Dimineața, I, 18, 64.
Dinte, -ți, I, 60, 70.
Dioclețian, împărat roman, 58.
Distracție, I, 37, 67.
Doctrină, 55.
Document, 58.
Domnie, 55.

Domnul, I, 3, 61; I, 9, 62; I, 15, 63; I, 28, 65; II, 5, 72.
Dorință, I, 29, 65.
Dragoste, 59; I, 17, 63; I, 23, 64; I, 49, 69; II, 6, 72; II, 8, 72.
Dragostea de Hristos, 59; I, 34, 66.
Dragostea față de Dumnezeu, I, 49, 69.
Dragoste de frați, II, 6, 72.
Drept, -ți, I, 57, 70.
Duhul (omului), 54; I, 9, 62; I, 29, 65.
Duhul (Sfînt), I, 10, 62.
Duhul Tatălui, I, 34, 66.
Dumnezeu, 55, 58; I, 5, 61; I, 6, 61; I, 9, 62; I, 15, 63; I, 27, 65; I, 32, 65; I, 48, 69; I, 49, 69; I, 51, 69; I, 52, 69; I, 60, 70; I, 63, 71; II, 2, 3, 71; II, 5, 7, 72.
Dumnezeul creștinilor, I, 31, 66.
Dumnezeul Cel iertător, I, 46, 68.
Dumnezeu Tatăl, I, 3, 61.
Dumnezeul Cel viu, I, 41, 67.
Durată, I, 20, 64.
Dureri, dureri, I, 11, 63; I, 49, 69; I, 61, 70.
Dușmani, 55; I, 7, 62.
Duumviri iure dicundo (= magistrații orașului), 56.

E

Efes, oraș, capitala provinciei romane, Asia proconsulară, 53.
Elpenipsa, martiră, 54.
Epagathus Vettius, martir, 54, 55.
Episcop, 59.
Episcopia Lugdunului, I, 29, 65.
Erezia montanistă, 59.
Eroism, 57.
Eusebiu de Cezareea, istoric bisericesc, 53, 54; II, 1, 71.
Executare, -ri, 57.
Existență, 56.

F

Fapt, -te, 56; I, 14, 63; I, 32, 55; I, 50, 69; II, 4, 72; II, 5, 72.
Față, fețe, I, 35, 66; I, 49, 69; I, 55, 70.
Făcători de rele, I, 33, 66.
Fecioară, 57; I, 53, 69.
Femeie, femei, 54, 57; I, 25, 65; I, 56, 70.
Fiare (sălbatice), 54, 56, 57, 58; I, 37, 67; I, 38, 67; I, 41, 67; I, 42, 67; I, 47, 68; I, 50, 69; I, 53, 69; I, 55, 70; I, 56, 70; I, 57, 70; I, 59, 70; II, 2, 71.
Fiara (diavolul), II, 6, 72.
Fiara cea îngrozitoare (diavolul), I, 57, 70.
Fier înroșit, 56; I, 38, 67; I, 52, 69.
Fiii pierzării, I, 48, 69.
Ființă, I, 13, 63.
Filozof, 57.
Fire, I, 20, 64.
Floare, flori, I, 36, 67.
Fluviu, 58; I, 62, 71.
Foc, I, 59, 70.
Focul (Gheenei), I, 26, 65.
Folos, I, 33, 66.
Folosire, I, 24, 65.
Fond, 58.
For, I, 8, 62.
Formă, I, 41, 67.
Fotinus, martir, 54.
Fourvière, cartier în Lyon, 57.
Franța, I, 3, 61.
Frate, frați, 54, 58; I, 3, 61; I, 9, 62; I, 10, 62; I, 42, 67; I, 53, 69; II, 3, 5, 6, 7, 8, 71—72.
Frică, I, 24, 65; II, 4, 72.
Frică de Dumnezeu, I, 48, 68; II, 4, 72.
Frigia, provincie romană în Asia proconsulară, 53, 54, 55.
Frîu, 57.
Frumusețe, I, 17, 63.
Furie, I, 11, 63; I, 17, 63; I, 57, 70.

G

Galia, 53, 56; I, 1, 61; I, 49, 69.
Galitia, provincie romană din Asia Mică, 58.
Geminus, martir, 54.
Gamite, martir, 54.
Gardă de soldați, I, 59, 70.
Gaură, I, 27, 65.
Gheena, I, 26, 65.
Gînd, I, 35, 66.
Grata, martiră, 54.
Grătar, I, 56, 70.
Greșală, I, 31, 66.
Grigorie de Tours, 54.
Grozăvie, -ii, I, 11, 63; I, 27, 65; I, 54, 69.
Grijă, I, 59, 70.
Grup, 42; I, 26, 65; I, 48, 68.
Guvernator, 52; 56; I, 10, 62; I, 14, 63; I, 17, 63; I, 21, 64; I, 31, 66; I, 44, 68; I, 47, 68; I, 50, 69; I, 58, 70.
Guvernatorul Galiei, 42; I, 8, 62.

H

Haină de nuntă, I, 48, 68.
Har, I, 3, 61; I, 6, 61.
Har apostolic, I, 49, 69.
Harul lui Hristos, I, 24, 65.
Herakleapolis (Sebastopolis), oraș din Pont, 58.
Hotărîre, I, 44, 68.
Hrană, I, 41, 67.
Hristos, 53, 54, 59; I, 3, 61; I, 6, 62; I, 17, 63; I, 18, 64; I, 22, 64; I, 23, 64; I, 24, 65; I, 27, 65; I, 29, 65; I, 30,

66; I, 32, 66; I, 35, 66; I, 41, 67; I, 42, 67; I, 45, 68; I, 48, 68; I, 56, 70; II, 1, 2, 3, 71; II, 8, 72.

I

Idol, -li, I, 53, 69; I, 60, 70.
Iisus Hristos, I, 3, 61; I, 32, 66.
Imitator, -ri, II, 2, 71.
Imperiul roman, 55; II, 1, 71.
Inimă, I, 51, 69.
Instrument, -te, I, 51, 69.
Interogatoriu, 55, 56.
Introducere, 53; I, 4, 61.
Ioan, Sfîntul Apostol, 53.
Ipoteză, -e, 58.
Irineu, Sfîntul, episcop de Lugdun (Lyon), în Galia, 59.
Istoria bisericească a lui Eusebiu de Cezareea, 54.
Istoric, -ci, 53, 58, 59.
Istorisire, 58; I, 4, 61; I, 16, 63.
Iubire, I, 9, 62; I, 10, 62; II, 7, 72.
Iubire față de aproapele, I, 9, 62.
Iubire față de Dumnezeu, I, 9, 62.
Iubire de mamă, II, 6, 72.
Iubirea de oameni, II, 1, 71.
Iulius, martir, 54.
Iunie, 59.
Izvor, 53; I, 22, 64.
Izvorul cel ceresc, I, 22, 64.

Î

Împărat, 53, 55, 56, 57; 58; 59; I, 44, 68; I, 47, 68; I, 55, 70; II, 1, 71.
Împotrivire, I, 48, 69.
Împreunări oedipodeice (ca Oedip, care a trăit cu mama sa, fără să știe), 56; I, 14, 63.
Început, 53, 54, 56, 58; I, 4, 61; I, 5, 61; I, 48, 68.
Începutul vieții, II, 3, 71.
Închidere, -ri, I, 27, 65.
Închinare lui Dumnezeu, I, 15, 63.
Închisoare, -ri, 54, 55, 56; I, 7, 62; I, 27, 65; I, 28, 65; I, 31, 66; I, 42, 67; I, 44, 68; I, 59, 70.
Îndrăzneala Cuvîntului, I, 49, 69; II, 4, 72.
Îndurare, II, 8, 72.
Înfățișare, I, 23, 65; I, 24, 65; I, 34, 66; I, 35, 67.
Îngrijire, I, 28, 65.
Înșelători, I, 35, 66.
Întoarcere, I, 46, 68.
Întrebare, -ări, I, 20, 64.
Întristare, I, 11, 63.
Întuneric, I, 27, 65.
Înțelegere, II, 7, 72.
Înțelesul, I, 48, 68.
Învățătură, -ri, I, 9, 62.
Învățătura creștină, I, 43, 68.
Înviere, 58; I, 63, 71.
Învinuire, I, 33, 66.

J

Jafuri, 55; I,7, 62.
Judecată, I, 9, 62; I, 46, 68; I, 49, 69; I, 57, 70.
Julia, martiră, 54.
Julius, martir, 54.
Justa, martiră, 54.

L

Lacrimi, II, 6, 72.
Lanțuri, I, 35, 66.
Laudă, I, 9, 62.
Lealism politic, 55.
Legat imperial, 55, 56; I, 8, 62.
Legatus propraetore Augusti, 55.
Legături, 53, 55.
Legislația romană, 57.
Lenevire, I, 45, 68.
Liber, -ri, I, 20, 64.
Libertate, 57.
Limba greacă, 61.
Limba latină, 56; I, 20, 64; I, 52, 69.
Listă, 54.
Loc, 55; I, 5, 61; I, 27, 65; I, 40, 67; I, 60, 70.
Locuitori, -ri, 53.
Lovitură, -uri, I, 18, 54.
Lovituri de bice, I, 38, 67.
Lucru, -uri, I, 25, 65.
Lugdunum (Lyon), 53, 54, 55, 56, 57, 58, 59; I, 1, 61; I, 3, 61; I, 29, 65.
Luptă, -te, 59; I, 11, 63; I, 17, 63; I, 36, 67; I, 37, 67; I, 40, 67; I, 41, 67; I, 42, 67; I, 51, 69; I, 55, 70; II, 6, 72.
Lupta cu fiarele, I, 53, 69.
Luptătoare, I, 18, 64.
Luptător, -ri, I, 17, 63; I, 41, 67; I, 43, 68.
Lustru, 58.
Lyon, 53, 54, 55, 56, 57, 58, 59.

M

Macarius, martir, 54.
Magistrat, -ți, 55, 56; I, 8, 62; I, 30, 55.
Magistrații orașului, 56.
Mamă, II, 6, 72.
«Mama fecioară», adică Biserica, 57; I, 45, 68; II, 7, 72.
Mamă vitează, I, 55, 70.
Mamilia, martiră, 54.
Manifestare, 55.
Marcu Aureliu, filozof și împărat roman, 53, 55, 56, 57, 58, 59; I, 47, 68; II, 1, 71.
Margine, -ni, I, 35, 66.
Martir, -ri, 53, 54, 58, 59; I, 2, 61; I, 4, 61; I, 10, 62; I, 11, 62; I, 16, 63; I, 18, 64; I, 24, 64; I, 26, 65; I, 27, 65;

I, 45, 68; I, 47, 68; I, 57, 70; I, 60, 70; I, 61, 70; I, 62, 71; I, 63, 71; II, 1, 2, 3, 71; II, 4, 5, 8, 72.
Martiriul, 53, 54, 56, 58; I, 6, 62.
Martori oculari, 58.
Martyrologium Hieronymianum, 59.
Materna, martiră, 54.
Maturus, neofit — de curînd botezat, martir, 54; I, 17, 63; I, 37, 67; I, 38, 67.
Mărime, I, 4, 61; I, 20, 64.
Mărire, I, 3, 61.
Mărturie, -ii, 53, 57; I, 23, 64.
Mărturisire, I, 11, 63; I, 19, 64; I, 22, 64; I, 30, 66; I, 39, 67; I, 49, 69; II, 3, 71; II, 4, 72.
Mărturisitor, I, 43, 68; II, 3, 71.
Măsură, I, 15, 63.
Medic, I, 49, 69.
Membru, -re, I, 24, 65.
Membrii lui Hristos, II, 8, 72.
Mers, I, 34, 66.
Metropolă, -le, I, 1, 61.
Mielul (Iisus Hristos), I, 10, 62.
Milă, I, 31, 66; I, 37; 67; I, 45, 68; I, 53, 69.
Milostivire, I, 32, 66.
Minte, II, 1, 71.
Minune, -ni, I, 23, 64.
Mireasă, I, 35, 66.
Mireasma lui Hristos, I, 35, 66.
Miros de carne friptă, 56; I, 38, 67; I, 52, 69.
Mişcarea montanistă, 55.
Mînă, mîini, I, 24, 65; I, 31, 66; I, 63, 71.
Mîna cea puternică a lui Dumnezeu, II, 5, 72.
Mîngîietor, I, 10, 62.
Mînie, I, 4, 61; I, 15, 63; I, 57, 70.
Mîntuire, I, 3, 61.
Moarte, I, 45, 68; I, 63, 71; II, 3, 71.
Moarte martirică, 54.
Moment, I, 11, 62; I, 26, 65.
Monument, -te, 58.
Mormînt, I, 61, 71.
Mort, morţi, 57; I, 45, 68.
Mucenicie, I, 11, 63; I, 29, 65; I, 34, 66; I, 36, 67; II, 3, 71.
Mulţime, 55; I, 7, 62; I, 17, 63; I, 30, 66; I, 40, 67; I, 43, 68; I, 50, 69; I, 52, 69; I, 53, 69.

N

Narratio — istorisire, 58.
Naştere, 58; I, 63, 71.
Neam, I, 10, 62; I, 20, 64; I, 47, 68; I, 49, 69.
Necredinţă, I, 9, 62.
Nelegiuire, I, 9, 62; I, 31, 66; I, 58, 70.
Nelegiuit, -ţi, I, 24, 64; I, 62. 71.
Nemurire, I, 36, 67.
Neofit, -ţi, creştin de curînd botezat, 54.
Neoprofetism, 55.
Nesiguranţă, I, 12, 63.
Nevoie, I, 18, 64; II, 3, 71.
Noapte, I, 59, 70; I, 61, 70.
Număr, 56; I, 10, 62; I, 11, 63; I, 13, 63.
Nume, 54, 56; I, 20, 64; I, 35, 66; I, 52, 69; II, 2, 71; II, 4, 72.
Nuntă, 57; I, 35, 66; I, 48, 68; I, 55, 70.

O

Obicei, 53.
Ocazie, 53, 55.
Ochi, I, 35, 66; I, 41, 67.
October, martir, 54.
Oedip, 56; I, 14, 63.
Oficiu, 57.
Om, oameni, 56; I, 14, 63; I, 17, 63; I, 20, 64; I, 26, 65; I, 28, 65; I, 47, 68; I, 52, 69; II, 1, 71.
Opinie, 58.
Origine, 54, 55.
Oraş, oraşe, 53, 56; I, 2, 61; I, 20, 64.
Orori, 55.
Osîndirea veşnică, I, 42, 67.
Ospăţ, de nuntă, 57; I, 55, 70.
Ospeţe thiestice (— păgînii acuzau pe creştini că-şi mănîncă copiii), 56; I, 14, 63.

Q

Quarta, martiră, 54.

P

Pace, I, 3, 61; II, 7, 72.
Paraclet, I, 10, 62.
Parfum, I, 35, 66.
Parte, părţi, 53, 55, 56, 57; I, 24, 64; II, 1, 71.
Patrologi, 59.
Păcat, II, 5, 72.
Păcătos, -şi, I, 46, 68.
Păgîn, -ni, 55, 56, 57, 58; I, 4, 61; I, 14, 63; I, 20, 64; I, 35, 66; I, 37, 67; I, 39, 67; I, 48, 68; I, 54, 69; I, 56, 70; II, 4, 72.
Pămînt, I, 61, 70; I, 62, 71.
Părere, 58; I, 61, 70.
Părtăşie, I, 41, 67.
Păstorie, I, 29, 65.
Pedeapsă, -se, I, 6, 62; I, 12, 63; I, 24, 65; I, 60, 70.
Pedeapsă vremelnică, I, 26, 65.
Pedeapsă vremelnică, I, 26, 65.
Pergam, oraş din provincia romană Asia proconsulară, 54, 55, 56.
Persecuţie, 53, 55, 58; I, 4, 61.
Persecutor, -ri, 56.
Philominus, martir, 54.
Piaţă, -ţe, 55; I, 5, 61.
Piatră, -re, II, 5, 72.

Picior, -re, I, 27, 65; I, 31, 66.
Pierzare, I, 48, 69.
Pildă, I, 23, 64.
Plasă, I, 56, 70.
Plăcere, I, 47, 68.
Plăci înroşite de aramă, I, 21, 64.
Plinătatea iubirii, I, 10, 62.
Pocăinţă, I, 46, 68.
Podoabă I, 35, 66.
Pompeia, martiră, 54.
Pont, provincie romană din Asia Mică, 58.
Ponticus, martir, 54, 57; I, 53, 69, I, 54, 69.
Popor, 57; I, 8, 62; I, 38, 67; I, 44, 68; I, 58, 70.
Populaţie, 53, 54, 55.
Pornirea celui rău, I, 6, 62; I, 21, 64.
Poruncă, -ci, I, 9, 62.
Posthumiana, martiră, 54.
Potinus, episcop de Lugdunum (Lyon), martir şi sfînt, 54, 59; I, 29, 65.
Povestire, 58.
Preot, 59.
Prevedere, -ri, 56.
Prilej, I, 37, 67.
Primire, 57.
Primus, martir, 54.
Privelişte, I, 40, 67.
Problemă, 55, 59.
Propraetor, 53; I, 9, 62.
Protivnicul (diavolul), I, 5, 61; I, 23, 64; I, 38, 67; I, 42, 67.
Provincie, -ii, 53; II, 1, 71.
Pumn, pumni, I, 31, 66.
Punerea picioarelor în butuci, I, 27, 65.
Punerea pe scaunul de fier înroşit, I, 38, 67.
Purtare, II, 4, 8, 72.
Putere, -ri, 55; I, 5, 61; I, 8, 62; I, 19, 64; I, 30, 66; I, 48, 68; II, 4, 5, 72.
Putinţă, I, 24, 65.

R

Rană, răni, I, 23, 64; I, 31, 66; II, 2, 71.
Rang social, 56.
Răbdare, I, 6, 61; I, 27, 65; I, 39, 67; I, 45, 68; II, 4, 72.
Răniri, 55; I, 7, 61.
Răspuns, 56, 57.
Rău, 56; I, 6, 61; I, 52, 69.
Război între fraţi, II, 7, 72.
Războinici, 55; I, 7, 62.
Realitate, 58.
Reîntoarcere, 54.
Religie, I, 60, 70.
Religia romană, 54.
Reluare I, 19, 64.
Repaos, I, 19, 64.
Reprezentant, 55.
Reprezentaţie, I, 47, 68.
Rescriptul lui Traian, 56, 57.
Respect, 55; I, 31, 66.
Rest, -uri, I, 59; 70; I, 60, 70; I, 62, 71.
Rînduială, I, 32, 66.
Ris, -ul, I, 53, 69.
Rîvnă, 55; I, 9, 62; I, 11, 63; I, 29, 66.
Rochie, I, 35, 66.
Rodone, martir, 54.
Roma, 55, 59.
Roman, -ni, 53; I, 44, 68.
Ron, fluviu în Gallia, 53, 58; I, 1, 61; I, 62, 71.
Rudenie, I, 15, 63.
Rugăciune, -ni, I, 41, 67; II, 3, 73.
Rugăminţi, I, 61, 71.
Ruină, ruine, 57.
Ruşine, I, 35, 66.

S

Sacrificiu, 57.
Sanctus, diaconus, din Vienna, 54, 55; I, 17, 63; I, 20, 64; I, 37, 67; I, 38, 67; I, 39, 67.
Satana, I, 16, 63.
Sărac, -ci, II, 6, 72.
Sărbătoare, 53, 55.
Sărbători păgîne, 53, 55.
Scaun de fier înroşit, 56; I, 38, 67.
Scaun de judecată, I, 46, 68; I, 47, 68; I, 49, 69.
Sclavă, 54, 56, 57.
Sclav, sclavi, 53, 54, 56, 57; I, 20, 64.
Scriptură, I, 58, 70.
Scrisoarea Bisericilor din Lugdunum (Lyon) şi Vienna către Bisericile din Asia şi Frigia, 53, 54, 55, 58, 59; I, 2, 61; I, 3, 61; II, 1, 71.
Seară, I, 18, 64.
Sebastopolis-Herakleapolis, oraş din provincia romană Pont, 58.
Semn, -ne, I, 49, 69; II, 2, 71.
Semne de aprobare, I, 49, 69.
Serviciu, 56.
Servii, I, 3, 61; I, 5, 61.
Servitori, I, 14, 63.
Sfinţi (creştini), I, 4, 61; I, 14, 63; I, 57, 70.
Sfîrşit, 53, 55, 57; I, 36, 67; I, 51, 69; I, 55, 70; II, 3, 71.
Sfîşierile fiarelor sălbatice, I, 38, 67.
Silvius, martir, 54.
Sistem, 57.
Sînge, 56.
Sînge, de animal, I, 26, 65.
Sînul Bisericii, 56.
Slab, -bi, I, 6, 61; I, 11, 63.
Slavă, I, 17, 63; I, 27, 65; I, 35, 66; II, 2, 71.
Slava lui Hristos, I, 23, 64; I, 41, 67.
Slava viitoare, I, 6, 62.
Slăbiciune, I, 18, 64; I, 29, 65.
Slujire, I, 9, 62.
Slujitor, -ri, I, 27, 65.

Soldați, I, 14, 63; I, 17, 63; I, 30, 66; I, 59, 70; I, 61, 70.
Somn, I, 26, 65.
Soră, 54, 57; I, 54, 69.
Sosire, 56.
Speranță, 58; I, 3, 61; I, 34, 66; I, 56, 70.
Speranța învierii, 58; I, 63, 71.
Stamas, martir, 54.
Statornicie, I, 53, 69; II, 4, 72.
Stăpîn, 57.
Stăpînă, I, 18, 64.
Stăpînire, I, 57, 70.
Stăruință, I, 43, 68.
Stîlp, -i, I, 6, 61; I, 17, 63; I, 41, 67; I, 42, 67.
Stîncă, 57.
Strălucire, I, 36, 67.
Strigăte, 55; I, 7, 62; I, 30, 66.
Suferință, -ațe, 53, 54, 58; I, 6, 62; I, 36, 67; II, 7, 72.
Suflet, 54; I, 10, 62; I, 18, 64; I, 27, 65; I, 28, 65; I, 29, 65; I, 31, 66; I, 40, 67; I, 54, 70; II, 3, 71.
Synaxarium Ecclesiae Constantinopolitanae, 59.

Ș

Șarpele cel amăgitor (diavolul), I, 42, 67.
Șovăire, I, 35, 66.
Ștefan, martirul, II, 5, 72.
Știință, I, 49, 69.

T

Tatăl (Dumnezeu), I, 23, 64; I, 36, 67; II, 6, 72.
Taur, I, 56, 70.
Tăbliță, 55; I, 44, 68.
Tăgăduirea credinței, I, 33, 66.
Tărie, I, 18, 64; I, 20, 64.
Teamă, I, 12, 63.
Temelie, I, 17, 63.
Temniță, I, 8, 62; I, 27, 65.
Thyest, 56; I, 14, 63.
Timp, 53, 56; I, 15, 63; I, 26, 65; I, 31, 66; I, 33, 66; I, 45, 68; I, 51, 69.
Tinerețe, I, 9, 62.
Tiran, -ni, I, 27, 65.
Titus, martir, 54.
Thompson, J. W., istoric american, 58.
Tîrîri pe jos, 55; I, 7, 62.
Ton, 58.
Tortură, -uri, 53, 54, 56.
Traian, împărat roman, 56, 57.
Trecători, 58.
Trib, -uri, I, 57, 70.
Tribun, 55; I, 8, 62.
Tribunal, I,10, 62; I, 29, 65; I, 30, 66.
Trifime, martir, 54.
Trup, 54, 58; I, 18, 64; I, 21, 64; I, 23, 64; I, 24, 64; I, 28, 65; I, 29, 65; I, 38, 67; I, 52, 69; I, 57, 70; I, 59, 70; I, 61, 70; I, 62, 71; II, 2, 71.

Ț

Țară, I, 1, 61; I, 47, 68.

U

Ucenic, I, 10, 62.
Ucidere, 59.
Ucigași, I, 33, 66.
Uimire, 57.
Ulpius (aliter-Alpius), martir, 54.
Uneltire, -ri, I, 27, 65.
Ură, 57.
Urmă, I, 48, 68.

V

Val de neo-profetism, 55.
Vale, 53.
Valerian, împărat roman, 58.
Vedere, I, 59, 70.
Venire, I, 8, 60.
Venirea viitoare, I, 5, 61.
Vettius Epagatus, martir, 54, 55; I, 9, 62.
Viață, 53; I, 22, 64; I, 35, 66; I, 48; 69; I, 60, 70; II, 3, 71; II, 6, 72.
Viclenia diavolului, I, 14, 63.
Vienna (Vienne), oraș pe valea Ronului, în Galia, 53, 54, 55, 58, 59; I, 1, 61; I, 3, 61.
Viețuire, I, 9, 62.
Vindecare, I, 24, 65.
Vitalis, martir, 54.
Vitejie, I, 54, 70.
Vivliada, martiră, 54, 56; I, 25, 65.
Viu, vii, 57; I, 45, 68; I, 46, 68; II, 6, 72.
Vînătaie, I, 23, 64.
Vîrstă, I, 29, 65; I, 31, 66; I, 53, 69.
Voce, I, 10, 62; I, 41, 67.
Vorbire, I, 56, 70.
Vreme, I, 6, 62.

Z

Zacharias presbyter, martir, 54.
Zaharia, preotul, I, 9, 62; I, 10, 62.
Zeiller, J., istoric francez, 58.
Zeița, Roma, 55.
Zeu, zei, I, 31, 66; I, 54, 69.
Zi, zile, 54, 55, 56, 58; I, 13, 63; I, 24, 64; I, 31, 66; I, 37, 67; I, 50, 69; I, 53, 69; I, 59, 70; I, 62, 71.
Zoticus, martir, 54.
Zotimus, martir, 54.
Zvon, -uri, I, 15, 63.

4

MARTIRIUL SFINŢILOR SCILITANI

(17 iulie 180)

INTRODUCERE

La 17 iulie 180, au suferit mucenicia pentru Hristos la Cartagina, în Africa, sub împăratul Comod (180—192), în timpul celui de al doilea consulat al lui Claudianus, cei doisprezece martiri scilitani, numiţi aşa după cetatea Scilli sau Scillium, din Numidia proconsulară, de unde erau originari, fiind judecaţi şi condamnaţi la moarte prin decapitare de proconsulul P. Vigellius Saturninus, care-şi avea reşedinţa la Cartagina. Tertulian se exprimă astfel despre proconsulul Africei, Saturninus : «Acesta a fost primul care a folosit sabia contra noastră» = «Primus hic glaudium in nos egit» [1]. *Într-adevăr, cei doisprezece creştini din Scillium au fost primii martiri în Africa. Actul martiric ne-a păstrat numele lor, care sînt următoarele :* Speratus, Nartzalus, Cittinus, Donata, Secunda, Vestia, Veturius, Felix, Aquilinus, Laetantius, Januaria şi Generosa [2].

Nu s-a reuşit pînă în prezent să se precizeze localizarea cetăţii Scillium din Numidia.

Actul martirilor scilitani este cel mai vechi document de limbă latină creştină.

Unii istorici sînt de părere că Actul martiric al Sfinţilor scilitani a constituit o introducere la Acta Cypriani *(† 14 septembrie 258)* [3]. *F. Cor-*

---

1. Tertulian, *Ad Scapulam*, III, P.L., I, col. 780 A ; R. Stiglitz, *P. Vigelius Saturninus*, la A. Paulus, G. Wissowa, W. Kroll, Realencyclopädie der klassischen Altertumswissenschaft, Band VIII, sechszenter Halbband, Stuttgart, 1958, col. 2569—2570.

P. Vigellius Saturninus a fost mai înainte *legatus pro praetore Augusti* în provincia Moesia Inferior. Numele său s-a păstrat într-o inscripţie din *Troesmis* (Iglţa, Turcoaia, jud. Tulcea) descoperită în 1861, dedicată de *ordo Troesmensium*, după anul 170 lui Vigellius Saturninus, personaj care purta multe nume, sub forma aceasta : *Vigellius Raius Florius Saturninus Atilius Braduarus Caucidius Tertullus.* Vezi *Corpus Inscriptionum Latinarum*, ed. Th. Mommsen, t. III, pars prior, nr. 775, Berolini, 1873, p. 146 şi t. III, pars posterior, nr. 6183, Berolini, 1873, p. 1005 ; Radu Vulpe şi Ion Barnea, *Romanii la Dunărea de Jos*, t. I, Bucureşti, 1968, p. 169 ; A. Stein, *Die Legaten von Moesien*, Budapesta, 1940, p. 79.

2. *Passio Sanctorum Scillitanorum*, 1 şi 14—15, ed. H. Musurillo, *op. cit.*, p. 86 şi 88.

3. H. Musurillo, *op. cit.*, p. XXII.

saro a emis ipoteza că textul original al martirilor din Scillium cuprindea numai șase martiri, iar ceilalți șase au fost adăugați din martirologiul de la Cartagina [4].

H. Karpp crede, de asemenea, că au fost două grupe de martiri, al doilea grup fiind adăugat în Acta Sanctorum Scillitanorum *ca făcînd parte din aceeași arie și perioadă de timp* [5].

Asemenea ipoteze nu sînt necesare, deoarece cei doisprezece martiri sînt menționați în sentința finală a proconsulului P. Vigellius Saturninus, păstrată în Actul lor martiric [6].

Cei doisprezece martiri au fost introduși în secretariat — in secretario [7], *adică în sala de ședințe a tribunalului din Scillium, la 17 iulie 180, spre a fi audiați și judecați. Judecata și condamnarea Sfinților scilitani s-a făcut în aceeași zi, deși proconsulul P. Vigellius Saturninus le-a propus un răgaz de treizeci de zile spre a se răzgîndi. Dar Speratus, purtătorul lor de cuvînt, a răspuns cu îndrăzneală lui Saturninus: «Într-o chestiune atît de dreaptă, nu este nevoie de gîndire»* [8].

Din actul lor martiric mai aflăm că ei aveau cu ei, într-o lădiță, cărțile Vechiului și Noului Testament. Astfel, cînd proconsulul P. Vigellius Saturninus i-a întrebat: «Ce lucruri se află în lădița voastră?», Speratus a răspuns: «Cărțile Sfinte și Scrisorile lui Pavel, un bărbat drept» [9].

Este cea dintîi mențiune, din care aflăm că din a doua jumătate a secolului al II-lea, creștinii de limbă latină din provinciile Imperiului roman se aflau în posesia primei versiuni a traducerii Sfintei Scripturi în latinește — Afra, care se folosea în bisericile din provincia romană Africa, sau poate Itala.

Cei doisprezece martiri scilitani, fiind cetățeni romani, au fost condamnați la moarte prin decapitare, în ziua de 17 iulie 180, sentința fiind citită de pe o tăbliță de proconsulul P. Vigellius Saturninus. Martirii au zis: «Mulțumim lui Dumnezeu... Astăzi sîntem martiri în ceruri» [10]. *Apoi, proconsulul Saturninus a poruncit și crainicilor să citească sentința de*

---

4. F. Corsaro, *Note sugli «Acta Martyrum Scillitanorum»*, în «Nuovo Didaskaleion», Catania, 1956, p. 5—51, în deosebi p. 38—39; H. Musurillo, *op. cit.*, p. LXV, nota 18.

5. H. Karpp, *Die Zahl der Scillitanischen Märtyrer*, în «Vigiliae christianae», Amsterdam, 15 (1961), p. 165—172; H. Musurillo, *op. cit.*, p. LXV, nota 18.

6. *Passio Sanctorum Scillitanorum*, 14 și 16, ed. H. Musurillo, p. 88.

7. R. Hanslik, *Secretarium und Tribunal in den Acta Martyrum Scillitanorum*, în Mélanges Mohrmann, Utrecht, 1963, p. 65; H. Musurillo, *op. cit.*, p. LXV, nota 18.

8. *Passio Sanctorum Scillitanorum*, 11 și 13, ed. H. Musurillo, p. 88.

9. *Ibidem*, 12, ed. cit., p. 88. Vezi și studiile: I. Mohrmann, *Etude sur le latin des chrétiens*, Rome, 1958; Idem, *Latin vulgaire, latin des chrétiens, latin médieval*, Paris, 1955; Idem, *Les originesc de la latinité chrétienne à Rome*, în «Vigiliae Christianae», Amsterdam, 3 (1949), p. 67—107; G. Bardy, *La question des langues dans l'Eglise ancienne*, t. I, Paris, 1947.

10. *Ibidem*, 15 ed. cit., p. 88.

condamnare la moarte a martirilor, care este aceasta : «Am poruncit să fie duşi la moarte Speratus, Nartzalus, Cittinus, Veturius, Felix, Aquilinus, Laetantius, Januaria, Generosa, Vestia, Donata, Secunda» [11]. *Sentinţa a fost executată în aceeaşi zi.*

Precum se vede, şapte dintre martiri erau tineri sau bărbaţi mai în vîrstă, şi cinci erau tinere fecioare sau femei, care s-au încoronat cu martiriul şi s-au învrednicit de cununa cea neveştejită a nemuririi şi vieţii veşnice.

Acta Sanctorum Scillitanorum *este cel mai vechi act martiric autentic în limba latină. Ele păstrează în întregime forma primară a procesului-verbal de judecată, copiate de creştini de la tribunalul din Cartagina, în Africa. De aceea autenticitatea lor n-a fost contestată pînă azi de nici un istoric, oricît de exigent ar fi fost. În acelaşi timp, ele au şi o mare valoare filologică şi literară, fiind cel dintîi monument de limbă latină creştină.*

Martyrologium Hieronymianum *pune pomenirea Sfinţilor mucenici scilitani la 17 iulie* [12], Bibliotheca hagiographica Graeca, *la 17 iulie* [13], *iar* Bibliotheca hagiographica Latina, *la 14 iulie* [14], *dată care este greşită.*

*

* *

Prezentăm traducerea de faţă după ediţia lui H. Musurillo, op. cit., *p. 86—89, text latin cu traducere engleză.*

Vezi şi ediţiile următoare ale textului latin : R. Knopf, G. Krüger, G. Ruhbach, op. cit., *p. 28—29 ; G. Lazzati,* Gli sviluppi..., *p. 128—130 ;*

---

11. *Ibidem,* 16, ed. cit., p. 88.

12. Ed. J. B. De Rossi et L. Duchesne, t. II, pars prior, p. 92 ; ed. H. Delehaye et H. Quentin, t. II, pars posterior, p. 380.

13. Ed. Fr. Halkin, t. I, p. 245.

14. E. Socii Bollandiani, t. II, p. 1091—1092.

Studii : Adrian Hastings, *A History of African Christianity,* 1950—1975, Cambridge, 1979 ; Jean Daniélou, *Les origines du christianisme latin,* Paris, 1978 ; R. Rémondon, *La crise de l'Empire romain, de Marc Aurèle à Anastase* (coll. Nouvelle Clio, 11), 2-e éd. Paris, 1970 ; R. Klein, *Das frühe Christentum im römischen Staat,* Darmstadt, 1971 ; A. Hamman, *La vie quotidienne des premiers chrétiens au II-e siècle* (95—197), Paris, 1971 ; V. Monachino, *Il fondo giuridico delle persecutioni nei primi due secoli,* Roma, 1955 ; F. Grosso, *La lotta politica al tempo din Commodo,* Turin, 1964 ; H. Grégoire, P. Orgels, J. Moreau, et A. Maricq, *Les persécutions dans l'Empire Romain,* în «Mémoires de L'Académie royale de Belgique», 56, 5, Bruxelles, 1964, p. 28 ; J. Daniélou et H. Marou, *Nouvelle histoire de l'Eglise,* t. I, *Des origines à saint Grégoire le Grand,* Paris, 1968, p. 171, 173, 184 ; J. Vogt, *Christenverfolgung,* în Reallexikon cit., col. 1176 ; J. Lebreton et J. Zeiller, *op. cit.,* p. 317—318 ; P. de Labriolle, *Histoire de la littérature latine chrétienne,* 3-e éd., Paris, 1947, p. 94 ; H. Delehaye, *Les passions des martyrs et les genres littéraires,* Bruxelles, 1921, p. 60—63 şi 397—400 ; Martin Schantz, *Geschichte der römischen Literatur bis zum Gesetzgebungswerk des Kaisers Justiniani. Dritter Teil : Die Zeit von Hadrian 117 bis auf Constantin 324,* 3-e Auflage von Carl Hosius und S. Krüger, München, 1922, p. 254 şi 439 ; Paul Monceaux, *Histoire de la littérature latine chrétienne,* Paris, 1924, p. 53 ; Idem, *Histoire littéraire d'Afrique chrétienne,* t. I, Paris, 1901, p. 61—70 ; P. Allard, *op. cit.,* t. I, 4-e éd., p. 460—471 ; B. Aubé, *Etude sur un nouveau texte des Actes des martyrs Scillitains,* Paris, 1881.

G. Rauschen, Passio Sanctorum Scillitanorum, *în* Monumenta minora saeculi secundi. *Florilegium Patristicum, Bonnae, 1914, p. 120—122 ; Th. Ruinart*, op. cit., *p. 132—134 ; Carolus de Smedt*, Passio Martyrum Scillitanorum, *în «Analecta Bollandiana», VIII (1889), p. 6—8.*

Versiunea greacă a textului Actului martiric al Sfinţilor Scilitani *a fost editată după* Codex Parisinus Graecus, *1470 (s. IX) de J. Armitage Robinson*, The Acts of the Scillitan Martyrs *(Text and Studies I, 2. Appendix), Cambridge, 1891, p. 113—117.*

Am consultat şi următoarele traduceri : A. Hamman, op. cit., *traducere italiană, p. 75—77 ; P. Hanosin*, op. cit., *trad. franceză, p. 57—59 ; P. Monceaux*, La vraie Légende dorée, *p.141—143 ; Vincenzo Corrente*, Atti dei martiri. Gli atti dei martiri Scillitani..., *Siena, 1928, p. 3—6 ; Ildefonso Clerici*, op. cit., *p. 137—140 ; G. Rauschen*, Echte alte Märtyrerakten. Das Leiden der Scillitanischen Märtyrer, *op. cit., trad. germană, p. 29—31 ; H. Leclercq*, Les Martyrs, *Paris, 1902 şi ed. din 1921, trad. franceză ; P. Allard*, Histoire des persécutions pendant les deux premiers siècles, *Paris, 1911, p. 467—470.*

În limba română : Ion Dinu, op .cit , *p. 72—74.*

MARTIRIUL SFINŢILOR SCILITANI

(17 iulie 180)

PRIMUL DOCUMENT CREŞTIN DE LIMBĂ LATINĂ

1. La Cartagina, în timpul celui de al doilea consulat al lui Claudianus, cu 16 zile înaintea calendelor lui august (17 iulie), fiind introduşi în sala de şedinţe (în secretariat), *Speratus, Nartzalus, Cittinus, Donata, Secunda* şi *Vestia*, proconsulul Saturninus a zis : Puteţi dobîndi iertarea stăpînului nostru împăratul (Comod 180—192), dacă vă întoarceţi la gîndirea cea bună.

2. Speratus a zis : N-am făcut rău niciodată, nici n-am săvîrşit vreo nedreptate ; n-am blestemat niciodată, ci, rău primiţi, am mulţumit, pentru că respectăm pe împăratul nostru.

3. Saturninus proconsulul a zis : Şi noi sîntem credincioşi, iar religia noastră este simplă, jurăm pe soarta stăpînului nostru, împăratul, şi ne rugăm pentru sănătatea lui, ceea ce trebuie să faceţi şi voi.

4. Speratus a zis : De vei îngădui ca urechile tale să mă asculte în linişte, spun taina (credinţei) celei simple.

5. Saturninus a zis : Nu voi lăsa urechile noastre (să audă) de la tine că începi să spui lucruri rele despre cele sfinte ale noastre ; ci mai degrabă jură pe divinitatea stăpînului nostru împăratul.

6. Speratus a zis : Eu nu cunosc împărăţia acestei lumi ; ci servesc mai ales acelui Dumnezeu, pe Care nimeni dintre oameni nu L-a văzut [1], nici nu poate să-L vadă cu aceşti ochi. Furt n-am făcut ; iar dacă cîştig ceva, dau dajdie : Fiindcă cunosc pe Domnul meu, regele regilor şi împăratul tuturor neamurilor.

7. Saturninus proconsulul a zis : Lăsaţi-vă de această rătăcire. Speratus a zis : Rătăcirea cea rea este a ucide şi a spune mărturie mincinoasă [2].

---

1. *In.* 1, 18 ; I *In.* 4, 12 ; I *Tim.* 6, 16 ; *Ieş.* 23, 19—20 ; *Deut.* 4, 12.
2. *Mt.* 5, 21, 33—37 ; 19, 18 ; *Mc.* 10, 19 ; *Lc.* 18, 20 ; *Ieş.* 20, 13 şi 15 ; *Deut.* 5, 17 şi 19.

8. Saturninus proconsulul a zis : Nu mai fiţi părtaşi la această nebunie. Cittinus a zis : Noi nu avem pe altul de care să ne temem, decît pe Domnul Dumnezeul nostru, Care este în ceruri.

9. Donata a zis : Dau cinste împăratului, ca împăratului ; mă tem însă de Dumnezeu. Vestia a zis : *Sînt creştină.* Secunda a zis : Ceea ce sînt, aceea vreau să fiu.

10. Saturninus proconsulul a zis lui Speratus : Stăruieşti să fii creştin ? Speratus a zis : *Sînt creştin* ; şi împreună cu el au mărturisit toţi.

11. Saturninus proconsulul a zis : Vreţi, oare, un timp, pentru a vă gîndi ? Speratus a zis : Într-o chestiune atît de dreaptă, nu e nevoie de gîndire.

12. Saturninus proconsulul a zis : Ce lucruri se află în lădiţa voastră ? Speratus a zis : Cărţile sfinte şi scrisorile lui Pavel, un bărbat drept.

13. Saturninus proconsulul a zis : Aveţi un răgaz de treizeci de zile ca să vă răzgîndiţi. Speratus a spus iarăşi : *Sînt creştin* ; şi împreună cu el au mărturisit toţi.

14. Saturninus proconsulul a citit hotărîrea de pe tăbliţă : «Speratus, Nartzalus, Cittinus, Donata, Vestia, Secunda şi ceilalţi au mărturisit că trăiesc după practica creştinilor, şi, cu toate că li s-a oferit putinţa de a se întoarce la tradiţia romanilor, fiindcă au stăruit cu încăpăţînare (să rămînă creştini), s-a hotărît să fie ucişi cu sabia».

15. Speratus a zis : Mulţumim lui Dumnezeu. Nartzalus a zis : Astăzi sîntem martiri în ceruri, mulţumesc lui Dumnezeu.

16. Saturninus proconsulul a poruncit să se citească de către crainic : «Am poruncit să fie duşi la moarte Speratus, Nartzalus, Cittinus, Veturius, Felix, Aquilinus, Laetantius, Januaria, Generosa, Vestia, Donata, Secunda».

17. Toţi au zis : Mulţumim lui Dumnezeu. Şi astfel toţi împreună s-au încoronat cu martiriul şi domnesc cu Tatăl şi cu Fiul şi cu Sfîntul Duh în toţi vecii vecilor. Amin.

INDICE SCRIPTURISTIC *

Ieşire, 20, 13 şi 15 — 7, 84.
33, 19—20 — 6, 84.
Deuteronom, 4, 12 — 6, 84.
5, 17 şi 19 — 7, 84.
Matei, 5, 21 ; 33—37 — 7, 84.
19, 18 — 7, 84.
Marcu, 10, 19 — 7, 84.
Luca, 18, 20 — 7, 84.
Ioan, 1, 18 — 6, 84.
I Timotei, 6, 16 — 6, 84.
I Ioan, 4, 12 — 6, 84.

*) Cifrele arabe între numerele 1—17 indică paragraful ; ultimele cifre arabe între numerele 80—85 indică pagina.

INDICE REAL ŞI ONOMASTIC

A

Act martiric, 80, 81.
Acta Cypriani, 80.
Acta Sanctorum Scillitanorum, 80, 81.
Actul martiric al Sfinţilor scilitani, 80.
Africa, 30, 81, 82.
Afra, traducerea latină a Sfintei Scripturi, care circula în provincia romană Africa, 81.
Amin, 17, 85.
Aquilinus, martir, 80, 81 ; 16, 85.
Arie, -rii, 80.
August, 1, 84.
Autenticitate, 82.

B

Bărbat, -ţi, 82 ; 12, 85.
Bibliotheca hagiographica Graeca, 82.
Bibliotheca hagiographica Latina, 82.
Biserici, 81.

C

Calende, 1, 84.
Cartagina, 80, 82 ; 1, 84.
Carte, -ţi, 81.
Cărţile sfinte, 81 ; 12, 85.
Cărţile Vechiului şi Noului Testament, 81.
Cer, -uri, 81 ; 8, 15, 85.
Cetate, 80.
Cetăţeni romani, 81.
Chestiune, 81 ; 11, 85.
Cittinus, martir, 80, 82 ; 1, 84 ; 8, 14, 16, 85.
Claudianus, consul, 80 ; 1, 84.
Comod, împărat roman, 80 ; 1, 84.
Condamnare, 81.
Consulat, 80 ; 1, 84.
Corsaro, F., istoric, 80.
Crainic, -ci, 80 ; 16, 85.
Credincios, -şi, 3, 84.
Creştin, -ni, 80 ; 81 ; 82 ; 10, 13, 14, 85.
Creştină, 9, 85.
Cununa nemuririi şi a vieţii veşnice, 82.
Cunună, 82.
Cuvînt, cuvinte, 81.

D

Dajdie, 6, 84.
Decapitare, 80 ; 81.
Divinitatea stăpînului nostru împăratul, 5, 84.
Document, 80 ; 82.
Document creştin, 84.
Domnul, 6, 84 ; 8, 85.
Donata, martiră, 80 ; 82 ; 1, 84 ; 9, 14, 16, 85.
Duh, Sfîntul, 17, 85.
Dumnezeu, 81 ; 6, 84 ; 8, 9, 15, 17, 84—85.

F

Fecioară, -re, 82.
Felix, martir, 80 ; 82 ; 16, 85.
Femeie, -ei, 82.
Fiul (lui Dumnezeu), 17, 85.
Formă, 82.
Furt, 6, 84.

G

Generosa, martiră, 80 ; 81 ; 16, 85.
Gîndire, 81 ; 1, 84 ; 11, 85.
Glaudium (= sabie), 80.
Grup, grupă, 80.

H

Hotărîre, 14, 85.
Hristos, 80.

I

Ianuaria, martiră, 80 ; 81 ; 16, 85.
Iertare, 1, 84.
Imperiul roman, 81.
Introducere, 80.
Ipoteza, 80.
Istoric, -ci, 80 ; 82.
Itala, prima traducere a Sfintei Scripturi în limba latină, 81.
Iulie, 80 ; 81 ; 82 ; 1, 84.

Î

Împărat, 1, 2, 3, 4, 6, 84 ; 9, 85.
Împărăţia acestei lumi, 6, 84.
Împăratul tuturor neamurilor, 6, 84.
Încăpăţînare, 14, 85.
Îndrăzneală, 81.

J

Judecată, 81 ; 82.
Jumătate, 81.

K

Karpp, H., istoric, 80.

L

Laetantius, 80 ; 16, 85.
Lădiţă, 81 ; 12, 85.
Limba latină, 81 ; 82 ; 84.
Limba latină creştină, 80 ; 82.
Linişte, 4, 84.
Localizare, 80.
Lucru, -uri, 81 ; 5, 84 ; 12, 85.
Lume, 6, 84.

M

Martir, -ri, 80 ; 81 ; 15, 85.
Martirii scilitani, 80 ; 81.
Martiriul, 80 ; 81 ; 17, 85.
Martiriul Sfinţilor scilitani, 84.

Martirologiu, 80.
Mărturie mincinoasă, 7, 84.
Martyrologium Hieronymianum, 82.
Menţiune, 81.
Moarte, -ţi, 80; 81; 16, 85.
Mucenicie, 80.
Mucenicii scilitani, 82.

N

Nartzalus, martir, 80; 81; 1, 84; 14, 15, 16, 85.
Nebunie, 8, 85.
Nedreptate, 2, 84.
Nemurire, 80.
Noul Testament, 81.
Nume, 80.
Numidia proconsulară, provincie română în Africa, 80.

O

Ochi, 6, 84.
Om, oameni, 6, 84.

P

Parte, -ţi, 80.
Părere, 80.
Părtaşi, 8, 85.
Perioadă de timp, 80.
Pomenirea, 82.
Posesie, 81.
Practica creştinilor, 14, 85.
Prezent, 80.
Proces-verbal, 82.
Proconsul, 80; 81.
Provincie, -ii, 81.
Purtător de cuvînt, 81.
Putinţă, 14, 85.

R

Răgaz, 81; 13, 85.
Rătăcire, 7, 84.
Rău, rele, 2, 5, 84.
Regele regilor, 6, 84.
Religie, 3, 84.
Reşedinţă, 80.
Romani, 14, 85.

S

Sabie (= gladium), 80; 14, 85.
Sala de şedinţe, 1, 84.
Saturninus, P. Vigellius, proconsul în provincia romană Numidia în timpul împăratului Comod (180—192), 80; 81; 1, 3, 5, 7, 84; 8, 10, 11, 12, 13, 14, 16, 85.
Sănătate, 3, 84.
Scilli sau Scillium, localitate în provincia romană Numidia proconsulară din Africa, 80; 81.
Scrisorile lui Pavel, 81; 12, 85.
Secol, 81.
Secretariat, 81; 1, 84.
Secretari, 81.
Secunda, martiră, 80; 81; 1, 84; 9, 14, 16, 85.
Sentinţă, 80; 81.
Septembrie, 80.
Sfînta Scriptură, 81.
Sfinţii mucenici scilitani, 82.
Sfinţii scilitani, 80; 81.
Sfîntul Duh, 17, 85.
Soartă, 3, 84.
Speratus, martir, 80; 81; 1, 2, 4, 6, 7, 84; 10, 11, 12, 13, 14, 15, 16, 85.
Stăpîn, 1, 3, 5, 84.

Ş

Şedinţă, 81.

T

Taina (credinţei), 4, 84.
Tatăl, 17, 85.
Tăbliţă, 14, 85.
Tertulian, scriitor creştin latin, 80.
Text, 80.
Timp, 80; 82; 1, 84; 11, 85.
Tradiţia romanilor, 14, 85.
Traducere, 82; 84.
Tribunal, 81; 82.

U

Ureche, -chi, 4, 5, 84.

V

Valoare filologică şi literară, 82.
Vechiul Testament, 81.
Vecii vecilor, 17, 85.
Versiune, 81.
Vestia, martiră, 80; 81; 1, 84; 9, 14, 16, 85.
Veturius, martir, 80; 81; 16, 85.
Viaţa veşnică, 82.
Vigellius Saturninus, 80; 81; 1, 3, 5, 7, 84; 8, 10, 11, 12, 13, 14, 16, 85.
Vîrstă, 82.

Z

Zi, zile, 81; 1, 84; 13, 85.

5

MARTIRIUL SFÎNTULUI APOLLONIUS

(† 21 aprilie 184?)

INTRODUCERE

La 21 aprilie 184, a fost martirizat la Roma, în timpul domniei împăratului Comod (180—192), Sfîntul Apollonius, bărbat de familie nobilă, denunţat că este creştin de sclavul său, Severus, prefectului Pretoriului, Tigidius Perennis, care a ocupat această funcţie la Roma între 180—185 [1].

Datorită influenţei binefăcătoare a soţiei sale Marcia, care era creştină şi a intervenit în favoarea creştinilor, împăratul Comod, cu toate defectele şi marile lui scăderi personale, nu era un persecutor al creştinilor, încît, în timpul său, multe familii nobile romane profesau creştinismul. «În timpul lui Comod, relatează istoricul Eusebiu de Cezareea, la Roma, mulţi dintre bărbaţii cei mai distinşi prin bogăţia şi naşterea lor mergeau în acelaşi timp la mîntuirea lor cu toată casa şi familia lor» [2].

Nu se ştie cu precizie dacă Apollonius era senator roman, *cum au crezut unii istorici. Eusebiu de Cezareea îl numeşte doar* «bărbat renumit», *scriind despre el în aceşti termeni : «Deci în oraşul romanilor (la Roma), au dus înaintea* tribunalului *pe Apollonius,* bărbat renumit *atunci prin educaţia şi filozofia sa»* [3].

Fericitul Ieronim afirmă, însă, că «Apollonius a fost senator al cetăţii Roma» — «Romanae urbis senator» [4], *iar informaţia lui, întrucît cunoştea mai bine evenimentele istorice din Roma, poate fi considerată ca adevărată.*

Se află deosebiri la cei doi istorici citaţi şi cu privire la autoritatea romană care a judecat pe Apollonius. Eusebiu afirmă că Sfîntul Apollo-

---

1. Fer. Ieronim, *De viris illustribus*, cap. 42, în P.L., XXIII, col. 691.
2. Eusebiu, *Ist. Bis.*, V, 21, 1, ed. G. Bardy, Eusèbe de Césarée, *Histoire ecclésiastique*, t. II, livres V—VII, Paris, 1955, p. 63.
3. *Ibidem*, V, 21, 2, ed. G. Bardy, p. 63—65.
4. Fer. Ieronim, *De viris illustribus*, cap. 42, P.L., XXIII, col. 691. *Epistola 70. Ad Magnum*, 4, P.L., XII, col. 667; W. Eck, *Das Eindringen des Christentums in den Senatorenstand bis zu Konstantin der Grosse*, în «Chiron», 1971, nr. 1, p. 381 ş.u.

nius a fost dus în fața tribunalului *din Roma și a fost condamnat de judecătorul Perennis*[5], *în timp ce Ieronim afirmă că Apollonius, fiind denunțat senatului roman de sclavul său Severus că este creștin, i s-a poruncit de către senat să dea socoteală despre credința lui, iar el a compus o lucrare mare* — insigne volumen composuit, — *o apologie pe care a citit-o în senatul roman*[6].

Actul martiric al Sfîntului Apollonius în versiunea greacă a fost cunoscut de Eusebiu și pus în colecția lui de Acte martirice, *care apoi s-a pierdut. El era o traducere a actului martiric original al Sfîntului Apollonius din limba latină, adaptat, cum ne lasă să înțelegem începutul și sfîrșitul lui în forma lui actuală, pentru a fi citit în biserici la ziua aniversării Sfîntului.*

Secole de-a rîndul, Actul martiric al Sfîntului Apollonius a rămas necunoscut. Abia la sfîrșitul secolului al XIX-lea, el a fost descoperit și editat în 1874, într-o culegere armeană *de Acte martirice publicată la Veneția de către Părinții mechitariști*[7], *ediție după care F. C. Conybeare, a făcut în 1894 o traducere engleză*[8]. *Versiunea armeană datează din secolul al V-lea.*

Textul grec, mai dezvoltat decît cel armean, a fost publicat ca editio princeps în 1895 de către bollandistul Josephus van Gheyn, după Codex Parisinus Graecus 1219 (olim Collbertinus 4137), sec. XI/XII[9]. *Textul grec al ed. J. van Gheyn a fost reprodus apoi de R. Knopf — G. Krüger*[10] *și de H. Musurillo*[11].

Este sigur că nici versiunea armeană, care prezintă unele omisiuni, nici versiunea greacă, în care au fost introduse unele adaosuri, nu redau actul martiric în forma lui originală din limba latină, ci-l avem, cum se exprimă J. P. Kirsch, «cu unele retușări»[12].

Dar acestea nu strică forma originală a actului martiric pentru a fi socotit, cum se exprimă A. Puech, o adevărată «compoziție literară»[13],

---

5. Eusebiu, *Ist. Bis.*, V, 21, 2, ed. G. Bardy, p. 63—64.
6. Fer. Ieronim, *De viris illustribus*, cap. 42, P.L., XXIII, col. 691.
7. *Armenian Lives of the Saints*, t. I, Veneția, 1874, p. 138—143; H. Musurillo, *op. cit.*, p. XXV.
8. F. C. Conybeare, *The Armenian Apology and Acts of Apollonius and other monuments of early Christianity*, în «The Guardian», 18 June, 1893, London, 1894, p. 29—48; 2-nd ed., London, 1896.
9. Joseph van den Gheyn, *Sancti Apollonii romani Acta graeca ex codice Parisino Graeco*, 1219, în «Analecta Bollandiana», 14 (1895), p. 286—294. Vezi corectările lui Max Bonnet, *Notes sur les Actes d'Apollonios*, în «Analecta Bollandiana», 18 (1899), p. 50.
10. Vezi R. Knopf-G. Krüger, ed. 2-a, p. 30—35.
11. Ed. H. Musurillo, *op. cit.*, p. 90—104.
12. J. P. Kirsch, *Apollonius*, în «Dictionnaire d'histoire et géographie ecclésiastique», t. III, Paris, 1924, col. 1012
13. A. Puech, *Histoire de la littérature grecque chrétienne*, t. II, Paris, 1928 p. 307.

sau un fals tendenţios, cum crede J. Geffcken[14]. *În ciuda omisiunilor din versiunea armeană şi a adaosurilor din cea greacă, actul martiric al Sfîntului Apollonius rămîne în fond un act autentic.*

Totuşi, unele dificultăţi rămîn. Astfel, în versiunea greacă, Sfîntul Apollonius este numit «Apollos, cel numit şi Sakkeas»[15], *ceea ce este o confuzie cu Apollos, contemporanul Sfîntului Apostol Pavel, cunoscut din Faptele Apostolilor*[16], *în timp ce, în versiunea armeană, mai veche, din secolul al V-lea, el este numit corect: Apollonius. În versiunea armeană Apollonius nu apare ca roman, ci alexandrin. În textul grec, aşa cum îl avem azi, Tigidius Perennis, judecătorul Sfîntului Apollonius, care era praefectus praetorio la Roma între 180—185, apare ca proconsul în Asia Proconsulară*[17], *fapt care nu corespunde adevărului istoric.*

În traducerea românească, am înlocuit, deci, numele de Apollos, cu numele corect de Apollonius.

Cum bine a observat istoricul Teodor M. Popescu, ceea ce se poate discuta cu privire la Actul martiric al Sfîntului Apollonius «nu este autenticitatea, ci integritatea lui»[18]. *În ciuda unor adaosuri sau a unor omisiuni,* el rămîne deci un act martiric autentic.

Textul actului martiric ne indică două interogatorii ale Sfîntului Apollonius, primul mai scurt, cap. 2—9, iar după un interval de trei zile, unul mai lung, cap. 14—44, în care el face apologia creştinismului, religie revelată de Dumnezeul Cel atotputernic, incomparabil superioară păgînismului, religie absurdă şi inutilă, demonstrînd aceasta cu mărturii din viaţa şi istoria atenienilor, cretanilor, romanilor şi sirienilor, scoase din Istoria lui Herodot, dintr-o lucrare a satiricului Lucian de Samosata şi din Republica lui Platon[19].

«Hristos, spune Sfîntul Appolonius, s-a făcut om în Iudeea, drept întru toate şi plin de înţelepciune dumnezeiască, Cel ce ne-a învăţat cu iubire de oameni cine este Dumnezeul tuturor şi care este scopul virtuţii...».

«El ne-a învăţat să ne reţinem mînia, să ne înfrînăm pofta, să ne stăpînim plăcerile, să alungăm tristeţea, să fim prietenoşi, să facem să

---

14. J. Geffcken, *Die Acta Apolonii*, în «Nachrichten von der Königlichen Gesellschaft der Wissenschaften zu Göttingen» Philologisch-historische Klasse, 1904, Heft 2, p. 262—284; Idem, *Die christlichen Martyrien*, în «Hermes», Bd. 45 (1910), Heft 4, p. 481—505.

15. *Martiriul Sfîntului şi prea lăudatului Apostol Apollo, cel numit şi Sakkeas*, Ed. H. Musurillo, p. XXV şi 90, în titlu.

16. *Fapte* 18, 24; *I Cor.* 3, 5.

17. *Ibidem*, Introducere, ed. H. Musurillo, p. 90.

18. Teodor M. Popescu, *Martiriul Sfîntului Apollonius*, în «Studii Teologice», seria I-a, III (1932), p. 82.

19. *Martiriul Sfîntului Apollonius*, 2—9 şi 14—44, ed. H. Musurillo, *op. cit.*, p. 90—92 şi 94—102.

sporească iubirea, să îndepărtăm lauda deşartă, să nu căutăm răzbunarea faţă de cei ce ne fac nedreptăţi... să adorăm numai pe Dumnezeul Cel nemuritor, să credem că sufletul este nemuritor, să fim convinşi că există o judecată după moarte, să sperăm în răsplătirea ostenelilor virtuţii după înviere, care va fi dată de Dumnezeu celor ce au vieţuit cu evlavie» [20].

După cum se constată, Actul martiric al Sfîntului Apollonius are o mare valoare istorică. El ne înfăţişează sub forma unui proces-verbal luat la interogatoriul său la Roma, modul în care a fost judecat un creştin aristocrat şi instruit, în faţa unui public select de senatori şi bărbaţi culţi, în timpul împăratului Comod, care personal nu se interesa de aproape de creştinism, de către prefectul pretoriului Tigidius Perennis, care i-a arătat mult respect în timpul audierii şi s-a declarat adînc mîhnit că trebuie totuşi să aplice porunca senatului şi a împăratului[21], *condamnîndu-l la moarte prin decapitare.*

---

20. *Ibidem*, cap. 36 şi 37, *ed. cit.*, p. 100.

21. *Ibidem*, cap. 23 şi 45, *ed. cit.*, p. 96 şi 102.

Studii: P. Petit, *Histoire générale de l'Empire romain*, p. 380—381; R. Klein, *Das frühe Christentum im römischen Staat*, Darmstadt, 1971; A. Hamman, *La vie quotidienne des premiers chrétiens au II-e siècle (95—197)*, Paris, 1971; J. Speigl, *Der römische Staat und die Christen. Staat und Kirche von Domitian bis Commodus*, Amsterdam, 1970; R. Rémondon, *La crise de l'Empire romain, de Marc Aurèle à Anastase* (coll. Nouvelle Clio, 11), 2-e éd., Paris, 1970; E. Gabba, *Il processo di Apollonio*, în Mélanges d'Archéologie, d'Epigraphie et d'Histoire offerts à J. Carcopino, Paris, 1966, p. 397—402; G. Tibiletti, *Gli Atti di Apollonio e Tertulliano*, în Atti Acad. Scienze Torino, 99 (1964—1965), p. 295—337; Marta Sordi, *Un senator cristiano dell'età di Commodo* în «Epigraphica», 17 (1955), p. 104 ş.u.; W.H.C. Frend, *Martyrdom and Persecution in the early Church*, Oxford, 1965; New York, 1967, p. 234—236 şi 481, n. 52; J. Daniélou et H. Marrou, *Nouvelle histoire de l'Eglise*, t. I, Paris, 1963, p. 173; F. Grosso, *La lotta politica al tempo di Commodo*, Turin, 1964; R. Grégoire, P. Orgels, J. Moreau et A. Maricq, *op. cit.*, p. 29; L. Harmand, *Le monde romain sous les Antonins et les Sevères*, Paris, 1960; J. Zeiller, *Sur un passage de la Passion du martyr Apollonius*, în Mélanges J. Lebreton, t. II, Paris, 1952, p. 153—157; E. Griffe, *Les Actes du martyr Apollonius et les problèmes de la base juridique des persécutions*, în «Bulletin de la littérature ecclésiastique», 53 (1952), p. 65—76; C. Verschaffel, art. *Apollonius* (Saint), în «Dictionnaire de Théologie Catholique», t. I, 2-e partie, Paris, 1923, col. 1508; H. Delehaye, *Les Passions des martyrs...*, p. 125—136; M Schanitz, *op. cit.*, Driter Teil, *Die Zeit von Hadrian 117 bis auf Constantin 324*, 3-e Auflage, von Carl Hosius und G. Krüger, München, 1922, p. 254; P. Allard, *op. cit.*, t. I, 4-e éd., p. 471—478; Th. Klette, *Der Prozess und die Acta S. Apollonii*, în «Texte und Untersuchungen zur Geschichte der altchristlichen Literatur», 15, Leipzig, 1897, nr. 2, p. 92—131; Max. Prinz von Sachsen, *Der heilige Märtyrer Apollonius von Rom*. Eine historisch-kritische Studie, Mainz, 1903; A. Hilgenfeld, *Apollonius von Rom*, în «Zeitschrift für Wissenschaftliche Theologie», XXXVII (1894), p. 58—91 şi XLI (1898), p. 180—203; Th. Mommsen, *Der Prozess des Christen Apollonius unter Commodus*, în «Sitzungsberichte der Kön. Preuss. Akademie der Wissenschaften zu Berlin», 1894, p. 462—503; Adolf von Harnack, *Der Prozess des Christen Apollonius von dem Praefectus praetorio Perennis und dem römischen Senat*, în «Sitzungsberichte der Kön. Preussischen Akademie der Wissenschaften zu Berlin», 1893, p. 721—746; R. Seeberg, *Das Martyrium des Apollonius*, în «Neue Kirchliche Zeitschrift», IV (1893), p. 836—872.

Bibliotheca hagiographica Graeca *pune amintirea Sfîntului Apollonius la 21 aprilie* [22].

*
* *

Prezentăm traducerea de față după ediția lui Panaiot C. Hristu, Τὰ Μαρτύρια τῶν ἀρχαίων χριστιανῶν... *Text în limba greacă veche cu traducere în limba greacă modernă, Tesalonic, 1978, p. 224—243 și ed. H. Musurillo,* op. cit., *p. 90—105, text grec cu traducere engleză.*

Vezi și edițiile : G. Lazzati, Gli sviluppi..., *p. 169—174 ; D. Ruiz Bueno,* op. cit., *p. 363—373 ; R. Knopf-G. Krüger,* op. cit., *p. 30—35 ; Gerardus Rauschen,* Acta s. Apolonii *în* Monumenta minora saeculi secundi. *Florilegium Patristicum, Bonnae, 1914, p. 85—104, text grec și latin ; Otto von Gebhardt,* Acta martyra selecta, *Berlin, 1902, p. 44—60 ; Th. Ruinart,* op. cit., *p. 128—129, text latin, înfățișează viața Sf. Apollonius foarte pe scurt.*

Pentru traducerea noastră, am consultat și următoarele traduceri : P. Hanosin, op. cit., *traducere franceză, p. 60—68 ; A. Hamman,* op. cit., *traducere italiană, p. 18—84 ; Ildefonso Clerici,* op. cit., *p. 143—151 ; P. Monceaux,* La vraie légende dorée, *p. 148—157 ; G. Rauschen,* Echte alte Märtyrerakten. Martyrium des heiligen Apollonius, op. cit., *p. 319—340 ; Dom. H. Leclercq,* Les Martyrs, *t. I, Paris, 1902, p. 112—119.*

În limba română, *Teodor M. Popescu,* Martiriul sfîntului și prealăudatului apostol Apollos cel numit și Sakkeas, *în «Studii teologice», Seria I-a, III (1932), nr. 1, p. 83—90.*

22. *Bibliotheca hagiographica Graeca,* ed. Fr. Halkin, t. I, p. 52.

MARTIRIUL SFÎNTULUI ŞI PREA LĂUDATULUI APOSTOL APOLLOS [1] (CORECT APOLLONIUS) CEL NUMIT ŞI SAKKEAS

(Martirizat la Roma la 21 aprilie 184 (?)

Fiind mare persecuţie contra creştinilor sub împăratul Comod (180—192), era proconsul al Asiei [2] un oarecare Perennis. Iar Apollos apostolul [3], bărbat evlavios, de neam alexandrin [4], temător de Dumnezeu, fiind arestat, a fost adus (în faţa prefectului).

1. După ce a fost adus, proconsulul Perennis i-a zis : Apollonius, eşti creştin ?

2. Apollonius a zis : Da, sînt creştin. Şi de aceea cinstesc şi mă tem de Dumnezeu, Cel ce a făcut cerul şi pămîntul, marea şi toate cele dintr-însele [5].

3. Proconsulul Perennis a zis : Căieşte-te şi ascultă-mă, Apollonius, şi jură pe soarta domnului nostru, împăratul Comod.

4. Iar Apollonius, cel numit şi Sakkeas, zise : Acultă-mă cu înţelepciune, Perennis, cu privire la apărarea cuvenită şi legală, despre care voi vorbi. Cel ce nu respectă poruncile cele drepte, bune şi minunate ale lui Dumnezeu este nelegiuit, necucernic şi cu adevărat fără Dumnezeu; dar cel ce se căieşte de toată nedreptatea, nelegiuirea şi idolatria, şi de gîndurile cele rele, fugind de stăpînia păcatelor, şi nu se mai întoarce nicidecum la ele, un astfel de om este drept.

---

1. Apollos pare a fi o prescurtare pentru Apollonius, care a fost confundat cu Apollos din Noul Testament (Fapte 18, 24 ; I Cor. 3, 5). Versiunea armeană scrie corect : *Apollonius.*

2. Informaţie greşită. Tigidius Perennis era *praefectus praetorio la Roma.*

3. Informaţie greşită, datorită confuziei cu Apollos din Alexandria. Apollonius a fost consul la Roma între 180—185. Noi am înlocuit în traducere numele de Apollos cu *Apollonius,* care este cel corect.

4. Informaţie greşită, datorită confuziei de nume.

5. *Fapte* 1, 1 ; *Ieş.* 20, 11 ; *Is.* 27, 16 ; 42, 5; *Amos* 4, 13; *II Mac.* 7, 28; *Fapte* 4, 24; 14, 15; *Apoc.* 4, 11; 10, 6.

5. Şi crede nouă, Perennis, din această apărare, că poruncile cele bune şi strălucite le-am învăţat de la Cuvîntul lui Dumnezeu (Iisus Hristos), Cel ce cunoaşte toate gîndurile oamenilor [6].

6. Pe lîngă aceasta, El ne-a poruncit să nu jurăm nicidecum [7], ci să spunem în toate adevărul; căci adevărul (spus) prin «da» este un mare jurămînt [8] şi de aceea pentru un creştin este ruşine să jure. Fiindcă din minciună, iese necredinţa, iar din necredinţă naşte iarăşi jurămîntul. Vrei, însă, să jur că noi cinstim pe împărat şi ne rugăm pentru împărăţia lui? Cu plăcere aş jura, adeverind chiar pe Dumnezeu, Cel ce există mai înainte de veci, pe Care nu mîini omeneşti L-au făcut, ci dimpotrivă El a rînduit un om care să împărăţească pe pămînt peste oameni.

7. Proconsulul Perennis a zis: Fă ceea ce-ţi spun şi căieşte-te, Apollonius, şi jertfeşte zeilor şi chipului împăratului Comod.

8. Iar Apollonius, zîmbind, a zis: Cu privire la schimbarea gîndului şi la jurămînt, Perennis, ţi-am făcut apărarea, iar despre jertfă ascultă: Aduc şi eu şi toţi creştinii jertfă nesîngeroasă şi curată Atotputernicului Dumnezeu, Care stăpîneşte cerul şi pămîntul şi toată suflarea, mai ales prin rugăciunile (făcute) pentru chipurile oamenilor inteligenţi şi raţionali, orînduiţi de pronia lui Dumnezeu să împărăţească pe pămînt.

9. De aceea, în fiecare zi, ne rugăm lui Dumnezeu care locuieşte în ceruri [9] după porunca cea dreaptă, pentru Comod, cel ce împărăţeşte în lumea aceasta, bine ştiind că nu de la vreun oarecare altul domneşte pe pămînt, ci, cum am spus, numai din voinţa nebiruitului Dumnezeu, care cuprinde toate.

10. Proconsulul Perennis a zis: Îţi dau o zi, Apollonius, ca să chibzuieşti în sine însuţi despre viaţa ta.

11. După trei zile a poruncit să fie adus; era (de faţă) mulţime mare de senatori, consilieri şi mari înţelepţi (filozofi). Şi poruncind să fie chemat, zise: Să se citească actele lui Apollonius. Iar după citirea lor, proconsulul Perennis a întrebat: Ce ai chibzuit în sine însuţi, Apollonius?

12. Iar Apollonius a zis: Să rămîn cucernic, precum ai hotărît, socotind după acte.

13. Perennis proconsulul a zis: Te sfătuiesc, pentru porunca senatului, să te schimbi, să cinsteşti şi să te închini zeilor, pe care toţi oamenii îi cinstim şi-i adorăm, şi să trăieşti împreună cu noi.

---

6. *I Cor.* 2, 10, 11; *Evr.* 4, 13; *Ps.* 32, 15; 138, 14—15; *Înţ. Sir.* 23, 27.
7. *Mt.* 5, 33—37; 19, 18; *Mc.* 10, 19; *Lc.* 18, 20; *Ieş.* 20, 16; *Deut.* 5, 20.
8. *Mt.* 5, 37.
9. *I Tim.* 2, 1—2.

14. Apollonius a zis: Eu cunosc porunca senatului, Perennis. Am devenit însă evlavios, ca să nu cinstesc idolii făcuți de mîini omenești. De aceea nu voi adora nici aur, nici argint, nici aramă, nici fier sau zei mincinoși de lemn și de piatră, care nici nu văd, nici nu aud, pentru că sînt făcuți de lucrători, de bijutieri și de turnători, sculpturi făcute de mîini omenești, și nu se mișcă de la sine [10].

15. Ador însă pe Dumnezeu din ceruri și numai Lui mă închin, Cel ce a suflat tuturor oamenilor suflet viu și dăruiește viața în fiecare zi tuturora [11].

16. Nu mă voi înjosi, de aceea, Perennis, nici nu mă voi arunca sub cele mai urîte; căci este un lucru rușinos să te închini unuia, egal cu oamenii, sau chiar mai mic decît demonii.

Păcătuiesc însă oamenii foarte ușuratici, cînd adoră aceste lucruri, care țin prin starea lor de cioplitura rece în piatră, de lemn uscat, de metal lucitor și de oase moarte. Ce înseamnă prostia acestei înșelăciuni?

17. De asemenea, egiptenii se închină, între alte multe murdării, la un lighean, numit de mulți spălător de picioare [12]. Ce înseamnă prostia acestei simplități?

18. Atenienii, chiar și acum, adoră un cap de bou de aramă, numindu-l Destinul Atenienilor, încît ei nu se mai roagă, într-un fel, propriilor lor zei. E limpede că mai ales acestea aduc vătămare sufletului celor ce se încred în ele.

19. Căci prin ce se deosebesc acestea de argila arsă și de un ciob spart? Se roagă însă statuilor demonilor, care nu aud, cum auzim noi, nu cer, nu dau. Înfățișarea lor este, într-adevăr, mincinoasă. Căci au urechi și nu aud, ochi au și nu văd, mîini au și nu le întind, picioare au și nu merg [13], căci forma nu înlocuiește ființa. Se crede că Socrate al Atenienilor, în bătaie de joc, se jura pe un platan, pe un lemn sălbatic [14].

20. De asemenea, pentru a doua oară păcătuiesc oamenii contra cerului, cînd se închină la cele ce aparțin firii materiale: ceapa și ustu-

10. *Ps.* 113, 12—15; 134, 15—17; *Is.* 44, 12—18; *Avac.* 2, 19.

11. *Fapte* 17, 25.

12. Vasul a fost transformat în zeu spre a fi adorat de egipteni, de către faraonul Amasis. Vezi Herodote, *Histoire*, livre II, *Euterpe*, 172. Texte établi e traduit par Ph. E. Legrand, Collection des Universités de France, Paris, 1936, p. 187—188.

13. Vezi nota 10.

14. Lucian de Samosata, Βίων πράξις *(vitarum auctio)*, 16, ed. C. Iacobitz, (Bibliotheca Scriptorum Graecorum et Romanorum Teubneriana), t. I, Lipsiae, 1870, p. 238; Idem, *Icaromenippus*, sive *Hypernephelus*, 9, ed. cit., t. II, Lipsiae, 1866, 406. Vezi Lucian de Samosata, *Icaromenipp sau călătoria dincolo de noi*, 9, trad. de Radu Hîncu, în Lucian de Samosata, *Scrieri alese*, București, 1959, p. 149—172, aici p. 154—155.

roiul erau zeul Pelusienilor, toate lucruri care intră în pîntece și se aruncă afară [15].

21. Pe lîngă acestea, pentru a treia oară păcătuiesc oamenii la cer, cînd se închină la cele înzestrate cu simțire: pește și porumbel, sau ca egiptenii la cîine și chinocefal (maimuță africană), la crocodil și bou, la aspidă și lup, (care sînt) o închipuire a felului lor de viață.

22. Mai mult, pentru a patra oară păcătuiesc oamenii la ceruri, cînd se închină ființelor care au rațiune, oamenii, care prin lucrarea lor rea sînt demoni; astfel ei numesc zei pe cei ce mai înainte au fost oameni, așa cum au dovedit miturile lor. Căci ei spun că Dionysos a fost sfîșiat și Hercule pus de viu pe foc, iar despre Zeus că a fost îngropat în Creta; potrivit cu acestea, li se cercetează numele; deci, datorită miturilor, li se cunoaște numele; dar, mai ales pentru nelegiuirea lor, renunț la aceasta.

23. Perennis proconsulul zise: Apollonius, porunca senatului este să nu fie creștini.

24. Iar Apollonius, cel numit și Sakkeas, a spus: *Dar nu poate fi biruită porunca lui Dumnezeu de porunca omului.* Cu cît cei ce au crezut în El, care nu săvîrșesc nici o nedreptate, sînt uciși pe nedrept și fără judecată, cu atît mai mult Dumnezeu înmulțește numărul lor.

25. Vreau să știi, Perennis, că Dumnezeu a rînduit o moarte pentru împărați și senatori, pentru cei cu multă putere, pentru bogați și săraci, pentru liberi și sclavi, pentru mari și mici, pentru înțelepți și simpli, iar după moarte, va fi judecata pentru toți oamenii [16].

26. Dar este deosebire de moarte: pentru aceasta, ucenicii Cuvîntului nostru (Iisus Hristos) mor în fiecare zi plăcerilor [17], își înfrînează poftele prin cumpătare, voind să trăiască după poruncile dumnezeiești. Și crede nouă, Perennis, că nu este nici o părticică de plăcere care să nu fie înfrînată de noi, dar mai ales alungăm orice vedere rușinoasă de la ochii noștri și de la urechile noastre orice cuvînt al ispititorilor, pentru ca inima noastră să rămînă curată.

27. Folosindu-ne de viață, potrivit acestei reguli, proconsule, socotim că nu este greu a muri pentru Dumnezeul Cel adevărat. Căci ceea ce sîntem, pentru Dumnezeu sîntem. De aceea îndurăm toate ca să nu murim cum nu se cuvine.

---

15. *Mt.* 15, 17; *Mc.* 7, 19.
16. *Mt.* 25, 31—46; *In.* 5, 27; *Fapte* 17, 31; *Rom.* 14, 10; *II Cor.* 5, 10; *Iac.* 2, 13.
17. *Rom.* 13, 14; *I Cor.* 6, 13; 15, 31; *IICor.* 4, 10; *Gal.* 5, 16; *I Pt.* 2, 11.

28. Căci fie de trăim, fie de murim, ai Domnului sîntem [18]. Adesea pot ucide şi dizenteria şi frigurile ; voi socoti, deci, că am pierit de una din ele.

29. Perennis proconsulul a zis : Judecînd aceasta, Apollonius, mori cu plăcere ?

30. Apollonius a zis : Trăiesc într-adevăr cu plăcere, Perennis, netemîndu-mă, deci, de moarte din dragoste de viaţă. Căci nimic nu e mai prejos ca viaţa, *dar viaţa veşnică*, care este nemurirea sufletului ce s-a purtat bine în viaţa de aici.

31. Perennis proconsulul a zis : Nu înţeleg ce spui şi nici nu cunosc după lege ce-mi declari.

32. Apollonius zise : Ce ai tu, dacă te deplîng pe tine, cel ce nu înţelegi cele cu privire la foloasele harului ? Căci cuvîntul Domnului, Perennis, este pentru inima care vede, după cum este lumina pentru ochii care văd, fiindcă nimic nu foloseşte omul care grăieşte celor ce nu-nţeleg, după cum nici lumina care răsare (nu foloseşte) orbilor.

33. Iar un oarecare filozof cinic a zis : Apollonius, bate-ţi joc de tine însuţi, căci mult ai rătăcit, deşi ţi se pare că eşti adînc.

34. Apollonius a zis : Eu am învăţat să mă rog, nu să iau în rîs ; dar ipocrizia din tine mărturiseşte orbirea inimii tale, deşi ea apare ca o mare apărare. Căci celor ce nu înţeleg, adevărul li se pare într-adevăr, batjocură.

35. Perennis proconsulul a zis : Ştim şi noi că cuvîntul lui Dumnezeu este creatorul şi al sufletului şi al trupului celor drepţi, şi că el a vorbit şi a învăţat ceea ce este plăcut lui Dumnezeu.

36. Apollonius zise : Acesta este Mîntuitorul nostru Iisus Hristos, Care s-a făcut om în Iudeea, drept întru toate şi plin de înţelepciune dumnezeiască [19], Cel ce ne-a învăţat cu iubire de oameni cine este Dumnezeul tuturor şi care este scopul virtuţii, scop care în vieţuirea cucernică se potriveşte cu sufletele oamenilor. Acesta (Iisus Hristos), prin patimile Sale, a făcut să înceteze stăpînia păcatelor.

37. El ne-a învăţat să ne reţinem mînia, să ne înfrînăm pofta, să ne stăpînim plăcerile, să alungăm tristeţea, să fim prietenoşi, să facem să sporească iubirea, să îndepărtăm lauda deşartă, să nu căutăm răzbunarea faţă de cei ce ne fac nedreptăţi, să dispreţuim osîndirea la moarte dată prin judecată, nu pentru nedreptatea făcută, ci pentru a suferi fiind nedreptăţiţi [20] ; pe lîngă aceasta, (ne-a învăţat) să ne supunem

18. *Rom.* 14, 8.
19. Comp. *In.* 14, 10—11 ; 17, 5 ; *Fapte*, 2 22; 10, 38; II *Cor.* 4, 4 ; *Fil.* 2, 6 ; *Col.* 1, 15 ; *Evr.* 1, 3.
20. *I Pt.* 2, 19—20 ; 3, 14 ; 4, 14.

legii date de El, să cinstim pe împărat [21]; să adorăm numai pe Dumnezeul Cel nemuritor, să credem că sufletul este nemuritor, să fim convinşi că există o judecată după moarte [22], să sperăm în răsplătirea ostenelilor virtuţii după înviere, care va fi dată de Dumnezeu celor ce au vieţuit cu evlavie.

38. Învăţîndu-ne acestea lămurit şi încredinţîndu-ne cu multe dovezi, El şi-a cîştigat într-adevăr marea slavă a virtuţii, dar a fost pizmuit de cei ce nu L-au înţeles, cum au fost şi dreptii şi filozofii dinaintea Lui. Căci pentru cei nedrepţi, drepţii sînt nefolositori.

39. Cu privire la aceasta, este un cuvînt spus pe nedrept de cei neînţelepţi: «Să legăm pe cel drept, căci este supărător pentru noi».

40. Chiar şi la greci (a zis) unul, cum auzim: «Cel drept, zice, va fi biciuit, chinuit, legat, i se vor arde ochii şi, sfîrşind să sufere toate relele, va fi răstignit» [23].

41. Deci, precum atenienii defăimători au condamnat pe Socrate, după ce au convins şi poporul, tot aşa unii dintre nelegiuiţi au condamnat şi pe Învăţătorul şi Mîntuitorul nostru, după ce L-au arestat.

Tot aşa (au condamnat ei) înaintea Lui pe profeţi, care au proorocit despre acest om, zicînd că va veni Unul asemenea lor drept şi virtuos întru toate, Care, făcînd bine tuturor oamenilor, îi va convinge să adore în virtute pe Dumnezeul tuturor, pe Care noi, ajungînd cei dintîi, Îl cinstim, pentru că am învăţat poruncile Sale sfinte, pe care nu le ştiam, încît nu mai rătăcim.

42. Iar dacă aceasta ar fi, cum spuneţi voi, rătăcire, anume că sufletul este nemuritor, că va fi o judecată după moarte, că la înviere va fi răsplătirea virtuţii, că Dumnezeu va fi judecător, am îmbrăţişa cu plăcere această rătăcire, prin care am învăţat să vieţuim cum se cuvine, aşteptînd nădejdea cea viitoare, deşi (acum) suferim cele potrivnice.

43. Perennis proconsulul a zis: Eu gîndeam, Apollonius, că de acum înainte ţi-ai schimbat această părere şi vei cinsti împreună cu noi zeii.

44. Apollonius zise: Eu speram, proconsule, că ai (acum) gînduri bune şi că ţi s-au luminat ochii sufletului prin apărarea mea, încît inima ta a devenit roditoare pentru a adora pe Dumnezeu, creatorul tuturor, şi spre a-i aduce în fiecare zi numai Lui singur rugăciuni prin milostenii şi purtare iubitoare de oameni, ca jertfă nesîngeroasă şi curată lui Dumnezeu.

---

21. *Mt.* 22, 21; *Rom.* 13, 1 şi 7; *I Tim.* 2, 1—2; *Tit* 3, 1; *I Pt.* 2, 13 şi 17.
22. Vezi nota 16.
23. Platon, *La République*, II, 5, 361 e—362 a. Texte établi et traduit par Emile Chambry, în col. Platon, *Oeuvres complètes*, t. VI, *La République*, livres I—III (Collection des Universités de France), Paris, 1947, p. 55.

45. Perennis proconsulul a zis: Vreau să te liberez, Apollonius, dar sînt împiedicat de porunca împăratului Comod. Mă voi purta însă față de tine cu iubire de oameni. Și a făcut semn din partea lui să se sfărîme fluierele picioarelor martorului *.

46. Iar Apollonius, cel numit și Sakkeas, zise: Mulțumesc Dumnezeului meu, proconsule Perennis, împreună cu toți cei ce au mărturisit pe Dumnezeu atotțiitorul și pe Unul Născut Fiul Său, Iisus Hristos, și pe Sfîntul Duh, și pentru această hotărîre a ta, mîntuitoare pentru mine.

47. Un astfel de sfîrșit slăvit, de martir, cu sufletul smerit și cu inima voioasă, a primit acest prea sfînt biruitor, cel numit și Sakkeas. Iar ziua cea mare, în care el, învingînd pe cel rău, a dobîndit răsplata biruinței, s-a rînduit astăzi.

Întărindu-ne, deci, fraților, sufletul nostru în credință prin frumoasele lui lupte, să ne arătăm iubitori ai aceluiași har, prin mila și harul lui Iisus Hristos, Căruia se cuvine, împreună cu Dumnezeu Tatăl și cu Sfîntul Duh, mărirea și puterea în vecii vecilor, amin.

Cel de trei ori fericitul Apollonius, numit și Sakkeas, a murit ca martir cu 11 zile înainte de calendele lui mai (21 aprilie), după romani, iar după cei din Asia în luna a opta (21), iar după noi, împărățind Domnul nostru Iisus Hristos, Căruia se cuvine mărire în veci.

INDICE SCRIPTURISTIC **

Facere 1, 1 — 2, 93.
Ieșire 20, 11 — 2, 93.
20, 16 — 6, 94.
Deuteronom 5, 20 — 6, 94.
Ps. 113, 12—15 — 6, 94.
134, 15—17 — 14, 95.
32, 15 — 5, 94.
138, 14—15 — 5, 94.
Isaia 27, 16 — 2, 93.
42, 5 — 2, 93.
44, 12—18 — 14, 95.
Amos 4, 13 — 2, 93.
Avacum 2, 19 — 14, 95.
Sirah 23, 27 — 5, 94.
II Macabei 7, 28 — 2, 93.
Matei 5, 33—37 — 6, 94.
5, 37 — 6, 94.
15, 17 — 20, 96.
19, 18 — 6, 94.
22, 21 — 37, 98.
25, 31—46 — 25, 96.
Marcu 7, 19 — 20, 96.
10, 19 — 6, 94.
Luca 18, 20 — 6, 94.
Ioan 5, 27 — 25, 96.
14, 10—11 — 36, 97.
17, 5 — 36, 97.
Fapte 1, 1 — 2, 93.
2, 22 — 36, 97.
4, 24 — 2, 93.
10, 38 — 36, 97.
14, 15 — 2, 93.
17, 25 — 15, 95.
17, 31 — 25, 96.
18, 24 — 90, 93.
Romani 13, 1 și 7 — 37, 98.
13, 14 — 26, 96.
14, 8 — 28, 97.
14, 10 — 25, 96.
I Corinteni 2, 10—11 — 5, 94.
3, 5 — 90, 93.
6, 13 — 26, 96.
15, 31 — 26, 96.

* Text nesigur.

** Cifrele arabe între numerele 1—47, indică paragraful. Cifrele arabe între numerele 88—99, indică pagina.

II Corinteni 4, 4 — 36, 97.
4, 10 — 26, 96.
5, 10 — 25, 96.
Galateni 5, 16 — 26, 96.
Coloseni 1, 15 — 36, 97.
I Timotei 2, 1—2 — 9, 94.
2, 1—2 — 37, 98.
Filipeni 2, 6 — 36, 97.
Tit 3, 1 — 37, 98.
Evrei 1, 3 — 36, 97.
4, 13 — 5, 94.
Iacob 2, 13 — 25, 96.
I Petru 2, 11 — 26, 96.
2, 13 şi17 — 37, 98.
2, 19—20 — 37, 97.
3, 14 — 37, 97.
4, 14 — 37, 97.
Apocalipsa 4, 11 — 2, 93.
10, 6 — 2, 93.

INDICE REAL ŞI ONOMASTIC

A

Act, acte, 11, 12, 94.
Act martiric, acte martirice, 89; 90; 91.
Adaos, adaose, 89; 90.
Adevăr, 6, 94; 34, 97.
Adevăr istoric, 90.
Alexandrin, 90.
Amin, 47, 99.
Aniversare, 89.
Apărare, 4, 5, 93—94; 8, 94; 34, 97; 44, 98.
Apologie, 89; 90.
Apollonius, martir şi sfînt, 88; 89; 90; 91; 93; 1, 2, 4, 7, 8, 10, 11, 12, 93—94; 14, 95; 29, 32, 33, 34, 97; 36, 97; 47, 99.
Apollos, 90; 93.
Apostol, 93.
Aprilie, 88; 92; 93; 47, 99.
Aramă, 14, 95.
Argilă, 19, 95.
Argint, 14, 95.
Asia (proconsulară), provincie romană, 93; 47, 99.
Aspidă, 21, 96.
Atenieni, 90; 18, 19, 95; 41, 98.
Atlet, 47, 99.
Audiere, 91.
Aur, 14, 95.
Autenticitate 90.

B

Batjocură, 34, 97.
Bărbat, 88; 91; 93.
Bătaie de joc, 19, 95.
Bibliotheca hagiographica Graeca, 91.
Bijutier, -ri, 14, 95.
Biserică. -ci, 89.
Bogaţi, 25, 96.
Bogăţie, 88.
Bou, 21, 96.

C

Calende, 47, 99.
Cap de bou de aramă, 18, 95.
Casă, 88.
Ceapă, 20, 95
Cer, ceruri, 2, 93; 8, 9, 94; 15, 95; 20, 22, 95—96.
Cetatea Roma, 88.
Chinocefal, maimuţă africană, 21, 96.
Chip, -uri, 7, 8 94.
Ciob, 19, 95.
Cioplitură, 16, 95.
Citire, 11, 94.
Ciudă, 90,
Cîine, 21, 96.
Codex Parisinus graecus 1219 (olim Collbertinus 4137), 89.
Colecţie, 89.
Collbertinus, codex, 4137, 89.
Comod, împăratul roman, 88; 91; 93; 3, 93; 9, 94; 45, 99.
Compoziţie literară, 90.
Confuzie, 90.
Consilier, -ri, 11, 94.
Contemporan, 90.
Creator, 35, 97; 44, 98.
Creştin, -ni, 91; 93; 23, 96.
Creştinism, 90; 91.
Creta, insulă în Marea Mediterană, 22, 96.
Cretani, 90.
Crocodil, 21, 96.
Conybeare, F.C., istoric englez, 89.
Credinţă, 89; 47, 99.
Creştin, -ni, 88; 89; 1, 2, 6, 93—94.
Creştină, 88.
Culegere armeană, 89.
Cumpătare, 26, 96.
Cuvînt, cuvinte, 26, 99; 32, 97; 39, 98.
Cuvîntul (— Iisus Hristos), 26, 96; 36, 97.

D

Decapitare, 81.
Defăimător, -ri, 41, 98.
Defect, -te, 88.
Demon, -ni, 16, 19, 95; 22, 96.
Deosebire, -ri, 88; 26, 96.
Destinul Atenienilor, 18, 95.
Dificultate, -ţi, 90.
Dionysos, zeu grec de origine traco-frigiană, 22, 96.
Dizenterie, 28, 97.
Domnie, 88.

Domnul (ca om), 3, 93.
Domnul (ca Dumnezeu), 28, 32, 97.
Dovadă, -zi, 38, 98.
Drepții, 38, 98.
Dumnezeu, 90; 91; 93; 2, 4, 5, 6, 8, 9, 93—94; 15, 95; 24, 25, 96; 27, 96; 35, 36, 37, 97; 41, 44, 98; 46, 47, 99.
Dumnezeul cel nemuritor, 90; 37, 98.
Dumnezeu Tatăl, 47, 99.
Duh, Sfîntul Duh, 46, 99.

E

Ediție, 89.
Editio princeps, 89.
Educație, 88.
Egiptean, -ni, 17, 95; 21, 96.
Eusebiu de Cezareea, istoric bisericesc, 88; 89.
Eveniment, -te, 88.
Evlavie, 91; 37, 98.

F

Fals, 90.
Familie, 88.
Fapt, 90.
Faptele Apostolilor, 90.
Favoarea, 88.
Fier, 14, 95.
Ființă, -ți, 19, 95; 22, 96.
Filozofi, 11, 94; 38, 98.
Filozof cinic, 33, 97.
Filozofie, 88.
Fire, 20, 95.
Fiul lui Dumnezeu, 46, 99.
Fluier, -erele (picioarelor), 45, 99.
Foc, 22, 96.
Folos, -oase, 32, 97.
Formă, 89; 91; 19, 95.
Frați, 47, 99.
Friguri, 28, 97.
Funcție, 88.

G

Geffcken, J., istoric german, 90.
Gheyn, Josephus van, bollandist, aghiograf, 89.
Gînd, -uri, 4, 5, 93; 8, 94; 44, 98.
Greci, 40, 98.

H

Har, 32, 97; 47, 99.
Hercule, erou din mitologia greacă, 22, 96.
Herodot, istoric grec, 90.
Hotărîre, 46, 99.
Hristos, 90.

I

Idol, -li, 14, 95.
Ieronim, scriitor bisericesc latin, 88.
Iisus Hristos, 26, 96; 36, 97; 46, 47, 99.
Influență, 88.
Informație, 88.
Inimă, 26, 96; 32, 34, 97; 44, 98; 47, 99.
Insigne volumen, 89.
Integritate, 90.
Interogatoriu, -ii, 90; 91.
Interval, 90.
Ipocrizie, 34, 97.
Ispititor, -ori, 26, 96.
Istoria lui Herodot, 90.
Istoric, -ci, 88.
Iubire, 37, 97.
Iubirea de oameni, 90; 36, 97; 45, 99.
Iudeea, provincie a Palestinei, 90; 36, 97.

Î

Împărat, -ți, 91; 6, 94; 25, 96; 37, 98; 45, 99.
Împărăție, 6, 94.
Început, 89.
Închipuire, 21, 96.
Înșelăciune, 16, 95.
Înțelepciune, 4, 93.
Înțelepciune dumnezeiască, 90; 36, 97.
Înțelept, -ți, 11, 94; 25, 96.
Învățător, 41, 98.
Înviere, 91; 37, 98; 42, 98.

J

Jertfă, 8, 94.
Jertfă nesîngeroasă, 8, 94; 44, 98.
Judecată, 91; 24, 25, 96; 37, 97; 42, 98.
Judecător, 42, 98.
Jurămînt, 6, 94; 8, 94.

K

Kirsch, J. P., istoric german, 84.
Knopf, G., aghiograf, 89.
Krüger, G., aghiograf, 89.

L

Lauda deșartă, 91; 37, 97.
Lege, 31, 97; 37, 98.
Lemn, 14, 16, 97; 19, 97.
Liber, -eri, 25, 96.
Lighean, 17, 95.
Limba latină, 89.
Lucian de Samosata, satiric grec, 90.
Lucrare, -ri, 90; 22, 96.
Lucrare, 88.
Lucrător, -ori, 14, 95.
Lucru, -uri, 16, 95; 20, 97.
Lumea, 9, 94.
Lumină, 32, 97.
Luna (anului), 47, 99.
Lup, 21, 96.
Luptă, -te, 47, 99.

M

Mai, luna, 47, 99.
Marcia, soția împăratului Comod (180—192), care era creștină, 88.
Marea, 2, 93.
Martir, 47, 99.
Martiriul Sfîntului Apollonius, 88; 93.
Martor, -ri, 45, 99.
Mărire, 47, 99.
Mărturie, -ii, 89.
Metal, 16, 95.
Milă, 47, 99.
Milostenie, -ii, 44, 98.
Minciună, 6, 94.
Mit, -uri, 22, 96.
Mînă, mîini, 6, 94; 14, 19, 95.
Mînie, 90; 37, 97.
Mîntuire, 88.
Mîntuitorul nostru Iisus Hristos, 36, 97; 41, 98.
Moarte, 91; 25, 26, 96; 30, 97; 37, 97; 42, 98.
Mod, 91.
Mulțime, 11, 94.
Murdărie, 17, 95.
Musurillo, H., aghiograf, 89.

N

Naștere, 88.
Nădejde, 42, 98.
Neam, 93.
Necredință, 6, 94.
Nedreptate, -ți, 91; 4, 93; 24, 96; 37, 97.
Neînțelept, -ți, 39, 98.
Nelegiuit, -ți, 41, 98.
Nelegiuire, 4, 93; 22, 96.
Număr, 24, 96.
Nume, 22, 96.

O

Oase, 16, 95.
Ochi, 19, 95; 26, 96; 32, 97; 40, 98.
Ochii sufletului, 44, 98.
Om, oameni, 90; 4, 5, 93; 6, 8, 12, 94; 15, 95; 20, 21, 22, 24, 25, 95—96; 32, 97; 36, 97; 41, 44, 45, 98—99.
Omisiune, -ni, 89; 90.
Oraș, 88.
Orb, -bi, 32, 97.
Orbirea inimii, 34, 97.
Osîndire, 37, 97.
Osteneală, -li, 91; 37, 98.

P

Patimă, -mi (cu sensul de suferință), 36, 97.
Pavel, Sfîntul apostol, 90.
Păcat, -te, 4, 93; 36, 97.
Păgînism, 90.
Pămînt, 2, 93; 6, 8, 9, 94.
Părere, 43, 98.
Părinții nechitaniști, 89.
Părticică, 26, 96.
Pelusieni, locuitori ai orașului Pelusium din Egipt, 20, 96.
Perennis, Tigidius, proconsul și prefectul pretoriului din Roma între 180—185 d.Hr., 88; 90; 91; 1, 3, 4, 5, 7, 10, 13, 93—94; 14, 16, 95; 23, 25, 96; 26, 29, 31, 33, 96—97; 35, 97.
Persecuție, 93.
Persecutor, -ori, 88.
Pește, 21, 96.
Picior, -re, 19, 95.
Piatră, 14, 16, 95.
Pîntece, 20, 96.
Platan, 19, 95.
Plăcere, -ri, 90; 26, 96; 29, 30, 97; 37, 97; 42, 98.
Platon, filozof grec, 90.
Poftă, 90; 26, 96; 37, 97.
Popescu, Teodor M., istoric, 90.
Popor, 41, 98.
Porumbel, 21, 96.
Poruncă, -ci, 91; 4, 93; 5, 94; 9, 94; 13, 14, 94—95; 23, 24, 96; 26, 96; 41, 45, 98—99.
Praefectus praetorio, 90.
Prefect, 88; 93.
Prefectul pretoriului, 91.
Precizie, 88.
Pretoriul, 88.
Proces-verbal, 91.
Proconsul, 27, 96; 43, 44, 45, 98—99.
Proconsulul Asiei, 90.
Profet, -ți, 41, 93.
Pronia lui Dumnezeu, 8, 94.
Prostie, 16, 17, 95.
Public select, 91.
Puech, A., istoric francez, 89.
Purtare iubitoare de oameni, 44, 98.
Putere, 25, 96.

R

Rațiune, 22, 96.
Răsplată, 47, 99.
Răsplătire, 91; 37, 98; 42, 98.
Rătăcire, 42, 98.
Rău, rele, 40, 98.
Răzbunare, 91 ; 37, 97.
Regulă, 27, 96.
Religie revelată, 90.
Republica lui Platon, 90.
Respect, 91.
Retușări, 89.
Roma, 88; 90; 91.
Roman, -ni, 88; 90; 47, 99.
Romanae urbis senator, 88.
Rugăciune, -ni, 8, 94; 44, 98.
Rușine, 6, 94.

S

Sakkeas, nume dat Sf. Apollonius, 90; 93; 4, 93; 24, 96; 46, 99; 47, 99.
Săraci, 25, 96.
Schimbare, 8, 94.
Sclav, -vi, 88; 89; 25, 96.
Scăderi, 88.
Scop, 90; 36, 97.
Sculptură, -ri, 14, 95.
Secol, -le, 89, 90.
Senat, 91; 13, 94; 23, 96.
Senator, -ri, 91; 11, 94; 25, 96.
Senator roman, 88.
Senatul roman, 89.
Severus, sclav din Roma, 88; 89.
Sfîrşit, 89; 47, 99.
Simpli, 25, 96.
Simplitate, 17, 95.
Simţire, 21, 96.
Sirieni, 90.
Slavă, 38, 98.
Soartă, 3, 93.
Socoteală, 89.
Socrate, filozof grec, 19, 95; 41, 98.
Soţie, 88.
Spălător de picioare, 17, 95.
Stare, 16, 95.
Statuie, 19, 95.
Stăpînia şi stăpînirea păcatelor, 4, 93; 36, 97.
Suflare, 8, 94.
Suflet, 91; 15, 18, 95; 35, 36, 37, 97; 44, 98; 47, 99.

T

Termen, -ni, 88.
Text, 90.
Text grec, 89.
Timp, 88; 90; 91.
Traducere, 89.
Traducere engleză, 89.
Tristeţe, 90; 37, 97.
Trup, -uri, 35, 97.
Turnător, -ori de metale, 14, 95.

U

Ucenic, -ci, 26, 96.
Unul Născut, Fiul Său, 46, 99.
Urechi, 19, 95; 26, 96.
Usturoi, 20, 95—96.

V

Valoare istorică, 91.
Vătămarea sufletului,18, 95.
Veac, veacuri, 6, 94.
Vecii vecilor, 47, 99.
Vedere, 26, 96.
Veneţia, 89.
Versiune armeană, 89; 90.
Versiune greacă, 89; 90.
Viaţă, vieţi, 90; 10, 94; 15, 95; 27, 30, 96—97.
Viaţă veşnică, 30, .97.
Vieţuire, 36, 97.
Virtute, -ţi, 90; 91; 36, 37, 38, 97—98; 41, 98.
Voinţă, 9, 94.

Z

Zeu, zei, 7, 94; 13, 94; 14, 95; 18, 95; 20, 22, 96; 43, 98.
Zeus, căpetenia zeilor la greci, 22, 96.
Zi, zile, 90; 9, 10, 11, 94; 15, 95; 26, 96; 44, 98; 47, 99.

6

MARTIRIUL SFINTELOR PERPETUA ŞI FELICITAS

(7 martie 203)

INTRODUCERE

Actul martiric al Sfintelor Perpetua *şi* Felicitas, *care au pătimit pentru Hristos la 7 martie 203, la Cartagina, împreună cu alţi patru tineri creştini, în timpul împăratului Septimiu Sever (191—211), este unul dintre cele mai complete şi preţioase dintre actele martirice pe care ni le-a transmis antichitatea creştină, în forma lui originală, în limba latină, redactat de un martor ocular în 203, după istorisirea autentică lăsată de Sfînta Perpetua şi după viziunea martirului Saturus, care a pătimit împreună cu ea.*

Sfînta Perpetua este una dintre cele mai frumoase şi mai interesante figuri din istoria creştinismului, iar istorisirea chinurilor şi patimilor ei pentru Hristos, scrise chiar de ea însăşi pînă în ziua martiriului, ne emoţionează pînă azi şi va emoţiona totdeauna inimile celor ce cred în Domnul Hristos. Intregul document este o mărturie vie, zguduitoare şi autentică despre vigoarea şi puterea tinerei Biserici din provincia Africa a Imperiului roman, la începutul secolului al III-lea. Documentul e scris în spiritul cărţii Apocalipsa din Noul Testament şi al scrierii Păstorul lui Herma (începutul secolului II), iar în unele capitole se simte înrîurirea montanismului, sectă apărută în provincia Frigia din Asia Mică, după 172, care constituia un val de neo-profetism în Biserica veche, înrîurire puternică în Africa, datorită scriitorului Tertulian († după 220), care a îmbrăţişat unele idei montaniste.

Autenticitatea acestui act martiric n-a fost pusă niciodată la îndoială, deoarece în el ni se spune precis : «Ea însăşi, Perpetua, a istorisit de aici înainte toată desfăşurarea martiriului său, aşa cum a lăsat-o scrisă de mîna şi simţirea ei» [1]. *Iar după ce Perpetua îşi încheie istorisirea suferinţelor ei, autorul necunoscut al părţii finale a actului martiric,*

1. *Martiriul Sfintelor Perpetua şi Felicitas*, II, ed. H. Musurillo, *op. cit.*, p. 108.

cap. 14—21, spune că el îndeplineşte aceasta, ca un mandat, ba chiar ca un testament al preasfintei Perpetua: «mandatum sanctissimae Perpetuae, immo fideicommissum eius exequimur» [2].

În afară de Perpetua, care a scris cea mai mare parte a actului său martiric, cap. 3—10[3] *şi viziunea lui Saturus, catehetul martirilor, scrisă de el, cap. 11—13*[4], *un autor necunoscut, despre care unii istorici cred că este Tertulian, a compus o interesantă introducere, cap. 1 şi 2 şi partea finală, cap. 14—21, pentru zidirea morală a credincioşilor*[5].

Se scoate în relief, în introducere, lucrarea sfinţitoare a Sfîntului Duh, care din ziua Cincizecimii şi-a revărsat bogăţia harului său în lume şi lucrează permanent la curăţia, înnoirea şi sfinţirea lumii: «Căci dacă vechile pilde de credinţă, care mărturisesc harul lui Dumnezeu şi lucrează la zidirea sufletească a omului, au fost păstrate în scris... şi mărturiile cele noi vor ajunge cîndva vechi şi folositoare urmaşilor...; căci le socotim, ca şi pe celelalte, lucrări ale Duhului Sfînt, alături de Scriptura Bisericii...» *numită în text* «Instrumentum Ecclesiae» [6]. *Profetul Ioil însuşi a proorocit că «în zilele cele mai de pe urmă, zice Domnul, voi vărsa din Duhul Meu peste tot trupul»* [7].

La începutul anului 203, în urma edictului dat de împăratul Septimiu Sever (193—211), în 202, pentru interzicerea prozelitismului creştin, *sau pentru faptul că creştinii au fost acuzaţi că n-au participat la sărbătorile Decennalia (zece ani de domnie), date în cinstea împăratului Septimiu Sever, în 202, că n-au săvîrşit* vota publica *(rugăciunile publice) şi au refuzat să sacrifice* pro salute imperatorum (= *pentru sănătatea împăraţilor)* [8], *s-au produs în Africa mişcări din partea populaţiei păgîne, fanatizată contra creştinilor.*

A fost arestată Vibia Perpetua, matroană romană, de 22 de ani, instruită şi bine educată, căci în afară de limba latină vorbea şi scria greceşte, care aparţinea unei familii înstărite, din oraşul Thuburbo Minus

2. *Ibidem*, XVI, ed. cit., p. 124.
3. *Ibidem*, 3—10, ed. cit., p. 108—118.
4. *Ibidem*, 11—13; ed. cit., p. 118—122.
5. *Ibidem*, cap. I—II şi XIV—XXI, ed. cit., p. 106—108 şi 122—131.
6. *Ibidem*, cap. I, ed. cit. p. 106.
7. Ioil, II, 28—29; *Ibidem*, cap. I, ed. cit., p. 106, unde se citează Ioil II, 28; Fapte 2, 17—18.
8. Unii istorici sînt de părere că împăratul Septimiu Sever n-a dat edictul de persecuţie din 202 contra creştinilor. Vezi dintre aceştia: T. D. Barnes, *Legislation against the Christian*, în «Journal of Religion Studies» (Chicago—JRS), 1968, p. 32—50; R. Freudensberger, *Das angebliche Christenedikt des Septimius Severus*, în «Wiener Studien», n.r.., 1968, 2, p. 206—217; K. H. Schwarte, *Das angebliche Christengesetz des Septimius Severus*, în «Historia». Zeitschrift für alte Geschichte», nr. 12 (Baden-Baden), 1965, p. 185—208; L. Petit, *Histoire générale de l'Empire Romain*, Paris, 1974, p. 382.

(azi Tebourba)[9], *situat la peste 40 de km de Cartagina, căsătorită, avînd un copil mic pe care-l alăpta, avînd tată un păgîn fanatic și mamă pe jumătate creștină și doi frați, unul catehumen și altul, copilandru, care murise din cauza unui cancer facial. În momentul arestării era simplă catehumenă, adică nu primise încă botezul creștin.*

Odată cu ea au fost arestați doi tineri de condiție liberă, dar modestă, Saturninus și Secundulus, Felicitas, sclava Sfintei Perpetua, și sclavul Revocatus, toți catehumeni. Mai tîrziu, s-a prezentat de la sine autorităților și Saturus, *catehetul lor, deci erau două creștine și patru creștini*[10]. *Numele martirelor Perpetua și Felicitas și ale martirilor care au pătimit împreună cu ele ni s-au păstrat și de inscripția de pe piatra lor funerară, descoperită în 1907 de arheologul francez Delattre, în* Basilica majorum, *ridicată pe mormintele lor*[11].

Autoritățile municipale din Thuburbo, voind să se descarce de orice răspundere, au trimis cele două tinere femei și pe cei patru tineri la Cartagina, unde au fost închiși într-o temniță întunecoasă și oribilă, probabil lîngă palatul proconsulului, pe coasta colinei Byrsa[12]. *Comunitatea creștină din Cartagina, prin diaconii Tertius și Pomponius, le-a venit imediat în ajutor, obținînd pe bani de la conducătorul închisorii o ameliorare a situației creștinilor închiși. Astfel, Perpetua a putut primi pe tatăl ei, care a încercat în zadar s-o înduplece să se lepede de creștinism, pe mama și fratele ei, copilul pentru a-l alăpta, rudele și prietenii, încît, putînd alăpta copilul, i s-a părut închisoarea «ca un palat»*[13]. *De la arestare și pe tot parcursul martiriului, Perpetua e stăpînită de credința puternică în Iisus Hristos, Care, cum credea ea, va suferi împreună cu ea și cu ceilalți martiri, și de dorința ei neclintită de-a deveni martiră, luptîndu-se în sine cu dragostea de mamă, față de copilul pe care-l alăpta și de părinții ei, care nu înțelegeau noua credință creștină și nu se bucurau de martiriul ei.*

Perpetua și cei dimpreună cu ea puteau acum primi în închisoare pe tatăl, mama și fratele ei, rudele, prietenii și cunoscuții.

În prima viziune pe care a avut-o în închisoare, Perpetua s-a luptat cu diavolul, înfățișat ei sub chipul unui balaur pe care l-a învins și a intrat biruitoare în paradis. Acolo a văzut șezînd pe un scaun un bărbat înalt, cu părul alb, în haină de păstor, care i-a dat ca împărtășanie o în-

---

9. *Martiriul Sf. Perpetua și Felicitas*, III și XIII, ed. cit., p. 108 și 122.
10. *Ibidem*, II și IV, ed. cit., p. 108 și 110.
11. Delattre, *La Basilica Maiorum Tombeau des Saintes Perpétue et Félicité*, în Comptes rendus de l'Académie des Inscriptions et Belles Lettres, 1907, p. 176—177, 191—195, 511—512, 519—531 ; E. Diehl, *Inscriptiones latinae veteres*, Berlin, 1961, nos 2040—2041.
12. T. Monceaux, *La vraie Légende dorée*, Paris, 1928, p. 160.
13. *Martiriul Sfintelor Perpetua și Felicitas*, ed. cit., III, p. 110 și 112.

ghiţitură de brînză, făcută din laptele muls de la oile pe care le păstorea [14]. *Este aici o referinţă la textul din proorocia lui Daniel, unde se spune că «s-a aşezat pe scaun Cel vechi de zile (Dumnezeu); îmbrăcămintea Lui era albă ca zăpada, iar părul capului Său curat ca lîna»* [15].

În ceea ce priveşte cuminecarea cu «brînză», avem aici o mărturie că creştinii din Cartagina au fost influenţaţi de secta tertulianiştilor, adepţii scriitorului bisericesc Tertulian († după 220), care adoptaseră unele practici encratiste şi montaniste, între altele practicînd împărtăşirea cu lapte şi brînză.

După cîteva zile Perpetua şi cei dimpreună cu ea au fost duşi în forul din Cartagina, spre a fi judecaţi de procuratorul Hilarianus, guvernatorul interimar care a succedat în 203, proconsulului Minucius Timinianus, după moartea acestuia [16]. *Cu toţii au refuzat să abjure credinţa creştină, spre marea indignare şi iritare a păgînilor. Perpetua n-a cedat nici rugăminţilor pline de lacrimi ale tatălui ei. La sfîrşitul interogatoriului, procuratorul Hilarianus le-a dat pedeapsa capitală: condamnarea la moarte, fiind daţi fiarelor sălbatice în ziua de naştere a cezarului Geta, fiul împăratului Septimiu Sever, care corespunde datei de 7 martie 203.*

In aşteptarea executării pedepsei, martirii sînt duşi din nou în carceră. Perpetua are acum două noi viziuni. Într-una îi apare fratele ei, Dinocrate, mort de copil din cauza unui cancer facial, care i s-a arătat acum lîngă un bazin cu apă din care putea bea spre a se răcori, vesel şi vindecat de boală [17]. *În altă viziune, s-a luptat cu un egiptean urît la înfăţişare, care preînchipuie pe diavolul, pe care ea l-a biruit, zdrobindu-i capul cu călcîiul* [18].

Catehetul Saturus a avut şi el o viziune. Se făcea că martirii au fost duşi de patru îngeri în paradis, unde au găsit pe alţi martiri: Jocundus, Saturninus, Artaxius, care au pierit arşi de vii în prigoană şi pe Quintus, care a murit în închisoare. Au întîlnit apoi pe episcopul Optatus şi pe preotul Aspasius, care erau certaţi între ei şi stăteau despărţiţi şi trişti, iar martirii i-au rugat să se ierte unul pe altul şi să se împace, spre a nu scandaliza poporul credincios [19].

Dintre martiri, Secundulus a murit mai înainte în închisoare [20].

---

14. *Ibidem*, ed. cit., IV, p. 110—112.
15. *Dan.* 7, 9.
16. Pentru *Minucius Oppianus sau Timinianus*, vezi *Prosopographia Imperii Romani*, t. II, ed. E. Klebs et H. Dessau, 1897—1898; ed. 2-a, de E. Groag et A. Stein, 1933, p. 441; H. Musurillo, *op. cit.*, p. 113, n. 9.
17. *Martiriul Sf. Perpetua şi Felicitas*, ed. Musurillo, VII şi VIII, p. 114—116.
18. *Ibidem*, X, ed. cit., p. 116—118.
19. *Ibidem*, XI, XII, XIII, ed. cit., p. 118—122.
20. *Ibidem*, XIV, ed. cit., p. 122.

Felicitas, sclava Perpetuei, fiind însărcinată, a născut în luna a opta, în condiții foarte grele, o fetiță, pe care a luat-o s-o crească o soră creștină. Astfel, a putut să sufere și ea martiriul împreună cu ceilalți, căci justiția romană interzicea ca o femeie însărcinată să fie executată [21].

În ajunul pătimirii, pe cînd martirii luau ultima cină, numită agapă (masa dragostei), s-au strîns păgînii, curioși să-i privească. Dar catehetul Saturus i-a mustrat, zicîndu-le : «Nu vă este de ajuns ziua de mîine? Azi prieteni, mîine dușmani! Întipăriți-vă bine în minte, însă, fețele noastre ca să ne recunoașteți în ziua aceea» *(ziua judecății)* [22]. *Auzind acestea, păgînii s-au retras înfricoșați, iar mulți au crezut în Hristos.*

A doua zi, 7 martie 203, în ziua aniversării zilei de naștere a cezarului Geta, martirii, două femei și trei tineri, au fost duși în amfiteatrul din Cartagina, unde au suferit pătimirea pentru Hristos, în fața unei mulțimi imense, adunată ca la jocurile de circ.

În timpul pătimirii, Saturninus și Revocatus au fost atacați de un leopard și de un urs ; Saturus, de un leopard, iar Perpetua și Felicitas, de o vacă sălbatică. Un oarecare catehumen cu numele de Rusticus a încurajat continuu pe Perpetua. Saturus, fiind grav rănit de un leopard care-i făcuse o mușcătură mare din care curgea din abundență sîngele, iar păgînii în delir îi strigau : «Mîntuit, spălat ; mîntuit, spălat», ca unul care primise botezul sîngelui, a cerut soldatului Pudens să-și scoată inelul din deget și înmuindu-l în sîngele ranei sale i l-a dat «ca semn (al iubirii) și ca amintire a sîngelui său». După atacul fiarelor, martirii au fost aduși în mijlocul amfiteatrului, unde li s-au tăiat capetele. Perpetua, văzînd ezitarea gladiatorului, i-a dus singură la gît mîna lui tremurătoare [23].

Pe mormintele celor cinci martiri, s-a ridicat mai tîrziu în Cartagina o mare basilică, Basilica majorum. *La aniversarea morții martirice a Sfintei Perpetua și a tovarășilor ei de suferință, Fericitul Augustin († 430) a rostit trei frumoase cuvîntări* [24].

Pentru că Tertulian vorbește despre viziunile Perpetuei [25], *iar în prima viziune Perpetua menționează unele practici montaniste cu privire la sfînta cuminecare* [26], *unii istorici au presupus că marele scriitor*

---

21. *Ibidem*, XV, ed. cit., p. 122—124.
22. *Ibidem*, XVII, ed. cit., p. 124.
23. *Ibidem*, XIX, XX, XXI, p. 126—130. Pentru data de 7 martie 203, vezi : T. D. Barnes, *Pre-Dacian Acta Martyrum*, în «Journal of Theological Studies», 19(1968) p. 521—525.
24. Fer. Augustin. *In Natali martyrum Perpetuae et Felicitatis*, P. L. XXXVIII, col. 1281—1284 ; 1284—1285 ; 1285—1286.
25. Tertulian, *De anima*, 55, 4, ed. J. H. Waszink, *Corpus Christianorum*, Amsterdam, 1947 și 1954, p. 862—863 ; Ed. A. Reifferscheid ed G. Wissova, în Corp. Scrip. Eccl. Lat., t. XX, 1, Pragae—Vindobonae—Lipsiae, 1890, p. 3.
26. *Martiriul Sf. Pereptua și Felicitas*, IV, ed. H. Musurillo, p. 110—112.

african este autorul martiriului Sfintelor Perpetua şi Felicitas[27]. *Dar aceasta este numai o ipoteză, deoarece nici stilul şi nici ideile nu sînt ale lui Tertulian*[28]. *În realitate, martiriul lor a fost compus de un martor ocular anonim din Cartagina, în limba latină, care este textul original, iar textul grec a fost tradus din limba latină*[29].

Textul martiriului Sfintelor Perpetua şi Felicitas şi al martirilor dimpreună cu ele, fiind compus de un martor ocular după istorisirea autentică a Sfintei Perpetua, are cea mai mare valoare istorică şi literară. Martiriul lor, istorisit în culori vii, simple şi sincere, fără nici un fel de artificii şi exagerări, rămîne cel mai preţios act martiric din epoca persecuţiei creştinilor de către împăraţii romani, în primele trei secole, şi totodată cea mai frumoasă şi emoţionantă operă literară pe care ne-a transmis-o vechea literatură creştină, care va mişca şi emoţiona pînă la lacrimi inimile creştinilor din toate timpurile. El este, cum se exprimă istoricul francez Pierre de Labriolle, «un document celebru, de o exaltare atît de arzătoare şi pură, de o atît de mişcătoare şi graţioasă simplitate, de-abia atinsă ici şi colo de o bănuială de retorică»[30].

După părerea cunoscutului aghiograf H. Delehaye, «Martiriul Sfîntului Policarp şi Actele Sfintelor Perpetua şi Felicitas... ar putea fi puse pe aceeaşi linie cu Martirii lui Chateaubriand»[31].

Sinaxarul Constantinopolitan *aminteşte de martiriul Sfintelor Perpetua şi Felicitas, la 1 şi 2 februarie, 4 şi 14 martie*[32], *iar* Martirologiul Ieronimian[33], Bibliotheca hagiographica Graeca[34] *şi* Bibliotheca hagiographica Latina[35] *îl datează corect la 7 martie 203*[36].

---

27. J. van Beek, *Passio SS Perpetuae et Felicitatis*, Nimègue (Noviomagi), 1936, p. 84—96 şi ed. din Florilegium Patristicum, Fasc. XLIII, Bonnae, 1938, p. 6—63; P. de Labriolle, *Histoire de la littérature latine chrétienne*, 3-e éd., Paris, 1947, p. 99, note 1; Pr. Marin Neamţu, *Mucenicia Sfintelor Perpetua şi Felicitas*. Traducere din latineşte şi greceşte, cu un studiu introductiv, Craiova, 1944, p. V.

28. P. Monceaux, *La vraie Légende dorée*, Paris, 1928, p. 161; Idem, *Histoire littéraire de l'Afrique chrétienne*, t. I, Paris, 1901, p. 70—96; retipărită la Bruxelles, 1963; P. de Labriolle, *La crise montaniste*, Paris, 1913, p. 345—351.

29. H. Musurillo, *op. cit.*, p. XXVII. Excelentă traducere greacă a textului original latin, s-a păstrat în *Codex Hierosolymitanus S. Sepulchri* (sec. X); G. Lazzati, *Note critiche al testo della Passio SS. Perpetuae et Felicitatis*, în «Aevum», 30 (Milano, 1956), p.30—35; M. Schantz, *op. cit.*, p. 440.

30. P. de Labriolle, *op. cit.*, p. 156.

31. H. Delehaye, *Les passions des martyrs et les genres littéraires*, Bruxelles, 1921, p. VII—VIII.

32. *Synaxarium Ecclesiae Constantinopolitanae*, ed. H. Delehaye, p. 440, 508, 536.

33. *Martirologium Hieronymianum*, ed. J. B. de Rossi et L. Duchesne, t. II, p. 1, p 29; ed. H. Delehaye et H. Quintin, t. II, 2. p. 131—132.

34. Ed. Fr. Halkin, t. I, p. 189.

35. Ed. Socii Bollandiani, t. II, p. 964, cu bună bibliografie.

36. *Studii:* Marta Sordi, *I rapporti fra il Cristianesimo e l'impero da Severi a Gallieno*, in *Aufstieg und Niedergang der römischen Welt*, Band II, Berlin-New York, 1979, p. 340—345; Idem, *Il Cristianesimo e Roma*, Bologna, 1965; Adrian Hastings, *A History of African Christianity*, 1950—1975, Cambridge, 1979; J. Daniélou, *Les*

Biserica Ortodoxă sărbătorește pe Sfintele Perpetua și Felicitas în fiecare an la 1 februarie.

*
* *

Am folosit la traducerea de față ed. lui Panaiot C. Hristu, Τὰ Μαρτύρια τῶν ἀρχαίων χριστιανῶν... *text în limba greacă veche cu traducere în limba greacă modernă, Tesalonic, 1979, p. 252—293 și ed. H. Musurillo,* op. cit., *p. 106—131, text latin, cu traducere engleză.*

Am consultat, de asemenea, edițiile :

Corn. I. M. van Beek, Passio Sanctarum Perpetuae et Felicitatis, Latine et Graece, *în* Florilegium Patristicum, *fasc. XLIII, Bonnae, 1938, p. 6—63 ; vezi și ed. de Nimega, 1956 ; G. Lazzati,* Gli sviluppi..., *p. 177—189 ; D. Ruiz-Bueno,* op. cit., *p. 440—447 ; R. Knopf — G. Krüger,* op. cit., *p. 35—41 ; W. H. Schewring,* The passion of SS Perpetua and Felicity, *London, 1931 ; A. H. Salonius,* Passio Sanctae Perpetuae, *Helsingfors, 1928 ; O. von Gebhardt,* op. cit., *p. 61—95 ; vezi și P. Fr. de'Cavalieri,* La Passio S. S. Perpetuae et Felicitatis, în *«Römische Quartalschrift», 5 Supplementheft, 1896, p. 104—148 ; R. J. Armitage,* Texts and Studies, *t. I, nr.* 2. The Passion of S. Perpetua with an appendix on the Scillitan

---

origines du christianisme latin, Paris, 1978 ; R. Rémondon, *La crise de l'Empire romain, de Marc Aurèle à Anastase* (coll. Nouvelle Clio, 11), 2-e éd., Paris, 1970 ; J. Speigl, *Die Christenpolitik des Septimius Severus,* în «Münchener theologische Zeitschrift», XX (1969), p. 181—194 ; P. Petit, *Histoire générale de l'Empire romain,* Paris, 1974, p. 382 ; M. Meslin, *Le Christianisme dans l'Empire romain,* Paris, 1970 ; J. Mohlhagen, *Der römische Staat und die Christen,* 1970, și 1973, p. 215—217 ; P. Keresztes, *The Empereur Septimius Severus. A precursor of Decius,* în «Historia», 1970, p. 565—578 ; Cl. Lepelley, *L'Empire romain et le christianisme,* Paris 1969 ; J. R. Palanque, *Le christianisme antique,* Paris, 1967 ; J. Vogt, *Christenverfolgung,* în Reallexikon, cit. t. II, col. 1181 ; J. Daniélou et H. Marrou, *Nouvelle histoire de l'Eglise,* T. I, p. 155—156 ; 171, 176 ; H. Grégoire, P. Orgels, J. Moreau et A. Maricq, *Les persécutions dans l'Empire romain,* în Mém. cit., Bruxelles, 56 (1964), no. 5, p. 19, 112 ; W. H. C. Frend, *Martyrdom and Persecution in the early Church,* Oxford, 1965 ; New York, 1967, p. 268—271 ; L. Harmand, *Le monde romain sous les Antonins et sous les Sevères,* Paris, 1960 ; J. Campos, *El autor de la Passio SS. Perpetuae et Felicitatis,* în «Helmantica» 10 (1959), p. 357 ș.u. ; A. Calderini, *I. Severi. La crisi dell-impero nel III secolo* (Storia di Roma, VII), Bologna, 1959; G. E. Edsman, *Le baptême du feu,* Lund, 1940, p. 42—48 ; M. Besnier, *L'Empire romain de l'avènement des Sévères au concile de Nicée,* (Histoire romaine sous la direction de G. Glotz), t. IV, 1-e partie, Paris, 1937, p. 51—52 ; 2-e éd. Paris, 1945 ; J. Lebreton et. J. Zeiller, *De la fin du 2-e siècle à la paix constantinienne,* t. 2, de *l'Histoire de l'Eglise...,* de Aug. Fliche et V. Martin, Paris, 1935, p. 115—117 ; L. Duchesne, *Les origines du culte des martyrs,* 2-e éd., Paris, 1933, p. 430 ; L. Masson, *Sainte Perpétue, Sainte Félicité et leurs compagnons martyrs,* Lyon—Paris, 1920 ; H. Delehaye, *Les passions des martyrs,* p. 63—70 ; L. Gatti, *La Passio SS. Perpetuae et Felicitatis,* în «Didascalion», 1 (1923), p. 31—43 ; J. Mesnage, *Le christianisme en Afrique,* 3 vol., Paris, 1915 ; P. Allard, *Histoire des persécutions pendant la première moitié du troisième siècle,* (Septime Sevère, Maximin, Dèce), 3-e éd., Paris, 1905, p. 89—144 ; B. Aubé, *Les chrétiens dans l'Empire romain,* 2-e éd. Paris, 1881, p. 521—525.

martyrdom, *Cambridge, 1891, p. 506—516 ; Migne, P.L. III, col. 13—62 ; Th. Ruinart,* op. cit., *p. 134—146.*

Am consultat, de asemenea, traducerile :

A. Hamman, op. cit., *p. 87—103 ; traducere italiană ; P. Hanosin,* op. cit., *p. 71—89, traducere franceză ; Vicenzo Corrente,* Atti dei martiri... La passione di S. Perpetua e di S. Felicita, *Siena, 1928, p. 15—44 ; Ildefonso Clerici,* op. cit., *p. 155—179 ; P. Monceaux,* La vraie Légende dorée, *p. 165—188 ; G. Rauschen,* Echte alte Märtyrerakten. Die Akten der Hl. Perpetua und Felicitas, *Kempten und München, 1913, p. 40—56 ; trad. germană ; H. Leclercq,* Les Martyrs, *t. I, Paris, 1902, p. 120—139. Vezi şi traducerea franceză :* La Passion des saintes Perpétue et Felicité *(mars 203), Carthage, 1954.*

În limba română : Mucenicia Sfintelor Perpetua şi Felicitas. Pagini glorioase de autentică mucenicie creştină. *Trad. din greceşte şi latineşte... de Pr. M. Neamţu, Craiova, 1944 ;* Pătimirea Sfintelor mucenice Perpetua şi Felicitas, *trad. din latineşte de Iorgu Stoian, Bucureşti, 1937.*

MARTIRIUL SFINTELOR PERPETUA ŞI FELICITAS

(† 7 martie 203)

I.

Dacă vechile pilde de credinţă, care mărturisesc harul lui Dumnezeu şi lucrează la zidirea sufletească a omului [1], au fost păstrate în scris, iar prin citirea lor, ca printr-o reprezentare a faptelor, şi Dumnezeu să fie cinstit şi omul să fie întărit, de ce să nu fie istorisite şi noile mărturii, care servesc deopotrivă acestui îndoit scop ?

Căci şi aceste mărturii vor ajunge cîndva vechi şi folositoare urmaşilor, chiar dacă în timpul de faţă, din pricina marii cinstiri a trecutului sînt socotite de mai puţină însemnătate.

Ar putea să vadă, însă, cei ce judecă puterea Unuia Duhului Sfînt după vechimea timpului că mărturiile cele de pe urmă trebuie socotite chiar mai de preţ, ca unele ce sînt cele mai noi, după bogăţia revărsării harului, făgăduit în vremile cele mai de pe urmă ale lumii :

«Căci în zilele cele mai de pe urmă, zice Domnul, voi vărsa din Duhul Meu peste tot trupul şi fiii şi fiicele oamenilor vor prooroci ; şi voi vărsa din Duhul Meu peste robii şi roabele Mele şi tinerii vor avea vedenii şi bătrînii vor visa visuri» [2].

De aceea şi noi, care recunoaştem şi cinstim profeţiile şi vedeniile cele noi, deopotrivă făgăduite, şi le socotim, ca şi pe celelalte, lucrări ale Duhului Sfînt, alături de Scriptura Bisericii, căreia i s-a trimis acelaşi Duh, spre a împărţi tuturor toate darurile, după cum a dat Domnul fiecăruia [3], trebuie să le scriem şi să le răspîndim, citindu-le, spre slava lui Dumnezeu, pentru ca să nu se creadă cumva, fie din cauza slăbiciunii, fie pentru credinţa lipsită de nădejde, că harul lui Dumnezeu s-a dăruit numai celor din vechime, fie prin vrednicia martirilor, fie prin a

1. *I Cor.* 14, 3 ; *II Cor.* 12, 19.
2. *Fapte* 2, 17—18 ; *Ioil* 3, 1—2.
3. *Rom.* 12, 3 ; *I Cor.* 7, 17.

descoperirilor, fiindcă Dumnezeu împlineşte totdeauna ceea ce a făgăduit, spre a fi mărturie necredincioşilor şi spre folos credincioşilor.

De aceea şi noi, fraţilor şi fiilor, vă facem cunoscut ceea ce am auzit, am văzut şi am pipăit [4], pentru ca şi voi care aţi fost de faţă să vă aduceţi aminte de slava Domnului, iar cei ce cunoaşteţi acum din auzite să aveţi părtăşie cu sfinţii mucenici şi prin ei cu Domnul nostru Iisus Hristos, Căruia se cuvine mărirea şi cinstea în vecii vecilor. Amin.

II.

Au fost prinşi tinerii catehumeni Revocatus şi Felicitas, tovarăşa lui de sclavie, Saturninus şi Secundulus. Între aceştia (se afla) şi Vibia Perpetua, de familie nobilă, cu educaţie aleasă, căsătorită ca o matroană, avînd tată şi mamă, şi doi fraţi, unul de asemenea catehumen, şi un copil mic la sîn ; iar ea avea aproape douăzeci şi doi de ani. Ea însăşi, Perpetua, a istorisit de aici înainte toată desfăşurarea martiriului ei, aşa cum a lăsat-o scrisă de mîna şi de simţirea ei.

III.

Pe cînd eram încă, spune ea, cu prigonitorii noştri, iar tatăl, din marea lui iubire, dorea prin cuvinte să mă întoarcă de la credinţă, i-am zis :

— «Tată, vezi, de pildă, vasul acela care se află acolo, un urcior sau altceva ?».

Şi el a zis : — «Îl văd».

Iar eu i-am zis lui : — «Poate el oare fi numit cu alt nume, decît ceea ce este ?»

Şi el a răspuns : — «Nu».

— «Tot aşa şi eu nu pot să mă numesc altfel, decît ceea ce sînt, *creştină*».

Atunci, tatăl, tulburat de acest cuvînt, s-a repezit la mine ca să-mi scoată ochii, dar m-a rănit numai, apoi, fiind învins, a plecat cu dovezile lui drăceşti.

Atunci, în puţinele zile în care a lipsit tatăl, am adus mulţumire Domnului, şi, în lipsa lui, m-am refăcut ; chiar în răstimpul acestor cîteva zile, am fost botezaţi. Iar Duhul Sfînt mi-a insuflat că nu trebuie să cer altceva de la apa (Botezului), decît pătimirea trupului.

Peste cîteva zile, am fost duşi la închisoare ; iar eu m-am înfricoşat, fiindcă niciodată n-am văzut un astfel de întuneric.

O, ce zi îngrozitoare ! Era o căldură înăbuşitoare din cauza mulţimii (celor închişi) şi a brutalităţii soldaţilor. Cel mai mult eram chinuită acolo de grija copilului.

4. *Lc.* 1, 2 ; *I In.* 1, 1 şi 3.

Atunci, binecuvîntaţii diaconi, Tertius şi Pomponius, care ne slujeau, au obţinut prin daruri ca pentru cîteva ore să fim scoşi într-un loc mai bun al închisorii, ca să ne răcorim. Ieşind atunci toţi din închisoare, se ocupa fiecare de ale sale. Eu îmi alăptam copilul, aproape mort de foame. Îngrijorată pentru el, vorbeam cu mama, îmi încurajam fratele, le încredinţam copilul. Mă sfîrşeam de durere, pentru că-i vedeam pe ei istovindu-se din pricina mea.

Am suferit asemenea griji multe zile ; şi am reuşit, ca copilul să rămînă cu mine în închisoare. El s-a făcut bine îndată, iar eu am fost uşurată de chinul şi de grija copilului. Şi s-a schimbat deodată pentru mine închisoarea, ca într-un palat, încît preferam să fiu aci decît altundeva.

IV.

Atunci, mi-a zis fratele meu : — «Doamnă soră, iată eşti în mare cinste, încît poţi cere o vedenie şi ţi se va arăta dacă o să pătimim sau vom fi liberaţi!» Iar eu, care ştiam că vorbesc cu Domnul, ale Cărui binefaceri atît de mari le cunoscusem, i-am făgăduit lui cu încredere, spunînd :

— «Îţi voi vesti mîine».

Şi am cerut şi mi s-a arătat aceasta :

Văd o scară [5] de bronz de o mărime uimitoare, care se ridica pînă la cer, dar îngustă, pe care nu se putea urca decît unul cîte unul ; iar pe laturile scării, erau înfipte tot felul de instrumente de fier. Erau acolo săbii, lănci, cângi, cuţite, încît, dacă s-ar fi urcat cineva, fără băgare de seamă, şi fără să privească în sus, ar fi fost sfîşiat, şi bucăţi de carne din trupul lui ar fi atîrnat de fiare. Sub această scară sta culcat un balaur [6] de o mărime uimitoare, care întindea curse celor ce urcau şi-i înfricoşa ca să nu se urce.

Saturus, însă, s-a urcat cel dintîi, fiind cel ce s-a predat de bună voie, în urmă, din cauza noastră, pentru că el însuşi ne instruise (în credinţă), iar atunci cînd am fost arestaţi, el nu fusese de faţă. Ajungînd în capul scării, s-a întors spre mine şi mi-a zis :

— «Perpetua, te susţin ! Dar vezi să nu te muşte balaurul acela».

Şi eu i-am răspuns : — «În numele lui Iisus Hristos, nu mă va vătăma». Iar balaurul de sub scară, ca şi cum s-ar fi temut de mine, şi-a ridicat încet capul şi eu am călcat pe capul lui ca şi cum aş fi călcat pe prima treaptă.

Iar eu m-am urcat şi am văzut o grădină de o întindere foarte mare şi în mijlocul ei şedea un bărbat înalt cu părul alb, în haină de păstor,

5. *Fac.* 28, 12.
6. *Fac.* 3, 13—15.

care mulgea oile ; în jurul lui stăteau multe mii de oameni în alb, iar el a ridicat capul, m-a privit şi mi-a zis : «Bine ai venit, copilă !» M-a chemat apoi şi mi-a dat din brînza făcută din laptele muls ca o înghiţitură ; Şi eu am primit-o cu mîinile împreunate şi am mîncat-o ; iar toţi cei ce stăteau în jur au zis : «Amin» ! [7] Şi la auzul acestui cuvînt, m-am deşteptat, mestecînd nu ştiu ce, ceva dulce.

Îndată am istorisit aceasta fratelui meu şi noi am înţeles că vom pătimi ; şi am început să nu mai avem nici o speranţă în lumea aceasta.

V.

Peste puţine zile, s-a răspîndit zvonul că vom fi judecaţi. A venit, însă, din cetate, pe neaşteptate şi tatăl meu, nimicit de durere, şi se urcă la mine ca să mă întoarcă (de la credinţă), zicînd :

— «Fie-ţi milă, fiică, de perii mei albi ! Îndură-te de tatăl tău, dacă mai sînt vrednic să-mi zici tată ; dacă te-am adus cu aceste mîini pînă la această floare a vîrstei ; dacă te-am preţuit mai mult decît pe toţi fraţii tăi, să nu mă dai spre ruşinea oamenilor ! Priveşte la fraţii tăi ! Gîndeşte-te la mama şi la bunica ta ! Priveşte la copilul tău, care nu va mai putea trăi, fără tine ! Leapădă-ţi mîndria, ca să nu ne nimiceşti pe toţi ; căci nimeni dintre noi nu va mai vorbi în voie, dacă tu ai să suferi ceva».

Acestea le spunea din iubirea sa, ca tată, sărutîndu-mi mîinile şi aruncîndu-se la picioarele mele. Şi cu lacrimi, mă numea nu numai fiică, ci doamnă. Iar eu suferam din pricina tatălui meu, fiindcă el singur, din tot neamul meu, n-avea să se bucure de pătimirea mea ! Şi l-am mîngîiat, spunîndu-i : «Se va întîmpla la scaunul acela de judecată ce va vrea Dumnezeu ! Căci să ştii că noi nu sîntem în puterea noastră, ci în a lui Dumnezeu». Şi el a plecat de la mine întristat.

VI.

A doua zi, pe cînd prînzeam, am fost ridicaţi pe neaşteptate, ca să fim judecaţi şi am ajuns în piaţa publică. Îndată s-a răspîndit zvonul în împrejurimile forului şi s-a adunat mulţime imensă de popor. Ne-am urcat pe estradă. Ceilalţi, fiind întrebaţi (de sînt creştini), au mărturisit (că sînt). A venit şi rîndul meu, şi deodată a venit tata cu copilul meu şi m-a tras de pe treaptă, rugîndu-se : — «Fie-ţi milă de copil».

7. Perpetua a fost influenţată de ideile sectei tertulianiştilor din Africa, care adoptaseră rigorismul montaniştilor din provincia Frigia, din Asia Mică. Tertulian şi secta encratiţilor (a celor ce se înfrînează), practicau cumînecarea cu lapte şi brînză, în loc de vin şi pîine. E aproape sigur că unii creştini din Cartagina împărtăşeau ideile lui Tertulian.

Iar procuratorul Hilarianus, care primise atunci dreptul sabiei (dreptul de viață și de moarte), în locul răposatului (proconsul) Minucius Timinianus, îmi zise :

— «Cruță părul alb al tatălui tău ! Fie-ți milă de copilaș ! Jertfește pentru sănătatea împăraților !»

Iar eu i-am răspuns :

— «Nu fac aceasta».

Hilarianus întrebă :

— «Ești creștină ?»

Și eu am răspuns :

— «*Sînt creștină*».

Iar în timp ce tatăl stăruia de mine să mă lepăd (de credință), Hilarianus a poruncit să fie pus la pămînt și să fie lovit cu nuiaua. Și m-a durut suferința tatălui meu, ca și cum eu aș fi fost lovită. Astfel am suferit pentru nefericita lui bătrînețe.

Apoi ni se pronunță sentința și ne condamnă pe toți la fiarele sălbatice. Iar noi am coborît veseli la închisoare. Atunci, fiindcă copilul se obișnuise să sugă la sînul meu și să rămînă cu mine în închisoare, trimit îndată la tata pe diaconul Pomponius, ca să ceară copilul. Dar tatăl n-a voit să-l dea. Iar Dumnezeu a voit în așa fel ca nici el să nu mai dorească sînul și nici eu să nu mai simt aprinderea pieptului, ca să nu mai fiu chinuită din grija copilului și de durerea sînilor.

VII.

După puține zile, pe cînd ne rugam cu toții, mi-a scăpat pe neașteptate, în mijlocul rugăciunii un cuvînt și am numit pe Dinocrate. Și m-am mirat, fiindcă niciodată nu-mi venise în minte, decît atunci, încît m-am întristat, amintindu-mi de suferința lui. Am înțeles îndată că sînt vrednică (să mă rog) și că trebuie să mă rog și pentru el, și am început să mă rog îndelungat pentru el și să plîng către Domnul. Îndată, chiar în noaptea aceea, mi s-a arătat aceasta : Văd pe Dinocrate, ieșind dintr-un loc întunecos, unde erau mulți, foarte aprins de căldură și însetat, cu fața murdară și palid la culoare, purtînd pe față rana pe care o avea cînd a murit. Acest Dinocrate era fratele meu după trup, de șapte ani, și a murit de o boală care-i cancerase rău fața, astfel încît moartea lui a fost ceva îngrozitor pentru toți oamenii. Pentru el, deci, m-am rugat. Și între el și mine era o mare depărtare [8], încît nu puteam să ne apropiem unul de altul, nici eu, nici el. Era, apoi, în locul acela, unde se afla Dinocrate o fîntînă plină cu apă, avînd marginea mai înaltă decît statura copilului. Și se întindea Dinocrate ca și cum ar fi vrut să bea. Eu

8. *Lc.* 17, 26.

suferam, fiindcă fîntîna aceea avea apă şi totuşi, din cauza înălţimii marginii, el nu putea să bea. M-am deşteptat şi am înţeles că fratele meu se chinuieşte. Dar aveam credinţa că voi fi de folos la chinul lui. Şi m-am rugat pentru el în toate zilele, pînă cînd am trecut în închisoarea din tabără (militară) ; căci noi aveam să luptăm la sărbătorile militare, date atunci în cinstea zilei de naştere a împăratului Geta. Şi m-am rugat pentru el ziua şi noaptea, gemînd şi lăcrimînd, ca să mi se împlinească rugăciunea.

VIII.

În ziua în care am rămas în butuci, mi s-a arătat aceasta : Văd locul pe care-l văzusem mai înainte şi pe Dinocrate cu trupul curat, bine îmbrăcat şi răcorit ; iar unde era rana, văd doar un semn. Şi fîntîna pe care o văzusem mai înainte avea acum marginea micşorată pînă la mijlocul copilului. Curgea fără încetare apă din ea şi pe marginea ei se afla un vas plin cu apă. Dinocrate s-a apropiat şi a început să bea din el, iar apa din vas nu se împuţina. Şi, săturîndu-se, s-a depărtat de apă ca să se joace, bucurîndu-se, în felul copiilor. Şi m-am deşteptat. Am înţeles atunci că el a scăpat de pedeapsă.

IX.

Apoi, după cîteva zile, soldatul Pudens, mai marele închisorii, fiind locţiitorul sutaşului, a început să ne preţuiască, înţelegînd că se află o mare putere în noi ; el a permis multora dintre creştini şi rude să vină la noi, ca şi noi şi ei să ne întărim sufleteşte unii pe alţii.

Iar cînd s-a apropiat ziua muceniciei, a intrat la mine tatăl meu, zdrobit de durere, şi a început să-şi smulgă barba, să se arunce la pămînt, să se trîntească cu faţa în jos, să-şi blesteme anii săi şi să spună cuvinte atît de mari, încît ar fi mişcat orice fiinţă. Eu suferam pentru nefericita lui bătrîneţe.

X.

În ajunul zilei cînd aveam să luptăm, văd în viziune aceasta : diaconul Pomponius venise la uşa închisorii şi bătea cu putere. Eu am ieşit şi i-am deschis. Era îmbrăcat într-o haină albă descinsă, cu încălţăminte felurit colorată.

Şi mi-a zis :

— «Perpetua, te aşteptăm. Vino !»

Şi mă ţinea de mînă şi am început să mergem prin locuri stîncoase şi întortocheate. În sfîrşit, am ajuns cu greutate, gîfîind, în amfiteatru şi m-a dus în mijlocul arenei, şi mi-a zis :

— «Nu te teme ! Sînt cu tine aici şi sufăr împreună cu tine».

Şi a plecat. Iar eu văd o mulţime mare de popor, încremenită de uimire. Şi fiindcă ştiam că am fost condamnată la fiare, mă miram că nu se dă drumul fiarelor împotriva mea. A ieşit contra mea un egiptean, urît la înfăţişare, cu slujitorii săi, ca să lupte cu mine. Lîngă mine, au venit nişte tineri frumoşi, ca ajutători şi sprijinitori ai mei. Am fost dezbrăcată şi mă schimbasem în bărbat. Şi au început sprijinitorii mei să mă ungă cu untdelemn, cum se obişnuieşte la luptă (în jocurile publice). În faţa mea, văd pe egiptean că se tăvăleşte în nisip.

Şi a apărut apoi un bărbat oarecare de o mărime uimitoare, care întrecea chiar înălţimea amfiteatrului, îmbrăcat într-o haină de purpură prinsă cu două agrafe pe mijlocul pieptului, neîncins, avînd încălţăminte felurit colorată din aur şi argint. El purta în mînă o nuia, ca mai marele gladiatorilor şi o ramură verde pe care erau nişte mere de aur.

Şi cerînd linişte, a zis :

— «Dacă acest egiptean o va învinge pe aceasta (pe Perpetua), el o va ucide cu sabia ; dar, dacă ea îl va birui, va primi această ramură». Şi s-a retras.

Iar noi, Perpetua şi egipteanul, ne-am apropiat unul de altul şi am început lupta cu pumnii. El voia să-mi prindă picioarele, iar eu îl loveam în faţă cu călcîiele. Şi m-am ridicat în aer şi am început să-l lovesc astfel, ca şi cum nu aş fi călcat pămîntul. Dar, cînd am văzut că lupta va dura, mi-am împreunat mîinile, mi-am pus degetele unele într-altele, i-am apucat capul şi el a căzut cu faţa la pămînt, iar eu i-am călcat capul. Şi poporul a început să strige (de bucurie) şi sprijinitorii mei să cînte. Şi m-am apropiat de arbitru şi am primit ramura. El m-a sărutat şi mi-a zis :

— «Fiico, pace ţie».

Şi am început să merg biruitoare spre poarta Sanavivaria. Eu m-am deşteptat şi am înţeles că nu voi avea de luptat cu fiarele, ci contra diavolului. Ştiam însă că voi fi biruitoare.

Am scris acestea pînă în ajunul muceniciei. Ce se va petrece, însă, în timpul muceniciei, de va vrea cineva, s-o scrie.

XI.

Dar şi binecuvîntatul Saturus a istorisit această vedenie a sa, pe care a scris-o el însuşi.

Pătimiserăm, spune el, şi ieşiserăm din trup şi am început să fim duşi de patru îngeri spre răsărit, ale căror mîini nu ne atingeau. Mergeam însă nu culcaţi, cu faţa în sus, ci ca şi cum urcam o colină uşoară.

Şi trecînd prima lume, am văzut o lumină foarte mare. Şi i-am zis Perpetuei, căci ea era alături de mine :

— «Aceasta este ceea ce ne făgăduia Domnul. Acum ni se împlineşte făgăduinţa».

Şi pe cînd eram purtaţi de cei patru îngeri, ne-a apărut o mare întindere, care era ca un fel de grădină (paradisul), avînd arbori de trandafiri şi tot felul de flori. Înălţimea arborilor era ca a chiparoşilor, iar frunzele lor cădeau fără încetare. Acolo, în grădină, însă, erau alţi patru îngeri, mai strălucitori ca ceilalţi. Aceştia, cînd ne-au văzut, ne-au dat multă cinstire şi au zis celorlalţi îngeri cu admiraţie:

— «Iată, ei sînt, iată, ei sînt !»

Şi îngerii care ne purtau, înfricoşîndu-se, ne-au lăsat jos. Am străbătut cu picioarele noastre o arenă pe un drum larg, şi am găsit acolo pe Jocundus, Saturninus şi Artaxius, care au pierit arşi de vii în aceeaşi prigoană precum şi pe Quintus, care murise şi el ca martir în închisoare. Şi-i întrebam pe ei, unde sînt ceilalţi.

Îngerii ne-au spus :

— «Veniţi, mai întîi înlăuntru, mergeţi şi vă închinaţi Domnului».

XII.

Şi am ajuns aproape de un locaş ai cărui pereţi erau făcuţi parcă din lumină. Iar înaintea porţii acelui locaş stăteau patru îngeri, care îmbrăcau pe cei ce intrau în veşminte albe. Şi am intrat şi am auzit un glas armonios, fără încetare :

— «Sfînt, Sfînt, Sfînt !» [9].

Şi am văzut în acel loc şezînd un bărbat bătrîn cu perii capului ca zăpada [10], dar cu o faţă de tînăr ; picioarele lui nu le-am văzut. Iar la dreapta şi la stînga lui, stăteau patru bătrîni [11], şi în urma acestora stăteau în picioare mai mulţi alţi bătrîni.

Şi intrînd, ne-am oprit uimiţi în faţa tronului. Cei patru îngeri ne-au ridicat în sus şi noi l-am sărutat (pe bătrîn), iar el ne-a mîngîiat cu mîna lui pe faţă. Şi ceilalţi bătrîni ne-au zis :

— «Să ne ridicăm în picioare».

Şi noi ne-am ridicat şi ne-am dat sărutul păcii.

Şi ne-au zis bătrînii :

— «Mergeţi, şi vă bucuraţi».

Iar eu i-am spus Perpetuei :

9. *Is.* 6, 3 ; *Apoc.* 4, 8.
10. *Dan.* 7, 9 ; *Apoc.* 1, 14.
11. *Apoc.* 4, 4 ; 5, 6.

— «Ai ceea ce voiești».

Și ea mi-a răspuns :

— «Mulțumesc lui Dumnezeu că, precum am fost voioasă în trup, acum sînt aici și mai voioasă».

XIII.

Apoi am ieșit și înaintea porților am văzut pe episcopul Optatus la dreapta și pe învățatul preot Aspasius la stînga, despărțiți și triști. Ei s-au aruncat la picioarele noastre și au zis :

— «Împăcați-ne între noi, fiindcă voi ați ieșit din lume și ne-ați lăsat pe noi așa» (neîmpăcați).

Iar noi le-am zis :

— «Nu ești tu episcopul nostru, iar tu preotul nostru ? Cum de vă aruncați voi la picioarele noastre ?». Am fost mișcați de aceasta și i-am îmbrățișat. Iar Perpetua a început să vorbească grecește cu ei. Și noi i-am dus de-o parte în grădină, sub un arbore de trandafir. Și pe cînd vorbeam cu ei, îngerii le-au zis :

— «Lăsați-i pe aceștia să se refacă. Iar dacă între voi aveți neînțelegeri, iertați-vă unii pe alții» [12].

Și ei s-au tulburat.

Au zis (îngerii) lui Optatus :

— «Îndreaptă-ți poporul, fiindcă oamenii se adună la tine ca și cum s-ar întoarce de la circ, certîndu-se între ei ca între partide».

Și ni s-a părut că ei ar vrea să închidă porțile (paradisului). Iar noi am început să cunoaștem acolo mulți frați, chiar și martiri. Toți ne hrăneam cu un miros de nedescris, care ne sătura. Atunci, bucurîndu-mă, m-am deșteptat.

XIV.

Acestea sînt vedeniile mai însemnate ale acestor preafericiți martiri, Saturus și Perpetua, pe care le-au scris ei înșiși. Iar pe Secundulus, Dumnezeu l-a chemat din lume printr-o moarte mai timpurie, în închisoare, dar nu fără har, ca să scape de fiarele sălbatice. Dacă, totuși, n-a cunoscut sabia, în viață [13], trupul lui a cunoscut-o, desigur, (după moarte).

XV.

Cît despre Felicitas, s-a bucurat și ea de harul Domnului. Fiindcă se afla în luna a opta de sarcină (căci fusese arestată însărcinată), iar ziua spectacolului se apropia, ea era în mare frămîntare, ca nu cumva,

12. *Mt.* 6, 14—15 ; 18, 21—22 și 35 ; *Mc.* 11, 25 ; *Ef.* 4, 32 ; *Col.* 3, 13.
13. Comp. *Lc.* 2, 35.

din cauza sarcinii, să fie amînată (de la pătimire). Căci nu se îngăduia (după legile romane) ca femeile însărcinate să fie condamnate la moarte. Apoi, (se temea) să nu-şi verse sîngele ei sfînt şi nevinovat printre alţi nelegiuiţi (mai în urmă).

Dar şi însoţitorii ei de mucenicie erau adînc întristaţi de a lăsa o aşa de bună tovarăşă şi însoţitoare singură pe calea aceleiaşi speranţe. De aceea, cu trei zile înaintea muceniciei, uniţi cu toţi în aceeaşi întristare, au făcut rugăciune către Domnul. Îndată, după rugăciune, au cuprins-o durerile (naşterii). Şi pe cînd suferea, plîngîndu-se de greutatea firească a unei naşteri în luna a opta, unul dintre paznicii celor închişi i-a zis :

— «Dacă acum tu suferi atît de mult, ce vei face atunci cînd vei fi aruncată fiarelor, pe care le-ai dispreţuit, fiindcă n-ai voit să jertfeşti zeilor ?»

Şi ea a răspuns :

— «Acum eu sufăr ceea ce sufăr. Acolo, însă, un altul (Hristos) va fi în mine, care va pătimi pentru mine, fiindcă şi eu voi pătimi pentru El».

Astfel, a născut o fetiţă pe care a crescut-o o soră (creştină) ca pe o fiică a ei.

XVI.

Aşadar, fiindcă Duhul Sfînt a îngăduit, şi, îngăduind, a voit să fie scrisă desfăşurarea acestei mucenicii, deşi sîntem nevrednici să descriem continuarea unei glorii atît de mari, îndeplinim totuşi aceasta ca pe o însărcinare a prea sfintei Perpetua, ba chiar ca pe un testament al ei, adăugînd încă o mărturie despre statornicia şi măreţia sufletului ei.

Astfel, cînd ei erau trataţi mai aspru de tribunul (închisorii), fiindcă după înştiinţările unor oameni de nimic, el se temea să nu fim răpiţi din închisoare prin niscaiva farmece vrăjitoreşti, Perpetua i-a zis în faţă :

— «De ce, deci, nu ne îngădui nouă, prea aleşilor osîndiţi ai Cezarului, să ne refacem, noi care vom avea să luptăm de ziua naşterii lui ? Nu este oare spre cinstea ta, dacă o să fim prezentaţi mai arătoşi?»

Tribunul s-a înfricoşat şi s-a ruşinat, şi de aceea a poruncit să fim trataţi mai omeneşte, (îngăduind) ca fratele ei şi ceilalţi să aibă libertatea de a intra şi să ne întărim sufleteşte împreună.

Chiar şi mai marele închisorii a devenit credincios.

XVII.

Iar în ajunul (pătimirii), pe cînd luau ultima cină, pe care o numesc masă liberă, ei au făcut din masa liberă, pe cît le-a fost cu putință o agapă (o masă a dragostei). Cu aceeași statornicie în credință, ei au adresat mulțimii cuvinte, amenințînd (pe cei de față) cu judecata lui Dumnezeu, mărturisind fericirea pentru pătimirea lor și luînd în rîs curiozitatea celor ce alergau (să privească).

Saturus le-a zis :

— «Nu vă este de ajuns ziua de mîine ca să priviți în voie ceea ce urîți astăzi ? Azi prieteni, mîine dușmani. Întipăriți-vă bine în minte, însă, fețele noastre, ca să ne recunoașteți în ziua aceea !» (ziua judecății).

Astfel, toți au plecat de acolo înspăimîntați. Mulți dintre ei au crezut (în Hristos).

XVIII.

A sosit și ziua strălucită a biruinței lor și ei au pornit de la închisoare spre amfiteatru ca spre cer, veseli și frumoși la înfățișare ; dacă poate păreau înfiorați, aceasta era de bucurie, nu de teamă.

În urma lor mergea Perpetua, cu pas liniștit, ca o mireasă a lui Iisus Hristos, ca aleasa lui Dumnezeu, iar prin strălucirea ochilor ei, a făcut să se plece privirea tuturor.

Felicitas, de asemenea, mergea bucuroasă că a născut sănătoasă, ca să lupte cu fiarele, trecînd de la sînge spre sînge, de la moașă la gladiator, ca să se curețe după naștere printr-un al doilea botez (botezul sîngelui).

Iar cînd au fost duși la poartă și siliți să se îmbrace, bărbații în veșmintele preoților lui Saturn, iar femeile în cele ale preoteselor zeiței Ceres, curajoasa Perpetua s-a împotrivit cu hotărîre pînă la sfîrșit.

Căci zicea ea :

— «Am venit de bună voia noastră pînă aici ca să nu ni se restrîngă libertatea. De aceea ne-am dat viața noastră ca să nu facem așa ceva. Așa ne-am înțeles cu voi asupra acestui lucru».

Nedreptatea a recunoscut dreptatea, iar tribunul a îngăduit să ne introducă așa cum eram, îmbrăcați simplu.

Perpetua cînta psalmi, călcînd de mult capul egipteanului.

Revocatus, Saturninus și Saturus amenințau mulțimea care privea (la ei).

Apoi, cînd au ajuns în fața lui Hilarianus, au început să-i spună prin gesturi și semne din cap :

— «Tu ne pedepseşti, ziceau ei, pe noi, iar Dumnezeu te va pedepsi pe tine».

Înfuriată de aceasta, mulţimea a cerut să fie bătuţi pe rînd cu bice de către gladiatori. Iar ei s-au bucurat, desigur, fiindcă au îndurat ceva şi din patimile Domnului.

XIX.

Dar cel care a zis: «Cereţi şi veţi primi» [14] a dat celor ce au cerut moartea pe care şi-o dorise fiecare. Astfel, cînd discutau între ei despre pătimirea pe care şi-ar dori-o, Saturninus mărturisea într-adevăr că ar voi să fie aruncat la toate fiarele, ca să poarte adică o coroană mai glorioasă. Aşadar, la începutul spectacolului, pe cînd el şi Revocatus se luptau cu un leopard, au fost atacaţi pe scenă şi de un urs. Saturus însă de nimic nu se temea mai mult ca de urs. Presimţea însă că va fi ucis de o muşcătură de leopard. Aşadar, cînd a fost aruncat în faţa unui porc mistreţ, vînătorul care-l legase de acest mistreţ a fost sfîşiat mai degrabă de această fiară, iar a doua zi după spectacol, acesta muri. Saturus a fost doar trîntit la pămînt. Iar cînd a fost dus pe estradă, spre a fi dat ursului, ursul n-a voit să iasă din cuşcă. Şi astfel, pentru a doua oară Saturus este adus înapoi nevătămat.

XX.

Pentru tinerele femei, însă, diavolul pregătise o vacă foarte furioasă, dresată anume mai mult ca de obicei pentru acest scop, spre a lupta în batjocură chiar cu o fiară de sexul lor. Ele au fost aduse în arenă, dezbrăcate şi îmbrăcate cu nişte reţele subţiri. Şi s-a înfiorat mulţimea văzînd pe una o copilă gingaşă, iar pe cealaltă cu sînii picurînd (de lapte) după naşterea pe care a avut-o de curînd. De aceea ele au fost aduse înapoi şi îmbrăcate în haine lungi.

A fost aruncată mai întîi Perpetua şi ea a căzut într-o rînă. Şi pe cînd stătea aşa, văzînd ea tunica spintecată într-o parte, o strînse spre a-şi acoperi picioarele, amintindu-şi mai degrabă de ruşine, decît de durere. Apoi, căutîndu-şi acul... îşi prinse părul despletit. Căci nu se cădea ca o martiră să pătimească cu părul despletit, ca să nu pară că plînge în gloria sa.

S-a ridicat astfel în picioare, şi văzînd pe Felicitas fără putere s-a apropiat de ea, i-a dat mîna şi a ridicat-o. Şi au rămas împreună în pi-

14. *Mt.* 7, 7; 21, 22; *Mc.* 11, 24; *Lc.* 11, 9; *In.* 16, 24.

cioare ; iar sălbăticia mulţimii, îmblînzindu-se, au fost aduse din nou la poarta Sanavivaria [15]. Acolo, Perpetua, după ce a fost primită de un oarecare catehumen, cu numele Rusticus, care nu se deslipea de lîngă ea, ca şi cum se trezise din somn (atît de mult fusese ea în duh şi în extaz), a început să privească în jur şi zise tuturor celor ce priveau uimiţi la ea :

— «Cînd vom fi oare duse înaintea vacii aceleia pe care n-o ştiu ?»

Iar cînd a aflat ceea ce i se întîmplase, n-a crezut la început (şi se convinse) numai după ce recunoscu urmele acelea ale chinuirii pe trupul şi pe haina ei.

Apoi, chemînd pe fratele său şi pe acel catehumen, le-a vorbit, spunînd :

— «Fiţi tari în credinţă şi să vă iubiţi unii pe alţii ; [16] iar de pătimirile noastre să nu vă scandalizaţi».

XXI.

La altă poartă, Saturus încuraja pe soldatul Pudens, zicînd :

— «În sfîrşit, pînă acum, zise el, aşa precum am bănuit şi desigur am spus, n-am fost lovit de nici o fiară. Dar acum să crezi cu toată inima. Iată merg acolo şi voi fi ucis dintr-o singură muşcătură de leopard».

Şi îndată, la sfîrşitul spectacolului, dîndu-se drumul unui leopard, dintr-o singură muşcătură a curs atîta sînge, încît poporul, întorcîndu-se spre el, îi striga în faţă mărturia celui de al doilea botez : «Mîntuit, spălat ; mîntuit, spălat».

Într-adevăr era mîntuit cel care se spălase în modul acesta.

Atunci el a zis soldatului Pudens :

— «Rămîi cu bine şi aminteşte-ţi de credinţa mea ; iar acestea să nu te tulbure, ci să te întărească».

În acelaşi timp, îi ceru inelul din deget şi înmuindu-l în rană i l-a dat ca semn (al iubirii) şi ca amintire a sîngelui său.

De acolo, este depus împreună cu ceilalţi în locul unde se obişnuia să li se taie capul.

Dar, fiindcă poporul îi cerea la mijloc, ca atunci cînd sabia va străpunge trupul lor, ei să devină păntaşi cu ochii la ucidere, martirii se ridicară de bună voie şi se mutară acolo unde voia mulţimea.

---

15. La *Porta Sanavivaria*, erau duşi gladiatorii victorioşi sau cei pe care mulţimea din circ voia să-i cruţe, pe unde puteau ieşi afară ; combatanţii morţi erau scoşi afară din circ pe *Porta Libitinensis* sau *Porta Libitina*.

16. *I Cor.* 16, 13—14 ; *Fapte* 14, 22.

Ei s-au sărutat în faţa mulţimii unii cu alţii, ca să săvîrşească mucenicia lor prin sărutul solemn al păcii.

Într-adevăr, ceilalţi primiră tăierea capului nemişcaţi şi în tăcere; mai ales Saturus care se urcase mai întîi şi cel dintîi şi-a dat sufletul. El sprijinea şi pe Perpetua.

Iar Perpetua, ca să guste ceva din durere, ţipă, cînd a fost lovită între coaste; apoi, ea însăşi duse la gîtul ei mîna tremurătoare a gladiatorului care şovăia.

Poate că asemenea femeie de care se temea duhul necurat, n-ar fi putut fi omorîtă altfel, de n-ar fi voit ea.

O, prea viteji şi prea fericiţi martiri! O, voi cei într-adevăr chemaţi şi aleşi spre slava Domnului nostru Iisus Hristos.

Oricine care măreşte, cinsteşte şi adoră slava Lui trebuie desigur să cinstească şi aceste noi mărturii (de credinţă), nu mai mici decît cele vechi spre întărirea Bisericii, pentru ca şi aceste noi mărturii să arate că unul şi acelaşi Duh Sfînt lucrează pînă acum împreună cu atotputernicul Dumnezeu Tată şi cu Fiul Său, Domnul nostru Iisus Hristos, Căruia se cuvine slava şi nemărginita putere în vecii vecilor. Amin.

INDICE SCRIPTURISTIC *

Facere 3, 13—15 — IV, 114.
28, 12 — IV, 114.
Isaia 6, 3 — XII, 119.
Daniel 7, 9 — XII, 119.
Iod 3, 1—2 — I, 112.
Matei 6, 14—15 — XVI, 120.
7, 7 — XIX, 123.
18, 21—22, 35 — XIII, 120.
21, 22 — XIX, 123.
Marcu, 11, 24 — XIX, 123.
11, 25 — XIII, 120.
Luca 1, 2 — I, 113.
2, 35 — XIV, 120.
11, 9 — XIX, 123.
17, 26 — VII, 116.
Ioan 16, 24 — XIX, 123.
Fapte 2, 17—18 — I, 112.
14, 22 — XX, 124.
Romani 12, 3 — I, 112.
I Corinteni 7, 17 — I, 112.
14, 3 — I, 112.
16, 13—14 — XX, 124.
II Corinteni 12, 19 — I, 112.
Efeseni 4, 32 — XIII, 120.
Coloseni 3, 13 — XIII, 120.
I Ioan 1, 1 şi 3 — I, 113.
Apocalipsa 1, 14 — XII, 119.
4, 4 — XII, 119.
4, 8 — XII, 119.
5, 6 — XII, 119.

INDICE REAL ŞI ONOMASTIC

A
Abundenţă, 108.
Ac, XX, 123.
Act martiric, 104; 105; 109.
Actele Sfintelor Perpetua şi Felicitas, 109
Adepţii, 107.
Admiraţie, XI, 119.
Aer, X, 118.

* Prima cifră (romană) arată capitolul, a doua — arabă — se referă la pagină. Cifrele cu numerele arabe între 104—111 indică paginile Introducerii.

Africa, provincie romană, 104; 105.
Agapă, 108; XVII, 122.
Aghiograf, 109.
Agrafe, X, 118.
Ajun, 108; X, 117—118; XVII, 122.
Ajutor, 106.
Ajutători, X, 118.
Aleasa lui Dumnezeu, XVIII, 122.
Ameliorare, 106.
Amfiteatru, 108; X, 117—118; XVIII, 122.
Amin, I, 113; IV, 115; XXI, 124.
Amintire, 108; XXI, 125.
An, ani, 105; 110; II, 113; IX, 117.
Aniversare, 108.
Antichitatea creştină, 104.
Apa (botezului), III, 113.
Apă, 107; VII, 116; VIII, 117.
Apocalipsă, 104.
Aprinderea pieptului, VI, 116.
Arbitru, X, 118.
Arbori de trandafiri, XI, 119; XIII, 120.
Arenă, X, 117; XI, 119; XX, 123.
Arestare, 106.
Argint, X, 118.
Arheolog, 106.
Artaxius, martir, 107; XI, 119.
Artificii, 109.
Asia Mică, 104.
Aspasius, preot, 107; XIII, 120.
Aşteptare, 107.
Atac, -uri, 108.
Augustin, Fericitul, scriitor bisericesc latin, 108.
Aur, X, 118.
Autenticitate, 104.
Autor, 104; 105; 109.
Autoritate, -ţi, 106.
Auzul, IV, 115.

B

Balaur, 106; IV, 114.
Bani, 106.
Barba, IX, 117.
Basilica majorum, ridicată în oraşul Cartagina în cinstea Sf. Perpetua şi Felicitas, 106; 108.
Batjocură, XX, 123.
Bazin cu apă, 107.
Băgare de seamă, IV, 114.
Bănuială, 109.
Bărbat, -ţi, 106; X, 118; XII, 119; XVIII, 122.
Bărbat cu părul alb (= Dumnezeu), 106; IV, 114.
Bătrîneţe, VI, 116; IX, 117.
Bătrîni, I, 112.
Bibliotheca hagiographica Graeca, 109.
Bibliotheca hagiographica Latina, 109.
Bice, XVIII, 123.
Binefaceri, IV, 114.
Byrsa, colină în oraşul Cartagina, 106.
Biruinţă, XVIII, 122.
Biruitor, -oare, X, 118.
Biserică, -ci, 104; 105; XXI, 125.
Biserica Ortodoxă, 110.
Boală, 107; VIII, 116.
Bogăţie, 105; I, 112.
Botez, 106; 108; III, 113; XVIII, 122; XXI, 124.
Botezul sîngelui, 108; XVIII, 122.
Brînză, 107; IV, 115.
Brutalitate, III, 113.
Bucăţi de carne, IV, 114.
Bucurie, X, 118; XVIII, 122.
Bună voie, IV, 114; XVIII, 122; XXI, 124.
Bunică, V, 115.
Butuci, VIII, 117.

C

Calea speranţei, XV, 121.
Cancer facial, 106; 107.
Cap, capete, 107; 108; IV, 114; X, 118; XVIII, 122; XXI, 125.
Capitol, 104.
Carceră, 107.
Cartagina, 104; 106; 107; 108; 109.
Carte, 104.
Catehet, 105; 106; 107; 108.
Catehumen, -ni, 106; 108; II, 113; XX, 124.
Catehumenă, 106.
Cauză, 106; 107; I, 112; III, 113; IV, 114; VII, 117; XV, 121.
Călcîi, călcîie, 107; X, 118.
Căldură, VII, 116.
Cărţi, IV, 114.
Cer, IV, 114; XVIII, 122.
Ceres, zeiţă la romani, XVIII, 122.
Cetate, V, 115.
Cezar, rang imperial, 107; 108; XVI, 121.
Chateaubriand, scriitor francez, 109.
Chin, -uri, 104; III, 114; VIII, 117.
Chinuire, XX, 124.
Chip, 106.
Chiparoşi, XI, 119.
Cină, 108; XVII, 122.
Cincizecime, sărbătoare, 105.
Cinste, 105; I, 113; IV, 114; VII, 117; XVI, 121.
Cinstire, I, 112; XI, 119.
Circ, 108; XIII, 120.
Citire, I, 112.
Coastă, -te, 106; XXI, 125.
Colină, 106; XI, 118.
Comunitate creştină, 106.
Condamnare la moarte, 107.
Condiţie, 108.
Condiţie liberă, 106.
Conducător, -ri, 106.
Continuarea, XVI, 121.
Copil, copii, 106; 107; II, 113; III, 113—114; V, 115; VI, 115—116; VII, 116; VIII, 117.
Copilandru, 106.

Copilaş, VI, 116.
Copilă, IV, 115; XIX, 123.
Coroană, XIX, 123.
Credincios, -şi, 105; I, 113.
Credinţă, 105; 106; 107; I, 112; III, 113; IV, 114; V, 115; VI, 116; VII, 117; XVII, 122; XX, 124; XXI, 124—125.
Credincios, -şi, 105.
Credinţa creştină, 107.
Creştin, -ni, 105; 106; 107; 109; III, 113; VI, 115; IX, 117.
Creştinism, 104; 106.
Culoare, -ri, 109; VII, 116.
Cuminecare, 107; 108.
Cunoscut, -ţi, 106.
Curăţia, 105.
Curiozitate, XVII, 122.
Curse, IV, 114.
Cuşcă, XIX, 123.
Cuţite, IV, 114.
Cuvînt, cuvinte, III, 113; IV, 115; VII, 116; IX, 117; XVII, 122.
Cuvîntări, 108.

D

Daniel, profet, 107.
Dar, -uri, I, 112; III, 114.
Dată, 107.
Decennalia, zece ani de domnie, 105.
Deget, -te, 108; X, 118; XXI, 124.
Delattre, arheolog francez, 106.
Delehaye, H., 109.
Delir, 108.
Depărtare, VII, 116.
Descoperire, -ri, I, 113.
Desfăşurare, 104; II, 113; XVI, 121.
Diacon, -ni, 106; III, 114; VI, 116; X, 117.
Diavol, 106; 107; X, 118; XX, 123.
Dinocrate, copil, fratele Sf. Perpetua, care a murit la 7 ani de cancer facial, 107; VII, 116; VIII, 117.
Doamnă, IV, 114; V, 115.
Document, 104; 109.
Domnie, 105.
Domnul (ca Dumnezeu), 105; I, 112; III, 113; VII, 116; XI, 119; XV, 120—121.
Domnul Hristos, 104; I, 113; IV, 114; XI, 119; XV, 120—121; XVIII, 123.
Dorinţă, 106.
Dovadă, dovezi, III, 113.
Dragoste, 106.
Dreapta, XII, 119; XIII, 120.
Dreptate, XVIII, 122.
Dreptul sabiei (=jus gladii), de viaţă şi de moarte, VI, 116.
Drum, X, 116; XI, 118; XXI, 124.
Duh, în sens obişnuit, XX, 124.
Duh, Sfîntul Duh, 105; I, 112; III, 113; XVI, 121; XXI, 125.
Duhul necurat (diavolul), XXI, 125.
Dumnezeu, 105; 107; I, 112—113; V, 115; VI, 116; XII, 120; XIV, 120; XVIII, 122—123; XXI, 125.
Durere, III, 114; V, 115; VI, 116; IX, 117; XX, 123; XXI, 125.
Durerile naşterii, XV, 121.
Duşman, -ni, 108; XVII, 122.

E

Ecclesia = Biserică, 105.
Edict, 105.
Educaţie, II, 113.
Egiptean, 107; X, 118; XVIII, 122.
Episcop, 107; XIII, 120.
Epocă, 109.
Estradă, (în Cartagina), VI, 115; XIX, 123.
Ezitare, 108.
Exagerări, 109.
Exaltare, 109.
Executare, 107.
Extaz, XX, 124.

F

Familie, 105; II, 113.
Fapt, fapte, 105; I, 112.
Farmece, XVI, 121.
Faţă, feţe, 108; VII, 116; IX, 117; X, 118; XI, 118; XII, 119; XVII, 122.
Făgăduinţă, XI, 119.
Februarie, 109; 110.
Felicitas, 104; 106; 108; 109; 110; II, 113; XV, 120; XVIII, 122; XX, 123.
Femeie, femei, 106; 108; XV, 121; XVIII, 122; XX, 123; XXI, 125.
Fericire, XVII, 122.
Fetiţă, 108; XV, 121.
Fiare (instrumente de fier), IV, 114.
Fiare sălbatice, 107; 108; VI, 116; X, 118; XIV, 120; XV, 121; XVIII, 122; XIX, 123; XX, 123; XXI 124.
Fideicommissium = testament, 105.
Figură, -ri, 109.
Fiică, fiice, I, 112; V, 115; X, 118; XV, 121.
Fiinţă, IX, 117.
Fiu, fii, 107; I, 112—113.
Fiul (ca Dumnezeu), XXI, 125.
Fîntînă, VII, 116; VIII, 117.
Floare, -ori, XI, 119.
Floarea vîrstei, V, 115.
Foame, III, 114.
Folos, I, 113; VII, 117.
Forul din Cartagina, 107; VI, 115.
Formă, 104.
Frate, -ţi, 106; 107; I, 113; II, 113; III, 114; IV, 114—115; V, 115; VII, 116; XIII, 120; XVI, 121; XX, 124.
Frămîntare, XV, 120.
Frigia, provincie romană în Asia Mică, 104.
Frunze, XI, 119.

G

Gesturi, XVIII, 122.
Geta, cezar, fiul împăratului Septimiu Sever, 107; 108; VII, 117.
Gît, 108; XXI, 125.
Gladiator, -ri, 108; X, 118; XVIII, 122—123; XXI, 125.
Glas, XII, 119.
Glorie, XVI, 121; XX, 123.
Grădină, IV, 114; XI, 119; XIII, 120.
Greutate, XV, 121.
Grijă, -ji, III, 114; VI, 116.
Guvernator, 107.

H

Haină, -ne, 106; IV, 114; X, 117; XX, 123—124.
Haină de purpură, X, 118.
Har, 105; I, 112; XIV, 120; XV, 120.
Harul lui Dumnezeu, I, 112.
Hilarianus, procurator în orașul Cartagina, 107; VI, 116; XVIII, 122.
Hotărîre, XVIII, 122.
Hristos, 104; 108; XV, 121; XVII, 122.

I

Idee, idei, 104; 109.
Iisus Hristos, 106; I, 113; IV, 114; XVIII, 122; XXI, 125.
Imperiul roman, 104.
Indignare, 107.
Inel, 108; XXI, 124.
Inimă, inimi, 104; 109; XXI, 124.
Inscripție, 106.
Instrumentum Ecclesiae — Scriptura Bisericii, 105.
Interogatoriu, 107.
Interzicere, 105.
Introducere, 105.
Ioil, profet, 105.
Instrumente de fier, IV, 114.
Ipoteză, 109.
Iritare, 107.
Istoric, -ci, 105; 108; 109.
Istorie, 104.
Istorisire, 104; 109.
Iubire, 108; III, 113; V, 115; XXI, 124.

Î

Îmbrăcăminte, 107.
Împărat, -ți, 104; 105; 107; 109.
Împărtășanie, 106.
Împărtășire, 107.
Împrejurimi, VI, 115.
Înălțime, VII, 117; X, 118; XI, 119.
Încălțăminte, X, 117—118.
Început, 104; 105; XIX 123; XX, 123.
Încetare, XI, 119; XII, 119.
Închisoare, 106; 107; III, 113; VI, 116; VII, 117; IX, 117; X, 117; XI, 119; XIV, 120; XVI, 121; XVIII, 122.
Încredere, IV, 114.
Îndoială, 104.
Înfățișare, 107; X, 118; XVIII, 122.
Îngeri, 107; XI, 119; XII, 119; XIII, 120
Înghițitură, 107; IV, 115.
Înnoire, 105.
Înrîurire, 104.
Însărcinare, XVI, 121.
Însemnătate, I, 112.
Însoțitoare, XV, 121.
Însoțitori, XV, 121.
Înștiințare, XVI, 121.
Întindere, XI, 119.
Întristare, XV, 121.
Întuneric, III, 113.

J

Jocuri de circ, 108.
Jocuri publice, X, 118.
Jocundus, martir, 107; XI, 119.
Judecată, V, 115.
Judecata lui Dumnezeu, XVII, 122.
Justiția romană, 108.

L

Labriolle, Pierre de, istoric francez, 109.
Lacrimă, -mi, 107; 109; V, 115.
Lance, -ci, IV, 114.
Lapte, 107; IV, 115, XX, 123.
Laturi, IV, 114.
Legile romane, XV, 121.
Leopard, 108; XIX, 123; XXI, 124.
Libertate, XVI, 121; XVIII, 122.
Limba latină, 104; 105; 109.
Linie, 109.
Liniște, X, 118.
Lipsă, III, 113.
Literatura creștină, 109.
Lînă, 107.
Loc, III, 114; VI, 116; VII, 116; VIII, 117; XII, 119; XXI, 124.
Loc întunecos, VIII, 116.
Locaș, XII, 119.
Locuri stîncoase, X, 117.
Locțiitor, IX, 117.
Lucrare, -ări, 105; I, 112.
Lucrare sfințitoare, 105.
Lucru, XVIII, 122.
Lume, 105; I, 112; IV, 115; XI, 119; XIII, 120; XIV, 120.
Lumină, XI, 119; XII, 119.
Lună (a anului), 108; XV, 120—121.
Luptă, X, 118.

M

Mamă, 106; II, 113; III, 114; V, 115.
Mandat, 105.
Mandatum, 105.
Margine, VII, 116; VIII, 117.

Martie, 104; 107; 108; 109.
Martir, -ri, 104; 105; 106; 107; 108; 112; I, 112; XI, 119; XIII, 120; XIV, 120; XX, 123; XXI, 124.
Martirii lui Chateaubriand, 109.
Martiriu, 104; 106; 108; 109; II, 113.
Martirologiul Ieronimian, 109.
Martiriul Sfintelor Perpetua şi Felicitas, 109; 112.
Martirologiul Sfîntului Policarp, 109.
Martor ocular, 104; 109.
Masa dragostei (agapă), 108; XVII, 122.
Masă liberă, XVII, 122.
Matroană romană, 105; II, 113.
Măreţie, XVI, 121.
Mărime, IV, 114; X, 118.
Mărire, I, 113.
Mărturie, -rii, 104; 105; 107; I, 112—113; XVI, 121; XXI, 124—125.
Mere de aur, X, 118.
Mijloc, 108; VIII, 117; X, 118.
Milă, V, 115; VI, 115.
Minte, 108; VII, 116; XVII, 122.
Mireasă, XVIII, 122.
Miros, XIII, 120.
Mistreţ, XIX, 123.
Mişcare, -ri (cu sens de răscoală), 105.
Mînă, mîini, 104; 108; II, 113; IV, 115; V, 115; X, 118; XI, 118; XII, 119; XX, 123; XXI, 125.
Mîndrie, V, 115.
Moarte, 107; 108; VI, 116; VII, 116; XIV, 120; XV, 121; XIX, 123.
Moaşă, XVIII, 122.
Moment, 106.
Montanism, erezie ivită în provincia romană Frigia, în secolul al II-lea, 104.
Mormînt, -te, 106, 108.
Mucenici, I, 113.
Mucenicie, IX, 117; X, 118; XV, 121; XVI, 121; XXI, 125.
Mulţime, 108; III, 113; VI, 115; X, 118; XVII, 122; XVIII, 123; XX, 123—124; XXI, 124.
Mulţumire, III, 113.
Muşcătură, 108; XIX, 123; XXI, 124.

N

Naştere, 107; 108; XVI, 121; XVIII, 122; XX, 123.
Nădejde, I, 112.
Neam, V, 115.
Necredincios, -şi, I, 113.
Nedreptate, XVIII, 122.
Neînţelegere, XIII, 120.
Nelegiuiţi, XV, 121.
Nisip, X, 118.
Noapte, VII, 116—117.
Noul Testament, 104.
Nuia, VI, 116; X, 118.
Nume, 106; 108; III, 113; IV, 114.

O

Oaie, oi, 107; IV, 115.
Obicei, XX, 123.
Ochi, III, 113; XVIII, 122; XXI, 124.
Om, oameni, 105; I, 112; IV, 115; V, 115; VII, 116; XIII, 120; XVI, 121.
Operă literară, 109.
Optatus, episcop, 107; XIII, 120.
Osîndiţi, XVI, 121.

Q

Quintus, martir, 107; XI, 119.

P

Pace, X, 118; XXI, 125.
Palat, -te, 106; III, 114.
Paradis, 106; 107; XI, 119; XIII, 120.
Parcurs, 106.
Parte, 104, 105.
Partide, XIII, 120.
Pas, XVIII, 122.
Patimă, -mi (ca suferinţă), 104.
Patimile Domnului, XVIII, 123.
Paznici, XV, 121.
Păgîn, -ni, 107; 108.
Pămînt, VI, 116; IX, 117; X, 118; XIX, 123.
Păr, perii capului, 106; 107; V, 115; XII, 119; XX, 123.
Părere, 109.
Părinţi, 106.
Părtăşie, I, 113.
Păstor, 106; IV, 114.
Păstorul lui Herma, 104.
Pătimire, -ri, 108; III, 113; V, 113; XV, 121; XVII, 122; XIX, 123; XX, 124.
Pedeapsă, 107; VIII, 117.
Pereţi, XII, 119.
Perpetua şi Vibia Perpetua, 104; 105; 106; 107; 108; 109; 110; II, 113; IV, 114; X, 118; XI, 119; XII, 119; XIII, 120; XIV, 120; XVI, 121; XVIII, 122; XX, 123—124; XXI, 125.
Persecuţie, 109.
Piatră funerară, 106.
Piaţă publică (din Cartagina), VI, 115.
Picior, picioare, V, 115; X, 118, XII, 119; XIII, 120; XX, 123.
Piept, VI, 116; X, 118.
Pildă, -de, I, 112.
Pilde de credinţă, 105; I, 112.
Poartă, porţi, X, 118; XII, 119; XIII, 120; XVIII, 122; XXI, 124.
Policarp, 109.
Pomponius, diacon în Biserica din Cartagina, 106; III, 114; VI, 116; X, 117.
Popor, 107; VI, 115; X, 118; XIII, 120; XXI, 124.
Populaţie, 105.
Porc mistreţ, XIX, 123.
Practici encratiste (— de înfrînare), 107

Practici montaniste, 107; 108.
Preot, -ți, 107; XIII, 120.
Preoții lui Saturn, XVIII, 122.
Preoteasă, XVIII, 122.
Preț, I, 112.
Pricină, I, 112; III, 114; V, 115.
Prieten, -ni, 106; 108; XVIII, 122.
Prigoană, 107; XI, 119.
Prigonitor, -ori, III, 113.
Privire, XVIII, 122.
Proconsul, 106; 107.
Procurator, 107; VI, 116.
Profeție, -ții, I, 112.
Proorocie, 107.
Provincie, 104.
Prozelitism, 105.
Psalmi, XVIII, 122.
Pudens, soldat roman din Cartagina, 108; IX, 117; XXI, 124.
Pumni, X, 118.
Putere, 104; I, 112; IX, 117; X, 117; XX, 123; XXI, 125.
Putință, XVII, 122.

R

Ramură, X, 118.
Rană, 108; VII, 116; VIII, 117; XXI, 123.
Răposat, VI, 116.
Răsărit, XI, 118.
Răspundere, 106.
Răstimp, III, 113.
Realitate, 109.
Referință, 107.
Relief, 105.
Reprezentare, I, 112.
Retorică, 109.
Rețele, XX, 123.
Revărsare, I, 112.
Revocatus, martir, 106; 108; II, 113; XVIII, 122; XIX, 123.
Rînă, XX, 123.
Rînd, VI, 115.
Rîs, XVII, 122.
Roabe, I, 112.
Robi, I, 112.
Rude, 106; IX, 117.
Rugăciune, VII, 116—117; XV, 121.
Rugăciuni publice, 105.
Rugăminte, -ți, 107.
Rusticus, catehumen în Cartagina, 108; XX, 124.
Rușine, V, 115; XX, 123.

S

Sabie, IV, 114; VI, 116; X, 118; XIV, 120; XXI, 124.
Salus imperatorum — sănătatea împăraților, 105.
Sanavivaria, poartă la amfiteatrul din Cartagina, X, 118; XX, 124.
Sarcină, XIV, 121.
Saturn, zeu la romani, XVIII, 122.
Saturninus, martir, 106; 107; 108; II, 113; XI, 19; XVIII, 122; XIX, 123.
Saturus, martir, 104; 105; 106; 107; 108; IV, 114; XI, 118; XIV, 120; XVII, 122; XVIII, 122; XIX, 123; XXI, 124—125.
Sălbăticie, XX, 124.
Sănătate, 105.
Sănătatea împăraților, 105; VI, 113.
Sărbătoare, -ri, 105.
Sărbători militare, VII, 117.
Sărutul păcii, XII, 119; XXI, 125.
Scară de bronz, IV, 114.
Scaun, -ne, 106; 107.
Scaunul de Judecată, V, 115.
Scenă, XIX, 123.
Sclav, 106.
Sclavie, II, 113.
Sclavă, 106; 108.
Scop, I, 112; XX, 123.
Scriere, 104.
Scris, 105; I, 112.
Scriitor, -ri, 104; 107; 108.
Scriptura Bisericii, 105; I, 112.
Secol, secole, 104; 109.
Sectă, 107.
Secundulus, martir, 106; 107; II, 113; XIV, 120.
Semn, 108; VIII, 122; XVIII, 122; XXI, 124.
Sentință, VI, 116.
Septimiu Sever, împărat roman, 104; 105; 107.
Sex, XX, 123.
Sfințire, 105.
Sfînt, Sfînt, Sfînt, XII, 119.
Sfîrșit, 107; XVIII, 122; XXI, 124.
Simplitate, 109.
Simțăminte, 104.
Simțire, 104; II, 113.
Sinaxarul Constantinopolitan, 109.
Situație, 106.
Sîn, sîni, VI, 116; XX, 123.
Sînge, 104; 108; XV, 121; XVIII, 122; XXI, 124.
Slavă, XXI, 125.
Slava Domnului, I, 113; XXI, 125.
Slava lui Dumnezeu, I, 112.
Slăbiciune, I, 112.
Slujitor, -ri, X, 118.
Soldat, -ți, 108; III, 113; IX, 117; XXI, 124.
Somn, XX, 123.
Soră, 108; IV, 111; XV, 120.
Spectacol, XIV, 119; XIX, 122; XXI, 124.
Speranță, IV, 115; XV, 121.
Spirit, 104.
Sprijinitori, X, 118.
Statornicie, XVI, 124; XVII, 122.
Statură, VII, 116.
Stil, 109.
Stînga, XII, 119; XIII, 120.

Strălucire, XVIII, 122.
Suferinţă, -ţe, 104; 108; VI, 116; VII, 116.
Suflet, XVI, 124; XXI, 125.
Sutaş, IX, 117.

T

Tabără, (militară), VII, 117.
Tată, 106; 107; II, 113; III, 113; V, 115; VI, 115—116; IX, 117.
Tatăl (ca Dumnezeu), XXI, 125.
Tăcere, XXI, 125.
Tăierea capului, XXI, 125.
Teamă, XVIII, 122.
Temniţă, 106.
Tertius, diacon în Biserica din Cartagina, 106; III, 114.
Tertulian, scriitor bisericesc, 104; 105; 107; 108; 109.
Tertulianişti, sectă montanistă, adepţii lui Tertulian, 107.
Testament, 105; XVI, 121.
Text, 105; 107; 109.
Thuburbo Minus, azi Tebourba, oraş lîngă Cartagina, în provincia romană Africa, 105; 106.
Timinianus, Minucius, procurator în Cartagina, 107; VI, 116.
Timp, -uri, 104; 108; 109; I, 112; VI, 113; IX, 117; XXI, 124.
Tînăr, -ri, 104; 105; 106; 108; I, 109; II, 116; X, 118; XII, 119.
Tovarăş, -şi, 108.
Tovarăşă, II, 113; XV, 121.
Treaptă, IV, 114; VI, 115.
Trecut, I, 112.
Tribun, XVI, 121; XVIII, 122.
Tron, XII, 119.
Trup, 105; I, 112; III, 113; IV, 114; VII, 116; VIII, 117; XI, 118; XII, 120; XIV, 120; XX, 124.
Tunică, XX, 123.

U

Ucidere, XXI, 124.
Uimire, X, 118.
Untdelemn, X, 118.
Urcior, III, 113.
Urmaş, -şi, 105; I, 112.
Urmele, XX, 124.
Urs, 108; XIX, 123.
Uşa, X, 117.

V

Vacă, 108; XX, 123—124.
Val de neo-profetism, 104.
Valoare istorică, 109.
Valoare literară, 109.
Vas, III, 113; VIII, 117.
Vedenie, -nii, I, 112; IV, 114; XI, 118; XIV, 120.
Vechime, I, 112.
Vecii vecilor, I, 113; XXI, 125.
Veşminte, XII, 119; XVIII, 122.
Viaţă, VI, 116; XIV, 120; XVIII, 122.
Vigoare, 104.
Vise, visuri, I, 112.
Viu, vii, XI, 119.
Viziune, 104; 105; 106; 107; 108; X, 117.
Vînător, XIX, 123.
Vîrstă, V, 115.
Voie, IV, 114; XVIII, 122; XXI, 124.
Vota publica — rugăciuni publice la romani, 105.
Vrednicie, I, 112.
Vreme, vremi, I, 112.

Z

Zăpadă, 107.
Zeiţă, XVIII, 122.
Zi, zile, 104; 105; 107; 108; I, 112; III, 113; V, 115; VI, 115; VII, 116—117; VIII, 117; IX, 117; X, 117; XV, 121; XVIII, 122; XIX, 123.
Ziua Cincizecimii, 105.
Ziua judecăţii, 108; XVII, 122.
Ziua martiriului, 104.
Ziua mucenicie, IX, 117.
Ziua de naştere, 108; VII, 117; XVI, 121.
Zidire morală, 105.
Zidire sufletească, 105; I, 112.
Zăpadă, 107; XII, 119.
Zeu, zei, XV, 121.
Zvon, V, 115; VI, 115.

7

MARTIRIUL SFÎNTULUI PIONIU, PREOT, ŞI AL CELOR DIMPREUNĂ CU EL

(† 12 martie 250)

INTRODUCERE

Sfîntul Pioniu, preot al Bisericii Universale din Smirna, în Asia proconsulară, a suferit martiriul pentru Hristos la 12 martie 250, în timpul grelei persecuţii pornită de împăratul roman Deciu (249—251) contra creştinilor [1]. *El a fost arestat de autorităţile din Smirna în ziua pomenirii fericitului martir Policarp, la 23 februarie 250, împreună cu Sabina mărturisitoarea, care în timpul procesului a primit şi numele de Teodota, cu Asclepiade, Macedonia şi Limn, de asemenea preot al Bisericii Universale din Smirna* [2].

Autorul necunoscut al Martiriului Sfîntului Pioniu şi al celor dimpreună cu el *a utilizat la compunerea textului mai multe piese autentice şi anume :*

O scriere autobiografică, lăsată de preotul Pioniu, care a fost integrată în textul martiriului ; [3]

Două procese-verbale din partea autorităţilor romane din Smirna. În primul proces-verbal s-au consemnat răspunsurile date de Pioniu, ale muceniţei Sabina şi ale martirului Asclepiade la interogatoriul luat de Polemon, paznicul templului roman din Smirna, care i-a îndemnat pe martiri să cinstească pe împărat şi să aducă jertfe zeilor [4]. *În al doilea proces-verbal, s-au consemnat răspunsurile Sfîntului Pioniu la al doilea interogatoriu făcut de Julius Prochus Quintillianus, proconsulul Asiei (249—250), care a venit de la Efes la Smirna în acest scop şi a condamnat pe Sfîntul Pioniu la moarte prin ardere pe rug* [5].

---

1. *Martiriul Sf. Pioniu*, XIX, 5 şi XXIII, ed. H. Musurillo, *op. cit.*, p. 160 ; 164—166.
2. *Ibidem*, II, 1, ed. cit., p. 136.
3. *Ibidem*, I, ed. cit., p. 136 : τὸ σύγγραμμα τοῦτο κατέλιπεν.
4. *Ibidem*, IX, 1—9, ed. cit., p. 146—148.
5. *Ibidem*, XIX şi XX, ed. cit., p. 160—162.

O lungă cuvîntare a Sfîntului Pioniu ţinută în închisoare în faţa creştinilor care au venit să-l viziteze [6].

O introducere, legătura părţilor componente ale textului martiriului şi istorisirea scenei finale a arderii pe rug a Sfîntului Pioniu, care aparţin autorului anonim al Martiriului Sfîntului Pioniu şi al celor dimpreună cu el [7]. *El face parte dintre martorii oculari, care au asistat la martiriul Sfîntului Pioniu.*

Preotul Pioniu din Smirna era un bărbat cult, care cunoştea foarte bine Vechiul şi Noul Testament. După arestare, el şi ceilalţi martiri au fost duşi cu lanţuri de gît de paznicul templului Polemon în piaţa din Smirna ca să se apere în faţa unei mari mulţimi. În lunga cuvîntare ţinută, Sfîntul Pioniu mustră cu asprime pe iudei pentru că nu înţeleg că Iisus Hristos este Mesia, Cel prezis de prooroci, iar păgînilor, greci şi romani, le explică de ce creştinii nu pot adora zeii [8].

Din textul martiriului putem cunoaşte şi sentimentele şi atitudinea păgînilor faţă de creştini, care evoluaseră cu mult, în comparaţie cu atitudinea păgînilor din timpul Sfîntului Policarp, ars pe rug în piaţa din Smirna la 23 februarie 155. Autorităţile romane şi populaţia păgînă doreau acum reîntoarcerea preotului Pioniu şi a celorlalţi martiri la credinţa greco-romană, decît osîndirea lor la moarte. Unii dintre păgîni îl rugau pe Pioniu să se lepede de Hristos şi-i spuneau: «Crede nouă, Pioniu, că noi te iubim şi pentru multe eşti vrednic să trăieşti, mai ales pentru curăţia şi bunătatea ta. Este bine să trăieşti şi să vezi această lumină».

Iar Pioniu le-a răspuns: «Şi eu spun că este bine să trăieşti, dar noi dorim binele acela care este mai mare. Dorim şi lumina, dar cea adevărată» [9].

A urmat apoi interogatoriul preotului Pioniu, al Sabinei, numită acum Teodota, pentru a scăpa de urmărirea stăpînei sale nelegiuite, Polita, care o asuprea, şi al creştinului Asclepiade, de către Polemon, paznicul templului din Smirna, iar răspunsurile lor au fost trecute de grefierul public într-un proces verbal. Martirii au declarat că sînt creştini, adoră pe Iisus Hristos, Fiul lui Dumnezeu, şi au refuzat să aducă jertfe zeilor [10].

În urma celor declarate, au fost duşi la închisoarea oraşului, unde erau foarte înghesuiţi, pînă la înăbuşire. În închisoare, au găsit pe Limn,

6. *Ibidem*, XII—XIV, ed. cit., p. 150—156.
7. *Ibidem*, I, 1—2; XXI—XXII, ed. cit., p. 136; 162—166.
8. *Ibidem*, IV şi V, ed. cit., p. 138—144.
9. *Ibidem*, V, 3—4, ed. cit., p. 142.
10. *Ibidem*, IX, 1—9, ed. cit., p. 146—148.

preotul Bisericii Universale din Smirna, pe Macedonia mărturisitoarea din satul Carina și pe un frigian numit Eutihian din secta montaniștilor [11], *apărută în Frigia după 172, ca un val de neoprofetism în Biserica veche, ale căror învățături erau contrare învățăturii adevărate a Bisericii referitoare la Sfîntul Duh.*

Preotul Pioniu și ceilalți martiri au fost vizitați la închisoare de creștini, atît de cei evlavioși și statornici în credință, cît și de cei ce se lepădaseră de nevoie de Hristos, în timpul asprei persecuții a împăratului Deciu, care, din cauza apostaziei lor, au făcut plînset mare. Sfîntul Pioniu, plîngînd, le-a ținut tuturor o lungă și interesantă cuvîntare, plină de citate din Vechiul și Noul Testament, îndemnîndu-i pe toți la pocăință ca pe niște copii ai săi «pe care-i va naște din nou în dureri, pînă ce Hristos va lua chip în ei» [12]. *Apoi a îndemnat pe toți să plece din închisoare. S-a prezentat îndată după aceasta paznicul templului Polemon, însoțit de ofițerul de cavalerie Teofil, împreună cu alți persecutori și mulțime mare, încercînd să-i convingă pe martiri să renege pe Hristos, dîndu-le ca exemplu pe episcopul Euctimon, care s-a lepădat de Hristos și a adus jertfă la templul zeiței Nemesis din Smirna, un miel. Dar Sfîntul Pioniu a făcut apel la judecata proconsulului Asiei care locuia la Efes. Fiind îmbrîncit, Sfîntul Pioniu a fost dus din închisoare cu forța în piață, la templul zeiței Nemesis, unde un oarecare funcționar, Lepidus, l-a întrebat de ce creștinii nu adoră zeii și ce Dumnezeu adoră ei. Apoi Lepidus a început să-l blesteme. Iar Sfîntul Pioniu le-a răspuns tuturor păgînilor, spunînd: «Respectați religia, cinstiți dreptatea, cunoașteți suferințele altora, urmați legile voastre (legile romane)...»* [13].

Un oarecare Rufin din mulțime, care se credea vestit prin oratorie a început să-și bată joc de Sfîntul Pioniu. Iar acesta i-a răspuns astfel: «Acestea sînt dovezile tale?... Socrate n-a suferit asemenea insulte din partea atenienilor. Acum toți sînteți pîrîtorii Anytos și Melitos? Oare Socrate, Aristide, Anaxarh și ceilalți filozofi se preamăreau în deșert, după voi, cînd practicau înțelepciunea, dreptatea și tăria sufletească?» [14] *Un altul din mulțime, Terentius, a strigat: «Să știți că acesta înfricoșează pe ceilalți să nu sacrifice zeilor»* [15].

---

11. *Ibidem*, XI, 2, ed. cit., p. 150.
12. Gal. IV, 19; *Ibidem*, XII, 4, ed. cit., p. 150. Întreaga cuvîntare a Sf. Pioniu se află în cap. XII—XIV, ed. cit., p. 150—156.
13. *Ibidem*, XVI, 1—6, ed. cit., p. 156—158; XVIII, 13—14, ed. cit., p. 160.
14. *Ibidem*, XVII, 1—3, ed. cit., p. 158.
15. *Ibidem*, XVIII, 3, ed. cit., p. 158.

Li s-au pus apoi coroane pe cap, dar martirii le-au rupt și le-au aruncat. Un slujbaș al statului le-a poruncit să mănînce din cele jertfite idolilor, dar nici unul nu s-a apropiat, strigînd, noi sîntem creștini, *încît le-a mîncat singur* [16].

Văzînd autoritățile romane că nu reușesc să-i înduplece să jertfească zeilor, i-au adus din nou în închisoare, așteptînd sosirea proconsulului Asiei care locuia la Efes, ca să-i judece.

În sfîrșit, a sosit proconsulul Julius Proclus Quintillianus, care a făcut interogatoriul Sfîntului Pioniu, iar pentru că acesta s-a împotrivit să aducă jertfe zeilor, l-a condamnat la moarte prin ardere de viu în amfiteatrul din Smirna [17]. *Sentința s-a citit în* latinește *și s-a executat imediat. El a fost pironit prin cuie pe un stîlp, apoi s-a dat foc rugului, murind cu curaj și cu credință desăvîrșită în Dumnezeu, în mîinile Căruia și-a încredințat sufletul. Odată cu Sfîntul Pioniu a fost ars pe rug de viu și un oarecare preot din secta marcioniților, adepții ereticului Marcion (sec. II), în ziua de 12 martie 250, în timpul celui de al doilea consulat al împăratului Gaius Mesius Quintus Trajanus Decius și cel de al treilea al lui Vettius Gratus* [18]. *Autorul nu ne mai spune ce s-a mai întîmplat cu Sabina, Asclepiade și ceilalți martiri.*

Istoricul Eusebiu de Cezareea, însă, pune la sfîrșitul domniei împăratului Marcu Aureliu (161—180), moartea martirică a Sfîntului Pioniu,

---

16. *Ibidem*, XVIII, 4—6, ed. cit., p. 158.

17. *Ibidem*, XIX, 1—13, XX, 1—7, ed. cit., p. 160—162.

18. *Ibidem*, XXIII, ed. cit., p. 164—166. Pentru proconsulul Asiei Julius Proclus Quintillianus (249—250), vezi: D. Magie, *Roman Rule in Asia Minor*, t. II, Princeton, 1950, p. 1586; H. Musurillo, *op. cit.*, p. 29, n. 11 și 165, n. 54.

Studii pentru Sf. Pioniu și cei dimpreună cu el: Marta Sordi, *I rapporti fra il Cristianesimo e l'impero dai Severi a Gallieno*, in *Aufstieg und Niedergang der römischen Welt*, Berlin — New York, 1979, p. 359—364; Idem, *La data dell'editto di Decio e il significato della persecuzione anticristiana*, în «Rivista di storia della Chiesa in Italia», XXXIV, (1980), p. 451—461; Idem, *Il Cristianesimo e Roma*, Bologna, 1965; R. Rémondon, *La crise de l'Empire romain, de Marc Aurèle à Anastase* (coll. Nouvelle Clio, 11), 2-e éd., Paris, 1970; P. Petit, *Histoire générale de l'empire romain*, Paris, 1974, p. 450—451; O. Giordano, *I cristiani nel III secolo. L'edito di Decio*, Messina, 1967, p. 117—163; A. Alföldi, *Studien zur Geschichte des 3. Jahrhunderts n. Chr.*, Darmstadt, 1967, p. 180—209; Idem, *Zu den Christenverfolgung in der Mitte des 3. Jahrhunderts*, în «Klio» 31 (Leipzig, 1938), Heft 3, p. 323—348; L. Robert, *Recherches épigraphiques (IV—IX)*, în «Revue des Études anciennes», LXII (1960), p. 319, n. 1, menține data Sf. Pioniu sub împăratul Deciu, în 250; J. Lebreton et J. Zeiller, *De la fin du 2-e siècle à la paix constantinienne*. t. II, de *L'Histoire de l'Eglise* de A. Fliche et V. Martin, Paris, 1935, p. 149; E. Liesering, *Untersuchungen zur Christenverfolgung des Decius*, Würtzburg, 1933; L. Wohleb, *Die Überlieferung des Pionios-Martyrums*, în «Römische Quartalschrift», 37 (1929), p. 173—177; H. Delehaye, *Les passions des martyrs...* p. 21—54; P. Allard, *Histoire des persécutions pendant la première moitié du troisième siècle*, Paris, 1905, p. 404—418; J. A. Gregg, *The Decian Persecution, 1898*; O. von Gebhardt, *Das Martyrium des heiligen Pionius*, în «Archiv für slavische Philologie», 18 (1896), 1—2, p. 156—171.

în cinstea căruia se exprimă astfel: «Măriturisirile sale amănunțite, îndrăzneala cuvîntului său, apărarea credinței în fața poporului și a magistraților, cuvîntările de învățătură adresate poporului și încă încurajarea celor ce căzuseră de la credință în timpul persecuțiilor, îndemnurile adresate în închisoare fraților care veneau la el, suferințele pe care le-a îndurat apoi, chinurile care se adăugară altora, rănile făcute de cuie, curajul său pe rug, moartea sa după toate suferințele, se găsesc scrise toate în cartea care i-a fost consacrată» [19]. *Lucrarea lui Eusebiu s-a pierdut.*

P. Orgels, urmînd indicațiile lui Eusebiu, fixează data martiriului Sfîntului Pioniu și al celor dimpreună cu el la 12 martie 180, «cîteva zile înaintea morții împăratului Marcu Aureliu, cîteva luni înaintea morții martirilor scilitani» [20]. *Aceasta însă este o datare eronată, deoarece la sfîrșitul textului martiriului Sfîntului Pioniu ni se indică data exactă: patru zile înainte de idele lunii martie, în al doilea consulat al împăratului Deciu, adică 12 martie 250* [21].

Sinaxarul constantinopolitan *pune data morții martirice a Sfîntului Pioniu la 11 martie 250* [22], Bibliotheca hagiographica Graeca *la 12 martie 250* [23]; Martirologiul Ieronimian [24], *la 12 martie 250*; Bibliotheca hagiographica Latina, *la 1 februarie 250* [25]. *Noi am rămas la data de 12 martie 250, așa cum indică actul Martiriului Sfîntului Pioniu.*

Sfîntul Pioniu, preot renumit al Bisericii Universale din Smirna, este un caracter energic, un bărbat cult, care cunoștea bine sensurile cele mai fine și profunde ale cărților Vechiului și Noului Testament și era înzestrat cu tărie sufletească și cu o credință arzătoare în dumnezeirea Domnului Hristos, pentru Care și-a dat viața ca martir cu un curaj care a uimit pe păgîni. Istorisirea patimilor sale și ale celor dimpreună cu el este adevărată, vie, nu inventată și ea prezintă mare valoare istorică,

---

19. Eusebiu, *Ist. Bis.*, IV, 15, 47, ed. G. Bardy, t. I, Paris, 1952, p. 189—190.

20. P. Orgels, *La véritable date du martyre de S. Polycarpe (23 février 177)*, în «Analecta Bollandiana», LXIX (1951), p. 12—13, n. 2; H. Grégoire, P. Orgels, et J. Moreau, *Les martyrs de Pionios et de Polycarpe*, în «Bulletin de la Classe de Lettres et des Sciences morales et politiques de l'Académie royale de Belgique», XLVII (1961), no. 3, p. 72—83; J. Vogt, *Christenverfolgung*, în «Reallexikon für Antike und Christentum», t. II, Stuttgart, 1958, col. 1175, datează greșit martiriul Sf. Pioniu sub împăratul Aurelian (270—275).

21. *Martiriul Sf. Pioniu*, XXIII, ed. H. Musurillo, ed. cit., p. 166.

22. *Sinaxarium Ecclesiae Constantinopolitanae*, ed. H. Delehaye, p. 529.

23. *Bibliotheca hagiographica Graeca*, ed. Fr. Halkin, t. II. p. 210.

24. *Martyrologium Hieronymianum*, ed. J. B. de Rossi et L. Duchesne, t. I, p. 31; ed. H. Delehaye et H. Quintin, t. II, p. 140.

25. *Bibliotheca hagiographica Latina*, ed. Socii Bollandiani, t. II, p. 996.

deoarece ne dă informații dintre cele mai prețioase despre creștinii care au suferit martiriul în timpul grelei persecuții dintre anii 249—251 pornită contra Bisericii creștine de împăratul Deciu.

* *

La traducerea de față, am folosit următoarele ediții : ed. Panaiot C. Hristu, Τὰ Μαρτύρια τῶν ἀρχαίων Χριστιανῶν... *text în limba greacă veche cu traducere în limba neogreacă, Tesalonic, 1978, p. 130—179 ; ed. H. Musurillo,* op. cit., *p. 136—167, text grec cu traducere engleză ; R. Knopf-G. Krüger-G. Ruhbach,* op. cit., *p. 45—57, text grec ;* Acta Sanctorum Propylaeum Decembris, *ed. H. Delehaye, Bruxelles, 1940, 1 febr. p. 44 : Pionius ; J. Bollandus,* Acta Sanctorum, *t. I, februarie, Paris, 1863, p. 37—46 ; Th. Ruinart,* op. cit., *p. 188—198, text latin.*

Am consultat traducerile : P. Hanozin, op. cit., *p. 95—116, trad. franceză ; A. Hamman,* op. cit., *p. 109—127, traducere italiană, care fixează data martiriului Sf. Pioniu la 1 februarie 250; Ildefonso Clerici,* op. cit., *p. 193—219 ; G. Rauschen,* Echte alte Märtyrerakten. Die Akten der Kirchenväter, *Band 14, Kempten und München, 1913, p. 57—78 ; H. Leclercq,* Les martyrs, *t. II, troisième siècle : Paris, 1903, p. 68—88.*

Nu avem nici o traducere în limba română. Traducerea noastră este cea dintîi.

MARTIRIUL SFÎNTULUI PIONIU PREOTUL ŞI AL CELOR DIMPREUNĂ CU EL

(12 martie 250)

I.

1. Apostolul ne îndeamnă să ne aducem aminte de Sfinţi [1], cunoscînd că făcînd pomenirea celor ce au trăit după cuviinţă şi cu toată inima în credinţă, se întăresc cei ce vor să-i imite la săvîrşirea faptelor celor bune.

2. Se cuvine să ne amintim mai ales de martirul Pioniu, pentru că, pe cînd vieţuia în lume, a întors pe mulţi de la rătăcire [2], făcîndu-se pentru fraţii noştri bărbat apostolic, şi la sfîrşit, cînd a fost chemat la Domnul şi a mărturisit că este creştin, *a lăsat această scriere* spre încurajarea noastră, pentru ca să avem şi acum amintirea învăţăturii lui.

II.

1. În timpul persecuţiei lui Deciu (249—251), a doua zi din luna a şasea, fiind Sîmbăta cea mare, în ziua pomenirii fericitului martir Policarp (23 februarie 250), au fost arestaţi (la Smirna) preotul Pioniu, Sabina mărturisitoarea, Asclepiade, Macedonia şi Limn, preotul Bisericii Universale.

2. Pioniu, deci, cu o zi înainte de sărbătoarea lui Policarp, a cunoscut prin vedenie că ei vor fi arestaţi în această zi.

3. Fiind deci împreună cu Sabina şi Asclepiade în post, pentru că el ştia că a doua zi ei trebuie să fie arestaţi, luînd trei lanţuri împletite, le-a pus în jurul gîtului său, al Sabinei şi al lui Asclepiade şi aştepta în casă.

4. Iar el a făcut aceasta în vederea celor ce aveau să-i aresteze, ca aceştia să nu creadă că, atunci cînd vor fi luaţi, vor mînca din jertfele idoleşti ca şi ceilalţi, ci să ştie că s-au judecat ei înşişi, spre a fi duşi îndată la închisoare.

---

1. Rom. 12, 13.
2. *Iac.* 5, 20.

III.

1. După ce s-au rugat și au luat pîine sfințită și apă, în ziua sîmbetei, s-a prezentat la ei paznicul templului, Polemon, și cei însărcinați împreună cu el spre a căuta și a sili pe creștini să jertfească și să mănînce din cele jertfite zeilor.

2. Și a zis paznicul : «Cunoașteți, fără îndoială, porunca împăratului care vă poruncește să jertfiți zeilor».

3. Iar Pioniu a zis : «Cunoaștem poruncile lui Dumnezeu prin care ne poruncește să ne închinăm numai Lui» [3].

4. Polemon a zis : «Mergeți deci în piață și acolo veți crede». Iar Sabina și Asclepiade au zis : «Noi credem în Dumnezeul Cel viu».

5. I-au dus, deci, pe aceștia, dar nu cu sila [4]. Și pe cînd mergeau, au văzut toți că ei purtau lanțuri, și, ca la un lucru neobișnuit, s-a strîns în grabă mulțimea, încît se împingeau unii pe alții.

6. Și ajungînd ei în piață, la porticul dinspre răsărit, la poarta dublă, s-a umplut toată piața și porticurile cu foișoare ale elinilor, ale iudeilor și ale femeilor. Căci oamenii erau liberi, fiind marele Sabat.

7. Iar ei s-au urcat pe bănci și pe scaune ca să privească.

IV.

1. I-a pus, deci, pe cei trei creștini la mijloc și Polemon a zis : «Este bine pentru voi, Pioniu, să vă supuneți ca toți ceilalți și să jertfiți, ca să nu fiți chinuiți».

2. Pioniu, ridicînd mîna, cu fața luminoasă, a început să se apere, zicînd :

«Bărbați din Smirna, voi care vă mîndriți de frumusețea Smirnei și vă lăudați cu Homer, fiul lui Meletos, cum spuneți, și aceia dintre iudei care sînt de față printre voi, ascultați-mă pe mine cel ce vă vorbește în puține cuvinte.

3. Aud că voi luați în rîs pe cei ce se leapădă de credință și, bucurîndu-vă, socotiți greșeala lor o glumă, deoarece jertfesc de bună voie zeilor.

4. Trebuie, deci, o ! elinilor, să credeți pe învățătorul vostru, Homer, care vă sfătuiește că nu este lucru cucernic să vă făliți din pricina celor ce mor [5].

5. Iar vouă, iudeilor, Moise vă poruncește : «De vei vedea asinul vrăjmașului căzut sub povară, să nu treci pe lîngă el, ci să-l ridici» [6].

---

3. Ieș. 20, 3—5 ; Deut. 6, 13—15.
4. Fapte 5, 26.
5. *Odiseea*, XXII, 412. Texte établi et traduit par V. Bernard, *L'Odysée*, tome III. Chants XVI—XXIV (Collection des Université de France), Paris, 1963, p. 147.
6. Ieș. 23, 5.

6. De asemenea, trebuie să ascultați și de Solomon, care spune: «Nu te bucura, de cade vrăjmașul tău, și nu te înălța de căderea lui» [7].

7. Iar eu, crezînd Învățătorului meu (Iisus Hristos), doresc mai degrabă să mor decît să calc cuvintele Lui, și lupt să nu schimb ceea ce am învățat la început și am predat apoi și altora.

8. Cine sîntem noi, deci, pentru ca iudeii să-și bată joc de noi, fără milă? Căci chiar dacă sîntem dușmanii lor, cum zic ei, sîntem totuși oameni, și încă oameni prigoniți pentru dreptate.

9. Spun ei că noi avem prilejul de a vorbi cu îndrăzneală. Fie! Dar pe cine am nedreptățit noi? Pe cine am ucis? Pe cine am prigonit? Pe cine am silit să jertfească zeilor?

10. Sau cred ei că păcatele lor sînt asemănătoare celor săvîrșite acum de unii creștini de teama oamenilor? Dar cît de mult se deosebesc păcatele făcute de bună voie de cele făcute fără voie [8].

11. Căci cine a silit pe iudei să aducă jertfe lui Beelfegor (Baal-Peor) [9], sau să mănînce jertfele morților [10], să se desfrîneze cu fiicele altor neamuri [11], să jertfească idolilor pe fiii și fiicele lor [12], să vorbească împotriva lui Dumnezeu [13], să cîrtească contra lui Moise [14], să nu mulțumească celor ce le-au făcut bine, să se întoarcă cu inima spre Egipt [15]? Sau, cînd Moise s-a suit în munte, să primească Legea, cine i-a silit să spună lui Aaron: «Fă-ne nouă zei», și le-a făcut un vițel de aur [16], și toate celelalte cîte au făcut?

12. Ei vă înșeală pe voi, păgînii; de aceea, (cereți-le) să vă citească cartea Judecătorilor, cărțile Regilor, Ieșirea și toate celelalte în care se arată că sînt osîndiți.

13. Dar ei cercetează de ce unii creștini, fără să fie siliți, au mers

V.

1. Spunînd acestea şi multe altele, cum Pioniu n-a tăcut mult timp, paznicul templului şi cei dimpreună cu el şi toată mulţimea au ascultat cu atenţie, încît s-a făcut aşa de mare linişte că nimeni nu murmura.

2. Iar Pioniu, spunînd din nou : «noi nu adorăm pe zeii voştri şi nu ne închinăm chipului lor de aur» [25], i-au adus în mijlocul pieţii, sub cerul liber [26], şi unii dintre cei din piaţă împreună cu Polemon, îl rugau şi ziceau :

3. «Crede nouă, Pioniu, că noi te iubim şi pentru multe eşti vrednic să trăieşti, mai ales pentru curăţia şi bunătatea ta. Este bine să trăieşti şi să vezi această lumină şi încă multe altele».

4. Iar el le-a răspuns : «Şi eu spun că este bine să trăieşti, dar noi dorim binele acela care este mai mare. Dorim şi lumina, dar cea adevărată [27].

5. Într-adevăr, toate acestea sînt frumoase şi noi nu renunţăm la ele ca cei osîndiţi la moarte sau ca cei ce urăsc lucrările lui Dumnezeu, însă, fiind pentru noi pline de curse, le dispreţuim (pentru dobîndirea) altora cu mult mai mari».

VI.

1. Iar un oarecare om din popor, Alexandru, om rău, a zis : «Ascultă-ne, Pioniu». Pioniu a răspuns : «Fii tu cu luare aminte ca să mă asculţi ; căci cele pe care le cunoşti tu, eu le cunosc, dar cele pe care le ştiu eu, tu nu le ştii».

2. Iar Alexandru a vrut să-şi bată joc de el şi de aceea i-a zis în ironie : «Iar aceste lanţuri, pentru ce vi le-aţi pus ?».

3. Pioniu a răspuns : «Ne-am pus aceste lanţuri, ca, trecînd prin cetatea voastră, să nu credeţi că noi am mers să mîncăm din cele jertfite idolilor, şi ca să ştiţi că socotim că nu trebuie să fim interogaţi, deoarece, judecîndu-ne noi înşine, nu mergem la templul zeiţei Nemesis, ci la închisoare, şi ca să nu ne duceţi ca pe ceilalţi, luîndu-ne cu sila, ci, pentru lanţurile pe care le purtăm, să ne lăsaţi în pace ; căci datorită lanţurilor nu ne-aţi dus să jertfim zeilor voştri».

4. Şi astfel Alexandru a tăcut. Şi iarăşi ceilalţi l-au rugat multe, iar el a răspuns : «Ne-am judecat astfel pe noi înşine», şi i-a mustrat pentru multe şi le-a vorbit despre cele viitoare, iar Alexandru a zis : «Ce nevoie este de aceste cuvinte ale voastre, deoarece nu trebuie să trăiţi».

25. *Ibidem.*
26. Fapte 17, 5.
27. In. 1, 9.

VII.

1. Voind poporul să se adune în amfiteatru ca să asculte acolo mai multe, unii, dorind să cruţe pe guvernator, apropiindu-se, au zis paznicului Polemon : «Nu îngădui lui Pioniu să vorbească, ca să nu se adune ei în amfiteatru, să se revolte şi să ceară pîine».

2. Auzind acestea, Polemon zise : «Pioniu, dacă nu vrei să aduci jertfă, mergi cel puţin la templul zeiţei Nemesis».

Pioniu însă a zis : «Nu e de folos idolilor tăi să mergem noi acolo».

3. Polemon a zis : Ascultă de noi, Pioniu.

Pioniu a răspuns : «O ! de-aş putea eu să vă conving să deveniţi creştini».

4. Iar unii, rîzînd tare, au zis : «N-ai să faci aceasta, ca să nu fim arşi de vii».

Pioniu le-a spus : «Este cu mult mai rău să ardeţi, după ce veţi muri».

5. Iar Sabina, zîmbind, paznicul templului (Polemon) şi cei dimpreună cu el, i-au zis : Eşti bucuroasă ?

Şi ea a răspuns : «Dacă Dumnezeu vrea, da ; fiindcă noi sîntem creştini ; căci toţi care au crezut fără nici o îndoială în Hristos se vor bucura de fericirea veşnică» [28].

Apoi aceştia i-au zis : Tu vei suferi ceea ce nu vrei. Căci femeile care nu vor să jertfească, vor merge într-o casă de desfrîu.

Iar Sabina a zis : «Dumnezeu va îngriji de aceasta».

VIII.

1. Din nou Polemon a zis lui Pioniu : Ascultă de noi, Pioniu.

Pioniu a zis : «Ţi s-a poruncit, fie să ne convingi, fie să ne pedepseşti ; deoarece nu poţi să ne convingi, pedepseşte-ne».

2. Atunci paznicul Polemon a întrebat pe Pioniu, zicînd : Jertfeşti, Pioniu ?

Pioniu a răspuns : Nu jertfesc, căci sînt creştin.

3. Polemon a zis : Ce Dumnezeu adori ?

Pioniu a răspuns: «Ador pe Dumnezeu Cel atotputernic, Care a făcut cerul şi pămîntul şi cele dintr-însele şi pe noi toţi [29], Care ne dăruieşte toate cu îmbelşugare, pe Care L-am cunoscut prin Cuvîntul Său Hristos» [30].

4. Polemon a zis : Jertfeşte, deci, cel puţin pentru împărat.

Pioniu a răspuns : Eu nu jertfesc unui om, căci sînt creştin.

---

28. Lc. 6, 21.
29. Fapte 4, 24 ; 14, 15 ; Ef. 3, 6 ; Fac. 1, 1 ; Ieş. 20, 11 ; Is. 36, 16 ; 42, 5 ; Amos 4, 13 ; II Mac. 7, 28 ; Apoc. 10, 6.
30. Mt. 11, 27 ; Lc. 10, 22 ; In. 1, 18 ; 14, 7.

IX.

1. Apoi grefierul, scriind toate, Polemon a întrebat: Cum te numeşti?

El a răspuns: Pioniu.

2. Polemon a zis: Eşti creştin?

Pioniu a spus: Da.

Polemon, paznicul templului, a zis: Al cărei Biserici?

Pioniu a răspuns: Al Bisericii Universale, căci Hristos n-a întemeiat altă Biserică.

3. A venit apoi rîndul Sabinei. Pioniu i-a zis să spună că se numeşte Teodota, pentru a nu mai cădea din nou, din pricina numelui, în mîinile nelegiuitei Polita, care fusese stăpîna ei.

4. Această femeie, în timpul împăratului Gordian (238—244), voind s-o întoarcă pe Sabina de la credinţă, pedepsind-o, a trimis-o în munţi, unde avea cele trebuincioase în ascuns de la fraţi (creştini). După acestea, s-a lucrat cu rîvnă ca să fie eliberată şi de Polita şi de lanţuri, şi trăia la (preotul) Pioniu, încît a fost arestată în această persecuţie.

5. I-a zis, deci, şi acesteia Polemon: Cum te numeşti?

Iar ea a răspuns: Teodota.

Polemon a întrebat: Eşti creştină?

Iar ea a zis: Da, sînt creştină.

6. Polemon a întrebat: A cărei Biserici?

Sabina a zis: A Bisericii Universale.

Polemon a întrebat: Pe cine adori?

Sabina a răspuns: Ador pe Dumnezeu Cel atotputernic, Care a făcut cerul şi pămîntul [31] şi pe noi toţi, pe Care L-am cunoscut prin Cuvîntul Său, Iisus Hristos [32].

7. Apoi a întrebat pe Asclepiade: Cum te numeşti?

Iar el a spus: Asclepiade.

Polemon l-a întrebat: Eşti creştin?

Asclepiade a răspuns: Da.

8. Polemon a zis: Al cărei Biserici?

Asclepiade a spus: Al Bisericii Universale.

Polemon a întrebat: Pe cine adori?

Asclepiade a răspuns: Pe Iisus Hristos.

9. Polemon a zis: Acesta este, deci, altul?

Asclepiade a răspuns: Nu, ci este Acelaşi pe care L-au mărturisit şi aceştia.

31. Vezi citatele din Sf. Scriptură la nota 27.
32. Vezi citatele din Sf. Scriptură la nota 28.

X.

1. După ce au spus ei acestea, i-au dus la închisoare. O mare mulțime îi urma, încît piața gemea de lume.

2. Și unii ziceau despre preotul Pioniu : Cum oare acesta, care este totdeauna galben, are acum fața aprinsă ca focul ?

3. Iar pentru că Sabina ținea pe Pioniu de haine, din pricina îmbulzelii mulțimii, unii, luînd-o în rîs, ziceau : Iat-o ! parcă se teme să nu fie înțărcată !

4. Iar unul (din mulțime) a zis : Dacă nu jertfesc, să fie pedepsiți.

Polemon a zis : Nu merg înaintea noastră lictorii care poartă fasciile și securea, ca să avem puterea (de a-i pedepsi).

5. Un altul a zis : Vedeți, omulețul merge să jertfească ; iar el vorbea despre Asclepiade, care era împreună cu noi.

6. Pioniu a spus : Tu minți, căci el nu va face aceasta.

Iar alții ziceau : Cutare și cutare au jertfit.

Pioniu a spus : Fiecare are alegerea sa, de ce-mi spuneți mie ? Eu mă numesc Pioniu.

7. Alții ziceau : O ! ce fel de religie este aceasta, care se înfățișează astfel !

Pioniu a spus : O cunoașteți mai bine pe a voastră, prin foametea, morțile și plăgile pe care le-ați suferit.

8. Iar un oarecare i-a zis : Și tu ai suferit de foame împreună cu noi !

Pioniu i-a răspuns : Da, și eu, dar cu speranța în Dumnezeu.

XI.

1. Zicînd el acestea, fiind ei tare înghesuiți, pînă aproape de înăbușire, i-au băgat la închisoare, încredințîndu-i paznicilor.

2. Intrînd ei, au găsit închis un preot al Bisericii universale cu numele de Limn, pe o femeie Macedonia, din satul Carina, și pe un bărbat din secta frigienilor (sau montaniștilor), numit Eutihian.

3. Pe cînd se aflau ei acolo împreună, paznicii închisorii au băgat de seamă că Pioniu, dimpreună cu cei din jurul său, nu primesc darurile aduse de credincioși. Căci zicea (preotul) Pioniu : Cînd aveam nevoie de multe, n-am fost pentru nimeni povară [33], iar acum cum vom primi ?

4. S-au mîniat, deci, paznicii închisorii, deoarece primeau daruri de la cei ce veneau la aceștia (la creștini) și, furioși, i-au aruncat în fundul închisorii, ca să nu mai primească nici un fel de ajutor.

---

33. I Tes. 2, 9 ; II Tes. 3, 8 ; Fapte 20, 33—34 ; I Cor. 4, 12 ; II Cor. 11, 9 ; 12, 13—14 și 16.

5. Așadar, preamărind pe Dumnezeu, s-au liniștit, dînd paznicilor darurile primite, încît mai marele închisorii și-a schimbat hotărîrea și a poruncit să fie aduși iarăși unde stăteau mai înainte.

6. Dar ei au rămas (acolo unde se aflau), zicînd : Slavă Domnului, deoarece aceasta ni s-a întîmplat spre bine.

7. Căci acolo aveau libertatea să vorbească (despre Dumnezeu) și să se roage ziua și noaptea.

XII.

1. Totuși, chiar și la închisoare au venit mulți dintre păgîni, voind să-i înduplece (să se lepede de credință), dar auzind răspunsurile lor, se mirau.

2. Au intrat și dintre frații creștini care de nevoie au fost siliți (să se lepede), făcînd plînset mare, încît în fiecare oră se auzea plîngerea lor, mai ales din partea celor ce erau evlavioși și cu viețuire frumoasă. Iar Pioniu, plîngînd, le-a spus :

3. «Sînt pedepsit cu o nouă pedeapsă și sfîșiat în bucăți, văzînd mărgăritarele Bisericii călcate în picioare de porci [34] și stelele cerului trase spre pămînt de coada balaurului [35], iar via pe care a sădit-o dreapta lui Dumnezeu, pustiită de mistreți [36]. Iar acum o culeg cei ce merg alături de calea (vieții).

4. Copiii mei, pe care vă nasc din nou în dureri pînă ce Hristos va lua chip în voi [37], cei iubiți de mine au mers pe căi greșite [38].

5. Acum Suzana a fost pîndită de bătrînii cei nelegiuiți, acum ei dezbracă pe cea gingașă și frumoasă ca să se sature de frumusețea ei și să dea mărturie mincinoasă împotriva ei [39].

6. Acum Aman e amețit de biruință, iar Estera și întreaga cetate tremură de frică [40].

7. Acum nu-i foamete de pîine, nici sete de apă, ci foamete și sete de a auzi cuvîntul Domnului [41].

8. Au ațipit oare toate fecioarele și au adormit cu totul ? [42]

9. S-a împlinit cuvîntul Domnului Iisus (care a spus) : «Fiul Omului, cînd va veni, va găsi, oare, credința pe pămînt ?» [43].

---

34. Mt. 7, 6.
35. Apoc. 12, 4.
36. Ps. 9, 9 și 13—14.
37. Gal. 4, 19.
38. Bar. 4, 26.
39. Suz. 1, 1—63.
40. Est. 3, 15.
41. Amos 8, 11.
42. Mt. 25, 5.
43. Lc. 18, 8.

10. Aud că fiecare vinde pe aproapele său, ca să se împlinească ceea ce spune Scriptura că «frate pe frate va da la moarte» [44].

11. Satana a cerut, deci, să vă cearnă ca pe grîu ; [45] iar lopata de foc se află în mîna lui Dumnezeu Cuvîntul, spre a curăţi aria [46].

12. Sarea s-a stricat; îndată a fost aruncată afară şi este călcată în picioare de oameni [47].

13. Să nu creadă, însă, cineva, copiii mei, că a slăbit puterea lui Dumnezeu, ci noi (am slăbit).

14. «Căci n-a slăbit mîna Mea, zice Domnul, să vă izbăvească ; nici nu s-a îngreuiat urechea Mea să vă audă ; că păcatele voastre au pus depărtare între Mine, Dumnezeul vostru, şi voi» [48].

15. Noi am făcut nedreptăţi, unii chiar dispreţuind pe Dumnezeu ; noi am păcătuit unii faţă de alţii, muşcîndu-ne şi învinovăţindu-ne unii pe alţii [49].

16. Totuşi, dreptatea noastră trebuia să prisosească cu mult mai mult pe a cărturarilor şi fariseilor [50].

XIII.

1. Aud că iudeii cheamă pe unii dintre voi la sinagogi ; de aceea fiţi cu luare aminte să nu săvîrşiţi de bună voie un păcat şi mai mare, şi nimeni dintre voi să nu făptuiască păcatul de neiertat împotriva Duhului Sfînt [51].

2. Să nu fiţi voi, împreună cu ei, conducători ai Sodomei şi popor al Gomorei [52], pentru că mîinile lor sînt pline de sînge ; [53] căci noi nici pe profeţi nu i-am ucis [54], nici pe Hristos nu L-am vîndut şi nici nu L-am răstignit [55].

3. Dar, de ce să vă spun multe ? Amintiţi-vă de cele pe care le-aţi auzit (şi acum luaţi aminte la cele pe care le-aţi învăţat). Aţi auzit şi faptul pe care-l spun iudeii : Hristos a fost om şi a sfîrşit de moarte silnică.

4. Să ne spună ei nouă, care sînt ucenicii vreunui om ucis cu sila, de care s-a umplut lumea toată ?

---

44. *Mt.* 10, 21 ; *Mc.* 13, 12 ; *Lc.* 21, 16.
45. *Lc.* 22, 31.
46. *Mt.* 3, 12 ; *Lc.* 3, 17.
47. *Mt.* 5, 13 ; *Mc.* 9, 50 ; *Lc.* 14, 34—35.
48. *Is.* 59, 1—2.
49. *Gal.* 5, 14.
50. *Mt.* 5, 20.
51. *Mt.* 12, 31 ; *Mc.* 3, 29 ; *Lc.* 12 10.
52. *Is.* 1, 10.
53. *Is.* 1, 15 ; 59, 3.
54. *Mt.* 23, 37 ; *Lc.* 13, 34 ; *Fapte* 7, 52 ; *I Tes.* 2, 15.
55. *Mt.* 27, 25 ; *Mc.* 15, 13—14 ; *Lc.* 23, 21—23 ; *In.* 19, 15 ; *Fapte* 7, 52 ; *I Tes.* 2, 15.

5. Care ucenici ai vreunui om ucis cu sila, și atîția alții împreună cu aceștia, au murit în numele învățătorului lor ?

6. În numele cărui om ucis cu sila, au fost alungați demonii atît de mulți ani, sînt alungați și vor fi alungați ? Și noi știm cîte alte minuni se fac în Biserica universală.

7. Ei nu știu că Cel ucis cu sila S-a adus la viață prin propria Sa voință.

8. Mai spun ei că Hristos a făcut vrăjitorie și s-a înălțat de pe pămînt la cer cu crucea.

9. Dar care Scriptură, la ei sau la noi, spune acestea despre Hristos ? Cine dintre cei drepți a spus vreodată astfel ; nu sînt nelegiuiți cei ce vorbesc așa ? Cum spun ei să creadă cineva pe cei lipsiți de evlavie și să nu creadă mai ales pe cei drepți ?

XIV.

1. Eu am să vă dovedesc că e minciună, ceea ce spun ei acum că s-a întîmplat, fapt despre care i-am auzit vorbind pe iudei, din vîrsta copilăriei.

2. Este scris că Saul a întrebat prin femeia vrăjitoare și i-a zis celei ce făcea astfel de vrăjitorie : «Adu-mi pe Samuel profetul» [56].

3. Și a văzut un bărbat înalt în haină lungă. Și a cunoscut Saul că acesta este Samuel, și l-a întrebat despre cele ce voia [57].

4. Ce este, deci ? A putut vrăjitoarea să-l aducă pe Samuel sau nu ?

5. Dacă, deci, spun că da, au mărturisit că nedreptatea e mai puternică decît dreptatea, și au fost osîndiți.

6. Iar de vor spune că nu l-au adus, atunci nu L-au adus (prin vrăjitorie) nici pe Domnul Hristos.

7. Dar lămurirea textului este aceasta : Cum a putut vrăjitoarea cea necurată, în care locuia demonul, să aducă sufletul Sfîntului profet care se odihnea în sînurile lui Avraam ? [58] Căci celui mai mic i se poruncește de cel mai mare ?

8. Nu cumva cum bănuiesc aceștia (iudeii), a fost adus Samuel ? Să nu fie ! Dar ce este aceasta ?

9. Precum îngerii însoțesc pe aceia care nu se depărtează de Dumnezeu, tot așa slujitorii diavolești servesc oricărui vrăjitor, mag, înșelător și ghicitor.

10. Și nu e de mirare ; căci spune apostolul : «Însuși satana se preface în înger al luminii ; nu este, deci, lucru mare, dacă și slujitorii lui

56. *I Regi* 28, 11.
57. *I Regi* 28, 14—15.
58. *Lc.* 7, 22—25.

iau chip de slujitori ai dreptății ;[59] căci și anticristul se va arăta în Hristos»[60].

11. Deci n-a adus pe Samuel, ci vrăjitoarei și necredinciosului Saul li s-au arătat demonii iadului, care au luat chipul lui Samuel.

12. Scriptura însăși ne învață ; căci cel ce s-a arătat în chipul lui Samuel i-a zis lui Saul : «*Și tu vei fi astăzi cu mine*»[61].

13. Dar cum poate Saul, adoratorul idolilor, să se afle împreună cu Samuel ? Este lămurit că Samuel nu putea fi împreună cu necredincioșii și înșelătorii, și cu demonii care stăpîneau pe Saul. Așadar, cel ce s-a arătat nu a fost Samuel.

14. Iar dacă este cu neputință să fie adus sufletul Sfîntului prooroc, cum să fie adus (prin vrăjitorie) Iisus Hristos, Care este în ceruri, pe Care L-au văzut ucenicii înviind și înălțîndu-se de pe pămînt, și pentru Care ei au murit ca să nu-L tăgăduiască ?

15. Iar dacă la acestea nu le puteți răspunde, spuneți-le : Chiar dacă am căzut, noi sîntem mai buni decît voi, care, fără să fiți siliți, ați părăsit credința și ați jertfit idolilor.

16. Să nu vă potriviți lor, fraților, în deznădejde, ci prin pocăință să rămîneți în Hristos. Căci El este milostiv să vă primească iarăși ca copii».

XV.

1. După ce Pioniu a spus acestea și i-a îndemnat să plece din închisoare, s-a prezentat paznicul templului, Polemon, și ofițerul de cavalerie Teofil, împreună cu persecutorii și cu mulțime mare, zicîndu-le :

2. Iată, episcopul vostru, Euctimon, a jertfit, supuneți-vă și voi. Lepidus și episcopul Euctimon au să vă întrebe în templul zeiței Nemesis.

3. Pioniu le-a spus : Se obișnuiește ca cei aruncați în temniță să rămînă pînă la venirea proconsulului ; de ce vă atribuiți puterile acestuia ?

4. Aceștia au plecat, vorbind multe și s-au întors iarăși cu prigonitorii și cu mulțimea de oameni, iar ofițerul Teofil le-a zis cu viclenie : Proconsulul a trimis (porunca) să fiți duși la Efes.

5. Pioniu a zis : Să vină cel trimis și să ne ia. Ofițerul de cavalerie a zis : Cel mai mare e vrednic de cinste ; chiar de nu vrei, aici eu sînt conducătorul.

6. Dar acesta, strîngîndu-l de gulerul din jurul gîtului, pînă aproape să-l sugrume, l-a dat călăului.

---

59. *II Cor.* 11, 14.
60. *II Tes.* 2, 3—11 ; *I In.* 2, 18 ; *Lc.* 21, 8.
61. *I Regi* 28, 19.

7. Au mers, deci, în piață împreună cu ceilalți creștini și cu Sabina, strigînd cu voce tare : *Sîntem creștini.* Și, aruncîndu-se la pămînt, spre a nu fi duși la templul păgîn, șase dintre persecutori l-au ridicat pe Pioniu de cap, dar nu l-au putut stăpîni, el aplecîndu-se și lovindu-i cu genunchii în coaste, în mîini și în picioare.

XVI.

1. Deci au ridicat pe cel ce striga (pe Pioniu) și l-au pus jos lîngă templul în care se afla Euctimon (episcopul Smirnei), care jertfise zeilor.

2. Și Lepidus a zis : Voi de ce nu jertfiți, Pioniu ?

Iar cei din jurul lui Pioniu au răspuns : Pentru că sîntem creștini.

3. Lepidus a zis : Ce Dumnezeu adorați ?

Pioniu a spus : Pe Cel ce a făcut cerul și pămîntul, marea și toate cele dintr-însele [62].

4. Lepidus a întrebat : Deci acesta este cel răstignit ?

Pioniu a răspuns : Pe acesta L-a trimis Dumnezeu pentru mîntuirea lumii [63].

5. Conducătorii, strigînd tare, au început să rîdă și Lepidus să-l blesteme.

6. Iar Pioniu striga : «Respectați religia, cinstiți dreptatea, cunoașteți suferințele altora, urmați legile voastre. Pe noi ne pedepsiți ca pe cei ce nu se supun și voi nu vă supuneți. Vi s-a poruncit să ne pedepsiți, iar nu să fim siliți (să jertfim)».

XVII.

1. Fiind de față un oarecare Rufin dintre aceia cărora li se pare că se disting prin oratorie, i-a zis : «Încetează, Pioniu, și nu te lăuda în zadar !»

2. Iară Pioniu i-a zis : «Acestea sînt dovezile tale ? Acestea sînt studiile tale ? Socrate n-a suferit asemenea ocări din partea atenienilor. Acum toți sînteți ca pîrîtorii Anytos și Melitos ?

3. Oare Socrate, Aristide, Anaxarh și ceilalți filozofi se preamăreau în deșert, după voi, cînd practicau înțelepciunea, dreptatea și tăria sufletească ?»

4. Iar Rufin, auzind acestea, a tăcut.

XVIII.

1. Un bărbat dintre cei mari, avînd slavă lumească, și Lepidus i-au zis : Nu striga, Pioniu.

---

62. Vezi nota 27.
63. *In.* 3, 17 ; 12, 47 ; *Mt.* 18, 11 ; *Lc.* 9, 55 ; *I Tim.* 2, 4 ; *Tit* 2, 11.

2. Iar el i-a zis : Şi tu nu mă sili (să jertfesc). Aprinde focul şi noi înşine ne vom sui.

3. Un oarecare Terentius din mulţime a strigat : Să ştiţi că aceştia înfricoşează pe ceilalţi ca să nu jertfească.

4. În sfîrşit, au fost încoronaţi, iar ei, rupînd coroanele, le-au aruncat.

5. A venit un slujbaş al statului, poruncindu-le (să mănînce) din cele jertfite idolilor. Dar n-a îndrăznit să se apropie de vreunul dintre ei, ci le-a mîncat el însuşi în faţa tuturor.

6. Strigînd ei, *noi sîntem creştini*, nemaiavînd ce să le facă, i-a trimis din nou la închisoare, în timp ce mulţimea îi batjocorea şi lovea.

7. Şi un oarecare i-a zis Sabinei : «Nu puteai tu să mori în ţara ta ?» «Care este ţara mea ?» a spus ea ; «Eu sînt sora lui Pioniu».

8. Iar lui Asclepiade, Terentius, care organiza atunci jocurile cu animalele sălbatice, i-a zis : «După ce vei fi condamnat, te voi cere pentru luptele de gladiatori, spre întrecere cu fiul meu».

9. Asclepiade i-a răspuns : «Nu mă înfricoşezi cu acestea».

10. Astfel, i-au dus pe ei la închisoare. Şi pe cînd Pioniu intra în temniţă, unul dintre persecutori l-a lovit cu putere în cap, încît s-a rănit pe sine însuşi. Pioniu, însă, a rămas liniştit.

11. Dar mîinile şi coastele celui ce l-a lovit s-au umflat, încît abia mai putea respira.

12. Intrînd ei la închisoare, proslăveau pe Dumnezeu, pentru că au rămas în numele lui Hristos nepătaţi, încît nu i-a biruit nici vrăjmaşul (diavolul), nici făţarnicul Euctimon (episcopul Smirnei), şi petreceau în psalmi şi rugăciuni, întărindu-se unii pe alţii.

13. Ni s-a spus după acestea că episcopul Euctimon a voit să ne silească (să jertfim) şi că el însuşi a adus la templul zeiţei Nemesis un miel, pe care frigîndu-l, după ce a voit să mănînce din el, l-a dus acasă întreg.

14. El a fost luat în rîs pentru jurămîntul său mincinos, deoarece jurase pe soarta împăratului, fiind încoronat la sărbătorile zeiţei Nemesis şi tăgăduind că este creştin, fără să-i pară rău ca celorlalţi creştini pentru această tăgăduire.

XIX.

1. După acestea, proconsulul a venit la Smirna, şi, fiind adus Pioniu, a suferit martiriul. Grefierii au făcut însemnări cu patru zile înainte de idele lui martie.

2. Proconsulul Quintillianus, stînd pe scaunul de judecată, a întrebat : Cum te numeşti ?

El a răspuns : Pioniu.

3. Proconsulul a zis : Jertfeşti ?

El a răspuns : Nu.

4. Proconsulul a întrebat : Ce religie sau sectă urmezi ?

El a răspuns : A Bisericii Universale.

5. Proconsulul a întrebat : Care Biserică Universală ?

El a răspuns : Sînt *preot* al Bisericii Universale.

6. Proconsulul (a întrebat) : Tu eşti învăţătorul acestora ?

El a răspuns : Da, am învăţat.

7. El a întrebat : Tu eşti învăţătorul acestei nebunii ?

El a răspuns : (Sînt învăţătorul) cinstirii lui Dumnezeu.

8. Proconsulul a întrebat : Care cinstire ?

El a răspuns : Cinstirea lui Dumnezeu Tatăl, care a creat toate.

9. Proconsulul i-a zis : Jertfeşte.

Pioniu a răspuns : Nu, eu trebuie să mă rog lui Dumnezeu.

10. Iar proconsulul a zis : Noi toţi cinstim zeii, cerul şi zeii care sînt în cer. De ce priveşti în aer ? Jertfeşte aerului.

11. Pioniu a răspuns : Nu privesc aerul, ci pe Cel ce a făcut aerul, cerul şi toate cele dintr-însele.

12. Proconsulul a zis : Spune-mi, cine le-a făcut ?

El a răspuns : Nu se cuvine a spune.

13. Desigur, Dumnezeu, adică Zeus, care este în cer, căci el este regele tuturor zeilor.

XX.

1. Proconsulul i-a zis lui Pioniu, care tăcea, fiind întins pe stîlp : Jertfeşti ?

Pioniu a răspuns : Nu.

2. După ce l-a strujit cu unghii de fier, i-a zis proconsulul : Întoarce-te (la credinţa noastră) ; de ce eşti nebun ?

Pioniu a răspuns : Nu sînt nebun, ci mă tem de Dumnezeul Cel viu.

3. Proconsulul (a zis) : Mulţi alţii au jertfit şi trăiesc, şi sînt înţelepţi.

Pioniu a răspuns : Eu nu jertfesc.

4. Proconsulul a zis : Gîndeşte-te în tine însuţi, înainte de a fi întrebat şi schimbă-te.

Pioniu a răspuns : Nu.

5. Proconsulul i-a zis : De ce te grăbeşti la moarte ? Pioniu a răspuns : Nu la moarte, ci la viaţă.

6. Quintillianus proconsulul i-a zis: «Nu faci mare lucru, grăbindu-te la moarte ; căci şi cei ce se înscriu pentru luptele cu fiarele dispreţuiesc moartea pentru puţin argint, iar tu eşti unul dintre aceia. Pentru că te grăbeşti, deci, la moarte, vei fi ars de viu».

7. Proconsulul a citit de pe o tăbliţă în latineşte : «Am hotărît ca Pioniu, care a mărturisit că este creştin, să fie ars de viu».

XXI.

1. Pioniu a mers în grabă la amfiteatru, plin fiind de rîvnă pentru credinţă şi, stînd de faţă grefierul însoţitor, s-a dezbrăcat de bună voie.

2. Apoi, înţelegînd că trupul său a rămas curat şi întreg, s-a umplut de mare bucurie şi, ridicînd ochii spre cer şi mulţumind lui Dumnezeu că l-a păstrat astfel, s-a întins pe lemn şi i-a spus soldatului să-i bată cuiele.

3. Iar după ce a fost pironit, i-a zis iarăşi slujitorul public : Căieşte-te şi ţi se vor scoate cuiele.

4. Iar Pioniu a răspuns : Am simţit că sînt puse, şi gîndindu-se puţin a zis : De aceea mă grăbesc (la moarte) ca să înviez repede, vorbind lămurit despre învierea morţilor.

5. L-au ridicat, deci, pe lemn, iar după acestea au ridicat pe un oarecare preot, Mitrodor, din secta marcioniţilor.

6. S-a întîmplat ca Pioniu să fie la dreapta, iar Mitrodor la stînga, şi amîndoi priveau spre răsărit.

7. După ce s-a adus pentru ei focul şi lemnele au fost îngrămădite în jurul lor, Pioniu a închis ochii, încît mulţimea a crezut că şi-a dat sufletul.

8. Dar el, rugîndu-se încet, ajungînd la sfîrşitul rugăciunii, a deschis ochii.

9. Urcîndu-se îndată flacăra, Pioniu, cu faţa veselă, spunînd cel din urmă amin şi zicînd : Doamne primeşte sufletul meu [64], suspinînd uşor şi fără de chin, a murit şi, ca pe o comoară, şi-a încredinţat duhul Tatălui, cel ce a făgăduit că va păzi orice sînge (vărsat) şi orice suflet condamnat pe nedrept.

XXII.

1. Petrecînd fericitul Pioniu astfel de viaţă nepătată, fără păcate şi curată, avînd totdeauna mintea aţintită spre Atotputernicul Dumnezeu şi spre Iisus Hristos, Domnul nostru, mijlocitorul dintre Dumnezeu şi

64. *Fapte 7, 59.*

oameni [65], s-a învredniciit de un astfel de sfîrşit, trecînd prin poarta cea strîmtă [66] la lumina cea puternică şi mare.

2. Strălucirea coroanei lui s-a arătat şi asupra trupului. Căci după ce s-a stins focul, noi cei de faţă am văzut că acesta era asemănător cu trupul unui atlet pregătit şi în plină putere.

3. Urechile lui nu se înţepeniseră, perii capului întineriseră, iar barba i se împodobise, înflorind ca la cei tineri.

4. O frumuseţe minunată strălucea iarăşi pe faţa lui, încît păgînii înspăimîntaţi, avînd conştiinţa tulburată de teamă, s-au retras.

XXIII.

S-a întîmplat aceasta în timpul proconsulului Asiei, Julius Proclus Quintillianus, sub al doilea consulat al împăratului Gaius Mesius Quintus Trajanus Decius Augustus şi cel de al treilea al lui Vettius Gratus, cu patru zile înainte de idele lui martie, după romani, în douăzeci şi nouă ale lunii a şasea, după cei din Asia, într-o zi de sîmbătă, la ora zece, iar după noi împărăţind Domnul nostru Iisus Hristos, Căruia se cuvine slava în vecii vecilor. Amin.

INDICE SCRIPTURISTIC *

Facere 1, 1 — VIII, 3, 143.
cap. 6, 7, 8 — IV, 23, 141.
19, 1—29 — IV, 18, 141.
Ieşire 16, 2 — IV, 11, 140.
16, 3 — IV, 11, 140.
20, 3—5 — III, 3, 139.
20, 11 — VIII, 3, 143.
22, 1—6 — IV, 11, 140.
23, 5 — IV, 5, 139.
25, 24 — IV, 11, 140.
Numeri 11, 4—5 — IV, 11, 140.
14, 1—2, 27 — IV, 11, 140.
14, 2—3 — IV, 11, 140.
16, 3, 11 — IV, 11, 140.
16, 11 — IV, 11, 140.
21, 5 — IV, 11, 140.
25, 1 — IV, 11, 140.
25, 3 — IV, 11, 140.
Deuteronom 4, 3 — IV, 11, 140.
6, 13—15 — III, 3, 139.
Iosua 22, 17 — IV, 11, 140.
I Regi 28, 11 — XIV, 2, 148.
28, 14—15 — XIII, 2, 148.
28, 19 — XIV, 12, 149.
Estera 3, 15 — XII, 6, 146.
Psalmi 9, 9, 13—14 — XII, 3, 146.
105, 19 — IV, 11, 140.
105, 25 — IV, 11, 140.
105, 28 — IV, 11, 140.
105, 37—38 — IV, 11, 140.
Pilde, 11, 31 — IV, 16, 141.
24, 17 — IV, 6, 139.
Isaia 1, 10 — XIII, 2, 147.
1, 15 — XIII, 2, 147.
36, 16 — VIII, 3, 143.
42, 5 — VIII, 3, 143.
59, 1—2 — XII, 14, 147.
59, 3 — XIII, 2, 147.
Ieremia 7, 31 — IV, 11, 140.
Iezechiel 16, 27—29 — IV, 11, 140.
23, 39 — IV, 11, 140.
Daniel 3, 18 — IV, 24, 141.
3, 18 — V, 2, 142.
Amos 4, 13 — VIII, 3, 143.
8, 11 — XII, 7, 146.
Baruh 4, 26 — XII, 4, 146.
Ist. Suzanei 1, 1—63 — XII, 5, 146.
II Macabei 7, 28 — VIII, 3, 143.
Matei 3, 12 — IV, 14, 140.
3, 12 — XII, 14, 147.

65. *I Tim.* 2, 5; *I In.* 2, 1; *Evr.* 12, 24.
66. *Mt.* 7, 13; *Lc.* 13, 24.
*) Cifra romană se referă la capitol, a doua cifră (arabă) la paragraf, iar ultima indică pagina. Cifrele cu numerele arabe între 132—137 indică paginile introducerii.

5, 13 — XII, 12, 147.
5, 20 — XII, 16, 147.
7, 6 — XII, 3, 146.
7, 13 — XXII, 1, 154.
10, 21 — XII, 10, 147.
11, 27 — VIII, 3, 143.
12, 31 — XIII, 1, 147.
16, 47—48 — IV, 15, 141.
18, 11 — XVI, 4, 150.
23, 37 — XIII, 2, 147.
25, 5 — XII, 8, 146.
27, 25 — XIII, 2, 147.
Marcu 3, 29 — XIII, 1, 147.
9, 50 — XII, 12, 147.
13, 12 — XII, 10, 147.
15, 13—14 — XIII, 2, 147.
Luca 3, 17 — XII, 11, 147.
6, 21 — VII, 5, 143.
7, 22—25 — XIV, 7, 148.
9, 55 — XVI, 4, 150.
10, 22 — VIII, 3, 143.
12, 10 — XIII, 1, 147.
13, 24 — XXII, 1, 154.
13, 34 — XIII, 2, 147.
14, 34—35 — XII, 12, 147.
18, 8 — XII, 9, 146.
21, 8 — XIV, 10, 149.
21, 16 — XII, 10, 147.
22, 31 — XII, 11, 147.
23, 21—23 — XIII, 2, 147.
Ioan 1, 9 — V, 4, 142.
1, 18 — VIII, 3, 143.
3, 17 — XVI, 4, 150.
12, 31 — IV, 17, 141.
12, 47 — XVI, 4, 150.
14, 7 — VIII, 3, 143.
19, 15 — XIII, 2, 147.
Fapte 4, 24 — VIII, 3, 143.
5, 26 — III, 5, 139.
7, 52 — XIII, 2, 147.
7, 59 — XXI, 9, 153.
14, 15 — VIII, 3, 143.
17, 5 — V, 2, 142.
20, 33—34 — XI, 3, 145.
Romani 12, 13 — I, 1, 138.
I Corinteni 4, 12 — XI, 3, 145.
10, 7 — IV, 11, 140.
10, 8 — IV, 11, 140.
II Corinteni 11, 9 — XI, 3, 145.
11, 14 — XIV, 10, 149.
12, 13—14, 16 — XI, 3, 145.
Galateni 4, 19 — XII, 4, 146.
5, 14 — XII, 15, 147.
Efeseni, 3, 6 — VIII 3, 143,
I Tesaloniceni 2, 9 — XI, 3, 145.
2, 15 — XIII, 2, 147.
II Tesaloniceni 2, 3—11 — XIV, 10, 149.
3, 8 — XI, 3, 145.
I Timotei 2, 4 — XVI, 4, 150.
2, 5 — XXII, 1, 154.
Tit 2, 11 — XVI, 4, 150.
Evrei 10, 26—27 — IV, 10, 140.
12, 24 — XXII, 1, 154.
Iacob 5, 20 — I, 2, 138.
I Petru 4, 18 — IV, 16, 141.
II Petru 3, 12—24 — IV, 24, 141.
I Ioan 2, 1 — XXII, 1, 154.
2, 18 — XIV, 10, 149.
Apocalipsa 10, 6 — VIII, 3, 143.
12, 4 — XII, 3, 146.

INDICE REAL ŞI ONOMASTIC

A

Aaron, IV, 11, 140.
Act martiric, 136.
Adepţi, 135.
Adorator, XIV, 13, 149.
Aer, XIX, 10, 11, 152.
Agricultor, IV, 14, 140.
Ajutor, XI, 4, 145.
Alegere, X, 6, 145.
Alexandru, păgîn din Smirna, VI, 1, 2, 4, 142.
Aman, slujitorul regelui Mediei şi Persiei Artaxerxe, XII, 6, 146.
Amfiteatrul din Smirna, 135; VII, 1, 143; XXI, 1, 153.
Amîn, XXI, 9, 153; XXIII, 1, 154.
Amintire, I, 2, 138.
An, ani, 137; XIII, 6, 148.
Anaxarh, filozof grec, 134; XVII, 3, 150.
Animale sălbatice, XVIII, 8, 151.
Anticristul, XIV, 10, 149.
Anytos, acuzatorul lui Socrate, 134; XVII, 2, 150.
Apă, III, 1, 139; IV, 20, 22, 141; XII, 7, 146.
Apărare, 136.
Apel, 134.
Apostasie, 134.
Apostol, I, 1, 138; XIV, 10, 148.
Aproapele, XII, 10, 147.
Aria, XII, 11, 147.
Ardere pe rug, 132; 133; 135.
Arestare, 133.
Argint, XX, 6, 153.
Arie, IV, 14, 140; XII, 11, 147.
Aristide, politician din Atena, 134; XVII, 3, 150.
Asclepiade, martir la Smirna, 132; 133; 135; II, 3, 138; III, 4, 139; IX, 7, 8, 9, 144; X, 5, 145; XVIII, 8, 9, 151.
Asia proconsulară, 132; 135; XXIII, 154.
Asin, IV, 5, 139.
Asprime, 133.

Atenieni, 134; XVII, 2, 150.
Atenție, V, 1, 142.
Atitudine, 133.
Atlet, XXII, 2, 154.
Aur, IV, 11, 140; IV, 24, 141; V, 2, 142.
Autor, 132; 133; 135.
Autoritățile romane din Smirna, 132; 133; 135.
Avraam, XIV, 7, 148.

B

Baal — Peor, numit și Beelfegor, zeu la asirieni, IV, 11, 140.
Balaur, XII, 3, 146.
Bancă, bănci (cu sens de scaune), III, 7, 139.
Barbă, XXII, 3, 154.
Bărbat, -ți, 133; 136; I, 1, 138; IV, 2, 139; XI, 2, 145; XIV, 3, 148; XVIII, 1, 150.
Bărbat apostolic, I, 2, 138.
Bătrîni, XII, 5, 146.
Beelfegor (Baal-Peor), zeu la asirieni, IV, 11, 140.
Bibliotheca hagiographica Graeca, 136.
Bibliotheca hagiogpraphica Latina, 136.
Binele, 133; IV, 11, 140; V, 4, 142; XI, 6, 146.
Biruință, XII, 6, 146.
Biserică, 134; 137; XII, 3, 146.
Biserica universală din Smirna, 132; 134; 136; II, 1, 138; IX, 2, 6, 8, 144; XI, 2, 145; XIII, 6, 148; XIX, 4, 5, 152.
Biserica veche, 134.
Bucăți, XII, 3, 146.
Bucurie, XXI, 2, 153.
Bunătate, 133; V, 3, 142.
Bună voie, IV, 3, 10, 13, 139—140; XIII, 1, 147; XXI, 1, 153.

C

Cale, căi, XII, 3, 4, 146.
Calea vieții, XII, 3, 146.
Cap, 135; XV, 7, 150; XVIII, 10, 151; XXII, 3, 154.
Caracter, 136.
Carina, sat în provincia romană Asia proconsulară, 134; XI, 2, 145.
Carte, -ți, 136.
Cartea Judecătorilor, IV, 12, 140.
Casă, I, 3, 138.
Casă de desfrîu, VII, 5, 143.
Cauză, 134; IV, 14, 140; IV, 20, 24, 141.
Cavalerie, XV, 1, 5, 149.
Cădere, IV, 6, 140.
Călău, XV, 6, 149.
Cărturari, XII, 16, 147.
Cărțile Regilor, IV, 12, 140.
Cenușă, IV, 19, 141.
Cer, ceruri, V, 2, 142; VIII, 3, 143; IX, 6, 144; XII, 3, 146; XIII, 8, 148; XIV, 14, 149; XVI, 3, 150; XIX, 10, 11, 13, 152; XXI, 2, 153.
Cetate, IV, 21, 141; VI, 3, 142; XII, 6, 146.
Chin, -uri, 136; XXI, 9, 153.
Chip, 134; IV, 24, 141; XII, 4, 146; XIV, 11, 12, 149.
Chip de aur, V, 2, 142.
Cinste, 136; XV, 5, 149.
Cinstire, XIX, 7, 8, 152.
Citate, 134.
Coadă, XII, 3, 146.
Coaste, XV, 7, 150; XVIII, 11, 151.
Comoară, XXI, 9, 153.
Comparație, 133.
Compunere, 132.
Conducător, -ri, XIII, 2, 147; XV, 5, 149; XVI, 5, 150.
Consulat, 135; 136; XXIII, 154.
Conștiință, XXII, 4, 154.
Copil, copii, 134; XII, 4, 13, 146—147; XIV, 16, 149.
Copilărie, XIV, 1, 148.
Coroană, -ne, 135; XVIII, 4, 151; XXII, 2, 154.
Credință, 134; 135; 136; I, 138, IV, 3, 139; IX, 4, 144; XII, 1, 9, 146; XIV, 15, 149; XXI, 1, 153.
Credința greco-romană, 133; XX, 2, 152.
Credincios, -și, XI, 3, 145.
Creștin, -ni, 133; 134; 135; 136; 137; I, 2, 138; III, 1, 139; IV, 1, 139; IV, 10, 13, 140; VII, 3, 5, 143; VIII, 2, 4, 143; IX, 2, 4, 5, 7, 144; XI, 4, 145; XII, 2, 146; XV, 7, 150; XVI, 2, 150; XVIII, 6, 14, 151; XX, 7, 153.
Cruce, XIII, 8, 148.
Cuie, 135; 136; XXI, 2, 3, 153.
Curaj, 135; 136.
Curăție, 133; V, 3, 142.
Cursă, curse, V, 5, 142.
Cuviință, I, 1, 138.
Cuvînt, cuvinte, 136; IV, 2, 139; IV, 7, 140; VI, 4, 142; XII; 7, 9, 146.
Cuvîntare, 132; 133; 134; 136.
Cuvîntul — Iisus Hristos, IV, 24, 141; VIII, 3, 143; IX, 6, 144; XII, 11, 147.

D

Dar, -uri, XI, 3, 4, 5, 145—146.
Data, 136.
Datare, 136.
Decapolis, oraș lîngă Marea Tiberiadei, în Galileea, IV, 21, 141.
Decius, Gaius Mesius Quintus Trajanus Augustus, împărat roman, 132; 134; 135; 136; 137; II, 1, 138; XXIII, 154.
Demon, -ni, XIII, 6, 148; XVI, 7, 13, 148—149.
Demonii iadului, XIV, 11, 149.
Depărtare, XII, 14, 147.
Desfrîu, VII, 5, 143.

Deucalion, erou legendar la greci, IV, 23, 141.
Deznădejde, XIV, 16, 149.
Diavolul, XVIII, 12, 151.
Doamne, XXI, 9, 153.
Dobîndire, V, 5, 142.
Domnie, 135.
Domnul Iisus Hristos (Dumnezeu), 136; I, 2, 138; XI, 6, 146; XII, 6, 7, 9, 14, 146—147; XXII, 1, 153; XXIII, 1, 154.
Dovadă, -zi, 134; XVII, 2, 150.
Dreapta, XXI, 6, 153.
Dreapta lui Dumnezeu, XII, 3, 146.
Drept, -ți, IV, 16, 141; XIII, 9, 148.
Dreptate, 134; IV, 8, 140; XII, 16, 147; XIV, 5, 10, 148—149; XVI, 6, 150; XVII, 3, 150.
Duh, Sfîntul Duh, 134; XIII, 1, 147.
Duh, cu sens de suflet, XXI, 9, 153.
Dumnezeire, 134.
Dumnezeu, 134; 135; III, 3, 4, 139; IV, 11, 140; IV, 18, 20, 24, 141; V, 5, 142; VII, 5, 143; VIII, 3, 143; IX, 6, 144; X, 8, 145; XI, 5, 7, 146; XII, 3, 11, 13, 14, 15, 146—147; XIV, 9, 148; XVI, 3, 4, 150; XVIII, 12, 151; XIX, 7, 8, 13, 152; XX, 2, 152; XXI, 2, 153; XXII, 1, 153.
Dumnezeu Cuvîntul, XII, 11, 147.
Dumnezeu Tatăl, XIX, 8, 152.
Durere, -ri, 134; XII, 4, 146.
Dușman, -ni, IV, 8, 140.

E

Efes, oraș, capitala provinciei romane Asia proconsulară, 132; 134; 135; XV, 4, 149.
Egipt, IV, 11, 140.
Elini, III, 6, 139; IV, 4, 139.
Episcop, 134; XV, 2, 149; XVI, 1, 150; XVIII, 12, 13, 151.
Estera, ajunsă soție a lui Artaxerxe, regele Mediei și Persiei, XII, 6, 146.
Etna, vulcan în Sicilia, IV, 21, 141.
Euctimon, episcopul Smirnei care a renegat pe Hristos, jertfind zeilor, 134; XV, 2, 149; XVI, 1, 150; XVIII, 12, 13, 151.
Eutihian, eretic montanist, dus la închisoarea din Smirna, XI, 2, 145.
Eusebiu de Cezareea, istoric bisericesc, 135; 136.
Eutihian, montanist din provincia Frigia, 134.
Evlavie, XIII, 9, 148.
Evlavioși, XI, 2, 146.
Exemplu, 134.

F

Faptă, fapte, I, 1, 138; IV, 16, 141.
Fapt, XIII, 3, 147; XIV, 1, 148.
Farisei, XII, 16, 147.
Fascii, X, 4, 145.
Față, fețe, IV, 2, 139; X, 2, 145; XXI, 9, 153; XXIII, 4, 154.
Februarie, 132; 133; 136; II, 1, 138.
Fecioară, XII, 8, 146.
Femeie, femei, III, 6, 139; VII, 5, 143; IX, 4, 144; XI, 2, 145; XIV, 2, 148.
Fericirea veșnică, VII, 5, 143.
Fiare sălbatice, XX, 6, 153.
Fier, XX, 2, 152.
Fiică, fiice, IV, 11, 140.
Ființă, IV, 20, 141.
Filozof, -fi, 134; XVII, 3, 150.
Fire, IV, 20, 141.
Fiu, fii, IV, 2, 11, 139—140; XVIII, 8, 151.
Fiul lui Dumnezeu, 133.
Fiul omului (— Iisus Hristos), XII, 9, 146.
Flacăra, XXI, 9, 153.
Foame, X, 8, 145.
Foamete, X, 7, 145; XII, 7, 146.
Foc, 135; IV, 21, 22, 24, 141; X, 2, 145; XII, 11, 147; XVIII, 2, 151; XXI, 7, 153; XXII, 2, 154.
Foișor, foișoare, III, 6, 139.
Folos, IV, 22, 141; VII, 2, 143.
Forță, 134.
Frate, -ți, 136; I, 2, 138; IX, 4, 144; XII, 2, 10, 146—147; XIV, 16, 149.
Frică, XII, 6, 146.
Frigia, provincie romană în Asia Mică, 134.
Frigian, 134.
Frigieni, numiți și montaniști, sectă în Frigia din Asia Mică, X, 2, 145.
Frumusețe, IV, 2, 139; XII, 5, 146; XXII, 4, 154.
Fum, IV, 19, 141.
Funcționar, 134.
Fund, XI, 4, 145.

G

Genunchi, XV, 7, 150.
Ghicitor, XIV, 9, 148.
Gît, 133; II, 3, 138; XV, 6, 149.
Gladiatori, XVIII, 8, 151.
Glumă, IV, 3, 139.
Gomora, fost oraș în Iudeea, XIII, 2, 147.
Gordian, împărat roman, IX, 4, 144.
Gratus, Vettius, consul roman, 135; XXIII, 154.
Grefier, 133; IX, 1, 144; XIX, 1, 151; XXI, 1, 153.
Greșeală, -li, IV, 3, 139.
Grîu, IV, 14, 140; XII, 11, 147.
Guler, XV, 6, 149.
Guvernator, VII, 1, 143.

H

Haină, -ne, X, 3, 145; XIV, 3, 148.
Homer, IV, 2, 4, 139.
Hotărîre, XI, 5, 146.

Hristos şi Domnul Hristos, 132; 133; 134; 136; VII, 5, 143; VIII, 3, 143; IX, 2, 144; XII, 4, 146; XIII, 2, 3, 8, 9, 147—148; XIV, 6, 10, 16, 148—149; XVIII, 12, 151.

I

Iad, XIV, 11, 149.
Idele, 136; XIX, 1, 151; XXIII, 154.
Idol, -li, 135; IV, 11, 140; VI, 3, 142; VII, 2, 143; XIV, 13, 15, 149; XVIII, 5, 151.
Ieşirea, carte în Vechiul Testament, IV, 12, 140.
Iisus Hristos, 133; IV, 7, 140; IV, 24, 141; IX, 6, 8, 144; XII, 9, 146; XIV, 14, 149; XXII, 1, 153; XXIII, 1, 154.
Incendiu, -ii, IV, 23, 141.
Indicaţie, -ţii, 136.
Informaţie, -ii, 137.
Inimă, I, 1, 138; IV, 11, 140.
Insulă, -le, IV, 21, 141.
Insulte, 134.
Interogatoriu, 132; 133; 135.
Introducere, 133.
Iordanul, IV, 18, 141.
Ironie, VI, 2, 142.
Istoric, 134.
Istorisire, 133; 136.
Iudeea, IV, 18, 141.
Iudei, 133; III, 6, 139; IV, 2, 139; IV, 5, 8, 10, 139—140; XIII, 1, 3, 147; XIV, 1, 8, 148.

Î

Îmbelşugare, VIII, 3, 143.
Îmbulzeală, X, 3, 145.
Împărat, 132; 134; III, 2, 139; VIII, 4, 143; IX, 4, 144; XVIII, 14, 151; XXIII, 154.
Înăbuşire, 133; XI, 1, 145.
Început, IV, 7, 140.
Închisoare, 133; 134; 135; 136; II, 4, 138; VI, 3, 142; X, 1, 145; XI, 1, 3, 4, 5, 145—146; XII, 1, 146; XV, 1, 149; XVIII, 6, 10, 12, 151.
Încurajare, 136; I, 2, 138.
Îndemn, -uri, 136.
Îndoială, III, 2, 139; VII, 5, 143.
Îndrăzneală, 136; IV, 9, 140.
Înger, -rii, XIV, 9, 148.
Înger al luminii, XIV, 10, 148.
Însemnări, XIX, 1, 151.
Înşelător, -ri, XIV, 9, 13, 148—149.
Întindere, IV, 14, 140.
Întrecere, XVIII, 8, 151.
Înţelepciune, 134; XVII, 3, 150.
Învăţător, IV, 4, 7, 139—140; XIII, 5, 148; XIX, 6, 7, 152.
Învăţătură, -uri, 134; 136; I, 2, 138.
Învierea morţilor, XXI, 4, 153.

J

Jertfă, -fe, 132; 133; 134; 135; IV, 11, 140; VII, 2, 143.
Jertfe idoleşti, II, 4, 138.
Jocuri, XVIII, 8, 151.
Judecata viitoare, IV, 24, 141.
Judecată, 134; IV, 17, 141; XIX, 2, 151.
Judecători, carte a Vechiului Testament, IV, 12, 140.
Jurământ mincinos, XVIII, 14, 151.

L

Lanţuri, 133; II, 3, 138; III, 5, 139; VI, 2, 3, 142; IX, 4, 144.
Lămurire, XIV, 7, 148.
Lăuntrul pămîntului, IV, 22, 141.
Legătură, 133.
Legea (V. Testament), IV, 11, 140.
Legile romane, 134; XVI, 6, 150.
Lemn, lemne, XXI, 2, 5, 7, 153.
Lepidus, funcţionar roman în oraşul Smirna, 134; XV, 2, 149; XVI, 2, 3, 4, 150; XVIII, 1, 150.
Libertate, XI, 7, 146.
Lictor, -ri, soldaţi romani care purtau fasciile şi securea, X, 4, 145.
Lidia, provincie romană în Asia Mică, IV, 21, 141.
Limn, preot al Bisericii universale din Smirna, 132; 133; II, 1, 138; XI, 2, 145.
Linişte, V, 1, 141.
Locuitor, -ri, IV, 18, 141.
Lopată, IV, 14, 140.
Lopata de foc, XII, 11, 147.
Luare aminte, VI, 1, 142; XIII, 1, 147.
Lucrare, lucrări, 136; V, 5, 142.
Lucru, III, 5, 139; IV, 4, 139; XIV, 10, 148; XX, 6, 153.
Lume, I, 2, 138; IV, 17, 141; X, 1, 145; XIII, 4, 147; XVI, 4, 150.
Lumină, 133; V, 3, 4, 142; XIV, 10, 148; XXII, 1, 154.
Lună (a anului), 136; II, 1, 138; XXIII, 154.
Lupte cu fiarele, XX, 6, 153.
Lupte de gladiatori, XVIII, 8 151

M

Macedonia, creştină din Smirna, originară din satul Carina, 132; 134; II, 1, 138; XI, 2, 145.
Mag, XIV, 9, 148.
Magistrat, -ţi, 130; 136.
Marcion, eretic din Asia Mică, 135.
Marcioniţi, sectă, aderenţii lui Marcion, 135; XXI, 5, 153.
Marcu Aureliu, împărat roman, 135; 136.
Marea, IV, 15, 20, 141; XVI, 3, 150.
Marea Moartă, IV, 20, 141.

Martie, 132; 135; 136; 138; XIX, 1, 151; XXIII, 154.
Martir, -ri, 132; 133; 134; 135; 136; I, 2, 138; II, 1, 138.
Martirii scilitani din localitatea Scili, provincia Africa, 136.
Martiriu, 132, 133; 136; 137; XIX, 1, 151.
Martiriul Sf. Pioniu, 132; 133; 136; 138.
Martirologiul Ieronimian, 136.
Martor ocular, 133.
Mărgăritare, XII, 3, 146.
Mărturie, XII, 5, 146.
Mărturisire, 136.
Meletos, tatăl lui Homer, IV, 2, 139.
Melitos, acuzatorul lui Socrate, 134; XVII, 2, 150.
Mesia, 133.
Miel, 134; XVIII, 13, 151.
Mijlocitor, XXII, 1, 153.
Milă, IV, 8, 140.
Minciună, XIV, 1, 148.
Mintea, XXII, 1, 153.
Minuni, XIII, 6, 148.
Mirare, XIV, 10, 148.
Mistreţi, XII, 3, 146.
Mitrodor, preot din secta marcioniţilor, martir la 12 martie 250, XXI, 5, 6, 153.
Mînă, mîini, 135; IV, 1, 2, 139; IX, 3, 144; XII, 11, 14, 147; XIII, 2, 147; XV, 7, 150; VIII, 11, 151.
Mîntuirea lumii, XVI, 4, 150.
Mînie, IV, 18, 141.
Moarte, -ţile, 132; 133; 135; 136; V, 5, 142; X, 7, 145; XII, 10, 147; XIII, 3, 147; XX, 5, 6, 152—153; XXI, 4, 153.
Moarte martirică, 135.
Moise, IV, 5, 11, 139—140.
Montanişti, adepţii ereticului Montan, din Asia Mică, 134; XI, 2, 145.
Mort, -ţi, IV, 11, 140; XXI, 4, 153.
Muceniţă, 132.
Mulţime, 133; 134; III, 5, 139; V, 1, 142; X, 1, 3, 4, 145; XV, 1, 4, 149; XVIII, 3, 6, 151; XXI, 7, 153.
Munte, -ţi, IV, 11, 140; IX, 4, 144.

N

Năvod, IV, 15, 141.
Neam, neamuri, IV, 11, 140.
Nebunie, XIX, 7, 152.
Necredincios, -şi, IV, 16, 21, 141; XIV, 11, 13, 149.
Nedreptate, -ţi, XII, 15, 147; XIV, 5, 148.
Nelegiuit, -ţi, XII, 5, 146; XIII, 9, 148.
Nemesis, zeiţă care avea un templu în oraşul Smirna, 134; VI, 3, 142; VII, 2, 143; XV, 2, 149; XVIII, 13, 14, 151.
Neoprofetism, 134.
Neputinţă, XIV, 14, 149.
Nevoie, 134; VI, 4, 142; XI, 3, 145; XII, 2, 146.
Noapte, XI, 7, 146.
Noe, patriarh la evrei, IV, 23, 141.
Noul Testament, 133; 136.
Nume, 132; IX, 3, 144; XI, 2, 145; XII, 2, 146; XIII, 5, 6, 148; XVIII, 12, 151.

O

Ocări, XVII, 2, 150.
Ochi, XXI, 2, 7, 8, 153.
Ofiţer de cavalerie, 134; XV, 1, 4, 5, 149.
Om, oameni, III, 6, 139; IV, 8, 10, 140; IV, 20, 141; VI, 1, 142; VIII, 4, 143; XII, 12, 147; XIII, 3, 4, 5, 6, 147—148; XV, 4, 149; XXII, 1, 154.
Omuleţ, X, 5, 145.
Oraş, 133.
Oratorie, 134; XVII, 1, 150.
Oră, XII, 2, 146; XXIII, 154.
Orgels, P., istoric, 136.
Osîndire, 133.

P

Pace, VI, 3, 142.
Parte, -ţi, 132; 133; IV, 23, 141; XII, 2, 146; XVII, 2, 150.
Patimă, -mi (ca suferinţă), 136.
Paznic, 132; 133; 134; III, 1, 2, 139; V, 1, 142; VII, 1, 5, 143; VIII, 2, 143; IX, 2, 144; XI, 1, 3, 4, 5, 145—146; XV, 1, 149.
Păcat, -te, IV, 10, 140; IV, 18, 141; XII, 14, 147; XIII, 1, 147; XXII, 1, 153.
Păcătos, -şi, IV, 16, 141.
Păgîn, -ni, 133, 134; 136; IV, 12, 140; XII, 1, 146; XXII, 4, 154.
Pămînt, IV, 18, 19, 21, 22, 23, 141; VIII, 3, 143; IX, 6, 144; XII, 3, 9, 146; XIII, 8, 148; XIV, 14, 149; XV, 7, 150; XVI, 3, 150.
Pedeapsă, XII, 3, 146.
Perii capului, XXII, 3, 154.
Persecuţie, -ţii, 132; 134; 136; 137; II, 1, 138; IX, 4, 144.
Persecutor, -ri, 134; XV, 1, 7, 149—150; XVIII, 10, 151.
Piaţa din Smirna, 133; 134; III, 4, 6, 139; V, 2, 142; X, 1, 145; XV, 7, 150.
Picioare, XII, 3, 146; XII, 12, 147; XV, 7, 150.
Piese, 132.
Pildă, IV, 21, 141.
Pioniu, preot şi martir la Smirna, 132; 133; 134; 135; 136; I, 1, 138; II, 1, 2, 138; III, 3, 139; IV, 1, 2, 139; V, 1, 2, 3, 142; VI, 1, 2, 3, 142; VII, 1, 2, 3, 143; VIII, 1, 2, 3, 4, 143; IX, 1, 2, 3, 4, 144; X, 2, 3, 6, 7, 8, 145; XI, 3, 145; XII, 2, 146; XV, 1, 3, 5, 7, 149—150; XVI, 1, 2, 3, 4, 6, 150; XVII, 1, 2, 150; XVIII, 1, 7, 10, 150—151; XIX, 1, 2, 9,

11, 152; XX, 1, 2, 3, 4, 5, 7, 152—153; XXI, 1, 4, 6, 7, 9, 153; XXII, 1, 153.
Pîine, VII, 1, 143; XII, 7, 146.
Pîine sfîntită, III, 1, 139.
Pîrîtori, 134; XVII, 2, 150.
Plagă, -gi, X, 7, 145.
Pleavă, IV, 14, 140.
Plîngere, XII, 2, 146.
Plînset, 134; XII, 2, 146.
Poartă, III, 6, 139; XXII, 1, 154.
Pocăință, 134; XIV, 16, 149.
Polemon, paznicul templului roman din Smirna, 132; 133; 134; III, 1, 4, 139; IV, 1, 139; V, 2, 142; VII, 1, 2, 3, 5, 143; VIII 1, 2, 3, 4, 143; IX, 1, 2, 5, 6, 7, 8, 9, 144; X, 4, 145; XV, 1, 149.
Policarp, martir, 132; 133; II, 1, 2, 138.
Polita, păgînă din Smirna, 133; IX, 3, 4, 144.
Pomenire, 132; I, 1, 138; II, 1, 134.
Popor, 136; VI, 1, 142; VII, 1, 139; XIII, 2, 147.
Populație, 133.
Porci, XII, 3, 146.
Portic, III, 6, 139.
Porunca, porunci, III, 2, 3, 139; XV, 4, 149.
Post, II, 3, 138.
Potop, potoape, IV, 23, 141.
Povară, IV, 5, 139; XI, 3, 145.
Preot, 132; 133; 134; 135; 136; II, 1, 138; IX, 4, 144; X, 2, 145; XI, 2, 145; XI, 3, 145; XIX, 5, 152; XXI, 5, 153.
Pricină, IV, 4, 139; IV, 18, 141; IX, 3, 144; X, 3, 145.
Prigonitor, -ori, XV, 4, 149.
Prilej, IV, 9, 140.
Proces, 132.
Proces-verbal și procese-verbale, 132; 133.
Proconsul, 132; 134; XV, 3, 4, 149; XIX, 1, 2, 3, 4, 5, 6, 8, 9, 10, 12, 151—152; XX, 1, 2, 3, 4, 5, 7, 152—153; XXIII, 154.
Proconsulul Asiei, 134; 135.
Profet, -ți, IV, 18, 141; XIII, 2, 147; XIV, 2, 7, 148.
Prooroc, -ci, 133; XIV, 14, 149.
Psalmi, XVIII, 12, 151.
Putere, puteri, X, 4, 145; XII, 13, 147; XV, 3, 149; XVIII, 10, 151; XXII, 2, 154.

Q

Quintillianus, Julius Proclus, proconsulul Asiei Mici, 132; 135; XIX, 2, 151; XX, 6, 153; XXIII, 154.

R

Rană, răni, 136.
Răsărit, III, 6, 139; XXI, 6, 153.
Răspuns, -uri, 132; 133; XII, 1, 146.
Rătăcire, I, 2, 138.
Rege, XIX, 13, 152.
Regi, cărți ale V. Testament, IV, 12, 140.
Reîntoarcere, 133.
Religia (creștină), 134.
Religie, X, 7, 145; XVI, 4, 150; XIX, 4, 152.
Rînd, IX, 3, 144.
Rîs, IV, 3, 139; X, 3, 145; VIII, 14, 151.
Rîvnă, IX, 4, 144; XXI, 1, 153.
Rod, IV, 19, 141.
Romani, popor, XXIII, 154.
Rufin, orator din Smirna, 134; XVII, 1, 4, 150.
Rug, 132; 133; 135; 136.
Rugăciune, -ni, XVIII, 12, 151; XXI, 8, 153.

S

Sabat, III, 6, 139.
Sabina, mărturisitoare a credinței creștine la Smirna, numită și Teodota, 132; 133; 135; II, 1, 3, 138; III, 4, 139; VII, 5, 143; IX, 3, 4, 6, 144; X, 3, 145; XV, 7, 150; XVIII, 7, 151.
Samuel, profet, XIV, 2, 3, 4, 8, 11, 12, 13, 148—149.
Sarea, XII, 12, 147.
Sat, 134; XI, 2, 145.
Satana, XII, 11, 147; XIV, 10, 148.
Saul, regele Iudeilor, XIV, 2, 3, 12, 13, 148—149.
Sărbătoare, II, 2, 138.
Sărbătorile zeiței Nemesis, XVIII, 14, 151.
Săvîrșire, I, 1, 138.
Scaun, scaune, III, 7, 139.
Scaun de judecată, XIX, 2, 151.
Scenă, 133.
Scop, 132.
Scriere, 132; I, 2, 138.
Scriptură, XII, 10, 146; XIII, 9, 148; XIV, 12, 149.
Secta frigienilor sau montaniștilor, 134; XI, 2, 145.
Secta marcioniților, 135; XXI, 5, 153.
Sectă, 134; XI, 2, 145; XIX, 4, 152; XXI, 5, 153.
Secure, X, 4, 145.
Semn, -ne, IV, 17, 141.
Sens, -uri, 136.
Sentimente, 133.
Sentință, 135.
Sete, XII, 7, 146.
Sfinți, I, 1, 138.
Sfîrșit, 135; 136; I, 2, 138; IV, 23, 141; XXI, 8, 153; XXII, 1, 154.
Sicilia, insulă în Marea Mediterană, IV, 21, 141.
Sila, III, 5, 139; VI, 8, 142; XIII, 4, 5, 6, 7, 147—148.

Sinagogi, XIII, 1, 147.
Sinaxarul constantinopolitan, 136.
Sîmbăta, III, 1, 139; XXIII, 154.
Sîmbăta cea mare, II, 1, 138.
Sînge, XIII, 2, 147; XXI, 9, 153.
Sînurile lui Avraam, XIV, 7, 148.
Slava, XXIII, 154.
Slava Domnului, XI, 6, 146.
Slava lumească, XVIII, 1, 150.
Slujbaş, 135; XVIII, 5, 151.
Slujitor public, XXI, 3, 153.
Slujitori, XIV, 9, 10, 148.
Slujitori diavoleşti, XIV, 9, 148.
Slujitori ai dreptăţii, XIV, 10, 149.
Smirna, 132; 133; 134; II, 1, 138; IV, 2, 139; XVI, 1, 150; XVIII, 12, 151; XIX, 1, 151.
Soartă, XVIII, 14, 151.
Socrate, filozof grec, 134; XVII, 2, 3, 150.
Sodoma, fost oraş în Iudeea, XIII, 2, 147.
Soldat, XXI, 2, 153.
Solomon, IV, 6, 140.
Soră, XVIII, 7, 151.
Sosire, 135.
Speranţă, IV, 16, 141; X, 8, 145.
Stat, 135; XVIII, 5, 151.
Stăpînă, 133; IX, 3, 144.
Stele, XII, 3, 146.
Stîlp, 135; XX, 1, 152.
Stînga, XXI, 6, 153.
Străin, -ni, IV, 18, 141.
Strălucire, XXII, 2, 154.
Studii, XVII, 2, 150.
Suferinţă, -ţe, 134; 136; XVI, 6, 150.
Suflare, IV, 14, 140.
Suflet, 135; XIV, 7, 14, 148—149; XXI, 7, 9, 153.
Suzana, soţia lui Ioachim din Babilon, XII, 5, 146.

T

Tatăl (Dumnezeu), XXI, 9, 153.
Tăbliţă, XX, 7, 153.
Tăgăduire, XVIII, 14, 151.
Tărie sufletească, 134; 136; XVII, 3, 150.
Teamă, IV, 10, 140; IV, 20, 141; XXII, 4, 154.
Temniţă, XV, 3, 149; XVIII, 9, 151.
Templul roman din Smirna, 132; 133; 134; III, 1, 139; V, 1, 142; VI, 3, 142; XV, 1, 7, 149—150; XVI, 1, 150.
Templul zeiţei Nemesis în Smirna, 134; III, 1, 139; VI, 3, 142; VII, 2, 5, 143; IX, 2, 144; XV, 2, 149; XVIII, 13, 14, 151.
Teodota, numită mai întîi Sabina, mărturisitoare a credinţei creştine la Smirna, 132; 133; IX, 3, 5, 144.
Teofil, ofiţer de cavalerie în oraşul Smirna, 134; XV, 1, 4, 149.
Terentius, păgîn din Smirna, 134; XVIII, 3, 8, 151.
Text, 132; 133; 136; XIV, 7, 148.
Timp, 132; 134; 135; 136; 137; II, 1, 138; IV, 23, 141; V, 1, 142; IX, 4, 144; XVIII, 6, 151; XXIII, 154.
Tineri, XXII, 3, 154.
Trup, -uri, IV, 20, 141; XXI, 2, 153; XXII, 2, 154.

Ţ

Ţară, IV, 18, 141; XVIII, 7, 151.

U

Ucenici, XIII, 4, 5, 147—148; XIV, 14, 149.
Umezeală, IV, 19, 141.
Unghii de fier, XX, 2, 152.
Ureche, urechi, XII, 14, 147; XXII, 3, 154.
Urmărire, 133.
Uşurinţă, IV, 14, 140.

V

Val de neoprofetism, 134.
Valoare istorică, 136.
Vechiul Testament, 133; 134; 136.
Vecii vecilor, XXIII, 154.
Vedenie, II, 2, 138.
Vedere, II, 4, 138.
Venire, XV, 3, 149.
Via, XII, 3, 146.
Viaţă, 136; XII, 3, 146; XIII, 7, 148; XX, 5, 152; XXII, 1, 153.
Viclenie, XV, 4, 149.
Vieţuire, XII, 2, 146.
Vigoare, IV, 20, 141.
Vinovat, -ţi, IV, 16, 141.
Viţel de aur, IV, 11, 140.
Vînt, IV, 14, 140.
Vîrstă, XIV, 1, 148.
Voce, XV, 7, 150.
Voie, IV, 3, 10, 139—140; IV, 13, 140.
Voinţă, XIII, 7, 148.
Vrăjitor, XIV, 9. 148.
Vrăjitoare, XIV, 2, 4, 7, 11, 148—149.
Vrăjitorie, XIII, 8, 148; XIV, 2, 6, 14, 148—149.
Vrăjmaş, -şi, IV, 5, 6, 139—140; XVIII, 12, 151.
Vulcan, IV, 21, 141.

Z

Zeu, zei, 132—133; 134; 135; III, 1, 2, 139; IV, 3, 139; IV, 9, 11, 13, 140; IV, 24, 141; V, 2, 142; VI, 3, 142; XVI, 1, 150; XIX, 10, 13, 152.
Zeus, căpetenia zeilor, XIX, 13, 152.
Zi, zile, 132; 135; 136; II, 1, 2, 3, 138; III, 1, 139; XI, 7, 146; XIX, 1, 151; XXIII, 154.

8

MARTIRIUL SFINŢILOR CARP, PAPIL ŞI AGATONICA

(Martirizaţi la 13 octombrie 250, sub împăratul Deciu (249 — 253)

INTRODUCERE

Istoricul Eusebiu de Cezareea vorbeşte despre trei martiri din Pergam, în Asia proconsulară, Carp, Papil *şi* Agatonica, *martirizaţi, după părerea sa, imediat după Sfîntul Policarp şi preotul Pioniu, în timpul domniei împăratului Marcu Aureliu (161—180)* [1]. *Mai mulţi istorici cu renume, printre care Adolf von Harnak* [2], *Dom H. Leclercq* [3], *H. Lietzmann* [4], *J. Vogt* [5], *H. Musurillo* [6], *H. Grégoire, P. Orgels, J. Moreau şi A. Maricq* [7] *ş.a., au susţinut opinia lui Eusebiu, anume că cei trei martiri amintiţi din Pergam au suferit martiriul în timpul lui Marcu Aureliu şi a coregentului său Lucius Verus (161—169).*

---

1. Eusebiu, *Ist. Bis.*, IV, 15, 48, ed. G. Bardy, p. 190.

2. A. Harnak, *Die Akten des Karpus, des Papylus und der Agathonike*, în «Texte und Untersuchungen zur Geschichte der altchristlichen Literatur», Band III, Leipzig, 1888, 3—4, p. 440—454.

3. H. Leclercq, în *Les Martyrs*, t. I, p. 77.

4. Hans Lietzmann, *Die älteste Gestalt der Passio SS. Carpi, Papyli und Agathonike*, în Festgabe K. Müller, Tübingen, 1922, p. 46—57; Idem, *Kleine Schriften*, I, 1958, p. 239—250.

5. J. Vogt, *Christenverfolgung*, în «Reallexikon für Antike und Christentum», Band II, Stuttgart, 1958, col. 1175.

6. H. Musurillo, *op. cit.*, p. XVI.

7. H. Grégoire, P. Orgels, J. Moreau et A. Maricq, *Les persécutions dans l'Empire romain*, 2-e éd., în Mémoires de l'Académie royale de Belgique. Classe de Lettres, 56. Bruxelles, 1964, no. 5, p. 26—28 şi nota 25, p. 111.

Alți istorici însă, ca B. Aubé [8], *P. Allard* [9], *L. Duchesne* [10], *J. de Guibert* [11], *W. Hoffman* [12], *H. Delehaye* [13], *J. Lebreton, J. Zeiller* [14], *J. Daniélou și H. Marrou* [15] *ș.a., sprijinindu-se pe faptul că Flavius Optimus era proconsulul Asiei proconsulare între 250—251, sub împăratul Deciu, pun cu mai mare temei data martiriului lui Carp, Papil și Agatonica la 13 octombrie 250, dată pe care o acceptăm și noi.*

Data martiriului Sfinților Carp, Papil și Agatonica, *la care este adăugat și* Agatodor, *la 13 octombrie 250, sub împăratul Deciu, s-a păstrat și în* Synaxarium Ecclesiae Constantinopolitanae [16], *în* Bibliotheca hagiographica Graeca [17], *fără Agatodor, și în* Martyrologium Hieronymianum, *unde îi găsim amintiți la 12 martie, la 12 și 13 aprilie* [18].

Din actul martiric reiese că proconsulul Flavius Optimus a obligat mai întîi pe Carp să sacrifice zeilor, după porunca împăraților, dar el a refuzat, afirmînd cu mult curaj că zeii, fiind făcuți din materie pămîntească, vor pieri cu timpul. «Dumnezeul nostru, însă, *a mărturisit Carp,* fiind în afară de timp și făcătorul veacurilor, rămîne nepieritor și veșnic și totdeauna același, arătîndu-Se fără adăogire sau micșorare, iar zeii sînt făcuți de oameni și vor pieri în timp...» [19].

Mînios, proconsulul a poruncit ca Sfîntul Carp să fie întins pe lemn și strujit și chinuit cu ghiare de fier.

---

8. R. Aubé, *Un text inédit d'Actes de martyres du III-e siècle*, în «Revue archéologique», 42 (1881), p. 348, 360; la p. 354—360, text grec și latin.

9. Paul Allard, *Histoire des persécutions pendant la première moitié du troisième siècle*, 4-e éd., Paris, 1919, p. 427—432.

10. L. Duchesne, *Histoire ancienne de l'Eglise*, t. I, 3-e éd., Paris, 1923, p. 266, n. 1 et 368, n. 1.

11. Joseph de Guibert, *La date du martyre des Saints Carpos, Papylos et Agathnice*, în «Revue des questions historiques», 83 (1908), p. 5—23. Vezi și M. L. de Regibus, *La cronologia degli Atti di Carpo, Papilo et Agatonice*, în «Didaskaleion», III (1914), p. 305—320.

12. W. Hoffman, *Optimus*, 1, în A. Pauly, G. Wissowa und K. Kroll, Realencyclopädie der klassischen Altertumswissenschaft, Neue Bearbeitung, 35-er Halband, Stuttgart, 1939, col. 802—805.

13. H. Delehaye, *Les Passions des martyrs...*, p. 136—141; Idem, *Les Actes des martyrs de Pergame*, în «Analecta Bollandiana», 58 (1940), p. 142—176.

14. J. Lebreton et J. Zeiller, *De la fin du 2-e siècle à la paix constantinienne*, t. II de l'*Histoire de l'Eglise depuis les origines jusqu'à nos jours*, publiée sous la direction de Aug. Fliche et V. Martin, Paris, 1935, p. 149.

15. J. Daniélou et H. Marrou, *Nouvelle Histoire de l'Eglise*. I. *Des origines à Saint Grégoire le Grand*, Paris, 1963, p. 247.

16. Ed. H. Delehaye, col. 134—136; ei sînt amintiți și la 28 iunie, col. 776—778.

17. Ed. Fr. Halkin; t. I, p. 103—104. Vezi și studiul lui R. van Doren, în Dictionnaire d'Histoire et géographie Ecclésiastique, 11 (1949), 1121 și H. Musurillo, *op. cit.*, p. XV—XVI și LXIII—LXIV.

18. J. B. de Rossi et L. Duchesne, t. II, 1, p. 31 și ed. H. Delehaye et H. Quentin, t. II, 2, p. 140, la 12 martie; II, 2, p. 185, la 12 aprilie; II, 2, p. 188 la 13 aprilie.

19. *Martiriul Sfinților Carp, Papil și Agatonica*, 16, ed. H. Musurillo, p. 24.

Apoi a fost interogat Sfîntul Papil, creştin din copilărie, care, de asemenea, n-a voit să jertfească zeilor. Proconsulul a poruncit ca amîndoi să fie arşi de vii.

Văzînd curajul celor doi martiri, o femeie creştină, Agatonica, avînd un copil, a mărturisit că şi ea este creştină, şi, veselă, s-a întins singură pe lemnul rugului spre a fi arsă de vie, rugîndu-se : «Doamne, Doamne, Doamne, ajută-mi, căci la Tine am găsit scăparea !» [20]. *Iar cei ce o priveau s-au înduioşat, zicînd: «Groaznică judecată şi nedrepte porunci»* [21].

Actul martiric al Sfinţilor Carp, Papil şi Agatonica păstrează aproape în întregime ordinea judecării şi condamnării lor după procesul verbal de judecată al tribunalului roman din Pergam, în Asia Proconsulară.

*

* *

Am făcut traducerea de faţă după următoarele ediţii critice : Panaiot C. Hristu, Τὰ Μαρτύρια τῶν ἀρχαίων χριστιανῶν... *Text în limba greacă veche cu traducere în limba neogreacă, Tesalonic, 1978, p. 180—191 ; H. Musurillo,* op. cit., *text grec şi traducere engleză, p. 22—28 ; text latin şi traducere engleză, p. 28—37, care e mai scurt. În textul latin, Carp apare ca episcop la Gurdo, sub Deciu, iar Pamfil, corect Papil, diacon la Tiatira.*

Vezi şi ediţiile : G. Lazzati, Gli sviluppi della letteratura sui martiri nei primi quattri secoli, *Torino, 1956, p. 135—137 ; D. Ruiz Bueno,* Actas de los mártiros, *text grec cu traducere spaniolă, Madrid, 1951, p. 337—382 ; altă ediţie 1962.*

C. Kirsch, L. Ueding, Enchiridion fontium historiae ecclesiasticae, *Freiburg im Breisgau, 6-te Auflage, 1947, p. 55—60 ; VIII Auflage, Freiburg im Breisgau, 1960 ; H. Delehaye,* Les Actes des martyrs de Pergame, *în «Analecta Bollandiana», 58 (1940), p. 150—153, text latin, p. 154—157, text grec. Tot aici, p. 158—176,* Passio SS. Carpi et sociorum, *text grec, după* Codex Vaticanus Graecus *797, fol. 196—214, care este o istorisire lungă, plină de detalii, ce nu are de-a face cu actul*

---

20. *Ibidem,* 46, p. 28.

21. *Ibidem,* 45, p. 28. R. Klein, *Der frühe Christentum im römischen Staat,* Darmstadt, 1971 ; R. Rémondon *La crise de l'Empire romain, de Marc Aurèle à Anastase* (coll. Nouvelle Clio, 11), 2-e éd., Paris, 1970 ; Marta Sordi, *Il Cristianesimo e Roma,* Bologna, 1965 ; Idem, *La data dell'editto di Decio e Il significato della persecuzione anticristiana,* în «Revista di storia della Chiesa in Italia», XXXIV (1980), p. 451—461 ; A. Alföldi, *Zu den Christenverfolgung in der Mitte des 3 Jahrhundert,* in «Klio» 31 (1938), p. 323—348.

martiric original, ci urmăreşte zidirea morală a credincioşilor ; R. Knopf, G. Krüger, op. cit., *p. 11—13, text grec ; G. Rauschen,* Martyrium SS. Carpi, Papyli et Agathonicae *în* Monumenta minora saeculi secundi, *în Florilegium Patristicum, Fasc. III, ed. 2-a, Bonnae, 1914, p. 105—112, text grec şi latin.*

Vezi şi ediţia şi studiul lui Pio Franchi de'Cavalieri, Note agiografiche, *fasc. 6, în «Studi e Testi», 33 (1920), p. 3—45, care a editat Codex latinus 4 (sec. XI). Textul martiriului Sfinţilor Carp, Papil şi Agatonica, compus de Simeon Metafrast, care ni s-a păstrat în limba latină după mai multe manuscrise greceşti, la 13 aprilie, în* Acta Sanctorum, *t. II, Parisiis et Romae, 1866, p. 122—126, este plin de detalii legendare.*

Vezi şi următoarele traduceri în diferite limbi :

A. Hamman, op. cit., *trad. italiană, p. 53—57 ; Ildefonso Clerici,* op. cit., p. 87—91 ; *P. Hanozin,* op. cit., *p. 120—125 ; G. Rauschen,* Echte alte Märtyrerakten. Martyrium der Heiligen Karpus, Papylus und Agathonike, *în* op. cit., *p. 313—317, traducere germană ; H. Leclercq, în* Les Martyrs, *t. I, p. 77 ş.u.*

În limba română : *Ion Dinu, în* Un document creştin-apusean de conştiinţă ortodox-orientală. Aspecte din persecuţia lui Marcu Aureliu, *Cernăuţi, 1937, p. 60—63, traducere foarte depărtată de textul grecesc şi latinesc, fiind făcută după traducerea franceză a lui H. Leclercq.*

MARTIRIUL SFINŢILOR CARP, PAPIL ŞI AGATONICA

(Martirizaţi la 13 octombrie sub împăratul Deciu, 249 — 253)

1. Pe cînd era proconsul la Pergam [1] Flavius (Optimus), au fost aduşi înaintea lui fericiţii Carp şi Papil, martirii lui Hristos [2].

2. Iar proconsulul, stînd pe scaunul de judecată, a zis : Cum te numeşti ?

3. Fericitul a spus : Numele meu cel dintîi şi ales este cel de creştin, iar dacă întrebi de numele pe care-l port în lume, acesta este Carp.

4. Proconsulul a spus : Îţi sînt cunoscute poruncile împăraţilor [3] despre datoria de a cinsti pe zei, cei ce conduc toate. De aceea vă sfătuiesc să vă apropiaţi de altar şi să jertfiţi.

5. Eu sînt creştin şi ador pe Hristos, Fiul lui Dumnezeu, Care a venit în timpurile de pe urmă pentru mîntuirea noastră şi spre a ne scăpa de rătăcirea diavolului ; iar acestor idoli nu jertfesc.

6. Fă ceea ce voieşti ; căci e cu neputinţă ca eu să jertfesc apariţiilor înşelătoare ale demonilor. Iar cei ce jertfesc acestora sînt asemenea lor.

7. Căci precum adevăraţii închinători, — după dumnezeiasca Evanghelie a Domnului, — care adoră pe Dumnezeu în duh şi adevăr [4], se aseamănă în slavă cu Dumnezeu şi sînt nemuritori împreună cu El, primind viaţa cea veşnică prin Cuvîntul, tot aşa, cei ce se închină acestora (zeilor) se aseamănă deşertăciunii demonilor şi vor pieri împreună cu ei în gheena.

8. Căci este o judecată dreaptă pentru cel ce a înşelat pe om, făptura cea aleasă a lui Dumnezeu, vorbesc despre diavol, cel care a îndemnat din propria sa răutate la aceasta.

De aceea să ştii, proconsule, că eu nu jertfesc acestora.

---

1. Pergamul era oraş în Asia Proconsulară, a cărei capitală era oraşul Efes.
2. Carp era episcop de Gados, iar Papil, diacon de Tiatira.
3. E vorba de împăratul Deciu (250—253), şi de împăraţii persecutori ai creştinilor dinaintea lui.
4. In. 4, 23.

9. Iar proconsulul, mîniindu-se, a zis: Jertfiți zeilor și nu mai vorbiți prostii.

10. Carp, zîmbind, a zis: Zeii, care n-au creat cerul și pămîntul, să piară [5].

11. Proconsulul a zis: Tu trebuie să jertfești, căci astfel a poruncit împăratul.

12. Carp a spus: Cei vii nu jertfesc celor morți.

13. Proconsulul a zis: Zeii, ți se par că sînt morți?

14. Carp a spus: Vrei să asculți? Aceștia, nefiind nici dintre oameni, n-au trăit vreodată, pentru ca ei să și moară.

15. Vrei să știi că lucrul acesta este adevărat? Lasă cinstirea pe care crezi că trebuie să le-o dai și vei cunoaște că nu sînt nimic. Căci ei sînt materie pămîntească și vor pieri cu timpul.

16. Dumnezeul nostru, însă, fiind în afară de timp și făcătorul veacurilor [6], rămîne nepieritor și veșnic, și totdeauna același [7], arătîndu-se fără adăogire sau micșorare, iar zeii sînt făcuți de oameni și vor pieri în timp, cum s-a spus.

17. Iar pentru faptul că aceștia (oamenii) sînt folosiți și înșelați, să nu te miri. Căci diavolul, căzînd de la început din starea lui de mărire, prin propria-i răutate, fiind zdrobit de sfinți (creștini), luptă împotriva lor și pregătește războaie, grăbindu-se să vestească alor săi.

18. De asemenea, ispitind și din cele ce ni se întîmplă nouă în fiecare zi, fiind el mai înainte de timp, prezice cele viitoare, pe care el însuși le va face să fie rele.

19. Căci are din hotărîrea lui Dumnezeu (puterea) de a cunoaște nedreptatea și prin îngăduința lui Dumnezeu ispitește pe om, căutînd să-l rătăcească de la credință.

20. Crede mie, proconsule, că te afli într-o mare înșelăciune.

21. Proconsulul a zis: Lăsîndu-te să flecărești multe, ai ajuns la ocărîrea zeilor și a împăraților. Ca să nu mai lungim (cercetarea), jertfești? Ce zici?

22. Carp a zis: E cu neputință să jertfesc, căci niciodată n-am jertfit idolilor.

23. Deci, îndată a poruncit ca, fiind atîrnat, să fie strujit (cu ghiare de fier). Iar el a strigat: Sînt creștin. Și a fost mult timp chinuit, fiind strujit, și n-a mai putut să vorbească.

* * *

5. Ier. 10, 11.

6. In. 1, 3 și 10; Fapte 4, 24; 14, 15; Ef. 3, 9; Col. 1, 16; Evr. 1, 2; Apoc. 4, 11; 10, 6; Fac. 1, 1; Ieș. 20, 11; Ps. 32, 6; Is. 37, 16; 42, 5; Amos 4, 13; II Mac. 7, 28.

7. Apoc. 1, 4 și 8; Ieș. 3, 14; Evr. 1, 12; 13, 8.

24. Şi, lăsînd pe Carp, proconsulul s-a întors spre Papil, zicîndu-i : Eşti senator ?

25. Iar el a zis : Sînt cetăţean.

26. Proconsulul a zis : Cetăţeanul cărui oraş ?

27. Papil a zis : al Tiatirei.

28. Proconsulul a întrebat : Copii ai ?

29. Papil a răspuns : Am mulţi pentru Dumnezeu.

30. Iar unul din cei din popor a zis : După credinţa creştinilor spune el că are copii.

31. Proconsulul a zis : De ce minţi, spunînd că ai copii ?

32. Papil a spus : Vrei să ştii că nu mint, ci că spun adevărat ? În fiecare provincie şi oraş, am copii în Dumnezeu.

33. Proconsulul a întrebat : Jertfeşti ? Ce spui ?

34. Papil a răspuns : Din copilărie, slujesc lui Dumnezeu şi n-am jertfit niciodată idolilor, căci sînt creştin, şi mai mult decît aceasta n-ai să auzi de la mine. Căci nici nu am să-ţi spun ceva mai bun şi mai frumos.

35. Fiind şi el întins pe lemn şi strujit (cu ghiare de fier), a schimbat trei chinuitori şi n-a scos un cuvînt, ci, ca un viteaz atlet, a primit furia protivnicului (diavolului).

36. Văzînd, însă, proconsulul răbdarea lor mai presus de închipuire, porunceşte ca ei să fie arşi de vii ; şi, coborînd, se grăbeau amîndoi spre amfiteatru, ca să părăsească repede lumea.

37. Papil, cel dintîi, a fost întins, fiind pironit pe stîlp, şi, pe cînd se ruga în linişte, şi-a dat sufletul.

38. Şi după el, fiind pironit (pe stîlp) Carp, acesta a zîmbit. Iar cei de faţă, mirîndu-se, i-au zis : Ce este, de ce rîzi ?

39. Iar fericitul a zis : «Am văzut slava Domnului şi m-am bucurat, şi am văzut totodată deosebirea faţă de voi, căci eu nu sînt părtaş la răutăţile voastre».

40. După ce soldatul a pus lemnele şi focul s-a aprins, Sfîntul Carp, în timp ce era ars, a zis : «Şi noi ne-am născut din aceeaşi mamă, Eva, şi avem acelaşi trup, dar privind la judecata cea dreaptă, suferim toate».

41. Zicînd acestea, şi focul urcîndu-se, s-a rugat, zicînd : «Binecuvîntat eşti Doamne Iisuse Hristoase, Fiul lui Dumnezeu, că m-ai învredniciţ şi pe mine de această părticică (a patimilor Tale)». Şi zicînd aceasta, şi-a dat sufletul.

*

* *

42. Iar o oarecare femeie, Agatonica, fiind de faţă, şi văzînd slava Domnului, despre care s-a spus că o văzuse Carp, cunoscînd că chemarea este cerească, a ridicat îndată glasul, spunînd: Cina aceasta a fost pregătită şi pentru mine [8]; deci trebuie să iau si eu parte spre a mînca la această slăvită cină.

43. Iar poporul striga zicînd: Fie-ţi milă de copilul tău!

44. A zis, însă, fericita Agatonica: «Are pe Dumnezeu, Cel ce poate să-l ocrotească, fiindcă El este păzitorul tuturor. Iar eu pentru aceasta sînt aici». Şi, dezbrăcîndu-şi hainele, veselă, s-a întins singură pe lemn.

45. Iar cei ce priveau s-au înduioşat, zicînd: Groaznică judecată şi nedrepte porunci.

46. Fiind întinsă pe stîlp, iar focul aprinzîndu-se în jurul trupului ei, a strigat, zicînd: «Doamne, Doamne, Doamne, ajută-mi, căci la Tine am găsit scăparea!».

47. Şi astfel şi-a dat sufletul şi s-a săvîrşit împreună cu sfinţii alecăror moaşte, luîndu-le în ascuns creştinii, le-au păstrat spre slava lui Dumnezeu şi pentru lauda martirilor Săi, căci Lui se cuvine slava şi puterea, Tatălui şi Fiului şi Sfîntului Duh, acum şi pururea şi în veci de veci. Amin.

INDICE SCRIPTURISTIC *

Facere 1, 1 — 16, 167.
Ieşire, 3, 14 — 16, 167.
20, 11 — 16, 167.
Psalmi, 32, 6 — 16, 167.
Isaia 37, 16 — 16, 167.
42, 5 — 16, 167.
Ieremia 10, 11 — 10, 167.
Amos 4, 13 — 16, 167.
II Macabei 7, 28 — 16, 167.
Matei 22, 4 — 42, 169.
Luca 14, 15—17 — 42, 169.
Ioan 1, 3, 10 — 16, 167.
4, 23 — 7, 166.
Fapte 4, 24 — 16, 167.
14, 15 — 16, 167.
Efeseni 3, 9 — 16, 167.
Coloseni 1, 16 — 16, 167.
Evrei 1, 2 — 16, 167.
1, 12 — 16, 167.
13, 8 — 16, 167.
Apocalipsa 1, 4, 8 — 16, 167.
4, 11 — 16, 167.
10, 6 — 16, 167.

INDICE REAL ŞI ONOMASTIC

A

Act martiric, 163, 164.
Adăogire, 163; 16, 167.
Adevăr, 7, 166.
Agatodor, martir la Pergam, 163.
Agatonica, martiră în Pergam, 162; 163; 164; 166; 42, 44, 169.
Allard, Paul, istoric francez, 163.
Altar, 4, 166.
Amfiteatru, 36, 168.
Amin, 47, 169.
Apariţii înşelătoare, 6, 166.
Aprilie, 163.
Asia proconsulară, provincie romană, 162; 163; 164.
Atlet, 35, 168.
Aubé, B., istoric francez, 163.

B

Bibliotheca hagiographica Graeca, 163.

8. Mt. 22, 4; Lc. 14, 15—17.

* Cifrele arabe între 1—47, indică paragraful, iar ultimele, între 162—169, pagina.

C

Carp, episcop de Gados, martir la Pergam, 162; 163; 164; 166; 1, 3, 10, 12, 14, 22, 24, 166—168; 38, 40, 42, 168—169.
Cer, 10, 167.
Cercetare, 21, 167.
Cetățean, 25, 26, 168.
Chemare, 42, 169.
Chinuitor, -ri, 35, 168.
Cină, 42, 169.
Cinstire 15, 167.
Condamnare, 164.
Copil, -opii, 164; 28, 30, 31, 32, 168; 43, 169.
Copilărie, 164; 34, 168.
Coregent, 162.
Credință, 19, 167; 30, 168.
Creștin, -ni, 164; 3, 5, 17, 23, 166—168; 30, 34, 168; 47, 169.
Creștină, 164.
Curaj, 163; 164.
Cuvînt, cuvinte, 35, 168.
Cuvîntul (= Iisus Hristos), 7, 166.

D

Data, 163.
Daniélou, J., istoric și teolog catolic francez, 163.
Datorie, 4, 166.
Deciu, împărat roman, 162; 163; 166.
Delehaye, H., aghiograf belgian, 163.
Demon, -ni, 6, 7, 166; 42, 169.
Deosebire, 39, 168.
Deșertăciune, 7, 166.
Diavol, 5, 8, 17, 166—167; 35, 168.
Doamne, Doamne, Doamne, 164; 46, 169.
Domnie, 162.
Domnul (= Iisus Hristos), 7, 166; 39, 168.
Duchesne, L., istoric francez, 163.
Duh (cu sensul de *spirit*), 7, 166.
Duh, Sfîntul Duh, 47, 169.
Dumnezeu, 163; 7, 8, 16, 19, 166—167; 29, 32, 34, 168; 44, 47, 169.

E

Evanghelie, 7, 166.
Eusebiu de Cezareea, istoric bisericesc, 162.
Eva, 40, 168.

F

Fapt, 163; 17, 168.
Făcător, 163; 16, 167.
Făptură, 8, 166.
Femeie, 164; 42, 169.
Fiul lui Dumnezeu, 5, 166; 41, 168; 47, 169.
Foc, 40, 41, 46, 168—169.
Furie, 35, 168.

G

Gheena, 7, 166.
Ghiare de fier, 163, 23, 35, 167—168.
Glas, 42, 169.
Grégoire, H., istoric belgian, 162.
Guibert, J. de, istoric francez, 163.

H

Haine, 44, 169.
Harnak, Adolf von, 162.
Hoffmann, H., istoric german, 163.
Hotărîre, 19, 167.
Hristos, 1, 5, 166.

I

Idol, -li, 5, 22, 166—168; 34, 168.
Iisus Hristos, 41, 168.
Istoric, -ci, 162, 163.

Î

Împărat, -ți, 162; 163; 166; 4, 11, 21, 166—167.
Început, 17, 167.
Închinător, -ri, 7, 166.
Închipuire, 36, 168.
Îngăduință, 19, 167.
Înșelăciune, 20, 167.
Întregime, 164.

J

Judecare, 164.
Judecată, 164; 8, 166; 40, 44, 168—169.

L

Laudă, 47, 169.
Lebreton, J., istoric francez, 163.
Leclercq, Dom H., istoric francez, 162.
Lemn, lemne, 163; 164; 35, 40, 44, 168—169.
Lietzmann, Hans von, istoric german, protestant, 162.
Liniște, 37, 168.
Lucru, 15, 167.
Lume, 3, 166; 36, 168.

M

Mamă, 40, 168.
Marcu Aureliu, împărat roman, 162.
Maricq, A., istoric, 162.
Marrou, istoric francez, 163.
Martie, 163.
Martir, -ri, 162; 164; 1, 166; 47, 169.
Martiriul Sfinților Carp, Papil și Agatonica, 162; 166.

Martiriu, 163.
Martyrologium Hieronymianum, 163.
Materie, 163 ; 15, 167.
Mărire, 17, 167.
Micșorare, 163 ; 16, 167
Milă, 43, 169.
Mîntuire, 5, 166.
Moaște, 47, 169.
Moreau, J., istoric, 162.
Musurillo, H., aghiograf, 162.

N

Nedreptate, 19, 167.
Neputință. 6, 22, 166.
Nume, 1, 166.

O

Ocărîre, 21, 167.
Octombrie, 163 ; 166.
Om, oameni, 163 ; 8, 14, 16, 17, 19, 166—167.
Opinie, 162.
Optimus, Flavius, proconsulul Asiei proconsulare, 163 ; 1, 166.
Ordinea, 164.
Orgels, P., istoric, 162.
Oraș, 26, 32, 168.

P

Papil, diacon în orașul Tiatira, martir în Pergam, 162 ; 163 ; 164 ; 1, 166 ; 24, 27, 29, 32, 34, 37, 168.
Parte, 42, 169.
Patimi, cu sens de *suferințe*, 41, 168.
Pămînt, 10, 167.
Părere, 162.
Părtaș, 39, 168.
Părticică, 41, 168.
Păzitor, 44, 169.
Pergam, oraș din provincia romană Asia proconsulară, 162 ; 1, 166.
Pioniu, preot, martir la Smirna, 162.
Policarp, Sfîntul, martir la Smirna, 162.
Popor, 30, 168 ; 43, 169.
Poruncă, -ci, 163 ; 164 ; 4, 166 ; 45, 169.
Proces-verbal, de judecată, 164.
Proconsul, 163 ; 164 ; 1, 2, 4, 8, 9, 11, 13, 20, 21, 166—167 ; 24, 26, 28, 31, 33, 36, 168.
Prostie, prostii, 9, 167.
Protivnic (=diavolul), 35, 168.
Provincie, 32, 168.
Putere, 19, 167 ; 47, 169.

R

Răbdare, 36, 168.
Rătăcirea diavolului, 5, 166.
Rău, rele, 18, 167.
Răutate, -ți, 8, 17, 166—167 ; 39, 168.
Război, -boaie, 17, 167.
Renume, 162.
Rug, 164.

S

Scaun de judecată, 1, 166.
Scăpare, 164 ; 46, 169.
Senator, 24, 168.
Sfinți, cu sensul de creștini, 17, 167 ; 47, 169.
Slavă, 7, 166 ; 47, 169.
Slava Domnului, 39, 42, 168—169.
Slava lui Dumnezeu, 47, 169.
Soldat, 40, 168.
Stare, 17, 167.
Stîlp, 37, 38, 168 ; 46, 169.
Suflet, 37, 41, 168 ; 47, 169.
Synaxarium Ecclesiae Constantinopolitanae, 163.

T

Tatăl (ca Dumnezeu), 47, 169.
Temei, 163.
Tiatira, oraș în provincia Asia proconsulară, 27, 168.
Timp, timpuri, 162 ; 163 ; 5, 15, 16, 17, 23, 166—167.
Tribunalul roman din Pergam, 164.
Trup, 40, 46, 168—169.

V

Veac, -uri, 163 ; 16, 167.
Vecii vecilor, 47, 169.
Viața veșnică, 7, 166.
Verus, Lucius, coregentul împăratului roman Marcu Aurelian, 162.
Vogt, J., istoric german, 162.

Z

Zeiller, J., istoric francez, 163.
Zeu, zei, 163 ; 164 ; 4, 7, 9, 10, 13, 16, 21, 166—167.
Zi, zile, 18, 167.

ACTELE PROCONSULARE ALE SFÎNTULUI CIPRIAN, EPISCOPUL CARTAGINEI

(Martirizat la 14 septembrie 258)

INTRODUCERE

Sfîntul Ciprian, episcopul Cartaginei între anii 249 şi 258, reşedinţa provinciei romane Africa, a fost unul dintre cei mai mari şi renumiţi episcopi ai Bisericii universale. Viaţa şi activitatea sa ne-a fost descrisă în amănunt de diaconul şi prietenul său Pontius[1], *dar cele mai bune ştiri despre martiriul şi sfîrşitul vieţii sale ni le dau* Acta proconsularia *din 257 şi 258*[2] *şi scrisorile sale, îndeosebi scrisorile 20*[3] *şi 80*[4].

Thascius Caecilius Cyprianus s-a născut la Cartagina din părinţi păgîni de bună condiţie socială, dar el se converti la creştinism către 246. Cultura şi zelul său pentru propoveduirea credinţei lui Hristos au contribuit ca să fie ales în 249 episcop al Bisericii din Cartagina, care ajunse în timpul păstoriei sale la mare înflorire.

În timpul grelei persecuţii a împăratului Deciu (249—251), el s-a retras în împrejurimile Cartaginei, de unde conducea şi încuraja Biserica sa. Întors la Cartagina în 251, el reglementă, cu mult tact, de acord cu Biserica Romei, situaţia celor căzuţi — a lapsilor, din timpul persecuţiei lui Deciu, prezidă sinodul din Cartagina din 251 şi reorganiză Bise-

---

1. Pontius diaconus, *Vita Caecilii Cypriani*, ed. G. Hartel, în Corpus Scriptorum Ecclesiasticorum Latinorum, t. III, pars. III, Vindobonae, 1871, XC—CX, şi ed. A von Harnack, *Das Leben Cyprians von Pontius, Die erste christliche Biographie*, în Texte und Untersuchungen zur Geschichte der altchristlichen Literatur, XXXIX, Heft, 3, Leipzig, 1913.

2. *Acta proconsularia*, ed. G. Hartel, ibidem, p. CX—CXIV şi ed. H. Musurillo, *op. cit.*, p. 167—175; ed. R. Knopf-G. Krüger, *op. cit.*, p. 62—64.

3. Sf. Ciprian, *ep.* XX, Ed. Saint Cyprien Correspondance. Texte établi et traduit par le Chanoin Bayard, t. I, Paris, 1925, p. 53—55; ed. G. Hartel, în Corp. Script. Eccl. Lat., t. III, pars II, Vindobonae, 1871, p. 527—529.

4. Sf. Ciprian, *ep.* LXXX, ed. Bayard, t. II, Paris, 1925, p. 319—321; ed. G. Hartel în Corp. Script. Eccl. Lat., t. III, pars II, p. 839—840.

rica provinciei Africa, activînd cu succes în toate domeniile : ierarhic, moral-disciplinar, liturgic, biblic şi în orînduirea cultului martirilor [5].

Ca orator şi teolog, el a lăsat o operă importantă, preţuită de întreaga Biserică.

Aici, marele episcop ne interesează ca martir.

In august 257, împăratul Valerian (253—260), fostul ministru de finanţe al împăratului Deciu, promulgă primul său edict de persecuţie contra creştinilor, prin care deschide un război declarat Bisericii. Creştinii erau din nou obligaţi să aducă sacrificii zeilor, mai ales clericii. Adunările creştine au fost interzise, sub ameninţarea pedepsei cu moartea, iar bunurile Bisericilor au fost confiscate. Mulţi clerici şi credincioşi au fost închişi, iar alţii au fost condamnaţi la munci forţate în mine, sau exilaţi.

La 30 august 257, episcopul Ciprian a fost adus în faţa proconsulului Africei, Aspasius Paternus (257—258), care rezida în Cartagina, iar acesta, în urma interogatoriului, încredinţîndu-se că Sfîntul Ciprian refuză să aducă sacrificii zeilor, l-a exilat în localitatea Curubis, azi Kourba [6].

In iulie 258, împăratul Valerian, dorind să pună mîna pe averile Bisericii, despre care credea că sînt foarte mari, deoarece Biserica ajuta atîţia săraci, văduve, orfani şi bolnavi, a promulgat un nou edict de persecuţie a creştinilor, care agravează prevederile edictului din 257, pedepsind pe creştini cu degradarea civilă, exilul, confiscarea averii şi moartea. Edictul lovea mai ales pe episcopi, preoţi şi diaconi, şi pe creştinii de rang social înalt.

Sfîntul Ciprian ne spune precis în această privinţă, în scrisoarea 80 : «Valerian, scrie el, într-un edict către senat a dat ordinul ca episcopii, preoţii şi diaconii să fie executaţi imediat, iar senatorii, persoanele distinse şi cavalerii romani să fie privaţi de demnitatea şi bunurile lor şi dacă, în ciuda acestora, continuă să se numească creştini, să fie pedepsiţi cu moartea, iar matroanele romane să fie despuiate de bunurile lor şi trimise în exil» [7].

---

5. În afară de *Scrisoarea* XX, ed. Bayard, p. 53—55, vezi şi scrierile Sf. Ciprian : *De lapsis*, ed. G. Hartel, în Corp. Script. Eccl. Lat., t. III, pars I, Vindobonae, 1868, p. 237—264 ; *Ad Fortunatum. De exhortatione martyrii*, ed. G. Hartel, ibidem, t. III, pars I, p. 317—347 ; *De laude martyrii*, ed. G. Hartel, ibidem, t. III, pars III, Vindobonae, 1871, p. 26—52 ; *De duplici martyrio. Ad Fortunatum*, ed. G. Hartel, ibidem, t. III, pars III, Vindobonae, 1871, p. 220—247 ; Vezi şi Fer. Ieronim, *De viris illustribus*, LXVII. *Cyprianus* ; LXVIII, *Pontius*, ed. N. Dianu, Bucureşti, 1920, p. 102.

6. Sf. Ciprian, *Acta proconsularia*, I, 1—7 ; II, 1—2, ed. H. Musurillo, *op. cit.*, p. 168—170. Pentru proconsulul *Aspasius Paternus*, vezi : *Prosopographia Imperii Romani*, pars I, ed. E. Groag et A. Stein, Berolini et Lipsiae, 1933, p. 258, nr. 1263 ; IV, 258, nr. 1263.

7. Sf. Ciprian, *ep.* XX, ed. Bayard, t. II, p. 320, ed. G. Hartel, în Corp. Script. Eccl. Lat., t. III, pars II, Paris, 1871, p. 839—840.

Sfîntul Ciprian se aştepta să fie arestat, căci iată ce scrie el, în continuare: «La acest edict, împăratul Valerian a adăugat copia unei scrisori, cu privire la persoana noastră, pe care a adresat-o guvernatorilor de provincie. Sperăm în fiecare zi să vedem această scrisoare, stînd în tăria credinţei şi gata să suferim, aşteptînd prin duhul şi îndurarea Domnului cununa vieţii veşnice. *Să ştiţi că papa Sixt (al Romei) a fost executat într-un cimitir la 6 august (258) şi patru diaconi împreună cu el»* [8].

Voind să moară ca martir, Sfîntul Ciprian s-a întors de la Curubis la Cartagina, locuind în grădinile sale, unde aştepta în fiecare zi să fie arestat. Într-adevăr, la 13 septembrie 258, fiind consuli Tuscus şi Bassus, a fost arestat de doi ofiţeri la locuinţa sa din Cartagina, din ordinul proconsulului Africei, Galerius Maximus, care în 258 succedase lui Aspasius Paternus. Aceştia l-au suit într-o căruţă şi l-au dus la Sexti, lîngă Cartagina, unde proconsulul Galerius Maximus îşi îngrijea sănătatea.

A doua zi, 14 septembrie 258, a început interogatoriul în atriul (sala) Sauciolium, în faţa unei mari mulţimi de creştini, bărbaţi, femei şi copii. Proconsulul l-a îndemnat să sacrifice zeilor, dar, fiindcă Sfîntul Ciprian s-a împotrivit cu tărie, acesta a poruncit să fie ucis imediat cu sabia [9]. *La auzul acestei sentinţe, mulţimea fraţilor a început să strige: «Şi noi vrem să ni se taie capul împreună cu el»* [10].

Sfîntul Ciprian a mers de bună voie pe cîmpul Sexti şi acolo şi-a dezbrăcat tunica roşie, a îngenunchiat şi s-a închinat Domnului. Şi-a dezbrăcat apoi haina numită dalmatica, a dat-o diaconilor şi aştepta călăul. Cînd a venit acesta, a poruncit celor ai săi să-i dea călăului douăzeci şi cinci piese de aur. Iar fraţii creştini au întins în faţa lui albituri şi şervete ca să aibă amintirea sîngelui lui vărsat pentru credinţa în Domnul Hristos.

După aceea, Sfîntul Ciprian şi-a acoperit ochii cu mîinile. Dar, fiindcă nu putea să-şi lege mîinile, i le-au legat preotul Ioan şi ipodiaconul Iulian, apoi călăul i-a tăiat capul cu sabia. Trupul său a fost dus noaptea cu lumînări şi cu torţe în cimitirul procuratorului Macrobius Candidianus, care se afla pe calea Mappala, lîngă băile publice, şi înmormîntat cu multă evlavie şi mare pompă.

---

8. *Ibidem.*

9. *Acta proconsularia S. Cypriani*, III, 1—5; IV, 1—3, ed. H. Musurillo, *op. cit.*, p. 172. Pentru proconsulul *Galerius Maximus* (258), vezi: *Prosopographia Imperii Romani*, pars I, ed. E. Groag et A. Stein, Berolini et Lipsiae, 1933, p. 258, nr. 1263; IV, 28; H. Musurillo, *op. cit.*, p. 169, n. 1.

10. *Ibidem*, V, 1, p. 174.

La cîteva zile după aceasta, proconsulul Africei, Galerius Maximus, a murit[11].

În cinstea Sfîntului Ciprian, s-au ridicat la Cartagina trei basilici creştine.

Noi posedăm asupra martiriului Sfîntului Ciprian două relatări: Acta proconsularia, *propriu-zise, care de fapt sînt cele două* procese-verbale[12] *luate de creştini de la grefa tribunalului din Cartagina, şi o scurtă istorisire a unui martor ocular*[13], *care a consemnat ultimele momente din viaţa Sfîntului Ciprian, înainte de a i se tăia capul. Avem astfel documentul autentic cel mai celebru din literatura martirologică. Stilul* Actelor proconsulare *ale Sfîntului Ciprian, cum se va vedea din traducerea în româneşte care urmează, e simplu şi lapidar, căci nu s-a adăugat nimic la cele consemnate de grefierul tribunalului din Cartagina în cele două procese-verbale redactate la interogatoriul proconsulului Aspasius Paternus, la 30 august 257, şi la cel al proconsulului Galerius Maximus, redactat la 14 septembrie 258 în Cartagina. Ele sînt, de fapt, piese oficiale care se citeau în Biserica Cartaginei cu prilejul aniversării Sfîntului Ciprian în fiecare an.*

În ciuda stilului simplu şi al unei uscăciuni aparente, Actele proconsulare *ale Sfîntului Ciprian reprezintă în istoria creştinismului un document viu, autentic, de mare valoare, pentru că ne redau realitatea şi grăiesc adevărul.*

H. Musurillo presupune că Actele proconsulare *ale Sfîntului Ciprian, care au scris pe larg viaţa Sfîntului Ciprian, cum am arătat la început, ar fi fost redactate de prietenul său, diaconul Pontius*[14]. *Stilul lor deosebit însă, de cel al lui Pontius, ne îndreptăţeşte să nu acceptăm această opinie.*

Bibliotheca hagiographica Latina *aminteşte de martiriul Sfîntului Ciprian la 14 septembrie*[15]. *La fel Martirologiul Ieronimian*[16].

*

* *

11. *Ibidem*, V, 2—7, p. 174.
12. *Acta proconsularia Sancti Cypriani*, I, 1—6; II, 1—2, ed. H. Musurillo, p. 168—170, primul proces-verbal; II, 3—6; III, 1—6; IV, 1—3, p. 170—172, al doilea proces-verbal.
13. *Ibidem*, V, 1—7, ed. H. Musurillo, p. 172—174.
14. H. Musurillo, *The Acts of the christian Martyrs*, Oxford, 1972, p. XXX.
15. Ed. Socii Bollandiani, t. I, p. 307—308.
16. *Martyrologium Hieronymianum*, ed. J. B. Rossi et L. Duchesne, t. II, pars prior, p. 120; ed. H. Delehaye et H. Quentin, t. II, pars posterior, p. 506.

Studii: Marta Sordi, *I rapporti fra il Cristianesimo e l'impero dai Severi a Gallieno*, în *Aufstieg und Niedergang der römischen Welt*, Band II, Berlin — New York, 1979, p. 364—371; Idem, *Cristianesimo e Roma*, *Bologna*, 1965; R. Rémondon, *La crise de l'Empire romain, de Marc Aurèle à Anastase* (coll. Nouvelle Clio, 11), 2-e éd., Paris, 1970; A. Hastings, *A. History of African Christianity*, 1950—1975, Cambridge, 1979;

Am făcut traducerea de față, prima în limba română, după ed. H. Musurillo, op. cit., *p. 168—175, text latin, cu traducere engleză. Am consultat și edițiile : G. Lazzati,* Gli sviluppi..., *p. 153—159 ;* Acta Sanctorum. Propylaeum Decembris, *ed. H. Delehaye, Bruxelles, 1940, p. 396, sept. 14 ; R. Knopf-G. Krüger,* ed. cit., *p. 62—64 ; C. Kirsch,* Enchiridion fontium historiae ecclesiasticae antiquae, *ed. 4-a, Friburgi Brisgoviae, 1923, p. 181—184 ; VIII Auflage,* Freiburg im Breisgau, *1960 ; ed. G. Hartel,* în Corp. Script. Eccl. Lat., *t. III, pars III, Vindobonae, 1871, p. CX—CXIV, ed. Th. Ruinart,* op. cit., *p. 261—264.*

Am consultat, de asemenea, traducerile :
A. Hamman op. cit., *p. 149—150, traducere italiană ; Ildefonso Clerici,* op. cit., *p. 239—244 ; P. Hanozin,* op. cit., *p. 129—133, traducere franceză ; P. Monceau,* op. cit., *p. 192—198, traducere franceză ; G. Rauschen,* Echte alte Martyrerakten. Die prokonsularischen Akten des Heiligen Cyprian, *în Bibliothek der Kirchenväter, Band 14, Kempten und München, 1913, p. 78—83, traducere germană ; H. Leclercq,* Les Martyres, *t. II, Paris, 1903, p. 102—106, traducere franceză.*

În limba română nu avem nici o traducere. Traducerea noastră este prima.

J. Daniélou, *Les origines du christianisme latin,* Paris, 1978 ; P. Petit, *Histoire générale de l'Empire romain,* p. 450—451 și 518—524 ; W. H. C. Frend, *Martyrdom and Persecution in the Early Church,* Oxford, 1965 ; New York, 1967, p. 317—321 ; C. Saumage, *La persécution de Dèce en Afrique d'après la correspondance de St. Cyprien,* în «Byzantion», 32 (1962), 1, p. 1—29 ; J. Vogt, *Christenverfolgung,* în *Reallexikon cit.,* col. 1187—1188 ; G. Bardy, *Cyprien,* în «Dictionnaire d'histoire et de géographie ecclésiastique», 13 (1956), col. 1149 ; Pugliese-Carratelli, *L'età di Valeriano e di Gallieno, Appuntidi storia romana,* Pisa, 1951 ; H. Hummel, *The concept of martyrdom of Cyprian of Carthage,* Washington, 1946 ; H. Delehaye, *Cinq leçons sur la méthode hagiographique,* Bruxelles, 1934, p. 8 ; Idem, *Les passions des martyres et les genres littéraires,* p. 82—104 ; R. Reitzenstein, *Bemerkungen zur Märtyrerliteratur. II. Nachträge, zu den Akten Cyprians,* în «Nachrichten der Gesellschaft der Wissenschaften zu Göttingen», 1919, p. 177—219 ; Idem, *Die Nachrichten über Tod Cyprians* în «Sitzungsberichte der Heidelberger Akademie der Wissenschaften», Phil.-hist. Klasse, 14 Abh., 1913, p. 12—17 ; P. Franchi de'Cavalieri, *Studi romani,* 2 (1914), p. 185—215 ; P. Allard, *Histoire des persécutions pendant la première moitié du II-e siècle,* 3 éd., Paris, 1905 p. 338—375 ; Idem, *Les dernières persécutions du troisième siècle,* 3 éd., Paris, 1907, p. 114—123 ; P. J. Healy, *The Valerian Persecution,* 1905 ; P. Monceau, *Histoire littéraire de l'Afrique chrétienne,* t. II, *St. Cyprien et son temps,* Paris, 1902, p. 179—190.

ACTELE PROCONSULARE ALE SFÎNTULUI CIPRIAN

(† 14 septembrie 258)

I.

1. Sub al patrulea consulat al împăratului Valerian (253—260) și cel de al treilea al lui Galien, cu trei zile înaintea calendelor lui septembrie (30 august 257), la Cartagina, în sala de ședințe, proconsulul Paternus a zis episcopului Ciprian :

«Prea sacrii împărați Valerian și Galien au binevoit să-mi trimită scrisori prin care au poruncit ca aceia care nu practică religia romană să ia parte la ceremoniile romane. Am cercetat, deci, cu privire la persoana ta. Ce-mi răspunzi ?»

2. Ciprian episcopul a zis : *Sînt creștin și episcop.* Nu cunosc alți zei, decît pe unul și adevăratul Dumnezeu, Care a creat cerul și pămîntul, marea și toate cele dintr-însele [1]. Noi creștinii slujim acestui Dumnezeu, Lui ne rugăm ziua și noaptea pentru noi și pentru toți oamenii, și pentru sănătatea împăraților înșiși [2].

3. Paternus proconsulul a întrebat : Stăruiești, deci, în această voință ? Ciprian episcopul a răspuns : Voința cea bună, care cunoaște pe Dumnezeu, nu poate fi schimbată.

4. Paternus proconsulul a zis : Vei putea, deci, după porunca lui Valerian și a lui Galien să pleci în exil, în orașul Curubis ? Ciprian episcopul a zis : Merg.

5. Paternus proconsulul a zis : Împărații au binevoit să-mi scrie nu numai despre episcopi, ci și despre preoți. Vreau să știu de la tine, cine sînt preoții care locuiesc în acest oraș ? Ciprian episcopul a răspuns : Bine și folositor ați hotărît prin legile voastre ca să nu fie denunțători. Deci ei nu pot fi descoperiți și pîrîți de mine. Vor fi găsiți, însă, în orașele lor.

---

1. Fac. 1, 1 ; Ieș. 20, 11 ; Is. 37, 16 ; 42, 5 ; Amos 4, 13 ; II Mac. 7, 28 ; Fapte 4, 24 ; 14, 15 ; Apoc. 4, 11 ; 10, 6.
2. Mt. 22, 21 ; I Tim. 2, 1—2 ; Rom. 13, 1 ; Tit 3, 1 ; I Pt. 2, 13.

6. Paternus proconsulul a zis : Astăzi eu îi caut în acest loc. Ciprian (episcopul) a zis : Deoarece rînduiala noastră oprește pe cineva să se predea de la sine și aceasta nu ar plăcea nici chiar hotărîrii tale, ei nu pot să se înfățișeze ei înșiși. Dar, căutați fiind de tine, vor fi găsiți.

7. Paternus proconsulul a zis : Vor fi găsiți de mine. Apoi a adăugat : «Împărații au poruncit să nu se facă adunări în nici un loc, nici să se întrunească vreunii în cimitire. Așadar, dacă cineva nu va respecta această folositoare poruncă, va fi pedepsit cu moartea». Ciprian episcopul a răspuns : Fă ceea ce ți s-a poruncit.

II.

1. Atunci Paternus proconsulul a poruncit ca fericitul episcop Ciprian să fie trimis în exil. Și pe cînd a rămas acolo mult timp, lui Aspasius Paternus i-a urmat Galerius Maximus, care, chemînd din exil pe sfîntul episcop Ciprian, i-a poruncit să i se prezinte.

2. După ce sfîntul martir Ciprian, alesul lui Dumnezeu, s-a întors din orașul Curubis, unde fusese trimis în exil din porunca proconsulului de atunci, Aspasius Paternus, el locuia din ordinul împărătesc în grădinile sale, unde aștepta în fiecare zi să fie arestat, după cum i se arătase.

3. Și pe cînd stătea el acolo, pe neașteptate, la idele lui septembrie (13 septembrie), fiind consuli Tuscus și Bassus, au venit la el doi slujbași, unul maestru de călărie în serviciul proconsulului Galerius Maximus, care urmase lui Aspasius Paternus, și altul scutaș de gărzi în același serviciu.

4. Aceștia l-au suit într-o căruță, l-au așezat la mijloc și l-au adus la Sexti, unde proconsulul Galerius Maximus se retrăsese pentru a-și recăpăta o bună sănătate.

5. Proconsulul Galerius Maximus a poruncit ca Ciprian să fie amînat pentru judecată a doua zi. Și în timpul acela, fericitul Ciprian, fiind luat, a fost dus la slujbașul și maestrul de călărie din serviciul lui Galerius Maximus, bărbat foarte renumit, și a rămas cu el în casa lui de găzduire în cartierul numit Saturn, (care se află) între strada lui Venus și strada Salutaria.

6. Acolo s-a adunat toată mulțimea fraților (creștinilor) și, cînd Sfîntul Ciprian a aflat aceasta, a poruncit să fie păzite fecioarele, fiindcă toți rămăseseră în cartier, în fața ușii casei de găzduire.

III.

1. Iar a doua zi, cu optsprezece zile înaintea calendelor lui octombrie (14 septembrie 258), a venit la Sexti mulţime mare de oameni din porunca proconsulului Galerius Maximus.

2. Şi astfel, acelaşi proconsul Galerius Maximus, şezînd în atriul (sala) Sauciolium, a poruncit să fie adus în aceeaşi zi Ciprian.

3. Iar după ce a fost adus, proconsulul Galerius Maximus a zis episcopului Ciprian : Tu eşti Tasciu Ciprian ? Ciprian episcopul a răspuns : Eu sînt.

4. Galerius Maximus proconsulul a întrebat : Tu eşti cel ce te-ai prezentat pentru oamenii nepioşi, ca papă ? Ciprian episcopul a răspuns : Eu.

5. Proconsulul Galerius Maximus a zis : Prea sacrii împăraţi au poruncit să jertfeşti. Ciprian episcopul a zis : Nu fac.

6. Galerius Maximus proconsulul a zis : Te sfătuiesc. Ciprian episcopul a răspuns : Fă ceea ce ţi s-a poruncit. Într-o chestiune atît de dreaptă nu e nevoie de nici o sfătuire.

IV.

1. Proconsulul Galerius Maximus, după ce s-a sfătuit cu consiliul său, cu părere de rău a pronunţat îndată hotărîrea prin aceste cuvinte :

«Mult timp ai trăit ca nepios, ai adunat mulţi oameni la nelegiuita ta uneltire, şi te-ai arătat duşman faţă de zeii romani, şi nici pioşii şi prea sacrii împăraţi augusti Valerian şi Galien, nici prea strălucitul Cezar Valerian, n-au putut să te readucă la respectarea riturilor romane.

2. De aceea, fiindcă eşti făptuitorul celor mai nelegiuite crime şi îndrumătorul vădit (al creştinilor), tu însuţi vei fi pildă pentru aceia pe care i-ai adunat împreună cu tine la nelegiuirea ta ; prin sîngele tău, ordinea va fi întărită».

3. Şi zicînd acestea, a citit sentinţa de pe tăbliţă : «Se hotărăşte ca Tasciu Ciprian să fie ucis cu sabia». Ciprian episcopul a zis : Mulţumesc lui Dumnezeu.

V.

1. După această hotărîre, însă, mulţimea fraţilor a zis : «Şi noi vrem să ni se taie capul împreună cu el». Din pricina aceasta, s-a produs tulburarea fraţilor (creştinilor) şi mulţime mare îl urma.

2. Astfel Ciprian a fost dus pe cîmpul Sexti şi acolo s-a dezbrăcat de tunica roşie, a îngenunchiat şi s-a închinat Domnului.

3. Şi după ce şi-a dezbrăcat haina numită dalmatica * şi a dat-o diaconilor, stătea drept şi aştepta călăul.

4. După ce a venit călăul, a poruncit celor ai săi ca să-i dea acestuia douăzeci şi cinci de piese de aur. Iar fraţii (creştini) au întins în faţa lui albituri şi şervete.

5. După aceea, fericitul Ciprian şi-a acoperit ochii cu mîinile. Dar fiindcă nu a putut să-şi lege mîinile, i le-au legat preotul Ioan şi ipodiaconul Iulian.

6. Astfel a suferit Ciprian mucenicia şi trupul lui, din cauza necinstirii păgînilor, a fost aşezat în apropiere. De acolo, a fost dus noaptea cu lumînări şi torţe în cimitirul procuratorului Macrobius Candidianus, care se află pe calea Mappala, lîngă băile publice, şi înmormîntat cu evlavie şi mare pompă.

7. După cîteva zile, proconsulul Galerius Maximus a murit.

8. A pătimit prea fericitul martir Ciprian cu optsprezece zile înainte de calendele lui octombrie (14 septembrie 258), sub împăraţii Valerian şi Galien, împărăţind Domnul nostru Iisus Hristos, Căruia se cuvine cinstea şi mărirea în vecii vecilor. Amin.

INDICE SCRIPTURISTIC **

Facere, 1, 1 — I, 2, 177.
Ieşire 20, 11 — I, 2, 177.
Isaia 37, 16 — I, 2, 177.
42, 5 — I, 2, 177.
Amos, 4, 13 — I, 2, 177.
II Macabei 7, 28 — I, 2, 177.
Matei 22, 21 — I, 2, 177.
Fapte 4, 24 — I, 2, 177.
14, 15 — I, 2, 177.
Romani 13, 1 — I, 2, 177.
I Timotei 2, 1—2 — I, 2, 177.
Tit 3, 1 — I, 2, 177.
I Petru 2, 13 — I, 2, 177.
Apocalipsa 4, 11 — I, 2, 177.
10, 6 — I, 2, 177.

INDICE REAL ŞI ONOMASTIC

A

Acta Proconsularia Sancti Cypriani, 172, 175.
Actele proconsulare ale Sfîntului Ciprian, 172, 175, 177.
Activitatea, 172.
Acord, 172.
Adunări, 173; I, 7, 178.
Adevăr, 175.
Africa, provincie romană, 172; 173; 174, 175.
Albituri, 174; V, 4, 180.
Ameninţare, 173.
Amin, V, 8, 180.
Amintire, 174.
An, 172; 175.
Aniversare, 175.
Apropiere, V, 6, 180.
Atriu, 174; III, 2, 179.
August, luna, 173; 174; 175; I, 1, 177.
Auguşti — împăraţi, IV, 1, 179.
Auz, 174.
Avere, 173.
Averile Bisericii, 173.

* Haină sacerdotală de lînă albă, lungă pînă la glezne, brodată pe margini cu o fîşie de purpură.

** Cifra romană se referă la capitol, a doua cifră (arabă) la paragraf, iar ultima indică pagina. Cifrele arabe între 172—176 indică paginile introducerii.

B

Basilici creştine, 175.
Băile publice din Cartagina, 174; V, 6, 180.
Bassus, consul roman, în timpul împăratului Valerian (253—260), 174; II, 3, 178.
Bărbat,-ţi, 174; II, 5, 178.
Bibliotheca hagiographica Latina, 175.
Biserică,-ci, 172; 173.
Biserica din Cartagina, 172; 175.
Biserica provinciei Africa, 173.
Biserica Romei, 172.
Biserica universală, 172.
Bolnavi, 173.
Bună voie, 174.
Bunuri, 173.
Bunurile Bisericilor, 173.

C

Cale, 174.
Calende, I, 1, 177; III, 1, 179; V, 8, 180.
Candidianus, Macrobius, procurator în Cartagina, 174; V, 6, 180.
Cap, 174; 175; V, 1, 179.
Cartagina, 172; 173; 174; 175; I, 1, 177.
Cartier, II, 5, 6, 178.
Casă de găzduire, II, 5, 6, 178.
Cauză, V, 6, 180.
Cavalerii romani, 173.
Călău, 174; V, 3, 4, 180.
Căruţă, 174; II, 4, 178.
Căzuţi (de la credinţă) — lapsi, 172.
Ceremonii romane, I, 1, 177.
Cer, I, 2, 177.
Cezar — împărat, IV, 1, 179.
Chestiune, III, 6, 179.
Cimitir, -re, 174; I, 7, 178.
Cimitirul procuratorului Macrobius Candidianus, care se afla pe calea Mappala, în Cartagina, 174; V, 6, 180.
Cinste, 175; V, 8, 180.
Ciprian, Sfîntul, episcopul Cartaginei (Thascius Caecilius Cyprianus), 172; 173; 174; 175; I, 1, 2, 3, 4, 5, 6, 7, 177—178; II, 1, 2, 5, 6, 178; III, 2, 3, 4, 5, 6, 179; IV, 3, 179; V, 2, 5, 6, 8, 179—180.
Ciudă, 178; 175.
Cîmp, 174.
Clerici, 173.
Condiţie socială, 172.
Confiscarea averii, 173.
Consiliul, IV, 1, 179.
Consulat, I, 1, 177.
Consuli, 174; II, 3, 178.
Continuare, 174.
Copie, 174.
Copii, 174.
Credinţă, 172; 174.
Credincioşi, 173.
Creştin, -ni, 173; 174; 175; I, 2, 177; II, 6, 178; IV, 2, 179; V, 1, 4, 179—180.
Creştinism, 172; 175.
Crime, IV, 2, 179.
Cultul martirilor, 173.
Cuţitură, 172.
Cunună, 174.
Curubis, localitate în provincia romană Africa, azi Kourba, 173; 174; I, 4, 177; II, 2, 178.
Cuvînt, cuvinte, IV, 1, 179.
Cyprianus, Thascius Caecilius; 172.

D

Dalmatica, haină episcopală a Sf. Ciprian, 174; V, 3, 180.
Deciu, împărat roman, 172; 173.
Degradare civilă, 173.
Demnitate, 173.
Denunţători, I, 5, 177.
Diacon, -ni, 172; 173; 174; 175; V, 3, 180.
Document, 175.
Domeniu, -ii, 173.
Domnul — Iisus Hristos, Dumnezeu, 174; V, 2, 179.
Duh, cu sensul de suflet, 174.
Dumnezeu, I, 2, 3, 177; II, 2, 178; IV, 3, 179.
Duşman, IV, 1, 179.

E

Edict de persecuţie, 173; 174.
Episcop, -pi, 172; 173; I, 2, 5, 177
Evlavie, 174; V, 6, 180.
Exil, 173; I, 4, 177; II, 1, 2, 178.

F

Faţă, 173; 174.
Făptuitor, IV, 2, 179.
Fecioare, II, 6, 178.
Femei, 174.
Fraţi, 174; II, 6, 178; V, 1, 4, 179—180.

G

Galien, împărat roman, I, 1, 4, 177; IV, 1, 179.
Grădini, 174; II, 2, 178.
Grefa tribunalului din Cartagina, 175.
Grefier, 175.
Guvernator, -ri, 174.

H

Haină, 174; V, 3, 180.
Hotărîre, I, 6, 178; IV, 1, 179; V, 1, 179.
Hristos, Domnul Hristos, 172; 174.

I

Idele, II, 3, 178.
Iisus Hristos, V, 8, 180.
Interogatoriu, 173; 174; 175.
Ioan, preotul Sf. Ciprian, 174; V, 5, 180.

Ipodiacon, 174; V, 5, 180.
Istoria creştinismului, 175.
Istoririse, 175.
Iulian, ipodiaconul Sf. Ciprian, 174; V, 5, 180.
Iulie, 173.

I

Împărat, -ţi, I, 1, 2, 5, 7, 177—178; III, 5, 179; IV, 1, 179; V, 8, 180.
Împrejurimi, 172.
Început, 175.
Îndrumător, IV, 2, 179.
Îndurare, 174.
Înflorire, 172.

J

Judecată, II, 5, 178.

K

Kourba, în epoca romană Curubis, localitate în provincia romană Africa, 173.

L

Lapsi — cei căzuţi de la credinţă, 172.
Lege, legi, I, 5, 177.
Literatura martirologică, 175.
Loc, 1, 6, 7, 178.
Localitate, 173.
Locuinţă, 174.
Lumînări, 174; V, 6, 180.

M

Maestru de călărie, II, 3, 5, 178.
Mappala, cale în Cartagina, 174; V, 6, 180.
Marea, I, 2, 177.
Martir, -ri, 172; 173; 174; II, 1, 178; V, 6, 180.
Martiriu, 175.
Martiriul Sfîntului Ciprian, 175.
Martirologiul Ieronimian, 175.
Martor ocular, 175.
Matroanele romane, 173.
Maximus Galerius, proconsulul Africei, după 258, în timpul împăratului Valerian (253—260), 174; 175; II, 1, 3, 4, 5, 178; III, 1, 2, 3, 4, 5, 6, 179; IV, 1, 179; V, 7, 180.
Mărire, V, 8, 180.
Ministru de finanţe, 173.
Mine, 173.
Mînă, mîini, 173; 174; V, 5, 180.
Moarte, 173; I, 7, 178.
Momente, 175.
Mucenicie, V, 6, 180.
Mulţime, 174; II, 6, 178; III, 1, 179; V, 1, 179.
Munci, 173.
Musurillo, H., aghiograf, 175.

N

Necinstire, V, 6, 180.
Nelegiuire, IV, 2, 179.
Nevoie III, 6, 179.
Noapte, 174; I, 2, 177; V, 6, 180.

O

Ochi, 174; V, 5, 180.
Octombrie, III, 1, 179; V, 8, 180.
Ofiţeri, 174.
Om, oameni, I, 2, 177; III, 1, 4, 179; IV, 1, 179.
Operă, 173.
Opinie, 175.
Oraş, oraşe, I, 4, 5, 177; II, 2, 178.
Ordine, IV, 2, 179.
Orator, 173.
Ordin, 173; 174; II, 2, 178.
Orfani, 173.
Orînduire, 173.

P

Papă, 174; III, 4, 179.
Parte, I, 1, 177.
Paternus, Aspasius, proconsulul Africei (257—258), 173; 174; 175; I, 1, 2, 3, 4, 5, 6, 7, 177—178; II, 1, 2, 3, 178.
Păgîn, -ni, 172; V, 6, 180.
Pămînt, I, 2, 177.
Părere de rău, IV, 1, 179.
Părinte, -ţi, 172.
Păstorie, 172.
Pedeapsă, -se, 173.
Persecuţie, 172; 173.
Persoană, -ne, 173; 174; I, 1, 177.
Piese de aur, 174; V, 4, 180.
Piese oficiale, 175.
Pildă, IV, 2, 179.
Pompă, 174; V, 6, 180.
Pontius, diacon, biograful Sf. Ciprian, 172; 175.
Poruncă, -ci, I, 4, 7, 177—178; II, 2, 178; III, 1, 179.
Preot, -ţi, 173; 174; I, 5, 177; V, 5, 180.
Prevederi, 173.
Pricină, V, 1, 179.
Prieten, 172; 175.
Prilej, 175.
Privinţă, 173.
Privire, 174; I, 1, 177.
Procese-verbale, 175.
Proconsulul Africii, 173; 174; 175; II, 2, 178.
Procurator, 174.
Propoveduire, 172.
Provincie, 172; 173; 174.

R

Rang, social, 173.
Război, 173.

Realitate, 175.
Relatări, 175.
Religia romană, I, 1, 177.
Respectare, IV, 1, 179.
Reşedinţă, 172.
Rituri, romane, IV, 1, 174.
Rînduială, I, 6, 178.
Roma, 174.

S

Sabie, 174; IV, 3, 179.
Sacrificii, 173.
Sală, 174; III, 2, 179.
Sală de şedinţe, I, 1, 177; III, 2, 179.
Salutaria, stradă în Cartagina, II, 5, 178.
Saturn, cartier în Cartagina, II, 5, 178.
Sauciolium, atriu la Sexti, localitate lîngă Cartagina, 174; III, 2, 179.
Sănătate, 174; I, 2, 177; II, 4, 178.
Sănaci, 173.
Scrisoare, scrisori, 172; 173; 174; I, 1, 177.
Scutaş de gărzi, II, 3, 178.
Senat, 173.
Senator, -ri, 173.
Sentinţă, 174; IV, 3, 179.
Septembrie, 174; 175; 178; I, 1, 177; II, 3, 178; III, 1, 179; V, 8, 180.
Serviciu, II, 3, 5, 178.
Sexti, localitate lîngă Cartagina, 174; II, 4, 178; III, 1, 179. Cîmpul Sexti, 174; V, 2, 179.
Sfătuire, III, 6, 179.
Sfîrşit, 172.
Sinodul din Cartagina din 251, 172.
Situaţie, 172.
Sixt, papă al Romei, 174.
Sînge, 174; IV, 2, 179.
Slujbaş, -şi, II, 3, 5, 178.
Stil, 175.
Stradă, II, 6, 178.
Succes, 173.

Ş

Şervete, 174; V, 4, 180.
Ştire, ştiri, 172.

T

Tact, 172.
Tăbliţă, IV, 3, 179.
Tărie, 174.
Teolog, 173.
Timp, 172; II, 1, 5, 178; IV, 1, 179.
Torţe, 174; V, 6, 180.
Traducere, 175.
Tribunalul din Cartagina, 175.
Trup, 174; V, 6, 180.
Tulburare, V, 1, 179.
Tunica roşie, haina episcopală a Sf. Ciprian, 174; V, 2, 179.
Tuscus, consul roman în timpul împăratului Valerian (253—260), 174; II, 3, 178.

U

Uneltire, IV, 1, 179.
Uscăciune, 175.
Uşă, II, 6, 178.

V

Valerian, împărat roman, 173; 174; I, 1, 4, 177; IV, 1, 179.
Valoare istorică, 175.
Văduve, 173.
Vecii vecilor, V, 8, 180.
Venus, stradă în Cartagina, II, 5, 178.
Viaţa, 172.
Viaţa Sfîntului Ciprian, 175.
Viaţa veşnică, 174.
Voinţă, I, 3, 177.

Z

Zel, 172.
Zeu, zei, 173; 174; I, 2, 177; IV, 1, 179.
Zi, zile, 174; 175; I, 1, 177; II, 2, 5, 178; III, 1, 179; V, 7, 8, 180.

10

MARTIRIUL SFÎNTULUI MONTANUS, PRESVITERUL DIN SINGIDUNUM, UN PREOT DACO-ROMAN

(† 26 martie 304)

INTRODUCERE

La 24 februarie 303, împărații Diocleţian (284—305), Galeriu (293—311), ginerele său, Maximian Hercule (286—305) şi Constanţiu Chlor (293—306) au dat primul edict de persecuţie contra creştinilor din cele patru, trei în 303 şi al patrulea în ianuarie-februarie 304, prin care prevedeau dărîmarea locaşurilor de cult creştine, interzicerea adunărilor creştine, arderea cărţilor sfinte şi a arhivelor creştine, pedepsirea aspră a clericilor şi creştinilor care nu apostaziază de la credinţa în Hristos, pierderea averii, a privilegiilor şi funcţiilor de stat, exilul ş.a.

În cursul lunii aprilie 303, cei patru împăraţi amintiţi au dat un al doilea edict contra creştinilor, mai aspru ca cel dintîi, care lovea mai ales clerul. Edictul ordona să fie puşi la închisoare episcopii, preoţii, diaconii, lectorii *şi* exorciştii, *dacă nu apostaziază de la credinţa creştină, iar cei ce refuzau să aducă sacrificii zeilor erau ucişi.*

La 27 septembrie 303, au dat al treilea edict, prin care porunceau ca episcopii, preoţii, diaconii şi membrii clerului inferior închişi să fie puşi în libertate, dacă sacrifică zeilor, iar dacă nu, să fie pedepsiţi cu moartea. Se urmărea astfel convertirea clericilor creştini la păgînismul greco-roman.

În ianuarie-februarie 304, Maximian Galeriu smulse lui Diocleţian publicarea celui de al patrulea edict de persecuţie, cel mai grav dat de împăraţii romani pînă atunci, care imita edictul lui Deciu din 249—250 şi edictul lui Valerian din 258, prin care se declara război general contra creştinismului şi nimicirea lui totală.

În provinciile răsăritene şi în provinciile dunărene ale Imperiului roman, unde domnea Diocleţian, cu reşedinţa la Nicomidia, în provincia Bitinia, şi ginerele său, Galeriu, care avea reşedinţa la Sirmium (Mitro-

viţa), în provincia Pannonia Inferior, prevederile celor patru edicte s-au aplicat cu cea mai mare stricteţe, încît numeroşi creştini şi clerici au căzut ca martiri în greaua persecuţie dezlănţuită de cei doi împăraţi romani.

Prevederile edictelor s-au aplicat şi în cetatea Singidunum (azi Belgrad), aşezată pe Dunăre, la confluenţa rîului Sava cu Dunărea, în provincia Pannonia Inferior (Secunda), locuită de daco-romani. Astfel, la 26 martie 304, a pătimit pentru credinţa sa în Domnul Hristos preotul daco-roman Montanus *şi soţia sa, presvitera* Maxima.

Văzînd preotul Montanus că mai marele cetăţii Singidunum (Belgrad) face începutul prigonirii slujitorilor lui Hristos, şi-a adus aminte de cuvintele Domnului care spune : «Iar cînd vă vor urmări în cetatea aceasta, fugiţi în cealaltă» [1]. *El a plecat, deci, din Singidunum la Sirmium (azi Mitroviţa), reşedinţa provinciei Pannonia Inferior (Secunda) şi a Illyricului occidental, aşezată pe rîul Sava, unde l-au prins prigonitorii şi l-au adus în faţa lui Probus, guvernatorul (praeses) Pannoniei Inferior.*

Iar Probus, stînd la scaunul de judecată, a început interogatoriul preotului Montanus, care a fost înregistrat într-un proces-verbal la grefa tribunalului din Singidunum, după care s-au păstrat unele informaţii corecte în diferite martirologii.

La întrebarea guvernatorului Probus, dacă este creştin, Montanus a mărturisit cu curaj că este creştin şi preot al Bisericii lui Hristos din Singidunum. *Probus i-a poruncit apoi să aducă jertfă zeilor, dar preotul Montanus n-a voit, iar Probus a dat poruncă să fie pus îndată la chinuri, în faţa soţiei sale, Maxima, crezînd el că soţia sa, mai slabă din fire, se va înduioşa de chinurile soţului şi-l va îndemna să jertfească zeilor.*

MARTIRIUL SFÎNTULUI MONTANUS, PRESVITERUL DIN SINGIDUNUM, UN PREOT DACO-ROMAN

(† 26 martie 304)

În 20 de zile ale lunii lui martie pomenirea sfîntului mucenic Montanus presviterul din Singidunum, care împreună cu soția sa Maxima au pătimit pentru credința în Hristos.

Să ascultăm cu luare aminte, fraților, pătimirea lui, că este întăritoare de suflet și doveditoare de răspîndirea credinței în Hristos la Dunăre, în vremea cînd, pe aceste locuri, se închega neamul nostru românesc.

Așadar păgînii împărați Diocleția (284—305, † 316) și Maximian (286—305, † 310) porunciră ca toți creștinii ori să fie nimiciți, ori să fie întorși de la credința lor. Și răspîndindu-se această poruncă în toată împărăția, a ajuns și la cetatea Singidunum, care era așezată pe Dunăre, unde este astăzi orașul Belgradul sîrbesc.

Iar în această cetate era un preot cu numele Montanus, îmbunătățit în credința creștină atît el cît și soția sa Maxima. Și văzînd preotul Montanus că mai marele cetății acesteia face începutul prigoanei cu slujitorii Bisericii, și-a adus aminte de cuvîntul Mîntuitorului, care zice la Matei, cap. 10, 22 : «Cînd vă urmăresc pe voi în cetatea aceasta, fugiți în cealaltă». Și așa, părăsind Singidunum, a plecat spre cetatea Sirmium, care astăzi se numește Mitrovița, așezată nu departe de rîul Sava. Dar aici fu prins de prigonitori și dus în fața păgînului cîrmuitor Probus, care poruncea peste toată latura aceea a Panoniei.

Deci stînd la judecată, Probus întrebă : cum te numești ? — Montanus răspunse : Montanus.

Probus întrebă : ești creștin ? — Montanus răspunse : creștin sînt.

Probus întrebă : ce slujbă ai ? — Montanus răspunse : preot al bisericii lui Hristos din Singidunum.

Probus zise : supune-te poruncii împăraţilor şi adu jertfă zeilor. — Montanus răspunse : cine aduce jertfă zeilor şi nu lui Dumnezeu va fi smuls din rădăcină.

Probus zise : împăraţii prea îndurători au poruncit ori să aduci jertfă, ori să fii pus la chinuri.

Montanus răspunse : eu am primit învăţătură să îndur mai bine chinuri decît, lepădîndu-mă de Dumnezeu, să aduc jertfă demonilor.

Probus zise : ori aduci jertfă, ori te pun la chinuri. — Montanus răspunse : mă bucur dacă ai să faci aşa, ca să mă aflu părtaş la patimile Stăpînului meu Hristos.

Atunci Probus dă poruncă să fie pus la chinuri ; şi cînd era mai crud muncit, Probus îl întreabă : ce zici, Montanus, aduci jertfă zeilor ? — Montanus răspunse : aduc jertfă prin acest chin Dumnezeului meu, Căruia mereu am jertfit.

Şi aducînd de faţă pe Maxima, soţia lui Montanus, credea păgînul Probus că femeia, mai slabă din fire fiind, se va înduioşa de chinurile soţului său şi-l va îndemna să jertfească zeilor. Dar, spre uimirea lui Probus, Maxima ceru să fie şi ea pusă la munci ca să se facă părtaşă cu soţul său la patimile Mîntuitorului.

Probus zise : voi creştinii sînteţi nebuni, nu preţuiţi viaţa. — Montanus răspunse cu Apostolul : «Cele nebune ale lumii le-a ales Dumnezeu ca să facă de rîs pre cei înţelepţi» (I Cor. 1, 27).

Probus zise : iar îţi spun, jertfeşte ca să nu te chinuiesc mai rău. — Montanus răspunse : fă ce vrei ; ai să vezi cîtă răbdare îmi dă mie Domnul Iisus Hristos împotriva curselor întinse de tine.

Probus zise : am să iau hotărîrea din urmă împotriva ta. Montanus răspunse : îţi mulţumesc dacă faci aşa.

Şi Probus dă hotărîrea aceasta : poruncesc ca Montanus şi Maxima să fie aruncaţi în rîu, fiindcă s-au arătat nesupuşi poruncilor împărăteşti.

Iar Montanus şi cu Maxima, auzind această hotărîre de moarte, ca şi cum ar fi primit un dar neprețuit, mulţumiră lui Dumnezeu, zicînd : mulţumim, Ţie, Doamne Iisuse Hristoase, că ne-ai dat răbdare şi ne-ai găsit vrednici de mărirea cea veşnică.

Şi după ce slujitorii demonilor ajunseră cu ei la malul rîului Sava şi le legară cîte o piatră de gît, Montanus, ridicîndu-şi mîinile către cer, se rugă, zicînd : Doamne Iisuse Hristoase, Care ai pătimit pentru mîntuirea lumii, primeşte sufletele robilor Tăi Montanus şi Maxima, care păti-

mesc pentru numele Tău. Crește Doamne și apără turma cea credincioasă a Bisericii Tale din Singidunum și de prin toate văile Dunării. Cu ochii minții văd, Doamne, cum în această latură de pămînt se ridică un popor nou, care *în lingua romana clamat nomen Tuum sanctum per basilicas* = «cheamă numele Tău cel sfînt prin biserici, în limba romană».

Iar slujitorii demonilor înecară în rîul Sava pe Sfinții Montanus și Maxima. Valurile apelor traseră la maluri trupurile lor sfințite. Întru ascuns, credincioșii le ridicară și le păstrară cu scumpătate, ca pe niște odoare de mult preț.

Și primi cununa de mucenic servul lui Dumnezeu sfîntul Montanus, preotul bisericii din Singidunum, împreună cu soția sa Maxima preoteasa, în ziua de 26 martie, pe vremea păgînului stăpînitor Diocleția și a cîrmuitorului Probus, împărățind Domnul nostru Iisus Hristos, Căruia se cuvine mărire în vecii vecilor. Amin.

INDICE SCRIPTURISTIC *

Matei, 10, 22 — 185, 187.

I Corinteni, 1, 29 — 188.

INDICE REAL ȘI ONOMASTIC

A

Adunări creștine, 184.
Amin, 189.
Ape, 189.
Apostol, 188.
Aprilie, 184; 185; 186
Ardere, 184.
Arhive creștine, 184.
Avere, 184.

B

Basilica — biserică, 189.
Belgrad, în vechime Singidunum, oraș, în provincia romană Pannonia Inferior (Secunda), 185; 186; 187.
Biserică, -ci, 187, 189.
Biserica... din Singidunum (Belgrad), 185; 186; 187; 189.
Bitinia, provincie romană pe țărmul de vest al Asiei Mici, 184.
București, 186.

C

Cărți sfinte, 184.
Cer, 188.
Cetate, -ți, 185; 187.
Chinuri, 185; 188.
Cinste, 185.
Cîrmuitor, cu sens de guvernator, 187; 189.
Cler, 184.
Clerici, 184; 185.
Confluență, 185.
Constanțiu Chlor, împărat roman, 184.
Convertirea clericilor, 184.
Credința creștină, 184; 185; 187; credința în Hristos, 184, 187.
Credincioși, 189.
Creștin, -ni, 184; 185; 187; 188.
Creștinism, 184.
Cruce, 185.
Cununa de mucenic, 189.
Curs, 184.
Curse, cu sens de uneltiri, 188.
Cuvînt, -te, 185; 187.
Curaj, 185.

D

Daco-romani, 185.
Dar, 188.
Dărîmare, 184.

*) Cifrele arabe între 184—189 se referă numai la pagină.

Deciu, împărat roman, 184.
Demoni, 188.
Diaconi, 184.
Diocleţian, împărat roman, 184; 187; 189.
Document, -e, 186.
Domnul — Iisus Hristos; Dumnezeu, 185; 188; 189.
Dumnezeu, 188, 189.
Dunăre, 185; 187; 189.

E

Edict, edicte de persecuţie, 184; 185.
Episcop, -i, 184; 186.
Exil, 184.
Exorcişti, 184.

F

Facultatea de teologie din Bucureşti, 186.
Februarie, 184.
Femeie, 188.
Fire, 185; 188.
Fraţi, 187.
Funcţii de stat, 184.

G

Galeriu, Maximian, împărat roman, 184.
Ginere, 184.
Gît, 185; 188.
Grefa tribunalului din Singidunum, 185; 186.
Guvernator, 185; 186.

H

Hotărîre, 188; -re de moarte, 188.
Hristos; Domnul Hristos, 184, 185; 187; 188; 189.

I

Ianuarie, 184.
Iisus Hristos, 188, 189.
Illyricul Occidental, 185.
Imperiul roman, 184.
Informaţii, 185; informaţii istorice, 186.
Interogatoriu, 185.
Interzicere, 184.
Împărat, -ţi, 184; 185; 188.
Împărăţie, 187.
Început, 185; 187.
Închisoare, 184.
Întrebare, 185.
Înţelepţi, 188.
Învăţătură, 188.

J

Jertfă, -e, 185, 188.
Judecată, 187.

L

Latură, 187; -ură de pămînt, 189.
Lectori, 184.
Libertate, 184.
Lingua romana — limba română, 189.
Loc, -uri, 187.
Locaşuri de cult creştine, 184.
Luare aminte, 187.
Lume, 188.
Luna (anului), 184; 187.

M

Mal, maluri, 188; 189.
Martie, 184; 185; 187; 189.
Martir, -ri, 185.
Martiriul Sfîntului Irineu de Sirmium, 186.
Martiriul Sfîntului Montanus, presviterul din Singidunum, 184.
Martirologiu, -ii, 185; 186.
Martirologiul Ieronimian, 185.
Matei evanghelistul, 187.
Maxima presvitera, soţia preotului daco-roman Montanus, martiră la Singidunum (Belgrad) 185; 186; 187; 188; 189.
Maximian Hercule, împărat roman, 184; 187.
Mărire, 189.
Mărirea cea veşnică, 188.
Membrii clerului inferior, 184.
Minte, 189.
Mitroviţa, în epoca romană Sirmium, cetate în Pannonia Inferior, 185; 186; 187.
Mîini, 188.
Mîntuirea lumii, 188.
Mîntuitorul, 185; 187; 188.
Moarte, 184.
Model, 186.
Montanus, preot daco-roman, martir la Singidunum (Belgrad), 185; 186; 187; 188; 189.
Mucenic, 187.
Munci, cu sens de chinuri, 185; 188.

N

Neamul românesc, 187.
Nicomidia, oraş din Bitinia, reşedinţa Imperiului roman de răsărit, 184.
Nimicire, 184.
Nomen sanctum — numele cel sînt, 189.
Nume, 189.

O

Ochii minţii, 189.
Odoare, 189.
Oraş, 187.

P

Pannonia Inferior (Secunda), provincie romană în prefectura Illyricul Occidental, 185; 186; 187.
Patimi, adică suferinţe, 188; patimile Mîntuitorului, 188; Patimile Stăpînului meu Hristos, 188.
Păgînismul greco-roman, 184.
Pămînt, 189.
Părtaş, părtaşă, 185; 188.
Pătimire, 187.
Pedepsire, 184.
Persecuţie, 184, 185.
Piatră, 185; 188.
Pierderea averii, 184.
Pomenire, 185; 187.
Popescu, preot profesor Nic. M., 186.
Popor, 189.
Poruncă, -ci, 184; 185; 186; 187; 188.
Praeses — preşedinte, guvernator, 185.
Preot, -ţi, 184; 185; 187; preot daco-roman, 185; 196; 187; preoteasă, 189.
Presviter, 184; 187; presviteră, 185; 186.
Preţ, 189.
Prevedere, -ri, 185.
Prigoană, 187.
Prigonirea slujitorilor lui Hristos, 185.
Prigonitori, 185; 187.
Privilegii, 184.
Probus, guvernatorul (praeses) provinciei Pannonia Inferior (Secunda), 185; 187; 188; 189.
Proces-verbal de judecată, 185; 186.
Provincie, -ii, dunărene, 184.
Provincii răsăritene, 184.
Publicare, 184.

R

Răbdare, 188.
Rădăcină, 188.
Răspîndirea credinţei (creştine), 187.
Război, 184.
Realitate istorică, 186.
Refacere, 186.
Reşedinţă, 184; 185.
Rîu, 185; 187; 188; 189.
Robi, 188.

S

Sacrificii, 184.
Sava, rîu, afluent al Dunării, 185; 187; 188; 189.
Scaunul de judecată, 185.
Scumpătate, 189.
Septembrie, 184.
Servul lui Dumnezeu, 189.
Singidunum (vezi Belgrad), cetate în provincia Pannonia Inferior (Secunda), 185; 186; 187.
Sirmium (— Mitroviţa), cetate în provincia Pannonia Inferior (Secunda), 184, 185; 186; 187.
Slujbă, 187.
Slujitorii Bisericii, 187; -lui Hristos, 185; slujitorii demonilor, 188; 189; slujitorii romani, 185.
Soţ, 185; 188; Soţie, 184; 185; 186; 187; 188.
Statornicie, 185.
Stăpînitor, 189.
Strictete, 185.
Suflet, -e, 187, 188.

T

Text, 186.
Timp, 186.
Tribunalul din Singidunum, 185; 186.
Trup, -uri, 185; 189.
Turmă, 189.

U

Uimire, 185; 188.

V

Valerian, împărat roman, 184.
Valuri, 189.
Văile Dunării, 189.
Viaţa, 188.
Vecii vecilor, 189.
Viaţa Sfîntului Montanus, presviterul din Singidunum, 186; 187.
Vremea, 187, 189.

Z

Zeu, zei, 184; 185; 188.
Ziua, zile, 187; 189.

11

MARTIRIUL SFINTELOR AGAPI, IRINA ŞI HIONA CARE AU MĂRTURISIT PE HRISTOS ÎN TESALONIC

(1 aprilie 304)

INTRODUCERE

În urma celor patru edicte de persecuţie contra creştinilor, trei în 303 şi al patrulea în ianuarie-februarie 304, date de împăraţii romani Diocleţian (284—305), ginerele său, Galeriu (293—311), Maximian Hercule (286—305) şi Constanţiu Chlor (293—306), au fost arestate la Tesalonic, capitala provinciei romane Macedonia, pentru că n-au voit să mănînce din jertfele idolilor, un grup de şase tinere creştine: Agapi, Irina, Hiona, Casia, Filipa *şi* Eutihia, *împreună cu tînărul* Agaton, *şi duse la tribunalul roman din Tesalonic, spre a fi judecate de guvernatorul Dulcitius.*

Dintre aceste şase tinere, se distingeau, pentru credinţa şi viaţa lor curată, cele trei surori, Agapi (Iubirea), Irina (Pacea) şi Hiona (cea albă ca zăpada).

Informaţiile autentice despre chinurile şi martiriul lor ni le dă actul lor martiric, compus de un martor ocular după cele trei procese-verbale inserate în text, două mai lungi şi unul scurt[1]*, pe care autorul şi le-a procurat de la tribunalul roman din Tesalonic.*

Primul proces-verbal a fost întocmit de grefierul Artemius din Tesalonic, după interogatoriul lui Dulcitius, guvernatorul provinciei romane Macedonia, şi după răspunsurile lui Agaton şi ale celor şase tinere amintite. S-au citit mai întîi cele relatate de sergentul roman Casandru, care a acuzat pe Agaton şi pe cele şase tinere că n-au voit să mănînce din cele jertfite zeilor. Agaton şi cele şase tinere au declarat că sînt creştine şi nu pot mînca din jertfele idolilor. Guvernatorul Dulcitius, constatînd că Eutihia este însărcinată în luna a şaptea, a poruncit să fie păzită la

---

1. *Martiriul Sfintelor Agapi, Irina şi Hiona*, III, 1—7 şi IV, 1—4, primul proces-verbal; V, 1—8 şi VI, 1—2, al doilea proces-verbal; VI, 2—3, al treilea proces-verbal. Vezi ed. H. Musurillo, *The acts of the christians martyrs*, Oxford, 1972 şi 1979, p. 282—286; 286—290; 290—292.

închisoare[2], *deoarece legea romană interzicea ca o femeie însărcinată să fie condamnată la moarte.*

În continuare, Dulcitius a interogat mai amănunţit surorile Agapi şi Hiona, ele fiind mai în vîrstă, pe care el le-a îndemnat să jertfească chipurilor împăraţilor Diocleţian şi Maximian Hercule şi cezarilor Galeriu şi Constanţiu Chlor. Le-a întrebat apoi dacă se află la ele scrieri, *adică* manuscrise *sau cărţi de-ale «nelegiuiţilor creştini», iar ele au răspuns că toate au fost confiscate de împăraţii de acum*[3]. *Este aici o referinţă evidentă la primul edict de persecuţie al împăraţilor, promulgat la 24 februarie 303, prin care se ordona arderea cărţilor şi arhivelor creştine.*

În cele din urmă, guvernatorul Dulcitius, văzînd statornicia lor în credinţa creştină şi motivînd «că de atîta timp voi păstraţi această nebunie, *deşi s-a făcut o largă înştiinţare, s-au dat atîtea edicte şi s-a pronunţat o ameninţare aşa de gravă şi dispreţuiţi porunca stăpînilor, împăraţilor şi cezarilor noştri,* stăruind să păstraţi numele cel nelegiuit al creştinilor», *ba încă şi astăzi aţi negat în faţa autorităţilor prin scris, «şi* practicaţi încă credinţa creştinilor, *credinţă zadarnică, stricată şi urîtă de toţi cinstitorii zeilor», a poruncit, citind sentinţa de pe o tăbliţă, ca : Agapi şi Hiona să fie arse prin foc. Agaton, Irina, Casia, Filipa şi Eutihia, pentru tinereţea lor, să fie duse la închisoare pentru un timp*[4].

Sentinţa s-a executat în ziua pronunţării, încît Agapi şi Hiona au fost arse de vii pe o colină din Tesalonic.

Aceste informaţii ni le-a păstrat primul proces-verbal de judecată, de la tribunalul din Tesalonic.

Al doilea proces-verbal, inserat în textul martiriului Sfintelor Agapi, Irina şi Hiona, ne relatează pe larg judecarea Irinei de către guvernatorul Dulcitius, care a început a doua zi, după arderea surorilor ei mai mari, Agapi şi Hiona.

Guvernatorul Dulcitius a acuzat-o că ea a păstrat pînă în ziua judecării «multe pergamente, cărţi, tablete, codice *şi* pagini *din scrierile nelegiuiţilor, numiţi cîndva creştini»*[5]. *Dar, de vrea să scape de primejdia morţii, atunci trebuie să jertfească zeilor şi împăraţilor. În continuare, a întrebat-o dacă ştia cineva de cărţile creştine ascunse, iar Irina a răspuns că «nimeni altul, fără numai Atotputernicul Dumnezeu Care ştie toate»... «Noi socoteam pe ai noştri nişte duşmani răi, şi, ca nu cumva să ne denunţe, n-am spus nimănui»*[6]. *Amănuntul este intere-*

2. *Ibidem*, III, 5—7, ed. cit., p. 284.
3. *Ibidem*, IV, 2, ed. cit., p. 286.
4. *Ibidem*, IV, 3—4, ed. cit., p. 286.
5. *Ibidem*, V, 1, ed. cit., p. 286.
6. *Ibidem*, V, 4, ed. cit., p. 288.

sant pentru că ne arată cum au reuşit creştinii să păstreze cărţile sfinte, spre a nu fi arse, în urma celor patru edicte date de împăraţii persecutori.

Dulcitius a întrebat apoi unde s-au ascuns ele după promulgarea primului edict, dat la 24 februarie 303, iar Irina a răspuns astfel: «În munţi (...), sub cerul liber (...), cînd pe un munte cînd pe altul» [7]. *Aceasta a făcut pe H. Musurillo să presupună că cele trei surori erau călugăriţe* [8], *dar din text nu reiese cu claritate acest fapt.*

În cele din urmă, guvernatorul Dulcitius, văzînd tăria şi statornicia ei în credinţa creştină a ameninţat-o că va fi condamnată să fie arsă de vie, ca şi surorile ei mai mari, dar, mai înainte de aceasta, va fi dusă într-o casă de desfrîu din Tesalonic. A fost dusă, deci, de slujbaşul public Zosim într-o casă de desfrîu, însă «prin harul Sfîntului Duh, Care a ocrotit-o şi a păzit-o curată pentru Dumnezeu, stăpînul tuturor, nimeni n-a îndrăznit să se atingă de ea, sau să caute să-i spună nici măcar vreun cuvînt de ruşine» [9].

Cu aceasta, se termină cel de-al doilea proces-verbal.

Al treilea proces-verbal, inserat, de asemenea, în textul martiriului celor trei surori Agapi, Irina şi Hiona, este foarte scurt. Dulcitius, stînd pe scaunul de judecată, a chemat-o pe Sfînta Irina şi a scris pe o tăbliţă următoarea sentinţă de condamnare: «Irina, pentru că n-a voit să se supună edictului împăraţilor şi să jertfească zeilor, şi încă mai practică, într-adevăr, religia creştină, am poruncit, din cauza aceasta, să fie arsă de vie, ca şi cele două surori înaintea ei» [10].

În sentinţă, Dulcitius se referă la al patrulea edict din ianuarie-februarie 304, care agrava prevederile celor trei edicte date de împăraţii romani amintiţi în 303.

Imediat, soldaţii au luat pe Sfînta Irina şi au dus-o pe un oarecare loc înalt din Tesalonic, unde, cu cîteva zile mai înainte, fuseseră arse de vii şi cele două surori mai mari ale ei, Agapi şi Hiona. Iar sfînta Irina, cîntînd psalmi şi preamărind pe Dumnezeu, s-a aruncat singură în foc şi astfel s-a săvîrşit mucenicia ei. Aceasta s-a petrecut la calendele lui aprilie, care corespund datei de 1 aprilie 304 [11].

Actul martiric al Sfintelor Agapi, Irina şi Hiona nu ne mai spune ce s-a întîmplat cu celelalte trei tinere, Casia, Filipa şi Eutihia, care erau păzite la închisoarea din Tesalonic, împreună cu ele fiind închis şi tînărul

7. *Ibidem*, V, 5—7, ed. cit., p. 288—290.
8. H. Musurillo, *op. cit.*, p. XLII.
9. *Ibidem*, VI, 2, ed. cit., p. 290.
10. *Ibidem*, VI, 3, ed. cit., p. 292.
11. *Ibidem*, VIII, 2, ed. cit., p. 292.

Agaton. Este posibil ca şi acestea să fi fost condamnate la moarte, sau cu exilul, dar istoria nu ne-a păstrat nici o ştire despre sfîrşitul lor.

Sinaxarul Constantinopolitan *pune martiriul celor trei surori Agapi, Irina şi Hiona la 16 aprilie 304* [12]. *Tot la 16 aprilie 304, îl pune şi* Bibliotheca hagiographica Graeca [13]. Acta Sanctorum *îl pune corect la 1 aprilie 304* [14]; Bibliotheca hagiographica Latina *îl pune la 3 aprilie 304* [15], Martirologiul Hieronymianum *la 1 şi 5 aprilie* [16], *iar* Breviarium Syriacum, *tot la 1 aprilie 304* [17].

După martiriul celor trei surori Agapi, Irina şi Hiona, Hroswitha (Hrotsuita) de Grandersheim (c. 935— c. 973) a compus în limba latină piesa Dulcitius, — guvernatorul provinciei Macedonia, care le-a condamnat la ardere de vii [18].

Actul martiric al Sfintelor Agapi, Irina şi Hiona este unul dintre cele mai interesante documente istorice din timpul grelei persecuţii a creştinilor, sub împăraţii Diocleţian şi Galeriu, care au dorit şi s-au străduit să nimicească total creştinismul, dar, pînă la urmă, n-au reuşit. Pe de o parte, documentul ne arată credinţa fierbinte, neclintită, a acestor trei surori în Domnul Hristos, iar pe de alta ne dă informaţii autentice de modul cum s-au aplicat prevederile celor patru edicte dintre anii 303—304. In ciuda primejdiilor de tot felul şi mai ales a pedepselor grave care s-au dat de către autorităţile romane, mai ales în provinciile de răsărit şi în provincile Illyricului ale Imperiului roman, unde domneau Diocleţian şi Galeriu, creştinii au reuşit să ascundă cărţile sfinte şi să le apere de distrugere [19].

*

* *

---

12. *Sinaxarium Ecclesiae Constantinopolitanae. Propylaeum ad Acta Sanctorum Novembris*, ed. H. Delehaye, Bruxellis, 1902, col. 605—606.

13. Ed. Fr. Halkin, t. I, ed. 3-a, Bruxellis, 1957, p. 10.

14. *Acta Sanctorum Aprilis*, t. I (10), Parisiis et Romae, 1855, p. 248—250.

15. Ed. Socii Bollandiani, t. I, ed. 2-a, Bruxellis, 1949, p. 21.

16. *Martyrologium Hieronymianum*, t. II, pars prior, ed. J. B. de Rossi-L. Duchesne, Bruxellis, 1894, p. 39, la 5 aprilie; t. II, pars posterior, ed. H. Delehaye — H. Quentin, Bruxellis, 1931, p. 169 şi 175, la 1 şi 5 aprilie.

17. *Breviarium Syriacum*, p. LV, la 1 aprilie. Se află în *Martyr. Hieronym.* t. II, pars prior, ed. J. B. de Rossi — L. Duchesne, Bruxellis, 1894.

18. Ed. K. Strecker, Leipzig, 1930; H. Musurillo, *op. cit.*, p. XLIII; *Hrotsuitae opera Dulcitius*, P.L., CXXXVII, col. 993—1002.

19. Studii: A. G. Hamman, *Les martyrs de la Grande Persécution*, Paris, 1979; R. Rémondon, *La crise de l'Empire romain du Marc Aurèle à Anastase* (Coll. Nouvelle Clio, 11), 2-e éd., Paris, 1970; P. Petit, *Histoire générale de l'Empire romain*, Paris, 1974, p. 518—524 şi 554—556; A. Momigliano, *The Conflict between Paganism and Christianity in the Fourth Century*, Oxford, 1963; J. Vogt, *Christenverfolgung*, în «Reallexikon für Antike und Christentum», Band II, Stuttgart, 1958, col. 1198; A. Lippold — E. Kirsten, *Donauprovinzen*, în Reallexikon cit., Band IV, Stuttgart, 1959, col. 1192—1204; W. Seston, *Diocletianus*, în Reallexikon cit., Band III, Stuttgart, 1957,

Am folosit la traducerea din greceşte a textului Martiriului Sfintelor Agapi, Irina şi Hiona, *ed. lui Panaiot C. Hristu,* Τὰ Μαρτύρια τῶν ἀρχαίων χριστιανῶν...*Text în limba greacă veche cu traducere în limba neogreacă, Tesalonic, 1978, p. 304—327 şi ed. lui H. Musurillo,* The acts of the christians Martyrs, *Oxford, 1979, p. 280—293, cu traducere engleză, precum şi ediţiile: R. Knopf—G. Krüger—G. Ruhbach,* op. cit., *p. 95—100, text grec. Textul grec original a fost publicat mai întîi de P. Franchi de'Cavalieri,* Nuove note agiografiche. *I. Il testo greco originale* degli Atti delle SS. Agape, Irene e Chione, *în «Studi e Testi», 9 Roma, 1902, p. 1—14 studiu şi 15—19 text.*

Versiunea latină a fost făcută de cardinalul Gulielmo Sirleto (1514—1585) şi publicată de Th. Ruinart, Acta martyrum sincera, *Ratisbonae, 1859, p. 424—427;* Acta Sanctorum Aprilis, *t. I (10), Parisiis et Romae, 1855, p. 248—250, text latin.*

Am folosit, de asemenea, traducerile: A. Hamman, La Gesta dei martiri, *Milano, 1958, p. 246—251, traducere italiană, care pune data martiriului la 3 aprilie 304; P. Hanozin,* La Geste des martyrs, *Paris, 1935, p. 208—214, traducere franceză; P. Allard,* op. cit., *p. 282—289 ne dă lungi paragrafe traduse în limba franceză; H. Leclercq,* Les martyrs. Le troisième siècle. Diocletien, *Paris, 1903, p. 223—229, traducere franceză.*

În limba română nu s-a publicat pînă în prezent nici o traducere. Traducerea noastră este prima.

---

col. 1036—1052; G. Ricciotti, *La «era dei martiri». Il Cristianesimo da Diocleziano a Constantino,* Roma, 1953; W. Ensslin, *Valerius Diocletianus,* în A. Pauly-G. Wissowa-W. Kroll, Realencyclopädie der classichen Altertumswissenschaft, zweite Reihe, 14 Halbband VII, A, 2, Stuttgart 1948, col. 2438—2448; J. Lebreton et J. Zeiller, *De la fin du 2-e siècle à la paix constantinienne.* Tome 2 de *l'Histoire de l'Eglise* de Aug. Flich et V. Martin, Paris, 1935, p. 468; J. Zeiller, *L'expansion du christianisme dans la peninsule des Balkans du I-er au V-e siècle,* în «Revue internationalle des Etudes Balcaniques», I (Belgrade, 1934—1935), t. II, p. 414—419; H. Delehaye, *Les passions des martyrs et les genres littéraires,* Bruxelles, 1921, p. 141—143; P. Allard, *La persécution de Dioclétien,* t. I, 3-e éd., Paris, 1908, p. 177 şi 282—289.

MARTIRIUL SFINTELOR AGAPI, IRINA ŞI HIONA CARE AU SUFERIT MUCENICIA LA TESALONIC

(† 1 aprilie 304)

I.

1. În timpul vieţuirii şi arătării Domnului şi Mîntuitorului nostru Iisus Hristos, cu cît harul celor din vechime era mai bogat, cu atît mai mare era biruinţa sfinţilor. Căci, în locul duşmanilor văzuţi, erau învinşi vrăjmaşii cei nevăzuţi, uneltele cele nevăzute ale demonilor erau date focului de femei curate şi minunate, pline de Duhul Sfînt.

2. Într-adevăr, au îndrăznit să lupte trei sfinte femei din cetatea Tesalonicului cea preaslăvită de preaînţeleptul Pavel pentru credinţa şi dragostea ei, cînd spune: «În tot locul a pătruns credinţa voastră în Dumnezeu» [1]. Şi iarăşi zice, despre iubirea frăţească: «Nu avem trebuinţă să vă scriem, căci voi înşivă sînteţi învăţaţi de Dumnezeu să vă iubiţi unii pe alţii» [2]. Astfel, începînd persecuţia împăratului Maximian (Maximian Galeriu: 293—311), aceste femei, împodobite fiind cu virtuţi şi credincioase învăţăturilor evanghelice, părăsesc patria, neamul, averea şi locuinţa, din dragoste faţă de Dumnezeu, în aşteptarea bunătăţilor cereşti, făcîndu-se vrednice de a petrece cu părintele Avraam [3], fug de persecutori, după poruncă [4], şi se suie pe un munte înalt.

3. Şi acolo petreceau în rugăciuni, cu trupul alipit de înălţimea muntelui, iar cu sufletul vieţuiau în ceruri.

II.

1. Fiind, deci, arestate din acest loc, au fost aduse de către magistrat în faţa persecutorului, ca să împlinească toate poruncile, iubind pînă la moarte pe Domnul, Cel ce le-a încoronat cu cununa nemuririi.

2. Dintre ele, una, păstrînd curăţia şi luminarea Botezului, după cuviosul profet care zice: «Spăla-mă-voi şi mai vîrtos decît zăpada mă

---

1. I Tes. 1, 8.
2. I Tes. 4, 9.
3. Fac. cap. 12—14.
4. Mt. 10, 23.

voi albi»[5], se numeşte *Hiona* (= cea albă ca zăpada); a doua, avînd în ea însăşi darul Mîntuitorului şi Dumnezeului nostru şi arătîndu-se faţă de toţi paşnică, după cuvîntul cel sfînt care spune:

3. «Pacea Mea o dau vouă»[6], a fost numită de toţi *Irina* (= cea paşnică); iar ultima, dobîndind desăvîrşirea poruncii, avînd dragoste faţă de Dumnezeu din toată inima şi iubind pe aproapele ca pe sine însăşi, după Sfîntul Apostol care spune: «Sfîrşitul poruncii este iubirea»[7], se numeşte în chip potrivit *Agapi* (= Iubirea).

4. Aducîndu-le magistratul pe acestea trei înaintea persecutorului şi nevoind ele să jertfească zeilor, au fost condamnate să fie arse prin foc, pentru ca ele, care au crezut în Dumnezeu, să învingă prin focul cel vremelnic pe diavolul şi toată oastea demonilor de sub cer, să dobîndească cununa cea neveştejită a slavei[8] şi să preamărească în tot timpul cu îngerii pe Dumnezeu, Cel ce dăruieşte harul.

Iar faptele întîmplate cu ele sînt arătate mai jos.

III.

1. Guvernatorul Dulcitius, stînd pe scaunul de judecată, grefierul Artemius a zis: Dacă porunceşti, voi citi înştiinţarea pe care a trimis-o ofiţerul de poliţie către Înălţimea voastră, cu privire la cei de faţă.

Guvernatorul Dulcitius a zis: Citeşte.

Şi el a citit, după rînduială: «Eu, Casandru, beneficiarul (= un grad în armata romană), către tine, stăpînul meu. Să ştii, Înălţimea ta, că Agaţon, Irina, Agapi, Hiona, Casia, Filipa şi Eutihia n-au voit să mănînce din cele jertfite idolilor şi-i aduc pe aceştia în faţa Înălţimii tale».

2. Guvernatorul Dulcitius a zis: «Ce înseamnă nebunia aceasta de a nu vă supune poruncii împăraţilor şi cezarilor noştri, iubitori de zei?»

Şi (întorcîndu-se) către Agaton, i-a zis: «Pentru ce, fiind de faţă la cele sfinte, n-ai mîncat din cele jertfite idolilor, ca şi ceilalţi cinstitori ai zeilor?»

Agaton a răspuns: «*Pentru că eu sînt creştin*».

3. Guvernatorul Dulcitius a zis: Mai stărui încă şi azi în aceste păreri?

Agaton a zis: Da!

Dulcitius a întrebat: Tu ce zici, Agapi?

Agapi a răspuns: Am crezut în Dumnezeul Cel viu şi nu vreau să-mi pierd conştiinţa mea.

5. Ps. 50, 8.
6. In. 14, 27.
7. I Tim. 1, 5.
8. I Pt. 5, 4.

4. Guvernatorul Dulcitius a zis : Tu ce spui, Irina ? Pentru ce nu te supui poruncii stăpînilor, împăraţilor şi cezarilor noştri ?

Irina a răspuns : Din frică de Dumnezeu.

Guvernatorul a zis : Tu ce spui, Hiona ?

Hiona a răspuns : Am crezut în Dumnezeul Cel viu şi nu voi face aceasta.

Guvernatorul a întrebat : Tu ce spui, Casia ?

Casia a răspuns : Vreau să-mi mîntuiesc sufletul meu.

5. Guvernatorul a zis : Vrei să iei parte la jertfele idoleşti ? Casia a răspuns : Nu vreau.

Guvernatorul a zis : Tu ce spui, Filipa ?

Filipa a răspuns : Spun acelaşi lucru.

Guvernatorul a întrebat : Ce înseamnă «acelaşi lucru» ?

Filipa a răspuns : Vreau mai degrabă să mor decît să mănînc (din cele jertfite idolilor).

Guvernatorul a zis : Tu ce spui, Eutihia ?

Eutihia a răspuns : Spun acelaşi lucru, că vreau mai degrabă să mor.

6. Guvernatorul a întrebat : Bărbat ai ?

Eutihia a răspuns : A murit.

Guvernatorul a întrebat : Cînd a murit ?

Eutihia a răspuns : De aproape şapte luni.

Guvernatorul a întrebat : De la cine, deci, ai rămas însărcinată ?

Eutihia a răspuns : De la bărbatul pe care mi l-a dat Dumnezeu.

7. Guvernatorul a zis : Cum te afli, deci, însărcinată, cînd spui că bărbatul tău a murit ?

Eutihia a răspuns : Nimeni nu poate cunoaşte voia Atotputernicului Dumnezeu. Aşa a voit Dumnezeu.

Guvernatorul a zis : Te sfătuiesc, Eutihia, să renunţi la această nebunie şi să te întorci la cugetarea omenească. Ce spui ? Te supui poruncii împărăteşti ?

Eutihia a răspuns : Nu mă supun ; sînt creştină, slujitoarea Atotputernicului Dumnezeu.

Guvernatorul a zis : Eutihia, pentru că este însărcinată, va fi păzită în tot acest timp la închisoare.

IV.

1. Apoi a adăugat : Tu ce spui, Agapi ? Faci toate acestea pe care le facem noi, jertfind stăpînilor, împăraţilor şi cezarilor ?

Agapi a zis : Nu jertfesc, desigur, satanei, nu-mi schimb cugetul, neclintită rămîne hotărîrea mea.

Guvernatorul a zis : Tu ce spui, Hiona ?

Hiona a zis : Nimeni nu poate schimba hotărîrea noastră.

2. Guvernatorul a întrebat : Nu se află la voi scrieri, manuscrise sau cărţi de-ale nelegiuiţilor creştini ?

Hiona a răspuns : Nu sînt, Înălţimea voastră, căci toate au fost confiscate de împăraţii de acum [9].

Guvernatorul a zis : Cine v-a dat vouă această învăţătură ?

Hiona a răspuns : Atotputernicul Dumnezeu.

Guvernatorul a întrebat : Cine sînt cei ce vă sfătuiesc să vă însuşiţi această nebunie ?

Hiona a răspuns : Atotputernicul Dumnezeu şi Fiul Său, Cel Unul Născut, Domnul nostru Iisus Hristos.

3. Guvernatorul Dulcitius a spus : «Este lămurit că toţi trebuie să se supună divinităţii stăpînilor, împăraţilor şi cezarilor noştri. Dar, pentru că de atîta timp voi păstraţi această nebunie, deşi s-a făcut o largă înştiinţare, s-au dat atîtea edicte şi s-a pronunţat o ameninţare aşa de gravă, şi dispreţuiţi porunca săpînilor, împăraţilor şi cezarilor noştri, stăruind să păstraţi numele cel nelegiuit al creştinilor, ba încă şi astăzi, fiind siliţi de slujbaşii şi autorităţile noastre aţi negat prin scris, spunînd că nu voiţi să faceţi cele poruncite, din cauza aceasta veţi primi pedeapsa cuvenită».

4. Apoi, a citit hotărîrea sa de pe tăbliţă :

«Pentru că Agapi şi Hiona, dintr-o cugetare nelegiuită, s-au împotrivit poruncii de lege a stăpînilor noştri augusti şi cezari, şi practică încă credinţa creştinilor, credinţă zadarnică, stricată şi urîtă de toţi cinstitorii zeilor, am poruncit să fie arse prin foc».

Şi a adăugat : «Agaton, Irina, Casia, Filipa (şi Eutihia) pentru tinereţea lor, vor fi duse la închisoare pentru un timp».

V.

1. După ce Sfintele Agapi şi Hiona s-au săvîrşit prin foc, în ziua următoare, fiind adusă din nou Sfînta Irina, guvernatorul Dulcitius i-a spus : «Scopul nebuniei tale este lămurit prin faptele arătate, căci ai păstrat pînă azi atîtea pergamente, cărţi, tablete, codice şi pagini din scrie-

9. E vorba de împăraţii Diocleţian (284—305) şi Maximian Galeriu (293—311), care domneau peste jumătatea de răsărit a Imperiului roman. Prin edictul din 23 februarie 303, ei au ordonat interzicerea adunărilor creştine, dărîmarea locaşurilor de cult, şi *arderea cărţilor sfinte*.

rile nelegiuiţilor, numiţi cîndva creştini, iar cînd ţi s-au prezentat, le-ai recunoscut, deşi de fiecare dată ai spus că nu sînt ale tale, fără să iei seama nici la pedeapsa surorilor tale (arse prin foc), nici să ai în faţa ochilor acea teamă de moarte.

2. De aceea trebuie să ţi se aplice pedeapsa ; dar este potrivit să-ţi acordăm iertarea din iubire de oameni, încît, de vrei să recunoşti acum zeii, ai să scapi de orice primejdie de moarte şi de pedeapsă. Ce spui, deci ? Împlineşti porunca împăraţilor şi cezarilor noştri şi eşti gata să mănînci din cele jertfite idolilor şi să jertfeşti zeilor ?»

Irina a răspuns : «Nu, nu sînt gata să fac acestea (din iubire) faţă de atotputernicul Dumnezeu, Care a creat cerul, pămîntul, marea şi toate cele dintr-însele [10] ; căci mare este chinul cel veşnic pentru cei ce calcă cuvîntul lui Dumnezeu».

3. Guvernatorul Dulcitius a întrebat : Cine te-a îndemnat să păstrezi pînă în ziua de azi aceste scrieri pierzătoare ?

Irina a răspuns : «Dumnezeu Cel atotputernic, Cel ce ne-a poruncit să-L iubim pînă la moarte. Din pricina Lui, noi n-am îndrăznit să-L trădăm, ci am voit mai degrabă să fim arse de vii, sau să pătimim orice ni s-ar întîmpla, decît să le predăm».

4. Guvernatorul a întrebat : Ştia cineva că tu păstrezi asemenea cărţi în casa în care locuieşti ?

Irina a zis : Nimeni altul, vede Dumnezeu, fără numai atotputernicul Dumnezeu, care ştie toate. Într-adevăr, nimeni altul. Noi socoteam pe ai noştri nişte duşmani răi şi, ca nu cumva să ne denunţe, n-am spus nimănui.

5. Guvernatorul a zis : Anul trecut, cînd s-a publicat edictul atît de important al stăpînilor, împăraţilor şi cezarilor noştri, unde v-aţi ascuns?

Irina a răspuns : Unde a voit Dumnezeu, în munţi, ştie Dumnezeu, sub cerul liber.

Guvernatorul a întrebat : La cine aţi locuit ?

Irina a spus : Sub cerul liber, cînd pe un munte, cînd pe altul.

6. Guvernatorul a întrebat : Cine erau cei ce vă dădeau pîine ?

Irina a spus : Dumnezeu, care o dă tuturora.

Guvernatorul a spus : Tatăl vostru ştia despre voi ?

Irina a spus : Pe atotputernicul Dumnezeu, el nu ştia, nu cunoştea nimic.

---

10. Fac. 1, 1 ; Ieş. 20, 11 ; Is. 37, 16 ; 42, 5 ; Amos 4, 13 ; II Mac. 7, 28 ; Fapte 4, 24 ; 14, 15 ; Apoc. 10, 6.

7. Guvernatorul a zis : Dintre vecini, cine ştia ?

Irina a răspuns : Întrebaţi vecinii din orice loc, dacă vreunul ştia unde eram noi.

Guvernatorul a întrebat : După ce v-aţi întors din munte, cum spui tu, citeaţi aceste scrieri, faţă de cineva ?

Irina a răspuns : În casa în care locuiam, nu îndrăzneam să le scoatem ; de aceea, ne aflam într-adevăr, în mare tristeţe, pentru că nu mai puteam să le studiem noaptea şi ziua, cum făceam mai înainte, pînă în ziua din anul trecut (303), în care le-am ascuns.

8. Guvernatorul a zis : «Surorile tale, pentru că nu s-au supus edictului şi n-au jertfit (zeilor), potrivit celor poruncite, cu privire la ele şi hotărîrii date, au fost arse prin foc. Tu, însă, fiindcă te-ai făcut vinovată chiar înainte de fugă şi pentru ascunderea acestor cărţi pierzătoare, să fii condamnată la moarte ca şi ele, dar nu în acelaşi chip, ci poruncesc, ca mai întîi, fiind luată de paznicii acestei cetăţi şi de slujbaşul public Zosim, să fii expusă goală într-o casă de desfrînare, primind de la palat doar o pîine, iar paznicii să nu-ţi îngăduie să pleci».

VI.

1. Intrînd, deci, paznicii oraşului şi slujbaşul public Zosim, guvernatorul le-a zis : «Să ştiţi că de mi se va aduce la cunoştinţă, după rînduială, că aceasta (Irina) a părăsit, fie chiar pentru o oră, locul acela, în care i s-a poruncit să stea, vi se va aplica cea mai mare pedeapsă ; iar scrierile în cuferele şi lădiţele Irinei, să fie arse în piaţă».

2. Potrivit acestei porunci a guvernatorului, luînd-o paznicii, au dus-o în locul acela public de desfrîu, dar, prin harul Sfîntului Duh, Care a ocrotit-o şi a păzit-o curată pentru Dumnezeu, Stăpînul tuturor, nimeni n-a îndrăznit să se atingă de ea, sau să caute să-i spună nici măcar vreun cuvînt de ruşine.

După aceasta, guvernatorul Dulcitius, stînd pe scaunul de judecată, chemînd din nou pe prea sfînta Irina, i-a zis : Încă mai stărui în nebunia ta ?

Irina i-a răspuns : Nu nebunie, ci cucernicie faţă de Dumnezeu.

3. Guvernatorul Dulcitius a zis : Chiar de la primul tău răspuns s-a arătat lămurit că nu te supui după cum se cuvine poruncii împăraţilor şi încă şi acum văd că stărui să rămîi în această nelegiuire. De aceea, vei primi pedeapsa meritată. Şi cerînd o tăbliţă, a scris pe ea hotărîrea următoare :

«Irina, pentru că n-a voit să se supună edictului împăraţilor şi să jertfească zeilor, şi încă mai practică, într-adevăr, religia creştină, am poruncit din cauza aceasta să fie arsă de vie, ca şi cele două surori înaintea ei».

VII.

1. După ce guvernatorul a pronunţat această hotărîre, luînd-o soldaţii, au dus-o pe un oarecare loc înalt, unde mai înainte au fost martirizate surorile ei. Aprinzînd ei un rug mare, au poruncit să se urce ea însăşi.

2. Iar Sfînta Irina, cîntînd psalmi şi preamărind pe Dumnezeu, s-a aruncat singură în foc şi astfel s-a săvîrşit.

A pătimit în timpul celui de al nouălea consulat al împăratului Diocleţian şi al optulea al lui Maximian August (Galeriu), la calendele lui aprilie (1 aprilie 304), împărăţind în veci Domnul nostru Iisus Hristos, Căruia se cuvine slava, împreună cu Tatăl şi cu Duhul Sfînt, în vecii vecilor. Amin.

INDICE SCRIPTURISTIC *

Facere 1, 1 = V, 2, 201.
12, 14 = I, 2, 197.
Ieşire 20, 11 = V, 2, 201
Psalmi 50, 8 = II, 2, 198.
Isaia 37, 16 = V, 2, 201.
42, 5 = 2, 201.
Amos 4, 13 = V, 2, 201.
II Macabei 7, 28 = V, 2, 201.
Matei 10, 23 = I, 2, 197.
Ioan 14, 27 = II, 3, 198.
Fapte 4, 24 = V, 2, 201.
14, 15 = V, 2, 201.
I Tesaloniceni 1, 8 = I, 2, 197.
4, 9 = I, 2, 197.
I Timotei 1, 5 = II, 3, 198.
I Petru 5, 4 = II, 4, 198.
Apocalipsa 10, 6 = V, 2, 201.

INDICE REAL ŞI ONOMASTIC

A

Act martiric, 192; 194; 195.
Acta sanctorum, 195.
Actul martiric al Sfintelor Agapi, Irina şi Hiona, 195.
Agapi (Iubirea), martiră în Tesalonic, 192; 193; 194; II, 3, 198; III, 1, 3, 198; IV, 1, 4, 199—200; V, 1, 200.
Agaton, mărturisitor al credinţei creştine în Tesalonic, 192; 193; 194; III, 1, 2, 3, 188; IV, 4, 200.
Amănunt, 193.
Ameninţare, 193; IV, 3, 200.
Amin, VII, 2, 203.
An, ani, 195; V, 5, 7, 201—202.
Apostol, II, 3, 198.
Aprilie, 192; 195; 197; VII, 2, 203.
Aproapele, II, 3, 198.
Arătare, I, 1, 197.
Arderea cărţilor, 193.
Arderea surorilor, 193; 195.
Ardere de vii, 195.
Arhive creştine, 193.
Armata romană, III, 1, 198.
Artemius, grefier la tribunalul roman din Tesalonic, 192; III, 1, 198.
Ascundere, V, 8, 202.
Aşteptare, I, 2, 197.
Auguşti = împăraţi romani, IV, 4, 200.
Autor, 192.
Autorităţile romane, 193; 195; IV, 3, 200.
Avere, I, 2, 197.
Avraam, părintele, I, 2, 197.

* Cifra romană se referă la capitol, a doua cifră, arabă, la paragraf, iar ultima la pagină. Cifrele arabe între 192—196, se referă la paginile introducerii.

B

Bărbat, III, 6, 7, 199.
Beneficiar — un grad în armata romană, III, 1, 198.
Bibliotheca hagiographica Graeca, 195.
Bibliotheca hagiographica Latina, 195.
Biruință, I, 1, 197.
Botez, II, 2, 197.
Braevianium Syriacum, 195.
Bunătăți cerești, I, 2, 197.

C

Calendele lui aprilie, 194; VII, 2, 203.
Capitală, 192.
Casandru, sergent roman în Tesalonic, purtînd și titlul de beneficiar, 192; III, 1, 198.
Casă, V, 4, 7, 201, 202; casă de desfriu în Tesalonic, 194; V, 8, 202.
Casia, mărturisitoare a credinței creștine în Tesalonic, 192; 193; 194; III, 1, 4, 5, 198—199; IV, 4, 200.
Cauză, 194; IV, 3, 200; VI, 3, 203.
Călugărițe, 194.
Cărți, 193; 194; cărți creștine, 193; V, 1, 4, 8, 200—202; cărți sfinte, 195.
Cer, 194; II, 4, 198; ceruri, 1, 3, 197; V, 2, 5, 201.
Cetate, I, 2, 197; V, 8, 202.
Cezar, cezari — împărați, 193; III, 2, 4, 198—199; IV, 1, 3, 4, 199—200; V, 2, 5, 201.
Chinuri, 192.
Chinul cel veșnic, V, 2, 201.
Chipurile împăraților, 193.
Cinstitorii zeilor, 193; III, 2, 198; IV, 4, 200.
Ciudă, 195.
Claritate, 194.
Codice, 193; V, 1, 200.
Colină, 193.
Constanțiu Chlor, împărat roman, 192; 193.
Consulat, VII, 2, 203.
Conștiință, III, 3, 198.
Continuare, 193.
Credință, 192; I, 2, 197; credința creștină, 193; 194; credința creștinilor, 193; IV, 4, 200; credință fierbinte, 195.
Creștin, -ni, 192; 193; 194; 195; III, 2, 7, 198; IV, 2, 3, 200; V, 1, 201.
Creștină, creștine, 192; III; 7, 199.
Creștinism, 195.
Cucernicie, VI, 2, 202.
Cufere, VI, 1, 202.
Cuget, IV, 1, 199.
Cugetare, III, 7, 199; IV, 200.
Cunoștință, VI, 1, 202.
Cununa nemuririi, II, 1, 197.
Cununa nevestejită a slavei, II, 4, 198.
Curăție, II, 2, 197.
Cuvîntul lui Dumnezeu, V, 2, 201.
Cuvîntul cel sfînt, II, 2, 198.
Cuvînt de rușine, 194; VI, 2, 202.

D

Darul Mîntuitorului și Dumnezeului nostru, II, 2, 198.
Dată, 194.
Demoni, I, 1, 197; II, 4, 198.
Desăvîrșire, II, 3, 198.
Diavol, II, 4, 198.
Diocleția, împărat roman, 192; 193; 195; VII, 2, 203.
Distrugere, 195.
Divinitate, IV, 3, 200.
Document, -e, istorice, 195.
Domnul — Iisus Hristos, II, 1, 197.
Dragoste, I, 2, 197; II, 3, 198.
Duh, Sfîntul Duh, 194; I, 1, 197; VI, 2, VII, 2, 203.
Dulcitius, guvernatorul provinciei romane Macedonia, 192; 193; 194; III, 1, 2, 3, 4, 5, 6, 7, 198—199; IV, 1, 2, 3, 199—200; V, 1, 3, 4, 5, 6, 7, 8, 200—202; VI, 1, 2, 3, 202; VII, 1, 203.
Dulcitius, piesă în limba latină de Hroswitha (Hrotsuita) de Grandersheim, 195.
Dumnezeu, 193; 194; I, 2, 197; II, 3, 4, 198; III, 3, 198; III, 6, 7, 199; V, 2, 5, 6, 201; VI, 2, 202; VII, 2, 203; Atotputernicul Dumnezeu, III, 7, 199; IV, 2, 200; V, 2, 3, 4, 6, 201; dragoste față de Dumnezeu, I, 2, 197; II, 3, 198; frica de Dumnezeu, III, 4, 199; Dumnezeul cel viu, III, 4, 199.
Dușmani, 193; V, 4, 201; -ni văzuți, I, 1, 197.

E

Edict, -e, de persecuție, 192; 193; 194; 195; IV, 3, 200; V, 5, 8, 201—202; VI, 3, 203.
Eutihia, mărturisitoare a credinței creștine în Tesalonic, 192; 193; 194; III, 1, 5, 6, 7, 198—199; IV, 4, 200.
Exil, 195.

F

Fapt, -te, 194; II, 4, 198; V, 1, 200.
Februarie, 192; 193; 194.
Femeie, femei, 193; I, 1, 197; Sfinte femei, I, 2, 197.
Filipa, mărturisitoare a credinței creștine în Tesalonic, 192; 193; 194; III, 1, 5, 198—199; IV, 4, 200.
Fiul cel Unul Născut, Domnul nostru Iisus Hristos, IV, 2, 200.

Foc, 193; 194; I, 1, 197; II, 4, 198; IV, 4, 200; V, 1, 8, 200—202; VII, 2, 203; focul cel vremelnic, II, 4, 198.
Frică, III, 4, 199.
Fugă, V, 8, 202.

G

Galeriu, numit şi Maximian Galeriu, împărat roman, 192; 193; 195; I, 2, 197; VII, 2, 203.
Ginere, 192.
Grefier, 192.
Grup, 192.
Guvernator, 192; 193; 194; 195; VI, 1, 202.

H

Har, I, 1, 197; II, 4, 198; VI, 2, 202.
Harul Sfintului Duh, 194; VI, 2, 202.
Hiona (cea albă ca zăpada), 192; 193; 194; II, 2, 198; III, 1, 4, 198—199; IV, 1, 2, 4, 200; V, 1, 200.
Hotărîre, IV, 1, 4, 199—200; V, 8, 202; VI, 3, 202; VIII, 1, 203.
Hristos, Domnul Hristos, 192; 195.
Hroswitha (Hrotsuita) de Grandersheim (c. 935 — c. 973), cronicar latin medieval, p. 195.

I

Ianuarie, 192, 194.
Idoli, 192; III, 1, 2, 198; V, 2, 201.
Iertare, V, 2, 201.
Iisus Hristos — Domnul şi Mîntuitorul nostru Iisus Hristos, I, 1, 197; II, 2, 198; IV, 2, 200; VII, 2, 203.
Imperiul roman, 195.
Illyric, prefectură administrativă a Imperiului roman, 195.
Informaţii, 192; 193; 195.
Inima, II, 3, 198.
Interogatoriu, 192.
Irina, (Pacea), martiră în Tesalonic, 192; 193; 194; 195; II, 3, 198; III, 1, 4, 198—199; IV, 4, 200; V, 1, 2, 3, 4, 5, 6, 7, 200—202; VI, 1, 2, 3, 202—203; VII, 2, 203.
Istorie, 195.
Iubirea, 192; II, 3, 198; iubirea frăţească, I, 2, 197; iubirea de oameni V, 2, 201; -rea de atotputernicul Dumnezeu, V, 2, 201.

Î

Împărat, -ţi, 192; 193; 194; 195; I, 2, 197; III, 2, 4, 198—199; IV, 1, 2, 3, 199—200; V, 2, 5, 201; VI, 3, 202—203.
Înălţime, I, 3, 197; III, 1, 198; IV, 2, 200.
Închisoare, 193; III, 7, 199; IV, 4, 200; închisoarea din Tesalonic, 194.
Îngerii lui Dumnezeu, II, 4, 198.
Înştiinţare, 193; III, 1, 198; IV, 3, 200.
Învăţătură, IV, 2, 200; învăţături evanghelice, I, 2, 197.

J

Jertfele idolilor, 192; III, 5, 199.
Judecare, 193.

L

Lădiţe, VI, 1, 202.
Legea romană, 193.
Limba latină, 195.
Loc, I, 1, 2, 197; II, 1, 197; VI, 1, 2, 202; loc înalt în Tesalonic, 194; VII, 1, 203; loc d desfrîu, VI, 2, 202.
Locuinţă, I, 2, 197.
Lucru, III, 5, 199.
Luminarea Botezului, II, 2, 197.
Lună (a anului); 192; luni, III, 6, 199.

M

Macedonia, provincie romană, 122; 194;
Magistrat, II, 1, 197; II, 4, 198.
Manuscris, 193; IV, 2, 200.
Marea, V, 2, 201.
Martiriu, 192; 193.
Martiriul Sfintelor Agapi, Irina şi Hiona, 192; 193; 194; 195; 197.
Martirologium Hieronymianum, 195.
Martor ocular, 192.
Maximian Hercule, împărat roman, 192; 193.
Mîntuitorul, I, 1, 197; II, 2, 198.
Moarte, 193; 195; II, 1, 197; V, 1, 3, 8, 200—202.
Mod, 195.
Mucenicie, 194; 197.
Munte, ţi, 194; I, 2, 3, 197; V, 3, 7, 201—202.
Musurillo, H., aghiograf, 194.

N

Neam, I, 2, 197.
Nebunie, 193; III, 2, 7, 198—199; IV, 2, 3, 200; V, 1, 200; VI, 2, 202.
Nelegiuire, VI, 3, 202.
Nemurire, II, 1, 197.
Noapte, V, 7, 202.
Numele cel nelegiuit al creştinilor, 193; IV, 3, 200.

O

Oastea demonilor, II, 4, 198.
Ochi, V, 1, 201.
Ofiţer, de poliţie, III, 1, 198.
Oameni, V, 2, 201.

Oraş, VI, 1, 202.
Oră, VI, 1, 202.

P

Pace, 192; II, 3, 198.
Pagini, 193; V, 1, 200.
Palat, V, 8, 202.
Patrie, I, 2, 197.
Pavel, apostol, I, 2, 197.
Paznici, V, 8, 202; VI, 1, 2, 202.
Pămînt, V, 2, 201.
Părere, -ri, III, 3, 198.
Pedeapsă, -se, 195; IV, 3, 200; V, 1, 2, 201; VI, 1, 3, 202.
Pergamente, 193; V, 1, 200.
Persecuţie, 192; 193; 195; I, 2, 197.
Persecutor, -ri, I, 2, 197; II, 1, 197; II, 4, 198.
Piaţă, VI, 1, 202.
Pîine, V, 6, 8, 201—202.
Poruncă, -ci, 193; I, 2, 197; II, 1, 197; II, 3, 198; III, 2, 4, 7, 198—199; IV, 3, 4, 200; V, 2, 201; VI, 2, 3, 202.
Prevederi, 194; 195.
Pricină, V, 3, 201.
Primejdia morţii, 193; 195; V, 2, 201; primejdii, 195.
Proces verbal; -se verbale, 192; 193; 194.
Profet, II, 2, 197.
Promulgare, 194.
Pronunţare, 193.
Provincie, 192; provinciile Illyricului, 195; provinciile de răsărit, 195.
Psalmi, 194; VII, 2, 203.

R

Răspuns, -uri, 192; VI, 3, 202.
Referinţă, 193.
Religia creştină, 194; VI, 3, 203.
Rînduială, III, 1, 198; VI, 1, 202.
Rug, VII, 1, 203.
Rugăciuni, I, 3, 197.

S

Satana, IV, 1, 199.
Scopul, V, 1, 200.
Scrieri, 193; IV, 2, 200; V, 1, 3, 7, 200—202; VI, 1, 202.
Scris, 193; IV, 3, 200.
Scaun de judecată, 194; III, 1, 198; VI, 2, 202.
Sentinţă, 193; 194; sentinţă de condamnare, 194.
Sergent, 192.
Sfînt, -ţi, I, 1, 197.
Sfîrşit, 195; II, 3, 198.
Sinaxarul Constantinopolitan, 195.
Slavă, II, 4, 198; VII, 2, 203.
Slujbaş, -şi, 194; IV, 3, 200; V, 8, 202; VI, 1, 202.
Slujitoare, III, 7, 199.
Soldaţi, 194; VII, 1, 203.
Statornicie, 193; 194.
Stăpîn, -ni, 193; 194; III, 1, 4, 198—199; IV, 1, 3, 4, 199—200; V, 5, 201; VI, 2, 202.
Suflet, I, 3, 197; III, 4, 199.
Surori, 192; 193; 194; 195; V, 1, 8, 201—202; V, 3, 203; VII, 1, 203.

Ş

Ştire, 195.

T

Tablete, 193; V, 1, 200.
Tată, cu sens obişnuit, V, 6, 201.
Tatăl = Dumnezeu, VII, 2, 203.
Tăbliţă, 193; 194; IV, 4, 200; VI, 3, 202.
Tărie, 194.
Teama de moarte, V, 1, 201.
Tesalonic, oraş, 192; 193; 194; 197; I, 2, 197.
Text, 192; 193; 194.
Timp, 193; 195; I, 1, 197; II, 4, 198; III, 7, 199; IV, 3, 4, 200; VII, 2, 203.
Tinere creştine, 192; 194.
Tinereţe, 193; IV, 4, 200.
Tînăr, -ri, 192; 194.
Trebuinţă, 197.
Tribunalul roman din Tesalonic, 192; 193.
Tristeţe, V, 47, 202.
Trup, I, 3, 197.

U

Uneltele demonilor, I, 1, 197.

V

Vechime, I, 1, 197.
Vecin vecilor, VII, 2, 203.
Vecini, V, 7, 202.
Viaţă, 192.
Vieţuire, I, 1, 197.
Virtute, I, 2, 197.
Vîrstă, 193.
Voie, III, 7, 199.
Vrăjmaşi nevăzuţi, I, 1, 197.

Z

Zăpadă, 192; II, 2, 197—198.
Zeu, zei, 192; 193; II, 4, 198; III, 2, 198; V, 2, 8, 201—202; VI, 3, 203.
Zi, zile, 193; 194; V, 1, 3, 7, 200—201.
Zosim, slujbaş public în Tesalonic, 194; V, 8, 202; VI, 1, 202.

12

MARTIRIUL SFÎNTULUI IRINEU, EPISCOP DE SIRMIUM

(† 6 aprilie 304)

INTRODUCERE

La începutul secolului al IV-lea, apare la Sirmium (azi Mitrovița, în R.S.F. Jugoslavia), reședința provinciei Pannonia Inferior (Secunda) și capitala prefecturii Illyricului, un episcop cu numele de Irineu, *care a murit ca martir la 6 aprilie 304, în greaua persecuție dezlănțuită contra creștinilor de împăratul Dioclețian (284—305) și de ginerele său, C. Galerius Maximianus (292—311), de origine daco-roman. Mama lui Galeriu, numită Romula, născută probabil în cetatea* Romula *din Dacia Malvensis (Inferior), azi localitatea Reșca din Oltenia, s-a refugiat din cauza atacurilor carpilor și dacilor în sudul Dunării, pe teritoriul Imperiului roman, unde, în cinstea ei, Galeriu numi un oraș din Dacia Ripensis, cu numele de* Romulianum, *situat la vărsarea Timocului în Dunăre, lîngă Bononia (Vidin). Ea era o adoratoare fanatică a zeilor și a transmis ura ei contra creștinismului și fiului ei Galeriu* [1]. *Cezarul Galeriu și-a stabilit de la 21 mai 295 reședința sa imperială la Sirmium și conducea de aici Praefectura Illyrici* [2].

Nu cunoaștem dacă Sfîntul Irineu a fost primul episcop al Bisericii de Sirmium pînă în 304, sau dacă înaintea lui au mai păstorit la Sirmium și alți episcopi.

---

1. Lactantius, *De mortibus persecutorum*, IX, X, XXIII, ed. S. Brandt et G. Laubmann, în *Corpus Scriptorum Ecclesiasticorum Latinorum*, t. XXVII, Vindobonae, 1893, p. 183, 185, 199; H. Grégoire, *Notes Epigraphiques*, în «Byzantion», t. VIII (1933), p. 55; H. Grégoire, P. Orgels, J. Moreau et A. Marcq, *Les persécutions dans l'Empire romain*, în «Mémoires de l'Académie royale de Belgique», Classe de Lettres 56, Bruxelles, 1964, nr. 5, p. 76.

2. Jacques Zeiller, *Sur l'ancien évêché de Sirmium*, în «Orientalia Christiana Periodica», XIII (1947), nr. 3—4, p. 670; Idem, *Les origines chrétiennes dans les provinces danubiennes de l'Empire romain*, Paris, 1918, p. 5—6, 14; A. Lippold-E. Kirsten, *Donauprovinzen*, în «Reallexikon für Antike und Christentum», Band IV, Stuttgart, 1959, col. 154—155; W. Ensslin, *Maximianus Galerius*, în A. Pauly—G. Wissowa—W. Kroll, Realencyclopädie der klassichen Altertumswissenschaft, XIV, Stuttgart, 1930, col. 250; W. Seston, *Dioclétien et la tétrarchie*, Paris, 1946, p. 244; I. I. Russu, *Dacia și Pannonia Inferior*, București, 1973.

În urma celor patru edicte de persecuţie contra creştinilor, trei în 303 şi al patrulea în ianuarie-februarie 304, date de cei doi Augusti, Diocleţian (284—305) şi Maximian Hercule (286—305) şi de cei doi Cezari ai lor, Galeriu şi Constanţiu Chlor (292—306), a început în provinciile dunărene ale Illyricului, unde creştinii erau numeroşi, cea mai grea persecuţie cunoscută pînă atunci în Imperiul roman.

Actul martiric al Sfîntului Irineu ni s-a transmis în limba latină *în forma lui originală aproape cuvînt cu cuvînt, după procesul său verbal de judecată de le grefa tribunalului roman din Sirmium, făcută de guvernatorul (praeses) provinciei Pannonia Inferior (Secunda), numit Probus, cel care la 26 martie 304 a condamnat la moarte pe preotul Montanus şi pe soţia lui Maxima, din Singidunum (Belgrad).*

Doar introducerea şi încheierea sînt adăugate de un autor creştin necunoscut, martor ocular al martiriului Sfîntului Irineu. Acest fapt l-a făcut pe Jacques Zeiller, cel mai bun cunoscător al istoriei provinciilor creştine sud şi nord-dunărene, să afirme că actul martiric al Sfîntului Irineu «este unul dintre cele mai sobre şi mai bune pe care le posedăm» [3].

Acest act martiric are o mare valoare istorică, atît pentru istoria pătrunderii creştinismului în provinciile dunărene ale Imperiului roman, cît şi pentru limba latină creştină vorbită şi folosită în aceste provincii, Este primul model de limbă latină creştină în provinciile dunărene, deci şi la nord de Dunăre, în Dacia Carpatică.

Din actul martiric al Sfîntului Irineu de Sirmium, aflăm că el era episcopul Bisericii de Sirmium, că era căsătorit şi tată de copii în vîrstă fragedă. Era, deci, un episcop tînăr. După cum se cunoaşte, în primele trei secole creştine, pînă la sinodul I ecumenic de la Niceea din 325, episcopii puteau să fie căsătoriţi sau necăsătoriţi, la libera lor alegere, după modelul Sfinţilor Apostoli, dintre care Petru şi Filip au fost căsătoriţi.

Pentru credinţa sa în Hristos, Sfîntul Irineu a fost arestat din ordinul lui Probus, guvernatorul provinciei romane Pannonia Inferior şi judecat la tribunalul din cetatea Sirmium. Cu toate chinurile îndurate pentru statornicia sa în credinţa lui Hristos, el a refuzat să tămîieze statuile împăraţilor romani Diocleţian şi Galeriu şi să aducă sacrificii zeilor, spunînd guvernatorului Probus : «Jertfesc prin buna mărturisire a credinţei mele Dumnezeului meu, căruia I-am jertfit totdeauna» [4]. *Guvernatorul a poruncit să fie chinuit. Venind părinţii lui, şi văzînd că el este chinuit,*

3. J. Zeiller, *Les origines chrétiennes...*, p. III.
4. *Martiriul Sf. Irineu, episcop de Sirmium*, II, 4, ed. H. Musurillo, *The Acts of the Christians martyrs*, Introduction, texts and translations, Oxford, 1979, p. 294.

îl rugau să jertfească zeilor. Iar copiii, îmbrățișîndu-i picioarele, îl rugau : «Ai milă de tine și de noi, tată» [5].

După primele chinuri, a fost din nou muncit și mai grav, pentru că guvernatorul Probus aștepta mai curînd apostazia lui de la credința creștină, decît să-l pedepsească cu moartea, făcîndu-l martir. În acest scop el a recurs și la mijloace sentimentale, înduioșătoare, aducînd în sala de judecată soția, copiii, rudele și pe prietenii Sfîntului Irineu, care plîngeau pentru tinerețea lui, poruncindu-le să-l roage să sacrifice zeilor, pentru a scăpa astfel cu viață ; aceștia cu toții îi strigau : «Fie-ți milă de floarea tinereții tale» [6].

Dar Sfîntul Irineu a rezistat cu răbdare și curaj atît la ademenirile și amenințările guvernatorului Probus, cît și la lacrimile, vaietele și rugămințile soției, copiilor, rudeniilor și cunoscuților.

După multe și felurite chinuri, Probus a poruncit ca Sfîntul Irineu să fie dus din nou la închisoare. Dar, după oarecare timp, stînd guvernatorul Probus, la miezul nopții, pe scaunul de judecată, l-a adus din nou pe Sfîntul Irineu și i-a poruncit să sacrifice zeilor. Dar el a refuzat din nou.

Aducîndu-și Probus aminte că în ședința trecută soția și copiii Sfîntului Irineu plîngeau pentru tinerețea lui, l-a îndemnat să jertfească măcar pentru lacrimile lor. Dar el a răspuns : «Este o învățătură a Domnului meu Iisus Hristos, care spune : «cel ce iubește pe tată ori pe mamă, ori pe soție sau pe fii sau pe frați mai mult decît pe Mine, nu-Mi este Mie vrednic» [7]. *Iar în ce privește grija părintească față de copii, Sfîntul Irineu i-a răspuns lui Probus astfel : «Copiii mei au același Dumnezeu pe care-L am și eu, care poate să-i mîntuie»* [8].

În cele din urmă, guvernatorul Probus, mînios că nu-l poate convinge să renege pe Hristos, a ordonat ca Sfîntului Irineu să i se taie capul cu sabia, iar după aceea trupul său să fie aruncat în rîul Sava, un afluent al Dunării.

Înainte de executarea pedepsei, Sfîntul episcop Irineu de Sirmium, a rostit această rugăciune : «Îți mulțumesc, Doamne Iisuse Hristoase, Care, prin felurite pedepse și chinuri, mi-ai dat tărie și m-ai socotit vrednic să mă fac părtaș măririi Tale celei veșnice» [9].

Ajungînd pe podul Basent de peste rîul Sava, cu puțin înainte de a fi tăiat cu sabia și aruncat în apă, s-a rugat astfel lui Dumnezeu : «Doam-

5. *Ibidem*, III, 1, ed. cit., p. 296.
6. *Ibidem*, III, 2, ed. cit., p. 296.
7. Mt. 10, 33. *Martiriul Sf. Irineu de Sirmium*, IV, 6, ed. cit., p. 296.
8. *Martiriul Sf. Irineu de Sirmium*, IV, 8, ed. cit., p. 298.
9. *Ibidem*, V, 2, ed. cit., p. 298.

ne, Iisuse Hristoase, Care ai binevoit să pătimești pentru mîntuirea lumii, fă să se deschidă cerurile Tale, ca îngerii să primească sufletul slujitorului Tău Irineu, cel ce moare pentru numele Tău și pentru poporul Tău, care se înmulțește în Biserica universală de la Sirmium. Îți cer și mă rog milostivirii Tale să mă primești și pe mine și să binevoiești a-i întări pe aceștia în credința Ta» [10].

Sfîntul Irineu, episcopul cetății Sirmium, a pătimit mucenicia pentru Hristos în ziua a opta înaintea idelor lui aprilie, adică la 6 aprilie 304, sub împărații Diocleția și Galeriu, fiind condamnat la moarte prin sabie din ordinul lui Probus, guvernatorul Pannoniei Inferior (Secunda) [11].

Martirologiul Ieronimian, vol. I, pars prior, menționează, de asemenea, martiriul Sfîntului Irineu de Sirmium, ca și actul său martiric, la 6 aprilie 304 [12]. *Tot așa* Breviarium Syriacum [13]. *Dar, în* Martyrologium Hieronymianum, *t. II, pars posterior, data martiriului Sfîntului Irineu de Sirmium și în* Acta Sanctorum [14] *e pusă la 26 aprilie* [15], *ceea ce este greșit.*

Sinaxarul Bisericii de Constantinopol *pune sărbătoarea Sfîntului Irineu de Sirmium la 23 august, în aceeași zi cu a Sfîntului Irineu de Lugdunum († 202)* [16], *azi Lyon, în Franța.* Bibliotheca hagiographica Graeca *o pune la 26 martie și 23 august* [17], *iar* Bibliotheca hagiographica Latina, *la 25 martie* [18].

Noi rămînem la data de 6 aprilie pe care o considerăm cea istorică, fiind indicată de textul Martiriului Sfîntului Irineu de Sirmium.

Martiriul Sfîntului Irineu de Sirmium este cel mai vechi act martiric în limba latină din provinciile dunărene ale Imperiului roman și de aceea valoarea lui istorică și filologică e foarte mare pentru cunoașterea simbiozei daco-geto-romane de la sudul și nordul Dunării.

«Documentul, afirmă J. Zeiller, are toate semnele vechimii. Istorisire de alură gravă, nici o exagerare sau notă falsă în scurtele dialoguri dintre Irineu și Probus, nici o descriere exagerată a chinurilor, nici o stînjenire din partea povestitorului de a face să vorbească pe soția și

---

10. *Ibidem*, V, 4, ed. cit., p. 298 și 300.
11. *Ibidem*, VI, ed. cit., p. 300.
12. *Martyrologium Hieronymianum*, t. II, pars prior, ed. J. B. De Rossi — L. Duchesne, Bruxelles, 1894, p. 40.
13. *Breviarium Syriacum*, ibidem, II, 1, p. LV
14. *De S. Iraeneo episcopo et martyre Sirmii in Pannonia*, în *Acta Sanctorum*, t. IX, Martii, tomus III, Parisiis et Romae, 1865, p. 554—556.
15. Ed. H. Delehaye — H. Quentin, Bruxellis, 1931, p. 176.
16. *Synaxarium Ecclesiae Constantinopolitanae. Propylaeum ad Acta Sanctorum Novembris*, ed. H. Delehaye, Bruxellis, 1902, col. 917.
17. Ed. Fr Halkin, t. II, 3-e éd., Bruxellis, 1957, p. 41, nr. 948—951 b.
18. Ed. Socii Bolyandiani, t. I, ed. 2-e, Bruxellis, 1949, p. 662, nr. 4466. Vezi și B. Latyșev, *Monologii anonymi byzantini... quae supersunt*, t. I, Petropoli, 1911, p. 281—283; t. II, Petropoli, 1912, p. 310—311.

copiii episcopului, nici o aluzie la fapte posterioare persecuţiilor. Impresia care se degajă din lectura Actului martiric al Sfîntului Irineu *este aceea a unei compuneri primare, provenind direct din registrele publice ale grefei tribunalului sau din spusele martorilor oculari»* [19].

Amănuntele exacte, proaspete şi vii, culese de autorul necunoscut al Actului martiric al Sfîntului Irineu de Sirmium, *după procesul său verbal de judecată în limba latină, de le greta tribunalului din Sirmium, probabil un martor ocular, ne lasă să înţelegem că el l-a compus la scurt timp după moartea martirică a Sfîntului Irineu, întîmplată la 6 aprilie 304, adăogînd doar începutul şi partea finală, în care ni se indică ziua martiriului său.*

Acest fapt l-a făcut pe istoricul francez J. Zeiller să afirme că Actul martiric al Sfîntului Irineu, *«este unul din cele mai bine garantate dintre acelea care se păstrează din persecuţia lui Diocleţian în Illyricum, iar noi apreciem, datorită circumstanţelor care l-au însoţit şi renumelui postum al martirului, locul pe care-l deţinea întîistătătorul Bisericii de Sirmium în cetatea sa episcopală, precum şi locul pe care l-a păstrat el apoi, în istoria bisericească a regiunii danubiene»* [20].

Sfîntul Irineu de Sirmium este menţionat şi în Actul martiric al Sfîntului Pollion, *lectorul bisericii din Cibalae (Vinkovţi, în R. S. F. Jugoslavia), martirizat la 28 aprilie 304* [21], *deci la puţin timp în urma Sfîntului Irineu.*

O scurtă însemnare biografică despre Sfîntul Irineu de Sirmium ni s-a păstrat, de asemenea, şi în Synaxarium Ecclesiae Constantinopolitanae *în ziua de 23 august, adică în aceeaşi zi cu Sfîntul Irineu, episcopul Lugdunului († 202), azi Lyon în Franţa, în care se istoriseşte următoarele :*

«Lupta Sfîntului martir Irineu, episcopul Sirmiului *(Mitroviţa). Acest sfînt a trăit pe timpul împărăţiei lui Diocleţian (284—305). Şi, fiind prins, a fost dus din Sirmium în Pannonia şi a fost înfăţişat guvernatorului Probus, mărturisind şi predicînd credinţa în Hristos, adevăratul Dumnezeu. Pentru aceasta, a fost pus la închisoare şi, fiind scos, a fost biciuit,*

---

19. J. Zeiller, *Les origine chrétiennes...*, p. 80.

20. *Ibidem*, p. 81.

21. *Martiriul Sf. Pollion*, în *Acta Sanctorum Aprilis*, t. III (12), Parisiis et Romae, 1866, p. 572—573; Th. Ruinart, *Acta martyrum sincera*, Ratisbonae, 1859, p. 435—436; *Martyrologium Hieronymianum*, ed. J. B. De Rossi et L. Duchesne, t. II, pars prior, p. 49; ed. H. Delehaye et H. Quentin, t. II, pars. posterior, p. 211, nr. 19; *Bibliotheca hagiographica Latina*, t. II, Bruxellis, 1949, p. 160, nr. 6869; Vezi studiul: Pr. prof. I. Rămureanu, *Sfîntul Irineu, episcop de Sirmium*, în «Studii Teologice» XXVII (1975) nr. 3—4, p. 208, nota 9.

iar după aceasta, primind condamnarea, i s-a tăiat capul cu sabia și a fost aruncat în rîul Sava. Astfel s-a săvîrșit mucenicia lui» [22].

Textul citat prezintă, însă, o mică informație eronată, cînd spune că Sfîntul Irineu «a fost adus din Sirmium în Panonia», deoarece se știe că cetatea Sirmium era atunci metropola politică și bisericească a provinciei romane Pannonia Inferior, deci se afla chiar pe teritoriul provinciei Pannonia.

Pentru termenii care constituie pînă azi fondul principal *al limbii române, sînt foarte interesante* cuvintele latine creștine, *folosite în textul Martiriului Sfîntului Irineu de Sirmium, care circulau în toate provinciile dunărene ale Imperiului roman, dintre care semnalăm :*

---

22. *Synaxarium Ecclesiae Constantinopolitanae*, Propylaeum ad *Acta Sanctorum Novembris*, ed. H. Delehaye, Bruxellis, 1902, col. 917; Pr. prof. I. Rămureanu, *art. cit.*, p. 210.

Studii : D. Farlati — J. Coleti, *Illyricum sacrum*, t. I, Venetiis, 1741, p. 240 ș.u., t. VII, Venetiis, 1819, p. 454 ș.u.; St. Salagius, *De statu Ecclesiae Pannonicae*, Quinque-Ecclesiis, 1777, p. 8—32; Pius Bonifacius Gams, *Series episcopum Ecclesiae Catholicae quotquot innotuerunt a beato Petro Apostolo*, Ratisbonae, 1886, p. 378; A. G. Hamman, *Les martyrs de la Grande Persécution (304—311)*, Paris, 1979; P. Petit, *Histoire générale de l'Empire romain*, Paris, 1974, p. 518—524 și 554—556; Pr. prof. I. Rămureanu, *Sfîntul Irineu, episcop de Sirmium*, în «Studii teologice», XXVII (1975), nr. 3—4, p. 204—212; Idem, *Sinoadele de la Sirmium dintre anii 348 și 358*, în «Studii Teologice», XV (1963), nr. 5—6, p. 268; A. Momigliano, *The Conflict between Paganism and Christianity in the Fourth Century*, Oxford, 1963; A. Mocsy, *Pannonia*, în A. Pauly-G. Wissowa, W. Kroll, Realencyclopädie der klassichen Altertumswissenschaft, Stuttgart, Suppl. 9 (1962), p. 751—752; Pavel Oliva, *Pannonia and the Onset of Crisis in the Roman Empire*. English translation by Iris Urwin, Baha, 1962; B. Saria, *Die Christianisierung des Donauraumes*, în *Völker und Kulturen Südosteuropas*, München, 1959, p. 18—22; A. Lippold — E. Kirsten, *Donauprovinzen*, în «Reallexikon für Antike und Christentum», Band IV, Stuttgart, 1959, col. 167—169; J. Vogt, *Christenverfolgung*, în *Reallexikon cit.*, Band II, Stuttgart, 1958, col. 1198; W. Seston, *Diocletianus*, în *Reallexikon cit.*, Band III, Stuttgart, 1957, col. 1036—1052; M. Pavan, *La provincia romana della Pannonia Superior*, în Atti della Accademia Nazionale dei Lincei... Memorie Anno CCCLII (1955), Serie VIII, vol. VI, fasc. 5, Roma, 1955, p. 374—556; Edith B. Thomas, *Über die römische Provinz Pannonien*, în «Das Altertum», II (1956), p. 107—119; G. Riciotti, *«La era dei martiri». Il cristianesimo da Diocletiano a Constantino*, Roma, 1953; W. Ensslin, *Valerius Diocletianus*, în A. Pauly-G. Wissowa-W. Kroll; Realencyclopädie der klassischen Altertumswissenschaft, Zweite Reihe, 14 Halbband, VII A, 2, Stuttgart, 1948, col. 2438—2448; Tibor Nagy, *Die Geschichte des Christentums in Pannonien bis zu den Zusammenbruch des römischen Grenzschutzes*, Budapest, 1939, în limba maghiară, cu un rezumat în limba germană; J. Zeiller, *Sur l'ancien évêché de Sirmium*, în «Orientalia Christiana Periodica», XIII (1947), nr. 3—4, p. 670 ș.u.; Idem, *L'expansion du christianisme dans la péninsule des Balkans du I-er au V-e siècle*, în «Revue internationale des Etudes Balcaniques» (Belgrade), I, (1934—1935), t. II, p. 414—419; Idem, *Les origines chrétiennes...*, p. 79—81; A. Ehrhard, *Überlieferung und Bestand der hagiographischen und homiletischen Literatur der griechischen Kirche*, Band I, (Texte und Untersuchungen 50), Leipzig, 1937, p. 680, la 22 august, p. 685 și 697, la 23 august; J. Lebreton et J. Zeiller, *De la fin du 2-e siècle à la paix constantinienne*. Tome 2 de *l'Histoire del 'Eglise* de Aug. Fliche et V. Martin, Paris, 1935, p. 468; H. Delehaye, *Les origines du culte des martyrs*, 2-e éd., Bruxelles, 1933, p. 256; Furio Lenzi, *Introduzione del cristanesimo nell'Iliria*, Firenze, 1908; Paul Allard, *La persécution de Dioclétien*, t. I, 3-e éd., Paris, 1908, p. 290—294; Lenain de Tillemont, *Mémoires pour servir à l'histoire ecclésiastique de six premiers siècles*, t. V, Paris, 1702, p. 250—256; t. V, 1, Bruxelles, 1707, p. 116—123.

amen *(amin)*; adorare *(a adora pe Dumnezeu)*, aeterna *(eternă), pus în legătură cu* vita aeterna *(viață eternă)*; angelus *(înger), cuvînt de origine greacă, intrat în limba română prin limba latină*; caelum *(cer)*; Christus *(Christos și Crist). Scrierea Hristos în limba română este o influență tîrzie a limbii grecești, căci credincioșii români rostesc pînă azi Cristos și Crist*; Jesus Christus *(Iisus Hristos)*; christianus *(creștin)*; civitas *(cetate). În lucrarea Fericitului Augustin († 430)* De civitate Dei *se întîlnesc frecvent expresiile:* civitas terrena *(cetate pămîntească),* civitas Dei *(cetatea lui Dumnezeu) și* civitas coelestis *(cetate cerească)*; colere, *din care s-a format termenul cultus* (cult, *adică închinare datorată lui Dumnezeu)*; confessio *(confesiune, mărturisire)*; Deus *(zeu, Dumnezeu),* Dominus *(Domnul)*; Dominus Deus *(Domnul Dumnezeu, Dumnezeu)*; demonius *(demon)*; dignus *(demn, echivalent al termenului slav vrednic)*; divinus *(divin)*; episcopus *(episcop), termen de origine greacă, intrat în limba română prin intermediul limbii latine*; filius *(fiu, Fiul lui Dumnezeu)*; frater, *folosit atît ca rudenie fizică cît și ca rudenie spirituală*; homo, -nis *(om)*; martyr *(martir), termen de origine greacă, intrat în limba română prin limba latină*; mater *(mamă)*; mors, -tis; *ac.* mortem *(moarte)*; negare și denegare *(a nega), în expresia* negare Deum *(a nega pe Dumnezeu)*; nomen *(nume), ca în* in nomine Patris *(În numele Tatălui)*; parens, -tis, *ac.* parentem *(părinte), ca rudenie fizică și spirituală*; pater *(tată)*; particeps *(părtaș), de la verbul* participare *(a participa, a lua parte)*; passio, -onis, *ac.* passionem *(pasiune), în sensul de suferință, patimă, chin*; persecutio *(persecuție)*; praeceptum *(precept, poruncă, învățătură)*; promissio, -onis, *ac.* promissionem *(promisiune)*; sacrificare *(a sacrifica)*; saeculum *(secol)*; salus, -tus *(salvare, mîntuire)*; salvare *(a salva, a mîntui)*; sanctus, -i *(s(f)înt)*; servus *(serv)*; spiritus *(spirit)*; vestimentum *(vestmînt, veșmînt)*; vita aeterna *(viața eternă, veșnică)*[23].

---

23. Pr. prof. I. Rămureanu, *art. cit.*, p. 210—211. În studiul D-lui H. Mihăescu, *Limba latină în provinciile dunărene ale Imperiului roman*, București, 1960, nu s-a folosit și textul latin al martiriului Sfîntului Irineu de Sirmium ca izvor pentru limba latină din provinciile dunărene. Pentru cuvintele latine cu sens religios din fondul principal lexical al limbii române, care sînt dintre cele mai vechi, păstrate pînă azi, vezi: Prof. Acad. Al. Graur, *Fondul principal, al limbii române*, București, 1957, p. 1—106; Idem, *Incercări asupra fondului principal lexical al limbii române*, București, 1954, p. 30—183; C-tin C. Giurescu și Dinu C. Giurescu, *Istoria românilor*, t. I, București, 1974, p. 143—146; C. Giurescu, *Formarea poporului român*, Craiova, 1973, p. 116—119; *Istoria limbii române*, t. II, edit. Academiei R. S. România, București, 1969, p. 170—171; Al. Rosetti, *Istoria limbii române*, T. I. *Limba latină*, București, 1968, p. 77—199; Pr. prof. Ion Ionescu, *Privire asupra cuvintelor cu sens religios din fondul principal lexical al limbii române*, în «Mitropolia Olteniei», VIII (1956), nr. 6—7, p. 343—359; M. Macrea, *Contribuții la studiul fondului principal de cuvinte al limbii române*, în «Studii și cercetări lingvistice», V, (București, 1954), nr. 1—2, p. 7—18; V. Pârvan, *Contribuții epigrafice la istoria creștinismului daco-roman*, București, 1911, p. 85—143; 223.

Cultul Sfîntului Irineu de Sirmium s-a menţinut în această cetate multe secole. Teofilact de Ohrida, arhiepiscopul Bulgariei († 1108), istoriseşte călătoria unui creştin bulgar, care a mers în pelerinaj la toate locurile unde Sfinţii fac minuni şi îndeosebi «a vizitat şi locul unde se află Sfîntul Irineu, mult lăudat şi el prin minuni» ἐπεζήτησε δὲ καὶ τὸν ἅγιον Εἰρηναῖον πολὺν καὶ αὐτὸν ᾀδόμενον ἐν τοῖς θαύμασιν[24].

*

* *

Am folosit la traducerea din latineşte a textului Martiriului Sfîntului Irineu de Sirmium *ediţia lui H. Musurillo,* op. cit., *294—301, text latin cu traducere engleză; precum şi ediţiile R. Knopf-G. Krüger — G. Ruhbach,* op. cit., *p. 103—105, text latin; D. Ruiz Bueno,* Actas de los martires, *Madrid, 1962, p. 1024—1031.* De S. Irenaeo episcopo et martyre Sirmii in Pannonia, *în* Acta Sanctorum, *t. IX, Martii, tomus III, Parisiis et Romae, 1865, p. 544—555, la 26 aprilie, text latin; Th. Ruinart,* Acta primorum martyrum sincera et selecta *(6 aprilie), Ratisbonae, 1859, p. 432—434, text latin.*

Am folosit, de asemenea, traducerile: A. Hamman, op. cit., *p. 252—256, traducere italiană; Ildefonso Clerici,* op. cit., *p. 309—313; P. Hanosin,* op. cit., *p. 219—223, traducere franceză; H. Leclercq,* Les martyres, *t. II, Paris, 1903, p. 219—222, 25 mars, traducere franceză; Paul Allard,* La persécution de Dioclétien, *t. I, 3-e éd., Paris, 1908, p. 290—294 ne dă în rezumat părţile principale ale actului martiric al Sfîntului Irineu de Sirmium.*

Singura traducere în limba română este traducerea noastră, publicată în studiul: Pr. prof. I. Rămureanu, Sfîntul Irineu episcop de Sirmium, *în «Studii teologice», XXVII (1975), nr. 3—4, p. 206—208, pe care o reproducem din nou, după ediţiile indicate, cu unele mici schimbări.*

Avînd în vedere că textul latin al Martiriului Sfîntului Irineu de Sirmium este cel mai vechi document istoric de limbă latină creştină folosită la începutul secolului al III-lea în provinciile dunărene ale Imperiului roman, precum şi în Dacia Carpatică, şi prezintă o deosebită importanţă şi valoare pentru cunoaşterea fondului principal de cuvinte latine creştine din limba română, redăm textul şi în latineşte, după ediţia lui H. Musurillo, op. cit., *p. 294—301, după care urmează traducerea în româneşte.*

---

24. Teofilact, arhiepiscopul Bulgariei, († 1108), *Historia martyrii XV martyrum,* 54, P.G., CXXVI, col. 220 A; *Bibliotheca hagiographica Graeca,* t. II, 3-e ed., Bruxelles, 1957, p. 96, nr. 1198; J. Zeiller, *Les origines chrétiennes dans les provinces dannubiennes de l'Empire romain,* p. 81; H. Delehaye, *Les origines du culte des martyrs,* 2-e éd., Bruxelles, 1933, p. 256.

PASSIO SANCTI IRENAEI EPISCOPI SIRMIENSIS

I.

1. Cum esset persecutio sub Diocletiano et Maximiano imperatoribus, quando diversis agonibus concertantes Christiani, a tyrannis illata supplicia devota Deo mente suscipientes, praemiis se perpetuis participes efficiebant. 2. Quod et factum est circa famulum Dei Irenaeum episcopum urbis Sirmiensium. cuius iam nunc vobis certament pandam victoriamque ostendam ; qui pro modestia sua ingenita et timore divino, cui operibus rectis inserviebat, dignus nominis sui inventus est.

II.

1. Comprehensus itaque oblatus est Probo praesidi Pannoniae. Probus praeses dixit ad eum : Obtemperans praeceptis divinis sacrifica diis. Irenaeus episcopus respondit : *Qui diis et non Deo sacrificat eradicabitur* [1]. 2. Probus praeses dixit : Clementissimi principes iusserunt aut sacrificare aut tormentis succumbere debere. Irenaeus respondit : Mihi praeceptum est tormenta magis suscipere quam Deum denegans daemoniis sacrificare. 3. Probus praeses dixit : Aut sacrifica aut faciam te torqueri. Irenaeus respondit : Gaudeo si feceris ut domini mei passionibus particeps inveniar.

4. Probus praeses iussit eum vexari, cumque acerbissime vexaretur, dixit ad eum praeses : Qui dicis, Irenaee ? Sacrifica. Irenaeus respondit : Sacrifico per bonam confessionem Deo meo, cui semper sacrificavi.

III.

1. Advenientes vero parentes eius, videntes eum torqueri precabantur eum. hinc pueri pedes eius amplectentes dicebant : Miserere tui et nostri, pater. inde uxores lugentes vultum et aetatem eius precabantur. 2. parentum vero omnium luctus et fletus erat super eum, dome-

1. Ieş. 22, 20.

sticorum gemitus, vicinorum ululatus et lamentatio amicorum, qui omnes clamantes ad eum dicebant : Tenerae adolescentiae tuae miserere. 3. sed, ut dictum est, meliore cupiditate detentus, sententiam domini ante oculos habens, quae dixit, *Si quis me negaverit coram hominibus, et ego negabo eum coram patre meo qui in caelis est* [2], omnes ergo despiciens nulli eorum respondit. festinabat enim ad supernae spem vocationis pervenire. 4. Probus praeses dixit : Quid dicis ? flectere horum lacrymis ab insania tua et consulens adolescentiae tuae sacrifica. Irenaeus respondit : Consulo mihi în perpetuum si non sacrificavero. 5. Probus iussit eum recipi în custodiam carceris. plurimis vero diebus ibidem clausus diversis poenis est affectus.

IV.

1. Quodam autem tempore media nocte, residente pro tribunali praeside Probo, introductus est iterum beatissimus martyr Irenaeus. 2. Probus dixit ad eum : Iam sacrifica, Irenaee, lucrans poenas. Irenaeus respondit : Fac quod iussum est. hoc a me non exspectes. 3. Probus indignatus eum fustibus caedi praecepit. Iranaeus respondit : Deum habeo quem a prima aetate colere didici. ipsum adoro qui me confortat in omnibus, cui etiam et sacrifico, deos vero manu factos adorare non possum. 4. Probus dixit : Lucrare mortem. iam tibi sufficiant quae tolerasti tormenta. Irenaeus respondit : Lucror continuo mortem quando per eas quas mihi putas inferre poenas, quas ego non sentio, propter Deum accipio vitam aeternam. 5. Probus dixit : Uxorem habes ? Irenaeus respondit : Non habeo. Probus dixit : Filios habes ? Irenaeus respondit : Non habeo. Probus dixit : Parentes habes ? Irenaeus respondit : Non habeo. 6. Probus dixit : Et qui fuerunt illi qui praeterita flebant sessione ? Irenaeus respondit : Praeceptum est domini mei Iesu Christi dicentis : *Qui diligit patrem aut matrem aut uxorem aut filios aut fratres aut parentes super me, non est me dignus* [3]. 7. Itaque ad Deum in caelum adspiciens et ad eius promissiones intendens, omnia despiciens nullum parentem absque eo se nosse atque habere fatebatur. 8. Probus dixit : Vel propter filios sacrifica. Irenaeus respondit : Filii mei Deum habent quem et ego, qui potest illos salvare. tu autem fac quod tibi praeceptum est. 9. Probus dixit : Consule tibi, iuvenis, immola ut non te cruciatibus impendam. Irenaeus respondit : Fac quod vis. iam nunc videbis quantam mihi dominus Iesus Christus dabit tolerantiam adversus tuas insidias. 10. Probus dixit: Dabo in te sententiam. Irenaeus respondit: Gratulor si feceris. 11. Probus data sententia dixit : Irenaeum inobedi-

2. Mt. 10, 33.
3. Mt. 10, 37.

entem praeceptis regalibus in fluvium praecipitari iubeo. 12. Irenaeus respondit: Multifarias minas tuas et tormenta plurima exspectabam, ut etiam post haec me ferro subiiceres. Tu autem nihil horum intulisti. unde hoc facias oro, ut cognoscas quemadmodum Christiani propter fidem, que est in Deo, mortem contemnere consueverunt.

V.

1. Iratus itaque Probus super fiduciam beatissimi viri, iussit eum etiam gladio percuti. 2. Sanctus vero Dei martyr, tamquam secundam palman accipiens, Deo gratias agebat dicens: Tibi gratias ago, domine Iesu Christe, qui mihi per varias poenas et tormenta donas tolerantiam et aeternae gloriae me participem efficere dignatus es. 3. Et cum venisset ad pontem qui vocatur Basentis, exspolians se vestimenta sua et extendens manus in caelum oravit dicens: 4. Domine Iesu Christe, qui pro mundi salute pati dignatus es, pateant caeli tui, ut suscipiant angeli spiritum servi tui Irenaei, qui propter nomen tuum et plebem tuam productam de ecclesia tua catholica Sirmiensium haec patior. 5. Te peto, tuamque deprecor misericordiam, ut et me suscipere et hos in fide tua confirmare digneris. 6. Sic itaque percussus gladio a ministris proiectus est in fluvium Savi.

VI.

Martyrizatus est famulus Dei sanctus Irenaeus episcopus civitatis Sirmiensium die VIII idus aprilis sub Diocletiano imperatore, agente Probo praeside, regnante domino nostro Iesu Christo, cui est gloria in saecula saeculorum, amen.

MARTIRIUL SFÎNTULUI IRINEU DE SIRMIUM

(† 6 aprilie 304)

I.

1. În timpul persecuţiei împăraţilor Diocleţian (284—305) şi Maximian (e vorba de C. Galerius Maximianus (292—311), creştinii, luptîndu-se prin felurite munci, îndurînd chinurile impuse de tiranii împăraţi cu inima încredinţată lui Dumnezeu, se făceau părtaşi la răsplătirile Sale cele veşnice.

2. Acest fapt s-a întîmplat şi cu slujitorul lui Dumnezeu, Irineu, episcopul cetăţii Sirmium, a cărui luptă şi biruinţă am s-o arăt şi istorisesc îndată. Pentru smerenia lui curată şi teama de Dumnezeu, Căruia îi servea prin fapte bune, el s-a făcut vrednic de numele său (în limba greacă Irineu înseamnă cel «paşnic» de la cuvîntul εἰρήνη (pace).

II.

1. Aşadar, fiind prins Irineu, a fost adus în faţa lui Probus, guvernatorul provinciei Panonia.

Guvernatorul Probus i-a zis : Supunîndu-te poruncilor împărăteşti, jertfeşte zeilor.

Episcopul Irineu a răspuns : Cel ce jertfeşte zeilor şi nu lui Dumnezeu va fi şters din numărul celor aleşi [1].

2. Guvernatorul Probus a zis : Prea îndurătorii împăraţi au poruncit că trebuie să jertfeşti sau să mori prin chinuri. Irineu a răspuns : Mi s-a poruncit să primesc mai degrabă chinurile decît să sacrific demonilor, negînd pe Dumnezeu.

3. Guvernatorul Probus a zis : Sau jertfeşti sau voi porunci să fii chinuit. Irineu a răspuns : Mă bucur, de vei face-o, ca să fiu şi eu părtaş la suferinţele Domnului meu.

---

1. Ieş. 22, 20.

4. Guvernatorul Probus a poruncit să fie chinuit. Şi pe cînd îl chinuiau cu cea mai mare cruzime, guvernatorul i s-a adresat: Ce zici, Irineu, jertfeşti? Iar Irineu a răspuns: Jertfesc prin bună mărturisire a credinţei mele Dumnezeului meu, căruia i-am jertfit întotdeauna.

III.

1. Venind, însă, părinţii lui şi văzînd că este chinuit, îl rugau (să jertfească zeilor). Iar copiii lui, îmbrăţişîndu-i picioarele, îi ziceau: Ai milă de tine şi de noi, tată. Erau de faţă şi femeile (adică soţia şi rudeniile), care, plîngînd pentru tinereţea şi frumuseţea lui, îl rugau (să jertfească).

2. În jurul său se auzeau plînsul şi bocetele tuturor rudelor, gemetele slujitorilor, ţipetele vecinilor şi vaietele prietenilor, care, cu toţii plîngînd, îi ziceau: Fie-ţi milă de floarea tinereţii tale.

3. Dar el, cum s-a spus, cuprins de o dorinţă mai înaltă, avînd înaintea ochilor porunca Domnului, care a zis: «Dacă cineva Mă va tăgădui în faţa oamenilor şi Eu îl voi tăgădui în faţa Tatălui Meu, Care este în ceruri» [2], dispreţuind toate, n-a răspuns nimănui dintre ei. Căci se grăbea să ajungă la speranţa chemării de sus.

4. Atunci guvernatorul Probus i-a zis: Ce zici? Lasă-te pentru lacrimile acestora de nebunia ta şi, luînd aminte la tinereţea ta, jertfeşte. Irineu a răspuns: iau aminte la mine neîncetat, dacă nu voi jertfi.

5. Probus a poruncit ca Irineu să fie dus spre pază la închisoare. Acolo a fost închis mai multe zile şi a fost supus la felurite chinuri.

IV.

1. Iar după oarecare timp, stînd guvernatorul Probus, la miezul nopţii, pe scaunul de judecată, a fost introdus din nou preafericitul martir Irineu.

2. Probus i-a zis: Acum jertfeşte, Irinee şi vei fi cruţat de chinuri. Irineu a răspuns: Fă ceea ce ţi s-a poruncit, iar aceasta să n-o aştepţi de la mine.

3. Probus, mînios, a poruncit ca el să fie bătut cu vergi. Irineu a răspuns: Am pe Dumnezeu, Căruia am învăţat să mă închin din copilărie. Lui mă închin, El care mă întăreşte în toate şi Lui îi jertfesc, iar zeilor făcuţi de mîini omeneşti nu pot să mă închin.

4. Probus a zis: Caută să scapi de moarte. Îţi sînt de ajuns chinurile pe care le-ai suferit.

2. Mt. 10, 33.

Irineu a răspuns : Sînt ferit continuu de moarte, cînd, prin chinurile pe care crezi că mi le-ai făcut, dar pe care nu le simt, primesc pentru Domnul viața cea veșnică.

5. Probus a întrebat : soție ai ?

Irineu a răspuns : Nu am.

Probus a întrebat : Copii ai ?

Irineu a răspuns : Nu am.

Probus a întrebat : Părinți ai ?

Irineu a răspun : Nu am.

6. Probus a zis : Dar aceia care au fost în ședința trecută și plîngeau, cine erau ? Irineu a răspuns : Este o învățătură a Domnului meu Iisus Hristos, care spune : «Cel ce iubește pe tată, ori pe mamă, ori pe soție, sau pe fii, sau pe frați mai mult decît pe Mine, nu-Mi este Mie vrednic» [3].

7. Astfel, Irineu, privind la Dumnezeu spre cer și luînd aminte la făgăduințele Lui, disprețuind toate, mărturisea că nu cunoaște și nu are nici un părinte, afară numai pe Dumnezeu.

8. Probus a zis : Jertfește măcar pentru copii. Irineu a răspuns : Copiii mei au același Dumnezeu pe care-L am și eu, Care poate să-i mîntuie. Tu, însă, fă ceea ce ți s-a poruncit.

9. Probus a zis : Te sfătuiesc, tinere, jertfește, ca să nu te dau chinurilor.

Irineu a răspuns : Fă ceea ce vrei. Vei vedea chiar acum cîtă putere de răbdare îmi va da Domnul Hristos față de cursele tale.

10. Probus a zis : Voi da sentința cu privire la tine.

Irineu a răspuns : Îți voi mulțumi, dac-o faci.

11. Probus, dînd sentința de condamnare, a zis : Poruncesc ca Irineu, cel ce nu s-a supus hotărîrilor împărătești, să fie aruncat în fluviu.

12. Irineu a răspuns : Așteptam feluritele tale amenințări și multele tale chinuri, ca, după acestea, să mă dai sabiei. Tu, însă, nu m-ai supus la nici una din acestea. De aceea te rog să faci aceasta, ca să cunoști în ce fel s-au deprins creștinii să disprețuiască moartea pentru credința lor în Dumnezeu.

V.

1. Probus, mîniat, deci, pentru credința prea fericitului bărbat, a poruncit ca să fie tăiat cu sabia.

2. Iar Sfîntul martir al lui Dumnezeu, primind-o ca pe o a doua biruință, mulțumind lui Dumnezeu, s-a rugat, zicînd : Îți mulțumesc,

3. Mt. 10, 37 ; Lc. 14, 36.

Doamne, Iisuse Hristoase, care prin felurite pedepse şi chinuri, mi-ai dat tărie şi m-ai socotit vrednic să mă fac părtaş măririi Tale celei veşnice.

3. Şi după ce a ajuns la podul care se numeşte al lui Basent, dezbrăcîndu-se de hainele sale şi ridicînd mîinile spre cer, s-a rugat zicînd:

4. «Doamne Iisuse Hristoase, Care ai binevoit să pătimeşti pentru mîntuirea lumii, fă să se deschidă cerurile Tale, ca îngerii să primească sufletul servului Tău Irineu, cel ce moare pentru numele Tău şi pentru poporul Tău, care sporeşte în Biserica Ta universală de Sirmium.

5. Iţi cer şi mă rog milostivirii Tale să mă primeşti şi pe mine şi să binevoieşti a-i întări pe aceştia în credinţa Ta».

6. Şi astfel, fiind tăiat cu sabia de ostaşi, a fost aruncat în rîul Sava (afluentul Dunării).

VI.

A primit mucenicia slujitorul lui Dumnezeu sfîntul Irineu episcopul cetăţii Sirmium, în ziua a VIII-a înaintea idelor lui Aprilie (6 aprilie), sub împăratul Diocleţian şi guvernatorul Probus, împărăţind Domnul nostru Iisus Hristos, a Cărui mărire este în vecii vecilor. Amin».

INDICELE TEXTULUI LATIN

I. CUVINTE LATINE CREŞTINE

intrate în fondul principal de cuvinte latine al limbii române

A

Adorare (a adora pe Dumnezeu), 212; IV, 3, 216.
Amen (amin), 212; VI, 1, 217.
Angelus, -i (înger), 212; V, 4, 217.

C

Civitas, -tis (cetate, cetatea lui Dumnezeu) 213; VI, 1, 217.
Christianus,-i (creştin), 213; I, 1, 215; IV, 12, 217.
Christus; Jesus Christus (Christos, Cristos, Crist; Iisus Christos), 212—213; IV, 6, 9, 216; V, 2, 217; VI, 1, 217.
Coelum, (cer), 212; III, 3, 216; IV, 7, 216; V, 3, 217.
Colere (a adora, a se închina), 213; IV, 3, 216; De la acest cuvînt derivă termenul *cultus* (cult).
Confessio, -onis, ac. -confessionem (confesiune, mărturisire), 213; II, 4, 215.

D

Daemonium, -ii (demon, drac), 213; II, 2, 215.
Deus (zeu, Dumnezeu), 213; I, 2, 215; II, 1, 2, 215; IV, 3, 4, 7, 8, 12, 216—217; VI, 1, 217.
Dignus (demn), 213; I, 2, 215; IV, 6, 216.
Divinus, a, um (divin), 213; II, 1, 215.
Dominus (Domnul: Iisus Hristos), 213; II, 3, 215; III, 2, 216; IV, 6, 9, 216; V, 2, 217; VI, 1, 217.

E

Episcopus (episcop), 213; 215; I, 2, 215; II, 1, 215; VI, 1, 217.

*) Cifra romană se referă la capitol, a doua cifră (arabă), la paragraf, iar ultima indică pagina.

F

Filius, -ii, (fiu, Fiul lui Dumnezeu), 213; IV 5, 6, 8, 216.
Frater,-tris (frate), 213; IV, 6, 216.

H

Homo,-nis, ac. hominem (om), 213; III, 3, 216.

M

Martyr, -tyris, (martir), 213; IV, 1, 216; V, 2, 217.
Mater,-ris, ac. matrem (mamă), IV, 6, 216.
Mors, -tis, ac. mortem (moarte), 213; IV, 4, 12, 216—217.

N

Nomen, -nis (nume), 213; I, 2, 215; V, 4, 217; in nomine Patris (— în numele Tatălui), 213.
Negare şi denegare Deum (— a nega pe Dumnezeu), 213; II, 2, 215.

P

Parens, -tis, ac. parentem (părinte), 213; III, 1, 2, 215; IV, 5, 6, 7, 216.
Particeps, -ipis (participant, părtaş), verbul participare, 213; I, 1, 215; II, 3, 215; V, 2, 217.
Passio, -onis, ac. passionem (paslune, suferinţă, patimă, chin), 213; II, 3, 215; Passio Sancti Irenaei episcopi Sirmiensis, 215.
Pater, -tris, ac. patrem (tată, părinte), 213; III, 1, 215; IV, 6, 216.
Persecutio, -onis, (persecuţie), 213; I, 1, 215.
Praeceptum, -i (precept, poruncă, învăţătură), 213; II, 1, 2, 215; IV, 6, 11,
Spiritus, -us (spirit), 213; V, 4, 217.
Promissio, -onis, ac. promissionem (promisiune), 213; IV, 7, 216.

S

Sacrificare (a sacrifica), 213; II, 1, 2, 3, 4, 215; III, 4, 216; IV, 2, 3, 8, 216.
Saeculum, -i (secol), 213; VI, 1, 217.
Salus, -utis (salvare, mîntuire), 213; V, 4, 217.
Salvare, (a salva, a mîntui), 213; IV, 8, 216.
Sanctus, (s(f)înt), 213; V, 2, 217.
Servus, -i (serv), V, 4, 217.
Spiritus, -us (spirit), 213; V, 4, 217.

V

Vestimentum, -i (vestmînt, veşmînt), 213; V, 3, 217.
Vita aeterna (Viaţa eternă, veşnică), 213; IV, 4, 216.

II. ALTE CUVINTE LATINE

care au intrat în majoritate în fondul principal de cuvinte latine al limbii române

A

Adolescentia, -ae (adolescenţă, tinereţe), III 2, 4, 216.
Aetas, -tis (etate, vîrstă), III, 1, 215; IV, 3, 216.
Ago, -onis (luptă), I, 1, 215.
Amicus, -i (amic, prieten), III, 2, 216.

B

Basentis (Basent), pod peste rîul Sava în cetatea Sirmium, V, 3, 217.

C

Carcer, -ris, ac. carcerem, (carceră închisoare) II, 5, 216.
Certamen, -nis (luptă), I, 2, 215.
Civitas, -atis, ac. civitatem (cetate), 213; VI, 1, 217.
Cupiditas, -tis, ac. cupiditatem, (cupiditate, dorinţă), III, 3, 216.
Custodia, -ae (pază, custodie), III, 5, 216.

D

Dies, -ei (zi), III, 5, 216.
Diocletianus, împărat roman, I, 1, 215; VI, 1, 217.
Domestici, -orum (oasnici, servitorii, slujitorii), III, 2, 216.

E

Ecclesia catholica Sirmiensium (Biserica universală de Sirmium), V, 4, 217.

F

Famulus, -us (serv, slujitor), I, 2, 215; famulus Dei (slujitorul (servul) lui Dumnezeu), VI, 1, 217.
Ferrum, -i (fier, sabie), IV, 12, 217.
Fides, -ei (credinţă), IV, 12, 217; V, 5, 217.
Fiducia, -ae (credinţă), V, 1, 217.
Fletus, -us (plînset, bocet), III, 2, 215.

Fluvius, -ii (fluviu), IV, 14, 217; V, 6, 217.
Fustis, -i- (vargă, nuia, băţ, ciomag), IV, 3, 216.

G

Gemitus, -us (geamăt, gemete), III, 2, 216.
Gladium, -ii (sabie), V, 1, 5, 217.
Gloria, -ae (glorie, mărire), V, 2, 217; aeterna gloria (mărirea eternă, veşnică), V, 2, 217; VI, 1, 217.
Gratia, -ae şi gratiae, -arum (mulţumire, mulţumiri), V, 2, 217.

I

Idus aprilis (idele lui aprilie), VI, 1, 217.
Imperator, -oris (împărat), I, 1, 215; VI, 1, 217.
Insania, -ae (nebunie), III, 4, 216.
Insidiae, -arum (curse, viclenii), IV, 9, 216.
Iremaeus episcopus urbis Sirmiensium, I, 2, 215; II, 2, 3, 4, 215; III, 4, 216; IV, 1, 2, 3, 4, 5, 6, 8, 9, 10, 11, 12, 216—217; V, 4, 217; VI, 1, 217.

J

Juvenis, -is (tînăr), IV, 9, 216.

L

Lacrima, şi lacryma, -ae (lacrimă), III, 4, 216.
Lamentatio, -onis (lamentare, plîngere), III, 2, 216.
Luctus, -us (plîngere, jale), III, 2, 215.

M

Manus, -us (mînă), IV, 3, 216; V, 3, 217.
Maximianus (Galerius), I, 1, 215.
Minae, -arum (ameninţări), IV, 12, 217.
Misericordia, -ae (milă, milostivire), V, 5, 217.
Modestia, -ae (modestie), I, 2, 215.

N

Nox, -tis, ac. noctem (noapte), IV, 1, 216; media nox (miezul nopţii), IV, 1, 216.

O

Oculus, -i (ochi), III, 3, 216.
Opus, -eris (faptă, lucrare), I, 2, 215.

P

Palma, -ae (biruinţă, victorie), V, 2, 217.
Pannonia Inferior (Secunda), II, 1, 215.
Plebs, -bis, ac. plebem (plebe, popor), V, 4, 217.
Praemium, -i (premiu, răsplată), I, 1, 215.
Praeses, -idis (căpetenie, preşedinte, guvernator), II, 1, 2, 3, 4, 215; IV, 1, 216; VI, 1, 217.
Princips, -pis (principe, fruntaş, împărat), II, 2, 215.
Pes, pedis, ac. pedem (picior), III, 1, 215.
Poena, -ae (pedeapsă), III, 4, 216; IV, 2, 4, 216; V, 2, 217.
Pons, -tis, ac. pontem (punte, pod), V, 3, 217.
Probus (praeses), guvernatorul provinciei romane Pannonia Inferior (Secunda), II, 1, 215; II, 2, 3, 4, 215; III, 4, 5, 216; IV, 1, 2, 3, 4, 5, 6, 8, 9, 10, 11, 216—217; V, 1, 217; VI, 1, 217.
Puer, -i (copil), III, 1, 215.

S

Savuus, -i, rîu, afluent al Dunării, V, 6, 217.
Sententia, -ae (sentinţă, hotărîre), III, 3, 216; IV, 10, 11, 216.
Sessio, -onis, ac. sessionem (sesiune, şedinţă), IV, 6, 216.
Sirmium, metropola provinciei romane Pannonia Inferior (Secunda) I, 2, 215; V, 4, 217; VI, 1, 217.
Spes, spei (speranţă), III, 3, 216.

T

Tempus, -oris (timp), IV, 1, 216.
Timor, -oris (teamă), I, 2, 215.
Tolerantia, -ae (toleranţă, îngăduinţă, răbdare), IV, 9, 21; V, 2, 217.
Tormentum, -i (chin), II, 2, 215; IV, 4, 12, 216—217; V, 2, 217.
Tribunal, -alis (tribunal), IV, 1, 216.
Tyrannus, -i (tiran), I, 1, 215.

U

Ululatus, -us (vaiet, ţipăt), III, 2, 216.
Urbs, urbis, ac. urbem (urbe, oraş), I, 2, 215.
Uxor, -ris (soţie), III, 1, 215; IV, 5, 6, 216.

V

Vicinus, -i (vecin), III, 2, 216.
Victoria, -ae (victorie), I, 2, 215.
Vir, -i (bărbat), V, 1, 217.
Vultus, -us (faţă, înfăţişare), III, 1, 215.

INDICE SCRIPTURISTIC *

Ieşire 22, 20 — II, 1, 218.
Matei 10, 33 — III, 3, 219.
Matei 10, 37 — III, 6, 220.
Luca 14, 36 — III, 6, 220.

INDICE REAL ŞI ONOMASTIC

A

Acta Sanctorum, 210.
Act martiric, 208; 210; 211.
Actul martiric al Sfîntului Irineu de Sirmium, 208; 210; 211.
Actul martiric al Sfîntului Pollion, lector, martir la Cibalae (Vinkovţi, R. S. F. Jugoslavia), 211.
Ademeniri, 209.
Adoratoare, 207.
Afluent, V, 6, 221.
Alegere, 208.
Alură, 210.
Aluzie, 211.
Amănunte, 211.
Ameninţări, 209; IV, 11, 220.
Amin, VI, 1, 221.
Apă, 209.
Apostasie, 209.
Apostol, Sfinţi, 208.
Aprilie, 207; 210; 211; VI, 1, 221.
Atac, -uri, 207.
August, (luna), 210; 211.
Augustin, Fericitul, 213.
Auguşti, titlu imperial roman, 208.
Autor creştin, 208; autor necunoscut, 211.

B

Basent, podul peste rîul Sava în cetatea Sirmium, 209; V, 3, 221.
Bărbat, V, 1, 220.
Belgrad, în epoca romană Singidunum, 208.
Bibliotheca hagiographica Graeca, 210.
Bibliotheca hagiographica Latina, 210.
Biruinţă, I, 2, 218; V, 2, 220.
Biserica din Cibalae (Vincovţi), 211.
Biserica din Sirmium, 207; 208; 211; Biserica universală de Sirmium, 210; V, 4, 221.
Bocete, III, 2, 219.
Bononia (Vidin), cetate romană situată pe Dunăre, în provincia romană Dacia Ripensis, 207.
Breviarium Syriacum, 210.
Bulgaria, 213.

C

Cap, 209; 211.
Capitală, 207.
Carpi, populaţie dacă, 207.
Cauză, 207.
Călătorie, 213.
Cer, ceruri, 210; III, 3, 219; IV, 7, 220; V, 3, 4, 221.
Cetate, 207; 208; 210; 211; 212; 213; VI, 1, 221. Cetate episcopală, 211; I, 2, 218.
Cezar, -i, titlu imperial roman, acordat de împăratul Diocleţian, lui Galeriu şi lui Constanţiu Chlor, 207; 208.
Chemare, III, 3, 219.
Chin, -uri, 208; 209; 210; 213; I, 1, 218; II, 2, 218; III, 5, 219; IV, 2, 4, 9, 12, 219—220; V, 2, 221.
Cinste, 207.
Circumstanţă, 211.
Civitas coelestis (cetatea cerească), 213.
Civitas Dei (cetatea lui Dumnezeu), 213.
Civitas terrena (cetatea pămîntească), 213.
Compunere primară, 211.
Condamnare, 211; IV, 11, 220.
Constanţiu Chlor, împăratul roman, 208.
Copii, 208; 209; 211; III, 1, 219; IV, 5, 8, 220; Copiii episcopului, 211.
Copilărie, IV, 3, 219.
Credinţă, 208; 210; II, 4, 219; V, 1, 5, 220—221.
Credinţa creştină, 209; -ţa în Dumnezeu, IV, 11, 220; -ţa în Hristos, 208; 211.
Creştin, -ni, 207; 208; 213; I, 4, 218; IV, 11, 220, creştin bulgar, 213.
Creştinism, 207; 208.
Crist, 213.
Cristos şi Christos, 213.
Cruzime, II, 4, 219.
Cultul Sfîntului Irineu de Sirmium, 213.
Cultus (cult), 213.
Cunoaştere, 210; 214.
Cunoscător, 208.
Cunoscuţi, 209.
Curaj, 209.
Curse, cu sensul de vicleşuguri, IV, 9, 220.
Cuvînt, -te, 208; I, 2, 218; cuvinte latine creştine, 212; 214.

*) Cifra romană se referă la capitol, a doua cifră (arabă), la paragraf, iar ultima indică pagina. Cifrele arabe cu numerele între 207—214 se referă la paginile introducerii.

D

Daci, locuitori ai Daciei sud şi nord-dunărene, 207.
Dacia Carpatică, 208; 214.
Dacia Malvensis (Inferior), provincie romană în dreapta Olteniei şi vestul Munteniei de azi, 207.
Dacia Ripensis, provincie romană de-a lungul Dunării din Dacia Aureliană, 207.
Dată, 210.
De civitate Dei, lucrarea Fericitului Augustin, 213.
Demoni, II, 2, 218.
Descriere, 210.
Dialoguri, 210.
Diocleţian, împărat roman, 207; 208; 210; 211; I, 1, 218; VI, 1, 221.
Document, 210; 214.
Domnul — Iisus Hristos, 209; 210; II, 3, 218; III, 3, 219; IV, 4, 6, 9, 220; V, 2, 4, 221; VI, 1, 221.
Dorinţă, III, 3, 219.
Dumnezeu, 208; 209; 211; 212; 213; I, 1, 2, 218; II, 2, 4, 218—219; IV, 3, 7, 8, 12, 219—220; V, 2, 220; Dumnezeu cel adevărat, 211; slujitorul lui Dumnezeu, I, 2, 218; VI, 1, 221.
Dunăre, 207; 208; 209; 210; V, 6, 221.

E

Εἰρήνη — pace, I, 2, 218.
Ediţii, 214.
Edicte de persecuţie, 208.
Episcop, -pi, 207; 208; 210; 211; II, 2, 218; VI, 1, 221.
Episcopul Bisericii de Sirmium, 208; episcopul cetăţii Sirmium, 208; I, 1, 218.
Exagerare, 210.
Executarea pedepsei, 209.
Expresie, 213.

F

Fapt, -te, 208; 211; I, 2, 218; fapte bune, I, 2, 218.
Faţă, II, 1, 218; III, 3, 219.
Făgăduinţe, IV, 7, 220.
Februarie, 208.
Femei, III, 1, 219.
Filip, Apostol, 208.
Fiu, fii, 207; 209; IV, 6, 220.
Floarea tinereţii, 209; III, 3, 219.
Fluviu, IV, 11, 220.
Fondul principal al limbii române, 212; 214.
Formă originală, 208.
Franţa, 210; 211.
Fraţi, 209; IV, 6, 220.
Frumuseţe, III, 1, 219.

G

Galerius Maximianus, C., împărat roman de origine daco-romană, 207; 208; 210; I, 1, 218.
Gemete, III, 2, 219.
Ginere, 207.
Grefa tribunalului roman din Sirmium, 208; 211.
Grijă, 209.
Guvernator, 208; 209; 210; 211; II, 2, 3, 4, 218—219; III, 4, 219; IV, 1, 219; VI, 1, 221.

H

Haine, V, 3, 221.
Hotărîri, IV, 11, 220.
Hristos, Domnul Hristos, 208; 209; 210; VI, 1, 221.

I

Ianuarie, 208.
Idele lui aprilie, 210; VI, 1, 221.
Iisus Hristos, 209; 210; IV, 6, 220; V, 2, 4, 221; VI, 1, 221.
Illyric şi Illyricum, prefectură în Imperiul roman, în sec. IV—V d.Hr., 207; 211.
Imperiul roman, 207; 208; 212.
Impresie, 211.
Importanţă, 214.
Influenţă, 213.
Informaţie, 212.
Inimă, I, 1, 218.
Intermediu, 213.
Introducere, 208.
Irineu, episcop de Lugdun (Lyon), Sfîntul, 210; 211.
Irineu, episcopul Bisericii de Sirmium, martir şi sfînt, (6 aprilie 304), 207; 208; 209; 210; 211; 212; 213; 214; I, 2, 218; II, 1, 2, 3, 4, 218—219; III, 5, 219; IV, 1, 2, 3, 4, 5, 6, 7, 8, 9, 10, 11, 12, 219—220; V, 4, 221; VI, 1, 221. — episcopul cetăţii Sirmium, I, 2, 218; VI, 1, 221. — slujitorul lui Dumnezeu, I, 2, 218; servul Tău Irineu, V, 4, 221.
Istorie, 208, istorice bisericească, 211.
Istorisire, 210.

Î

Împărat, -ţi, 207; 208; 210; I, 1, 2, 218; II, 2, 218; VI, 221.
Împărăţie, 211.
Început, 207; 211; 214.
Încheiere, 208.
Închinare, 213.
Închisoare, 209; 211; III, 5, 219.

Îngeri, 210; V, 4, 221.
Însemnare biografică, 211.
Întîistătătorul Bisericii de Sirmium, 211.
Învățătură, 209; IV, 6, 220.

J

Judecată, 208; 209; IV, 1, 219.
Jugoslavia, R.S.F., 207; 211.

L

Lacrimi, 209; III, 4, 219.
Lectură, 211.
Legătură, 212.
Limba greacă, 213; I, 2, 218.
Limba latină, 208; 210; 211; 213; limba latină creștină, 208; 214.
Limba română, 212; 213; 214.
Loc, -uri, 211; 213.
Localitate, 207.
Lucrare, 213.
Lugdunum, Lugdun, azi Lyon, în Franța, 210; 211.
Lume, 210; V, 4, 221.
Lupta sfîntului martir Irineu episcopul Sirmiului (Mitrovița), 211; I, 2, 218.
Lyon, în epoca romană Lugdunum, pe valea Ronului, în Franța, 210; 211.
Luptă, I, 2, 218.

M

Mai, luna, 207.
Mamă, 207; 209; IV, 6, 220.
Martie, 208; 210.
Martir, -ri, 207; 209; IV, 1, 219; V, 2, 220.
Martiriu, 211.
Martiriul Sfîntului Irineu de Sirmium, 207; 208; 210; 211; 212; 214; 218.
Martirologiul Ieronimian, 210 și Martyrologium Hieronymianum, 210.
Martor ocular, 208; martori oculari, 211.
Maxima, soția preotului Montanus din Singidunum (Belgrad), 208.
Maximian Hercule, împărat roman; August împreună cu Diocleția, 208.
Mărirea cea veșnică, 209; V, 2, 221; VI, 1, 221.
Mărturisirea credinței, 208; II, 4, 219.
Metropolă, 212.
Miezul nopții, 209; IV, 1, 219.
Mijloace, 209.
Milă, 209; III, 1, 2, 219.
Milostivire, 210; V, 5, 221.
Minuni, 213; 214.
Mitrovița, în epoca romană Sirmium, în R. Serbia din R.S.F. Iugoslavia, reședința provinciei romane Pannonia Inferior (Secunda), 207; 211.
Mîini, IV, 3, 219; V, 3, 221.
Mîntuirea lumii; 210; V, 4, 221.
Moarte, 208; 209; 210; IV, 4, 12, 219—220; moarte martirică, 211.
Model, 208.
Montanus, preot în Singidunum (Belgrad), 208.
Mucenicie, 210; 211; VI, 1, 221.
Munci, cu sens de chinuri, I, 1, 218.
Musurillo, H., aghiograf, 214.

N

Nebunie, III, 4, 219.
Niceea, 208.
Noapte, 209; IV, 1, 219.
Notă falsă, 210.
Numărul celor aleși, II, 1, 218.
Nume, 207; 210; I, 2, 218; V, 4, 221.

O

Oameni, III, 3, 219.
Ochi, III, 3, 219.
Ohrida, arhiepiscopie în Macedonia, 213.
Oltenia, 207.
Oraș, 207.
Ordin, 208; 210.
Origine daco-romană, 207.
Origine greacă, 212; 213.
Ostaș, V, 6, 221.

P

Pace, I, 2, 218.
Pannonia Inferior (Secunda), provincie romană din prefectura Illyricului, 207; 208; 210; 211; 222; II, 1, 218.
Partea finală, 211.
Patimă, cu sensul de suferință, 213.
Pază, III, 5, 219.
Părinte, -ți, 208; III, 1, 219; IV, 5, 7, 220.
Părtaș, 209; I, 1, 218; V, 2, 221.
Pătrunderea creștinismului în provinciile dunărene ale Imperiului roman, 208.
Pedeapsă, -e, 209; V, 2, 221.
Pelerinaj, 213.
Petru, Apostol, 208.
Persecuție, 207; 208; 211; I, 2, 218.
Picioare, 209; III, 1, 219.
Plînsul, III, 2, 219.
Podul Basent de pe rîul Sava, în Sirmium, 209; V, 3, 221.
Pollin, lector, martir la Cibalae (Vinkovți, în R.S.F. Iugoslavia), 211.
Popor, 210; V, 4, 221.
Poruncă, -ci, II, 1, 218; porunca Domnului, III, 2, 219.
Povestitor, 210.

Prefectura Illyrici, unitate administrativă în sec. IV d.Hr. în Imperiul roman, 207.
Praeses (= guvernator), 208.
Prefectură, unitate administrativă în Imperiul roman, care, în sec. IV, d. Hr., era împărţit în patru prefecturi, 207.
Preot, 208.
Prieteni, 209; III, 2, 219.
Probus, guvernatorul (praesus) provinciei Pannonia Inferior (Secunda), 208; 209; 210; 211; II, 1, 2, 3, 4, 218—219; III, 4, 5, 219; IV, 1, 2, 3, 4, 5, 6, 8, 9, 10, 11, 219—220; V, 1, 220; VI, 1, 221.
Proces-verbal de judecată, 208; 211.
Provincie, 207; 208; 212; II, 1, 2, 218; provincii creştine sud şi nord-dunărene, 208; provinciile dunărene ale Illyricului, 208; -le dunărene ale Imperiului roman, 208; 210; 211; 214.
Putere de răbdare, IV, 9, 220.

R

Răbdare, 209; IV, 9, 220.
Rămureanu, Pr. Prof. I., 214.
Răsplătiri veşnice, I, 1, 218.
Registre publice, 211.
Regiunea danubiană, 211.
Renume, 211.
Reşca, localitate din Oltenia, în epoca romană Romula din provincia Dacia Malvensis, 207.
Reşedinţă, 207.
Rîu, 209; 211; V, 6, 221.
Romula, mama împăratului roman Galeriu, de origine daco-romană, 207.
Romula, cetate daco- romană din provincia Dacia Malvensis (Inferior), azi localitatea Reşca în Oltenia, 207.
Romulianum, cetate în sudul Dunării, numită astfel de la Romula, mama împăratului Galeriu, 207.
Rude, 209; III, 2, 219.
Rudenie fizică şi spirituală, 213; rudenii III, 1, 209.
Rugăciune, 209.
Rugăminţi, 209.

S

Sabie, 209; 210; 211; IV, 11, 220; V, 1, 6, 220—221.
Sacrificii, 208.
Sală de judecată, 209.
Sava, rîu, afluent al Dunării, 209; 211; V, 6, 221.
Sărbătoarea Sfîntului Irineu, de Sirmium, 210.
Scaun de judecată, 209; 1, 219.
Schimbări, 214.
Scop, 209.
Scriere, 212.
Secol, 207; 208; 213; 214; secole creştine, 208.
Semnele vechimii, 210.
Sentinţa de condamnare, IV, 10, 11, 220.
Serbia, Republică în R. S. F. Iugoslavia, 207.
Serv, V, 4, 221.
Sfînt, -ţi, 211; 213.
Simbioza geto-daco-romană de la sudul şi nordul Dunării, 210.
Sinaxarul Bisericii de Constantinopol, 210.
Singidunum (Belgrad), oraş, 208.
Sinodul I ecumenic de la Niceea (325), 208.
Sirmium, (azi Mitroviţa, în R. Serbia din R. S. F. Iugoslavia), reşedinţa provinciei Pannonia Inferior (Secunda) şi capitala provinciei Illyricului, 207; 208; 210; 211; 212; 213; 214; I, 2, 218; VI, 1, 221; — metropolă politică şi bisericească a provinciei Pannonia Inferior, 212.
Slujitor, 210; I, 2, 218; III, 2, 219; VI, 1, 221.
Smerenie, I, 2, 218.
Soţie, 208; 209; 210; III, 1, 219; IV, 5, 6, 220.
Speranţa chemării de sus, III, 3, 219.
Spusele martorilor oculari, 211.
Statornicie, 208.
Statui, 208.
Stînjenire, 210.
Sud, 207; sudul şi nordul Dunării, 210.
Suferinţă, 213.
Suferinţele Domnului (= Iisus Hristos), II, 3, 218.
Suflet, 210; V, 4, 221.
Statornicie, 208.
Statui, 208.
Stînjenire, 210.
Sud, 207; sudul şi nordul Dunării, 210.
Suferinţă, 213.
Suferinţele Domnului (= Iisus Hristos), II, 3, 218.
Suflet, 210; V, 4, 221.
Synaxarium Ecclesiae Constantinopolitanae, 211.

Ş

Şedinţă, 209; IV, 6, 220.

T

Tată, (de copii), 208; 209; III, 1, 219; IV, 6, 220.
Tatăl (Dumnezeu Tatăl), 213; III, 3, 219.
Tărie, 209; V, 2, 221.
Teama de Dumnezeu, I, 2, 218.
Teofilact de Ohrida, arhiepiscopul Bulgariei († 1108), 213.
Teritoriu, 207; 212.
Termen, -ni, 212; 212; termen slav, 212.
Text, 210; 211; 214.
Timoc, rîu, afluent al Dunării, 207.
Timp, 209; 211; I, 1, 218; IV, 1, 219.
Tinere, IV, 9, 220.
Tinerețe, 209; III, 1, 2, 4, 219.
Traducere, 214.
Tribunalul roman din Sirmium, 208; 211.
Trup, 209.

Ț

Țipete, III, 1, 219.

U

Ură, 207.

V

Vaiete, 209; III, 2, 219.
Valoare, 217.
Valoare istorică și filologică, 208; 210.
Valoare istorică, 210.
Vărsare, 207.
Vechime, 210.
Vecii vecilor, VI, 1, 221.
Vecini, III, 2, 219.
Vedere, 214.
Vergi, IV, 3, 219.
Viață, 209;
Viață eternă, 212; viață veșnică, IV, 4, 220.
Vidin, în epoca romană, Bononia, 207.
Vinkovți, în epoca romană, Cibalae, oraș în R. S. F. Iugoslavia, 211.
Vîrstă fragedă, 208.

Z

Zeiller, Jacques, istoric francez, 208; 210; 211.
Zi, zile, ziua, 210; 211; III, 5, 219; VI, 1, 221.
Zeu, zei, 207; 208; 209; II, 1, 218; III, 1, 219; IV, 3, 219

13

ACTELE SFÎNTULUI EUPLUS

(† 12 a u g u s t 304)

INTRODUCERE

Sfîntul Euplus sau Euplius, diacon al Bisericii din oraşul Catania din Sicilia, a pătimit ca martir pentru Domnul Hristos în această localitate, la 12 august 304, după cel de al patrulea edict de persecuţie dat în ianuarie-februarie 304 de împăraţii Diocleţian (284—305) şi Maximian Hercule (286—305).

Actele martirice ale Sfîntului Euplus *ni s-au păstrat în forma lor originală, în două versiuni, una* în limba greacă, *mai sobră şi scurtă, iar alta în* limba latină, *cu amănunte mai multe despre arestarea, judecarea şi condamnarea sa. Cele două versiuni se completează una pe alta; de aceea aghiografii le-au publicat pe amîndouă, ele dîndu-ne o imagine precisă şi adevărată despre martiriul Sfîntului Euplus. Actele Sfîntului Euplus reproduc aproape exact cele două procese-verbale de judecată şi condamnare la moarte a diaconului Euplus, primul datat la 29 aprilie 304, iar al doilea la 12 august 304, după cum ni s-au păstrat în versiunea greacă, pe care creştinii şi le-au procurat de la grefa tribunalului din Catania*[1]. *În versiunea latină, cele două procese-verbale poartă data de 12 august 304, lăsîndu-ne să înţelegem că arestarea, judecarea şi martiriul Sfîntului Euplus s-au petrecut în aceeaşi zi*[2], *ceea ce e puţin probabil, deoarece se cunoaşte că autorităţile romane erau foarte grijulii cu respectarea formelor juridice. La începutul secolului al IV-lea, autorităţile romane nu doreau atît de mult condamnarea creştinilor, cît întoarcerea lor la credinţa strămoşească, greco-romană, şi lăsau celor învinuiţi de creştinism un oarecare timp de gîndire, spre a reveni la credinţa în zei. Credem, de aceea, că cele două date furnizate de versiunea greacă, 29 aprilie 304, cînd diaconul Euplus s-a prezentat de bună voie*

---

1. Panaiot C. Hristu, *op. cit.*, p. 81—82; *Actele lui Euplus*. A. Recensio Graeca, ed. H. Musurillo, *The Acts of the Christian Martyrs*, Oxford, 1972, p. 310 şi 312.
2. *Actele lui Euplus*. B. Recensio Latina, ed. cit., p. 314 şi 316.

la tribunalul din Catania, declarînd în fața guvernatorului Siciliei, Calvisianus, că este creștin și vrea să moară pentru Hristos, fiind judecat în primă instanță, și 12 august 304, cînd a fost judecat pentru a doua oară de guvernatorul Calvisianus, supus la chinuri și condamnat la moarte prin sabie, corespund realității istorice.

În versiunea greacă, Calvisianus poartă titlul de κορρήκτωρ — *corrector Siciliae, adică cel ce are autoritatea să judece procesele, care, de obicei, era și guvernatorul provinciei respective* [3].

În cele ce urmează, luăm informațiile după versiunea latină, care este mai cuprinzătoare.

Diaconul Euplus din Catania s-a prezentat de la sine în fața tribunalului din Catania și a început să strige : «Sînt creștin și doresc să mor pentru numele lui Hristos [4].

Auzind aceasta, guvernatorul Siciliei, Calvisianus, a poruncit ca Euplus să intre în sala de ședințe a tribunalului. El purta cu sine Sfintele Evanghelii după Matei, Marcu, Luca și Ioan. Văzîndu-l cu acestea, Maximus, un prieten al lui Calvisianus, i-a zis : Nu se cuvine să porți cu tine astfel de scrieri contra poruncii împărătești [5]. *Este aici o referință la interzicerea cărților creștine de cult, decretată de împărații Diocleția și Maximian Hercule prin primul lor edict de persecuție promulgat la 23 februarie 303 la Nicomidia, în Bitinia.*

Guvernatorul Calvisianus a început apoi primul interogatoriu. L-a întrebat mai întîi pe Euplus de unde are cărțile și l-a pus apoi să citească din ele. Sfîntul Euplus deschizînd, a citit din Evanghelia după Matei : «Fericiți cei prigoniți pentru dreptate, că a lor este împărăția cerurilor» [6]. *Apoi a citit din Evanghelia după Marcu, următorul verset prescurtat :* «Cine vrea să vie după Mine, să-și ia crucea și să Mă urmeze» [7].

Bineînțeles, guvernatorul Calvisianus, neînțelegînd sensul cuvintelor Evangheliei, l-a întrebat pe Euplus ce înseamnă ele. Iar Euplus a răspuns că «este legea Domnului meu... Iisus Hristos, Fiul lui Dumnezeu Cel viu» [8].

---

3. Pentru titlul de *corrector — correctores* vezi : Anton von Premerstein, în A. Pauly-G. Wissowa, W. Kroll, Realencyclopädie der classischen Altertumswissenschaft, Band IV, Stuttgart, 1901, col. 1646—1656.

4. *Actele lui Euplus*, Recensio Latina, I, 1, *ed. cit.*, p. 314.

5. *Ibidem*, I, 2, *ed. cit.*, p. 314.

6. *Mt.* 5, 10 ; *Ibidem*, I, 5, *ed. cit.*, p. 314.

7. *Mc.* 8, 34 ; *Ibidem*, I, 5, *ed. cit.*, p. 314. Textul complet al versetului din *Mc.* 8, 34 este acesta : «*Oricine voiește să vină după Mine, să se lepede de sine, să-și ia crucea și să urmeze Mie*».

8. *Actele lui Euplus*. Recensio Latina, t. 6, *ed. cit.*, p. 314.

Guvernatorul a socotit că mărturisirea lui Euplus este completă și a poruncit să fie supus la chinuri [9]. *Cu aceasta se termină primul proces-verbal.*

Cel de al doilea proces-verbal a fost redactat de autoritatea romană a tribunalului din Catania la 12 august 304, cînd Sfîntul Euplus a fost supus unui nou interogatoriu.

Guvernatorul Calvisianus l-a întrebat dacă-și menține prima mărturisire, iar Sfîntul Euplus a declarat: «Cele pe care le-am spus atunci — la 29 aprilie 304 — le mărturisesc și acum: sînt creștin și citesc dumnezeieștile Scripturi» [10].

Pentru că nu a predat cărțile interzise, guvernatorul a poruncit să fie chinuit. Apoi l-a îndemnat să se lase de nebunia lui, să adore zeii, pe Marte, Apolo și Esculap. Iar Sfîntul Euplus a zis: «Eu ador pe Tatăl, Fiul și Duhul Sfînt; ador Sfînta Treime, în afară de Care nu există (alt) Dumnezeu». «Să piară zeii care n-au făcut cerul și cele ce sînt întrînsele» [11].

Văzînd guvernatorul Calvisianus că nu-l poate convinge să sacrifice zeilor, cum prevedea cel de al patrulea edict de persecuție al împăraților Diocleția și Maximian Hercule din ianuarie-februarie 304, a poruncit ca Sfîntul Euplus să fie chinuit. Iar pe cînd îl chinuiau cu cruzime, Euplus se ruga, repetînd: «Îți mulțumesc Ție, Hristoase; ajută-mi Hristoase; pentru Tine pătimesc, Hristoase» [12]. *Apoi, guvernatorul Calvisianus a pronunțat de pe o tăbliță sentința de condamnare la moarte prin sabie, care s-a executat în aceeași zi, 12 august 304. Trupul său a fost înmormîntat cu mare cinste de creștini, iar pomenirea sa se face cu mare pompă pînă azi în orașul Catania din Sicilia, unde a devenit unul dintre Sfinții cei mai populari.*

Sfîntul Euplus face parte dintre «martirii de bună voie» ai lui Hristos, ca și Sfînta Agatonica [13], *din timpul persecuției împăratului Deciu (249—253).*

Actele martirice ale Sfîntului Euplus, *în versiunea greacă și latină, sînt autentice, întrucît ele reproduc aproape integral cele două procese-*

---

9. *Ibidem*, I, *ed. cit.*, p. 314.

10. *Ibidem*, II, 1. *ed. cit.*, p. 316.

11. *Ibidem*, II, 5, *ed. cit.*, p. 316. Textul citat din Sfînta Scriptură e din profetul Ieremia 10, 11 și din Faptele Apostolilor 4, 24.

12. *Ibidem*, II, 6, *ed. cit.*, p. 316 și *318*.

13. *Martiriul Sfinților Carp, Papil și Agatonica*, 42—46, ed. H. Musurillo, *op. cit.*, p. 26—29. text grec cu traducere engleză.

verbale de judecare, cu data de 29 aprilie și 12 august 304[14], *pe care creștinii și le-au procurat de la grefa tribunalului roman din Catania și le citeau în biserici, în fiecare an, la aniversarea martiriului Sfîntului Euplus, în forma lor originală, pentru zidirea morală și spirituală a credincioșilor. Valoarea lor istorică este mare, pentru că ne informează precis și real despre modul în care s-au aplicat prevederile celor patru edicte de persecuție ale împăraților Diocleția*n, *Maximian Hercule și Galeriu, dintre anii 303—304, în Sicilia și Italia, guvernate atunci direct de împăratul Maximian Hercule.*

Sinaxarul Bisericii de Constantinopol *menționează aniversarea Sfîntului Euplus la 11 august*[15], Bibliotheca hagiographica Graeca[16] *la 11 și 12 august*, Bibliotheca hagiographica Latina[17] *la 12 august, iar* Acta Sanctorum Augusti, *la 12 august*[18].

*

* *

Am folosit pentru traducerea din grecește și latinește a Actelor Sfîntului Euplus, ed. Panaiot C. Hristu, Τὰ Μαρτύρια τῶν ἀρχαίων χριστιανῶν.. *Text în limba greacă veche cu traducere în limba neogreacă, Tesalonic, 1978, p. 328—335, care publică numai versiunea greacă; ed. H. Musurillo,* op. cit., *A. Recensio Graeca, p. 310—313, cu traducere engleză; B. Recensio Latina, p. 314—319, cu traducere engleză și edițiile: R. Knopf, G. Krüger, G. Ruhbach,* op. cit., *p. 100—101, versiunea greacă; p. 101—102, versiunea latină; H. Delehaye,* Acta Sanctorum. Propylaeum

---

14. *Actele lui Euplus,* A. Recensio Graeca, I—II, ed. H. Musurillo, p. 310—312; Recensio Latina, I—II, ed. cit., p. 314—318.

Studii: A. G. Hamman, *Les martyrs de la Grande Persécution* (304—311), Paris, 1979; A. Momigliano, *The Conflict between Paganism and Christianity in the Fourth Century,* Oxford, 1963; A. Aubert, *Euplus,* în «Dictionaire d'histoire et géographie ecclésiastique», 15 (1963), col. 1418; A. P. Frutatz, *Euplius,* în «Lexikon für Theologie und Kirche», 3-e Auflage, Freiburg im Breisgau, 1959, col. 1186; F. Corsaro, *Studi sul documenti agiographicho intorno al martirio di S. Euplo,* în «Orpheus» 4 (1957), p. 33—62; retipărit la Catania, în Sicilia, 1957, cu un appendix cu traducere italiană după cele mai bune surse; G. Riciotti, *«La era dei martiri». Il Cristianesimo da Diocleziano a Constantino,* Roma, 1953; P. Franchi dé Cavalieri, *S. Euplo. Note Agiografiche, 7,* în «Studi e Testi», 49, Roma, 1928, p. 1—54; Text p. 47—48; F. Florian, *Untersuchungen zur Diokletianischen Verfolgung,* Giesse, 1928; K. Stade, *Der Politiker Diokletian und die letzte grosse Christenverfolgung,* Frankfurt, 1926; P. Allard, *Le persécution de Dioclétien et le triomphe de l'Eglise,* t. I, 3-e éd., Paris, 1908, p. 431—435.

15. *Synaxarium Ecclesiae Constantinopolitanae. Propyleum ad Acta Sanctorum Novembris,* ed. H. Delehaye, Bruxellis, 1902, col. 881, 33—884.

16. Ed. Fr. Halkin, t. I, ed. 3-a Bruxelles, 1957, p. 192—193, nr. 629—630.

17. Ed. Socii Bollandiani, t. I, ed. 2-a, Bruxelles, 1949, p. 409—410, nr. 2727—2734.

18. *Acta Sanctorum Augusti,* t. II (36), Parissis et Romae, 1867, col. 721—722. Vezi *ibidem*: J. Pinnius, *De Sancto Euplo vel Euplio diacono et martyre Catanae in Sicilia.* Commentarius praevius (12 august), col. 710—721.

Decembris, *Bruxellis, 1940, p. 334*; *P. Franchi de'Cavalieri*, S. Euplo. Note agiografice, 7, «*Studii et Testi*», *49, Roma, 1928, p. 1—54, text p. 47—48*; Acta Sanctorum Augusti *(12 august), t. II, p. 721—722, are numai versiunea latină*; *Th. Ruinart*, Acta martyrum sincera et selecta, *Ratisbonae, 1859, p. 437—438, are numai versiunea latină, precedată de o introducere a lui Joh. Bollandus*, In Acta Sancti Eupli martyris, *p. 436—437. Textul latin al lui Th. Ruinart este luat după textul publicat în Surius*, Vitae Sanctorum, *t. VII, Coloniae (Köln), 1576*; *altă ediție VIII (1618), p. 105—106.*

Am consultat, de asemenea, traducerile: *P. Hanozin*, La Geste des Martyrs, *Paris, 1935, p. 215—218, traducere franceză*; *A. Hamman*, La Gesta dei martiri, *Milano, 1958, p. 261—264*; *H. Leclercq*, Les martyrs, *t. II*, Le troisième siècle. Dioclétien, *Paris, 1903, p. 234—235, traducere franceză.*

În limba română nu avem nici o traducere. Traducerea noastră este prima.

ACTELE LUI EUPLUS

(† 12 a u g u s t 304)

A. VERSIUNEA GREACĂ

I.

1. Era în timpul împăraților noștri, Diocleția n (284—305), în al nouălea consulat, și Maximian (286—305), în al optulea consulat, cu trei zile înaintea calendelor lui mai (29 aprilie), în prea strălucita Catania (din Sicilia), cînd, în fața ușii tribunalului, Euplus a strigat și a spus acelora: «Vreau să mor, căci eu sînt creștin». Calvisianus, prea strălucitul guvernator, a zis: «Să intre cel ce a strigat». Și cînd a intrat în sala de ședințe fericitul Euplus, care purta sfintele Evanghelii, 2. prea strălucitul Maximus [1] i-a zis: «Ai un lucru neîngăduit și protivnic împăraților noștri».

Calvisianus guvernatorul a întrebat: «De unde sînt acestea? au fost aduse din casa ta?»

Fericitul Euplus a spus: «Eu n-am casă, aceasta și Domnul o știe».

3. Calvisianus a zis: «Tu ai adus acestea aici?» Euplus a spus: «Au fost aduse de mine, precum însuți vezi».

Calvisianus guvernatorul a zis: «Și eu știu că tu le-ai adus înaintea mea, fiind eu de față. Ce sînt, deci, acestea? Citește și spune-mi».

4. Iar cînd a citit din Sfintele Evanghelii după Matei, Marcu, Luca și Ioan, Calvisianus guvernatorul a zis către fericitul Euplus: «Ce sînt acestea?»

Fericitul Euplus a spus: «E legea Domnului Dumnezeului meu, pe care am primit-o de la El».

5. Calvisianus a zis: «Spune-ne nouă, de la cine ai luat acestea?»

---

1. Maximus era un prieten al guvernatorului Calvisianus, dar nu cunoaștem ce funcție îndeplinea el la Catania în Sicilia. În textul grec, Calvisianus este numit corrector — κορρήκτωρ, adică *cel ce face dreptate*, judecător, pentru că guvernatorii romani din provincii judecau și procesele mai grave dintre cetățenii romani.

Fericitul Euplus a răspuns : «Ţi-am spus, într-adevăr, că le-am primit de la Domnul nostru Iisus Hristos, Fiul lui Dumnezeu».

Calvisianus a zis : «Pentru că mărturisirea lui este clară pentru noi, să fie adus (la judecată) în public».

II.

1. În timpul împăraţilor noştri, Diocleţian, în al nouălea consulat, şi Maximian, în al optulea consulat, cu o zi înaintea calendelor lui august, (12 august), în cetatea Catania, sta la mijloc, înaintea scaunului de judecată, fericitul Euplus.

Calvisianus guvernatorul i-a zis : «Să i se reamintească, cele pe care le-a mărturisit mai înainte ; ce spui, deci, în ziua de azi, arată-ne nouă».

Fericitul Euplus a zis : «Cele pe care le-am spus atunci, iată şi acum le mărturisesc».

2. Calvisianus guvernatorul a zis : «Păstrezi cărţile interzise ?»

Fericitul Euplus a spus : «Le păstrez».

Calvisianus i-a zis : «Şi unde sînt ?» («Să vedem ce conţin ?»)

Fericitul Euplus a răspuns : «Sînt la mine». Calvisianus a zis : «Dacă acum le ai, adă-ni-le aici».

Fericitul Euplus a spus : «Sînt aici».

Calvisianus prefectul a zis : «Euplus să fie chinuit şi bătut pînă ce va făgădui că va jertfi zeilor».

Deci, fiind mult chinuit, a îndurat pînă la sfîrşit lupta muceniciei sale şi a primit cununa credinţei adevărate.

Calvisianus guvernatorul, dînd hotărîrea de judecată, a zis : «Potrivnicii şi duşmanii măriţilor noştri zei, care nu cinstesc şi nu se supun stăpînilor şi pururea cinstiţilor noştri împăraţi, rătăcind de bună voie faţă de ei, aceştia să fie îndată nimiciţi».

3. «De aceea poruncim ca Euplus cel nelegiuit, care a rostit cuvinte neînţelepte la prea dreapta noastră judecată, după ce va fi supus la chinuri groaznice, să împlinească sentinţa prin sabie».

4. Şi astfel a dobîndit fericitul Euplus cununa cea neveştejită de la Hristos, Dumnezeul nostru, căci Lui se cuvine slava şi cinstea, împreună cu prea sfîntul, curatul şi de viaţă făcătorul Duh, acum şi pururea şi în vecii vecilor. Amin.

B. VERSIUNEA LATINĂ

I.

1. În timpul celui de al noulea consulat al lui Diocleţian (284—305) şi al optulea al lui Maximian (286—305), în ajunul idelor lui august (12 august), pe cînd se afla în faţa uşii tribunalului din Catania (în Sicilia), *diaconul Euplius* [1] a strigat, zicînd : «Sînt creştin şi doresc să mor pentru numele lui Iisus Hristos».

Auzind acestea Calvisianus [2] guvernatorul a zis : «Să intre cel ce a strigat».

2. Iar după ce Euplius a intrat în sala de şedinţe a judecătorului, *purtînd cu sine Evangheliile,* unul dintre prietenii lui Calvisianus, cu numele Maximus, a zis : «Nu se cuvine să porţi cu tine astfel de scrieri, contra poruncii împărăteşti».

3. Calvisianus guvernatorul a zis către Euplius : «De unde sînt acestea ? Din casa ta le-ai adus ?»

Euplius a răspuns : «N-am casă. Aceasta o ştie şi Domnul meu, Iisus Hristos».

4. Calvisianus prefectul a zis : «Tu ai adus acestea aici ?»

Euplius a răspuns : «Eu le-am adus aici, precum vezi tu însuţi ; m-au găsit împreună cu ele».

Calvisianus a zis : «Citeşte-le».

5. Euplius, deschizînd, a citit : *«Fericiţi cei prigoniţi pentru dreptate, că a lor este împărăţia cerurilor»* [3]. Şi în alt loc : *«Cine vrea să vie după Mine, să-şi ia crucea sa şi să Mă urmeze»* [4].

6. După ce (Euplius) a citit acestea şi altele, Calvisianus guvernatorul a zis : «Aceasta ce vrea să fie ?».

Euplius a zis : «Este legea Domnului meu, care mi s-a predat mie».

Calvisianus prefectul a zis : «De cine ?»

Euplius a răspuns : «De Iisus Hristos, Fiul lui Dumnezeu Cel viu».

Calvisianus guvernatorul, întrerupîndu-l, a zis : «Fiindcă ne-a făcut cunoscută mărturisirea lui, să fie dat chinuitorilor şi să fie interogat sub chinuri». Şi după ce a fost predat, a început a doua cercetare prin întrebări.

---

1. În versiunea latină, Euplus este numit *Euplius* şi era *diacon,* ceea ce nu ne spune versiunea greacă.

2. Calvisianus poartă titlul de *consularis,* — fost consul, în versiunea latină. Vezi ed. H. Musurillo, op. cit., p. 314—316. O singură dată, la capitolul II, 6, *ed. cit.,* p. 316, este numit *praefectus.*

3. *Mt.* 5, 10.

4. Mc. 8, 34. Versetul complet este astfel : «Oricine voieşte să vină după Mine, să se lepede de sine, să-şi ia crucea şi să urmeze Mie».

II.

1. In timpul celui de al doilea consulat al lui Diocleţian şi al optulea al lui Maximian, în ajunul idelor lui august (12 august), Calvisianus guvernatorul a zis către Euplius, care era chinuit: «Cele ce le-ai spus la mărturisirea ta astăzi, ce zici acum despre ele?»

Euplius, însemnîndu-şi fruntea (cu semnul crucii), cu mîna liberă, a zis:

«Cele ce le-am spus atunci, le mărturisesc şi acum. Eu sînt creştin şi citesc dumnezeieştile Scripturi».

2. Calvisianus a zis: «De ce le-ai păstrat la tine şi nu ai predat aceste scrieri pe care împăraţii le-au interzis?».

Euplius a răspuns: «Fiindcă sînt creştin şi nu se cuvenea să le predau; e mai bine să mor decît să le predau; în acestea este viaţa cea veşnică; cine le predă pierde viaţa de veci; ca să n-o pierd, pe aceasta dau viaţa mea».

3. Calvisianus, întrerupîndu-l, a zis: «Euplius, care n-a predat Scripturile, potrivit poruncii împăraţilor, ci le-a citit poporului, să fie chinuit».

Şi pe cînd îl chinuiau, Euplius a zis: «Îţi mulţumesc. Ţie Hristoase; apără-mă, căci pentru Tine pătimesc».

4. Calvisianus guvernatorul a zis: «Lasă-te, Euplius, de această nebunie, adoră zeii şi vei fi eliberat».

Euplius a zis: «Ador pe Hristos şi urăsc pe zei; fă ceea ce vrei, eu sînt creştin; am dorit aceasta de mult timp; fă ceea ce vrei; adaogă şi altele, eu sînt creştin».

— După ce a fost chinuit mult timp, (prigonitorii) au poruncit să înceteze chinurile.

5. Calvisianus a zis: «Nenorocituie, adoră zeii. Adoră pe Marte, Apollo şi Esculap».

Euplius a zis: *«Eu ador pe Tatăl, Fiul şi Duhul Sfînt; ador Sfînta Treime, în afară de Care nu există (alt) Dumnezeu». «Să piară zeii care n-au făcut cerul şi pămîntul şi cele ce sînt într-însele*[5]*. Sînt creştin».*

6. Calvisianus prefectul a zis: «Jertfeşte, de vrei să fii eliberat».

Euplius a zis: «Mă jertfesc pe mine numai lui Hristos Dumnezeu; nu am ce să fac mai mult; degeaba te sileşti: sînt creştin».

---

5. *Ier.* 10, 11; *Fapte* 4, 24.

Calvisianus a poruncit să fie iarăşi chinuit mai tare. Şi pe cînd îl chinuiau, Euplius a zis: «Îţi mulţumesc, Ţie, Hristoase». Şi repeta într-una. Dar, părăsindu-l puterile, rostea acestea sau altele numai cu buzele şi fără glas.

III.

1. Calvisianus, intrînd înăuntrul sălii de şedinţe, a dictat hotărîrea de judecată şi, ieşind afară, aducînd tăbliţa, a citit:

«Poruncesc ca Euplius creştinul, care a dispreţuit pe împărat, a ocărît pe zei şi nu s-a căit, să fie ucis cu sabia. Luaţi-l».

2. Atunci i s-a atîrnat de gît Evanghelia, cu care fusese arestat, iar un crainic striga acestea: «Euplius creştinul, vrăjmaşul zeilor şi al împăraţilor».

3. Euplius, vesel, repeta mereu: «Mulţumesc lui Hristos Dumnezeu».

Iar cînd a fost adus la locul execuţiei, îngenunchind, s-a rugat mai mult timp. Şi iarăşi mulţumind, şi-a întins gîtul şi a fost tăiat de călău. Trupul său a fost ridicat după aceea de creştini şi fiind uns cu miresme, a fost înmormîntat.

INDICE SCRIPTURISTIC *

Ieremia 10, 11 — 231; II, 5, 237.
Matei 5, 10 — 230; I, 5, 236.
Marcu 8, 34 — 230; I, 5, 236.
Fapte 4, 24 — 231; II, 5, 237.

INDICE REAL ŞI ONOMASTIC

A

Acta Sanctorum Augusti, 232.
Actele martirice ale Sfîntului Euplus, 229; 231; 234.
Agatonica, martiră în oraşul Pergam din provincia romană Asia proconsulară, 231.
Aghiografi, 229.
Ajun, II, 1, 236; II, 1, 237.
Amănunte, 229.
Amin, II, 4, 235.
An, 232.
Aniversare, 232.
Apollo, zeu, 231; II, 5, 237.
Aprilie, 229; 231; 232; I, 1, 234.
Arestare, 229.
August, luna, 229; 230; 231; 232; 234; II, 1, 235; I, 1, 236; II, 1, 237.
Autoritate, 230.
Autoritate romană, 231; autorităţile romane, 229.

B

Bibliotheca hagiographica Graeca, 232.
Bibliotheca hagiographica Latina, 232.
Biserica din oraşul Catania, în Sicilia, 229.
Biserici, 232.
Bitinia, provincie romană în Asia Mică, 230.
Bună voie, 229; 231; II, 2, 235.
Buze, II, 6, 238.

C

Calendele lui august, II, 1, 235; calendele lui mai, I, 1, 234.
Calvisianus, guvernatorul Siciliei, 230; 231; I, 1, 2, 3, 4, 5, 234—235; II, 1, 2, 235; I, 1, 2, 3, 4, 5, 6, 236; II, 1, 2, 3, 4, 5, 6, 237—238; III, 1, 238.
Casă, I, 2, 234; I, 3, 4, 236.
Catania, oraş în Sicilia, 229; 230; 231; 232; I, 1, 234; II, 1, 235; I, 1, 236.
Călău, III, 3, 238.

* Cifra romană se referă la capitol, a doua cifră (arabă), la paragraf, iar ultima la pagină. Cifrele arabe între 229—233 se referă la paginile introducerii.

Cărţi, 231; cărţi creştine de cult, 230; cărţi interzise, II, 2, 235.
Cer, -uri, 230; 231; II, 5, 237; împărăţia cerurilor, 230; I, 5, 236.
Cercetare, I, 6, 236.
Cetate, II, 1, 235.
Chin, -uri, 230; 231; II, 3, 235; I, 6, 236; II, 4, 237.
Chinuitori, I, 6, 236.
Cinste 231, II, 4, 235.
Condamnare, 229; condamnarea creştinilor, 229; condamnarea la moarte, 231.
Consulat, I, 234; II, 1, 235; I, 1, 236; II, 1, 237.
Corrector κορρήκτωρ — cel ce face dreptate, Judecător, 230.
Crainic, III, 2, 238.
Credincioşi, 232.
Credinţa cea adevărată, II, 2, 234; credinţa greco-romană, 229; credinţa în zei, 229.
Creştin, -i, 229; 230; 231; 232; I, 1, 234; I, 1, 236; II, 1, 2, 4, 5, 6, 237; III, 1, 2, 3, 238.
Creştinism, 229.
Cruce, 230; I, 5, 236; II, 1, 237.
Cruzime, 231.
Cult, 230.
Cununa credinţei adevărate, II, 2, 235; Cuvintele Evangheliei, 230.
Cuvinte neînţelepte, II, 3, 235.

D

Dată, -te, 232.
Deciu, împărat roman, 231.
Diacon, 229; 230; I, 1, 236.
Diocleţian, împărat roman, 229; 230; 231; 232; I, 1, 234; II, 1, 235; I, 1, 236; II, 1, 237.
Domnul — Iisus Hristos Dumnezeu, 229; I, 2, 4, 5, 234—235; I, 3, 6, 236.
Dreptate, I, 5, 236; cei prigoniţi pentru dreptate, 230; I, 5, 236.
Duhul Sfînt, 231; II, 5, 237; Sfîntul, curatul şi de viaţă făcătorul Duh, II, 4, 235.
Dumnezeu, 231; II, 5, 6, 237; Dumnezeul cel viu, 230; Domnul Dumnezeu, I, 4, 234.
Duşmani, II, 2, 235.

E

Edicte de persecuţie, 229; 230; 231; 232.
Esculap, zeu, 231; II, 5, 237.
Euplus, sau Euplius, diacon şi martir, 229; 230; 231; 232; I, 1, 2, 4, 5, 234—235; II, 1, 2, 3, 4, 235; I, 1, 2, 3, 4, 5, 6, 236; II, 1, 2, 3, 4, 5, 6, 237—238; III, 1, 2, 3, 238; Euplius creştinul, vrăjmaşul zeilor şi al împăraţilor, III, 2, 238.
Evanghelie, -ii, 230; I, 2, 236; III, 2, 238; cuvintele Evangheliei, 230.
Evanghelii, Sfintele, după Matei, Marcu, Luca şi Ioan, 230; I, 4, 234.
Execuţie, III, 3, 238.

F

Februarie, 229; 230; 231.
Fiul lui Dumnezeu — Iisus Hristos, 230—231, II, 5, 237.
Forme juridice, 229.
Formă originală, 229; 232.
Frunte, II, 1, 237.

G

Galeriu, împărat roman, 232.
Gîndire, 229.
Gît, III, 2, 3, 238.
Glas, II, 6, 238.
Grefa tribunalului din Catania, 229; 232.
Guvernator, 230; 231; I, 2, 3, 4, 234; II, 1, 2, 235; I, 1, 3, 6, 236; II, 1, 4, 237.

H

Hotărîre de judecată, II, 2, 235; III, 1, 238.
Hristos şi Domnul Hristos, 229; 230; 231; II, 3, 4, 6, 237; Hristos Dumnezeul nostru, II, 4, 235 şi II, 6, 237; III, 2, 238; numele lui Iisus Hristos, 230; I, 2, 236.

I

Ianuarie, 229, 231.
Idele lui august, I, 1, 236; II, 1, 237.
Iisus Hristos, 230; II, 3, 237; Iisus Hristos, Fiul lui Dumnezeu cel viu, 230; I, 5, 234; I, 4, 6, 236; numele lui Iisus Hristos, I, 1, 236.
Imagine, 229.
Informaţii, 230.
Instanţă (de judecată), 230.
Interogatoriu, 230; 231.
Interzicerea cărţilor creştine de cult, 230.
Ioan, apostol, 230; I, 4, 234.
Italia, 232.

Î

Împărat, -ţi, 229; 230; 231; 232; I, 1, 234; II, 1, 2, 235; II, 2, 3, 237; III, 1, 2, 238.
Împărăţie, 230; împărăţia cerurilor, I, 5, 236.
Întoarcere, 229.
Început, 229.
Întrebări, I, 6, 236.

J

Judecare, 229, 232.

Judecată, I, 5, 235; II, 1, 3, 235; III, 1, 238.
Judecător, I, 2, 236.

L

Legea Domnului, 230; I, 6, 236; Legea Domnului Dumnezeu, I, 4, 234.
Limba greacă, 229.
Limba latină, 229.
Localitate, 229.
Locul execuţiei, III, 3, 238.
Luca, evanghelist, 230; I, 4, 234.
Lupta mucenicilor, II, 2, 235.

M

Mai, luna, I, 1, 234.
Marcu, evanghelist, 230; I, 4, 234.
Marte, zeu, 231; II, 5, 237.
Martir, -ri, 229; 231.
Martiriu, 229; 232.
Matei, apostol, 230; I, 4, 234.
Maximian Hercule, împărat roman, 229; 230; 231; 232; I, 1, 234; II, 1, 235; I, 1, 236; III, 1, 237.
Maximus, prieten al guvernatorului Siciliei, Calvisianus, 230; I, 2, 236.
Mărturisire, 231; I, 5, 235; I, 6, 236; II, 1, 237.
Miresme, III, 3, 238.
Mină, II, 1, 237.
Moarte, 230; moarte prin sabie, 230; 231.
Mod, 232.
Mucenicie, II, 2, 235.

N

Nicomidia, oraş în provincia romană Bitinia, capitala Imperiului roman de Răsărit, sub împăratul Dioclețian, 230.
Nebunie, 231; II, 4, 237.
Nume, 230; I, 1, 236.

O

Oraş, 229; 231.

P

Pământ, II, 5, 237.
Persecuţie, 230; 231.
Pomenire, 231.
Pompă, 231.
Popor, II, 3, 237.
Poruncă, 230; I, 2, 236; III, 3, 237.
Prefect, III, 2, 235; I, 4, 6, 236; II, 6, 237.
Prevederi, 232.
Prieten, 230; I, 2, 236.
Prigonitori, II, 4, 237.
Procese, 230; proces-verbal, 231; procese verbale de judecată, 229; 232.
Protivnici, II, 2, 235.
Puteri, II, 6, 238.

R

Realitate istorică, 230.
Referinţă, 230.
Respectarea formelor juridice, 229.

S

Sabie, 230; 231; II, 3, 235; III, 1, 238.
Sala de şedinţe a tribunalului, 230; I, 2, 236; III, 1, 238.
Scaun de judecată, III, 1, 235.
Scrieri, 230; I, 2, 236; II, 2, 237.
Scripturi, 231; II, 3, 237; dumnezeieştile Scripturi, 231; II, 1, 237.
Secol, 229.
Semnul crucii, III, 1, 237.
Sensul cuvintelor Evangheliei, 230.
Sentinţă, II, 3, 235; sentinţa de condamnare la moarte, 231.
Sfînt, -ţi, 231.
Sicilia, insulă la sudul Italiei, 229; 230; 231; 232; I, 1, 234; I, 1, 236.
Sinaxarul Bisericii de Constantinopol, 232.
Slavă, II, 4, 235.
Stăpîni, II, 2, 235.

Ş

Şedinţă, -e, 230; I, 2, 236; III, 1, 238.

T

Tatăl (=Dumnezeu Tatăl), 231; II, 5, 237.
Tăbliţă, 231; III, 1, 238.
Timp, 231; I, 1, 234; II, 1, 235; I, 1, 236; II, 1, 4, 237; III, 3, 238; timp de gîndire, 229.
Titlu, 230.
Treime, Sfînta Treime, 231; II, 5, 237.
Tribunalul din Catania, 230; 231; 232; I, 1, 234; 236.
Trup, 231; III, 3, 238.

U

Uşă, I, 1, 234; I, 1, 236.

V

Valoare istorică, 232.
Vecii vecilor, II, 4, 235.
Verset, 230.
Versiune, -ni, 229; versiunea greacă, 229; 230; 231; 234; versiunea latină, 229; 230; 231; 236.
Viaţă, viaţa cea veşnică, viaţa de veci, II, 2, 237.
Vrăjmaşul, zeilor şi al împăraţilor, III, 2, 238.

Z

Zeu, zei, 231; 232; II, 2, 235; II, 4, 237; III, 1, 2, 238.
Zi, zile, 229; 231; I, 1, 234; II, 1, 235.
Zidire morală şi spirituală, 232.

14

MARTIRIUL SFÎNTULUI DASIUS

(† 20 noiembrie 304)

INTRODUCERE

După cel de al patrulea edict de persecuţie, promulgat de împăraţii Diocleţian (284—305) şi ginerele său, Maximian Galeriu (292—311) în ianuarie-februarie 304, prin care ameninţa cu pedeapsa cu moartea pe creştinii care nu sacrifică zeilor, a fost martirizat, la Axiopolis (Hinog, Cernavoda, jud. Constanţa) sărbătorit şi la Durostorum (Silistra), la 20 noiembrie 304, soldatul roman Dasius [1]. *El servea ca ostaş în* Legio XI Claudia, *care staţiona la Dunăre, din secolul al II-lea, adusă de împăratul Traian (98—117) în cetatea Durostorum (Silistra), pe atunci reşedinţa provinciei romane Moesia Inferior, avînd comandant în anul 304 pe* legatus Bassus [2].

Motivul arestării şi condamnării la moarte a sfîntului Dasius este următorul :

Era obiceiul, larg răspîndit, mai ales printre soldaţii romani de la Dunăre, ca pentru sărbătoarea Saturnaliilor care se celebrau şapte zile, la început, între 17 şi 24 decembrie în fiecare an, apoi la 1 ianuarie şi în zilele următoare, în cinstea zeului grec Cronos, la romani Saturn, zeul timpului, să se aleagă la sorţi dintre soldaţi un rege al Saturnaliilor, care se îmbrăca cu hainele şi insignele zeului Saturn, avînd permisiunea ca timp de treizeci de zile înaintea sărbătorii, mergînd în fruntea unui cortegiu de soldaţi, să se dea la tot felul de petreceri, excese şi desfrîuri, după exemplul lui Saturn, spre ilaritatea şi hazul mulţimii. Iar după tre-

---

1. H. Musurillo, *The acts of the christian martyrs*, Oxford, 1972, p. XL. *Martiriul Sfîntului Dasius*, ibidem, p. 272—279, text grec cu traducere engleză.

2. Ritterling, *Legio XI Claudia*, în A. Pauly-G. Wissowa-W. Kroll, Real-Encyclopädie der klassischen Altertumswissenschaft, Band XIII, Stuttgart, 1925, col. 1690—1704 ; A. Rădulescu-Ion Bitoleanu, *Istoria românilor dintre Dunăre şi Mare. Dobrogea*, Bucureşti, 1979, p. 98 şi 104. *Istoria României*, ed. Academiei R. P. Române, t. I, Bucureşti, 1960, p. 486—487 ; V. Pârvan, *Începuturile vieţii romane la gurile Dunării*, Bucureşti, 1923, p. 140 ; V. Culică, *Estampilele de la XI-e legion Claudia de Durostorum*, în «Dacia» N.S., XXII (1978), p. 225—237.

cerea celor treizeci de zile de distracţii şi desfrîuri, cel ales rege era jertfit pe altarul zeului Cronos sau Saturn, prin săbiile soldaţilor [3].

Sărbătoarea Saturnaliilor era foarte populară în Imperiul roman şi dura mai multe zile. În timpul sărbătorii Saturnaliilor toţi oamenii se socoteau egali, iar sclavii petreceau împreună cu stăpînii lor şi-şi permiteau toate licenţele şi plăcerile, în amintirea vîrstei de aur, după credinţa lor, cînd zeul Saturn era atotputernic [4].

Sărbătoarea Saturnaliilor are origini foarte vechi. Ea era asemănătoare cu sărbătoarea Saceelor — ἡ ἑορτὴ τῶν Σακαίων *— la perşi şi la sici, populaţie de origine iraniană, care locuia în Pont şi Capadocia. În cadrul ei aveau loc şi sacrificii umane* [5]. *De la perşi, ea s-a răspîndit în Babilon, în cinstea zeiţei Iştar şi în provinciile Asiei Mici, unde se sărbătoarea cu mare pompă în oraşul Zela din Pont, în cinstea zeiţei Anaitis. Sicii erau înrudiţi cu populaţiile trace din Asia Mică şi Peninsula Balcanică, precum şi cu geto-dacii de la sudul şi nordul Dunării* [6], *încît se explică popularitatea sărbătorii Saturnaliilor printre soldaţii romani de la Dunăre, unde mulţi dintre ei erau de origine orientală.*

Pentru Biserică, grav era faptul că chiar şi unii creştini participau la sărbătoarea Saturnaliilor, în secolul al IV-lea, la calendele lui ianuarie. Aceştia, cum ne relatează Actul martiric al Sfîntului Dasius, «deşi se numesc creştini, merg cu pompă măreaţă, *schimbîndu-şi firea lor şi se îmbracă în chipul şi înfăţişarea diavolului. Îmbrăcaţi în piei de capră, schimbîndu-şi înfăţişarea, ei leapădă chipul cel bun în care s-au renăscut (prin Taina Botezului) şi reiau chipul cel rău în care s-au născut»* [7].

Sfîntul Dasius a fost ales prin sorţi de camarazii săi ca rege al Saturnaliilor la 17 noiembrie 304, pentru ca în răstimpul celor treizeci de zile dinaintea calendelor lui ianuarie să îndeplinească rolul zeului Sa-

---

3. Martiriul Sfîntului Dasius, I, 1—3, II—V, 1—3, ed. cit., p. 272—274. Studii: M. P. Nilson, *Saturnalia*, la A. Pauly-G. Wissowa-W. Kroll und Kurt Wite, Real-Encyclopädie der klassischen Altertumswissenschaft, zweite Reiht (R.Z.), 2-er Band, Stuttgart, 1923, col. 201—211; J. Geffcken, *Die Verhöhung Christi durch die Kiregsknechte* în «Hermes». Zeitschrift für klassiche Philologie, 41, Berlin, 1906, p. 220—229; Wendland, *Saturnalia-König*, în «Hermes», XXXIII (1898), p. 176—178; L. Parmentier-Fr. Cumont, *Le roi des saturnales*, în «Revue de Philologie», XXI (Paris) 1897, p. 143—153; V. Terpkova-Zamjova, *Jocurile carnavalului în Silistra în Evul mediu*, în limba bulgară, în Ezikovedsko-etnografski izledovanija, în cinstea lui St. Romanski, Sofia, 1960, p. 705—708.

4. M. P. Nilsson, *Saturnalia*, în Real-Encycl. cit., col. 201—211.

5. Dion Hrysostomos, *Oratio IV*. Περὶ βασιλείας, 161—162, ed. L. Dindorfius, t. I, Lipsiae (Teubner), 1857, p. 76; Τὴν τῶν Σακαίων ἑορτήν, ἣν Πέρσαι ἄγουσιν; H. Leclercq, *Dasius*, în «Dictionnaire d'Archéologie chrétienne et de Liturgie», t. IV, Paris, 1920, col. 272—283.

6. L. Parmentier-Fr. Cumont, *art. cit.*, p. 144—146. Pentru cultul zeului Saturn la geto-daco-romani, vezi Anton Dumitriu, *Cartea întîlnirilor admirabile*, Bucureşti, 1981, p. 291—296.

7. *Martiriul Sf. Dasius*, III, 2, ed. cit., p. 274.

turn sau Cronos. El, însă, s-a opus cu tărie să îndeplinească acest nelegiuit obicei, încît între el și camarazii săi de arme a izbucnit conflictul.

Sfîntul Dasius le-a răspuns cu îndrăzneală și curaj că este mai bine pentru el să se aducă jertfă de bună voie Domnului Hristos, decît să fie jertfit de ei zeului lor, Cronos [8].

In urma mărturisirii Sfîntului Dasius că este creștin, camarazii săi l-au adus la închisoare, apoi în fața legatului Bassus al Legiunii XI Claudia, spre a fi judecat. Mărturisind și în fața lui Bassus că este creștin, acesta l-a îndemnat să adore chipurile împăraților. Dar Sfîntul Dasius a refuzat, spunînd că nu se închină decît «unuia, curatului și veșnicului Dumnezeu, Tatăl, Fiul și Sfîntul Duh, Cel în trei nume și fețe, dar de o singură ființă... ; mărturisesc cu glasul credința în Sfînta Treime, pentru că, întărit fiind printr-însa, biruiesc și nimicesc îndată nebunia diavolului» [9].

In cele din urmă, legatul Bassus, văzînd tăria credinței sale în Hristos, după ce l-a supus la multe chinuri, a dat sentința să i se taie capul. Mergînd spre locul de execuție, Sfîntul Dasius a răsturnat vasele de tămîiere și statuile idolilor [10].

Tăierea capului Sfîntului Dasius s-a săvîrșit, cum spune actul său martiric în cetatea Durostor, *la trei zile după alegerea sa ca rege al Saturnaliilor, adică la 20 noiembrie 304, într-o zi de vineri, de către ostașul Anicet Ioan* [11].

Textul Martiriului Sfîntului Dasius, *nume de origine ilirică, ridică unele probleme serioase pe care le vom expune pe scurt.*

Există mai întîi îndoială cu privire la cetatea în care a fost martirizat Sfîntul Dasius, dacă într-adevăr aceasta este Durostorum (Silistra) sau Axiopolis (Hinog, Cernavodă, jud. Constanța), unde Martirologiul Ieronimian menționează la 5 august [12], *4* [13] *și la 18 octombrie* [14], *precum și la 20 noiembrie* [15] *sărbătoarea Sfîntului Dasius. Într-o scurtă inscripție în limba greacă, de la începutul secolului al IV-lea, descoperită în 1947, la Axiopolis, de arheologul Ion Barnea, sînt menționate numele a trei martiri : Chiril, Quindeus sau Cindeus și* Tasius *sau* Dasius. *După opinia arheologului român, inscripția greacă arată că Sfîntul Dasius din*

8. *Ibidem*, IV, 4, *ed. cit.*, p. 274.
9. Ibidem, VIII, 2, *ed. cit.*, p. 276.
10. *Ibidem*, XI, 2, ed. cit., p. 278.
11. *Ibidem*, XII, 1—2, ed. cit., p. 278.
12. *Martyrologium Hieronymianum*, t. II, pars prior, ed. J. B. de Rossi et L. Duchesne, Bruxellis, 1894, p. 101 ; t. II, pars posterior, ed. H. Delehaye et H. Quentin, Bruxellis, 1931, p. 418 ; nr. 3, 5 și 15, la 5 august.
13. *Ibidem*, t. II, 1, p. 129, și t. II, 2, p. 540 la 4 octombrie.
14. *Ibidem*, t. II, 2, p. 561, la 18 octombrie.
15. *Ibidem*, t. II, 1, p. 145, și t. II, 2, p. 609, 610, la 20 noiembrie.

Durostorum a suferit moartea de martir la Axiopolis (Hinog, Cernavodă), de unde moaştele lui au fost transportate la Durostorum, iar de acolo la Ancona, în Italia, în 579 [16].

Este posibil, însă, ca atît Martirologiul Ieronimian cît şi inscripţia greacă descoperită la Axiopolis, în 1947, să se refere nu numai la martiriul, ci şi la cultul Sfîntului Dasius, care se săvîrşea atît la Axiopolis (Hinog, Cernavodă), cît şi în cetatea apropiată Durostorum (Silistra), aşa cum erau sărbătoriţi în diferite localităţi şi alţi martiri, deşi locul pătimirii lor nu era cel indicat de cetăţile menţionate de martirologii.

Mai aproape de adevăr este să rămînem în ceea ce priveşte locul pătimirii Sfîntului Dasius la Axiopolis (Hinog, Cernavodă), deşi actul său martiric indică clar : ἤθλησεν δὲ ὁ ἅγιος Δάσιος ἐν τῇ πόλει Δουροστόρῳ — A pătimit Sfîntul Dasius în cetatea Durostor» [17]. *În favoarea cetăţii Durostor ca loc al martiriului Sfîntului Dasius, a pledat în afară de actul său martiric şi faptul că, atunci cînd moaştele sale au fost transportate din Durostorum, în 579, din cauza năvălirii avarilor, în biserica Sfîntului Cyriacus din Ancona, în Italia, inscripţia de pe sarcofagul său, de multe secole gol, menţionează cu precizie :* «Ἐνθαῦτα κατάκειται ὁ ἅγιος μάρτυς Δάσιος ἐνεχθεὶς ἀπὸ Δωροστόλου — *Aici zace Sfîntul martir Dasios, adus din Durostol»* [18]. *Acest fapt, însă, nu poate constitui un indiciu sigur că el a suferit martiriul la Durostor, ci numai că moaştele sale au stat un timp la Durostor.*

---

16. H. Delehaye, *Saints de Thrace et de Mésie*, în «Analecta Bolandiana», XXXI (1912), p. 259 şi 265—268 ; Teodor M. Popescu, *Martiriul Sf. Dasius*, în *Prinos închinat patriarhului Nicodim al României...*, Bucureşti, 1946, p. 224 ; I. Barnea, *Arta creştină în România*, t. I, Secolele III—IV, Bucureşti, 1979, p. 9—10 şi 44, pl. 4 ; Idem, *Les monuments paléochrétiens de Roumanie*, Città del Vaticano, 1977, p. 101—104 ; Idem, *O inscripţie creştină de la Axiopolis*, în «Studii Teologice», VI (Bucureşti), 1954, nr. 3—4, p. 219—228 ; Radu Vulpe şi Ion Barnea, *Romanii la Dunărea de Jos*, Bucureşti, 1968, p. 380 ; I. Barnea, *Monumenti paleocristiani della Scizia Minore*, Faenza-Ravena, 1971, p. 24—27 ; Idem, *Quelques considérations sur les inscriptions chrétiennes de la Scythie Mineure*, în «Dacia» n.s. I (1957), p. 280, fig. 6 ; Idem, *Creştinismul în Scythia Minor după inscripţii*, în «Studii teologice», VI (1954), nr. 1—2, p. 81 ; Idem, *Monumente de artă creştină descoperite pe teritoriul R. S. România*, în «Studii teologice», X (1958), nr. 5—6, p. 296—297 ; Idem, *În legătură cu inscripţia despre mucenicii de la Axiopolis*, în «Ortodoxia», VI (1954), nr. 4, p. 585—587 ; A. Grabar, *Martyrium. Recherches sur le culte des reliques et l'art chrétien antique*, t. II, Paris, 1946, p. 488—493 ; Ioan I. Muşat, *Istoricul oraşului Cernavodă*, Bucureşti, 1968 ; R. Netzhammer, *Die christilche Märtyrer am Ister*, Bucureşti, 1938, p. 3.

17. *Martiriul Sfîntului Dasius*, XII, 2, ed. cit., p. 278 ; Pentru *Axiopolis* (Hinog, Cernavodă), vezi I. Barnea, *Arta creştină în România*, I, Secolele III—IV, Bucureşti, 1979, p. 9—10 şi 44.

18. N. Natalucci, *Antichità cristiane di Ancona*, Ancona, 1934, p. 74—78, fig. 80 ; G. Mercati, *Per la storia dell'urna di S. Dasio martire*, în Atti della Pontificia. Academia Romana di Archeologia, Rendiconti, t. IV (1925—1926), Roma, 1926, p. 59—74 ; Reprodus în vol. *Opere minori*, Vaticam, 1936, p. 318—336 ; Franz Cumont, *Le tombeau de Saint Dasius de Durostorum*, în «Analecta Bollandiana», XXVII (1908), p. 369—372 ; P. Franchi de' Cavalieri, *Dasius*, în «Nuovo bulletino di archeologia cristiana», X (1904) p. 20—22.

Franz Cumont, primul editor al textului grec al Martiriului Sfîntului Dasius, în 1897, acceptă autenticitatea lui, dar e de părere că a fost redactat la finele secolului al VII-lea, către 679, cînd Moesia a fost pierdută pentru Imperiul roman de răsărit, datorită invaziei bulgarilor, după un text latin original din secolul al IV-lea, la scurt timp după eveniment, avînd în vedere că în provincia Moesia se vorbea curent limba latină [19].

Alţi istorici şi aghiografi, dintre care cităm pe J. Geffcken [20], *H. Delehaye* [21], *J. Zeiller* [22], *au exprimat serioase îndoieli asupra autenticităţii actului martiric al Sfîntului Dasius.*

Cu totul lipsită de temei este părerea lui Radu Constantinescu, care, în mod eronat şi tendenţios, afirmă că Passio Dasii, *«acest mic roman, nu era un izvor care ar putea să ne inspire încredere, şi tot ce aflăm aici privitor la sacrificarea lui Dasius, regele creştin al Saturnaliilor, nu e decît delir mitic* [23]. *«Delir mitic» nu poate fi decît afirmaţia eronată a d-sale, deoarece descoperirile arheologice şi informaţiile martirologiilor ne arată cît de mulţi martiri creştini au pătimit pe pămîntul Scythiei Minor sau Daciei Pontice (Dobrogea) şi de-a lungul Dunării, în timpul grelei persecuţii a creştinilor, dezlănţuită de împăraţii Diocleţian şi Galeriu.*

Fără vreun temei istoric serios, Ch. Auner a făcut din Sfîntul Dasius un episcop martir [24].

Pentru cunoaşterea datei redactării textului Martiriului Sfîntului Dasius ne sînt utile două informaţii scoase din textul grec în forma în care a ajuns el pînă la noi.

În primul rînd, cum am văzut, în faţa legatului Bassus, Sfîntul Dasius mărturiseşte credinţa sa în Sfînta Treime [25], *aşa cum a fost ea formulată de Părinţii episcopi la sinodul I ecumenic de la Niceea, din 325, în Simbolul de credinţă şi în hotărîrile lor.*

În al doilea rînd, textul Martiriului Sfîntului Dasius, vorbind despre sărbătoarea Saturnaliilor, spune că «această necurată tradiţie, *care a*

---

19. Franz Cumont, *Les actes de Saint Dasius*, în «Analecta Bollandiana», XV (1897), p. 5—11, în deosebi p. 8.

20. J. Geffcken, *Die Verhöhnung Christi durch die Kriegsknechte*, în «Hermes», 41 (1906), p. 220—229.

21. H. Delehaye, *Bulletin des publications hagiographiques*, în «Analecta Bollandiana», XXVII (1908), fasc. I—II, p. 217—218.

22. J. Zeiller, *Les origines chrétiennes dans les provinces danubiennes de l'Empire romain*, Paris, 1918, p. 110—120, mai ales, p. 112—116.

23. Radu Constantinescu, *Les martyrs de Durostorum*, în «Revue des Etudes Sud-Est Européennes», V (1967), nr. 1—2, p. 5—20, aici p. 10—11 ; I. Barnea, *A propos des origines du christianisme en Scythie Mineure*, în «Dacia», XII (Bucarest, 1968), p. 417—420, a combătut temeinic afirmaţiile eronate din studiul lui R. Constantinescu.

24. Ch. Auner, *Dobrogea*, în «Dictionnaire d'Archéologie chrétienne et de Liturgie», IV (Paris), 1920, col. 1231—1260.

25. *Martiriul Sfîntului Dasius*, VIII, 2, ed. cit., p. 276.

ajuns pînă în zilele noastre, din nefericire, se mai păstrează încă»[26]. *Această precizare din textul Martiriului Sfîntului Dasius ne lasă deci să înțelegem că, în momentul cînd autorul necunoscut l-a compus, sărbătoarea Saturnaliilor se mai celebra încă printre soldații romani de la Dunăre. Oficial, existența politică a Imperiului roman păgîn a încetat în 376, dar a continuat Imperiul roman de Răsărit, care, sub împăratul Teodosie cel Mare (380—395), a devenit Imperiu creștin. Acest împărat a luat măsuri severe contra păgînismului roman, îndeosebi contra templelor și practicilor păgîne în 381, 382 și 392, încît, în urma acestora, sărbătoarea Saturnaliilor nu mai putea fi celebrată de soldații romani.*

Ținînd seama de cele două informații de mai sus, se poate accepta că Martiriul Sfîntului Dasius este un document autentic, pe care autorul l-a compus între 325 și 380, mai probabil la sfîrșitul secolului al IV-lea, în latinește, cum a afirmat primul lui editor, savantul belgian Franz Cumont, în 1897[27]. *După acest original latin intermediar, mai tîrziu, după toată probabilitatea în secolul al VI-lea, către 579, un alt autor necunoscut l-a redactat în grecește.*

Este posibil ca actuala versiune a textului grecesc să fie nu numai o simplă traducere a textului latin intermediar din secolul al IV-lea, alcătuit atunci pe baza procesului-verbal de la grefa tribunalului roman din Durostorum (Silistra), ci să fie o prelucrare sau o amplificare a lui, ceea ce ar explica unele stîngăcii de stil și de vocabular ale textului grec[28].

Așa cum a ajuns pînă la noi, în versiunea greacă, Martiriul Sfîntului Dasius *este un document de mare valoare istorică, pentru faptul că ne procură informații prețioase despre cultul zeului Cronos sau Saturn*

---

26. *Ibidem*, III, 1, ed. cit., p. 272: Αὕτη ἡ μυσαρὰ παράδοσις καὶ μέχρις ἡμῶν τῶν ἐσχάτων περιελθοῦσα ἀθλωτέρως παραφυλάττεται.

27. Franz Cumont, *Les actes de Saint Dasius*, în «Analecta Bollandiana», XV (1897), p. 8—9.

28. Pr. prof. Ene Branișteș, *Martiri creștini la Dunăre în timpul persecuțiilor. Martiriul Sfîntului Dasius*, în Almanahul parohiei ortodoxe române din Viena, V (1976), p. 85—95; aici p. 86. Să se vadă și studiile: A. G. Hamman, *Les martyrs de la Grande Persécution* (304—311), Paris, 1979; Pr. prof. I. Rămureanu, *Sfinți și martiri la Tomis-Constanța*, în «Biserica Ortodoxă Română», XCII (1975), nr. 7—8, p. 991, n. 104 și p. 995, n. 145; Pr. Prof. Mircea Păcurariu, *Istoria Bisericii Ortodoxe Române*, t. I, București, 1980, p. 78; A. Momigliano, *The Conflict between Paganism and Christianity in the Fourth Century*, Oxford, 1963; A. Lippold, E. Kirsten, *Donauprovinzen*, în «Reallexikon für Antike und Christentum», Band IV, Stuttgart, 1959, col. 167—168; Pr. prof. Liviu Stan, Sfinții români, Sibiu, 1945, p. 9—10; Pr. G. Moisescu, Pr. St. Lupșa, Pr. A. Filipașcu, *Istoria Bisericii Române*, t. I, București, 1957, p. 49; G. Riciotti, *«La era dei martiri». Il cristianesimo da Diocleziane a Constantino*, Roma, 1953; S. Reli. *Martiri creștini în țările daco-romane*, în *Omagiu I.P.S. Dr. Nicolae Bălan*, Sibiu, 1940, p. 699—709. Retipărit în *Istoria vieții bisericești a românilor*, t. I, Cernăuți, 1942, p. 79—81; H. Delehaye, *Les pasions des martyrs et les genres littéraires*, Bruxelles, 1921, p. 321—328; Idem, *Les origines du culte des martyrs*, 2-e éd., Bruxelles, 1933, p. 226, 250—251.

și despre practicile sărbătorii Saturnaliilor printre soldații romani de la Dunăre în secolele III și IV, și totodată despre răspîndirea creștinismului la populația geto-daco-romană autohtonă la începutul secolului al IV-lea, de la sudul și nordul Dunării.

După cum ne informează actul său martiric, Sfîntul Dasius a pătimit în Durostor, la 20 noiembrie 304, dar, cum am văzut, inscripția descoperită la Axiopolis (Hinog, Cernavodă), arată că el a suferit martiriul în această din urmă cetate[29]. *Tot la 20 noiembrie, s-a păstrat data martiriului său în* Sinaxarul Constantinopolitan[30] *și în* Bibliotheca hagiographica Graeca[31].

*

* *

Am utilizat la traducerea Martiriului Sfîntului Dasius, ed. lui Panaiot C. Hristu, Τὰ Μαρτύρια τῶν ἀρχαίων χριστιανῶν... *text în limba greacă veche cu traducere în limba greacă modernă, Tesalonic, 1978, p. 358—369 ; ediția lui H. Musurillo,* op. cit., *p. 272—279, text grec cu traducere engleză și edițiile : R. Knopf-G. Krüger-G. Ruhbach,* op. cit., *p. 91—95, text grec ; H. Delehaye,* Acta Sanctorum, Propylaeum Decembris, *Bruxellis, 1940, p. 530, 20 nov. ; Franz Cumont,* Les Actes de S. Dasius, *în «Analecta Bollandiana», XVI (1897), p. 11—15, editio princeps, text grec.*

Am folosit, de asemenea, traducerile : P. Monceau, La vraie Légende dorée, *Paris, 1928, p. 283—378 :* Martyre du soldat Dasius ; *H. Leclercq,* Les martyrs, *t. II. Le troisième siècle, Dioclétien, Paris, 1903, p. 424—427 ; Vezi și Thurston and Leeson,* Butler's Lives of the Saint, *II (1938), p. 252—253.*

Două bune traduceri s-au publicat în limba română de : Teodor M. Popescu, op. cit., *p. 226—228 și Pr. prof. Ene Branișteș în* Almanahul cit., *p. 89—92, precedat de un bun studiu introductiv.*

Traducerea noastră prezintă unele deosebiri față de cele două traduceri românești.

---

29. *Martiriul Sfîntului Dasius,* XII, ed. H. Musurillo, p. 278 ; I. Barnea, *Arta creștină în România...,* p. 9—10 și 44, pl. IV.

30. *Synaxarium Ecclesiae Constantinopolitanae, Propylaeum ad Acta Sanctorum novembris,* ed. H. Delehaye, Bruxelles, 1902, p. 241.

31. Ed. Fr. Halkin, t. I, ed. 3-a, Bruxelles, 1957, p. 151.

MARTIRIUL SFÎNTULUI DASIUS

(† 20 noiembrie 304)

I.

1. Pe cînd împărăţeau nelegiuiţii pîngăritori ai celor sfinte, Maximian (Galeriu 292—311) şi Diocleţian (284—305), era în timpurile acelea printre legiunile soldaţilor, acest obicei ca să se celebreze în fiecare an sărbătoarea cea însemnată a lui Cronos.

2. Şi ei socoteau faptul acesta de a sărbători ziua lui, mai însemnată decît celelalte zile, ca un dar plăcut şi ales al lui Cronos.

Aşadar, în ziua lui, fiecare săvîrşea nelegiuirea dorită ; iar cel pe care cădeau sorţii, îmbrăcînd o haină împărătească, după asemănarea lui Cronos însuşi, mergînd în frunte, în public, în faţa întregului popor, cu o măreţie nerușinată şi îndrăzneaţă, escortat de o mulţime de soldaţi, avînd îngăduită voia pentru treizeci de zile, îşi împlinea poftele cele nelegiuite şi ruşinoase şi se dădea la plăceri diavoleşti.

3. Iar după împlinirea celor treizeci de zile, sărbătoarea lui Cronos lua sfîrşit şi odată cu ea şi această dorită sărbătoare a lor.

Atunci, însuşi cel ce purtase înfăţişarea împărătească, săvîrşind după obicei, jocurile cele nerușinate şi necurate, se aducea îndată pe sine jertfă nelegiuiţilor şi spurcaţilor idoli, fiind ucis în săbii.

II.

1. Cînd, însă, alegerea a căzut şi pe fericitul Dasius, ca şi el să săvîrşească această nelegiuire şi rînduiala sărbătorii, acesta a răsărit, cum s-a spus, ca un crin între spini [1]. I s-a poruncit şi ena silit spre a săvîrşi (cele rînduite) în ziua cea însemnată a sărbătorii lui Cronos.

III.

1. Această necurată tradiţie, care a ajuns pînă în zilele noastre, din nefericire, se mai păstrează încă, fiindcă, nici sfîrşindu-se lumea, nu ia sfîrşit obiceiul cel urît, ci mai rău se întăreşte.

---

1. Cînt. 2, 2.

2. Căci în ziua calendelor lui ianuarie, oamenii uşuratici, urmînd obiceiul păgînilor, *deşi se numesc creştini*, merg cu pompă măreaţă, schimbîndu-şi firea lor şi se îmbracă în chipul şi înfăţişarea diavolului. Îmbrăcaţi în piei de capră, schimbîndu-şi înfăţişarea, ei leapădă chipul cel bun în care s-au renăscut (prin Taina Botezului) şi reiau chipul cel rău în care s-au născut. Astfel, ei, care au mărturisit la Botez că se leapădă de diavolul şi de amăgirile lui, se întorc iarăşi la el prin faptele cele rele şi ruşinoase.

IV.

1. Cunoscînd Fericitul Dasius că aceasta este o tradiţie deşartă, a călcat în picioare lumea cu înşelăciunile ei, a dispreţuit pe diavolul cu amăgirile lui şi a luat jugul lui Hristos cel răstignit, împotriva nerușinării diavolului.

2. Căci, înţelept fiind, aprins de rîvnă sfîntă, cugeta acestea în mintea lui: «De mă voi îngriji în aceste treizeci de zile ale acestui deşert şi neruşinat obicei, de cinstirea demonilor, pe care credinţa creştinilor o dispreţuieşte şi o opreşte, mă dau pe mine însumi pieirii veşnice.

3. Dar nu numai aceasta, ci mă lipsesc în chip nenorocit şi de această viaţă trecătoare. Căci ce-mi va folosi mie, dacă, după cele treizeci de zile, sfîrşindu-se urîtele şi necuratele jocuri ale lui Cronos, voi fi dat sabiei? Împlinind cu curaj porunca (împăraţilor), mă dau pe mine sabiei, pentru cinstirea necuraţilor demoni, iar după trecerea din viaţă, voi fi aruncat în focul cel veşnic.

4. Este mai bine pentru mine să sufăr puţinele chinuri şi munci, pentru numele Domnului nostru Iisus Hristos, iar după moarte să moştenesc viaţa cea veşnică, împreună cu toţi Sfinţii».

V.

1. S-a hotărît, deci, în ziua aceea, ca fericitul Dasius să fie adus de toţi spre a săvîrşi măreaţa sărbătoare a lui Cronos.

2. Iar fericitul Dasius a răspuns soldaţilor care-l sileau: «Fiindcă mă siliţi la această întînăciune, este mai bine pentru mine să fiu jertfă de bună voie Domnului Hristos, decît să mă jertfesc idolului vostru».

3. Auzind acestea, slujitorii fărădelegii l-au închis îndată într-o temniţă întunecoasă, iar a doua zi, scoţîndu-l din închisoare, l-au dus, trăgîndu-l, la pretoriul legatului Bassus.

VI.

1. Iar după ce Sfîntul martir Dasius a fost adus de grupa (soldaţilor) la scaunul de judecată al legatului Bassus, privind la el, Bassus a

zis : «De ce stare eşti şi cum te numeşti ?» Fericitul Dasius a răspuns cu îndrăzneală şi în voie :

— «Sînt, după stare, ostaş, iar despre numele meu îţi voi spune : *numele meu cel ales e cel de creştin*, iar după numele pus de părinţi, mă numesc Dasius».

VII.

1. Legatul Bassus a zis : «Roagă-te chipurilor stăpînilor noştri împăraţi, care ne asigură pacea, ne dau leafa şi îngrijesc în fiecare zi de tot binele nostru».

2. Fericitul martir Dasius a spus :

— «Eu chiar ţi-am spus şi-ţi spun că *sînt creştin* şi nu slujesc împăratului pămîntesc, ci împăratului celui ceresc şi primesc darul Lui, trăiesc din harul Lui şi mă îmbogăţesc din negrăita Lui iubire de oameni».

VIII.

1. Legatul Bassus a zis :

— «Roagă-te, Dasie, la sfintele chipuri ale împăraţilor noştri, pe care chiar şi neamurile barbare le adoră şi slujesc lor».

2. Fericitul martir Dasius a răspuns :

— «Eu mărturisesc că sînt creştin, precum am mărturisit adeseori, şi nu mă supun nimănui altuia, decît unuia, curatului şi veşnicului Dumnezeu, Tatăl, Fiul şi Sfîntul Duh, Cel în trei nume şi feţe, dar de o singură fiinţă. Iată, pentru a treia oară mărturisesc cu glasul credinţa în Sfînta Treime, pentru că, întărit fiind printr-Însa, biruiesc şi nimicesc îndată nebunia diavolului».

IX.

Legatul Bassus a zis :

— «Nu ştii, Dasie, că orice om se supune poruncii împărăteşti şi sfintelor legi ? Fiindcă, te cruţ, răspunde-mi fără grijă şi fără teamă».

2. Iar fericitul şi smeritul atlet al lui Hristos, Dasius, i-a răspuns, zicînd :

— «Fă ceea ce ţi s-a poruncit de către necredincioşii şi necuraţii împăraţi. Căci eu păstrez credinţa mea pe care am făgăduit Dumnezeului meu, odată pentru totdeauna, s-o păstrez şi o păstrez, şi cred cu putere şi tărie să rămîn în această mărturisire a mea. Iar ameninţările tale nu pot să mă schimbe de la această alegere».

X.

1. Legatul Bassus a zis :

— «Iată, ai un timp de două ore, de voieşti să te răzgîndeşti cu mintea ta, ca să poţi trăi cu noi în mărire».

2. Iar fericitul Dasius a zis :

— «Ce nevoie este de un răgaz de două ore ? Ţi-am arătat voinţa şi alegerea mea, spunînd : «Fă ceea ce voieşti, căci sînt creştin. Căci iată, dispreţuiesc şi pe împăraţi şi mărirea lor, şi o privesc cu scîrbă, ca, după despărţirea de această viaţă, să pot trăi viaţa de dincolo».

XI.

1. Atunci legatul Bassus, după ce l-a supus la multe chinuri, a dat hotărîrea să i se taie capul. Iar pe cînd acesta mergea spre slăvita lui mucenicie, un oarecare mergea înaintea lui cu nelegiuitul vas de tămîiere.

2. Şi fiindcă îl sileau să aducă jertfă spurcaţilor demoni, atunci, fericitul Dasius, luînd cu mîinile sale vasele de tămîiere a împrăştiat tămîia lor şi a răsturnat idolii cei nelegiuiţi şi necuraţi ai păgînilor, aruncîndu-i la pămînt, şi şi-a într-armat fruntea cu semnul sfintei cruci a lui Hristos, cu a cărui putere s-a luptat cu tărie împotriva tiranului.

XII.

1. S-a săvîrşit, deci, Sfîntul martir prin tăierea capului, la 20 ale lunii noiembrie, în ziua de vineri, la ora a patra, fiind ziua a 24-a a lunii (cereşti). A fost lovit cu sabia de ostaşul (călăul) Anicet Ioan [2], şi s-a săvîrşit în pace mucenicia lui.

2. A pătimit, deci, Sfîntul martir Dasius în oraşul Durostor, pe cînd împărăţeau Maximian (Galeriu) şi Dioclţian, fiind judecat de legatul Bassus, iar în cer împărăţind Domnul nostru Iisus Hristos, Căruia (se cuvine) slava, împreună cu Tatăl şi cu Duhul Sfînt, acum şi în vecii vecilor. Amin.

INDICE SCRIPTURISTIC *

Cîntarea Cîntărilor 2, 2 — II, 1, 248.

INDICE REAL ŞI ONOMASTIC

A

Actul martiric al Sfîntului Dasius, 242 ; 243 ; 244 ; 245 ; 247.

Adevăr, 244.

Afirmaţie, 245.

Aghiografii, 245.

2. Anicet Ioan, Tudor Popescu, *art. cit.*, p. 228, n. 6.

Dom. H. Leclercq în *Les Martyres, Recueil de pièces authentiques sur les martyres, depuis les origines du christianisme jusqu'au* XX-e *siècle*, t. II. Le troisième siècle. Dioclétien, Paris, 1903, p. 427, socoteşte acest cuvînt nume comun şi-l traduce «de nebiruitul ostaş, Ioan» — «L'invincibile soldat Jean».

* Cifra romană se referă la capitol, a doua cifră (arabă), la paragraf, iar ultima indică pagina.. Cifrele cu numerele între 241—247 se referă la paginile introducerii.

Alegere, 243; II, 1, 248; XI, 2 și X, 2, 250—251.
Altar, 242.
Amăgiri, III, 2, 249; IV, 1, 249.
Amenințări, IX, 2, 250.
Amin, XII, 2, 251.
Amintire, 242.
Amplificare, 246.
An, 241; I, 1, 248.
Analitis, zeiță cinstită în orașul Zela din Pont, Asia Mică, 242.
Ancona, oraș în Italia, 244, 244.
Anicet, Ioan, ostaș în armata romană din cetatea Durostorum, 243; XII, I, 251.
Arestare, 241.
Arme, 243.
Asemănare, I, 2, 248.
Asia Mică, 242.
Atlet, IX, 2, 250.
August, luna, 243.
Auner, Ch., arheolog, 245.
Autenticitate, 245.
Autor, 246; autor necunoscut, 246.
Avari, 244.
Axiopolis (Hinog, Cernavodă), cetate pe dreapta Dunării, în provincia romană Scythia Minor, 241; 243; 244; 247.

B

Babilon, cetate, 242.
Barnea Ion, arheolog, 243.
Bassus, legatus, comandant militar al legiunii Legio XI Claudia, 241; 243; 245; V, 3; 249; VI, 1, 249; VII, 1, 250; VIII, 1, 250; IX, 1; 250; X, 1, 251; XI, 1, 251; XII, 2, 251.
Bibliotheca hagiographica Graeca, 247.
Binele, VII, 1, 250.
Biserica Sfîntului Cyriacus din Ancona, 244.
Biserică, 242.
Botez, Taină, 242; III, 2, 249.
Bulgari, 245.
Bună voie, 243; V, 2, 249.

C

Calendele lui ianuarie, 242; III, 2, 249.
Camarazi de arme, 242; 243.
Cadru, 242.
Cap, 243; XI, 1, 255.
Capadocia, provincie romană, în Asia Mică, 242.
Capră, 242; III, 2, 249.
Cauză, 244.
Călău, XII. 1, 251.
Cer, XII, 2, 251.
Cernavodă, în epoca romană Axiopolis, oraș pe dreapta Dunării în Dobrogea, 241; 243; 244; 247.
Cetate, -ți, 241; 243; 244; 247.
Chin, -uri, 243; IV, 4, 249; XI, 1, 251.
Chipul și înfățișarea diavolului, 242; III, 2, 249.
Chipul cel bun, 242; III, 2, 249.
Chipul cel rău, 242; III, 2, 249.
Chipurile (statuile) împăraților (romani), 243; VII, 1, 250; VIII, 1, 250.
Chiril, martir la Axiopolis (Hinog, Cernavodă), 243.
Cindeus sau Quindeus, martir la Axiopolis (Hinog, Cernavodă), 243.
Cinste, 242.
Cinstire, IV, 2, 249; cinstirea demonilor, IV, 2, 3, 249.
Condamnare la moarte, 241.
Conflict, 243.
Constantinescu, Radu, cercetător, 245.
Constanța, județ, 241; 243.
Cortegiu de soldați, 241.
Credință creștină 243; IX, 2, 250; credința creștinilor, IV, 2, 249; -ța în Sfînta Treime, 245; VIII, 2, 250; Simbolul de credință, 245; tăria credinței în Hristos, 243.
Credința (păgînă), 242.
Creștin, -ni, 241; 242; 243; 245; III, 2, 249; IV, 2, 249; VI, 1, 250; VII, 1, 250; VIII. 2, 250; X, 2, 251.
Creștinism, 247.
Crin, II, 1, 248.
Cronos, zeul timpului la greci 241; 242; 243; 246; I, 1, 2, 3, 248; II, 1, 3, 248; V, 1, 249.
Crucea lui Hristos, XI, 2, 251.
Cultul zeului Cronos, 246.
Cultul Sfîntului Dasius, 244.
Cumont, Franz, isoric belgian, 245; 246.
Cunoaștere, 245.
Curaj, 243; IV, 3, 249.
Cyriacus, sfînt, cinstit în orașul Ancona din Italia, 244.

D

Dacia Pontică sau Scythia Minor (Dobrogea), 245.
Darul, VII, 1, 250.
Dar plăcut și ales al lui Cronos, I, 2, 248.
Dasius, soldat roman la Durostorum, martir, 241; 242; 243; 244; 245; 246; 247; II, 1, 248; IV, 1, 249; V, 1, 2, 249; VI, 1, 249—250; VII, 2, 250; VIII, 2, 250; IX, 1, 2, 250; X, 2, 251; XI, 2, 251; XII, 2, 251.
Dasius, *episcop* martir, 245.
Dasius sau Tasius, martir la Axiopolis (Hinog, Cernavodă, 241; 244; 247.
Data redactării textului martirului Sf. Dasius, 245; data martiriului, 247.
Decembrie, 241.
Delehaye, H., aghiograf belgian, 245.
Delir mitic, 245.

Demoni, IV, 2, 3, 249; XI, 2, 251.
Descoperiri arheologice, 245.
Desfriuri, 241; 242.
Despărțire, X, 2, 251.
Diavol 242; 243; III, 2, 249; IV, 1, 249; VIII, 2, 250; nerușinarea diavolului, IV, 1, 249.
Dioclețian, împărat roman, 241; 245; I, 1, 248; XII, 2, 251.
Distracții, 242.
Dobrogea, 245.
Document autentic, 246; document de mare valoare istorică, 246.
Duhul Sfînt, 243; VIII, 2, 250; XII, 2, 251.
Dumnezeu, 243; IX, 2, 250; unul, curatul și veșnicul Dumnezeu Tatăl, Fiul și Sfîntul Duh cel în trei nume și fețe, de o singură ființă, 243; VIII, 2, 250.
Dunăre, 241; 242; 245; 246; 247.
Durostorum (Silistra), cetate pe dreapta Dunării, 241; 243; 244; 246; Durostol și Durostor, 241; 247; XII, 2, 251.

E

Edict de persecuție, 241.
Editor, 245; 246.
Episcop, -i, 245; episcop martir, 245.
Eveniment, 245.
Excese, 241.
Execuție, 243.
Exemplu, 241.
Existența politică a Imperiului roman (376); 246.

F

Fapt, 242; 244; 246; I, 2, 248; fapte rele și rușinoase, III, 2, 249.
Favoare, 244.
Fărădelege, V, 3, 249.
Februarie, 241.
Fețe, 243; VIIII, 2, 250.
Ființă, 243; VIII, 2, 250.
Finele, 245.
Fire, 242; III, 2, 249.
Fiul (lui Dumnezeu), Iisus Hristos, 243; VIII, 2, 250.
Focul cel veșnic, IV, 3, 249.
Formă, 245.
Frunte, 241; I, 2, 248; XI, 2, 251.

G

Galeriu, C. Maximian, 241; 245; I, 1, 248; XII, 2, 251.
Geffcken, J., istoric german, 245.
Geto-dacii de la sudul și nordul Dunării, 242.
Ginere, 241.
Glas, 243; VIII, 2, 250.
Grefa tribunalului din Durostorum (Silistra), 246.
Grijă, IX, 1, 250.
Grupă, VI, 1, 249.

H

Haine, 241; haină împărătească, I, 2, 248.
Har, VII, 1, 250.
Haz, 241.
Hinog, localitate la sud de Cernavodă, pe dreapta Dunării, în Dobrogea, 241; 244; 247.
Hotărîre, -ri, 245; XI, 1, 251.
Hristos, Domnul Hristos, 243; IV, 1, 4, 249; V, 2, 249; atlet al lui Hristos IX, 2, 250; crucea lui Hristos, XI, 2, 251; jugul lui Hristos cel răstignit, IV, 1, 249.

I

Ianuarie, 241; 242.
Idol, -li, 243; I, 3, 248; V, 2, 249; XI, 2, 251.
Iisus Hristos, Domnul Iisus Hristos, IV, 4, 249; XII, 2, 251.
Ilaritate, 241.
Imperiul roman, 242; 246; Imperiul roman de răsărit, 245; 246; imperiul creștin, 246.
Indiciu, 244.
Informații, 245; 246; informațiile martirologiilor, 245.
Inscripția greacă de la Axiopolis (Hinog, Cernavodă), 243; 244; 247; inscripția de pe sarcofagul Sfîntului Dasius, 244.
Invazia bulgarilor, 245.
Insigne, 241.
Istorici, 245.
Italia, 244.
Ištar, zeiță cinstită în Babilon, 242.
Iubire de oameni, VII, 1, 250.
Izvor, 245.

Î

Împărat, -ți, 241; 243; 245; 246; IV, 3, 249; VII, 1, 250; VIII, 1, 250; IX, 2, 250; X, 2, 251; împărat ceresc, VII, 1, 250; împărat pămîntesc, VII, 1, 250.
Împlinire, I, 3, 248.
Început, 241; 243.
Încredere, 245.
Închisoare, 243; V, 3, 249.
Îndoială, -i, 243; 245.
Îndrăzneală, 243; VI, 1, 250.
Înfățișare, 242; I, 3, 248; III, 2, 249.
Inșelăciune, IV, 1, 249.
Întinăciune, V, 2, 249.

J

Jertfă, 243; ,, 3, 248; V, 2, 249; XI, 2, 251.

Jocuri nerușinate și necurate (ale lui Cronos), I, 3, 248; IV, 3, 249.
Jugul lui Hristos cel răstignit, IV, 1, 249.

L

Leafă, VII, 1, 250.
Legat (legatus), termen militar roman; comandant al unei legiuni 241; 243; 245; V, 3, 249; VI, 1, 249; VII, 1, 250; VIII, 1, 250; IX, 1, 250; X, 1, 250; XI, 1; 251; XII, 2, 251.
Legi, IX, 1, 250.
Legio XI Claudia, 241; 243.
Legiunile soldaților, I, 1, 248.
Licențe, cu sensul de plăceri, 242.
Limba greacă, 243.
Limba latină, 245.
Loc de execuție, 243; locul pătimirii, 244.
Localități, 244.
Lumea, III, 1, 248; IV, 1, 249.

M

Martir, -ri, 243; 244; 245; VI, 1, 249; XII, 1, 2, 251.
Martiriu, 244—247.
Martiriul Sfîntului Dasius, 241; 243; 245; 246; 248.
Martirologii, 244; 245.
Martirologiul Ieronimian, 243; 244.
Măreție, I, 2, 248;
Mărire, X, 1, 2, 251.
Mărturisire, 243; IX, 2, 250.
Măsuri, 246.
Mintea, IV, 2, 249; X, 1, 251.
Mîini, XI, 2, 251.
Moarte, 241; IV, 4, 249; moarte de martir, 244.
Moaștele Sfîntului Dasius, 244.
Moesia Inferior, provincie romană în sudul Dunării, 241; 245.
Moment, 246.
Motiv, 241.
Mucenicie, XI, 1, 251; XII, 1, 251.
Mulțime, 241; mulțime de soldați, I, 2, 248.
Munci, cu sens de chinuri, IV, 4, 249.

N

Năvălirea avarilor, 244.
Neamuri barbare, VIII, 1, 250.
Nebunia diavolului, 243; VIII, 2, 250.
Nefericire, 246; III, 1, 248.
Nelegiuire, I, 2, 248; II, 1, 248.
Nerușinarea diavolului, IV, 1, 249.
Nevoie, X, 2, 251.
Niceea, cetate în provincia romană Bitinia, unde s-a ținut Sinodul I ecumenic în 325, 245.
Noiembrie 241; 242; 243; 247; 248; XII, 1, 251.
Nume, 243; IV, 4, 249; VI, 1; 250; VIII, 2, 250.

O

Obicei, 241; 243; I, 1, 248; III, 1, 2, 248—349; IV, 2, 249.
Octombrie, 243.
Om, oameni, 242; III, 2, 249; VII, 1, 250; IX, 1, 250.
Opinie, 243.
Oraș, 242, XII, 2, 251.
Oră, -e, X, 1, 2, 251; XII, 1, 251.
Origine ilirică, 243; origine iraniană, 242; origine orientală 242.
Ostaș, 241; 243; VI, 1, 250; XII, 2, 251

P

Pacea, VII, 1, 250; XII, 1, 251.
Passio Dasii (= Pătimirea sau Martiriul lui Dasius), 245.
Păgîni, III, 2, 249; XI, 2, 251.
Păgînismul roman, 246.
Pămînt, XI, 2, 251; pămîntul Scythiei Minor, 245.
Părere, 245.
Părinți, VI, 1, 250.
Părinții episcopi de la Sinodul I ecumenic de la Niceea, 245.
Pătimire, 244.
Pedeapsă, pedeapsa cu moartea, 241.
Peninsula Balcanică, 242.
Permisiune, 241.
Persecuție 241; persecuția creștinilor, 245.
Perși, 242.
Petreceri, 241.
Picioare, IV, 1, 249.
Piei de capră, 242; III, 2, 249.
Pieire veșnică, IV, 2, 249.
Pîngăritori ai celor sfinte, I, 1, 248.
Plăceri, 242; plăceri diavolești, I, 2, 248.
Pofte nelegiuite și rușinoase, I, 2, 248.
Pompă, 242; III, 2, 249.
Pont, provincie romană în Asia Mică, 242.
Popor, I, 2, 248.
Popularitate, 242.
Populație, 242; populație geto-daco-romană, 247; populații trace din Asia Mică și Peninsula Balcanică, 242.
Poruncă, -ci, IV, 3, 249; IX, 1, 250.
Practici păgîne, 246; practicile sărbătorii Saturnaliilor, 247.
Precizie, 244; precizare, 246.
Pretoriu, V, 3, 249.
Probabilitate, 246.
Prelucrare, 246.
Proces-verbal, 246.
Probleme, 243.
Provincie romană, 241; provinciile Asiei Mici, 242.
Putere, IX, 2, 250; XI, 2, 251.

Q

Quindeus sau Cindeus, martir la Axiopolis (Hinog, Cernavodă), 243.

R

Răgaz, X, 2, 251.
Răspîndirea creştinismului la populaţia geto-daco-romană de la sudul şi nordul Dunării, 247.
Răstimp, 242.
Redactare, 245.
Rege, 241; rege al Saturnaliilor, 242; 243; «regele creştin al Saturnaliilor», 245.
Reşedinţă, 241.
Rînduială, sărbătorii (Saturnaliilor), II, 1, 248.
Rîvnă sfîntă, IV, 2, 249.
Rol, 242.
Roman, ca gen literar, 245.
Romani, 241.

S

Sabie, săbii, 242; I, 3, 248; IV, 3, 249; XII, 1, 251.
Sacee, sărbătoare la perşi, (ἡ ἑορτὴ τῶν Σακαίων), 242.
Sacrificarea lui Dasius, 245.
Sacrificii umane, 242.
Sarcofagul (sfîntului Dasius), 244.
Saturn, zeul timpului la romani, 241; 242; 246.
Saturnalii, sărbătoare la romani, 241; 242; 241; 242; 245; 246; 247.
Sărbătoare, 241; 242; II, 1, 248; sărbătoarea Sfîntului Dasius, 243.
Sărbătoarea lui Cronos, I, 1, 3, 248; II, 1, 248; V, 1, 249.
Scaun de Judecată, VI, 1, 249.
Scîrbă, X, 2, 251.
Sclavi, 242.
Scythia Minor, sau Dacia Pontică (Dobrogea), provincie a Imperiului roman, 245.
Secol, -e, 241; 242; 243; 244; 245; 246; 247.
Semnul sfintei Cruci a lui Hristos, XI, 2, 251.
Sentinţă, 243.
Sfinţi, IV, 4, 249.
Sfîrşit, 246.
Sici, populaţie de origine iraniană, 242.
Silistra, în epoca romană Durostorum, oraş pe dreapta Dunării, 241; 243; 244; 237.
Simbolul de credinţă, 245.
Sinaxarul Constantinopolitan, 247.
Sinodul I ecumenic de la Niceea, din 325, 245.
Slavă, XII, 2, 251.
Slujitorii fărădelegii, V, 3, 249.
Soldat, -ţi, 241; V, 2, 249; soldaţii romani, 242; 246; 247; I, 1, 2, 248; grupa soldaţilor, VI, 1, 249.
Sorţi, 241; 242; I, 2, 248.
Spini, II, 1, 248.
Stare, VI, 1, 250.
Statuile idolilor, 243.
Stăpîni, 242; VII, 1, 250.
Stil, 246.
Stîngăcii de stil şi de vocabular, 246.

T

Taina Botezului, 242; III, 2, 249.
Tasius sau Dasius, martir la Axiopolis (Hinog, Cernavodă), 243.
Tatăl (Dumnezeu), 243; VIII, 2, 250; XII, 2, 251.
Tăierea capului, 243; XII, 1, 251.
Tămîie, XI, 2, 251.
Tămîiere, 243; XI, 1, 2, 251.
Tărîie, 243; IX, 2, 250; XI, 2, 251.
Teamă, IX, 1, 250.
Temei, 245; temei istoric, 245.
Temniţă, V, 3, 249.
Temple păgîne, 246.
Teodosie cel Mare, împărat roman, 246.
Text, 243; text grec, 245; 246; 237; text latin, 245; 246; text original latin, 246.
Timp, 241; 242; 244; 245; X, 1, 251, timpuri, I, 1, 248.
Tiran, XI, 2, 251.
Tradiţie necurată, 245; III, 1, 248; tradiţie deşartă, IV, 1, 249.
Traducere a textului latin, 246.
Trecere, 242; trecere din viaţă, IV, 3, 249.
Traian, împărat roman, 241.
Treime Sfîntă, 243; 245; VIII, 2, 250.
Tribunalul din Durostorum, (Silistra), 246.

V

Valoare istorică, 246.
Vas, -e de tămîie, 243; XI, 1, 2, 251.
Vecii vecilor, XII, 2, 251.
Vedere, 245.
Versiunea textului grec, 246.
Viaţă, IV, 3, 249; X, 2, 251; viaţa de dincolo, X, 2, 251; viaţa trecătoare, IV, 3, 249; viaţa cea veşnică, IV, 4, 249.
Vineri, 243; XII, 1, 251.
Vîrsta de aur, 242.
Vocabular, 246.
Voie, I, 2, 248; VI, 1, 250.
Voinţă, X, 2, 251.

Z

Zeiller, J., istoric francez, 245.
Zela, oraş din provincia romană Pont, în Asia Mică, 242.
Zeu, zei, 241; 242; 246; zeiţă, 242.
Zi, zile, 241; 242; 243; 246; I, 2, 3, 248; II, 1, 248; III, 1, 2, 248—249; IV, 2, 3, 249; V, 1, 3, 249; VII, 1, 250; XII, 1, 251.

15

MARTIRIUL SFÎNTULUI ALEXANDRU ROMANUL

(13 mai 297—305)

INTRODUCERE *

«Martiriul» sau pătimirea Sfîntului Alexandru Romanul, a cărui traducere o publicăm aici se cuprinde în codicele grecesc Parisinus 1534 f. 278—295, redactat în secolul XII şi tipărit de D. Dimitrov în «Izvestija na Bălgarskija Arhelogiceski Institut» tom VIII, Sofia, 1935, pag. 116—161. Martirizarea Sfîntului a fost cunoscută de timpuriu şi în limba latină, dar textul ei a fost tradus după alt original grecesc, aflat în mănăstirea Grottaferrata lîngă Roma, care încă în 1551 a fost tipărit la Veneţia de A. Lipomanus, iar după aceea de mai multe ori, între care şi în «Acta Sanctorum», *edition novissima, Bruxelles 1866, pag. 192—194* (la data de 13 mai). *În toate aceste redacţii latineşti, se descrie numai partea primă a «Martiriului». Probabil au fost iniţial mai multe redacţii. Nu avem cunoştinţă ca monahii bollandişti să fi publicat această versiune mai lungă, aşa cum o avem în Parisinus 1534, deşi despre ea H. Delehaye, declara în 1912,* (Saints de Trace et de Mésie, *în «Analecta Bollandiana» tom XXXI (1912), p. 245), că «poate o va publica».*

După cum afirmau toţi cercetătorii (Delehaye op. cit., p. 160), cinstea acordată martirilor era strîns legată de locul unde se aflau mormîntul respectiv al moaştelor lor. Însă, în ţinuturile dunărene, sute de ani a trăit vie nu numai tradiţia Sfîntului Sava Gotul (a cărui «pătimire» tot Delehaye o publica în acelaşi periodic, p. 216—222), ci şi a altor martiri, care şi-au avut încă din sec. IV—VI locaşuri de cult închinate în cinstea lor, fie în Constantinopol, fie în alte oraşe sud-dunărene. Aşa a fost cazul cu Sf. Mochie, preot din Amfipoli (Tracia), martirizat în Bizanţ în anul 295, unde îşi va avea biserică despre care vorbesc atît actele «sinodului de la Stejar» (403), cît şi «Alexiada» Anei Comnena de după anul 1100.

---

* Introducere de Pr. prof. Teodor Bodogae.

La fel Sf. Acachie, fost sutaș roman, își avea încă în sec. IV—V mai multe locașuri de pomenire în Bizanț și în împrejurimi. Nu e locul aici să amintim de mulți alți creștini martirizați în sudul Dunării, unde persecuția lui Diocleţian a bîntuit atunci mai tare decît în ori care altă parte a Imperiului Roman. Cele 40 de mucenițe, în frunte cu Glicheria, martirizată în Bereea (azi Stara Zagora, Bulgaria) sînt întîlnite și în tradițiile goților. Poate vom reveni mai pe larg asupra acestei probleme în alt loc.

Cît de popular a fost cultul Sf. Alexandru Romanul în ținuturile suddunărene, se poate vedea din faptul că un mucenic cu același nume e pomenit ca martir în Dobrogea, la Noviodunum și Tomis, unde era sărbătorit la 1 octombrie, cum mărturisesc vechile martirologii romane și ieronimiane. În sinaxarul Bisericii din Constantinopol, Mineiele-i puneau data la 25 februarie, ba și la 14 (15) mai. Unii cercetători (Netzhammer) socoteau că e vorba de una și aceeași persoană și că ar fi un sfînt local. A se vedea Pr. Prof. I. Rămureanu : Sfinți și martiri la Tomis, *în «B.O.R.», 1974, p. 99, n. 18, și Pr. Prof. E. Braniște :* Martiri și sfinți pe teritoriul Dobrogei de azi, *în «De la Dunăre la Mare», București, 1979, p. 37 și 46—47.*

După cum reiese din textul «Martiriului» alăturat, interesează mai puțin originea mucenicului și amănuntele chinuirii sale, în schimb, de mare importanță sînt prezența numeroșilor creștini care-l întîmpină prin toate orașele și satele de-a lungul văilor Mariței și a afluenților ei, de la Sardica (Sofia de azi) pînă la Bizanț, unde avea să fie martirizat acest viteaz soldat, dar tot așa de importante sînt datele topografice ale itinerariului, care pot interesa nu numai pe arheologi (care le-au identificat pe baza vestitelor «Tabula Peutingeriana», «Itinerarium Burdigalense», «Itinerarium Antonini Augusti», etc.), ci și pe istoricii Bisericii Creștine din această «Romanitate Orientală», de care vorbea adeseori N. Iorga.

Se știe că textul Minologhionului bizantin (Migne, P.G., 117, 453 - 454) ca și prelucrarea Sf. Simeon Metafrastul (așa cum o avem păstrată în Mineiul pe februarie, ediția București 1893, pag. 249), sînt mult mai prescurtate decît textul alăturat, care, chiar dacă ni se prezintă într-o copie din sec. XII, presupune totuși o vechime mult mai mare, după cum ne spune istoricul localității Drizipara.

Drizipara (sau Druzipara) era o stație «mansio», unde se aflau hanuri pentru alimentarea călătorilor, precum și cai de poștă pentru

schimb, pe cînd «mutationes» aveau numai cai pentru schimb (situată pe cunoscuta «Via Egnatia» între actualele localităţi Bergouli (vechiul Arcadiopolis) şi Ciorlu (vechiul Tzurulon) din Tracia. Drizipara a devenit centru important îndeosebi în urma pătimirii pe hotarele lui a Sfîntului Alexandru între anii 297—305. Biserica în care au fost aşezate moaştele lui ajunsese celebră în urma multelor pelerinaje care se făceau aici. Încă din prima jumătate a sec. VI, scaunul ierarhic de aici avea rang de mitropolie autocefală, ocupînd locul al 31-lea între scaunele supuse Patriarhiei de Constantinopol. În anul 591, Drizipara a fost jefuită de avari care au luat-o cu asalt. «Cronografia» lui Teofan afirmă (Migne P. G. 108, 576) că creştinii de aici, deşi reduşi la număr, au opus o mare rezistenţă, luptînd ca nişte eroi, pînă ce, fiind copleşiţi de mulţimea duşmanilor, s-au refugiat spre localitatea vecină Peirinthos (Heracleea Traciei). Din secolul IX, numele Drizipara dispare, fiind înlocuit cu Mesini (Mesyni). Tot ca mitropolie autocefală este enumerată şi în secolele VII—IX (Gelzer : Ungedrückte, *p. 356 ; G. Ralli-M. Potti :* Sintagma *V, 457). Iar din secolul X ea urcă chiar pe locul 20 din cele 49 arhiepiscopii supuse Constantinopolului, în secolul XIII pe locul 14, în secolul XIV pe locul 12. Dintre titularii scaunului de Drizipara notăm ca cel mai cunoscut pe Teodosie, prezent la Sinodul V ecumenic (Mansi IX, 175 B ; 192 D, 391 C) şi Chiriac, de la Sinodul VII ecumenic (Mansi XII, 1098 A ; XIII 385 B). În afară de ştirile oferite de H. Delehaye şi D. Dimitrov, a se vedea Emm. Konstantinidis : Drizipara, în «Enciclopedia teologică greacă», vol. V (Atena 1964), p. 234—235. R. Oberhummer : «Drizipara» în Pauly-Wissowa,* Realencyclopädie... *vol. X, 1741—1742.* Sinaxarul Bisericii de Constantinopol *menţionează ziua martiriului Sfîntului Alexandru Romanul de Drizipara, în Tracia, şi pomenirea lui la 13 mai* [1]. *Sărbătoarea lui este amintită şi la 25 februarie* [2].

Bibliotheca hagiographica Graeca *menţionează, de asemenea, data pătimirii şi pomenirii Sfîntului Alexandru Romanul la 10, 13 şi 14 mai ; la 25 februarie este amintită de asemenea sărbătorirea lui* [3].

1. *Synaxarium Ecclesiae Constantinopolitanae*, opera et studio, H. Delehaye în *Propylaeum ad Acta Sanctorum Novembris*, Bruxelles, 1902, col. 680—682.
2. Ibidem.
3. Ed. Fr. Halkin, t. I, 3-éd., Bruxellis, 1957, p. 14.

Pentru genul panegiric și uneori contaminat cu elemente comune descrierilor altor «pasiones» sud-dunărene, a se vedea H. Delehaye, Les passions des martyrs et les genres littéraires, *Bruxelles, 1921, passim; D. Dimitrov, op. cit., p. 120 ș.u. Atît martiriul sfîntului Alexandru, cît și amintirea vie a altor mucenici creștini sud-dunăreni constituie o dovadă strălucită a intensului proces de încreștinare a romanității orientale de la sfîrșitul secolului al III-lea. Are dreptate D. Dimitrov (op. cit., p. 121) că indicarea clară a distanțelor dintre stațiunile străbătute de sfîntul Alexandru precum și alte amănunte topografice confirmă veracitatea celor afirmate de acest «itinerarium», care nu prezintă «ficțiuni aghiografice», ci realități istorice, verificate după cum am văzut veacuri de-a rîndul. Redactarea «martiriului» în formă mai dezvoltată pare a aparține primului mileniu (sec. VI—VII), manuscrisul parizian actual fiind doar o copie din secolul XII. Altfel nu putem explica tradiția vie și îndelungată jucată de acest centru bisericesc atît de strîns legat de amintirea martiriului.*

PĂTIMIREA SFÎNTULUI MĂRITULUI MARE MUCENIC AL LUI HRISTOS ALEXANDRU *

1. Pe vremea nelegiuitului împărat Maximian [1] bîntuia cruntă prigoană împotriva creştinilor din întreaga împărăţie romană. O căpetenie oarecare [2], plecată lucrurilor diavoleşti, a ridicat din porunca împăratului Maximian un templu în cinstea lui Zeus, cale de vreo 200 metri de Roma. Împăratul Maximian însuşi poruncise ca toţi creştinii, cîţi vor fi găsiţi (printre soldaţi), să fie siliţi să aducă jertfă zeilor, rînduind în acest scop ca toţi să fie de faţă la sfinţirea templului. În acest scop, a rînduit să fie trimişi crainici prin toate cetăţile să dea de veste şi să spună : «Ascultaţi bărbaţi ai oraşului, prieteni ai zeilor ! Mîine va trebui să vă aflaţi cu toţii, împreună cu împăratul, la templul lui Zeus !» Ascultînd deci toţi de chemarea crainicilor şi de sunetul trîmbiţei, se pregăteau fiecare să se înfăţişeze împreună cu împăratul la templul lui Zeus. Pînă şi dintre negustori mulţi şi-au luat cu ei mesele şi s-au înfăţişat acolo, atît ca să-şi vîndă din marfă [3], cît şi ca să se închine lui Zeus. Între ei era şi un bărbat bogat foarte, cu numele Tiberian, avînd sub el mulţi soldaţi, pe care i-a repartizat comitele Felix [4]. Convocînd,

---

* Traducere de Pr. prof. Teodor Bodogae.

1. Asociat la 19 septembrie 286 de către Diocleţian la conducerea imperiului, Maximian (Marcu Aurelius Valerius Maximianus) şi-a luat în domnie supranumele de «Herculius» (herculeanul) drept simbol al participării lui la opera de redresare «păgînă» a «dominatului» din ultima epocă din viaţa Imperiului Roman. Probabil pentru a face pe plac cezarului Galeriu (ginerele prot-augustului împărat Diocleţian), care a procedat în anii 297—298 la o «curăţire» a armatei de «elementele dubioase» sau creştine, Maximian va fi luat hotărîrea de a trimite pe Alexandru să fie judecat şi executat în Orient. Se ştie că aici în Orient erau cei mai mulţi creştini în toate straturile sociale. Aşa se şi explică de ce nicicînd n-au murit atîţia martiri sud-dunăreni ca în această persecuţie. J. Zeiller : *Les origines chrétiennes dans les provinces danubiennes de l'Empire roumain*, Paris, 1918, p. 53—120.

2. Ἑκατοντάρχης — centurio — sutaş, deci cam echivalent cu un căpitan. Dar, în plin regim clientelar şi de început de feudalism, serviciile de conducere se acordau celor înstăriţi. Şi Tiberian era «bogat foarte» /πλούσιος σφόδρα/.

3. În traducerea latină se precizează altfel : «lăsîndu-şi treburile lor, mulţi s-au dus şi au adus jertfe lui Jupiter».

4. «Les amis personels de l'Empereur continuent a être appelés amici, «comites». Ce titre même est donné honorifiquement, comme récompense, à la fin d'une carrière... Les fonctions militaires, particulièrement délicates, sont confiées aux amis, aux «co-

dar, la sine pe toţi soldaţii, Tiberian le-a spus : «Ascultaţi fraţilor ! Ştiţi că împăratul a poruncit ca mîine fiecare din noi să ne înfăţişăm la templu deodată cu Înălţimea Sa. Să fiţi, dar, pregătiţi şi voi să mergem cu toţii împreună la templu». După ce le-a spus acestea, Tiberian le-a dat să înţeleagă că împăratul a şi plecat spre templu, de aceea s-au unit în grabă cu toţii, în frunte cu comitele, ca să ajungă înaintea împăratului la templu.

2. Dar unul din ostaşi cu numele Alexandru, creştin încă din copilărie şi temător de Dumnezeu, a luat cuvîntul şi a grăit către comite : «Dacă ai fi spus să ne ducem să ne închinăm Dumnezeului Celui ceresc, bine ai fi grăit, dar cei pe care voi îi numiţi zei, aceia sînt demoni, iar nu zei». La aceasta, Tiberian i-a răspuns şi a zis : «Eu am vorbit de un singur Dumnezeu [5] şi acesta este zeul Jupiter. Cît despre alţi zei, care sînt mai mulţi, pe aceia nici împăratul nu-i cinsteşte şi nici noi». La aceste cuvinte, Alexandru a răspuns şi a zis : «Zeus, căruia voi îi spuneţi dumnezeu ca şi ceilalţi (mai mulţi), nu numai că sînt demoni, dar în realitate sînt şi mincinoşi, căci înşală pe cei ce li se închină, ducîndu-i la pierzanie, după cum mărturisiţi voi înşivă, atunci cînd spuneţi că Jupiter al vostru a îndrăgit o femeie, pe care aflînd-o lîngă mare a păcătuit cu ea [6]. Dar cine a mai auzit vreodată ca un zeu să săvîrşească astfel de fapte necurate ? După cum am spus, aceşti zei ai voştri nu numai că sînt zei mincinoşi, ci sînt chiar demoni (răufăcători). Dumnezeul nostru (al creştinilor) este însă nevăzut. El este Cel ce a făcut cerul şi pămîntul şi nu are lipsă de astfel de jertfe de care aduceţi voi demonilor celor necuraţi, căci Dumnezeu cere o jertfă curată şi nesîngeroasă». Auzind acestea Tiberian a răspuns şi a zis : «Nu fi nebun, Alexandre, şi nu huli zeităţile noastre binefăcătoare, care ne-au zidit toate, ca nu cumva, auzind împăratul, să se revolte şi împotriva mea, pentru că m-aş arăta prea îngăduitor cu tine».

3. Pe cînd vorbeau acestea pe drum, Tiberian a grăbit pasul să se înfăţişeze la templu măcar deodată cu împăratul, căci se făcuse de acum tocmai ora cînd împăratul trebuia să aducă jertfă zeilor. Aducîndu-şi, dar, aminte de spusele lui Alexandru, Tiberian s-a apropiat de împăratul Maximian şi i-a vorbit aşa : «pe soldaţii încredinţaţi sub comanda

---

mites»... Ce qui est grave pour l'avenir, c'est que la «comitiva» tend à substituer un service de l'Etat au service personel (F. Lot. : *La fin du monde antique et le début du moyen âge*, Paris, 1927, p. 104—106).

5. În plină epocă sincretistă, epoca «dominatului» lui Diocleţian, era firesc să se accentueze «zeul suprem unic» /ἑνὶ Θεῷ/ W. Ensslin : *Diocletianus*, în «Reallexikon für Antike und Christentum», Bd. III (Stuttgart, 1956), p. 1036—1052.

6. E vorba de una din multele «aventuri» ale lui Zeus cu nimfa Io, pe care a ademenit-o la păcat, metamorfozînd-o mai tîrziu în junică. Décharme : *Mythologie*, ed. VII, Paris, 1927, p. 70.

mea i-am aflat pe toţi ascultători de porunca[7] ce le-am dat; în schimb unul dintre ei nu numai că mi s-a împotrivit, ci a şi batjocorit pe zei, spunînd că zeii pe care-i cinsteşte împăratul şi voi sînt draci necuraţi, parcă el n-ar şti că toţi cei ce se împotrivesc puterii noastre de mîna mea vor pieri». Auzind aceste lucruri, Maximian s-a supărat foarte şi a zis către Tiberian: «Unde este cel despre care spui acestea? Adu-l încoace, ca să aud şi eu ce spune». Tiberian i-a răspuns: «Atît de mult dispreţuieşte porunca Ta şi a mea, împărate, încît nici n-am îndrăznit să-l înfăţişez aici». Atunci Împăratul a poruncit ca trei ostaşi să-l pună în cătuşe şi să-l aducă în faţa cortului său.

4. În vremea aceasta fericitul Alexandru se odihnea pe pat în tabără, căci era doar ceasul al şaselea (amiaza). Între timp, i se înfăţişase în vis un înger al Domnului şi-i spuse: «Alexandre, îndrăzneşte, căci multe ai să pătimeşti pentru numele lui Hristos Cel răstignit întrucît ţi s-au pregătit multe munci şi iată că vin asupra ta ostaşii împăratului, dar să nu te temi nici să nu se îngrijoreze inima ta, căci voi rîndui să fii ajutat în toate muncile cîte ţi-or veni de la împărat. Ridică-te, dar, şi te roagă Domnului tău, căci eu sînt cu tine pînă îţi vei sfîrşi călătoria!». Auzind acestea de la înger, fericitul Alexandru s-a sculat şi a început să cînte: «Cel ce locuieşte în ajutorul Celui prea înalt, sub acoperămîntul Dumnezeului cerului se va sălăşlui. Va zice Domnului: «sprijinitorul meu eşti şi scăparea mea în ziua întristării mele şi celelalte» (Ps. 90, 1—2).

5. Sfîrşindu-şi cîntarea, rugîndu-se, Alexandru a ieşit afară din casă şi a întîmpinat pe soldaţi, care fuseseră pînă atunci tovarăşi de-ai lui. Iar acum, cînd l-au văzut, de frică au căzut jos, căci faţa lui strălucea ca un fulger. Atunci le-a zis fericitul Alexandru: «Ridicaţi-vă, fraţilor. De ce vă temeţi?». Iar soldaţii i-au răspuns zicînd: «Am văzut o putere înconjurîndu-te şi de frică am căzut jos». La aceasta fericitul Alexandru le-a răspuns zicînd: «Ascultaţi, fraţilor! Dumnezeul Cel ceresc a cercetat pe robul său. Faceţi ce vi s-a poruncit de către cei ce v-au trimis şi, punîndu-mi cătuşele, duceţi-mă». Atunci soldaţii au răspuns şi i-au zis: «Ne sfătuiserăm să nu-ţi spunem nimic. Dar tu de unde ştii toate acestea?». Răspuns-a fericitul Alexandru şi le-a zis: «N-am vreme să vă spun acum prea multe, pentru că mă grăbesc pentru lupta ce mă aşteaptă şi pe care mi-a gătit-o Domnul Cel ceresc. Veţi vedea că o să fiu dus de la Roma la Bizanţ».

---

7. Πρόσταγμα, edict sau ordin împărătesc. Neexecutarea lui putea fi socotită drept trădare sau revoltă şi se pedepsea cu moartea. În acest înţeles au văzut lucrurile atît Deciu (în a. 251), cît şi mai tîrziu, însuşi Maximian în a. 311, cînd a hotărît «retractarea ordonanţelor de persecuţie, Eusebiu, *Istoria*, VI, XLI, 1; VIII, XVIII, 2 etc.

6. Zicînd acestea, fericitul Alexandru plecîndu-şi genunchii a început să se roage din nou şi să zică aşa: «Doamne, Iisuse Hristoase, Dumnezeul părinţilor noştri, binecuvîntat să fii în veci. Şi acum, Stăpîne nu mă despărţi de ceata drepţilor Tăi şi nu mă îndepărta pe mine cel ce vreau să vin la Tine, pentru că am cunoscut numele cel sfînt şi înfricoşat, căci mi te-ai făcut ajutor şi sprijinitor. Trimite-mi, dar, Doamne, pe îngerul Tău ca să-mi fie ajutor şi limba lui să-mi dea grai în faţa împăratului Maximian». După ce şi-a terminat ruga, ostaşii au pus mîna pe el, l-au pus în lanţuri şi l-au dus înaintea împăratului. Mama lui, Pimenia, nu ştia ce s-a întîmplat, în vreme ce soldaţii se grăbiseră să-l înfăţişeze în faţa cortului împăratului. Mulţimile, cînd l-au văzut, au fost cuprinse de mirare adîncă, pentru că tînărul avea o înfăţişare plină de bărbăţie la cei aproape 18 ani ai lui, cu o ţinută foarte frumoasă, faţa lui părînd ca de înger. Văzîndu-l atît de voios la faţă defăimătorii s-au înfuriat şi au zis: «Pe acesta ar fi trebuit să-l fi pîrît şi mai devreme împăratului». Auzind acestea, fericitul s-a încălzit în inima sa, faţa i s-a înroşit ca focul şi a grăit către clevetitori: «Păstraţi-vă pîrile pentru momentul cînd voi fi în faţa împăratului!». Auzind Maximian despre sosirea lui Alexandru, a trimis să-l cheme pe Tiberian la el şi după ce acesta a venit, împăratul i-a zis: «Iată că a venit omul pe care am trimis să-l aducă ostaşii».

7. Zicînd acestea, împăratul a poruncit să-i fie adus tînărul la scaunul de judecată [8]. L-a întrebat drept aceea împăratul şi a zis: «E drept că ai călcat în picioare poruncile statului nostru Alexandre, împotrivindu-te prosteşte să te înfăţişezi împreună cu comandantul tău (comitele) şi cu ceilalţi tovarăşi să te închini împreună cu mine marelui zeu Jupiter?». La aceasta, fericitul Alexandru a răspuns zicînd: «Eu mă închin Dumnezeului Celui din cer şi Fiului Său (Iisus) Hristos şi Duhului Celui Sfînt, pentru că în afară de El eu nici nu cunosc alt Dumnezeu şi mărturisesc că nici nu există altul afară de El, căci să ştii că în afară de Dumnezeul Cel ceresc nu există altul, aşa că să nu mă mai întrebi nici o vorbă despre alt Dumnezeu. Cît despre Măria ta, împărate, mărturisesc că nu mă tem de ameninţările şi de chinurile la care vrei să mă supui». Atunci mîniindu-se Maximian a grăit: «Cum vorbeşti tu? Ce-i în stare să facă Dumnezeul tău?» Răspunsu-i-a Alexandru şi i-a spus: «Dumnezeul meu este nevăzut şi toate le poate, nerămînîndu-i nimic cu neputinţă». Răspuns-a Maximian şi i-a zis: «Dar mai poate fi socotit Dumnezeu, cineva care a

8. Expresia τὸ βῆμα folosită de mai multe ori în decursul acestei călătorii trebuie înţeleasă ca «scaun de judecată», tribună sau boxă în care acuzatul e supus cercetării judiciare. Altfel, τὸ βῆμα era şi altarul Bisericii, iar altădată tribuna oratorului. Aici, însă [illegible] sau anchet[illegible] ea se făcea în faţa cortului împăratului sau a locţiitorului lui, a[illegible] cum se cunoaşte din Matei 27, 19; Ioan 19, 13 etc. În sens comun, βῆμα înseamnă «pas».

fost răstignit de oameni şi apoi a murit ?». La aceasta Alexandru a răspuns şi a zis : «Păzeşte-ţi gura, Satano, căci nu eşti vrednic să pomeneşti numele Celui răstignit. Nesocotitule, ai auzit că a fost răstignit şi că a murit, dar cum de n-ai auzit şi faptul acela că după ce s-a sculat din morţi El a mai ridicat din morminte pe mulţi morţi şi le-a dat viaţă !».

8. A răspuns Maximian şi a zis : «Mi-e milă de tinereţea ta, căci văd că eşti tînăr şi de vîrstă fragedă». Fericitul Alexandru a răspuns şi a zis : «De tine să-ţi fie milă, nebunule, şi să te trezeşti din cursa diavolului». Maximian i-a grăit : «O ! tu de trei ori nenorocitule, vino şi jertfeşte ca să nu-ţi sfîrşeşti rău zilele vieţii». Răspuns-a Alexandru şi a zis : «Pe tine să te numeşti de trei ori nenorocit, pentru că cinsteşti demonii cei necuraţi, în timp ce eu nu mă tem de ameninţările tale nici de chinurile pe care le vei rîndui împotrivă-mi căci mă va scăpa ajutorul lui Dumnezeu». Maximian i-a răspuns : «Ţi-am mai spus, ai milă de tine şi vino să jertfeşti zeilor, căci dacă vei face acest lucru vei fi unul din fruntaşii gărzii din palatul meu» [9]. Răspuns-a drept aceea Alexandru şi a zis : «Cărui Dumnezeu ceri să-i aduc jertfă ?» Maximian i-a răspuns : «Marelui zeu Jupiter» [10]. Atunci fericitul Alexandru ridicîndu-şi mîinile spre cer s-a rugat zicînd : «Doamne, Iisuse Hristoase, nu mă părăsi pe mine nevrednicul, ci vino în ajutorul păcătosului robului Tău». Şi sfîrşindu-şi rugăciunea, şi-a ridicat privirea spre cer, a văzut cerurile deschise şi pe Fiul lui Dumnezeu şezînd de-a dreapta Tatălui, şi a răspuns lui Maximian, zicînd : «Cărui Dumnezeu zici să mă închin ?». Răspuns-a Maximian : «Ţi-am spus doar, marelui zeu roman Jupiter». Răspuns-a sfîntul Alexandru şi a zis : «Nu ţi-am spus oare că Jupiter sau Zeus e doar un demon, deci un zeu mincinos ? După cum ţi-am spus şi adineaori, el s-a legat de o femeie oarecare şi din patimă pentru ea a schimbat făptura ei în junincă, iar a lui în taur, înşelînd-o astfel prin magie ?». Cînd a auzit acestea, Maximian a rîs cu hohot şi a zis către el : «Vezi cît de puternici sînt zeii noştri, încît pot apărea în diferite înfăţişări înaintea oamenilor». Sfîntul Alexandru a răspuns şi a zis : «Partea lor ţi-ai ales-o, blestematule, lăudînd faptele lor necurate, pentru că nu cunoşti pe Dumnezeu Cel adevărat, Cel care te-a cinstit şi ţi-a dat împărăţia pe care o ai».

---

9. «Pătimirea» abundă în expresii latineşti. «Palatium» era reşedinţa împăratului ; expresia provine probabil de la muntele Palatin din Roma, unde se afla ea.

10. Se cunoaşte influenţa cultelor orientale asupra lui Diocleţian, care şi-a luat şi porecla de «Iovios», ceea ce vrea să spună că aşa cum Jupiter e «zeul suprem, dacă nu unic al universului, tot aşa şi împăratul (de acum divinizat) e sufletul lumii, unde divina lui providenţă conducea totul» (Pierre Grimal, *Civilizaţia romană*, trad. Eug Cizek, Bucureşti, 1973, vol. I, p. 84).

9. A răspuns Maximian și i-a zis: «Împărăția, zeii noștri mi-au dat-o». Alexandru i-a răspuns, zicînd: «Dușman al adevărului, ce ești! Cu toate că ești om cuminte, se vede că tot nu cunoști pe Dumnezeu, căci te-ai dat pierzării, crezînd în demoni». Maximian i-a răspuns: «Totuși mi-e milă de tine, deși ți-am răbdat toate îndrăznelile, vorbindu-mi de parcă aș fi unul de seama ta». La aceasta fericitul Alexandru a răspuns și a zis: «Rușinează-te tu, pentru că, deși ești întreg la minte, totuși te-ai năucit, închinîndu-te unor idoli surzi și nesimțiți, părăsind pe Dumnezeul Cel viu și luîndu-te pe urma tatălui tău, satana. Întoarce-te, dar, de la întuneric la lumină, ca să nu pieri în gheena focului!».

Înfuriindu-se la aceste vorbe, Maximian a chemat pe Tiberian, dîndu-i în seamă pe fericitul Alexandru și spunîndu-i: «Iată, te împuternicesc să cercetezi cu de-amănuntul în drumul de la Roma pînă la Bizanț în legătură cu zeii noștri și cu acel Iisus, pe care-L cinstește Alexandru, și de vei găsi vreun temei adevărat să nu te porți față de el cu cruțare, ci să te folosești de toată puterea pe care ți-am dat-o în legătură cu el și cu toți așa zișii creștini, ca să cunoască toți că cei ce se împotrivesc edictului pe care l-am dat, de mîna mea vor pieri». Atunci fericitul Alexandru a spus: «Îți mulțumesc, tiranule, că m-ai făcut vestit în toată împărăția». La care Maximian a adăugat: «Pe toți zeii! de mîna lui Tiberian n-o să scapi pînă ce nu-ți va fi milă de viața ta, așa cum mie mi-a fost milă de tine». La aceasta Alexandru a răspuns grăind: «Tocmai pentru aceasta sînt mulțumitor Dumnezeului meu, pentru că poate voi fi găsit vrednic să pătimesc pentru numele lui Hristos prin toate popasurile și prin întreaga împărăție».

10. Auzind aceste vorbe, împăratul Maximian a poruncit să-l scoată afară din cortul lui. După ce l-a luat în primire, Tiberian a șezut a doua zi el însuși pe scaunul de judecată și a poruncit ca sfîntul Alexandru să i se înfățișeze la cercetări. Fericitului Alexandru i-a venit să rîdă și a zis: «Iată că satana iarăși s-a gătit, întrarmîndu-se împotriva mea». După ce a sosit în fața lui, l-a întrebat Tiberian așa: «Cum e Alexandre? Tot mai stăruiești în gîndurile tale prostești? Ai încredere măcar în mine și adu jertfă zeilor ca să scapi de chinuri». Fericitul Alexandru a răspuns și a zis: «Am văzut o altă mărire care mi s-a pregătit și de iubirea aceleia s-a bucurat și s-a veselit duhul meu». Tiberian i-a răspuns: «Dacă dai ascultare poruncii împăratului și aduci jertfă zeilor, atunci vei dobîndi o bucurie și o veselie cu mult mai mare; dacă, însă, stărui în nebuna ta încăpățînare, mă leg pe toți zeii să-ți împrăștii oasele prin toate popasurile din întreaga împărăție» [11]. Atunci i-a răspuns Alexan-

11. În traducerea latină «per omnes urbes et regiones» (ed. D. Dimitrov, p. 148)

dru şi i-a grăit : «Eu ascult de porunca Stăpînului meu din ceruri, iar de ameninţările tale nu mă tem, nici de muncile tale nu mă îngrozesc». Auzind aceste vorbe, Tiberian s-a înfuriat foarte şi a poruncit să-l lege de un copac şi aşa să-l pîrlească de viu. În timp ce sfîntul pătimea acestea, nu s-a simţit din partea lui nici cel mai mic geamăt decît doar că-şi îndrepta privirea spre cer şi mulţumea Atotputernicului Dumnezeu. Văzînd acestea, Tiberian a poruncit să-l dezlege de copac şi, scoţîndu-l afară din cetate, a poruncit ostaşilor să-i scoată cătuşele grele şi să o pornească pe jos spre Tracia.

11. În timpul acesta îngerul Domnului s-a arătat în vis mamei lui spunîndu-i : «Pimenio, scoală-te degrabă, găteşte-ţi copiii şi toate vieţuitoarele (de pe lîngă casă), dar să nu te întristezi în sufletul tău, ci pleacă şi du-te pe urma fiului tău, care îşi va sfîrşi mucenicia, mărturisind pe Hristos. După cum ţi-am spus mai înainte să nu te pierzi cu firea, căci îl vei întîlni la primul popas». Auzind de la înger aceste cuvinte, mama fericitului Alexandru s-a bucurat foarte şi s-a sculat, după cum i-a spus îngerul, şi a pornit-o la drum după fiul ei. Sosind, aşadar, în oraşul Cartagena [12] şi aflîndu-l tocmai pe cînd comitele Tiberian îşi continua cercetările, mama lui a strigat cu glas mare şi a zis : «Dumnezeul Cel prea înalt, Păstorul Cel bun Căruia i-ai fost încredinţat, să-ţi stea în ajutor, fiule !». Iar Tiberian, auzind glasul mamei lui, a întrebat : «Al cui e glasul acesta ?». Multă mulţime de oameni a fost adusă înaintea comitelui ca martori (că au auzit aceste vorbe), dar nimeni n-a putut spune de unde a venit glasul.

12. Atunci a strigat Tiberian către fericitul Alexandru : «Adu jertfă zeilor, nenorocitule !». La aceasta, Alexandru a răspuns grăind : «Eu aduc jertfă de laudă Dumnezeului Celui din cer». Tiberian i-a zis : «Nu ai spus tu că Dumnezeul vostru n-are lipsă de jertfe ?». Alexandru a răspuns : «De jertfe sîngeroase, într-adevăr, n-are lipsă, aşa cum aduceţi voi, dar îi plac jertfele dreptăţii şi ale sfinţeniei, pentru că însuşi Dumnezeul nostru este sfînt». Atunci a poruncit Tiberian să-l ardă la subsuori cu făclii aprinse, zicîndu-i : «Să vedem dacă va veni Dumnezeul tău să te scape din mîinile mele !» Şi slujitorii acestui îndrăcit au făcut ce li s-a poruncit şi aprinzînd torţele i le-au pus cum s-a poruncit. Dar fericitul Alexandru, ridicîndu-şi ochii spre cer, a grăit : «Slavă Ţie, Doamne, Iisuse Hristoase, Care ai trimis pe arhanghelul Mihail la Babilon şi ai izbă-

12. În varianta latină nu figurează numele oraşului (Cartagena), ci doar «intrînd în oraşul în care fusese dus tocmai pe cînd Tiberian continua cu cercetările...». Să fi fost vorba de alt oraş, cu un nume apropiat Cartaginei şi care se va fi aflat pe drumul de la Roma peste Istria şi apoi pe valea Savei spre Sardica şi pe care copistul n-o va fi putut descifra bine ? De pildă Cortinium sau Cortona ? Nu ştim. Pe de altă parte, itinerariul nu ştim cum ar fi plecat din Roma spre Tracia prin Sardica tocmai peste Cartagina !

vit pe cei trei tineri din cuptorul cu foc [13]; mîntuieşte-mă şi pe mine din pîrjolul acestei nevoi şi nimiceşte pe tiran cu puterea Ta, ca să pot spune şi eu împreună cu David: «trecut-am prin foc şi prin apă şi ne-ai scos iarăşi la limanul odihnei» [14]. Atunci, văzînd Tiberian că focul nu l-a cuprins, ruşinîndu-se, a poruncit celor ce-l munciau să-l lase în pace, apoi a adăogat: «Dezlegaţi-i lanţurile şi luaţi-o pe jos înaintea mea, căci şi eu am să vă ajung din urmă». În timpul acesta, mama lui văzînd că fiul său ajunsese acum destul de departe de conducător, a rugat pe soldaţi să-i dea voie să se apropie de el şi să-i vorbească. Şi pe cînd se apropia, văzîndu-şi mama, fericitul Alexandru a zis către ea: «Bine ai venit, buna mea mamă. Urmează-mă pînă la staţia următoare că aşa mi-a descoperit mie Domnul». Iar cîţiva dintre ostaşi au răspuns şi i-au zis: «Fericit eşti, Alexandre, că mare ţi-e credinţa, mare este Dumnezeul creştinilor. Căci deşi pătimeşti multe chinuri pentru numele Lui, totuşi nu L-ai blestemat».

13. Zicînd acestea, îşi urmau cu toţii călătoria după cum le poruncise căpetenia lor. Şi, cum mergeau aşa pe drum, au dat de un izvor şi, aşezîndu-se jos, au început să mănînce. Şi l-au rugat soldaţii şi pe fericitul Alexandru să guste ceva deodată cu ei. Căci trecuseră patru zile [15] de cînd fericitul nu gustase nici pîine nici apă. Atunci luptătorul lui Hristos, aşezîndu-se în genunchi, a început să cînte aşa: «Ridicat-am ochii mei la munţi, de unde va veni ajutorul meu. Ajutorul meu de la Domnul Cel ce a făcut cerul şi pămîntul [16]. Doamne, Iisuse Hristoase, păzeşte nepîngărit pe mieluşelul Tău ca să nu se bucure asupra mea vrăjmaşul meu, căci am cunoscut numele Tău cel sfînt şi înfricoşător, să nu mă fac de ruşine înaintea tiranului meu, ci să trimiţi pe îngerul Tău şi dreapta Ta să-mi fie ajutor şi ocrotitor». Şi îndată ce şi-a sfîrşit rugăciunea, în clipa aceea i s-a arătat îngerul Domnului şi i-a zis: «Nu te teme, Alexandre, căci a auzit Domnul cererea ta şi m-a trimis ca să-ţi stau într-ajutor». Iar pentru că şi cei ce erau cu el au auzit glasul îngerului grăind cu el, însă fără să vadă pe nimeni altul, s-au înspăimîntat foarte şi au căzut cu feţele la pămînt. Atunci le-a grăit fericitul Alexandru: «Ridicaţi-vă, fraţilor». Iar soldaţii, ridicîndu-se, au căzut în genunchi, închinîndu-se lui. Atunci le-a zis sfîntul Alexandru: «Ce-aţi stat să vedeţi, fraţilor? De ce faceţi aşa ceva?» Răspuns-au oamenii şi au zis: «Am auzit glasul lui Dumnezeu, Care-ţi grăia şi ne-a cuprins frica, neputînd suferi glasul Lui».

---

13. *Dan.* 3, 27.
14. *Ps.* 65, 11.
15. În variantă latină se vorbeşte de 40 de zile. Să fie vorba de vremea paresimilor?
16. *Ps.* 121, 1—2.

14. Pe cînd vorbeau ei acestea, i-a ajuns din spate Tiberian cu însoţitorii lui. Şi cu el veniseră şi nişte fruntaşi din cetate. A întrebat, deci, Tiberian pe slujitori şi a zis : «Cum se numeşte localitatea aceasta ?». Ei i-au răspuns : «Krima [17], care se tîlcuieşte locul judecăţii». Tiberian a zis : «Aduceţi-l aici pe Alexandru, care se socoteşte creştin, ca să-l întreb ce a mai hotărît : nu cumva s-a răzgîndit, căindu-se, ca să jertfească zeilor ?» Aşadar, din nou a şezut conducătorul pe scaunul de judecată, iar odată cu el au venit de faţă şi patru asesori [18]. Chemîndu-l dar pe fericitul Alexandru, l-a întrebat comitele : «Ce mai este nou Alexandre ? Tot mai stăruieşti în nebunia ta cea rea, încît nu vrei să jertfeşti zeilor ? Tot mai ai putere în trup şi nu vrei să vii să aduci jertfe zeilor, căci într-adevăr mi-e milă de tine şi vreu să te întorci către puternicii noştri zei». Atunci fericitul Alexandru i-a răspuns zicîndu-i : «Nelegiuitule şi orbit de diavolul, ce eşti ! Te-ai dat cu totul satanei şi atunci cum poate să-ţi fie milă de mine ? Căci satanei, tatălui tău, nu i-e milă de nimeni, ci pe toţi vrea să-i piardă în gheena focului cu el cu tot». Răspuns-a Tiberian şi i-a zis : «Cap neînţelept ce eşti ! Atîtea vorbeşti parcă ai grăi cu unul de seama ta ; din iubire, mi-e milă de tine şi de aceea îţi trec cu vederea şi batjocurile tale pe care mi le-ai adresat mie, căruia trebuia să-mi arăţi mai multă cinste ?» I-a răspuns Alexandru, zicînd : «Într-adevăr, te asemeni cu cel ce te-a născut pe tine, cu satana, căci aşa-i semeni ca o piatră din capul unghiului. Nu ştii că localitatea aceasta se numeşte «loc de judecată ?» Chiar de aceea a şi venit peste tine judecata lui Dumnezeu. Căci se apropie Cel ce va judeca viii şi morţii şi Care va da fiecăruia după faptele lui şi atunci vei cunoaşte cuvintele mele, pe care ţi le spun acum. Acela, dar, va judeca între mine şi între tine şi aceasta fiindcă judeci fără dreptate pe un rob al Lui. Acela vede însă fărădelegea cu care te porţi faţă de mine şi muncile pe care le pui asupra mea. Ele sînt însă pentru mine laudă, iar pentru tine pierzare».

15. Atunci Tiberian, auzind acestea, s-a înfuriat şi mai tare şi a poruncit să aşeze *ţepi ascuţite* pe jos şi să-l silească pe sfîntul Alexandru să calce pe ele în cîntec de fluier. Dar şi această pedeapsă a îndurat-o fericitul fără să se plîngă deloc. Văzînd Tiberian că Alexandru arăta ca şi cînd n-ar fi simţit nimic, s-a înfuriat peste măsură şi a poruncit să fie bătut cu toiege noduroase de măr păduret, iar în timp ce ostaşii îl ciomăgeau, el a răspuns şi i-a zis comitelui : «Cîine turbat, acestea sînt muncile tale ? Mai adaugă dacă ai şi altele mai mari, căci prin darul lui

17. Să fie vorba de Sirma, Sirmium în loc de Crima ? Căci staţia următoare va fi Sardica (Sofia). Pe de altă parte, cuvîntul κρίμα înseamnă osînda, aşa cum vedem din Lc. 23, 40 ; 24, 20 etc. În acest sens se exprimă şi traducerea latină : locul osîndirii.

18. Προτίκτορες — consiliarii (în latineşte).

Hristos, din chinurile pe care mi le-ai adus, nimic nu simt, întrucît îmi stă într-ajutor Stăpînul meu, Domnul Iisus Hristos și îngerul Lui. Știu că ai putere peste trupul meu; folosește-o cum vrei, dar peste sufletul meu nici tu, nici tatăl tău, satana, nu aveți putere, decît numai Domnul meu Iisus Hristos». Tiberian a grăit: «Nenorocitule! În foc am să te pierd, să văd dacă vine Hristos, cum zici tu, să te scape din mîinile mele. Și așa să știi că-ți voi împrăștia mădularele și oasele prin toată împărăția pe unde vom trece ca să nu mai afle nici o femeie nimic din trupul și oasele tale ca să nu le ungă ca și cum ar fi fost ale unuia dintre sfinții voștri și să vie apoi să se închine lor. Și de acum m-am hotărît ca și cenușa oaselor tale s-o arunc în rîu, pentru ca nici o pomenire să nu rămînă din trecerea ta pe aici!»

16. A răspuns drept aceea fericitul Alexandru și a zis: «Iată îți spun că pe tine te va nimici Hristosul meu și-ți va împrăștia ție oasele și trupul prin văzduh, încît și pomenirea ta se va șterge curînd de pe pămînt, căci am nădejde în Domnul meu Iisus Hristos că-ți va scurta drumul și n-o să mai vezi fața împăratului tău celui nelegiuit și se va șterge și amintirea ta de pe pămînt, pentru că n-ai cinstit pe Dumnezeul Cel Prea Inalt, care te-a cinstit și ți-a dat puterea aceasta, nenorocitule. Căci dacă L-ai fi cunoscut ai avea viață și în ceruri. Acum, însă, pentru că te-ai ferit de Dumnezeul Cel viu și ai îndrăgit pe tatăl tău, satana, tu vei pieri cu el în gheena focului. Căci eu binecuvîntînd voi binecuvînta pe Domnul meu Iisus Hristos, care mă va mîntui din mîinile tale cele fără de lege». Auzind acestea, Tiberian s-a înfuriat peste măsură și fața lui s-a întunecat, apoi a poruncit slujitorilor lui ca să rămînă acolo pe loc și să-i pregătească cina. Acolo a și dormit el și toți însoțitorii, iar drept sălaș al sfîntului soldații l-au legat sub un copac. Pe cînd dormea, lui Tiberian i s-a arătat în vis un înger al Domnului foarte înspăimîntător, purtînd o sabie în mînă și zicîndu-i: «Tiberiane, am venit împotriva ta, pentru că te-ai purtat rău cu robul lui Dumnezeu (Alexandru) și să știi că de acum cu sabia aceasta am să te ucid. Sculîndu-te, dar, să nu mai intri în nici un alt oraș, ci grăbește-te să treci Iliricul [19], căci s-a apropiat de acum timpul, cînd urmează să se sfîrșească pătimirile robului lui Dumnezeu». Îndată ce a văzut arătarea aceea înspăimîntătoare, Tiberian a început să tremure și mădularele lui i se părea că se desfac de pe el. S-a sculat, deci, tremurînd și adunîndu-i pe toți însoțitorii și pe căpeteniile de unități, le-a istorisit tuturora vedenia pe care a avut-o. Ascultîndu-l ceilalți, i-au zis: «Am avut de gînd și noi să-ți spunem că prea greu chinuiești pe acest rob al lui Dumnezeu, dar ne-am temut.

19. În traducerea latină: «grăbește să treci cît mai repede ținutul Ilyricului ca să ajungeți la Bizanț» (Cf. D. Dimitrov, *op. cit.*, 151, nota).

Acum am înțeles și noi că mare este Dumnezeul creștinilor și că pe cei care muncesc pe creștini îi va mistui focul».

17. Auzind acestea, Tiberian s-a speriat și mai mult și în acel ceas de noapte a poruncit tuturora să pornească mai departe la drum, luîndu-l și pe Sfîntul Alexandru cu lanțurile lui. După ce au trecut pe lîngă mai multe cetăți, fără să fi intrat în vreuna, din pricina vedeniei, după spusa îngerului, care zisese: «să te grăbești cît mai mult să străbați Iliricul și s-ajungeți la Bizanț, dar așa fel ca nici într-o cetate să nu intri». De aceea, de-a lungul întregii călătorii, el n-a mai îndrăznit să-l mai cerceteze pe fericitul Alexandru cu nici un chip. Dar de acum trupul sfîntului nu mai simțea nici o durere, pentru că o mare putere dumnezeiască îl întărea. Trecînd deci prin Iliric au ajuns la cetatea Sardica (azi Sofia), dar, desigur, n-au intrat în ea nici sfîntul, nici conducătorul. Auzind însă orășenii și căpeteniile cetății, au ieșit în întîmpinare cu multă pompă și de asemenea și creștinii care se aflau acolo, auzind că un comandant duce pe un mucenic, au ieșit din cetate pe ascuns și au aflat pe fericitul Alexandru stînd așa încătușat în marginea drumului. Și văzîndu-l localnicii, au căzut la picioarele lui și au zis către dînsul: «Roagă-te pentru noi, robule al Dumnezeului Celui Preaînalt». Iar Sfîntul Alexandru le-a răspuns: «Rugați-vă voi, fraților, pentru mine, ca să sfîrșesc această călătorie în Hristos și cununa pe care mi-a făgăduit-o Dumnezeu s-o primesc de la El». Trecînd apoi mai departe prin niște pasuri [20], au venit într-o fortăreață cu numele Bona Mansio [21] (Bona Mansio — popas bun) [22], deasupra cetății Filipopolei, unde în dreptul stațiunii nr. 40 au descălecat.

18. Aici, aducîndu-și aminte Tiberian de Alexandru a poruncit să-l aducă din nou înaintea lui la scaunul de judecată. Și chemîndu-l să vie foarte aproape de el, l-a întrebat: «Cum mai stau lucrurile, Alexandre? tot stăruiești în nebunia ta și nu vrei să te schimbi adresîndu-te marilor noștri zei și cerîndu-le să te miluiască, adică lui Zeus și lui Asclepios [23], care cîrmuiesc lumea întreagă?». Fericitul Alexandru a răspuns

20. În textul latin se spune: «apoi au trecut printr-un oraș numit Clisura». Strîmtorile acestea au avut întotdeauna o mare importanță în istoria sud-estului european, atît pe vremea luptelor dintre bizantini și bulgari, cît și dintre turci și voevozii locali, situație pe care a folosit-o și Iancu de Hunedoara în iarna lui 1443—1444. Credem că și în cazul istorisit de «Pătimirea Sf. Alexandru» e vorba de trecerea prin popasurile munților dintre valea Iskerului și a Mariței spre Filipopol (Plovdiv).

21. «Bona mansio» (Lissae — azi Vjetreni), botezată așa încă de pe vremea legiunilor romane. K. Jirecek: *Heerstrasse...*, p. 35; C. Miller: *Itineraria romana*. Stuttgart, 1916, p. 536.

22. «Stațiunea LX» cam 40 km înainte de graniță. Altfel σημαεῖον era stația de graniță, aici probabil între prefectura Iliric și Tracia.

23. Asklepios (sau Esculap la romani), fiul lui Apollo, era zeul medicinei. Cultul lui era foarte răspîndit în Balcani.

și a zis: «Fiu orb și fără minte al diavolului, ce ești, tot mai vrei s-auzi din partea mea că nu jertfesc zeilor? Ți-am spus doar, încă de la început, că sînt creștin și că cinstesc pe Dumnezeul Cel ceresc, iar nu pe demonii necurați cei asemenea vouă». Răspuns-a Tiberian și i-a zis: «Doamne ferește! Eu însă nu ți-am poruncit să aduci jertfă unor demoni, ci zeilor, adică lui Jupiter și lui Asclepios, care sînt zeii cei mai mari». Iar fericitul Alexandru a zis: «Păzește-ți gura satano, căci nu știi ce grăiești!». Răspuns-a Tiberian și a zis: «Să nu mai lungim vorba; dacă vrei să jertfești zeilor, bine; iar de nu, atunci de ce-ți bați joc de mine, om răutăcios ce ești și de ce hulești pe zei? Alexandre, fie-ți milă de tine, ți-o repet; iau martor pe toți zeii că am să-ți curm îndată ciripitul din lumea aceasta». La care fericitul Alexandru a răspuns zicînd: «Tocmai pentru aceasta mă și rog Domnului Hristos ca toți locuitorii pămîntului să dea slavă Domnului Hristos pentru muncirea mea». Atunci Tiberian a poruncit ostașilor săi: «Luați-l din fața mea, căci nu mai pot îndura ocările lui, duceți-l în cetatea Filipopol și băgați-l la închisoare, iar eu am să vă ajung din urmă». Așa că, trimițînd Tiberian pe Alexandru mai înainte, s-a pornit și el, și au ajuns cu toții la Filipopol în Tracia.

19. Iar cei din cetate în frunte cu căpeteniile cetății auzind de sosirea lui Tiberian și a însoțitorilor lui, au ieșit cu pompă mare în întîmpinare și s-au dus apoi cu toții în cetate să aducă jertfă lui Zeus și lui Asclepios. În același timp, auzind și creștinii din cetate că Tiberian a trimis la închisoarea din localitate pe un oarecare mucenic, strîngîndu-se laolaltă, s-au dus la închisoare și au rugat pe temnicer să le deschidă poarta ca să vadă pe martirul lui Hristos. Și le-a îngăduit lor temnicerul pentru că și el era dintre temătorii de Dumnezeu. Și deschizîndu-le poarta, au intrat cu toții și au văzut pe fericitul Alexandru stînd cu picioarele în butuci și purtîndu-și lanțurile, apoi au căzut cu toții la picioarele lui, l-au îmbrățișat și i-au sărutat lanțurile zicînd: «Bine ai venit, robule al Domnului, să binecuvîntezi și orașul și patria noastră. Să-ți dea Domnul răbdare să-ți isprăvești călătoria. Căci și noi creștinii cu multă frică și cu cutremur locuim aici, pentru că și pe noi creștinii de aici prefectul ne pune zilnic la pedeapsă, dar cu toată că ne amenință, nu ajunge să pedepsească pe toți, deoarece, prin lucrarea lui Dumnezeu, avem mulți creștini în cetatea aceasta, ba chiar și dintre căpeteniile ei[24] și pînă la urmă avem nădejde că puterea lui Dumnezeu va birui pe păgînii cei rău credincioși și că pînă la urmă toți se vor creștina. Ai răbdare, așadar, mucenicule al lui Hristos, și îndură vitejește toate nedreptățile ce ți s-au adus de stăpînitorii cei fără de lege.

24. A se vedea H. Delehaye, *Les saints de Thrace*, p. 232–247.

20. După un timp, şi-a adus aminte Tiberian că trimisese înainte în temniţă pe Sfîntul Alexandru şi a grăit către căpeteniile cetăţii : «Trebuie să vă spun că împăratul mi-a dat în seamă încă de la Roma un creştin pe care urma ca în tot cursul drumului să-l îndemn să se întoarcă să cinstească pe zei, dar n-am putut nicicum să-l induplec la aşa ceva, căci el răspunde cu încăpăţînare, aducînd chiar jigniri atît mie, cît şi zeilor noştri, şi cu toate că l-am pus la multe feluri de munci, totuşi, cu nimic nu l-am putut clinti din credinţa lui ; dacă porunciţi, am să-l chem în faţa voastră, poate că înaintea mai multora se va ruşina şi se va întoarce spre toţi zeii noştri cei binefăcători». Şi trimiţînd la temniţă după Sfîntul Alexandru, i-a poruncit să se înfăţişeze iarăşi înaintea lui la scaunul de judecată. Şi i s-a adresat Tiberian împreună cu căpetenia cetăţii şi au zis către Alexandru : «Auzit-ai, oare, Alexandre că şi în această cetate sînt creştini, dar toţi aduc jertfă zeilor şi că numai tu singur te împotriveşti şi huleşti pe zei ? Vino măcar acum împreună cu mine şi cu conducătorul acestei cetăţi să mergem şi să jertfim zeilor !». Răspuns-a fericitul Alexandru şi i-a zis : «Întunecatule la minte şi fiu al diavolului ce eşti ! ce vrei să auzi din nou de la mine ? Ţi-am spus doar de mai multe ori că eu sînt creştin şi că demonilor necuraţi, nu le aduc jertfă ; îţi spun, iată, pentru ultima dată, că eu cinstesc pe Dumnezeul Cel ceresc şi nu mă lepăd de numele Domnului meu Iisus Hristos. Altceva, afară de acest lucru, să ştii că nu vei auzi din partea mea».

21. Auzind acestea, Tiberian împreună cu comandantul Filipopolului, au poruncit ca Alexandru să fie luat din sala tribunalului, iar ostaşilor le-a spus : «Puneţi-i din nou lanţurile şi, pornind pe şosea, mergeţi cu el înainte, că şi eu am să vă ajung din urmă». Plecînd dar soldaţii cu Sfîntul Alexandru şi sosind la un rîu cu numele Sermius[25] şi spălîndu-şi Sfîntul Alexandru mîinile şi faţa, s-a întors către răsărit şi s-a rugat zicînd : «Doamne, Iisuse Hristoase, preamărit fie numele Tău cel sfînt». După ce-a spus aceste, luîndu-l iarăşi în primire soldaţii, au pornit-o înainte pe şoseaua împărătească[26] pînă au ajuns la o localitate, unde se ţinea tîrg, al cărui nume era Paremvoli sau Castrametatio[27].

25. Sermius, rîul Strema, un afluent al Mariţei, la 12 km răsărit de Plovdiv. D. Dimitrov, *op. cit.*, p. 126.

26. Τῇ δημοσίᾳ ὁδῷ — pe drumul public sau împărătesc, de astă dată cel care lega Sirmium, capitala Iliricului, de Bizanţ, peste Sardica, Filipopol — Ţurulon. E vechiul bulevard al popoarelor, pe unde vor înainta mai tîrziu spre centrul Europei şi turcii otomani. A se vedea Fr. Miklosich, *Heeresstrasse*, p. 36, mai nou : *Atlas zur Kirchengeschichte*, hrg. H. Jedin, Freiburg i. Br., 1977, harta 18.

27. «Παρεμβολή»sau latineşte «castrimetatio» era lagărul sau cantonamentul. unde staţionau trupele. Poate că avem şi aici un caz similar celor de origină militară, ca pavimentum (pămîntul), fossatum (sat), civitas (cetate), veteranus (bătrîn) etc. Se vede

Aici i-a ajuns din urmă şi Tiberian şi, chemînd la el pe mucenic, i-a zis: «Vezi, Alexandre, că te-am îndemnat şi de faţă cu comandantul Filipopolului şi n-ai vrut deloc să m-asculţi şi să jertfeşti zeilor». I-a răspuns Sfîntul Alexandru şi i-a zis: «Fiu al diavolului ce eşti, iarăşi vrei s-auzi de la mine că nu vreau să jertfesc? Ţi-am spus odată că eu sînt creştin». Atunci, mîniindu-se Tiberian, a poruncit ca întinzîndu-l să-l lege de patru ţăruşi şi cîte patru inşi să-i dea două sute de lovituri. Îndurînd cu bărbăţie şi muncile acestea, fericitul nu zicea nimic, ci răbda cu ochii îndreptaţi spre Domnul Iisus Hristos din cer. Şi s-a auzit un glas din cer grăind: «Îmbărbătează-te, Alexandre şi nu te îngrozi de munci, căci sînt trecătoare şi iată eu sînt cu tine». Cînd a auzit acest glas, Tiberian s-a spăimîntat foarte şi a poruncit ostaşilor să plece cu el iarăşi înainte.

22. Şi luîndu-l îndată în primire, au pornit-o din nou la drum şi au sosit într-o fortăreaţă cu numele Karasura, care se află la mijloc, la patruzeci de stadii după Filipopol şi la 18 stadii înainte de Bereea [28] şi intrînd Tiberian în cetate, a poposit acolo, căci era tocmai vremea amiezii. Iar ostaşii ducînd pe Sfîntul mucenic Alexandru, au mers ceva mai departe de cetate sub nişte copaci şi acolo s-au oprit. Şi a grăit atunci fericitul Alexandru către ostaşi: «Fraţilor, să şedem puţin la umbră». Şi, într-adevăr, văzînd ce răcoare plăcută e acolo, fericitul a răsuflat uşurat. Şi după ce au plecat din nou, le-a spus: «Drept să vă spun, fraţilor, mi-e sete». Ostaşii, însă, i-au răspuns: «Dar de unde apă în locul acesta?». Răspunsu-le-a sfîntul şi le-a zis: «Aşteptaţi puţin, fraţilor, căci puternic e Dumnezeul meu să ne dăruiască apă chiar şi în locul acesta». Şi spunînd acestea şi-a îndoit genunchii şi s-a rugat zicînd: «Doamne, Iisuse Hristoase, cela ce ai lovit piatra în pustie şi ai scos apă poporului Tău Israil ca să nu ducă lipsă şi sete, caută şi acum, Doamne, spre robul tău şi arată-ne apă în locul acesta, ca să bea robul tău şi să preamărească numele Tău». Şi după ce a isprăvit rugăciunea, îndată s-a deschis pămîntul sub unul dintre stejari şi a ieşit apă multă, rece şi limpede, din care au băut el şi ostaşii cei împreună cu el, care, văzînd minunea pe care o săvîrşise sfîntul mucenic, s-au minunat şi au zis unii către alţii: «Cu adevărat, mare este Dumnezeul creştinilor, că ascultă aşa de repede pe robii săi»!.

23. Apoi Tiberian, şezînd din nou pe scaunul de judecată, a poruncit să se înfăţişeze fericitul Alexandru, iar cînd acesta a venit, l-a întrebat

---

că în acest «castru», s-a obişnuit a se ţinea tîrg /ἐμπόριον/. Traducerea latină sună «ubi emporium erat, quod Castrametatio dicebatur».

28. Castrul Karasura n-a putut fi identificat, dar faptul că se indică distanţa în mile între cele două oraşe (Filipopol sau Plovdiv şi Bereea sau Stara Zagora), e o dovadă în plus despre cunoştinţele geografice ale autorului «Pătimirii».

din nou : «Spune-mi, Alexandre, faci ce ţi-a poruncit împăratul sau nu ?» La aceasta fericitul Alexandru a răspuns : «Eu împlinesc porunca împăratului ceresc, iar pe tine nici nu te cunosc cine eşti, după cum nu recunosc (stăpîn peste suflete) nici pe împăratul tău cel muritor». Auzind din gura lui un astfel de răspuns, comandantul nu l-a mai invitat să mai declare nimic, ci a zis numai către soldaţi : «Luaţi-l cît mai repede de aici şi porniţi-o spre cetatea Bereea». Iar soldaţii, plecînd cu el, au ajuns la un rîu numit Arzo [29] şi sfîntul era înfierbîntat după un drum atît de lung. Spălîndu-se deci pe mîini şi pe faţă, sfîntul a văzut în apropiere un stejar mare şi a zis către ostaşi : «Haideţi, fraţilor, să ne odihnim puţin sub stejarul acesta». Şi în timp ce se aşezară acolo, iată că soseşte şi Tiberian, care, atunci, cînd îi vede şezînd împreună, le grăieşte : «Slugi ticăloase ce sînteţi, cum de i-aţi îngăduit să şadă şi el ?». Şi ascultîndu-i pe toţi, au pornit spre Bereea, unde temîndu-se de frica împăratului, căpeteniile au făcut o primire strălucită lui Tiberian, deşi cei mai mulţi din locuitori erau creştini. Dar creştinii cum au auzit că trece pe la ei mucenicul Alexandru, au ieşit bucuroşi cu toţii în întîmpinarea sfîntului şi i-au zis : «Bine ai venit, robule al lui Dumnezeu, să vizitezi şi să binecuvintezi şi oraşul şi patria noastră. Îmbărbătează-te, dar, şi nu şovăi deloc a pătimi pentru numele Domnului nostru Iisus Hristos».

24. Iar pe cînd vorbeau ei aşa, iată că Tiberian a poruncit să-l cheme pe mucenic să i se înfăţişeze din nou la scaunul de judecată. Invitîndu-l, dar, să se apropie, comandantul i-a zis : «Alexandre, ascultă-mă ca pe un părinte şi vino să jertfim împreună zeilor, căci de vei face acest lucru îţi făgăduiesc de faţă cu toţi că am să te eliberez îndată şi dacă-ţi va plăcea fii cu mine, din clipa aceea te voi trece între primele căpetenii în unitatea mea, iar dacă nu vrei să rămîi cu mine, atunci poţi pleca unde îţi va plăcea». Auzind aceste vorbe ale lui Tiberian, sfîntul a început să zîmbească şi a zis către el : «Vai ! ce amară mîngîiere îmi oferi. Cuvintele îmi chinuie şi mai mult sufletul. Dar m-a ferit Dumnezeu să urmez sfatul tău. De multe ori am spus doar că eu sînt creştin şi nu voi jertfi demonilor necuraţi. Şi-ţi mai spun că de acum înainte cuvînt din gura mea nu vei mai auzi». Atunci Tiberian, după ce au ieşit din oraş, a zis către soldaţi : «Legaţi-i din nou legăturile şi să mă urmeze la distanţă pe şoseaua principală». Şi sosind Tiberian la marginea rîului Arzon, de care am amintit, care se află la o distanţă cam de 40 de mile după Bereea, au găsit acolo un han cu mai multe paturi şi au poposit cu toţii acolo împreună cu mucenicul. Iar acesta, apropiindu-se de Ti-

29. Să fie acest rîu Arzo, afluentul Mariţei Armak ? Dar atunci cum de s-a întors convoiul înapoi spre Bereea, bine ştiind că la acest oraş (Bereea — Stara Zagora) trebuia să fi ajuns înainte, rîul fiind situat la răsărit de oraş.

berian, l-a rugat să-i îngăduie să-şi facă rugăciunea, ceea ce comandantul i-a aprobat. Şi văzînd Alexandru un nuc mare s-a dus spre el şi, plecîndu-şi genunchii, s-a rugat zicînd : «Doamne, Iisuse Hristoase, trimite îngerul tău să-mi ia sufletul că nu mă mai ţin puterile». Văzînd Tiberian cum se roagă sfîntul, a zis către ai săi : «Iarăşi îşi face rugile lui vrăjitoreşti. Mă tot mir de unde a învăţat aceste graiuri pline de înţeles, căci doar înaintea ochilor mei a crescut şi eu sînt cel ce l-am instruit în rînduiala ostăşească, dar niciodată nu mi-am dat seama c-ar putea cunoaşte astfel de deprinderi vrăjitoreşti. Mult mă mir de unde le-a învăţat !». Şi chemîndu-l, i-a zis : «Haide Alexandre, apropie-te şi adu jertfă zeilor !». La aceasta, el a răspuns : «Întunecat mai poţi fi la minte, dacă ţi-am spus de atîtea ori, că nu jertfesc idolilor şi totuşi mă sileşti să ţi-o mai spun».

25. Cînd a auzit aceste vorbe, comandantul a poruncit să se fiarbă untdelemn şi să i-l toarne pe spate. Dar, venind în chip nevăzut îngerul Domnului, a spart vasul şi a vărsat untdelemnul pe slujitori. Văzînd acestea, Tiberian s-a înfuriat foarte şi a strigat slujitorilor : «Nimic nu sînteţi în stare să-i faceţi ? Nu vedeţi că el nu simte nici o durere ?». Atunci a poruncit să-l lovească cu toiege fără milă, strigîndu-i întruna : «Jertfeşte zeilor !». Dar, de fiecare dată, Alexandru răspundea : «Închide-ţi gura, satano, duşman al adevărului şi prieten al tatălui tău, diavolul !». Auzind acestea, comandantul spumega de mînie împotriva lui şi, scrîşnind din dinţi, a poruncit să fie întins cu faţa în jos sub un nuc şi aşa să-l bată cu toiege fără milă cîte patru ostaşi. Dar, în tot timpul cît l-au ciomăgit, el n-a scos din gură nici cel mai mic geamăt. Văzînd Tiberian că nimic nu foloseşte, a poruncit de la o vreme soldaţilor să se odihnească după atîta oboseală. După ce s-a ridicat de jos, fericitul Alexandru a înălţat rugăciune către Dumnezeu, zicînd : «Binecuvîntează, Doamne, copacul acesta, că sub el m-am învrednicit să mărturisesc numele Tău cel sfînt». Şi îndată ce a spus aceste cuvinte, mulţime de creştini din apropiere au venit şi s-au apropiat de el, fără să mai ceară voie de la comandant şi l-au însoţit cam un kilometru pe şoseaua împărătească, după care, îmbrăţişîndu-l, l-au lăsat în pace şi s-au întors pe la casele lor. Iar Tiberian nu mai îndrăznea să facă nimic sau să spună ceva împotriva trecătorilor care cercetau pe sfînt.

26. De la o vreme, ostaşii, luîndu-l în primire pe sfîntul mucenic, au luat-o pe şosea înainte după porunca comandantului, care îi urmau împreună cu însoţitorii. După un timp, i-a ajuns şi el, anume la localitatea numită Borkia [30]. Aici a întrebat comandantul pe localnici, zicînd :

30. Borkia sau Vorkia — Agurkoi (?) pe Maria, în drum spre provincia Evropa de lîngă ţărmul Egeii.

«Spuneţi-mi, fraţilor, cum se poate ajunge mai de-a dreptul în ţinutul evropoliţilor?». Iar ei i-au răspuns: «Dacă vreţi un drum mai scurt, luaţi-o peste munţi şi veţi ieşi în cîmpie la localitatea numită Burtodexion». Căci, ştiind Tiberian că în Adrianopol sînt mulţi creştini, a ocolit şoseaua, ca să nu intre în oraş. Trecînd deci prin apropiere şi lăsînd anume oraşul în dreapta şi cetăţuia la stînga, au luat-o de-a dreptul cum i-au spus oamenii, şi a ajuns în Burtodexion. Şi sosind aici, a aflat sfîntul pe mama sa, care, îndată ce l-a văzut, i-a căzut la picioare şi a început să plîngă, apoi, ridicîndu-se, l-a sărutat cu drag. Răspunzîndu-i, fericitul i-a zis: «Nu plînge, maică, pentru că am nădejde în Domnul Hristos că mîine o să se sfîrşească toate». În timpul acesta, Tiberian găzduise în cetăţuie. Şi apoi, pornind-o la drum pe la ora 8 din noapte, a poruncit ca şi sfîntul să plece din locul acela, legat în lanţuri.

27. Pe cînd răsărea soarele, au ajuns la vadul unui rîu, unde au dat peste un han şi a întrebat Tiberian: «Cum se cheamă rîul?». Şi i-a spus: «Şoricel [31] se numeşte». Şi chemînd Tiberian pe Sfîntul Alexandru, i-a zis: «Vino, frate Alexandre, şi mărturiseşte-ţi credinţa în zei». La aceasta, Alexandru a răspuns: «Stîrpitură, ce eşti a satanei, tatăl tău, iar mă întrebi acelaşi lucru şi iarăşi numeşti zei pe cei care nu există?». Atunci Tiberian i-a zis: «La multe munci te-am pus şi nimic n-a ajutat şi iată m-am înstrăinat pentru tine şi de oraşul şi de patria mea, şi cu nimic n-am reuşit să te înduplec să te întorci la zeii noştri. De acum, însă, să ştii că se va termina cu tine». Şi zicînd acestea, Tiberian a luat-o în grabă spre locul unde avea să se săvîrşească mucenicia sfîntului lui Hristos. Aproape fugind s-a oprit la localitatea Drizipera [32], în drumul spre Bizanţ. Aici a şezut Tiberian la un loc mai ridicat, dincolo de rîul Ergin [33] spre răsărit şi a chemat pe fericitul Alexandru zicîndu-i: «Iată, azi s-a terminat şi cu tine, Alexandre. Am să poruncesc să-ţi arunce trupul în rîu ca să te mănînce vietăţile apelor». I-a răspuns fericitul Alexandru şi i-a zis: «Îţi mulţumesc, tirane, dacă faci într-adevăr aşa cum ai zis. Acum, în sfîrşit, m-a izbăvit Domnul din mîinile celor fără de lege». Auzind acestea, Tiberian a dat sentinţa contra lui şi predînd pe Sfîntul Alexandru în mîna a patru ostaşi cu ordinul să-i taie capul, iar, lăsîndu-i să execute porunca, el a luat-o din loc.

28. Luîndu-l dar în primire soldaţii, au pornit-o în dreapta şoselei către miazănoapte, grăbindu-se să ducă la îndeplinire cele poruncite. Rotindu-şi privirile în toate părţile, fericitul Alexandru a văzut şi dintr-o parte şi din alta strîngîndu-se mulţi creştini ca să-i vadă sfîrşitul.

---

31. Tziorikellos /Τζιορικέλλος/, un diminutiv străromân? Traducerea latină ţine să adauge «pe acest rîu localnicii l-au botezat şoricel».

32. Driripera, în traducerea latină — Druzipera.

33. Rîul Ergene din Tracia, afluent al fluviului Marişa.

Mucenicul a cerut celui care conducea execuţia să-i îngăduie să-şi facă rugăciunea, ceea ce i s-a îngăduit. Apoi a cerut apă şi unul din cei de faţă găsind un vas oarecare a adus fericitului apă din rîul Ergin. Şi spălîndu-şi mîinile şi faţa şi, pecetluindu-şi trupul cu întreitul semn al Sfintei Cruci şi întorcîndu-se cu faţa spre răsărit, a zis: «Mărire Ţie, Dumnezeul părinţilor noştri, ai lui Avraam, al lui Isaac şi al lui Iacob, de care se cutremură toată făptura şi I se închină toate ca unui ziditor al cerului şi al pămîntului şi creator al tuturor puterilor nevăzute ale cerului. Căci Ţie, Dumnezeule a toate, Ţi se închină cu frică mare cerurile ca unui domn nevăzut, nestricat şi fără prihană. Pe Tine, serafimii neîndrăznind să te privească, îţi strigă: Sfînt, Sfînt, Sfînt e Domnul, plin e cerul şi pămîntul de mărirea Lui. Pe Tine soarele, dimpreună cu toată oastea cerului, te binecuvintează şi pămîntul şi toţi oamenii lui, fiarele şi toate vietăţile îţi înalţă mărire ca unuia, Care singur are putere în veci, Tatălui şi Fiului şi Sfîntului Duh. Pomeneşte Doamne pe cei ce cu frică Îţi aduc mulţumiri şi care laudă numele Tău cel Sfînt, şi să nu mă treci cu vederea, Stăpîne, Iubitorule de oameni, nici pe mine păcătosul şi nevrednicul robul Tău».

29. Şi întorcîndu-se apoi către mulţimea celor care se strînsese acolo, a zis: «Mă gîndesc şi la voi, fraţi şi părinţi creştini, şi vă rog întru Domnul să vă aduceţi aminte de nevoinţele mele, pe care nu m-am dat înapoi să le îndur pentru numele Domnului nostru Iisus Hristos, ca să fie milostiv pentru păcatele mele şi ale neamului nostru, că milostiv şi mult milosîrd este Stăpînul nostru Hristos. Căci ştiţi, fraţilor, cît drum am străbătut împreună cu Tiberian cel păgîn şi fără de lege, care în tot cursul călătoriei nu m-a cruţat deloc, dîndu-mă celor mai crunte chinuri. Dar toate le-am răbdat pentru numele Domnului nostru Iisus Hristos, ca să sfîrşesc călătoria şi să ruşinez pe Tiberian vrăjmaşul, care m-a asuprit atît de cumplit împreună cu diavolul, cel ce a fost ajutorul lui». Iar după ce a grăit acestea către mulţime, s-a adresat ostaşului, zicînd: «Frate, mai ai puţină răbdare pînă îmi spun ultima rugăciune». Şi căzînd în genunchi, s-a rugat, zicînd: «Doamne, Iisuse Hristoase, auzi rugăciunea robului Tău, care s-a nevoit pentru numele Tău şi dă această mîngăiere trupului meu ca acolo unde va fi aşezat el să se facă semne şi minuni şi vindecări în locul acela». Şi îndată ce şi-a terminat rugăciunea s-a făcut glas din cer zicînd: «Tot ce-ai cerut, iubitorule şi viteazule mucenic Alexandre, se va face aşa ca să nu te mai superi de nimic. Vino, dar, şi bucură-te de odihnă împreună cu părinţii tăi, aşa cum ţi-a fost ea gătită în împărăţia cerurilor, iar acum iată că te ia în primire arhanghelul Mihail, care-ţi aduce cununa pe care ţi-ai dorit-o atîta».

Auzind dar glasul Domnului, fericitul s-a ridicat şi a zis către călău: «Vino, frate, şi fă ce ţi s-a poruncit!»

30. Iar Celestin, unul dintre ostaşii care urmau să-l ucidă, a zis către sfînt: «Mucenice al lui Hristos, mie mi-a ieşit sorţii să te execut, roagă-te dar pentru mine ca să nu mi se socotească păcat acest lucru». La aceasta, a răspuns Sfîntul Alexandru: «Vino, fiule şi fă-ţi datoria căci nu al tău este păcatul, dacă împlineşti ce ţi s-a poruncit». După ce a grăit acestea, Celestin şi-a suflecat mîinile, a luat sabia şi spintecînd o pînză l-a legat la ochi pe fericitul Alexandru. Dar, cînd a voit să-i reteze capul, a văzut o putere îngerească, înfăţişîndu-se înaintea lui, aşa că n-a mai avut curajul să s-atingă de mucenic. Atunci a zis fericitul Alexandru: «Împlineşte, frate, ceea ce ţi s-a poruncit!». Ostaşul, însă, a răspuns: «Mă tem robule al lui Dumnezeu, pentru că văd o mulţime de bărbaţi ameninţători aşezaţi în jurul meu». Atunci Sfîntul Alexandru s-a rugat din nou zicînd: «Doamne, Iisuse Hristoase, învredniceşte-mă să sfîrşesc cu viaţa în ceasul acesta». Şi după ce şi-a încheiat ruga, îngerul s-a depărtat puţin de la el, iar ostaşul, izbind tare cu spada, i-a tăiat capul, dar îngerii luînd sufletul fericitului Alexandru, s-au ridicat cu el la cer, preamărind pe Dumnezeu cu glas mare în auzul tuturor celor de faţă. Şi s-a sfîrşit fericitul Alexandru în numele Tatălui, al Fiului şi al Sfîntului Duh.

31. Iar mama fericitului Alexandru, presimţind şi tot întrebînd de ostaşii lui Tiberian, a sosit în localitatea numită Turlom, zicînd: «Unde va fi fiul meu?». Iar acesteia unul dintre oameni i-a spus: «Astăzi s-a dat sentinţa, iar fiul tău se pare că se află în localitatea numită Drizipara, la 18 mile de aici. Informîndu-se amănunţit pe ce cale s-apuce mai iute, mama lui s-a repezit pe drum ca fulgerul şi a ajuns la Drizipara. Mergînd îndurerată şi mugind ca o văcuţă care-şi caută viţelul, s-a întîlnit cu ostaşii, care tăiaseră capul sfîntului şi-i aruncaseră în rîu trupul şi capul. După rînduiala lui Dumnezeu, patru cîini, jucîndu-se pe lîngă rîu, traseră la ţărm trupul sfîntului, lingîndu-l cu limbile şi stînd acolo parcă şi păzindu-l / să nu-l mănînce păsările de pradă /. Îndată ce s-a apropiat mama fericitului, cam la vreo 2 mile de locul unde se afla trupul lui, doi cîini s-au pornit în întîmpinarea ei ca nişte soli şi o însoţeau, unul de-a dreapta şi altul de-a stînga, conducînd-o spre locul unde se afla trupul sfîntului mucenic. Iar ea, luîndu-l, l-a uns cu multe mirodenii şi înfăşurîndu-l în giulgiuri preţioase, l-a îngropat cu duioşie într-un loc anumit dincolo de rîul Ergin, spre apus, unde a bineplăcut Duhului Sfînt. După ce şi-a împlinit toate, avînd drept ajutor pe Duhul Sfînt, ca să-i aducă o mare bucurie, i s-a arătat dar de la Dumnezeul nostru Iisus Hristos, venind chiar îngerii şi cîntînd cîntări de preamărire.

32. Săvîrşind multe minuni prin darul lui Dumnezeu Sfîntul Alexandru vine şi acum într-ajutor celor apăsaţi de munci şi dă tămăduiri celor încercaţi de suferinţe îndelungate. Şi s-a sfîrşit Sfîntul Alexandru în luna mai, ziua a 13-a, în al şaselea consulat al păgînului Tiberian, precum şi al împăratului Maximian cel păgîn şi fără de lege, iar după rînduiala creştină acum pe timpul în care împărăţeşte Domnul nostru Iisus Hristos (în veci).

33. După ce s-au petrecut toate acestea, Sfîntul Alexandru s-a arătat şi mamei sale, zicîndu-i : «Bine ai făcut, doamnă şi buna mea mamă, iar pentru că te-ai obosit urmîndu-ţi fiul în toată lunga lui călătorie, să-ţi dea Domnul meu Iisus Hristos să primeşti împreună cu mine răsplata Lui întru împărăţia Lui. De aceea să nu te mai întristezi, ci grijind de copii să vieţuieşti în pace la casa ta. Şi nădăjduiesc că Domnul meu Iisus Hristos nu te va uita, şi în curînd te va aduce lîngă mine». Auzind acestea, mama Pimenia s-a dus bucurîndu-se şi preamărind pe Dumnezeu, veselindu-se cu copiii ei, spunînd tuturora că mare dar a închinat ea Domnului Hristos prin fericitul Alexandru. Şi mare a şi fost darul lui peste tot locul, dar mai ales acolo unde zac sfintele moaşte ale sfîntului şi vestitului mucenic Alexandru, spre mărirea şi lauda lui Hristos, adevăratului nostru Dumnezeu, Căruia se cuvine mărirea în vecii vecilor, Amin.

INDICE SCRIPTURISTIC *

Daniel 3, 27 — 12, 267.
Psalmi 65, 11 — 2, 267.
90, 1 — 4, 262.
Psalmi 120, 1—2 — 13, 267.

INDICE REAL ŞI ONOMASTIC **

A
Acachie, sutaş roman, Sfînt, 257.
Acoperămînt, 4, 262.
Acta Sanctorum, editio novissima, 256.
Actele sinodului de la Stejar, (403), 256.
Adevăr, 9, 265 ; 25, 275.
Adrianopol, cetate în Tracia, 26, 276.
Afluenţi, 257.
Ajutor, 4, 6, 262—263 ; 8, 264 ; 11, 266 ; 13, 267 ; 29, 277 ; 31 ; 278 ; 32, 279.
Alexandru Romanul, martir, sfînt, 256 ; 257 ; 258 ; 259 ; 2, 3, 261 ; 4, 5, 262 ; 6, 7, 263—264 ; 8, 264 ; 9, 10, 11, 265—266 ; 12, 266 ; 13, 267 ; 14, 15, 268 ; 16, 269 ; 17, 18, 19, 270—271 ; 20, 21, 22, 23, 272—274 ; 24, 25, 275 ; 27, 28, 276 ; 29, 30, 31, 32, 33, 277—279.
Alexiada Anei Comnena, 256.
Alimentare, 257.
Amănunte, 257 ; amănunte topografice, 259.
Amenţinţări, 7, 263 ; 8, 264 ; 10, 266.
Amiază, 4, 262 ; 22, 273.
Amin, 33, 279.
Amintire, 259 ; 16, 269.
Amfipoli, oraş în Tracia, 256.
An, -ani, 256 ; 258 ; 6, 263.
Ana Comnena, scriitoare bizantină, († 1153, sau 1155), 256.
Apă, ape, 12, 267 ; 13, 267 ; 22, 273 ; 27, 28, 276—277.
Apropiere, 23, 274 ; 25, 26, 275—276.
Apus, 31, 278.
Arătare, 16, 269.

* Cifrele arabe cu numere între 1—33 se referă la capitolele din textul martiriului, iar cele cu trei numere, între 256—279, indică paginile.

** Indicele introducerii şi al textului martiriului Sfîntului Alexandru Romanul a fost întocmit de Pr. prof. I. Rămureanu.

Arcadiopolis, cetate, azi Bergouli, localitate în Tracia, 258.
Arhanghel, 12, 266; 29, 277.
Arheologi, 257.
Arhiepiscopii supuse Constantinopolului, 258.
Arzo și Arzon, rîu în Tracia, afluent al Mariței, 23, 24, 274.
Asalt, 258.
Asclepios, zeu la greci, 18, 19, 270—271.
Ascultare, 10, 265.
Asesori, 14, 268.
Auzul, 30, 278.
Avari, 258.
Avraam, patriarh biblic, 28, 271.

B

Babilon. cetate, 12, 266.
Batjocuri, 14, 268.
Bărbat, -ți, 1, 260; 30, 278.
Bărbăție, 6, 263; 21, 273.
Bereea, oraș, azi Stara Zagora, în Bulgaria, 257; 22, 273; 23, 24, 274.
Bergouli, localitate în Bulgaria, vechiul Arcadiopolis, din Tracia, 258.
Bibliotheca hagiographica Graeca, 258.
Biserică, 256; Biserica creștină, 257; Biserica de Constantinopol, 257; biserică de zid, 258.
Bizanț, 256; 257; 5, 262; 9, 265; 17, 270; 27, 276.
Blestemat, 8, 264.
Bodogae, Teodor, Pr. prof. 247.
Bona Mansio (= popas bun), stațiune pentru schimbarea cailor în epoca romană, lîngă Filipopoli, 17, 270.
Borkia, azi Agurkoi, localitate pe fluviul Marița, 26, 275.
Braniște, Pr. prof. Ene, 257.
Bruxelles, 256; 259.
București, 257.
Bucurie, 10, 265; 31, 278.
Bulgaria, 257.
Burtodoxion, localitate în provincia romană Europa, din Tracia, 26, 276.
Butuci, 19, 271.

C

Cai de poștă, 257, cai pentru schimb, 258.
Cale, 31, 278.
Cap, 14, 268; 27, 276; 30, 278; 31, 378; piatra din capul unghiului, 14, 268.
Cartagina, oraș, capitala provinciei romane Africa, 11, 266.
Casă, -se, 5, 262; 11, 266; 25, 275; 33, 272.
Castrametatio (=lagăr, cantonament) grecește Paremvoli, localitate între Filipopol și Bizanț, 21, 272.
Caz, 256.
Călătorie, 257.
Călătorie, 4, 262; 13, 267; 17, 270; 19, 271; 29, 277; 33, 279.
Călău, 29, 30, 278.
Căpetenie, -ii, 1, 260; 13, 267; 17, 270; 19, 271; 23, 274; 24, 274; căpeteniile cetății, 20, 272; căpetenii de unități (militare), 16, 269.
Cătușe, 3, 262; 5, 262; 10, 266.
Ceas (oră), 4, 262; 17, 270; 30, 278.
Ceața drepților, 6, 263.
Cel preaînalt, 4, 262.
Celestin, -ostașul căruia i s-a poruncit să ucidă pe Sfîntul Alexandru, 30, 278.
Centru bisericesc, 258; 259.
Cenușa oaselor, 15, 269.
Cer, -uri, 2, 261; 4, 262; 7, 263; 8, 264; 10, 266; 12, 266; 13, 267; 16, 269; 21; 273; 28, 277; 29, 30, 277—278.
Cercetare, -ri, 10, 265; 11, 266.
Cercetători, 256; 257.
Cerere, 13, 267.
Cetate, -ți, 1, 260; 10, 266; 14, 268; 17, 270; 18, 19, 20, 271—272; 22, 278; 23, 274.
Cetățuie, 26, 276.
Chemare, 1, 260.
Chin, -uri, 7, 263; 8, 264; 10, 265; 12, 267; 15, 269; 29, 277.
Chinuire, 257.
Chiriac, mitropolit de Drizipara (Messyni), participant la sinodul VII ecumenic (787), 258.
Cină, 16, 269.
Cinste, 256; 1, 260; 14, 268.
Ciorlu, localitate în Bulgaria, Vechiul Tzurlon, (Țurlon), din Tracia, 258; 31, 278.
Ciripit, 18, 271.
Cîine turbat, 15, 268.
cîini, 31, 278.
Cîmpie, 26, 276.
Cîntare, 5, 262; cîntări de preamărire, 31, 278.
Cîntec de fluier, 15, 268.
Clevetitori, 6, 263.
Clipă, 13, 267; 24, 274.
Codicele grec Parisinus 1534, 256.
Comandant, 7, 263; 17, 270; 23, 24, 25, 26, 274—275; Comandantul Filipopolului, 21, 272—273.
Comandă, 3, 261.
Comite, grad militar în armata romană, 1, 2, 260, 261; 7, 263; 11, 266; 14, 268; 15, 268.
Conducător, 12, 267; 14, 268; 17, 270; 20, 272.
Constantinopol, 256; 257; 258.
Consulat, 32, 279.
Copac, -ci, 10, 266; 16, 269; 22, 273; 25, 275.
Copie, 257; 259.
Copii, 11, 266; 33, 279.
Copilărie, 2, 261.

Cort, 3, 262; 6, 263; 10, 265.
Crainici, 1, 260.
Creatorul tuturor puterilor nevăzute ale cerului, 28, 277.
Credință, 12, 267; 20, 272; credința în zei, 27, 276.
Creștin, -ni, 257; 258; 1, 2, 260—261; 9, 265; 14, 268; 16, 17, 270; 18, 19, 20, 271—272; 21, 22, 273; 23, 24, 274; 25, 26, 275—276; 28, 276; 29, 277.
Cronografia lui Teofan, cronicar bizantin, 258.
Cruce, 28, 277.
Cruțare, 9, 265.
Cultul Sfîntului Alexandru Romanul, 257.
Cunoștință, 256.
Cunună, 17, 270; 29, 277.
Curaj, 30, 278.
Cursa diavolului, 8, 264.
Cursul călătoriei, 29, 277; cursul drumului, 20, 272.
Cuptorul de foc, 12, 267.
Cutremur, 19, 271.
Cuvînt, -te, 2, 261; 11, 266; 14, 268; 24, 274; 25, 275.

D

Dar, -uri, 15, 268; 31, 32, 33, 278—279.
Data, 256; 257; 258; 20, 272.
Date topografice, 257.
Datorie, 30, 278.
David, proorocul, 12, 267.
Defăimători, 6; 263.
Delehaye, H., aghiograf belgian, 256; 258; 259.
Demon, -ni, 2, 261; 8, 264; 9, 265; demonii cei necurați, 8, 264; 18, 271; 20, 272; 24, 274.
Deprinderi, 24, 274.
Descrieri, 259.
Diavol, 8, 264; 14, 268; 18, 271; 20, 272; 21, 273; 245, 275; 29, 277; cursa diavolului, 8, 264.
Dimitrov, istoric bulgar, 256; 258; 259.
Dinți, 25, 275.
Diocleția, împărat roman, 257.
Distanță, -te, 259; 24, 274.
Doamnă, 33, 279.
Dobrogea, 257.
Domnul (— Iisus Hristos, Dumnezeu), 4, 6, 262—263; 11, 266; 12, 266; 13, 267; 15, 269; 16, 269; 18, 19, 271; 20, 272—273; 22, 273; 27, 276; 29, 277; 33, 279; Domnul cel ceresc, 5, 262; Domn nevăzut, 28, 277; îngerul Domnului, 11, 266; rob al Domnului, 19, 271.
Dovadă, 259.
Draci, 3, 262.
Dreapta, 13, 267; 26, 276; 28, 276; 31, 278.
Dreapta Tatălui, 8, 264.
Dreptate, 259; 12, 266; 14, 268.
Drepți, 6, 263.
Drizipara, sau Druzipera (Messyni), localitate în Tracia, 257; 258; 27, 276; 31, 278.
Drum, 3, 261; 9, 265; 11, 266; 13, 267; 16, 269; 17, 270; 20, 272; 22, 273; 23, 274; 26, 27, 276; 29, 277; 31, 278.
Duh, cu sensul de suflet, 10, 265.
Duhul, Sfîntul Duh, 7, 263; 28, 277; 30, 278; 31, 278.
Dumnezeu, 2, 260; 7, 263; 8, 264; 9, 265; 12, 266; 16, 269; 17, 270; 22, 273; 24, 274; 25, 275; 28, 277; 30, 278; 31, 33, 278—279; Dumnezeul cel adevărat, 8, 264; Dumnezeul cel din cer, 12, 265; Dumnezeul cel ceresc, 2, 261; 5, 262; 7, 263; 18, 271; 20, 272; Dumnezeul cerului, 4, 262; 7, 263; Dumnezeul creștinilor, 12, 267; 16, 270; 22, 273; Dumnezeul cel nevăzut, 7, 263; Dumnezeul părinților noștri, 6, 262; 28, 277; Dumnezeul cel Preaînalt, 11, 269; 16, 269; 17, 270; Dumnezeul cel viu, 9, 265; 16, 269; ajutorul lui Dumnezeu, 8, 264; atotputernicul Dumnezeu, 8, 256; 10, 266; darul lui Dumnezeu, 32, 279; Glasul lui Dumnezeu, 13, 267; Judecata lui Dumnezeu, 14, 268; lucrarea lui Dumnezeu, 19, 271; 19, 271; rînduiala lui Dumnezeu, 31, 278; robul lui Dumnezeu cel Preaînalt, 16, 17, 269—270; 23, 274; 30, 278; temător, -ri de Dumnezeu, 2, 261; 19, 271.
Dunăre, 257.
Duioșie, 31, 278.
Durere, 17, 270; 25, 275.
Dușman, -ni, 258; dușman al adevărului 9, 265; 25, 275.

E

Edict, 9, 265.
Ediție, 257.
Elemente, 259.
Enciclopedia teologică greacă, 258.
Ergin, rîu, afluent al fluviului Marița din Tracia, 27, 276; 28, 277; 31, 378.
Eroi, 258.
Evropoliți, locuitori ai provinciei romane Evropa, din Tracia, 26, 276.
Execuție, 28, 277.

F

Fapt, -e, 257; 2, 261; 7, 8, 264; 14, 268.
Față, -te, 5, 262; 6, 263; 10, 265; 13, 267; 16, 269; 18, 271; 20, 21, 272; 23, 274; 25, 275; 28, 277.
Făclii, 12, 266.
Făptură, 8, 264; 28, 277.
Fărădelege, 14, 268.
Februarie, 257; 258.
Felix, comite la Roma, 1, 260.
Femeie, 2, 261; 8, 264; 15, 269.

Fiare, 28, 277.
Ficțiuni aghiografice, 259.
Filipopol, cetate în Tracia, 17, 270; 18, 271; 21, 22, 272—273; 22, 273.
Fire, 11, 266.
Fiu, fii, 11, 266; 12, 267; 18, 271; 21, 273; 30, 31, 278; 33, 279.
Fiul diavolului, 20, 272; 21, 273.
Fiul — Iisus Hristos, 7, 263; 28, 277; 30, 278; Fiul lui Dumnezeu, 8, 264.
Fluier, 15, 268.
Foc, 6, 263; 9, 265; 12, 267; 14, 15, 268; 16, 269—270.
Formă, 259.
Fortăreață, 17, 270; 22, 273.
Frate, -ți, 1, 261; 5, 262; 13, 267; 17, 270; 22, 273; 23, 274; 26, 27, 276; 29, 30, 277—278.
Frică, 5, 262; 13, 267; 19, 271; 23, 274; 28, 277.
Fruntași, 14, 268; fruntașii gărzii, 8, 264.
Fulger, 5, 262; 31, 278.

G

Gardă, 8, 264.
Geamăt, 10, 266; 25, 275.
Gelzer, istoric german, 258.
Gen Panegiric, 259.
Genunchi, 6, 262; 13, 267; 22, 273; 24, 275; 29, 277.
Gheena focului, 9, 265; 14, 268; 16, 269.
Giulgiuri, 31, 278.
Gînd, -uri, 10, 265; 16, 269.
Glas, 11, 266; 13, 267; 21, 273; 29, 30, 277—278; glasul Domnului, 29, 278; glasul lui Dumnezeu, 13, 257; glasul îngerului, 13, 267.
Glicheria, mucenița, 257.
Goți, 257.
Grai, -ri, 6, 263; 24, 275.
Grottaferrata, mînăstire lîngă Roma, 256.
Gură, 7, 263; 18, 271; 23, 274; 24; 274; 25, 275.

H

Han, -hanuri, 257; 24, 274; 27, 276.
Heracleea Traciei (Peirinthos), 258.
Hohot, 8, 264.
Hotare, 258.
Hristos, 4, 262; 11, 266; 15, 269; 16, 269; 17, 270; 18, 271; 22, 273; 24, 275; 26, 276; 33, 272; darul lui Hristos, 15, 269; lauda lui Hristos, 33, 279; luptătorul lui Hristos, 13, 267; martirul lui Hristos, 19, 271; mucenic al lui Hristos, 19, 271; 30, 278; numele lui Hristos; 4, 262; 9, 265; sfîntul lui Hristos, 27, 276; slava Domnului Hristos, 18, 271; Stăpînul nostru Hristos, 29, 277.

I

Iacob, patriarh biblic, 28, 277.
Idoli, 9, 265; 24, 275.
Iisus Hristos, 6, 262; 7, 263; 8, 264; 9, 265; 12, 266; 13, 267; 15, 269; 16, 269; 20, 21, 272—273; 22, 273; 23, 274; 24, 275; 29, 277; 30, 278; 31, 32, 33, 278—379.
Iliric, prefectură a Imperiului roman în sec. IV—V, 16, 269; 17, 270.
Imperiul roman, 257.
Importanța, 257.
Indicare, 259.
Inimă, 4, 262; 6, 263.
Inși, 21, 273.
Iorga, N., istoric, 257.
Isaac, fiul patriarhului Avraam, 28, 277.
Israil, popor, 22, 273.
Istorici, 257.
Istoricul localității Drizipara, 257.
Itinerar, 257.
Itinerarium, 259.
Itenerarium Burdigalense, 257.
Itenerarium Antonini Augusti, 257.
Iubire, 10, 265; 14, 268.
Izvestija na Bălgarskija Arheologiceski Institut, 256.
Izvor, 13, 267.

Î

Împărat, -ți, 1, 2, 3, 260—262; 4, 262; 6, 7, 263; 8, 264; 10, 265; 16, 269; 20, 272; 23, 274; Împărat ceresc, 23, 274.
Împărăția cerurilor, 29, 277; Împărăția (lui Iisus Hristos), 33, 279; Împărăția romană, 1, 260; 8, 9, 265; 10, 265; 15, 269.
Împrejurimi, 257.
Încăpățînare, 10, 265; 20, 272.
Început, 18, 271.
Închisoare, 18, 19, 271.
Încredere, 10, 265.
Încreștinarea romanității orientale, 259.
Îndeplinire, 28, 276.
Îndrăzneală, -li, 9, 265.
Înfățișare, -ri, 6, 263; 8, 264.
Înger, 4, 6, 262—263; 11, 266; 13, 267; 15, 16, 269; 17, 270; 24, 274; 30, 278; îngerul Domnului, 11, 266; 13, 267; 16, 269; 25, 275; 31, 278.
Însoțitor, 14, 268; 16, 269; 19, 271; 26, 275.
Întîmplare, 17, 270; 19, 271; 23, 274; 31, 278.
Întristare, 4, 262.
Întuneric, 9, 265.
Înțeles, 24, 275.

J

Jertfă, -e, 1, 2, 3, 260—261; 8, 264; 10, 265; 12; 266; 14, 268; 18, 271; 20, 272; 24, 275; Jertfele dreptății și ale sfințeniei, 12, 266; Jertfă de laudă, 12, 266; jertfe sîngeroase, 12, 266.
Jigniri, 20, 272.

Judecată, 7, 263; 10, 265; 14, 268.
Junincă, 8, 264.
Jupiter, sau Zeus, zeul suprem la romani, 2, 261; 8, 263—264; 18, 271.

K

Karasura, castru roman situat între orașele Filipopol și Bereea, 22, 273.
Kilometru, 25, 275.
Konstantinidis, E., istoric grec, 258.
Krima (locul Judecății), localitate, 14, 268.

L

Lanțuri, 6, 263; 12, 267; 17, 270; 19, 271; 21, 272; 26, 276.
Laudă, 12, 266; 14, 268; 28, 277; 33, 279.
Legătură, -ri, 9, 265; 24, 274.
Lege, 32, 279.
Limanul odihnei, 12, 267.
Limbă, limbi, 6, 263; 31, 278.
Limba latină, 256.
Lipsă, 12, 266; 22, 273.
Lipomanus, A., editor, 256.
Loc, 256; 257; 258; 22, 273; 26, 27, 276; 29, 277; 31, 278; 33, 279; loc de judecată, 14, 268.
Localitate, -ți, 257; 258; 14, 268; 19, 271; 21, 272; 26, 275—276; 27, 276; 31, 278.
Localnici, 17, 270; 26, 275.
Locașuri de cult, 256; locașuri de pomenire, 257.
Locuitori, 18, 271; 23, 274.
Lovituri, 21, 273.
Lucrarea lui Dumnezeu, 19, 271.
Lucru, -uri, 3, 262; 8, 264; 18, 270; 20, 272; 24, 274; 27, 276; 30, 278; lucruri diavolești, 1, 260.
Lume, 18, 270—271.
Lumină, 9, 265.
Lună, a anului, 32, 279.
Luptă, 5, 262.
Luptătorul lui Hristos, 13, 267.

M

Magie, 8, 264.
Mai, luna, 256; 257; 258; 32, 279.
Maică, 26, 276.
Mamă, 6, 263; 11, 266; 12, 267; 26, 276; 31, 32, 278—279; 33, 279.
Mansi, D., editor al actelor sinodale, 258.
Mansio (= stație, han), 257; și Bona Mansio (= popas bun), 17, 270.
Manuscris parizian (= Codex graecus Parisinus 1534), 256; 259.
Marea, 2, 261.
Marfă, 1, 260.
Marginea drumului, 17, 270; marginea rîului, 24, 274.
Marița, fluviu în Tracia, 257.
Martir, -ri, 256; 257; martirul lui Hristos, 19, 271.
Martiriu, 256; 258; 259.
Martiriul (pătimirea) Sfîntului Alexandru Romanul, 256; 257; 258; 259; 260.
Martirizarea, 256.
Martirologii, 257.
Martor, 1, 266; 18, 271.
Maximian Hercule, împărat roman, 1, 260; 3, 262; 6, 7, 263; 8, 264; 9, 10, 265; 32, 279.
Mădulare, 15, 269; 16, 269.
Măr pădureț, 15, 268.
Mărire, 10, 265; 28, 277; 33, 279.
Măsură, 15, 268; 16, 269.
Mese, 1, 260.
Metri, 1, 260.
Mesini (Messyni), fost Drizipara, localitate în Tracia, 258.
Miazănoapte, 28, 276.
Mieluțel, 13, 267.
Migne, J.P., editor francez, 258.
Mihail, arhanghel, 12, 266; 29, 277.
Milă, 1e, 8, 264; 9, 265; 14, 268; 18, 271; 24, 274; 25, 275; 31, 278.
Mileniu, 259.
Minee, 257.
Minologhionul bizantin, 257.
Minte, 9, 265; 18, 271; 20, 272; 24, 275.
Minune, -ni, 22, 273; 29, 277; 32, 279.
Mirare, 6, 263.
Mirodenii, 31, 278.
Mitropolie autocefală, 258.
Mînă, mîini, 3, 262; 6, 263; 8, 264; 9, 265; 12, 266; 15, 269; 16, 269; 21, 272; 23, 274; 28, 277; 30, 278; mîinile celor fără de lege, 27, 276.
Mîngîiere, 24, 274; 29, 277.
Mînie, 25, 275.
Moaște, 256; 258; 33, 279.
Mochit, preot din Amfipoli (Tracia), martir, 256.
Moment, 6, 263.
Monahii bollandiști, 256.
Mormînt, -te, 256, 7, 264.
Morți, 7, 264; 14, 268.
Mucenic, 257; 257; 17, 270; 19, 271; 21, 22, 273; 23, 24, 274; 26, 275; 28, 277; 29, 30, 277; 31, 278; 33, 279; mucenici creștini sud-dunăreni, 259; mucenic al lui Hristos, 260; 30, 278.
Mucenicia, 11, 266; 27, 276.
Mucenițe, 257.
Mulțime, 29, 277; -me de bărbați, 30, 278; -me de creștini, 25, 275; -me dușmanilor, 258; -me de oameni, 11, 266; mulțimi, 6, 263.
Mulțumiri, 28, 277.
Munci, cu sens de chinuri, 4, 262; 10, 266; 14, 15, 268; 20, 272; 21, 273; 27, 276; 32, 279.
Muncire, cu sens de chinuire, 18, 271.

Munţi, 13, 267, 26, 276.
Mutationes (locuri pentru schimbarea cailor de poştă la romani), 258.

N

Nădejde, 16, 269; 19, 271; 26, 276.
Neam, 29, 277.
Nebun, 8, 264.
Nebunie, 14, 268; 18, 270.
Nedreptate, -ţi, 19, 271.
Negustori, 1, 260.
Nelegiuit, 14, 268.
Nenorocit, 8, 264; 12, 266; 15, 269; 16, 269.
Neputinţă, 7, 263.
Netzhammer, arheolog german, 257.
Nevoie, 12, 267.
Nevoinţe, 29, 277.
Nevrednic, 8, 264; 28, 277.
Noapte, 17, 270; 26, 276.
Noviodunum, cetate romană în dreapta Dunării, 257.
Nuc, 24, 275; 25, 275.
Număr, 258.
Nume, 257; 2, 261; 4, 262; 13, 267; 17, 270; 22, 273; 22, 273; 29, 277; numele Domnului, 20, 272; numele Domnului Iisus Hristos, 23, 274; 29, 277; numele lui Hristos, 4, 262; 9, 265; numele celui răstignit, 7, 264; numele cel sfînt, 21, 272; 25, 275; 28, 277; numele cel sfînt şi înfricoşător, 6, 263; 13, 267; numele Tatălui şi al Fiului şi al Sfîntului Duh, 30, 278.

O

Oase, 10, 265; 15, 16, 269; cenuşa oaselor, 15, 269.
Oastea cerului, 28, 277.
Oberhummer, R., istoric, 258.
Oboseală, 25, 275.
Ocări, 18, 271.
Ochi, 12, 266; 13, 267; 21, 273; 24, 275; 30, 278.
Ocrotitor, 13, 267.
Octombrie, 257.
Odihnă, 12, 267; 29, 277.
Om, oameni, 6, 7, 263; 8, 264; 9, 265; 11, 266; 13, 267; 18, 271; 26, 276; 28, 277; 31, 278.
Oraş, -e, 257; 1, 260; 11, 266; 16, 269; 19, 271; 23, 274; 24, 274; 26, 27, 276; oraşe sud-dunărene, 256.
Oră, 3, 261, 26, 276.
Orăşeni, 17, 270.
Ordin, 27, 276.
Origine, 257.
Original grecesc, 256.
Ostaş, -şi, 2, 261; 3, 262; 4, 262; 6, 263; 10, 266; 12, 267; 12, 267; 15, 268; 18, 271; 21, 272—273; 22, 273; 23, 274; 25, 275; 26, 275; 27, 276; 29, 277; 30, 31, 278.

P

Pace, 12, 267; 25, 275; 33, 279.
Palat, 8, 264.
Paremvoli, latineşte Castrametatio (— lagăr, cantonament), localitate între Filipopol şi Bizanţ, 21, 272.
Parisinus 534, codice, 256.
Parte, ţi, 256; 257; 8, 264; 10, 266; 18, 271; 20, 272; 28, 276.
Pas, 3, 261.
Passiones (— martirii), 259.
Pasuri, cu sens de trecători, 17, 270.
Pat, -uri, 4, 262; 24, 274.
Patimă, 8, 264.
Patriarhia de Constantinopol, 258.
Patrie, 19, 271; 23, 274; 27, 274.
Pauly-Viessowa, istorici germani, 258.
Păcat, -te, 29, 277; 30, 278.
Păcătos, 8, 264; 28, 277.
Păgîni, 19, 271.
Pămînt, 2, 261; 13, 267; 16, 259; 18, 271; 2, 273; 28, 277.
Părinte, -ţi, 6, 263; 24, 274; 28, 277; 29, 277.
Păsări de pradă, 31, 278.
Păstorul cel bun, 11, 266.
Pătimire, -ri, 256; 258; 260; 16, 269.
Pedeapsă, 15, 268; 19, 271.
Peirinthos (Heracleea), localitate în Tracia, 258.
Pelerinaje, 258.
Periodic, 256.
Persecuţia lui Diocleţian, 257.
Persoană, 257.
Piatră, 22, 273; piatra din capul unghiului, 14, 268.
Picioare, 7, 263; 17, 270; 19, 271; 26, 276.
Pierzanie, 2, 261.
Pierzare, 9, 265; 14, 268.
Pîine, 13, 267.
Pimenia, mama Sf. Alexandru, 6, 263; 11, 266; 33, 279.
Pînză, 30, 278.
Pîri, 6, 263.
Pîrjol, 12, 267.
Poartă, 19, 271.
Pomenire, 257; 258; 15, 16, 269.
Pompă, 17, 270; 19, 271.
Popas, -uri, 9, 265; 10, 11, 265—266; 17, 270.
Poporul Israil, 22, 273.
Poruncă, -ci, 1, 260; 3, 262; 7, 263; 10, 265—266; 23, 274; 26, 275; 27, 276.
Potli, M., canonist grec, 258.
Preamărire, 31, 278.
Prefect, 19, 271.

Prelucrare, 257.
Prezenţă, 257.
Prieten, -ni, 1, 260; 25, 275.
Prigoană, 1, 260.
Primire, 10, 265; 21, 22, 272—273; 23, 274; 26, 275; 28, 276; 29, 277.
Privire, -ri, 8, 264; 10, 266; 28, 276.
Problemă, 257.
Proces de încreştinare, 259.
Pustie, 22, 273.
Putere, -ri, 3, 262; 5, 262; 9, 265; 12, 267; 14, 268; 15, 269; 16, 269; 24, 274; 28, 277; puterea lui Dumnezeu, 19, 271; putere dumnezeiască, 17, 270; putere îngerească, 30, 278; puteri nevăzute ale cerului, 28, 277.

R

Rang de mitropolie autocefală, 258.
Rolly, G., canonist grec, 258.
Răbdare, 19, 271; 29, 277.
Răcoare, 22, 273.
Rămureanu, I, Pr. prof. 257.
Răsărit, 21, 272; 27, 276; 28, 277.
Răsplată, 33, 279.
Răspuns, 23, 274.
Realitate, 2, 261; realităţi istorice, 259.
Redactare, 259.
Redacţii latineşti, 256.
Rezistenţă, 258.
Rînduială creştină, 32, 279; -la lui Dumnezeu, 31, 378; -la ostăşească, 24, 275.
Rîu, 15, 269; 21, 272; 23, 274; 24, 274; 27, 28, 276—277; 31, 278.
Rob, 5, 262; 8, 264; 14, 268; 16, 269; 17, 270; 19, 271; 22, 23, 273—274; 28, 29, 277.
Roma, 256; 1, 260; 5, 262; 9, 265; 20, 272.
Romanitatea orientală, 257; 259.
Rugă, 6, 263; 24, 275; 30, 278.
Rugăciune, 8, 264; 13, 267; 22, 273; 24, 25, 276; 28, 277; 29, 277.
Ruşine, 13, 267.

S

Sabie, 16, 269; 30, 278.
Sala tribunalului, 21, 272.
Sardica, azi Sofia, capitala provinciei romane Dacia Mediterranea, 257; 17, 270.
Satana, 7, 9, 10, 264—265; 14, 15, 268—269; 16, 269; 18, 274; 25, 275; 27, 276.
Sate, 257.
Sava Gotul, martir, sfînt, 256.
Sărbătoare, 258.
Sărbătorire, 258.
Sălaş, 16, 269.
Scaun ierarhic, 258; scaune supuse patriarhiei de Constantinopol, 258.
Scaunul de judecată, 7, 263; 10, 265; 14, 168; 18, 270; 20, 272; 23, 24, 273—274.
Scăpare, 4, 262.
Schimb, 258.
Scop, 1, 260.
Secol, 256; 257; 258; 259.
Semne, 29, 277; semnul Sfintei Cruci, 28, 277.
Sentinţă, 27, 276; 31, 278.
Serafimi, 28, 277.
Sermius, rîu, probabil Strema, afluent al Mariţei, 21, 279.
Sete, 22, 273.
Sfat, 24, 274.
Sfinţenie, 12, 266.
Sfinţire, 1, 260.
Sfînt, -ţi, 256; 257; 15, 16, 269; 17, 270; 22, 273; 23, 24, 25, 26, 274—276; 27, 276; 30, 31, 278.
Sfîrşit, 259; 28, 276.
Simeon Metafrastul, Sfîntul, 257.
Sinaxarul Bisericii de Constantinopol, 257; 258.
Sinodul V ecumenic (553), 258; sinodul VII ecumenic (787), 258.
Sinodul de la Stejar (403), 256.
Slavă, 12, 267; slavă Domnului Hristos, 18, 271.
Slugi, 23, 274.
Slujitori, 12, 266; 14, 268; 16, 269; 25, 275.
Soare, 27, 276; 28, 277.
Sofia, în vechime Sardica, 256, 257; 17, 270.
Soldat, -ţi, 257; 1, 260—261; 3, 261; 5, 6, 262—263; 12, 13, 267; 16, 269; 21, 272; 23, 274; 24, 274; 25, 275; 28, 276.
Soli, 31, 278.
Sorţi, 30, 278.
Sosire, 6, 263; 19, 271.
Spate, 25, 275.
Sprijinitor, 4, 6, 262—263.
Spusele, 3, 261.
Stadii, 22, 273.
Stara Zagora, oraş în Bulgaria, 257.
Stat, 7, 263.
Staţie, (latineşte mansio), 257; 12, 267.
Staţiune, -uni, 259; 17, 270.
Stăpîn, 6, 262; 15, 169; 23, 274; 28, 277; 29, 277; Stăpînul din ceruri, 10, 266; stăpînul nostru Hristos, 29, 277; stăpîn iubitor de oameni, 28, 279;
Stăpînitori, 19, 271.
Stejar, -ri, 22, 23, 273—274.
Stînga, 26, 276; 31, 278.
Stîrpitură, 27, 276.
Subsuori, 12, 266.
Sudul Dunării, 256.
Suferinţe, 32, 279.
Suflet, -te, 11, 256; 15, 269; 23, 274; 24, 274—275; 30, 278.
Sunetul trîmbiţei, 1, 260.
Sutaş, roman, 257.

Ş

Şoricel, greceşte Tziorikellos (diminutivul de la cuvîntul şoarece), rîu cu nume străromân din provincia romană Europa, în Tracia, 27, 276.
Şosea, 21, 272; 24, 274; 25, 26, 275—276, 28, 276.
Ştiri, 258.

T

Tabără, 4, 262.
Tabula Peutingeriana, 257.
Tatăl, Dumnezeu Tatăl, 8, 264; 28, 277; 30, 278.
Tată, ca om, 9, 265; 14, 15, 268; 16, 269; 25, 275; 27, 276.
Taur, 8, 264.
Tămăduiri, 32, 279.
Temătorii de Dumnezeu, 19, 271.
Temei, 9, 265.
Temnicer, 19, 271.
Temniţă, 20, 272.
Templu, 1, 260—261; 3, 261.
Teodosie, mitropolit de Drizipara (Messyni), participant la sinodul V ecumenic (553), 258.
Teofan, cronicar bizantin, 258.
Text, 256; 257.
Tiberian, consul şi comandant militar la Roma, persecutor al creştinilor, 1, 2, 3, 260—262; 6, 263; 9 10, 11, 265—266; 12, 266; 14, 15, 168—269; 16, 269; 17, 18, 19, 270—271; 20, 21, 22, 272—273; 23, 24, 25, 26, 27, 273—276; 29, 277; 31, 278; 32, 279.
Timp, 4, 262; 8, 264; 10, 11, 266; 12, 267; 15, 268; 16, 269; 19, 271; 20, 272; 23, 274; 25, 26, 275; 32, 279.
Tinereţe, 8, 264.
Tiran, 9, 265; 12, 267; 13, 267; 27, 276.
Titulari, 258.
Tînăr, -tineri, 6, 7, 263; 8, 264; 12, 267.
Tîrg, 21, 272.
Toiege, 25, 275; toiege de măr păduret, 15, 268.
Tomis, cetate principală în Scythia Minor, 257.
Torţe, 12, 266.
Tovarăşi, 5, 262; 7, 263.
Tracia, 256; 258; 10, 266; 18, 271.
Tradiţie, 256; 259; tradiţiile goţilor, 257.
Traducere, 256.
Trecători, 25, 257.
Trecere, 15, 269.
Tribunal (din Filipopol), 20, 272.
Trîmbiţă, 1, 260.
Trup, 14, 268; 15, 16, 269; 17, 270; 27, 276; 28, 29, 277; 31, 278.

Ţ

Ţărm, 31, 278.
Ţăruşi, 21, 273.
Ţepi, 15, 268.
Ţinut, 26, 276; ţinuturi dunărene, 256; ţinuturi sud dunărene, 257.
Ţinută, 6, 263.
Tzurlon şi Ţurlom localitate în Tracia azi Ciorlu în Bulgaria, 258; 31, 278.

U

Umbră, 22, 273.
Unghi, 14, 268.
Unitate, -ţi (militare), 16, 269; 24, 274.
Untdelemn, 25, 275.
Urmă, 11, 266.

V

Vadul unui rîu, 27, 276.
Vas, 25, 275; 28, 277.
Văcuţă, 31, 278.
Văile Mariţei (fluviu), 257.
Văzduh, 16, 269.
Veac, veacuri, veci, 259; 6, 262; 28, 277; 32, 279; vecii vecilor, 33, 279.
Viechime, 257.
Vedenie, 16, 269; 17, 270.
Vedere, 14, 268; 28, 277.
Veneţia, 256.
Veracitate, 259.
Versiune lungă, 256.
Veselie, 10, 265.
Veste, 1, 260.
Via Egnatia, drum roman, 258.
Viaţă, 7, 8, 264; 9, 265; 16, 269; 30, 278.
Vietăţi, 28, 277; vietăţile apelor, 27, 276.
Vieţuitoare, 11, 266.
Vii, 14, 268.
Vindecări, 29, 277.
Vis, 4, 262; 11, 266; 16, 269.
Viţe, 31, 278.
Vîrstă, 8, 264.
Voie, 12, 267; 25, 275.
Vobă, -e, 257; 7, 263; 9, 10, 11, 265—266; 11, 266; 18, 271; 24, 25, 274—275.
Vrăjmaş, 13, 267; 29, 277.
Vreme, 1, 260; 4, 262; 22, 273; 25, 26, 275.

Z

Zeităţi, 2, 261.
Zeu, zei, 1, 2, 3, 260—262; 7, 263; 8, 264; 9, 10, 265—266; 12, 266; 14, 268; 18, 270—271; 20, 272; 21, 273; 24, 274—275; 25, 275; 27, 274.
Zeus, căpetenia zeilor în mitologia şi religia greacă, 1, 260; 2, 261; 8, 264; 18, 270; 19, 271.
Zi, ziua, zile, 258; 4, 262; 8, 264; 10 265; 13, 267; 32, 279.
Ziditor al cerului, 28, 277.

16

TESTAMENTUL SFINŢILOR ŞI SLĂVIŢILOR PATRUZECI DE MARTIRI AI LUI HRISTOS CARE S-AU SĂVÎRŞIT ÎN SEVASTIA (ARMENIA)

(† 9 martie 320)

INTRODUCERE

Sfinţii patruzeci de mucenici [illegible]

sat preoților, părinților, fraților și surorilor, soților, copiilor, prietenilor și cunoscuților lor [15].

Punctul central al Testamentului celor patruzeci de martiri *îl constituie dorința lor unanimă ca moaștele lor, după ce vor fi scoase din cuptorul de foc, să fie depuse în localitatea* Sarim *sau* Sarin, *de lîngă orașul Zela, din Armenia. «Căci, spun ei, chiar dacă noi toți sîntem din localități diferite, ne-am ales, însă, un singur și același loc de odihnă. Deoarece împreună am dat aceeași luptă, ne-am hotărît să avem împreună același loc de odihnă, în locul spus mai înainte»* [16].

În același timp, îi roagă ca nimeni să nu ia vreo părticică din osemintele lor, «încercînd, cum se exprimă ei, să ne despartă unii de alții, pe noi cei pe care Sfîntul nostru Mîntuitor ne-a unit în credință, prin harul și pronia Sa» [17].

Ei îi roagă apoi, în privința tînărului Evnoicus, probabil sclav în Legio XII Fulminata de la Melitene, în Armenia, că dacă și el va suferi martiriul împreună cu ei, moaștele lui să fie depuse în același loc cu ale lor. Iar dacă, prin harul lui Dumnezeu, el nu va suferi martiriul, ei îi recomandă să se elibereze și să trăiască în viață după poruncile lui Hristos [18].

La sfîrșit, ei salută în termeni simpli, dar foarte mișcători, ca unii pe care nu-i mai așteaptă nimic altceva în această viață decît martiriul, avînd credința neclintită în harul și puterea lui Dumnezeu, care-i va aduce la viață în ziua cea mare a învierii, pe preoții, părinții, soțiile, copiii, frații, surorile și prietenii lor.

Iată ultimele cuvinte ale lui Aetius: «Eu, Aetius, salut rudele mele, pe Marcu și Aquilina, pe preotul Claudiu, pe frații mei, Marcu și Trifon, pe surorile mele, pe soția mea Domna, împreună cu copilul meu» [19].

Iată salutările lui Eutihie: «Eu, Eutihie, salut pe cei ce trăiesc în Ximara, pe mama mea Iulia, pe frații mei Chiril, Rufus și Eutihie, pe sora mea Chirila, pe logodnica mea, Basilia, și pe diaconii Claudiu, Rufin și Proclus» [20].

---

15. *Testamentul Sfinților și slăviților patruzeci de martiri*, I, 1, ed. H. Musurillo, *op. cit.*, p. 354.
16. *Ibidem*. Pentru localitatea Sarim sau Sarin vezi nota 1 din traducerea *Testamentului* în românește.
17. *Ibidem*, I, 4, ed. cit., p. 356.
18. *Ibidem*, I, 5, ed. cit., p. 356.
19. *Ibidem*, III, 2, ed. cit., p. 358—360.
20. *Ibidem*, III, 3, ed. cit., p. 360.

Testamentul ne-a păstrat numele celor patruzeci de martiri la sfîrşitul lui. După nume, unii sînt greci, alţii latini, dar între ei, cu siguranţă, erau şi armeni.

Testamentul Sfinţilor şi slăviţilor patruzeci de martiri *este un document istoric de valoare pentru faptul că ne informează despre grelele suferinţe pe care le-au îndurat creştinii în părţile de răsărit ale Imperiului roman, în timpul asprei persecuţii a împăratului Liciniu, dintre anii 320—324. Liciniu a fost învins de Constantin cel Mare (306—337) în lupta de la 18 septembrie 324, la Chrysopolis, pe coasta Asiei Mici, în faţa Constantinopolului, iar în urma unor intrigi contra lui Constantin, a fost condamnat la moarte şi executat la Tesalonic în 324.*

Nu cunoaştem cît timp au stat moaştele celor patruzeci de martiri la Sarim, lîngă oraşul Zela, în Armenia.

Istoricul Sozomen ne informează că o femeie, numită Macedonia, păstra, în prima jumătate a secolului al V-lea, moaştele celor patruzeci de martiri de la Sevastia, din Armenia, în casa ei, situată în afara zidurilor Constantinopolului, în timpul patriarhului Proclus al Constantinopolului (434—446)[21]. *Se cunoaşte că bizantinii păstrau mare respect moaştelor Sfinţilor, încît informaţia lui Sozomen poate fi socotită ca adevărată.*

Sărbătoarea Sfinţilor şi slăviţilor patruzeci de martiri este amintită în fiecare an, la 9 martie, în Sinaxarul Constantinopolitan[22], *în* Bibliotheca hagiographica Graeca[23], *în* Bibliotheca hagiographica Latina[24], *şi*

---

21. Sozomen, *Ist. bis.*, IX, 2, ed. J. Bidez—G. Hansen, în Die griech. christl. Schrift. d.e. Jahr.», Band 50, Berlin, 1960, p. 392—394 şi P.G., t. XLVIII, col. 1597—1601.
Studii: P. Petit, *Histoire générale de l'Empire romain*, Paris, 1974, p. 565—567; A. Momigliano, *The Conflict between Paganism and Christianity, in the Forth Century*, Oxford, 1963; M. Fortina, *La politica religiosa dell'imperatore Licinio*, în «Revista di Studi Classici», 7 (1959), p. 245—265; 8 (1960), p. 3—23; G. Riciotti, *La «era dei martiri». Il cristianesimo da Diocleziano a Constantino*, Roma, 1953; M. Ormanian, *L'Eglise arménienne, son histoire, sa doctrine, son régime, sa discipline, sa liturgie, sa littérature, son présent*, 2-e éd., Antelias (Liban), 1954; H. Delehaye, *Les origines du culte des martyrs*, Bruxelles, 1933, p. 61, 85, 177; Idem, *Les passions des martyrs et les genres littéraires*, Bruxelles, 1921, p. 213—235; D. P. Buckle, *The forty Martyrs of Sebaste. A study of hagiographic davelopement*. Extras din «The Bulletin of the John Rylands Library», VI (1921), t. 3, 9 p.; P. Franchi de'Cavalieri, *Note agiografiche*, 7, în «Studi e Testi», 49 (1928), p. 155—184; P. Allard, *La persecution de Dioclétien et le triomphe de l'Eglise*, 3-e éd., t. II, Paris, 1908, p. 322—327: La persécution de Licinius; Ch. Antoniades, *Kaiser Licinius*, München, 1884; F. Goerres, *Die Religionspolitik des Kaisers Licinius, în «Philologus»*, LXXII (1913), p. 250—262; Idem, *Kritische Untersuchungen über die Licinische Christenverfolgung*, Jena, 1875.

22. *Synaxarium Ecclesiae Constantinopolitanae, Propylaeum ad Acta Sanctorum Novembris*, ed. H. Delehaye, Bruxellis, 1902, col. 521—524.

23. Ed. Fr. Halkin, 3-e éd., t. II, Bruxelles, 1957, p. 97, nr. 1201—1202.

24. Ed. Socii Bollandiani, t. II, 2-e éd., Bruxelles, 1949, p. 1092—1093; nr. 7537—7539; Retipărită după ediţia din 1898—1899.

în Martirologiul Ieronimian [25]. *În* Acta Sanctorum Martii, *pomenirea lor este menționată la 10 martie* [26].

*

* *

Am folosit la traducerea din grecește a Testamentului Sfinților și slăviților patruzeci de martiri, *ediția lui H. Musurillo,* op. cit., p. 354—361, *text grec, cu traducerea engleză, și ed. R. Knopf — G. Krüger, ed. cit., p. 116—119.*

Vezi și Acta Sanctorum. Propylaeum Decembris, *ed. H. Delehaye, Bruxellis, 1940, p. 91.*

Am folosit, de asemenea, traducerile : Pierre Hanozin, La Geste des martyrs, *Paris, 1935, p. 257—261 ; traducere franceză ; Adalberto Hamman,* La Gesta dei martiri. *Introduzione di Daniel-Rops, Milano, 1953, p.* 322—325. *În limba română, traducerea noastră este cea dintîi.*

25. *Martyrologium Hieronymianum. Acta Sanctorum Novembris,* ed. J. B. de Rossi et L. Duchesne, t. II, pars prior, Bruxellis, 1894, p. 30 ; ed. H. Delehaye et H. Quentin, t. II, pars posterior, Bruxellis, 1931, p. 134.

26. *Acta Sanctorum Martii,* ed. H. Delehaye, t. II (8), Parisiis et Romae, 1865, p. 19—24 ; Vezi tot aici : *De sanctis XL martiribus Sebastenis. Comentarius praevius,* p. 12—19.

TESTAMENTUL SFINŢILOR ŞI SLĂVIŢILOR PATRUZECI DE MARTIRI AI LUI HRISTOS CARE S-AU SĂVÎRŞIT ÎN SEVASTIA

(† 9 martie 320)

I

Meletie, Aetius şi Eutihie, întemniţaţii lui Hristos, sfinţilor episcopi şi preoţi, diaconilor şi mărturisitorilor, şi celorlalţi membri ai Bisericii, salutare în Hristos.

1. După ce, prin harul lui Dumnezeu şi prin rugăciunile comune ale tuturor, vom săvîrşi lupta care ne aşteaptă, atunci voim ca această dorinţă a noastră cu privire la moaştele noastre să vă fie cea mai de seamă. Dorim ca moaştele noastre să fie strînse de cei din jurul preotului şi tatălui nostru Proidius, de fraţii noştri Crispin şi Gordius, împreună cu poporul cel rîvnitor, cu Chiril, Marcu şi Sapricius, fiul lui Ammonius, spre a fi depuse în satul Sarim [1] de lîngă oraşul Zela.

Căci, chiar dacă noi toţi sîntem din localităţi diferite, ne-am ales, însă, un singur şi acelaşi loc de odihnă. Deoarece împreună am dat aceeaşi luptă, ne-am hotărît să avem împreună acelaşi loc de odihnă, în locul spus mai înainte. Acestea, deci, s-au părut Duhului Sfînt şi ne-au plăcut şi nouă.

2. De aceea, noi cei din jurul lui Aetius şi Eutihie şi a celorlalţi fraţi ai noştri în Hristos, rugăm pe adevăraţii noştri părinţi şi fraţi, să se reţină de la orice întristare şi tulburare, să respecte hotărîrea comunităţii noastre frăţeşti şi cu grabă să vină în ajutorul dorinţei noastre, pentru ca, datorită ascultării şi iubirii noastre, să dobîndiţi răsplata cea mare de la Părintele nostru comun.

---

1. Weissbach, *Sarim* sau *Sarein*, e greu de identificat. W. Ruge, *Sarein*, în A. Pauly—G. Wissowa—W. Kroll, Real-Encyclopädie der klassischen Altertumswissenschaft, Zweite Reihe (R—Z), 1-er Halbband, Stuttgart, 1914, col. 2497, socoteşte că este un sat, situat la vest de oraşul Zela (Z'leh), în Armenia; Franz Cumont, *Sarin dans Le Testament des martyrs de Sébaste*, în «Analecta Bolandiana», XXVI (1906), fasc. 2, p. 241—242.

3. Încă vă rugăm pe toți, ca din moaștele noastre scoase din cuptor, nimeni să nu păstreze ceva pentru sine, ci, îngrijind de strîngerea lor la un loc, să le dea celor numiți mai înainte, pentru ca, arătînd puterea sîrguinței și curăția ostenelilor bunătății și iubirii lor, să dobîndească răsplata, așa precum Maria (Magdalena), care s-a apropiat de mormîntul lui Hristos, a văzut înaintea tuturor pe Domnul și ea, cea dintîi, a primit bucuria, binecuvîntarea și harul [2].

4. Iar dacă cineva s-ar împotrivi dorinței noastre, să fie lipsit de răsplata dumnezeiască, fiind răspunzător de toată neascultarea, pierzînd pentru o mică dorință ceea ce este drept, încercînd, pe cît ar fi puterea lui, să ne despartă unii de alții, pe noi cei pe care Sfîntul nostru Mîntuitor ne-a unit în credință, prin harul și pronia Sa.

5. Iar dacă și tînărul Evnoicus, prin voința lui Dumnezeu Cel iubitor de oameni, va ajunge la același sfîrșit al luptei, el a cerut să aibă același loc de odihnă cu noi. Dacă, prin harul lui Dumnezeu, va fi păzit nevătămat și va suferi încă încercări în lume, îl sfătuim să trăiască în libertate, avînd ca pildă martiriul nostru, și-l îndemnăm să păzească poruncile lui Hristos, pentru ca în ziua cea mare a învierii să dobîndească împreună cu noi fericirea, pentru că, în lume fiind, a îndurat împreună cu noi aceleași necazuri.

6. Căci iubirea față de aproapele privește la dreptatea lui Dumnezeu, iar cel ce nu ascultă de frați calcă porunca lui Dumnezeu. Căci este scris : «*Cel ce iubește nedreptatea urăște sufletul său*» [3].

II.

1. Așadar, vă rog, frate Crispine, să vă depărtați de orice poftă și rătăcire lumească. Căci mărirea lumii este înșelătoare și neputincioasă, înflorește pentru puțin și îndată se veștejește ca iarba grădinii [4], primind sfîrșitul mai repede ca începutul. Mergeți mai degrabă la iubitorul de oameni Dumnezeu, care dăruiește bogăție neîmputinată celor ce aleargă la El și dă ca răsplată viața veșnică celor ce cred în El.

2. Timpul acesta este folositor celor ce voiesc să se mîntuiască, oferind prilejul potrivit pentru pocăință, pentru practicarea adevăratei viețuiri celor ce nu amînă nimic pentru viitor. Căci schimbarea vieții este neprevăzută. Și chiar de ai cunoaște-o, vezi ceea ce este de folos și

2. *In.* 20, 1—2 ; 14—18.
3. *Ps.* 10, 5.
4. *Is.* 40, 6—8.

arată în modul acesta curăția credinței, pentru ca prin aceasta să ștergi urma păcatelor făptuite mai înainte. «Căci în starea în care te voi găsi, zice Domnul, în aceea te voi și judeca» [5].

3. Sîrguiți-vă, deci, să fiți fără greșeală în poruncile lui Hristos, ca să scăpați de focul cel nestins și veșnic [6]. Căci glasul cel dumnezeiesc strigă : «Timpul s-a scurtat» [7].

4. Mai presus de toate, cinstiți iubirea ; căci numai ea singură respectă datoria iubirii frățești și se supune legii lui Dumnezeu. Căci prin fratele cel văzut se cinstește Dumnezeu Cel nevăzut [8]. Dacă pe cei născuți din aceeași mamă cuvîntul (îi numește) frați, tot așa sînt socotiți frați toți cei ce iubesc pe Hristos. Într-adevăr, sfîntul nostru Mîntuitor și Dumnezeu a spus că sînt frați între ei, nu cei ce sînt părtași firii, ci cei uniți în credință, prin viețuirea lor cea mai bună și *împlinesc voia Tatălui nostru Care este în ceruri* [9].

III.

1. Salutăm pe venerabilul preot Filip, pe Proclianus și pe Diogene, împreună cu sfînta lor Biserică. Salutăm pe venerabilul Proclianus, cel ce locuiește în Phydela [10], împreună cu sfînta lui Biserică și cu ai săi. Salutăm pe Maximus cu Biserica lui, pe Magnus cu Biserica lui. Salutăm pe Domnus și ai săi, pe Iles, tatăl nostru, pe Valens cu Biserica lui.

Eu, Meletie, salut rudeniile mele, pe Lutanius, Crispus, Gordius cu ai lor, pe Elpidius cu ai săi și pe Hyperechius cu ai săi.

2. Salutăm și pe cei din localitatea Sarim, pe preot împreună cu ai săi, pe Hesychius cu ai săi ; pe Chiriac cu ai săi. Salutăm pe toți cei ce locuiesc la Chadouthi [11], pe fiecare după nume ; salutăm și pe toți cei din Charisphon, pe fiecare după nume.

Eu, Aetius, salut rudele mele, pe Marcu și Aquilina, pe preotul Claudiu, pe frații mei, Marcu și Trifon, pe surorile mele, pe soția mea, Domna, împreună cu copilul meu.

---

5. Acest bine cunoscut *agraphon*, cuvinte nescrise în Sfînta Scriptură, au fost atribuite lui Iisus Hristos, de exemplu de Sf. Iustin Martirul, în *Dialogul cu Iudeul Trifon*, 47, 5, ed. C. Th. E. Otto, în *Corpus Apologetarum christianorum*, t. II, pars II, editio 3-a, Jenae, 1877, p. 160 D ; aici sînt citate și alte izvoare ,p. 161, n. 21. Sf. Ioan Scărarul, însă, în *Scala Paradisi*, gradul 7, P.G., LXXXVIII, 813 D, le atribuie profetului Iezechiel, 7, 8 ; 33, 20. Pentru întreaga discuție să se vadă : M. R. James, *The Apocryphal New Testament*. Oxford, 1955, *agraphon*, 2, p. 35 ; A. J. Bellinzoni, *The Sayings of Jesus in the Writing of Justin Martyr*, Leydens, 1967, p. 131—134 ; H. Musurillo, *The Acts of the Chrystian Martyrs*, Oxford, 1972, p. 359, nota 10.

6. *Mt.* 25, 41.

7. *I Cor.* 7, 29 ; Comp. I Pt. 4, 7.

8. *I In.* 4, 20.

9. *Mt.* 6, 9.

10. Localitate neidentificată.

11. Localitate neidentificată.

3. Eu, Eutihie, salut pe cei ce trăiesc în Ximara [12], pe mama mea, Iulia, pe frați mei, Chiril, Rufus și Eutihie, pe sora mea Chirila, pe logodnica mea, Basilia, și pe diaconii Claudiu, Rufin și Proclus.

Salutăm, de asemenea, pe slujitorii lui Dumnezeu : Sapricius, fiul lui Ammonius, pe Genesius, pe Suzana, împreună cu ai lor.

4. Vă salutăm, deci, pe toți, noi cei patruzeci de frați întemnițați : Meletie, Aetius, Eutihie, Kyrion, Candidus, Aggias, Gaius, Chudion, Heraclie, Ioan, Teofil, Sisinnius, Smaragdus, Philoctemon, Gorgonius, Chiril, Severian, Teodul, Nicallus, Flaviu, Xanthius, Valeriu, Hesychius, Domitian, Domnus, Aelian, Leontie (numit și Teoctist), Evnoicus, Valens, Acacius, Alexandru, Vicratius (numit și Vivian), Priscus, Sacerdon, Ecdicius, Atanasie, Lisimah, Claudiu, Iles și Meliton.

Așadar, noi cei patruzeci de întemnițați ai Domnului Iisus Hristos am semnat cu mîna unuia dintre noi, Meletie, și am întărit toate cele scrise mai înainte și ele sînt dorințele noastre ale tuturor.

Ne rugăm cu sufletul și Duhul cel dumnezeiesc ca noi toți să dobîndim bunătățile cele veșnice ale lui Dumnezeu și împărăția Sa, acum și în vecii vecilor. Amin.

INDICE SCRIPTURISTIC *

Psalmi 10, 5 = I, 3, 293.
Isaia 40, 6—8 = II, 1, 293.
Iezechiel 7, 8; 33; 20 = 294, n. 5.
Matei 6, 9 = II, 4, 294.
24, 41 = II, 3, 294.
I Ioan 4, 20 = II, 4, 294.
20, 1—2; 14—18 = I, 3, 293.
I Corinteni 7, 29 = II, 3, 294.
I Petru 4, 7 = II, 3, 294.

INDICE REAL ȘI ONOMASTIC

A

Acacius, martir, III, 4, 295.
Act martiric ; acte martirice, 287.
Acta Sanctorum Martii, 291.
Adaos, 287.
Aelian, martir, III, 4, 295.
Aetius, martir, 288; 289; I, 1, 2, 292; III, 2, 4, 294—295.
Aggias, martir, III, 4, 295.
Ajutor, I, 2, 292.
Alexandru, matir, III, 4, 295.
Amin, III, 4, 295.
Ammonius, creștin din Armenia, tatăl lui Sapricius, I, 1, 292; III, 3, 294.
An, ani, 290.
Aquilina, ruda martiriului Aetius, 289; III, 2, 294.
Aproapele, I, 6, 293.
Armeni, 290.
Armenia, 287; 288; 289; 290.
Ascultare, I, 2, 292.
Asia Mică, 290.
Atanasie, martir, III, 4, 295.
Autenticitate, 288.

B

Basilia, logodnica martirului Eutihie, 289 ; III, 3, 295.
Bibliotheca hagiographica Graeca, 290.
Bibliotheca hagigographica Latina, 290.
Binecuvîntarea I, 3, 293.
Biserica I, 1, 292; III, 1, 294; membri ai Bisericii, 292.
Bizantinii, 290.
Bogăție, II, 1, 293.
Bonvetsch, G.N., editor și istoric german, 288.

12. Poate fi identificată cu Zimara, localitate situată între Satela și Melitene, în Armenia. H. Musurillo, op. cit., p. 361; n. 17 ; Fr. Cumont, *Zimara dans le Testament des martyrs de Sebaste*, în «Analecta Bolandiana», XXIII (1904), p. 448.

* Cifra romană se referă la capitol, a doua cifră (arabă), la paragraf, iar cifrele cu trei numere între 287—295, indică pagina.

Buckle, D.P., istoric, 288.
Bucurie, I, 3, 293.
Bunătate, I, 3, 293.
Bunătățile cele veșnice ale lui Dumnezeu, III, 4, 295.

C

Candidus, martir, III, 4, 295.
Casă, 290.
Ceruri, II, 4, 294.
Chadouthi, localitate în Armenia neidentificată, III, 2, 294.
Charisphon, localitate din Armenia, III, 2, 294.
Chiriac, creștin din Armenia, III, 2, 294.
Chiril, martir, III, 4, 295.
Chiril, fratele martirului Eutihie, 289; I, 1, 292; III, 3, 295.
Chirila sora martirului Eutihie, 289; III, 3, 295.
Chrysopolis, localitate pe coasta Asiei Mici, în fața Constantinopolului, 290.
Chudion, martir, III, 4, 295.
Claudiu, diacon în Armenia, 289; III, 3, 295.
Claudiu, martir, III, 4, 295.
Claudiu, preot în Armenia, 289; III, 2, 294.
Coasta Asiei Mici, 290.
Codex Parisinus graecus, 288.
Colațiune, 287.
Comunitate, I, 2, 292.
Constantin cel Mare, împărat roman, 290.
Constantinopol, capitala Imperiului roman de răsărit, 290.
Copii, 289; 279; copilul martirului Aetius, 289; III, 2, 294.
Credință, 289; I, 4, 293; II, 2, 4, 294.
Creștin, -ni, 287; 290.
Crispin, creștin din Armenia, I, 1, 292; II, 1, 293.
Crispus, ruda martirului Meleti, III, 1, 294.
Criterii, 288.
Cunoscuți, 289.
Cuptor, 287; I, 3, 293; cuptorul de foc, 289.
Curaj, 288.
Curăție, I, 3, 293; II, 2, 294.
Cuvînt, cuvinte, 289; II, 4, 294.
Cuvintările Sfîntului Efrem Sirul, 288.

D

Datoria iubirii frățești, II, 4, 294.
Detalii, 288.
Diaconi, 289; 1, 292; III, 3, 295.
Diogene, creștin din Armenia, III, 1, 294.
Document, 287; 288; 290.
Domițian, III, 4, 295.
Domna, soția martirului Aetius, 289; III, 2, 294.
Domnul, I, 3, 293; II, 2, 294; III, 4, 295.
Domnus, creștin din Armenia, III, 1, 294.
Domnus, martir, III, 4, 295.
Dorința, -țe, 289; I, 1, 2, 3, 4, 292—293; III, 4, 295.
Dreptate, I, 6, 293.
Duhul Sfînt, I, 1, 292; Duhul cel dumnezeiesc, III, 4, 295.
Dumnezeu, II, 1, 4, 293—294; III, 4, 295; Dumnezu cel iubitor de oameni, I, 5, 293; II, 1, 293; Dumnezeu cel nevăzut, II, 4, 294; dreptatea lui Dumnezeu, I, 6, 293; harul lui Dumnezeu, 289; I, 1, 5, 292—293; legea lui Dumnezeu, II, 4, 294; porunca lui Dumnezeu, I, 6, 293; puterea lui Dumnezeu, 289; voința lui Dumnezeu, I, 5, 293.

E

Ecdicius, martir, III, 4, 295.
Efrem Sirul, sfînt, 288.
Elpidius, ruda martirului Meletie, III, 1, 294.
Episcopi, I, 1, 292.
Epoca persecuției creștinilor, 287.
Eutihie, fratel martirului Eutihie, 289; III, 3, 295.
Eutihie și Eutychius, martir, 288; 289; I, 2, 292; III, 3, 4, 295.
Evnoicus, martir, 289; I, 5, 293; III, 4, 295.

F

Fapt, 290.
Favoare, 288.
Femeie, 290.
Fericire, I, 5, 293.
Filip, preot din Armenia, III, 1, 294.
Fire, II, 4, 294.
Flaviu, martir, III, 4, 295.
Focul cel nestins și veșnic, II, 3, 294.
Folos, II, 2, 293.
Formă, 288.
Frate, -ți, 289; 279; I, 1, 2, 6, 292—293; II, 1, 4, 293—294; III, 2, 3, 4, 294—295.

G

Gaius, martir, III, 4, 295.
Genesius, creștin din Armenia, III. 3, 295.
Glas dumnezeiesc, III, 3, 294.
Gordius, ruda martirului Meletie, I, 1, 292; III, 1, 294.
Gorgonius, martir, III, 4, 295.
Grabă, I, 2, 292.
Grădină, II, 1, 293.
Greșală, II, 3, 294.
Grigorie de Nyssa, 288.

H

Har, 288—279; I, 1, 3, 4, 5, 292—293.
Heraclie, martir, III, 4, 295.
Hesychius, creștin din Armenia, III, 2, 294.
Hesychius, martir, III, 4, 295.
Hotărîre, I, 2, 292.
Hristos, 287; 289; I, 1, 2, 292; II, 4, 294; poruncile lui Hristos, 289; I, 5, 293; II, 3, 294; martiri ai lui Hristos, 287; 292; mormîntul lui Hristos, I, 3, 293.

Hyperechius, ruda martirului Meletie, III, 1, 294.

I

Iarba, II, 1, 293.
Iisus Hristos, III, 4, 295.
Iles, creștin din Armenia, III, 1, 294.
Iles, martir, III, 4, 295.
Imperiul roman, 290.
Iubire, I, 2, 3, 292—293; II, 4, 294; iubirea față de aproapele I, 6, 293; iubire frățească, II, 4, 294.
Imne, 289.
Informație, -ții, 288; 290.
Intrigi, 290.
Ioan, martir, III, 4, 295.
Iulia, mama martirului Eutihie, 289; III, 3, 295.

Î

Împărăție, III, 4, 295.
Împărat, -ți, 287.
Început, II, 1, 293.
Încercări, I, 5, 293.
Îndoieli, 288
Întristare, I, 2, 292.
Înviere, 289; I, 5, 293.

K

Knopf, Rudolf, editor german, 287.
Krüger, Gustav, editor german, 287.
Kyrion, martir, III, 4, 295.

L

Lacul Sevastia din Armenia, 287; 288.
Lambecius, P., editor, 287.
Laudă, 278.
Laudă, 278.
Lege, II, 4, 294.
Legio XII Fulminata, 287, 289.
Leontie, numit și Teoctist, martir, III, 4, 295.
Libertate, I, 5, 293.
Liciniu, împărat roman, 287, 290.
Lisimah, martir, III, 4, 295.
Limba greacă, 287.
Literatura aghiografică, 287.
Loc, 289; loc de odihnă, 289; I, 1, 5, 292—293.
Localitate, -ți, 289; I, 1, 292; III, 2, 294.
Logodnică, 289; III, 3, 295.
Lume, I, 5, 293; II, 1, 293.
Luptă, 289; 290; I, 1, 5, 292—293.
Lutanius, ruda martirului Meletie, III, 1, 294.

M

Macedonia, femeie din Constantinopol, 290.
Magnus, cleric din Armenia, III, 1, 294.
Mamă, 289; II, 4, 294; III, 3, 295.
Manuscris, 287.
Marcu, fratel martirului Aetius, 289; I, 1, 292 și III, 2, 294.
Marcu, ruda martirului Aetius, 289; III, 2, 294.
Maria Magdalena, sfîntă, I, 3, 299.
Martie, 287; 290; 291.
Martir, -ri, 287; 288; 289; 290; 291.
Martiriu, 287; 288; 289; I, 5, 293.
Martirologiul Ieronimian, 291.
Maximus, cleric din Armenia, III, 1, 294.
Mărirea lumii, II, 1, 293.
Mărturisitori, I, 1, 292.
Meletie, martir, 288; I, 1, 292; III, 2, 4, 294—295.
Melitene, localitate în Armenia, 287; 289.
Meliton, martir, III, 295.
Membri, I, 1, 292.
Mențiiune, 288.
Mînă, III, 4, 295.
Mîntuitor, 289; I, 4, 293; II, 4, 294.
Moarte, 287; 288; 290.
Moaște, 289; 290; I, 1, 2, 3, 292; 293.
Mormînt, I, 3, 293.
Mucenic, -ci, 287.
Musurillo, H., editor și istoric, 287.

N

Neascultate, I, 4, 293.
Necazuri, I, 5, 293.
Nedreptate, I, 6, 293.
Nicallus, martir, III, 4, 295.
Noapte, 287.
Nume, 290; III, 2, 294.

O

Odihnă, 289.
Om, oameni, I, 5, 293; II, 1, 293.
Omilii de laudă la cei patruzeci de martiri, 288.
Oraș, -șe, 288; 289; 290.
Oseminte, 289.
Osteneli, I, 3, 293.

P

Patriarh, 290.
Păcat, -te, II. 2, 294.
Părinte, cu sensul de Dumnezeu Părintele, I, 2, 292.
Părinți, 288; 289; I, 2, 292.
Părtași, II, 4, 294.
Părticică, 289.
Părțile de răsărit ale Imperiului roman, 290.
Persecuție, 287; 290.
Philoctemon, III, 4, 295.
Phydela, localitate din Armenia, neidentificată, III, 1, 286.
Pildă, I, 5, 293.
Pocăință, II, 2, 293.
Poftă, II, 1, 293.
Pomenire, 291.
Popor, I, 1, 292.
Porunci, 289; I, 5, 6, 293. II, 3, 294.

Practicare, II, 2, 203.
Preot, -ți, 289; I, 1, 292; III, 2, 294.
Prieteni, 289.
Prilej, II, 2, 293.
Priscus, martir, III, 4, 425.
Proclianus din Phydela, cleric din Armenia, III, 1, 294.
Proclus, diacon în Armenia, 289; III, 3, 295.
Proclus, patriarh al Constantinopolului, 290.
Proidius, preotul celor patruzeci de martiri, I, 1, 292.
Pronie, 289; I, 4, 293.
Punct central, 289.
Putere, 289; I, 3, 4, 293.

R

Răsărit, 290.
Răsplată, I, 2, 3, 292—293; II, 1, 293; răsplată dumnezeiască, I, 4, 293.
Rătăcire, II, 1, 293.
Realitate, 288.
Reitzenstein, R., istoric german, 287.
Respect, 290.
Rude, 288; 289; III, 2, 294; rudenii, III, 1, 2, 294.
Rufin, diacon în Armenia, 289; III, 3, 295.
Rufus, fratel martirului Eutihie, 289; III, 3, 295.
Rugăciuni, I, 1, 292.

S

Sacerdon, martir, III, 4, 295.
Sacrificiu, -ii, 287.
Sapricius, cleric, fiul lui Ammonius, din Armenia, I, 1, 292; III, 3, 295.
Salutare, -ri, 289; I, 1, 292.
Sarim sau Sarein, sat în Armenia, lîngă orașul Zela, 289; 290; I, 1, 292; III, 2, 294.
Sat, I, 1, 292.
Sărbătoarea Sfinților patruzeci de martiri, 290.
Schimbare, I, 2, 293.
Sclav, 289.
Scrisoare, 288.
Sebastia, sau Sevastia, 287; 288; 290; 292.
Secol, -le, 287; 290.
Septembrie, 290.
Severian, martir, III, 4, 295.
Sfînt, -ți, 290.
Sfîrșit, 289; 290; I, 5, 293; II, 1, 293.
Simplicitate, 288.
Sinaxarul Constantinopolitan, 290.
Sinceritate, 288.
Sisinnius, martir, III, 4, 295.
Sîrguință, I, 3, 299.
Slujitorii lui Dumnezeu, III, 3, 295.
Smaragdus, martir, III, 4, 295.
Soldați, 288; soldați creștini, 287.
Soră, surori, 289; 279; III, 2, 3, 294—295.
Soție, soții, 289; III, 2, 294.
Sozomen, istoric bisericesc, 290.
Stare, II, 2, 294.
Statuile împăraților români, 287.
Strîngere, I, 3, 293.
Suferințe, 290.
Suflet, I, 6, 293; III, 4, 295.
Suzana, creștină din Armenia, III, 3, 295.

T

Tată, I, 1, 292; III, 1, 294.
Tatăl din ceruri, II, 4, 294.
Teoctist, numit și Leontie, martir, III, 4, 295.
Teodul, martir, III, 4, 295.
Teofil, martir, III, 4, 295.
Termeni, 289.
Tesalonic, cetate, 290.
Testamentul sfinților... patruzeci de martiri, 287; 288; 289; 290; 292.
Text, 288; text grec, 287; text slavon, 288; I, 5, 293.
Timp, 287; 289; 290; II, 2, 3, 293—294.
Tînăr, 289.
Trifon, fratele martirului Aetius, 289; III, 2, 294.
Tulburare, I, 2, 292.

U

Urme, II, 2, 294.

V

Valens, cleric din Armenia, III, 1, 294.
Valens, martir, III, 4, 295.
Valeriu, martir, III, 4, 295.
Valoare, 290.
Vasile cel Mare, sfînt, 288.
Vecii vecilor, III, 4, 295.
Vecinătate, 287.
Versiune, 288.
Viață, 289; II, 2, 293; viață veșnică, II, 1, 293.
Vicratius (numit și Vivian), martir, III, 4, 295.
Viețuire, II, 2, 4, 293—294.
Viitor, II, 2, 293.
Vivian numit și Vicratius, martir, III, 4, 295.
Voie, II, 4, 294.
Voință, I, 5, 293.

Z

Zela, localitate din Armenia, 289; 290; I, 1, 292.
Zeu, zei, 287.
Ziua cea mare a învierii, 289; I, 5, 293.
Ziduri, 290.

X

Xanthius, martir, III, 4, 295.
Ximara, localitate în Armenia, care poate fi identificată cu Zimara, localitate situată între Satela și Melitene, 289; și nota 12, p. 288; III, 3, 295.

17

MARTIRIUL SFÎNTULUI MUCENIC EMILIAN DIN DUROSTOR

(† 18 iulie 362)

INTRODUCERE

Sfîntul Mucenic Emilian, soldat din armata romană de la Dunăre, a pătimit pentru credinţa sa în Hristos la 18 iulie 362, în timpul împăratului Iulian Apostatul (361—363), în cetatea Durostor (Silistra).

Unele scurte informaţii pentru a cunoaşte martiriul lui ne-au păstrat Fericitul Ieronim[1], *Prosper de Aquitania*[2], *Teodoret de Cir*[3], *Teofan*[4], *Cronica Alexandrină*[5] *şi Nichifor Calist*[6].

Sfîntul Ambrozie al Milanului aminteşte despre moartea unui martir sub împăratul Iulian Apostatul, condamnat să fie ars pe rug de Capitolius, corect Capitolinus, *martir care nu poate fi altul, fără îndoială, decît Sfîntul Emilian de Durostor*[7].

Deşi scurte, aceste informaţii ne relatează faptul istoric real că un soldat roman din cetatea Durostor (Silistra), numit Emilian, făcîndu-se

---

1. *Martirologium Hieronymianum. Acta Sanctorum Novembris*, t. II, pars prior, ed. J. B. de Rossi et L. Duchesne, Bruxellis, 1894, p. 93, t. II, par postérior; ed. H. Delehaye et H. Quintin, Bruxellis, 1931, p. 382—383; Fer. Ieronim, *Chronica ad annum 363*, ed. Rudolf Helm, *Die Chronik des Hieronymus (Hieronymi Chronicon)*, în «Die griechischen christlichen Schriftsteller der ersten drei Jahrhunderten», Band VII, 1. Leipzig, 1913, p. 243; P. L., XXVII, col. 503—504; «Emilianus ob ararum subversionem Durostori a vicario incenditur».

2. *Chronica ad annum 362*, P. L., LI, col. 580; Prosperi Tironis, *Epitoma Chronicon*, în *Chronica Minora saecoli IV, V, VI, VII, t. I.*, ed. Th. Mommesen, în *Monumenta Germaniae Historica. Auctores antiquissimi*, t. IX, Berolini, 1892, p. 457.

3. Teodoret de Cir, *Istoria bisericească*, III, 6, 5, ed. Léon Parmentier, *Theodorets Kirchengeschichte*, în «Die griech. christ. Schriftst. d. e. drei Jahr.», Band 19, Leipzig, 1911, p. 183.

4. Theophanis, *Chronographia*, t. I, ed. C. de Boor, Lipsiae (B. G. Teubner), 1883, p. 51; P. G., t. CVIII, col. 164 A.

5. *Cronica Alexandrină (Chronicon Pascale)*, ed. L. Dindorfius în «Corpus Scriptorum Historiae Byzantinae», t. I, Bonnae, 1832; P. G. XCII, col. 745 A.B.

6. Nichifor Calist, *Istoria bisericească*, X, 9, P. L. CXLVI, col. 645.

7. Sf. Ambrozie, *Epistola XL*, 17, P.L., t. XVI, col. 1154—1155; H. Delehaye, *Saints de Thrace et de Mésie*, în «Analecta Bollandiana», XXXI (1912), p. 236, propune textul spre îndreptare, înlocuind numele propriu «Capitolium illum», la nominativ Capitolius, prin numele corect *Capitolinus*.

vinovat în timpul împăratului Iulian Apostatul de răsturnarea altarelor zeilor și de sfărîmarea statuilor lor, a fost condamnat să fie ars pe rug de viu, de Capitolin, vicarul sau prefectul provinciei romane Thracia.

În afară de izvoarele istorice menționate mai sus, ni s-a păstrat actul său martiric, în limbile greacă și latină de un autor necunoscut, publicat de Pierre Boschius (van den Bossche), în 1868, în Acta Sanctorum Julii, *la 18 iulie, pe baza unui manuscris italo-grec, din 1725,* Codex Vaticanus *866*[8]. *Nu se cunoaște vechimea actului martiric original, redactat mai întîi în limba latină, după care s-a făcut traducerea grecească, dar e posibil ca el să fi fost alcătuit la finele secolului al IV-lea, la scurt timp după arderea pe rug a Sfîntului Emilian, deci după 362, sau la începutul secolului V.*

Actul martiric al Sfîntului Emilian, publicat de P. Boschius în 1868, ne relatează că împăratul Iulian Apostatul, în al patrulea an al consulatului său, a dat un edict care interzicea creștinismul în tot Imperiul roman. Un oarecare Capitolin, care în actul martiric are funcția de prefect al Traciei, numit în unele izvoare istorice vicarul Traciei, a fost trimis de Iulian în cetatea Durostor (Silistra) să cerceteze dacă se află în ea creștini. Chemînd Capitolin pe conducătorii cetății, aceștia i-au declarat că jură pe puterea lor că în Durostor nu se află nici un creștin.

Bucuros de răspunsul mai marilor cetății, Capitolin i-a invitat la un ospăț. Dar, în timp ce ei se veseleau și petreceau, soldatul Emilian din garnizoana cetății Durostor a intrat în templul zeilor și a spart cu un ciocan de fier statuile zeilor și sfeșnicele cele mari, a răsturnat altarele și jertfele puse pe ele, precum și vasele cu libațiuni și a plecat nevăzut de nimeni.

Servitorul lui Capitolin, intrînd în templul zeilor și văzînd cele întîmplate, merge îndată și anunță prefectului Capitolin cele întîmplate, iar acesta dă ordin să fie găsit imediat vinovatul.

Ieșind îndată servitorii, au văzut trecînd prin fața templului un țăran venit de la munte și crezînd ei că acesta este făptașul, l-au arestat și au început să-l bată și să-l chinuie.

Sfîntul Emilian, văzînd că în locul său este chinuit un om nevinovat, denunță fapta sa servitorilor, iar aceștia l-au arestat la 16 iulie și l-au dus imediat în fața lui Capitolin, spre a fi judecat și condamnat. Cunoscînd acum cele întîmplate în templu, Capitolin a condamnat pe

---

8. *Martyrium Sancti Aemiliani.* Auctore anonymo. Ex codice ms. pervetusto Vaticano num. 866, ed. P. Boschius, în *Acta Sanctorum Julii*, t. IV (in folio), Parisiis et Romae, 1868, p. 373—377, precedat de un studiu introductiv, p. 370—373, sub titlul: *D. S. Aemiliano — martyre Dorostori in Mysia...* Commentarius praevius.

mai-marii cetăţi Durostor să plătească o mare amendă, pentru că l-au informat greşit.

In timpul primului interogatoriu, Sfîntul Emilian a mărturisit cu îndrăzneală în faţa lui Capitolin că este creştin şi că sufletul lui l-a îndemnat să calce în picioare zeii cei neînsufleţiţi, ca să cunoască toţi că sînt pietre fără suflet, muţi şi surzi, în care nu se află nici un fel de grăire.

Mînios de această mărturisire, Capitolin a porunciat ca Sfîntul Emilian să fie dezbrăcat şi întors cu faţa în jos, iar servitorii l-au bătut cu cruzime cu vine de bou. Apoi Capitolin porunci soldaţilor să-l întoarcă cu faţa în sus, pentru a fi lovit şi pe piept[9].

Fiind interogat a doua oară, Sfîntul Emilian a mărturisit acum că este servul lui Hristos şi fiul lui Sabbatianus, prefectul cetăţii Durostor[10]. *Era deci dintr-o familie cu bună stare, care locuia în Durostor.*

Văzînd statornicia Sfîntului Emilian în credinţa creştină, Capitolin îl condamnă să fie ars de viu, iar pe tatăl lui îl amendează cu o livră de argint, fiindcă nu s-a îngrijit de purtarea fiului său.

Servitorii l-au luat imediat pe Sfîntul Emilian şi l-au dus pe malul Dunării, unde se afla rugul şi l-au aruncat în foc. Dar focul nu l-a mistuit, căci Dumnezeu l-a păstrat neatins prin harul său.

Iar soţia prefectului Capitolin, fiind creştină, a ridicat sfintele lui moaşte şi împreună cu cetăţenii creştini şi bărbaţii cucernici l-au înmormîntat cu psalmi şi cu cîntări în locul numit Gedina, ca la trei mile sau stadii de Durostor.

Actul martiric se încheie cu precizarea că mucenicia Sfîntului Emilian s-a întîmplat în luna septembrie, ziua a treia, fără să indice anul[11].

Intr-o altă versiune a textului grec semnalată de Bibliotheca hagiographica Graeca, 33 b[12], *şi publicat de François Halkin în 1972 după Codex Parisinus (P) 1177 şi Codex Marcianus (M) 360, în locul numelui* Gedina *este trecut numele* Gezidina[13], *ca loc de înmormîntare a Sfîntu-*

---

9. *Martiriul Sfîntului Emilian*, 1—8, ed. P. Boschius, p. 373—375.

10. *Ibidem*, 9, p. 375.

11. *Ibidem*, 10—11, p. 375—376. Vezi mai pe larg studiul şi traducerea. I. Pulpea (= I. Rămureanu), *Sfîntul mucenic Emilian din Durostor*, în «Biserica Ortodoxă Română», LXII (1944), nr. 4—6, p. 125—140, aici p. 5—9; Fr. Halkin, *Saint Emilien de Durostorum martyr sous Julien*, în «Analecta Bollandiana», 90 (1972), fasc. 1—2, p. 27, 29. A. Lippold — E. Kirsten, *Donauprovinzen*, în «Reallexikon für Antike und Christentum», Band IV, Stuttgart, 1959, col. 169; H. Delehaye, *Recherces sur le Légendier Romain*, în «Anallecta Bollandiana», 51 (1933), Fasc. I et II, p. 34—98, aici p. 56—57. B. de Gaiffier, *«Sub Iuliano Apostata» dans le Martyrologe Romain*, în «Analecta Bollandiana», 74 (1956), Fasc. I et II, p. 5—49, aici p. 13.

12. Ed. Fr. Halkin, t. I, 3-e éd. Bruxelles, 1957, p. 9.

13. Μαρτύριον τοῦ ἁγίου μάρτυρος Αἰμιλιανοῦ, ed. fr. Halkin, *Saint Emilien de Durostorum martyre sous Julien*, în «Analecta Bollandiana». 90 (1972), Fasc. I et II, p. 30—35, aici p. 35.

lui Emilian, ca la trei stadii depărtare de Durostor. Numele de Gizidina *apare în loc de Gezidina în* Sinaxarul Sfîntului Emilian *din* Vieţile Sfinţilor [14], *tradus după un text deosebit decît cel publicat de P. Boschius în 1868, după Codex Vaticanus 866.*

Cît priveşte ziua martirizării *Sfîntului Emilian, actul său martiric, publicat de P. Boschius, spune că a fost arestat la 16 iulie (paragraful 5) şi martirizat la 3 septembrie (paragraful 11), care este o dată prea depărtată, încît nu poate fi data cea adevărată a muceniciei sale* [15].

Bibliotheca hagiographica Graeca *ne informează că Sfîntul Emilian a suferit martiriul la 18 iulie 362* [16], *deci la două-trei zile după arestare, iar ziua de 18 iulie 362 s-a păstrat şi în* Mineiele Bisericii Ortodoxe [17], *pînă astăzi, încît o putem socoti data cea adevărată a martiriului său.*

Cercetătorul român Radu Constantinescu, fără nici un temei istoric serios, socoteşte în mod eronat arderea Sfîntului Emilian la Durostor «legendă» [18]. *Opinia domniei sale, însă, a fost combătută temeinic de mai mulţi istorici şi arheologi români, îndeosebi de Ion Barnea* [19].

În redactarea Martiriului Sfîntului Emilian, *care a ajuns pînă la noi în limbile greacă şi latină, autorul necunoscut s-a servit de un* izvor comun, de istorisire sau o relatare mai veche *în limba latină, probabil contemporană cu martiriul sfîntului, pe care n-o mai avem astăzi, dar scheletul ei îl putem recunoaşte din informaţiile date de scriitorii bisericeşti, de aghiografi şi de actul martiric însuşi. H. Delehaye crede că această istorisire va fi poate găsită într-o zi* [20].

---

14. *Vieţile Sfinţilor din luna Iulie*, Căldăruşani, 1836, la 18 iulie.
15. *Martiriul Sf. Emilian*, 5 şi 11, ed. P. Boschius, p. 374—375.
16. Ed. Fr. Halkin, t. I, ed. 2-a, Bruxellis, 1957, p. 9.
17. *Chronicon Paschale* (Cronica Alexandrină), ed. Lud. Dindorfius, în «Corpus Scriptorum Historiae Bizantinae», t. I, Bonnae, 1832, p. 549 şi P.L., XCII, col. 745 A. B; *Synaxarium Ecclesiae Constantinopolitanae*, ed. H. Delehaye, Bruxellis, 1902, col. 827; *Mineiul lunii iulie*, ed. 2-a, Bucureşti, 1910, la 18 iulie; *Vieţile Sfinţilor. Luna lui iulie*, 18, Căldăruşani, 1836; Gherasim Timuş, *Dicţionar Agiografic cuprinzînd pe scurt Vieţile Sfinţilor*, Bucureşti, 1898, p. 244; *Vieţile Sfinţilor pe care-i prăznuieşte Biserica creştină Ortodoxă de Răsărit, de un pios creştin*. Vol. XI, la 18 iulie, p. 878—883; B. Zotu Mollosos, Ἀκολουθία καὶ βίος τοῦ ἁγίου ἐνδόξου μεγαλομάρτυρος Αἰμιλιανοῦ... 16 (18) iulie 372, Atena, 1895, 32 p.; Le Petit, *Bibliographies des Acolouthies grecques*, Bruxelles, 1926.
18. Radu Constantinescu, *Les Martyrs de Durostorum*, în «Revue des Études Sud-Est Européennes», V (1967), nr. 1—2, p. 12.
19. Ion Barnea, *A propos des origines du christianisme en Scythie Mineure*, în «Dacia», XII (Bucureşti, 1968), p. 417—420. Vezi şi I.P.S. Mitropolit Nicolae Corneanu, *Creştinismul în Dacia*, în «Mitropolia Banatului», XVII (1967), nr. 9—10, p. 754—756; Pr. prof. Ioan G. Coman, *Contribuţia scriitorilor patristici din Scythia Minor — Dobrogea la patrimoniul creştinismului creştin din secolele al IV-lea, al VI-lea*, în «Ortodoxia», XX (1968), nr. 1, p. 4, n. 3.
20. H. Delehaye, *Saints de Thrace et de Mésie*, în «Analecta Bollandiana» XXXI (1912), p. 263: «on la retrouvera peu-être un jour». Tot el a promis că va studia mai tîrziu diferitele recensiuni ale textului *Acta Aemiliani*, ibidem; Idem, *Les origines du culte des martyrs*, 2-e édition, Paris, 1933, p. 247—248; Idem, *Recherches sur le Légendier Romain*, în «Analecta Bollandiana», 51 (1933), fasc. I et II, p. 57.

Versiunea inedită grecească a Martiriului Sfîntului Emilian, *semnalată de* Bibliotheca hagiographica Graeca, *33 b*[21], *publicată în 1972 de Fr. Halkin după Codex Parisinus (P) 1177 și Codex Marcianus (M) 360, nu este, după opinia editorului, documentul original pierdut, dar seamănă cu el. Ea nu este de preferat textului greco-latin, publicat în 1868 după Codex Vaticanus 866, de P. Boschius*[22]. *După informațiile date în ediția lui P. Boschius, ne-am orientat și noi în introducerea de față.*

Martiriul Sfîntului Emilian de Durostor, *este un document istoric important pentru cunoașterea procesului de creștinare a populației autohtone geto-daco-romane de la sudul și nordul Dunării în a doua jumătate a secolului al IV-lea*[23].

*

* *

Am folosit la traducerea Martiriului Sfîntului Emilian, *Textul grec și latin, publicat de P. Boschius, în* Acta Sanctorum Julii, *t. IV, Parisiis et Romae, 1868 (în folio), p. 373—377. Traducerea de față prezină unele mici modificări față de prima noastră traducere publicată în studiul* Sfîntul mucenic Emilian din Durostor, *în «Biserica Ortodoxă Română», LXII (1944), nr. 4—6, p. 135—138. Extras. București, 1944, p. 17—20.*

---

21. Ed. Fr. Halkin, t. I, 3-e éd., Bruxelles, 1957, p. 9.

22. Fr. Halkin, *Saint Emilien du Durostorum, martyre sous Julien,* în rev. cit., p. 27—36, îndeosebi p. 29.

23. Alte studii în afară de cele citate : A. Mormigliano, *The Conflict between Paganism and Christianity in the Fourth Contury,* Oxford, 1963 ; E. Ehrhard, *Überlieferung und Bestand der hagiographischen und homiletischen Literatur der griechischen Kirche,* erster Band, erster Teil (*Texte und Untersuchungen zur Geschichte der altchristlichen Literatur,* Band 50), Leipzig, 1937, p. 265, 360, 432, 437, 455, 665 : *Aemilianus* ; J. Zeiller, *Les origines chrétiennes dans les provinces danubiennes de l'empire romain,* Paris, 1918, p. 126—128. Pr. Prof. Mircea Păcurariu, *Istoria Bisericii Ortodoxe Române,* București, 1980, p. 80 ; Le Quien, *Oriens Christianus.* Tom. I, Paris, 1740, p. 1227—1230 ; Ecclesia Dorostori.

În *limba română :* G. Popa-Lisseanu, *Încercare de monografie asupra cetății Drâstorul-Silistra,* București, 1913 ; Pr. S. Reli, *Istoria vieții bisericești a românilor,* t. I, Cernăuți, 1942, p. 81—82.

Pentru împăratul *Iulian Apostatul* (361—363) : I. Pulpea (I. Rămureanu), *Lupta împăratului Iulian împotriva creștinismului,* București, 1942, p. 193 (cu bogată bibliografie) ; A. Momigliano, *The Conflict between Paganism and Christianity in the* Forth Century, Oxford, 1963 ; Benoist-Méchin, *L'Empereur Julien ou le rêve calciné,* Paris, 1969 ; G. Riccioti, *Julien l'Apostat,* trad. de l'Italien par F. Hayward, Paris, 1959 ; trad. engleză by M. J. Costelloe, Molwaukee, 1960 ; J. Bidez, *La vie de l'empereur Julien,* Paris, 1930. Trad. germană de H. Rinn, München, 1940 ; R. Andreoti, *Il regno dell'imperatore Giuliano,* Bologna, 1936 ; N. Gaetano, *L'Imperatore Giuliano l'Apostata,* ed. 4-a, Milano, 1928 ; H. Rostagni, *Giuliano l'Apostata,* Torino, 1920 ; M. W. Douglas Simpson, *Julian the Apostate,* Aberdeen, 1930 ; J. Geffeken, *Kaiser Julianus,* Leipzig, 1914 ; P. Allard, *Julien l'Apostat,* 3 vol., 3-e éd., Paris, 1906—1919, în deosebit t. III, p. 87.

MARTIRIUL SFÎNTULUI MUCENIC EMILIAN DIN DUROSTOR

(† 18 iulie 362)

1. Împărăţind prea nelegiuitul Iulian, s-a ridicat prigonire rea şi plină de mînie şi cursă împotriva ostaşilor lui Hristos. Într-adevăr, numitul Iulian a dat edicte în fiecare cetate, poruncind ca toţi, din orice oraş şi din orice ţară, să se păzească cu mare teamă, iar dacă cineva s-ar afla creştin să piară, fiind muncit cu felurite chinuri. Prin această nelegiuită poruncă, a hotărît să se păzească această lege, în al patrulea an al consulatului său. Cu aceste edicte înşelătoare, a pornit război împotriva lui Hristos, prin mînia sa tiranică, în tot Răsăritul şi Apusul.

2. Şi a aşezat pe un anume Capitolin, (bărbat) plin de înşelăciune şi cu mintea întunecată, doritor fiind încă şi de vărsare de sînge şi avînd mare rîvnă pentru idoli, în cetatea Durostor, care se află în ţara Mysiei (Moesia), în locul prefecturii lui. A fost deci trimis numitul Capitolin în cetatea aceasta. Iar acesta intrînd în templu, după ce a adus jertfe tuturor zeilor săi, s-a întors în palatul său. Şi în ziua următoare, stînd după obicei la scaunul său de judecată, ameninţînd împotriva creştinilor cu aplicarea poruncii, a zis astfel: «Dacă se află vreun creştin în această cetate, care nu primeşte jertfele zeilor, cu îngăduinţa mea să vorbească».

Adunarea (cetăţenilor) a răspuns: «Jurăm pe puterea noastră: Toţi cei ce locuiesc în această cetate se închină zeilor noştri şi, neîncetat, le aduc jertfe, cu toată cinstirea».

Auzind acestea Capitolin, umplîndu-se de mare bucurie, a poruncit să fie chemat la un ospăţ toate căpeteniile sale, spunîndu-le: «Vă văd foarte rîvnitori pentru zei şi se cuvine să ne bucurăm în această zi».

3. Pe cînd aceştia petreceau împreună cu Capitolin, fericitul Emilian, privind împrejur şi văzînd timpul potrivit ca să cîştige cununa vieţii celei de sus, fiindcă se socotea pe sine creştin nu numai în faţa lui Dumnezeu şi a îngerilor, ci cunoscut şi (în faţa) oamenilor, ca lucrul acesta să fie arătat tuturor, îmbrăcat fiind totdeauna ca un viteaz ostaş al lui

Hristos, cu platoşa credinţei, cinstita cruce, încins cu aceste arme, a intrat în templul idolilor şi, luînd un ciocan de fier, a răsturnat cu mîinile sale toţi idolii care se găseau într-însul, a doborît altarele, a spart sfeşnicele şi a vărsat toate vasele (cu libaţiuni) şi paharele lor. Apoi, a plecat, nefiind cunoscut de nimeni.

4. Atunci, servitorul lui Capitolin, văzînd aceasta, a alergat cu mare teamă să-i vestească toate cele întîmplate în templu, spunîndu-i : «Jur pe Înălţimea Voastră, dacă îmi tai capul, căci putere ai (s-o faci) pentru ceea ce s-a întîmplat. Este ruşine a-ţi aduce la cunoştinţă. În timp ce noi lucram în serviciul Înălţimii Voastre, cineva, intrînd în templu, a răsturnat toţi zeii, a împrăştiat jertfele, a spart sfeşnicele cele mari şi nu numai aceasta, ci a răsturnat şi altarele, şi unde a fugit nu ştiu.

Auzind acestea Capitolin, tare s-a tulburat şi cu mare mînie a zis către cel ce i-a vestit acestea : «În grabă căutaţi-l şi aflîndu-l, să mi-l aduceţi ca să-l pierd, oricine ar fi el».

5. Atunci, ieşind servitorii au întîlnit pe un oarecare ţăran venind de la munte, pe care, după ce l-au arestat, l-au bătut şi l-au dus la palatul lui Capitolin. Văzînd fericitul Emilian pe acesta, a zis întru sine : «De voi ascunde faptul, mîntuirea mea va fi pierdută, fiindcă s-a apropiat cel ce m-a chemat pe mine prin moarte la împărăţia Lui cea nemuritoare». Şi, cugetînd acestea, s-a dus în mijloc şi, oprind loviturile servitorilor, a început să spună : «Lăsaţi-l pe acesta, vă rog, lăsaţi-l, căci el nu a păcătuit cu nimic, ci eu sînt cel ce a făcut ceea ce spuneţi voi».

Deci, apucîndu-l pe el soldaţii, adică Valerianus şi Maxentius, din a zecea ţară a lui Claudius, în ziua a şasea, ora a treia, în 16 zile ale lunii Iulie, l-au adus cu ocări la palatul lui Capitolin, care, şezînd pe scaun la locul public de judecată, i-a poruncit să vină în mijloc.

6. Capitolin prefectul întrebă : «De ce lucru s-a făcut vinovat omul acesta ?»

Adunarea (cetăţenilor) a răspuns : «Cerem ajutorul prea strălucirii voastre şi prea luminăţiei auguştilor noştri împăraţi. După ce armata lor a adus jertfe nemuritorilor zei, a fost găsit acest Emilian, intrînd în templu şi a împrăştiat nu numai altarele, ci chiar şi jertfele puse peste ele. De aceea propunem ca să răzbunaţi ocările (aduse) zeilor şi să pierdeţi pe acest nelegiuit prin cele mai groaznice chinuri».

Atunci Capitolin, umplîndu-se de mînie, a zis : «Tîrziu ne-a înştiinţat adunarea (cetăţenilor), iar lanţurile creştinismului s-au slăbit de foarte mult timp, încît au ajuns chiar pînă la necinstirea zeilor ; de aceea va plăti împărăteştii visterii o livră de aur».

7. Apoi a întrebat mai întîi pe mucenic : «Cum te numeşti?» Prea puternicul atlet al lui Hristos a răspuns : «Dacă mă întrebi de numele

meu obişnuit, mă numesc Emilian ; dacă, dimpotrivă, cauţi numele meu cel desăvîrşit, socoteşte-mă a mă numi creştin».

Capitolin prefectul a întrebat : «Spune, omule nefericit, cine te-a rătăcit ca să aduci astfel de ocări nemuritorilor zei ?» Sfîntul Emilian a răspuns : «Dumnezeu şi sufletul meu mi-au poruncit să calc în picioare pe aceşti neînsufleţiţi, ca să se arate tuturor că sînt pietre fără suflet, muţi şi surzi, în care nu se află nici un fel de grăire. Să ştii, deci, că n-am adus nici o ocară. Dumnezeu a creat toate, iar zeii tăi, care n-au creat nimic, să piară».

Capitolin, prefectul, a întrebat : «Tu eşti cel care a răsturnat altarele ?» Sfîntul Emilian a răspuns : «Cu dreptate spune Sfînta Scriptură : «Să se facă asemenea lor, cei ce le fac pe ele şi toţi cei ce se încred în ele» [1].

8. Atunci, mîniindu-se, Capitolin prefectul a zis : «Dezbrăcîndu-l pe el, să-l întindeţi la pămînt pentru ca să ştie că se află în faţa prefectului». Iar după ce l-au dezbrăcat, prefectul i-a zis : «Spune-mi, deci, cine te-a înşelat ca să aduci o asemenea nelegiuire zeilor?».

Atunci, prea fericitul Emilian, cu mare îndrăzneală, i-a răspuns : «Am spus mai înainte şi iarăşi spun că Dumnezeu şi sufletul meu m-au îndemnat să nimicesc jertfele cele necurate».

Capitolin prefectul a poruncit slujitorilor : «Apucîndu-l pe el, umpleţi-l de răni adînci, ca să ştie că nelegiuita lui părere nu-i este de nici un folos şi nu-l va elibera din mîinile mele». Iar în timp ce-l băteau cumplit, prefectul i-a zis : «Spune, nefericitule, cine te-a rătăcit ca să săvîrşeşti acestea» ?

Prea Fericitul Emilian i-a răspuns : «Ţi-am spus ţie că nimeni, fără numai Dumnezeu şi sufletul meu m-au făcut să răstorn zeii cei spurcaţi şi călcîndu-i în picioare să arunc jertfele voastre cele nelegiuite».

Prefectul Capitolin i-a zis : «Vedeţi, ne vorbeşte cu mîndrie. Întoarceţi-l şi loviţi-l pe piept ca să ştie că toţi cei ce nu ascultă de legile împăraţilor sînt supuşi la asemenea pedepse».

9. Deci, după ce l-au lovit cu cea mai mare cruzime multă vreme cu vine de bou, a zis prefectul : «Lăsaţi-l». Şi au încetat cei ce-l loveau.

Apoi, l-a întrebat prefectul : «Rob eşti, sau liber» ? Sfîntul Emilian a răspuns : «Rob sînt al lui Hristos, iar fiu sînt al lui Sabbatianus, prefectul acestei cetăţi».

Capitolin, prefectul i-a spus : «O, Emiliane ! Nimic nu există din ceea ce crezi că vei moşteni. Cu atît mai mult (nu există), Acela în care (crezi) că este mîntuirea oamenilor, fiindcă, după legi, te-ai făcut îndrăz-

1. Compară Ps. 113, 16 : «Asemenea lor (idolilor) să fie cei ce-i fac pe ei şi toţi cei ce se încred în ei».

neţ, aducînd ocări zeilor. La ce-ţi va folosi mărimea trupului tău? Căci ai disprețuit să te împotrivești chinurilor, ca să te arăţi mai nevrednic dintre toţi. Pentru aceasta, ca nu cumva şi alţii să se gîndească la acestea şi, prin tine, să se rătăcească în numele tău, tu singur vei fi aruncat în flacăra cuptorului. Iar tatăl tău va plăti stăpînirei o livră de argint, fiindcă, din cauza nepurtării lui de grijă, te afli astfel».

10. Atunci, servitorii au apucat pe fericitul atlet al lui Hristos, Emilian, şi l-au dus afară din cetate, aproape de malul fluviului Dunărea, unde se găseau cei ce pregăteau rugul, care i-a devenit cunună pentru bărbăţia lui.

Atunci, prea puternicul atlet al lui Hristos, Emilian, a zis servitorilor: «Liberaţi-mă puţin ca să mă rog Dumnezeului meu».

Şi, după ce s-a rugat şi şi-a împlinit rugăciunea, l-au apucat servitorii şi l-au aruncat în foc, socotind că va deveni îndată cenuşă. Dar focul, cunoscînd pe mucenicul lui Hristos, nu l-a mistuit, ci l-a păzit întreg şi neatins, iar pe slujitorii lui Capitolin, cei ce erau aproape, i-a cuprins flacăra şi i-a ars de tot.

Văzînd slăvitul mucenic Emilian că focul nu l-a atins, ci sfîntul a rămas nevătămat, a mărit pe Dumnezeu, şi, întorcîndu-se către Răsărit, s-a însemnat cu semnul Crucii şi ridicîndu-şi privirile către cer a zis: «Doamne Iisuse Hristoase, primeşte sufletul meu»! Şi, zicînd astfel, a adormit în pace.

11. Iar femeia lui Capitolin prefectul, fiind creştină, rugată de concetăţenii săi, a cerut de la bărbatul ei corpul Sfîntului Emilian, pe care nu l-a mistuit focul, ci Dumnezeu l-a păstrat neatins prin harul Său.

Deci, cînd s-a învrednicit să ridice sfintele lui moaşte, a poruncit îndată cetăţenilor săi creştini şi bărbaţilor cucernici, să înmormînteze trupul sfîntului după vrednicia încoronatului mucenic Emilian, cu psalmi şi cu cîntări, în locul numit Gedina, ca la trei mile de cetatea ce se numeşte Durostor. Şi, după ce cu evlavie l-au uns cu preacinstitul mir, l-au aşezat în mormînt.

A suferit mucenicia Sfîntul lui Hristos, Emilian, în luna lui Septembrie, în ziua a treia, împărăţind Domnul nostru Iisus Hristos, Căruia se cuvine slava împreună cu Tatăl şi cu Duhul Sfînt, acum şi pururea şi în vecii vecilor. Amin.

INDICE REAL ŞI ONOMASTIC *

A

Act martiric, 300; 301; 302.
Acta Sanctorum Julii, 300.
Adunare, 2, 304; 6. 305.
Aghiograf, 302.
Ajutor, 6, 305.

*) Cifrele arabe între 1 şi 11 se referă la capitol, iar cifrele arabe cu trei numere între 299—307, indică pagina.

Altarele zeilor, 300; 3, 4, 305; 6, 7, 305—306.
Ambrozie al Milanului, Sfînt, 299.
Amendă, 301.
Amin, 11, 308.
An, 300; 301; 1, 304.
Aquitania, provincie romană în Galia, 299.
Aplicare, 2, 304.
Apus, 1, 304.
Ardere pe rug, 300; 302.
Arheologi, 302.
Arestare, 302.
Argint, 301; 9, 307.
Armata romană, 6, 305.
Arme, 3, 305.
Atlet, 7, 305; 10, 307.
Aur, 6, 305.
Autor, 300; 302.

B

Barnea, Ion, arheolog, 302.
Bărbat, -ți, 301; 2, 304; 11, 307.
Bărbăție, 10, 307.
Bibliotheca hagiographica Graeca, 301; 302; 303.
Biserica Ortodoxă, 302.
Boschius (van den Bossche), Pierre, editor, 300; 302; 303.
Bucurie, 2, 304.
Bună stare, 301.

C

Cap, 4, 305.
Capitolinus și Capitolin, vicarul sau prefectul provinciei romane Moesia Inferior, 299; 300; 301; 2, 304; 3, 4, 5, 6, 7, 8, 9, 10, 11, 304—307.
Capitolius, corect Capitolinus, 299.
Cauză, 9, 307.
Căpetenii, 2, 304.
Cenușă, 10, 307.
Cer, 10, 307.
Cetate, 299; 300; 301; 1, 2, 304; 9, 10, 11, 306—307.
Cetățeni, 301; 2, 304; 6, 305; 11, 307.
Chin, -uri, 1, 304; 6, 305; 9, 306.
Cinstire, 2, 304.
Ciocan de fier, 300; 3, 305.
Cîntări, 301; 11, 307.
Claudius, conducător roman civil, 5, 305.
Codex Marcianus (M) 360, 301; 303.
Codex Parisinus (P) 1177, 301; 303.
Codex Vaticanus 866; 300; 302; 303.
Concetățeni, 11, 307.
Conducătorii cetății, 300.
Constantinescu, Radu, cercetător în domeniul istoriei, 302.
Consulat, 300; 1, 304.
Corpul, 11, 307.
Credință, 299; credința creștină, 301; platoșa credinței, 3, 305.
Creștin -ni, creștină, 300; 301; 1, 2, 3, 304; 7, 306; 11, 307.
Creștinare, 303.
Creștinismul, 300; 6, 305.
Cronica Alexandrină, 299.
Cruce, 3, 305; semnul Crucii, 10, 307.
Cruzime, 301; 8, 306.
Cunoaștere, 303.
Cunoștință, 4, 305.
Cununa vieții celei de sus, 3, 304; 10, 307.
Cuptor, 9, 307.
Cursă, cu sens de uneltire, vicleșug, 1, 304.

D

Dată, 302.
Delehaye, H., aghiograf, belgian, 302.
Depărtare, 302.
Document, 303.
Dreptate, 7, 306.
Duhul Sfînt, 11, 307.
Dumnezeu, 301; 3, 304; 7, 8, 306; 10, 11, 307.
Dunărea, fluviu, 299; 301; 303; 10, 307.
Durostor (Silistra), cetate, 299; 300; 301; 302; 2, 304; 11, 306.

E

Editor, 303.
Edict, -te, 300; 1, 304.
Emilian din Durostor, Sfînt, 299; 300; 301; 302; 303; 3, 5, 6, 7, 8, 9, 10, 11, 304—307.
Evlavie, 11, 307.

F

Familie, 301.
Fapt, faptă, -te, 299; 300; 5, 305.
Față, 300; 301; 3, 304.
Făptaș, 300.
Femeie, 11, 307.
Fiu, 301; 9, 306.
Flacără, 10, 307; flacăra cuptorului, 9, 307.
Fluviul Dunărea, 10, 307.
Foc, 301; 10, 11, 307.
Folos, 8, 306.
Funcție, 300.

G

Garnizoană, 300.
Gedina, loc în apropiere de Durostorum, 301; 11, 307.
Gezidina și Gizidina, loc lîngă Durostor 301; 302.
Grăire, 301; 7, 306.
Grije, 9, 307.

H

Halkin, François, aghiograf, belgian, 301; 303.

Har, 301 ; 11, 307.
Hristos, 1, 304 ; 9, 10, 306—307 ; atlet al lui Hristos, 7, 305 ; 10, 307 ; credința în Hristos, 299 ; mucenicul lui Hristos, 10, 307 ; ostaș al lui Hristos, 1, 304 ; 3, 305 ; servul lui Hristos, 301 ; Sfîntul lui Hristos, 11, 307.

I

Idol, -li, 2, 304 ; 3, 305.
Ieronim, scriitor bisericesc latin, 299.
Iisus Hristos, 10, 11, 307.
Imperiul roman, 300.
Informații, 299 ; 302.
Interogatoriu, 301.
Introducere, 302 ; 303.
Istorici, 302.
Istorisire, 302.
Iulian Apostatul, împărat roman, 299 ; 300 ; 1, 304.
Iulie, 299 ; 300 ; 302 ; 304 ; 5, 305.
Izvor, 302 ; izvoare istorice, 300.

Î

Împărat, -ți, 6, 305 ; 8, 306.
Împărăția cea nemuritoare, 5, 305.
Înălțimea voastră, 4, 305.
Început, 300.
Îndrăzneală, 301 ; 8, 306.
Îndoială, 299.
Îngăduință, 2, 304.
Îngeri, 3, 304.
Înmormîntare, 301.
Înșelăciune, 2, 304.

J

Jertfe, 300 ; 2, 304 ; 4, 305 ; 6, 305 ; 8, 306.
Judecată, 2, 304 ; 5, 6, 305.

L

Lanțuri, 6, 305.
Lege, legi, 1, 304 ; 8, 9, 306.
Legendă, 302.
Libațiuni, 300 ; 3, 305.
Limba greacă, 300 ; 302.
Limba latină, 300, 302.
Livră de argint, 301 ; 9, 307 ; livră de aur, 6, 305.
Loc, 300 ; 301 ; 2, 304 ; 5, 305 ; 11, 307 ; loc de înmormîntare, 301.
Lovituri, 5, 305.
Lucru, 3, 304.
Lună (a anului), 301 ; 5, 305 ; 11, 307.

M

Malul Dunării, 301 ; malul fluviului Dunărea, 10, 307.
Manuscris italo-grec, 300.
Martir, -ri, 299.
Martiriu, 299, 302.
Martiriul Sfîntului mucenic Emilian din Durostor, 299 ; 302 ; 303 ; 304.
Martirizare, 302.
Maxentius, soldat în armata romană de la Durostor, 5, 305.
Mărime, 9, 306.
Mărturisire, 301.
Milan, în epoca romană Mediolanum, 299.
Mile, 301 ; 11, 306.
Mineiele Bisericii Ortodoxe, 302.
Minte, cu sens de rațiune, 2, 304.
Mir, 11, 307.
Mysia, pentru Moesia, provincie romană în sudul Dunării, 2, 304.
Mîini, 3, 305 ; 8, 306.
Mîndrie, 8, 306.
Mînie, 1, 304 ; 4, 6, 305, 7..
Mîntuire, 5, 305 ; 9, 306.
Moarte, 299 ; 5, 305.
Moaște, 301 ; 11, 307.
Mormînt, 11, 307.
Mucenic, 299 ; 304 ; 7, 305 ; 10, 11, 307.
Mucenicie, 301 ; 302 ; 11, 307.
Munte, 300 ; 5, 305.

N

Necinstire, 6, 305.
Nefericit, 8, 306.
Nelegiuire, 8, 306.
Nelegiuit, 6, 305.
Nepurtare de grije, 9, 307.
Nichifor, Calist, istoric bizantin, 299.
Nume, 301 ; 302 ; 7, 305—306 ; 9, 307.

O

Obicei, 2, 304.
Ocară, -ri, 5, 6, 7, 305—306 ; 9, 306.
Om, oameni, 300 ; 3, 304 ; 6, 7, 305—306 ; 9, 306.
Opinie, 302 ; 303.
Oraș, 1, 304.
Oră, 5, 305.
Ordin, 300.
Ospăț, 300 ; 2, 304.
Ostaș, -și, 1, 304 ; viteaz ostaș, 3, 304.

P

Pace, 10, 306.
Pahare, 3, 305.
Palat, 2, 304 ; 5, 305.
Paragraf, 302.
Pămînt, 8, 306.
Părere, 8, 306.
Pedepse, 8, 306.
Picioare, 300 ; 7, 8, 306.
Piept, 301 ; 8, 306.
Pietre, 301 ; 7, 306.
Platoșe, 3, 305.

Populaţia geto-daco-romană de la sudul şi nordul Dunării, 303.
Poruncă, -ci, 1, 2, 304.
Precizare, 301.
Prefect, 300; 301; 6, 7, 8, 9, 11, 305—307; prefect al Traciei, 300.
Prefectură, 2, 304.
Prigonire, 1, 304.
Priviri, 10, 306.
Procesul de creştinare a populaţiei geto-daco-romane de la sudul şi nordul Dunării, 303.
Prosper de Aquitania, scriitor bisericesc, 299.
Provincie, 300.
Psalmi, 301; 11, 307.
Purtare, 301.
Putere, 300; 2, 4, 304—305.

R

Răni, 8, 306.
Răsărit, 1, 304; 10, 307.
Răspuns, 300.
Răsturnare, 300.
Război, 1, 304.
Redactare, 302.
Relatare, 302.
Rîvnă, 2, 304.
Rob, 9, 306.
Rug, 299; 300; 301; 10, 307.
Rugăciune, 10, 301.
Ruşine, 4, 305.

S

Sabbatianus, prefectul cetăţii Durostor, 301; 9, 306.
Scaun de judecată, 2, 304; 5, 305.
Schelet, 302.
Scriitor bisericesc, 302.
Scriptură, Sfînta, 7, 306.
Secol, 300; 303.
Semnul Crucii, 10, 307.
Septembrie, 301; 302; 11, 307.
Serv, 301.
Serviciu, 4, 305.
Servitor, -ri, 300; 301; 4, 5, 305; 10, 307.
Sfărîmare, 300.
Sfeşnice, 300; 3, 4, 305.
Sfînt, 302; 11, 307.
Silistra, oraş, în epoca romană, Durostor, 299; 300.
Sinaxarul Sfîntului Emilian, 302.
Sînge, 2, 304.
Slavă, 11, 307.
Slujitori, 8, 306; 10, 307.
Soldat, -ţi, 299; 300; 301; 5, 305.
Soţie, 301.
Stadii, 301; 302.
Statornicie, 301.
Statuie, 300; statuile zeilor, 300.
Stăpînire, 9, 307.
Strălucire, 6, 305.
Suflet, 301; 7, 8, 306; 10, 306.

T

Tată, 301; 9, 307.
Tatăl, Dumnezeu, 11, 307.
Teamă, 1, 304; 4, 305.
Temei istoric, 302.
Templu, 300; 2, 304; 3, 4, 305; 6, 305; templul idolilor, 3, 305; templul zeilor, 300.
Teodoret de Cir, istoric bisericesc, grec, 299.
Teofan, cronicar bizantin, 299.
Text grec, 301; 302; text greco-latin, 303.
Thracia şi Tracia, provincie romană, 300.
Timp, 299; 300; 301; 3, 4, 304—305; 6, 305; 8, 306.
Traducere grecească, 300.
Trup, 9, 306; 11, 307.

Ţ

Ţăran, 300; 5, 305.
Ţară, 1, 2, 304; 5, 305; ţara Mysiei (Moesiei), 2, 304.

V

Valerianus, soldat în armata romană de la Durostorum, 5, 305.
Vase cu libaţiuni, 300; 3, 305.
Vărsare de sînge, 2, 304.
Vechime, 300.
Vecii vecilor, 11, 308.
Versiune a textului grec, 301; 303.
Viaţa cea de sus, 3, 304.
Vicar, 289; vicarul Traciei, 300.
Vieţile Sfinţilor, 302.
Vine de bou, 301; 9, 306.
Vinovat, 300.
Vistierie, 6, 305.
Vreme, 9, 306.

Z

Zeu, zei, 300; 301; 2, 304; 4, 305; 6, 7, 305—306; 8, 9, 306—307.
Zi, ziua, 301; 302; 2, 304; 5, 305; 11, 307.

18

MARTIRIUL SFÎNTULUI SAVA GOTUL

(12 aprilie 372)

INTRODUCERE

Sfîntul Sava Gotul a suferit martiriul pentru Hristos în răsăritul Daciei Carpatice, fiind înecat în rîul Buzău, la 12 aprilie 372, din ordinul lui Atharid, conducătorul goților păgîni.

Informațiile despre viața și pătimirea sa pe pămîntul patriei noastre ni s-au păstrat în actul său martiric, *compus sub forma unei Scrisori trimisă de Biserica Goției din Dacia nord-dunăreană către Biserica din Capadocia, la rugămintea și intervenția Sfîntului Vasile cel Mare († 379) către Iunius Soranus, «prea strălucitul guvernator (dux) al Scythiei Minor»* — λαμπρότατος δούξ Σκυθίας —, *rudenia sa, care era creștin, spre a-i trimite moaștele Sfîntului* [1].

În drumul lor spre îndepărtata Capadocie, moaștele Sfîntului Sava Gotul erau însoțite de această lungă scrisoare în limba greacă, unul dintre cele mai interesante și importante documente istorice referitoare la răspîndirea creștinismului în Dacia Carpatică la populația autohtonă geto-daco-romană și la goți, în a doua jumătate a secolului al IV-lea, purtînd titlul lung: Biserica lui Dumnezeu care locuiește în Gothia către Biserica lui Dumnezeu care se află în Capadocia și tuturor comunităților Sfintei Biserici universale, *care de fapt, nu este altceva decît* Martiriul Sfîntului Sava Gotul = Μαρτύριον τοῦ ἁγίου Σάβα Γότθου[2].

---

1. Sf. Vasile cel Mare, *Scrisoarea CLV. Către Soranus*, comandantul militar al Scythiei Minor, ed. Yves Courtonne, *Saint Basile, Lettres*, t. II, Paris, 1961, p. 80—81; *Fontes Historiae Dacoromanae (Izvoarele istoriei României)*, t. II, București, 1970, p. 88—89; Migne, P.G., t. XXXII, col. 612—613, unde *Scrisoarea CLV*, poartă acest titlu: *Basilius Sorani Scythiae ducis propinqui sui, querelis respondet.*

2. *Martiriul Sfîntului Sava Gotul*, ed. R. Knopf—G. Krüger, *Ausgewählte Märtyrerakten*, 3-e Auflage, Tübingen, 1929, p. 119—124, text grec; H. Delehaye, *Saint de Thrace et de Mésie*, în «Analecta Bollandiana», XXXI (1912), p. 216—221, text grec; Vezi și traducerea lui Fr. Zinus în limba latină, la Th. Ruinart, *Acta Martyrum sincera et selecta*, Ratisbonae, 1859, p. 617—620; *Fontes Historiae Dacoromane*, t. II, p. 710—715, în limba greacă cu traducerea în românește, cap. II, III, IV, VI, VII și VIII.

Din textul Martiriului Sfîntului Sava, *aflăm că el era* «got de neam și trăia în Gothia» — γότθος ὢν τῷ γένει καὶ διατελῶν ἐν τῇ Γοτθίᾳ [3], *că era creștin ortodox, trăind din copilărie* — ἐξέτι νηπίου [4] *în virtute desăvîrșită, ajungînd bărbat desăvîrșit, prin cunoașterea Fiului lui Dumnezeu.*

De mic, el cînta psalmi în biserica unui sat (κώμη), *în care slujea preotul Sansalas, era pașnic, cumpătat, înfrînat, blînd și smerit, trăind în feciorie și petrecînd tot timpul în rugăciune și post* [5].

Cînd goții păgîni au pornit persecuția contra creștinilor, silindu-i să mănînce din cărnurile jertfite idolilor, unii dintre ei, voind să scape de prigonire pe creștinii înrudiți cu ei, le-au oferit acestora să mănînce în public carne nejertfită, spre a înșela astfel pe persecutori. Faptul e important, căci ne arată că între populația autohtonă creștină geto-dacoromană și goții păgîni se stabiliseră raporturi de bună conviețuire. Sfîntul Sava s-a opus la această înșelăciune, încît consătenii săi l-au alungat din sat, dar, după un timp, l-au reprimit [6].

Pornind din nou persecuția, unii păgîni se pregăteau să jure că în satul lor nu se află creștini. Dar Sfîntul Sava i-a oprit, spunîndu-le cu îndrăzneală : «Pentru mine să nu jure nimeni, căci eu sînt creștin» [7]. *Apoi s-a înfățișat de bună voie conducătorului prigonitorilor, care, văzîndu-l după îmbrăcăminte că e atît de sărac, a zis, disprețuindu-l : «Un astfel de om nu poate nici să fie de folos, nici să vatăme»* [8].

Pentru a treia oară s-a pornit persecuție mare — διωγμὸς μεγάλος — *contra creștinilor în Gothia nord-dunăreană. Sfîntul Sava, dorind să sărbătorească Paștile în 372, a plecat în alt oraș* — εἰς ἑτέραν πόλιν — [9] *ceea ce ne face să înțelegem că mai existau și alte orașe, la preotul got Guththicas, spre a petrece Sfintele Paști împreună cu acesta. Pe drum, însă, i s-a arătat un bărbat foarte mare și luminos la înfățișare, care i-a poruncit să se întoarcă la preotul Sansalas. Acesta plecase, din cauza persecuției, din Gothia, în România* — ἐν τῇ Ῥωμανίᾳ [10], *adică în Imperiul roman de răsărit, cum se numea el atunci, fără ca Sfîntul Sava să știe, dar se întorsese curînd printre ai săi pentru sărbătorirea Paștilor.*

3. *Martiriul Sf. Sava Gotul*, I, 2, ed. cit., p. 119.
4. *Ibidem*, I, 3, p. 119.
5. *Ibidem*, II, 1 și 2, p. 120.
6. *Ibidem*, III, 1 și 2, p. 120.
7. *Ibidem*, III, 4, p. 120.
8. *Ibidem*, III, 5, p. 120.
9. *Ibidem*, IV, 1, p. 121.
10. *Ibidem*, IV, 2, p. 121.

Astfel Sfîntul Sava s-a întors din drum și a găsit în sat pe preotul Sansalas și au sărbătorit împreună Paștile, în satul în care locuiau. Dar în noaptea a treia după Paști, a venit prigonitorul Atharid, fiul dregătorului Rothesteu, cu o ceată de tîlhari și i-au arestat[11]. *Pe preotul Sansalas, l-au pus într-o căruță, iar pe Sfîntul Sava, gol, l-au purtat prin văi împădurite arse de curînd, lovindu-l și biciuindu-l. A doua zi i-au întins mîinile pînă la capetele unei osii, iar pe altă osie i-au întins picioarele, și așa legat, l-au trîntit la pămînt pe spate și nu l-au cruțat, chinuindu-l aproape toată noaptea. Dar, după ce au adormit slujitorii, o oarecare femeie, care se sculase de cu noapte, pentru a pregăti mîncare celor din casă, l-a dezlegat, iar el a dat ajutor femeii la lucrul ei*[12].

Aflînd persecutorul Atharid cele întîmplate, a poruncit ca să lege mîinile Sfîntului Sava și să fie atîrnat de o grindă a casei, ceea ce arată că locuitorii acestui sat, fără îndoială geto-daco-romani, aveau case cu tavane de grinzi[13], *căci goții locuiau în corturi.*

După aceasta, trimișii lui Atharid, aducînd mîncăruri de la jertfele idolești, au silit pe preotul Sansalas și pe Sfîntul Sava să mănînce din ele, însă ei au refuzat cu tărie. Aflînd acestea, aprins de mînie, persecutorul Atharid a poruncit ca Sfîntul Sava să fie omorît. Lăsînd legat pe preotul Sansalas, slujitorii au luat pe Sfîntul Sava ca să-l înece în rîul Buzău (Μουσαῖος)[14]. *La un moment, slujitorii au voit să-l elibereze. Dar Sfîntul Sava le-a spus: «De ce nu îndepliniți ceea ce vi s-a poruncit. Iată, de față stau în slavă cei ce au venit să mă primească» (îngerii)*[15].

Atunci aceștia l-au coborît în apă, i-a pus un lemn peste gît și l-au împins la adînc, săvîrșind mucenicia în vîrstă de 38 de ani, în ziua a cincea a Sîmbetei cea după Paști, cu o zi înainte de idele lui aprilie, adică la 12 aprilie 372, fiind împărați ai Imperiului roman Valentinian (372—392, în Apus), și Valens (364—378, în Răsărit)[16].

Trupul său, după ce ucigașii l-au scos din apă, a rămas nevătămat și a fost îngropat cu toată cinstea de creștini. Apoi, prin stăruința lui Iunius Soranus, guvernatorul Scythiei Minor, sau Daciei Pontice (Dobrogea), moaștele sale au fost duse în Capadocia, patria Sfîntului Sava[17], *spre*

11. *Ibidem*, IV, 2—5, p. 121.
12. *Ibidem*, IV, 5—6, și V, 1—3, p. 121—122.
13. *Ibidem*, V, 3, p. 122.
14. *Ibidem*, VI, 1, p. 122.
15. *Ibidem*, VII, 5, p. 123.
16. *Ibidem*, VII, 6, p. 123.
17. *Ibidem*, VII, 1—2, p. 123. Vezi și studiile: St. Năsturel, *Les actes de Saint Sabas le Goth* (B.H.G. 3, 1607). *Histoire et archéologie*, în «Revue des Etudes Sud-Est Européennes», VII (1969), no. 1, p. 175—197; Enrica Follieri, *Saba Goto et Saba Stratelata*, în «Analecta Bollandiana», LXXX (1962), p. 249—397; A. Lippold — E. Kirsten,

a fi depuse într-o biserică din Cezareea, unde păstorea Sfîntul Vasile cel Mare († 379).

Martiriul Sfîntului Sava nu ne mai spune ce s-a mai întîmplat mai departe cu preotul Sansalas.

Sinaxarul Bisericii de Constantinopol *menţionează martiriul Sfîntului Sava Gotul la 17 aprilie, fiind ars în această zi pe acoperişul unei case, în timpul persecuţiei lui Athanaric*[18], *conducătorul goţilor păgîni şi nu înecat, în rîul Buzău, cum ne înfăţişează actul său martiric.*

Bibliotheca hagiographica Graeca *menţionează pe Sfîntul Sava Gotul la 12, 15 şi 17 aprilie*[19].

Sinaxarele din Mineiele greceşti pun data sărbătorii Sfîntului Sava Gotul la 18 aprilie[20], *iar această dată au urmat-o şi Sinaxarele din Mineiele româneşti*[21]. *Ar fi bine ca ziua sărbătoririi Sfîntului Sava Gotul* să revină la 12 aprilie, *aceasta fiind data în care a fost înecat în rîul Buzău.*

Donauprovinzen, în «Reallexikon für Antike und Christentum», Band IV, Stuttgart, 1959, col. 170; Pr. prof. V. Sibiescu, *Sfîntul Sava «Gotul». La 1600 de ani de la mucenicia sa*, în «Glasul Bisericii», XXXI (1972), nr. 3—4, p. 335—388; Idem, *Legăturile Sfîntului Vasile cel Mare cu Scythia Minor (Dobrogea)*, în «Ortodoxia», XXXI (1979), nr. 1, p. 147—158; Pr. prof. St. Alexe, *1600 de ani de la moartea Sfîntului Sava Gotul*, în «Biserica Ortodoxă Română», XC (1972), nr. 5—6, p. 556—568; Pr. Prof. Mircea Păcurariu, *Istoria Bisericii Ortodoxe Române*, t. I, Bucureşti, 1980, p. 99—102; Pr. Gh. Moisescu, Pr. St. Lupaş, Pr. A. Filipaşcu, *Istoria Bisericii Române*, t. I, Bucureşti 1957, p. 62—64; Ion Dinu, *Citind martiriul Sfîntului Sava Gotul*, în «Tomis», XV (1941), nr. 12, p. 7—19. J. Mansion, *A propos des chrétientés de Gothie*, în «Analecta Bollandiana», XLVI (1928), Fasc. III—IV, p 365—366. Idem, *Les origines du christianisme chez les Goths*, în «Anal. Boll.», XXXIII (1914), fasc. I, p. 5—30; J. Zeiller, *Les origines chrétiennes dans les provinces danubiennes de l'empire romain*, Paris, 1918, p. 407—542; *H. Delehaye, Saintes de Thrace et de Mésie. V. Martyrs de l'Eglise de Gothie*, în «Analecta Bollandiana», XXXI, (1912), p. 273—291; Idem, *Les passions des martyrs et les genres littéraires*, Bruxelles, 1921, p. 145—150.

Pentru *goţii de la nordul Dunării* s-au publicat bune studii de următorii: H. Wolfram, *Geschichte der Goten. Von den Anfängen bis zur Mitte das VI. Jahrhunderts. Entwurf einer historischen Ethnographie*, München, 1979, 540 p. E. K. Chrissos (Tesalonic), *Gothia Romana. Zur Rechtslage des Föderatenlandes der Westgoten im 4. Jahrhundert*, în «Dacoromania», I (1973), p. 52—64; E. A. Tompson, *The Visigoths in the time of Ulfila*, Oxford, 1966; Idem, *Christianity and Northern Barbarian. The conflict between Paganism and Christianity in the fourth century*, Oxford, 1963, p. 56—63; Idem, *The Conversion of the Visigoths to Catholicism*, în «Nottingham Medieval History Studies», 4 (1960), p. 4—35; K. K. Klein, *Germanen in Südosteuropa, in Völker und Kulturen Südosteuropa*, München, 1959, p. 32—56; I. D. Coterlan, *Dacoromania Germanica. Probleme istoriogratice. Contribuţii la istoria teritoriilor carpato-danubiene între secolele III şi VII*, Madrid, 1955; L. Schmidt, *Geschichte der deutschen Stäme bis zum Ausgang der Völkerwanderung. Die Ostgermanen*, 2-e Auflare, München, 1941.

18. *Synaxarium Ecclesiae Constantinopolitane*, ed. H. Delehaye, în *Propylaeum ad Acta Sanctorum Novembris*, Bruxellis, 1902, p. 608; r. 32—46 şi p. 609, r. 1—5.

19. Ed. F. Halkin, t. II, 3-e éd., Bruxellis, 1957, p. 228, nr. 1607.

20. Vezi *Mineiele greceşti*, tipărite la Veneţia, în 1793, 1818, 1864; Vezi la Pr. V. Sibiescu, *art. cit.*, p. 380.

21. *Mineiul lunii aprilie*, ed. IV-a, Bucureşti, 1967, p. 153—154; la 18 aprilie; ed. 2-a, Bucureşti, 1910, p. 152.

Sfîntul Sava Gotul nu trebuie confundat cu Sfîntul Sava Stratilatul, sărbătorit în Biserica Răsăritului la 24 aprilie[22], *despre care, însă, cercetătoarea italiană Enrica Follieri a încercat să demonstreze că n-a existat cu adevărat, fiind doar o dublură nereală a Sfîntului Sava Gotul*[23].

Referitor la autorul Martiriului Sfîntului Sava Gotul, *unii cercetători români și străini susțin că el a fost condus de episcopul* Bretanio de Tomis, *cînd moaștele Sfîntului, în trecerea lor spre Capadocia, ar fi stat un timp la Tomis, unde-și avea reședința Iunius Soranus, guvernatorul Scythiei Minor, care, la rugămintea Sfîntului Vasile cel Mare, intervenise pentru trimiterea lor, cum am văzut mai înainte. Cei ce au formulat această opinie se întemeiază pe expresia «din voința presbiteriului» —* διὰ τοῦ θελήματος πρεσβυτερίου —[24], *din textul actului martiric al Sfîntului Sava Gotul, și cred că e vorba de* presbiteriul Bisericii *de Tomis, care ar fi dat aprobarea ca moaștele Sfîntului să fie trimise din Gothia nord-dunăreană în Capadocia.*

În realitate, din citirea și cercetarea atentă a Martiriului Sfîntului Sava Gotul, *reiese că acest «presbiteriu» —* πρεσβυτέριον, *adică colegiul preoților», aparținea* Bisericii din Gothia nord-dunăreană *și nu Bisericii de Tomis, ținînd seama de faptul că aceasta avea atunci în fruntea conducerii ei pe episcopul Bretanio, iar el nu avea nevoie de aprobarea presbiteriului preoților. Colegiul preoților lua conducerea unei Biserici numai în caz de vacanță episcopală, iar la Biserica de Tomis nu era cazul, avînd episcop pe Bretanio. Dealtfel, însuși autorul necunoscut al Martiriului Sfîntului Sava Gotul ne lasă posibilitatea să înțelegem că el* l-a scris în greceşte în Dacia Carpatică, *deoarece el spune că moaștele Sfîntului Sava* «au fost trecute din țara barbară în Romania» *(Imperiul roman) —* ἐκ τοῦ βαρβαρικοῦ εἰς τὴν Ῥωμανίαν[25] *și roagă să se anunțe fraților de dincolo —* τοῖς ἐπέκεινα ἀδελφοῖς σημάνετε *— adică fraților*

22. *Synaxarium Ecclesiae Constantinopolitanae, ed. cit.*, p. 627; *Bibliotheca hagiographica Graeca, ed. cit.*, t. III, 3-e éd., p. 67, nr. 2388; Mineiul lunii aprilie, ed. IV-a, București, 1967, p. 221; ed. II-a, București, 1910, p. 219; J. Zeiller, *op. cit.*, p. 430, n. 2.

23. Enrica Follieri, *art. cit.*, p. 249—307, în deosebi, p. 279.

24. *Martiriul Sfîntului Sava Gotul*, VIII, 2, ed. R. Knopf — G. Krüger, p. 123. Cel dintîi care a încercat să argumenteze că episcopul Bretanio de Tomis este autorul Martiriului Sf. Sava Gotul, este J. Mansion, *Les origines du christianisme chez les Goths*, în «Analecta Bollandiana», XXXIII (1914), fasc. I, p. 15—20, părere pe care și-a însușit-o J. Zeiller, *op. cit.*, p. 431; E. van Cauwenbergh, *Bretanio*, în «Dictionnaire d'histoire et de géographie ecclésiastique, t. X, Paris, 1938, col. 619, iar dintre cercetătorii români următorii: Ion Dinu, *art. cit.*, p. 13—19; Pr. prof. N. Șerbănescu, *1600 de ani de la prima mărturie documentară despre existența episcopiei Tomisului*, în «Biserica Ortodoxă Română», LXXXVII (1969), nr. 9—10, p. 1005—1006; Pr. Prof. Mircea Păcurariu, *op. cit.*, p. 99—102.

25. *Martiriul Sf. Sava Gotul*, VIII, 1, *ed. cit.*, p. 123.

din Imperiul roman, «ca în toată Biserica universală și apostolică să se fără bucurie mare, preamărind pe Domnul, Cel ce face alegerea slujitorilor săi» [26].

Primind moaștele Sfîntului Sava Gotul la Cezareea Capadociei, Sfîntul Vasile cel Mare mulțumește prin două scrisori, nr. 164 și 165, prietenului și compatriotului său, arhiepiscopului Ascholius al Tesalonicului, pentru că s-a îngrijit de trimiterea lor [27].

În cazul acesta, putem admite că autorul Martiriului Sfîntului Sava Gotul este unul dintre preoții Bisericii Gothiei din Dacia nord-dunăreană, poate preotul Sansalas, dar nu se poate afirma cu certitudine că el a fost preot daco-roman [28]. *Actul martiric al Sfîntului Sava Gotul, scris într-o frumoasă limbă greacă, ne confirmă mediul intelectual înalt care exista printre preoții geto-daco-romani și goți, din Dacia Carpatică, pe la 373, cînd a fost scris. Din cuprinsul său, se constată că autorul este un cleric care cunoaște bine viața și faptele Sfîntului Sava Gotul și în același timp, ca bun teolog, cunoaște Sfînta Scriptură, folosind numeroase texte din Sfintele Evanghelii după Matei, Marcu și Luca, din Faptele Apostolilor și din Epistolele Sfîntului Apostol Pavel.*

---

26. *Ibidem*, VIII, 2, p. 123. Vezi mai pe larg la Pr. prof. I. Rămureanu, *Sfinți și martiri la Tomis-Constanța*, în «Biserica Ortodoxă Română», XCII (1975), nr. 7—8, p. 1001—1006; Idem, *Sfîntul Vasile cel Mare și creștinii din Scythia Minor și Dacia Nord-dunăreană*, în lucrarea *Sfîntul Vasile cel Mare. Închinare la 1600 de ani de la săvîrșirea sa*, București, 1980, p. 378—393, în special p. 384—393.

27. Sf. Vasile, *Scrisoarea CLXIV. Către Ascholius episcopul Tesalonicului*, ed. Yves Courtonne, *op. cit.*, t. II, p. 97; P.G., XXXII, col. 633; *Scrisoarea CLXV, ed. cit.*, p. 100 și P.G. XXXII, col. 637; *Fontes Historiae Dacoromanae*, t. II, p. 88.

Cercetătorul german Wolf Dieter Hauschild, *Basilius Briefe*, II, Stuttgart, 1973, a încercat să demonstreze că scrisoarea 165 a Sfîntului Vasile n-a fost adresată arhiepiscopului Ascholius al Tesalonicului, fără ca părerea sa să fie acceptată.

28. H. Delehaye, *Saintes de Thrace et de Mésie*, în rev. *cit.*, p. 291, cel dintîi a susținut că preotul *Sansalas* este autorul *Martiriului Sf. Sava Gotul*. Părerea aceasta și-a însușit-o Pr. prof. Ioan Ionescu, *Pomenirea Sfîntului martir Sava Gotul*, în «Mitropolia Olteniei», XXIV (1972), nr. 3—4, p. 190 și *Sansala, primul preot creștin daco-roman atestat documentar*, ibidem, XXII (1970), nr. 5—6, p. 485—490.

Înaintea acestora, Gherasim Timuș, episcopul Argeșului (1898—1911), în art. *Epistola Bisericii Goției pentru martirul Sf. Sava*, în «Biserica Ortodoxă Română», XIV (1890—1891), nr. 9, p. 817—825, aici p. 823, a susținut că aceasta este scrisă de preoții Bisericii din Goția.

Pr. prof. V. Sibiescu, *art. cit.*, p. 362 și în art. *Legăturile Sf. Vasile cel Mare cu Scythia Minor*, în «Ortodoxia», XXXI (1979), nr. 1, p. 31, susține că autorul scrisorii este un preot din anturajul episcopului Bretanio, care deținea știrile de la preotul Sansalas, dar această părere nu se sprijină pe nici o mărturie istorică, ci rămîne doar o ipoteză.

Max H. Jellinek, *Die angeblichen Beziehungen der gotischen zu kappadokischen Kirche*, în Festschrift Fr. Kluge zum 70 Geburtstage am 21. Junie 1926 dargebracht, Tübingen, 1926, neagă existența unor relații între Biserica Capadociei și Biserica Gothiei.

Martiriul Sfîntului Sava Gotul *este un document autentic și unic pentru cunoașterea răspîndirii creștinismului în Dacia Carpatică printre geto-daco-romani și goți în secolul al IV-lea. Nu e vorba numai de existența unor misionari și creștini sporadici, izolați, ci exista chiar o Biserică organizată în sate și orașe, cu episcopi, preoți și credincioși.*

Acest prețios document menționează existența a două comunități creștine în partea de răsărit a Daciei nord-dunărene, una într-un sat — κώμη — la care slujea preotul Sansalas, și în care cînta psalmi Sfîntul Sava Gotul[29], *și alta într-un oraș — πόλις, în care slujea preotul Guththicas*[30], *lăsîndu-ne să presupunem că mai existau și alte orașe și sate în care existau biserici. Acestea aparțineau populației autohtone geto-daco-romane, care avea biserici de zid sau de lemn și case cu tavane de grinzi. Se cunoaște că goții, popor nomad, locuiau de obicei în corturi și aveau chiar biserici în corturi. Istoricul grec Sozomen ne relatează că goții nord-dunăreni aveau un cler organizat, care săvîrșea serviciile creștine în corturi, iar cînd triburile gote se deplasau în alte locuri, preoții lor îi însoțeau*[31]. *Aceste interesante informații sînt confirmate de Fericitul Ieronim într-una din scrisorile sale, în care se exprimă în acești termeni: «Armata goților, cu fețe roșietice și părul blond, transportă corturile ambulante ale bisericilor lor»*[32].

Această Biserică din Dacia nord-dunăreană nu-și ducea viața ei în mod izolat, ci se afla în legătură cu Bisericile creștine din provinciile romane din sudul Dunării, cu Biserica din Scythia Minor, Dobrogea de azi, și cu Biserica Capadociei din Asia Mică.

*
* *

Am folosit pentru traducerea de față ed. lui R. Knopf — G. Krüger, op. cit., *p. 119—124, text grec; H. Delehaye, în* art. cit., *p. 216—221, text grec; Th. Ruinart,* op. cit., *p. 617—620, traducerea lui Fr. Zinus în limba latină;* Fontes Historiae Dacoromanae, *t. II, p. 710—715, cap. II, III, IV, VI, VII și VIII, text grec cu traducere în românește.*

Prof. I. R. Mircea a semnalat versiunea slavă a Martiriului Sfîntului Sava Gotul *într-un Minei din secolul al XV-lea de la Mînăstirea Putna,*

29. *Martiriul Sf. Sava Gotul*, III, 1, ed. cit., p. 120.
30. *Ibidem*, IV, 1, p. 121.
31. Sozomen, *Ist. Bis.*, VI, 37, ed. J. Bidez — G. Hansen, in Die griechischen christlichen Schriftsteller der ersten Jahrhunderten, Band 50, Berlin, 1960, p. 290.
32. Fer. Ieronim, *Epistola XCIII. Ad. Laetam de institutione filiae*, ed. J. Labourt, Saint Jerôme, *Lettres*, t. V, Paris, 1955, p. 146.

ms. sl. 51—565—571, f. 177—178. Vezi şi P. St. Năsturel, art. cit., *p. 181, n. 17 ; H. Leclercq,* Les martyrs, *t. III, 2-e ed., Paris, 1921, p. 119—125, traducere franceză.*

Am consultat, de asemenea, numeroasele traduceri din limba română, după cum urmează :

C. Erbiceanu, Ulfila. Viaţa şi doctrina lui sau starea creştinismului în Dacia Traiană în secolul al IV-lea, *Bucureşti, 1898, p. 65—71 şi în «Biserica Ortodoxă Română», XXII (1898—1899), nr. 4, p. 375—381 ; Gherasim Timuş,* Epistola Bisericii Goţiei pentru martiriul Sf. Sava, *ibidem, XIV (1890—1891), nr. 9, p. 817—825 ; Ion Dinu,* Contribuţiuni la cunoaşterea vlădicăi Bretanion sau Vetranion, *în «Tomis», XVIII (1941), nr. 12, p. 9—13, făcută după traducerea franceză a lui H. Leclercq ; Pr. prof. V. Sibiescu, Sfîntul Sava Gotul, în* rev. cit., *p. 385—388 ; Pr. conf. St. Alexe, în* rev. cit., *p. 557—560 ; Arh. Epifanie Norocel,* 1600 de ani de la moartea martirică a Sf. Sava Gotul, *în «Mitropolia Moldovei şi Sucevei», XLVIII (1972), nr. 3—4, p. 150—153, după mai mulţi autori.*

Traducerea noastră de faţă, prezintă unele deosebiri faţă de traducerile româneşti citate mai sus.

MARTIRIUL SFÎNTULUI SAVA GOTUL

(† 12 aprilie 372)

Biserica lui Dumnezeu, care se află în Goția, către Biserica lui Dumnezeu care se află în Capadocia și comunităților de pretutindeni ale Bisericii universale : mila, pacea, dragostea lui Dumnezeu Tatăl și a Domnului nostru Iisus Hristos să se înmulțească.

I.

1. Se adevereşte şi acum cu tărie ceea ce s-a spus de fericitul Petru, că, în orice neam, cel ce se teme de Dumnezeu şi lucrează dreptatea este primit de El [1]. Căci s-a făcut cunoscut acest lucru şi în cele întîmplate cu fericitul Sava, care este martir al lui Dumnezeu şi al Mîntuitorului nostru Iisus Hristos.

2. Acesta, trăind în mijlocul unui popor nestatornic şi viclean [2], s-a arătat în lume ca un luminător, imitînd pe sfinţi şi strălucind în faptele cele bune după Hristos.

3. Căci încă din copilărie, spre nimic altceva nu s-a arătat rîvnitor, decît numai spre evlavie faţă de Mîntuitorul şi Domnul nostru Iisus Hristos, stăruind în această virtute desăvîrşită şi ajungînd bărbat desăvîrşit prin cunoaşterea Fiului lui Dumnezeu [3].

4. Iar fiindcă celor ce iubesc pe Dumnezeu, toate lucrează împreună spre bine [4], el a ajuns la răsplătirea chemării de sus [5], pe care o dorea din tinereţe. Astfel, luptîndu-se pe faţă împotriva celui potrivnic şi învingînd răutăţile vieţii, paşnic arătîndu-se faţă de toţi, pentru amintirea lui şi întărirea credincioşilor, nu ni s-a îngăduit să ne liniştim, ci să scriem faptele lui minunate.

---

1. *Fapte* 10, 35.
2. *Fil.* 2, 15.
3. *Ef.* 4, 13.
4. *Rom.* 8, 28.
5. *Fil.* 3, 14.

II.

1. Căci el era drept în credință, cucernic, gata spre toată ascultarea cea în dreptate, blînd, simplu la cuvînt, dar nu în cunoștință [6], vorbind tuturor în chip pașnic despre adevăr, făcînd să tacă pe idolatri, nesemeţindu-se, ci purtîndu-se cum se cuvine celor smeriţi, liniștit și nu grăbit la cuvînt, și foarte rîvnitor spre tot lucrul bun [7].

2. Cînta psalmi în biserică și aceasta cu sîrguință, nu se îngrijea de bani sau de averi decît numai pentru trebuință, era cumpătat, în toate înfrînat, trăind în feciorie, retras, postind după rînduială, stăruind în rugăciuni cu smerenie, supunînd pe toţi la buna rînduială; [8] el împlinea datoriile sale, fără să săvîrșească cele nefolositoare, avînd o credință cu totul curată, care lucrează prin dragoste [9], încît nimic nu-l oprea să îndrăznească a vorbi totdeauna cu Domnul.

III.

1. Căci nu o dată, ci de mai multe ori înainte de sfîrșitul lui, el a arătat prin credință lucrarea cucernică. Mai întîi, cînd conducătorii din Goţia au început să se pornească împotriva creștinilor, s-a părut unor păgîni din satul în care locuia Sava, să ofere creștinilor rude cu ei să mănînce în public, în fața persecutorilor, carne nejertfită, în loc de carne adusă jertfă idolilor, spre a feri pe ai lor neîntinaţi și a înșela pe prigonitori.

2. Cunoscînd acestea, fericitul Sava, nu numai că el n-a mîncat din mîncărurile oprite, ci, mergînd în mijlocul lor, a mărturisit tuturor, zicînd: «Dacă cineva va mînca din cărnurile acelea, acesta nu poate să fie creștin». Și i-a oprit pe toţi să nu cadă în cursa diavolului. Din cauza aceasta, cei ce au născocit această înșelăciune, l-au alungat din sat; apoi, după un timp oarecare, i-au îngăduit să se reîntoarcă.

3. Pornindu-se din nou persecuţia, după obiceiul care era la goţi, unii dintre păgîni, din satul amintit mai înainte, aducînd jertfe demonilor, se pregăteau să jure în fața persecutorului că în satul lor nu se află nici un creștin.

4. Dar Sava, îndrăznind din nou și mergînd în mijlocul adunării, a zis: «Pentru mine să nu jure nimeni, căci eu sînt creștin». Atunci, de față fiind persecutorul, sătenii, ascunzînd pe ai lor, au jurat că în satul lor nu se află niciun creștin, fără numai unul.

6. *II Cor.* 11, 6.
7. *Mt.* 5, 16; *Ef.* 2, 10; *Tit* 2, 7, 14; 3, 8, 14; *I Pt.* 2, 12.
8. *II Tes.* 3, 11.
9. *Gal.* 5, 6.

5. Auzind conducătorul fărădelegii, a poruncit să fie înfățișat Sava. Iar cînd s-a înfățișat, acesta a întrebat pe cei de față dacă are vreo avere. Iar ei, răspunzînd că «nu are nimic decît îmbrăcămintea», nelegiuitul, disprețuindu-l, a zis : «Un astfel de om nu poate nici să fie de folos, nici să vatăme». Și zicînd aceasta, a poruncit să-l scoată afară.

IV.

1. După aceea, pornindu-se de către cei păcătoși mare persecuție în Goția împotriva Bisericii lui Hristos, cînd s-a apropiat Sfînta zi a Paștelui, (Sfîntul Sava) a voit să plece în alt oraș, la preotul Guththicas, spre a petrece sărbătoarea împreună cu el. Iar pe cînd mergea el pe cale, i s-a arătat un bărbat foarte mare și luminos la înfățișare, care i-a zis : «Întoarce-te și mergi la preotul Sansalas». Iar Sava i-a răspuns, spunîndu-i : «Sansalas a plecat departe».

2. Căci Sansalas, fugind din cauza persecuției, se afla în Romania (Imperiul roman de răsărit) ; atunci, însă, venise de curînd printre ai săi, pentru sfînta zi a Paștelui. De aceea, neștiind Sava despre întoarcerea acestuia, a răspuns acestea celui ce i se arătase și se lupta să meargă la preotul Guththicas (Γουθθικᾶς).

3. Însă, nevoind el să se supună poruncii, deodată, deși la ora aceea era timp senin, a apărut un noian nesfîrșit de zăpadă pe fața pămîntului, care astupa drumul și nu putea să treacă mai departe.

4. Atunci a înțeles el că voia lui Dumnezeu este cea care-l împiedică să meargă mai departe, poruncindu-i să se întoarcă la preotul Sansalas. Și, binecuvîntînd pe Domnul, s-a întors. Și, văzînd pe Sansalas, i-a istorisit lui și multora altora vedenia pe care a avut-o pe cale.

5. Au sărbătorit împreună ziua Paștelui. Dar, în noaptea a treia după sărbătoare, iată că Atharid, din rîndul necredincioșilor, fiul dregătorului Rothesteu, a năvălit în satul acela cu o ceată de tîlhari nelegiuiți și, găsind pe preot dormind în casa lui, a pus să fie legat. De asemenea, și pe Sava, zmulgîndu-l din pat, l-au legat. Pe preot l-au arestat într-o căruță, iar pe Sava (l-au luat) gol, cum se născuse. Și i-au purtat prin văi împădurite pe care le arseseră de curînd, prigonindu-i și bătîndu-i cu cruzime cu nuiele și bice, și purtîndu-se fără milă față de servii lui Dumnezeu.

V.

1. Dar cruzimea dușmanilor a întărit răbdarea și credința celui drept ; căci, făcîndu-se ziuă, lăudîndu-se în Domnul, zicea celor ce-l chinuiseră : «Oare nu m-ați purtat voi prin locuri arse, printre ascuțișu-

rile cioturilor, bătîndu-mă ? Vedeţi, însă, dacă s-au rănit picioarele mele şi dacă pe trupul meu am vînătăi şi de la rănile pe care mi le-aţi făcut» ?

2. Văzînd ei, deci, că pe trupul lui nu apărea nimic din cele ce-i făcuseră să sufere fără milă, luînd o osie de căruţă şi punîndu-i-o pe umeri, i-au alungit mîinile, întinzîndu-i-le pînă la capetele osiei, şi i-au legat, de asemenea, şi picioarele pe o altă osie. În sfîrşit, întins astfel pe cele două osii, l-au aruncat, lăsîndu-l să zacă pe spate la pămînt, şi nu l-au cruţat, chinuindu-l aproape toată noaptea.

3. Însă, după ce au adormit slujitorii (ce-l chinuiseră), venind o oarecare femeie, care se sculase de cu noapte pentru ca să pregătească mîncare celor din casă, l-a dezlegat. Iar el, deşi dezlegat, a rămas pe loc fără teamă, ajutînd femeii la lucrul ei. Şi, făcîndu-se ziuă, cunoscînd acest fapt, nelegiuitul Atharid a poruncit să i se lege mîinile şi să fie atîrnat de o grindă a casei.

VI.

1. Şi, nu mult după aceea, au venit trimişii lui Atharid, aducînd mîncăruri de la jertfele idoleşti. Iar ei au zis preotului şi lui Sava : «Atharid a poruncit să vi se aducă aceasta ca să mîncaţi şi să scăpaţi de moarte sufletele voastre».

2. A răspuns preotul şi a zis : «Noi nu mîncăm acestea, căci nu ne este îngăduit nouă. Rugaţi, însă, pe Atharid să poruncească să fim răstigniţi, sau să ne ucidă într-un alt chip, după cum ar vrea el».

3. A întrebat apoi Sava : «Cine este cel ce a trimis acestea» ? Iar ei au spus : «Stăpînul Atharid». Sava, însă, a zis : «Unul singur este stăpînul, Dumnezeu din ceruri. Iar Atharid este un nelegiuit blestemat. Şi aceste mîncăruri ale pierzării sînt necurate şi spurcate ca şi Atharid, cel ce le-a trimis».

4. Spunînd Sava acestea, unul dintre servitorii lui Atharid, aprinzîndu-se de mînie, luînd un drug, l-a aruncat în pieptul Sfîntului, cu ascuţişul, încît cei de faţă socoteau că, fiind zdrobit prin izbitura loviturii, va muri îndată.

5. Dar el, învingînd prin rîvna evlaviei durerea provocată de vrăjmaşi, a zis slujitorului : «Tu socoteşti acum că m-ai rănit cu drugul. Să ştii, însă, aceasta că atît de mult m-a durut, încît am socotit că ai aruncat în mine cu un fir de lînă».

6. Şi s-a arătat cu adevărat dovada văzută a celor spuse : căci el nici n-a strigat, nici n-a gemut ca în durere, nici nu s-a văzut în genere vreun semn de rană pe trupul lui.

VII.

1. Atunci, aflînd Atharid toate acestea, a poruncit să fie omorît. Deci, slujitorii fărădelegii, lăsînd legat pe preotul Sansalas, au luat pe Sava și l-au dus să-l înece în rîul numit Mousaios (Buzău).

2. Iar fericitul (Sava), amintindu-și de porunca Domnului și iubind pe aproapele ca pe sine însuși [10] a zis : «Ce a păcătuit preotul (Sansalas) că nu moare împreună cu mine» ? Și ei i-au răspuns : «Nu este treaba ta să hotărăști despre aceasta».

3. Zicînd ei aceasta, el a strigat [11] în bucuria Duhului Sfînt [12] și a zis : «Binecuvîntat ești, Doamne [13] și preamărit este numele Tău, Iisuse, în veci amin, căci Atharid s-a străpuns pe sine însuși [14] cu moarte veșnică și cu pierzare [15], iar pe mine mă trimite la viața cea pururea fiitoare, căci astfel ai binevoit întru servii tăi [16], Doamne, Dumnezeul nostru».

4. Și pe cînd îl duceau (spre a fi înecat), pe tot drumul a mulțumit lui Dumnezeu, socotind că suferințele timpului de acum nu sînt vrednice de slava viitoare, care se va descoperi Sfinților [17].

5. Iar cînd a fost adus la malul rîului, cei ce-l țineau au zis între ei : «Hai să eliberăm pe acest nevinovat, căci de unde va ști aceasta Atharid» ? Dar fericitul Sava a zis către ei : «De ce vorbiți deșertăciuni și nu îndepliniți ceea ce vi s-a poruncit ? Eu văd cea ce voi nu puteți vedea. Iată, de față stau în slavă cei ce au venit să mă primească» (îngerii).

6. Atunci au coborît în apă pe cel ce mulțumea și preamărea pe Dumnezeu, — căci pînă la sfîrșit i-a servit lui duhul —, și aruncîndu-l și punîndu-i un lemn peste gît, l-au împins spre adînc. Și, săvîrșindu-se astfel prin lemn și apă, el a păstrat curat semnul mîntuirii, fiind de 38 de ani.

7. S-a săvîrșit în ziua a cincea a Sîmbetei după Paști, care este cu o zi înainte de idele lui aprilie (12 aprilie 372), în timpul domniei împăraților Valentinian (372—392) și Valens (364—378), consuli fiind Flaviu Modest și Arintheu.

---

10. *Mt.* 5, 43 ; 22, 39 ; *Mc.* 12, 31 și 33 ; *Lc.* 10, 27 ; *Rom.* 13, 9.
11. *Mc.* 1, 23.
12. *Lc.* 1, 14.
13. *Dan.* 2, 20.
14. *I Tim.* 6, 10.
15. *Mt.* 7, 13.
16. *Mt.* 3, 17.
17. *Rom.* 8, 18.

VIII.

1. După aceea, ucigașii, scoțîndu-l din apă, l-au lăsat neîngropat și au plecat. Dar nu s-a atins de el nici un fel de cîine, nici vreo fiară sălbatică, ci trupul lui a fost ridicat de frați și îngropat. Iar Junius Soranus, prea strălucitul conducător al Scythiei, trimițînd bărbați vrednici de încredere, l-a dus pe acesta din țara barbară în Romania (în Imperiul roman de Răsărit).

2. Și, dînd patriei sale un dar prețios și rod slăvit al credinței, l-au trimis în Capodocia la Prea cucernicia voastră, din voința presbiteriului (din Goția), Domnul rînduind cele spre bucurie fraților celor ce sufăr și se tem de El.

3. Întrunindu-vă, deci, în adunare duhovnicească, în ziua în care luptătorul a primit cununa (mucenicia), să vestiți și fraților de dincolo (din Imperiul roman), ca în toată Biserica universală și apostolească să se facă bucurie mare, slăvind pe Domnul, cel ce face alegerea servilor săi.

4. Salutați pe toți sfinții (creștinii). Vă salută cei ce au fost persecutați împreună cu voi. Iar celui ce poate să ne facă pe noi toți să intrăm, prin harul Său, în împărăția cea cerească, slavă, cinste, putere, preamărire, împreună cu Fiul Cel Unul Născut și cu Sfîntul Duh, în vecii vecilor, amin.

INDICE SCRIPTURISTIC *

Daniel 2, 20 — VII, 3, 323.
Matei 3, 17 — VII, 3, 323.
5, 16 — II, 1, 320.
5, 43 — VII, 2, 323.
7, 13 — VII, 3, 323.
22, 39 — VII, 2, 323.
Marcu 1, 3 — VII, 3, 323.
12, 31, 33 — VII, 2, 323.
Luca 1, 14 — VII, 3, 323.
10, 27 — VII, 2, 323.
Fapte, 10, 35 — I, 1, 319.
Romani 8, 18 — VII, 4, 323.
8, 28 — I, 4, 319.
13, 9 — VII, 2, 323.
II Corinteni 11, 6 — II, 1, 320.
Galateni 5, 6 — II, 2, 320.
Efeseni 2, 10 — II, 1, 320.
4, 13 — I, 3, 319.
Filipeni 2, 15 — I, 2, 319.
3, 14 — I, 4, 319.
II Tesaloniceni 3, 11 — II, 2, 320.
I Timotei 6, 10 — VII, 3, 328.
Tit 2, 7, 14 — II, 1, 320.
3, 8, 14 — II, 1, 320.
I Petru 2, 12 — II, 1, 320.

INDICE REAL ȘI ONOMASTIC

A

Acoperiș, 314.
Actul martiric al Sfîntului Sava Gotul, 311; 314; 315; 316.
Adevăr, II, 1, 320.
Adînc, 313; VII, 6, 323.
Adunare, III, 4, 320; adunare duhovnicească, VIII, 3, 324.
Ajutor, 313.
Alegere, 316; VIII, 3, 324.
Amin, VII, 323; VIII, 4, 324.
Amintire, I, 4, 319.

* Cifra romană se referă la capitol, a doua cifră (arabă) la paragraf, iar cifra cu trei numere între 311—324 indică pagina.

Ani, 313; VII, 6, 323.
Apă, 319; VII, 6, 323; VIII, 1, 324.
Aprilie, 311; 313; 314; 315; VII, 7, 323.
Aproapele, VII, 3, 323.
Aprobare, 315.
Apus, 313.
Arhiepiscop, 316.
Arintheu, consul, VII, 7, 323.
Armata goților, 317.
Ascholius (Acholius), arhiepiscopul Tesalonicului, 316.
Ascultare, II, 1, 320.
Ascuțiș, -uri, V, 1, 322; VI, 3, 322.
Asia Mică, 317.
Athanaric, conducătorul principal al goților păgîni, 314.
Atharid, un conducător mai mic al goților păgîni, fiul dregătorului got Rothesteu, 311; 313; IV, 5, 321; V, 3, 322; VI, 1, 2, 3, 4, 322; VII, 1, 3, 5, 323.
Avere, -ri, II, 2, 320; III, 5, 321.
Autor, 315; 316.

B

Bani, II, 2, 320.
Bărbat, -ți, 312; I, 3, 319; IV, 1, 321; VIII, 1, 324.
Bibliotheca hagiographica Graeca, 314.
Bice, IV, 5, 321.
Biserica din Capadocia, 311; 317; 319; Biserica din Cezareea Capadociei, 314; Biserica lui Dumnezeu din Gothia, 311; 319; Biserica Goției din Dacia nord-dunăreană, 311; 315; 316; 317; Biserica lui Hristos, IV, 1, 321; Biserica Răsăritului, 315; Biserica universală și apostolească, 311; 316; 319; VIII, 3, 324; Biserica din Scythia Minor, 317; Biserica de Tomis, 315.
Biserica, -ci, 314; 315; 317; biserica unui sat, 312; II, 2, 320; biserici în corturi, 317; biserici de zid sau de lemn, 317.
Bretanio de Tomis, episcop, 315.
Bucurie, 315; VII, 3, 318; VII, 3, 323; VIII, 2, 3, 324.
Bună voie, 312.
Buzău, (Μουσαῖος), rîu în răsăritul Daciei Carpatice, 311; 313; 314; VII, 1, 323.

C

Cale, IV, 1, 4, 321.
Capadocia, provincie romană în Asia Mică, 311; 313; 315; 316; VIII, 2, 324.
Capetele unei osii, 313; V, 2, 222.
Carne nejertfită, 312; III, 1, 320; carne jertfită idolilor, III, 1, 320; cărnuri, 312; III, 2, 320.
Casă, -se, 313; 314; IV, 5, 321; V, 3, 322; Case cu tavane de grinzi, 317.
Cauză, 312, III, 2, 320; IV, 2, 321.
Caz, 315; 316.
Căruță, 313; IV, 5, 321.
Ceată de tîlhari, 313; IV, 5, 321.
Cer, -uri, VI, 3, 322.
Cercetare, 315.
Cercetătoare italiană, 315; cercetători români și străini, 315.
Certitudine, 316.
Cezareea Capadociei, oraș, 314; 316.
Chemarea de sus, I, 4, 319.
Cinste, 313; VIII, 4, 324.
Cioturi, V, 1, 322.
Citire, 315.
Cîine, VIII, 324.
Cler, 317;
Cleric, 316.
Colegiul preoților, 315.
Compatriot, 316.
Comunități, 311; 319; comunități creștine, 317.
Conducător, -ri, 311; 312; 314; III, 1, 5, 320—321; VIII, 1, 324.
Conducere, 315.
Consăteni, 312.
Conviețuire, 312.
Copilărie, 312; I, 3, 319.
Cort, -uri, 313; 317.
Credință, II, 1, 2, 320; III, 1, 320; V, 1, 321; VIII, 2, 324.
Credincioși, 317; 1, 4, 319.
Creștin, -ni, 311; 312; 313; 317; III, 1, 2, 3, 4, 320; VIII, 4, 324.
Creștinism, 311; 317.
Cruzime, IV, 5, 321; V, 1, 321.
Cunoaștere, 312; 317; cunoașterea Fiului lui Dumnezeu, I, 3, 319.
Cunoștință, II, 1, 320.
Cununa (muceniciei), VIII, 3, 324.
Cuprins, 316.
Cursa diavolului, III, 2, 320.
Cuvînt, II, 1, 320.

D

Dar prețios, VIII, 2, 324.
Dacia Carpatică, 311; 315; 316; Dacia nord-dunăreană, 311; 316; 317.
Dacia Pontică (Dobrogea), numită și Scythia Minor, 313.
Data, 314.
Datorii, II, 2, 320.
Demonii, III, 3, 320.
Deșertăciuni, VII, 5, 323.
Diavol, I, 4, 319; III, 2, 320.
Διωγμὸς μεγάλος — persecuție mare, 312.
Dobrogea, în epoca romană Dacia Pontică; Scythia Minor, 313; 317.
Document, -e istorice, 311; 317.
Domnie, VII, 7, 323.
Domnul — Iisus Hristos Dumnezeu, 316; 319; I, 3, 319; II, 2, 320; IV, 4, 321; V, 1, 321; VII, 2, 3, 323; VIII, 2, 3, 324.

Dovadă, VI, 6, 322.
Dragoste, 319; II, 2, 320.
Dregător, 313; IV, 5, 321.
Dreptate, I, 3, 319; II, 1, 320.
Drug, VI, 4, 5, 322.
Drum, 311; 312; 313; IV, 3, 321; VII, 4, 323.
Dublură, 315.
Duhul Sfînt, VIII, 3, 322; VII, 4, 324.
Duhul, cu sens de suflet, VII, 6, 323.
Dumnezeu, 312; I, 1, 3, 4, 319; VII, 3, 4, 6, 323; dragostea lui Dumnezeu Tatăl, 319; Dumnezeu din ceruri, VI, 3, 322; Fiul lui Dumnezeu, 312; I, 3, 319; servii lui Dumnezeu, IV, 5, 321; voia lui Dumnezeu, IV, 4, 321.
Dunărea, fluviu, 317.
Durere, VI, 5, 6, 322.
Dușman, -ni, V, 1, 321.
Dux — guvernator, 311.
Δοὺξ Σκυθίας — guvernatorul Scythiei (Minor), 311.

E

Episcop, -pi, 315; 317.
Epistolele Sfîntului Apostol Pavel, 316.
Evanghelii, Sfintele, 316.
Evlavie, I, 3, 319; VI, 5, 322.
Existență, 317.
Expresie, 315.

F

Fapt, -te, 312; 315; 316; I, 2, 4, 319; V, 3, 322.
Faptele Apostolilor, 316.
Față, IV, 3, 321.
Fărădelege, III, 5, 321; VIII, 1, 323.
Fețe roșietice, 317.
Feciorie, 312; II, 2, 320.
Femeie, 313; V, 3, 322.
Fiară, VIII, 1, 324.
Fir de lînă, VI, 5, 322.
Fiu, 313; IV, 5, 321.
Fiul lui Dumnezeu, 312; I, 3, 319; Fiul cel Unul-Născut, VIII, 4, 324.
Flaviu Modest, consul, VII, 7, 323.
Follieri, Enrica, cercetătoare italiană, 315.
Folos, 312; III, 5, 321.
Formă, 311.
Frați, 315; VIII, 1, 2, 3, 324.
Fruntea conducerii, 315.

G

Geto-daco-romani, 313; 317;
Gît, 313; VII, 6, 323.
Gothia și Goția, 311; 312; III, 1, 2, 320; IV, 1, 321; VIII, 2, 324; Gothia nord-dunăreană, 312; 315.
Goți, 311; 312; 314; 316; 317; III, 3, 320; goții, nord-dunăreni, 317; goți păgîni, 312; 314; goții, popor nomad, 317.
Grindă, 313; 317; V, 3, 322.
Guthithicas, preot got, 312; 317; IV, 1, 2, 321.
Guvernator (dux), 311; 313; 315.

H

Har, VIII, 4, 324.
Hristos, 311; I, 2, 319.

I

Idele lui aprilie, 313; VII, 7, 323.
Idol, -li, 312.
Idolatri, III, 1, 320.
Ieronim, scriitor bisericesc latin, 317.
Iisus Hristos, I, 1, 3, 319; VII, 3, 323.
Imperiul roman, 313; 316; VIII, 3, 324.
Imperiul roman de răsărit, numit și Romania (Ῥωμανία), 312; 315; IV, 2, 321; VIII, 1, 2, 324.
Informații, 311; 317.
Intervenție, 311.
Ionescu, Ioan, preot, 316.
Istoric, -ci, 317.
Iunius Soranus, guvernatorul Scythiei Minor, 311; 313; 315; VIII, 1, 324.
Izbitură, VI, 3, 322.

Î

Îmbrăcăminte, 312; III, 5, 321.
Împărat, -ți, 313; VIII, 7, 323.
Împărăția cerească, VIII, 4, 324.
Încredere, VIII, 1, 324.
Îndrăzneală, 312.
Înfățișare, 312; IV, 1, 321.
Îngerii, 313; VII, 5, 323.
Înșelăciune, 312; III, 2, 320.
Întărirea credincioșilor, I, 4, 319.
Întoarcere, IV, 2, 321.

J

Jertfe idolești, 313; III, 3, 320; VI, 1, 322.

K

Κώμη (sat), 312.

L

Lemn, 313; VII, 6, 322.
Limba greacă, 311; 316.
Lînă, VI, 5, 322.
Loc, -uri, 317; V, 1, 321.
Locuitori, 313.
Lovitură, VI, 4, 322.
Luca, evanghelist, 316.
Lucrare cucernică, III, 1, 320.
Lucru, 313; I, 1, 319; II, 1, 320; V, 3, 322.
Lume, I, 2, 319.
Luminător, I, 2, 319.
Luptător, VIII, 3, 324.

M

Malul rîului, VII, 5, 323.
Marcu, evanghelist, 316.
Martir, -ri, martir al lui Dumnezeu, I, 1, 319.
Martiriu, 311.
Martiriul Sfîntului Sava Gotul, 311; 312; 314; 315; 316; 317; 319.
Matei, apostol şi evanghelist, 316.
Mediul intelectual, 316.
Milă, 319; IV, 5, 321; V, 1, 322.
Mineie greceşti, 314; Mineie româneşti, 314.
Misionari, 317.
Mînă, mîini, 313; V, 2, 3, 322.
Mîncare, -ri, mîncăruri, 313; V, 3, 322; VI, 1, 3, 322. mîncăruri oprite, III, 2, 320; mîncăruri ale pierzării VI, 3, 322.
Mînie, 313; VI, 4, 322.
Mîntuire, VII, 6, 323.
Mîntuitorul Iisus Hristos, I, 1, 3, 319.
Moarte, VI, 1, 322; moarte veşnică, VII, 3, 323.
Moaşte, 311; 313; 315; 316.
Moment, 313.
Mucenicie, 313; VIII, 3, 324.
Μουσαῖος — Buzău, rîu în estul Daciei Carpatice, 313; VII, 1, 323.

N

Neam, 312; I, 1, 319.
Necredincioşi, IV, 5, 321.
Nelegiuit, III, 5, 321; VI, 3, 322.
Nevoie, 315.
Noapte, 313; IV, 5, 321; V, 2, 3, 322.
Noian de zăpadă, IV, 3, 321.
Nuiele, IV, 5, 321.
Nume, VIII, 3, 323.

O

Obicei, III, 1, 320.
Om, oameni, 312; III, 5, 321.
Opinie, 315.
Oraş (Πόλις), oraşe, 312; 317; IV. 1, 321.
Oră, IV, 3, 321.
Ordin, 311.
Osie de căruţă, 313; V, 2, 322.

P

Pace, 319.
Paşte, 312; 313; IV, 5, 321; VII, 7, 323; ziua Paştelui, IV, 1, 5, 321.
Pat, IV, 5, 321.
Patrie, 311; 313; VIII, 2, 324.
Pavel, apostol, 316.
Păcătoşi, IV, 1, 321.
Păgîni, 312; III, 1, 3, 320.
Pămînt, 311; 313; IV, 3, 321; V, 2, 322.
Părere, 316.
Părul blond, 317.
Pătimire, 311.
Persecuţie, 312; 314; III, 3, 320; IV, 1, 2, 321; persecuţia lui Athanaric, 314.
Persecutor, -ri, 312; 313; III, 1, 3, 320.
Picioare, 313; V, 1, 2, 322.
Petru, apostolul, I, 1, 319.
Piept, VI, 4, 322.
Pierzare, VII, 3, 323.
Πόλις — oraş, 312.
Popor, I, 2, 319; popor nomad, 317.
Populaţia geto-daco-romană, 311; 317; populaţia creştină geto-daco-romană, 312.
Poruncă, IV, 3, 321; VII, 2, 323.
Posibilitate, 315.
Post, 312.
Preamărire, VII, 4, 324.
Preot, -ţi, 312; 313; 315; 316; 317; IV, 1, 4, 5, 321; VI, 1, 2, 323; VII, 1, 2, 322; preoţii Bisericii Gothiei din Dacia Carpatică sau nord-dunăreană, 316; preoţi geto-daco-romani, 316; preoţi goţi, 316.
Presbiteriu, Πρεσβυτέριον, 315; VIII, 2, 324; presbiteriul Bisericii de Tomis, 315; presbiteriul preoţilor, 315.
Prieten, 316.
Prigonire, 312.
Prigonitor, -ri, 312; 313; III, 1, 320.
Protivnic (diavolul), I, 4, 319.
Provinciile romane din sudul Dunării, 317.
Psalmi, 312; 317; II, 2, 320.
Putere, VIII, 4, 324.

R

Rană, răni, V, 1, 322; VI, 6, 322.
Raporturi de bună convieţuire, 312.
Răbdare, V, 1, 321.
Răsărit, 311; 313; 315.
Răsăritul Daciei Carpatice sau Daciei nord-dunărene, 311; 317.
Răspîndirea creştinismului în Dacia Carpatică, 311; 317.
Răsplătirea chemării de sus, I, 4, 319.
Răutăţile vieţii, I, 4, 319.
Realitate, 315.
Reşedinţă, 315.
Rînd, IV, 5, 321.
Rînduială, II, 2, 320.
Rîu, 311; 313; 314; VII, 1, 5, 323.
Rîvnă, VII, 5, 322.
Rod, slăvit al credinţei, VIII, 2, 324.
Romania = Ῥωμάνια, adică Imperiul roman de răsărit, 312; 315; IV, 2, 321; VIII, 1, 324.
Rothesteu, dregător got, tatăl lui Athanarid, prigonitorul creştinilor, 313; IV, 5, 321.
Rude, III, 1, 320.
Rudenie, 311.
Rugăciune, -ni, 312; II, 2, 320.
Rugăminte, 311; 315.

S

Sansalas, preot, 312; 313; 314; 316; 317; IV, 1, 2, 3, 4, 321; VII, 1, 2, 3, 323.
Sat (κώμη), -te, 312; 313; 317; III, 1, 2, 3, 4, 320.
Sava Gotul, Sfîntul, 311; 312; 313; 314; 315; 316; 317; 319; I, 1, 319; III, 1, 2, 4, 5, 320—321; IV, 1, 2, 5, 321; VI, 3, 4, 322; VII, 1, 2, 5, 323.
Sava Stratilatul, Sfînt, 315.
Sărac, 312.
Sărbătoarea Sfîntului Sava Gotul, 314.
Sărbătoarea Paştilor, IV, 1, 5, 321.
Sărbătorire, 312; 314.
Săteni, III, 4, 320.
Scriptură, Sfînta, 316.
Scrisoare, -ri, 311; 316; 317.
Scythia Minor, — Dacia Pontică, provincie romană la sud de gurile Dunării, 311; 313; 315; 317; VIII, 1, 324.
Secol, 311.
Semn, VI, 6, 322; semnul mîntuirii, VII, 6, 323.
Servi, IV, 5, 321; VII, 3, 323; VIII, 3, 324.
Servicii creştine, 317.
Servitori, VI, 4, 322.
Sfînt, -ţi, 311; 315; I, 2, 319; VI, 4, 322; VII, 4, 323; VIII, 4, 324.
Sfîrşit, III, 1, 320.
Sinaxare greceşti, 314; Sinaxare româneşti, 314.
Sinaxarul Bisericii de Constantinopol, 314.
Sîmbăta de după Paşte, 313; VII, 7, 323.
Sîrguinţă, II, 2, 320.
Slavă, 313; VII, 5, 323; VIII, 4, 324; slava viitoare, VII, 4, 323.
Slujitor, -ri, 313; 316; V, 3, 322; VI, 5, 322; slujitorii fărădelegii, VII, 1, 323.
Smerenie, II, 2, 320.
Sozomen, istoric bisericesc grec, 317.
Spate, 313; V, 2, 322.
Stăpîn, VI, 3, 322.
Stăruinţă, 313.
Suferinţe, VII, 4, 323.
Suflet, -te, VI, 1, 322.

T

Tatăl, Dumnezeu, 319.
Tavane de grinzi, 313; 317.
Teamă, V, 3, 322.
Tărie, 313; I, 1, 319.
Teolog, 316.
Termen, -ni, 317.
Tesalonic, oraş, 316.
Text, -te, 312; 315; 316.
Timp, 312; 314; 315; 316; III, 2, 320; IV, 3, 321; VIII, 4, 7, 323.
Titlu, 311.
Tinereţe, I, 4, 319.
Tîlhari, 313; IV, 5, 321.
Tomis, azi Constanţa, cetate, 315.
Treabă, VII, 3, 323.
Trebuinţă, II, 2, 320.
Trecere, 315.
Triburi gote, 317.
Trimişii, 313; VI, 1, 322.
Trimitere, 315; 316.
Trup, 313; V, 1, 2, 322; VI, 6, 322; VIII, 1, 324.

Ţ

Ţara barbară, 315; VIII, 1, 324.

U

Ucigaşi, 313; VIII, 1, 324.
Umeri, V, 2, 322.
Unul Născut, VIII, 4, 324.

V

Vacanţă episcopală, 315.
Valens, împărat roman, al Imperiului roman de răsărit, 313; VII, 7, 323.
Valentinian, împărat roman al Imperiului roman de Apus, 313; VII, 7, 323.
Văi împădurite, 313; IV, 5, 321.
Vasile cel Mare, Sfîntul, 311; 314; 315; 316.
Vecii vecilor, VII, 3, 323; VIII, 4, 324.
Vedenie, IV, 4, 321.
Viaţă, 311; 316; 317; I, 4, 319; viaţa cea pururea fiitoare, VII, 323; Viaţa Sfîntului Sava Gotul, 307.
Virtute, 312; I, 3, 319.
Vînătăi, V, 1, 322.
Vîrstă, 313.
Voie, IV, 4, 321.
Voinţa presbiteriului (θέλημα πρεσβυτερίου) 315; VIII, 2, 324.
Vorbă, 315; 317.
Vrăjmaşi, VI, 5, 322.

Z

Zăpadă, IV, 3, 321.
Zi, ziuă, 313; 314; IV, 1, 5, 321; V, 1, 3, 321—322; VII, 7, 323; VIII, 3, 324.

19

EPISCOPI LA TOMIS-CONSTANȚA ÎN SECOLELE III—IV

INTRODUCERE

Creștinismul s-a răspîndit în Scythia Minor sau Dacia Pontică (Dobrogea) pentru prima oară după tradiția creștină, consemnată de istoricul Eusebiu de Cezareea († 340), de către Sfîntul Apostol Andrei, «Cel dintîi chemat» la apostolie de Iisus Hristos.

Despre misiunea apostolică a Sfîntului Apostol Andrei în Scythia Minor, istoricul Eusebiu de Cezareea relatează către 324, după informațiile mai vechi cu un secol ale lui Origen († 254), din prima jumătate a secolului al III-lea, următoarele : «Cînd Sfinții Apostoli și ucenici ai Mîntuitorului nostru s-au împrăștiat peste tot pămîntul (...) precum cuprinde tradiția, Andrei a luat *(spre evanghelizare)* Scythia (...)» [1], *prin care cei mai mulți istorici înțeleg Scythia Minor sau Dacia Pontică adică teritoriul care se întindea la sud de gurile Dunării, corespunzător Dobrogii actuale.*

Tradiția după care Sfîntul Andrei a predicat Evanghelia la popoarele din jurul Mării Negre și în ținuturile care se întind pînă la Dunăre ne-a păstrat-o și Pătimirea Sfîntului Andrei *de la 30 noiembrie, ziua în*

---

1. Eusebiu de Cezareea, *Istoria bisericească*, III, 1, ed. Ed. Schwartz, în «Die griechischen christlichen Scriftsteller der ersten drei Jahrhunderte», Bd. VII, 1, Leipzig, 1903, p. 189 și ed. G. Bardy, Eusèbe de Césarée, *Histoire ecclésiastique*, t. I, livres I—IV, Paris, 1952, p. 97 ; Origen, *E Tomo III Commentariorum Origenis in Genesis*, 24, 9, P.G., XII, col. 92 A ; *Origenes Matthaeus Erklärung* II. Die lateinische übersetzung der Commentariorum series, herausg. unter Mitwirkung von E. Benz und E. Klostermann, Leipzig, 1933, p. 76.

Dintre numeroasele studii, cităm : Pr. prof. I. Rămureanu, *Noi considerațiuni privind pătrunderea creștinismului la traco-geto-daci*, în «Ortodoxia», XXVI (1974), nr. 1, p. 164—178, aici 169, tradus în limbile : franceză, engleză, germană, spaniolă și rusă, în rev. «*Pages d'Histoire*», no. 3—4, p. 64—84 ; Idem, *Sfinți și martiri la Tomis—Constanța*, în «Biserica Ortodoxă Română», XCII (1976), nr. 7—8, p. 975—977 ; P. Peterson, *Andrew, Brother of Simon Peter. His history and his liegends*, Leiden, 1958 ; D. M. Pippidi, *În jurul izvoarelor literare ale creștinismului daco-roman* în «Contribuții la istoria veche a României», ed. 2-a, București, 1967, p. 481—496. Vezi alte studii în lucrările menționate mai sus.

care se face aniversarea sa în fiecare an, din Sinaxarul Bisericii de Constantinopol, *în care se spune : «Lui Andrei cel dintîi chemat, i-au căzut la sorţi Bitinia,* părţile Pontului Euxin *(Marea Neagră) şi ale Propontidei (Marea de Marmara), cu cetăţile Calcedon şi Bizanţ, Macedonia, Tracia şi* regiunile care se întind pînă la Dunăre... καὶ τὰ ἕως τοῦ Ἴστρου φθάνοντα — *Tesalia, Elada (Grecia centrală), Ahaia şi cetăţile Aminsos, Trapezunt, Heracleea (Pontului) şi Amastris (Amastra)»* [2]. *Aceste informaţii au fost repetate apoi şi de alte izvoare istorice* [3].

Viaţa creştină, din Dacia Pontică (Dobrogea) s-a dezvoltat repede, încît, la sfîrşitul secolului al III-lea, exista o episcopie la Tomis (Constanţa), metropola politică şi bisericească a Scythiei Minor.

În Viaţa Sfinţilor Epictet şi Astion, *care au suferit martiriul pentru Hristos pe la 290, în timpul împăratului Diocleţian (284—305), sărbătoriţi în fiecare an la 8 iulie, se face menţiunea despre primul episcop de Tomis,* Evangelicus, *care a venit la Halmiris (Salmorus, probabil Cetatea Zaporojenilor, jud. Tulcea), în a 14-a zi după moartea martirilor amintiţi* — «Christi pontifex Evangelicus in urbem Almiridensium devenisset» [4], *spre a boteza pe părinţii tînărului Astion, Alexandru şi Marcelina, convertiţi la creştinism după moartea fiului lor, de preotul* Bonosus.

---

2. *Sinaxarium Ecclesiae Constantinopolitanae,* opera et studio H. Delehaye, în «Propylaeum ad Acta Sanctorum Novembris», Bruxellis, 1902, col. 265—266 ; *Bibliotheca hagiographica Graeca,* ed. Fr. Halkin, ed. 3-a, t. I, Bruxelles, 1957, p. 29—34, nr. 93—110 ; t. II, 1957, p. 193, nr. 1498 : *Petrus et Andreas* ; t. III, 1957, p. 13—14, nr. 2056 : *Bartholomaeus et Andreas Apostoli* ; *Bibliotheca hagiographica Latina,* ed. Socii Bollandiani, t. I, ed. 2-a Bruxelles, 1949, p. 71, nr. 428 şi 429, la 30 noiembrie ; *Martyrologium Hieronymianum,* t. II, pars prior, ed. J. B. de Rossi, et. L. Duchesne, în «Acta Sanctorum Novembris», Bruxellis, 1894, p. 148 ; *Commentarius perpetuus in Martyrologium Heronymianum,* t. II, pars posterior, ed. H. Delehaye et H. Quentin, Bruxellis, 1931, p. 628 ; Les Petits Bollandistes, *Vies de Saints,* Paris, 1888, p. 682—689 ; *Acta Apostolorum apocrypha,* ed. R. A. Lipsius et M. Bonnet, t. II, 1, Lipsiae, 1898, p. 1—127 ; R. A. Lipsius, *Die apokryphen Apostolgeschichten und Apostellegenden,* Band I, Braunschweig, 1883, p. 543—622 ; Fr. Blatt, *Die Lateinischen Bearbeitungen der Acta Andreae und Matthiae apud Antropohagos,* în «Beihefte zur Zeitschrift für die neutestamentliche Wissenschaft», Giesen, 1930, p. 32—94.

3. Vezi aceste izvoare analizate la Prof. D. M. Pippidi, *op. cit.,* p. 481—496 ; Pr. Prof. I. Rămureanu, *Sfinţi şi martiri la Tomis-Constanţa,* în *rev. cit.,* p. 975—978 şi *Noi consideraţii privind pătrunderea creştinismului la traco-geto-daci,* în *rev. cit.,* p. 159—171 ; Pr. prof. Nic. Şerbănescu, *1600 de ani de la prima mărturie documentară despre existenţa episcopiei Tomisului,* în «Biserica Ortodoxă Română», LXXXVII (1969), nr. 9—10, p. 978—982 ; Pr. prof. Ene Branişte, *Martiri şi sfinţi pe teritoriul Dobrogei de azi,* în «De la Dunăre la Mare», ed. 2-a, Galaţi, 1979, p. 34—62.

4. Despre *episcopul Evangelicus de Tomis,* vezi menţiunea în : *De Sanctis Epicteto presbytero et Astione monacho, martyribus, Almiridensibus (Halmyris) in Scythia,* 8 iulie, în «Acta Sanctorum Julii», t. II (29), Parisiis et Romae, 1867, p. 540—551, aici p. 546 d. Vezi bibliografia despre *Sfinţii Epictet şi Astion* în studiul Pr. prof. I. Rămureanu, *Sfinţi şi martiri la Tomis-Constanţa,* în rev. cit., p. 980, nota 21 ; Ion Barnea, *Arta creştină în România,* t. I, Bucureşti, 1979, p. 7.

În acest document, se spune precis că «prea fericitul Evangelicus era episcopul și întîistătătorul sfintelor lui Dumnezeu biserici din această provincie» [5], *adică din Scythia Minor (Dobrogea).*

El a păstorit la Tomis între anii 290 și 300, dar nu cunoaștem dacă s-a încoronat cu moartea martirică.

Michael le Quien socotește reală existența episcopului Evangelicus de Tomis *și începe cu el șirul episcopilor din această cetate* [6].

În timpul grelei persecuții a împăraților Dioclețian (284—305) și a ginerelui său, Galeriu (292—311), au murit ca martiri numeroși creștini, în cetățile Scythiei Minor (Dobrogea), dar nu ni s-au păstrat actele lor martirice, ci numai simple însemnări în sinaxarele și martirologiile creștine [7].

La 29 septembrie 1971, arheologul Victor Heinrich Baumann a descoperit trupurile a patru martiri, Zotikos, Attalos, Kamasis *și* Philippos, *în cripta basilicii din Niculițel, care au suferit martiriul pentru Hristos, fie între 303—305, în timpul persecuției lui Dioclețian și Galeriu, fie în timpul persecuției împăratului Liciniu (308—324), dintre anii 320—324, la Naviodunum (Isaccea), iar de acolo trupurile lor au fost aduse și îngropate, la o dată care nu se poate preciza, în cripta basilicii din Niculițel. În prezent, moaștele lor se află depuse în biserica mînăstirii Cocoș (jud. Tulcea).*

Dl. V. H. Baumann, care a descoperit cripta cu moaștele celor patru martiri din basilica de la Niculițel a adoptat în cele din urmă părerea că au pătimit la nordul Dunării, în Gothia nord-dunăreană, în persecuția dezlănțuită de Athanaric, conducătorul goților păgîni, între 368—372 [8].

---

5. *De Sanctis Epicteto presbytero et Astione monacho*, în «Acta Sanctorum Julii», t. III (29), p. 546 d și 550.

6. Michael le Quien, *Oriens Christianus in quatuor patriarchatus digestus*, t. I, Parisiis, 1740, col. 1210; P. B. Gams, *Series episcoporum Ecclesiae Catholicae*, Ratisbonae, 1918, p. 22—25.

7. Vezi numele acestor martiri în studiile: Pr. prof. Ioan Rămureanu, *Sfinți și martiri la Tomis-Constanța*, în *rev. cit.*, p. 975—1011; Pr. prof. Ene Branișteș, *Martiri și sfinți pe pămîntul Dobrogei de azi*, în *op. cit.*, p. 34—62.

8. Victor-Heinrich Baumann, *Bazilica cu «martyricon» din epoca romanității tîrzii, descoperită la Niculițel (județul Tulcea)*, în «Buletinul Monumentelor Istorice», 41 (1972), nr. 2, p. 17—26; Idem, *Considerații preliminare asupra bazilicii creștine din satul Niculițel*, în «Pontica», V (1972), p. 547—564; Idem, *Nouveaux témoignages chrétiens sur le limes nord-scythique: la basilique à martyricon de basse époque romaine découverte à Niculițel (dép. de Tulcea)*, în «Dacia», NS, XVI (1972), p. 189—202; Idem, *De la Turcoaia la Niculițel. Mărturii și monumente vechi creștine*, în «De la Dunăre la Mare», ed. 2-a, Galați, 1979, p. 114—116; Idem, *Cîteva precizări rezultate din cercetarea monumentului paleocreștin din comuna Niculițel* (jud. Constanța), Cluj-Napoca, 1979. Extras din «Acta Musei Napocensis», XIV (1977), p. 245—267; Pr. prof. I. Rămureanu, *Martirii creștini de la Niculițel, descoperiți în 1971*, în «Biserica Orto-

Opinia aceasta a fost emisă mai întîi de Dl. P. Diaconu, care a afirmat că, după ce martirii amintiţi au suferit moartea sub Athanaric, «undeva pe teritoriul de astăzi al Munteniei sau al Moldovei», trupurile lor au fost aduse la sud de Dunăre[9]*. Nu există, însă, alte mărturii istorice pentru ca această părere să poată fi acceptată, încît ea rămîne pînă în prezent în stadiul de ipoteză.*

Eruditul aghiograf H. Delehaye menţionează în Comentarul *său la* Martyrologium Hieronymianum *amintirea a trei fraţi,* Argeu, Narcis *şi* Marcelin, *care au suferit martiriul pentru Hristos între anii 320—324, în timpul persecuţiei împăratului Liciniu, numiţi în martirologiul citat* «tineri creştini, fiii episcopului» = pueri christiani (fili(i) episcopi[10], *dar, pînă în prezent, nu cunoaştem numele acestui episcop.*

În 1974, arheologul Ion Barnea a descoperit la Tomis o inscripţie creştină în limba greacă, prin care se confirmă existenţa unui episcop martir la Tomis, după toată probabilitatea între 320—324, în timpul persecuţiei împăratului Liciniu (308—324), care, după părerea sa, ar putea fi Titus sau Philus[11]*. Pînă în prezent, însă, nu s-a putut dovedi cu mărturii istorice temeinice existenţa unui episcop tomitan cu numele de Philus (Filius) sau Titus.*

---

doxă Română», XCI (1973), nr. 3—5, p. 464—471; I. Barnea, *Martyrion-ul de la Niculiţel*, în «Biserica Ortodoxă Română», XCI (1973), nr. 1—2, p. 218—228; Idem, *Un martyrium descoperit la Niculiţel* (jud. Tulcea), în «Studii şi cercetări de istorie veche», 24 (1973), nr. 1, p. 123—126; Idem, *Les monuments paléochrétiens de Roumanie*, Città del Vaticano, 1977, p. 92—93 şi 146—154; Idem, *Arta creştină în România*, t. I, Bucureşti, 1979, p. 8 şi 40, planşa 2; Idem, *O importantă descoperire arheologică: Martyrion-ul de la Niculiţel*, jud. Tulcea, în «Almanahul Parohiei Ortodoxe Române din Viena», XIV (1975), p. 70—79; P. St. Năsturel: *Quatre martyrs de Noviodunum* (Scythie Mineure), în «Analecta Bollandiana», 91 (1973), no. 1—2, p. 5—8; Em. Popescu, *Inscripţiile greceşti şi latine din secolele IV—XIII descoperite în România*, Bucureşti, 1976, p. 276—278; nr. 267; Diac. P. I. David, *Primii martiri creştini cunoscuţi pe teritoriul patriei noastre*, în «Mitropolia Olteniei», XXIV (1972), nr. 3—4, p. 277—281; Arhim. Ieronim Moţoc, *Martiriconul şi bazilica de la Niculiţel-Tulcea*, în «Glasul Bisericii», XXXIII (1973), nr. 1—2, p. 226—228.

9. Petre Diaconu, *Despre data pătimirii lui Zotikos, Attalos, Kamasis şi Philippos*, în «Studii şi cercetări de istorie veche», 24 (1973), nr. 4, p. 633—641, îndeosebi p. 634, 638, 640. Vezi şi următorii: Adrian Rădulescu, Ion Bitoleanu, *Istoria românilor dintre Dunăre şi Mare, Dobrogea*, Bucureşti, 1979, p. 140—141; Pr. prof. I. G. Coman, *Scriitori bisericeşti din epoca străromână*, Bucureşti, 1979, p. 295—298.

10. *Synaxarium Ecclesiae Constantinopolitanae, ed. cit.*, p. 368; *Acta Sanctorum Januarii*, t. I, Romae, 1866, p. 133—135; *Martyrologium Hieronymianum, ed. cit.*, t. II, 1, p. 5; t. II, 2, p. 23—24; Vezi problema pe larg la Pr. prof. I. Rămureanu, *Sfinţi şi martiri la Tomis-Constanţa*, în *rev. cit.*, p. 982—985.

11. Ion Barnea, *Inscripţii paleocreştine inedite din Tomis*, în «Pontica», VII (1974), p. 377—380; Idem, *Les monuments paléochrétiens de Roumanie*, Città del Vaticano, 1977, p. 37; Idem, *Arta creştină în România*, t. I. Secolele III—IV, Bucureşti, 1979, p. 44; Compară: *Acta Sanctorum Januarii*, Parisiis, 1866, p. 133; *Fontes Historiae Daco-Romanae*, t. II, Bucureşti, 1970, p. 704—707; Em. Popescu, *op. cit.*, p. 58, nr. 22.

Istoricul bisericesc Eusebiu de Cezareea ne procură știrea importantă că la Sinodul I ecumenic de la Niceea, din 325, a participat și un episcop «scit», fără să-i spună numele, scriind că «nici scitul nu lipsea din ceată» — οὐδὲ Σκύθης ἀπελημπάνετο τῆς χορείας[12], *adică nu lipsea din numărul episcopilor prezenți la Sinod. Acesta era de fapt, reprezentantul Bisericii de Tomis-Constanța din Scythia Minor sau Dacia Pontică (Dobrogea) și nu poate fi confundat cu reprezentantul Bisericii din Scythia Maior de la nordul Mării Negre, care, de asemenea, era prezent la Sinodul I ecumenic din 325.*

Referitor la aceasta, avem informația istoricului Gelasiu de Cizic, care, menționînd numele Bisericilor din Imperiul roman și din afara hotarelor lui, care au trimis episcopi la Sinodul I ecumenic de la Niceea din 325, relatează «că fiecare din cele două Sciții, — Σκυθία ἑκατέρα *— adică Scythia Minor (Dobrogea) și Scythia Maior de la nordul Mării Negre, au trimis episcopi la sinodul I ecumenic*[13]. *Ca atare, prezența unui* episcop «scit», *la Sinodul I ecumenic de la Niceea, al cărui nume nu-l cunoaștem, ca reprezentant al* Bisericii de Tomis—Constanța din Scythia Minor, *poate fi acceptată ca reală. Michael le Quien trece acest episcop «scit», al cărui nume nu-l cunoaștem, în șirul episcopilor de Tomis. El n-ar fi murit ca martir, ci și-a sfîrșit viața prin moarte naturală, după 325*[14].

Acest episcop necunoscut de la Tomis nu poate fi identificat în persoana episcopului Marcus Comensis *sau* Tomensis, *cum au crezut unii cercetători, deoarece acest* Μάρκος Κομέων sau Τομέων *apare în actele Sinodului I ecumenic de la Niceea din 325, ca* episcop de Tomea, *în grecește* Τόμες sau Τόμης, *localitate situată în Dacia Mediterranea, lîngă Remesiana*[15]. *Într-adevăr, Procopius amintește de*

---

12. Eusebiu, *Viața fericitului împărat Constantin*, III, 7, ed. Ivar Heikel, în «Die griechischen christlichen Schriftsteller der ersten Jahrhunderte», t. VII, Leipzig, 1902, p. 70.

13. Gelasiu de Cizic, *Ist. Bis.*, II, 26 și 38, 15, ed. G. Loeschke und Margret Heinemann, în «Griech. christ. Schrift», Band 28, Leipzig, 1918, p. 105 și 136.

14. Michael le Quien, *Oriens Christianus*, t. I, col. 1213; P.B. Gams, *Series episcoporum*, p. 428.

15. J. D. Mansi, *Sacrorum conciliorum nova et amplissima collectio*, t. II, Florentiae, 1759, reproduction Paris, Leipzig, 1901, col. 696; Ernest Honigmann, *Une liste inédite des Pères de Nicée*, în «Byzantion», XX (1950), *Actes du VII-e Congrès des Etudes Byzantines*, Bruxelles, 1948, t. II, p. 339; A. A. Bolșacov-Ghimpu, *Episcopul de Tomis a participat la Sinodul I ecumenic de la Niceea (325)*, în «Glasul Bisericii», XXIII (1974), nr. 5—6, p. 437—445; Ion Barnea, *Identități ale Romanității* în «Magazin istoric», X (1976), nr. 1, p. 31. Vezi problema discutată pe larg la Pr. prof. I. Rămureanu, în

Τόμις castellum Illyrici, *cetate situată în Dacia Mediterranea, lîngă Remesiana* [16].

Episcopii de Tomis—Constanța au contribuit în cea mai mare măsură la răspîndirea crediței creștine, atît printre grecii care locuiau în cetățile Pontului Stîng, cît și la populația autohtonă geto-daco-romană din Scythia Minor sau Dacia Pontică (Dobrogea), iar unii dintre ei s-au încununat cu moarte martirică. Nu ni s-au păstrat, însă, actele lor martirice, ci doar însemnări în martirologiile creștine, cum am arătat mai înainte.

Sinodul I Ecumenic de la Niceea. Condamnarea ereziei lui Arie. Simbolul Niceean, în «Studii teologice», XXIX (1977), nr. 1—2, p. 26—31; Idem, *Sfinți și martiri la Tomis-Constanța*, în *rev. cit.*, p. 985—987, unde sînt semnalate și alte informații.

16. Procopius, *De aedifiis*, IV, ed. J. Haury-G. Wirth, Leipzig, 1967, p. 123.

Studii: Radu Vulpe și Ion Barnea, *Romanii la Dunărea de Jos (Din istoria Dobrogei)*, t. II, București, 1968, p. 436—438; 498; Gh. Ștefan, *A propos des luttes entre Byzantins et Avares à la fin du VI-e siècle, de notre ère*, în «Dacia», N.S. XI (1967), p. 235—258; A. A. Bolșacov-Ghimpu, *Localisation des sites de l'époque romaine et byzantine dans la zone du Bas Danube*, în «Revue des Etudes Sud-Est Européennes», XI (1973), nr. 3, p. 553—561; V. Tărpkova-Zaimova, *Les rapports entre la population indigène des régions balkaniques et les «barbares» au VI-e siècle*, în «Bizantinobulgarica», I, Sofia, 1962, p. 74.

20

SFÎNTUL BRETANIO, EPISCOP DE TOMIS

(364? — † 25 ianuarie 381?)

După *Acta Sanctorum Januarii* [1], se sărbătorea în fiecare an la Tomis (Constanța), la 25 ianuarie, aniversarea Sfîntului *Bretanio* sau Brettannio(n) sau Betranion (364 ?—381 ?) episcopul cetății Tomis și al provinciei romane Scythia Minor (Dobrogea), numită oficial cu acest titlu de la marea reformă administrativă a împăratului Diocleţian (284—305), din 292.

El este al patrulea episcop de Tomis, cunoscut din documente și inscripții, primul fiind *Evanghelicus de Tomis*, care a păstorit între anii 290 și 300.

După toată probabilitatea, Sfîntul Bretanio era originar din provincia Capadocia, din Asia Mică, aparţinînd unei familii creștine. Era, deci, creștin din copilărie. Nu cunoaștem alte amănunte din viața sa și nici prin ce împrejurări a ajuns *episcop la Tomis*. În tot cazul, el păstorea la Tomis cu cîțiva ani înainte de anul 369, cînd împăratul Valens (364—378) l-a cunoscut personal cu ocazia vizitei făcute în catedrala din Tomis în vara sau la începutul toamnei anului 379, cînd a încheiat pacea la Novidunum (Isaccea) cu goții de la nordul Dunării [2].

Valens, împăratul Imperiului roman de răsărit, a fost de-a lungul întregii sale domnii susținătorul ereticilor arieni, făcînd eforturi continue să impună arianismul în Imperiul roman, deci și în Scythia Minor, în dauna ortodoxiei niceene.

---

1. *De S. Bretanio episcopo Tomitano în Scythia*, în *Acta Sanctorum Januarii* (25 ianuarie), t. III, Parisiis, 1873, p. 235.

2. Pentru pacea încheiată în 369 la Novidonum (Isaccea) de împăratul Valens cu goții de la nordul Dunării, vezi: Ammianus Marcellinus, *Res Gestae*, XXVII, 5, ed. C. Clark, t. II, Berlin, 1915, p. 428—430 și ed. Weidmann, t. II, Berlin, 1963; Themistios, Oratio X: *Despre pace*, adresată împăratului Valens, în *Themistii orationes*, ed. G. Downey, t. I, Leipzig, 1965, p. 195—214, și în *Fontes Historia Dacoramanae*, t. II, București 1970, p. 56—67; I. Barnea, *Themistios despre Scythia Minor* în «Studii și cercetări de istorie veche», XVIII (1967), nr. 4, p. 563—574; Radu Vulpe și Ion Barnea, *Romanii la Dunărea de Jos*, București, 1967, p. 394—395; A. Rădulescu și Ion Bitoleanu, *Istoria românilor dintre Dunăre și Mare, Dobrogea*, București, 1979, p. 134.

În timpul vizitei sale la Tomis, Valens a intrat în catedrala episcopală de aici și a încercat să impună episcopului Bretanio și credincioșilor ortodocși doctrina eretică a arienilor. Dar episcopul Bretanio, renumit prin virtuțile și curăția vieții sale, s-a arătat un apărător dîrz și curajos al credinței niceene, stabilită de Părinții Sinodului I ecumenic de la Niceea din 325, și a părăsit îndată catedrala împreună cu credincioșii, lăsînd pe împărat în biserică, împreună cu însoțitorii săi.

După opinia cercetătorilor români, basilica în care s-a produs conflictul dintre împăratul Valens și episcopul Bretanio ar fi aceea din curtea liceului nr. 2, de pe strada Traian din Constanța, în apropiere de faleza portului, singura de altfel ridicată la sfîrșitul secolului al IV-lea, descoperită în jurul anului 1960 [3], căci celelalte trei basilici din Tomis-Constanța, descoperite în 1960—1961, datează din secolele V—VI.

Istoricul Sozomen ne relatează cu amănunte întîlnirea dintre împăratul eretic Valens și episcopul ortodox Bretanio în basilica din Tomis, pentru a ilustra tăria și statornicia în credința ortodoxă a Sfîntului Bretanio, pe care el a apărat-o cu curaj și îndrăzneală în fața împăratului arian. Iată în ce fel ne istorisește Socrate despre acest eveniment:

«Se spune că sciții (locuitorii autohtoni geto-daco-romani din Scythia Minor) *au rămas statornici în vechea credință (niceeană).* Neamul acesta are multe orașe, sate și cetăți, dar metropola este Tomis, oraș mare și bogat pe țărmul mării, pe malul stîng, pentru cine navighează în Pontul Euxin (Marea Neagră).

Este un vechi obicei, care se păstrează și acum, ca *un singur episcop să păstorească bisericile întregului neam.* În timpul în care vorbim, ele erau păstorite de Bretanio, iar împăratul Valens a venit la Tomis. După ce a intrat în biserică, îndemnîndu-l cum obișnuia el, să se unească cu

3. V. Barbu, *Tomis, orașul poetului exilat*, București, 1972, p. 99—103; I. Barnea, *Arta creștină în România*, t. I, Secolele III—IV, București, 1979, p. 132, pl. 48; Idem, *Les monuments paléochrétiens de Roumanie*, Città del Vaticano, 1977, p. 126—128; Idem, *Monumenti paleocristiani della Scizia Minore*, Faenza-Ravena, 1971, p. 34; Idem, *Eléments d'art grec des basiliques paléochrétiennes de la Scythie Mineure*, Athènes, 1964, p. 333—334; Idem, *Nouvelles considérations sur les basiliques chrétiennes de Doubroudja*, în «Dacia», XI—XII (1945—1947), p. 223—224; Idem, *Roman byzantine basilicae discovered in Dobrogea between 1948—1958*, în «Dacia», N.S. II (1958), p. 341—348; Idem, *Monumente de artă creștină, descoperite pe teritoriul R. P. Române (III)*, în «Studii teologice», XVII (1965), nr. 3—4, p. 133—181; pentru Tomis, p. 150—159; Pr. prof. I. Rămureanu, *Sfinți și martiri la Tomis-Constanța*, în «Biserica Ortodoxă Română», XCII (1974), nr. 7—8, p. 1002—1003; P. S. Epifanie Tomitanul, *Bazilicile din Tomis*, în «De la Dunăre la Mare», ed. 2-a, Galați, 1979, p. 84—89, aici p. 87; A. A. Bolșacov-Ghimpu, *Scythia Minor, prima mitropolie de pe teritoriul țării noastre*, în «Glasul Bisericii», XXVIII (1969), nr. 11—12; p. 1223—1225; A. Rădulescu, *Monumente romano-bizantine din sectorul de vest al cetății Tomis* (Constanța, 1966), p. 23—84, aici p. 74, n. 51; V. Pârvan, *Nouve considerazioni sul voscovato della Scizia Minore, în Rendiconti*, «Atti de la Pontificia Accademia Romana di Archeologia», serie III, t. II, Roma, 1924, p. 129 p. 133—134.

cei din erezia potrivnică (ariană), *Bretanio a vorbit în fața împăratului cu îndrăzneală, despre dogma sinodului din Niceea,* apoi l-a părăsit și s-a dus în altă biserică, iar poporul l-a urmat.

S-a adunat aproape toată cetatea spre a-l vedea pe împărat, bănuind că se va întîmpla ceva deosebit. Părăsit acolo, împreună cu cei din jurul său, Valens, suportînd cu greu această înfruntare, prinzînd pe Bretanio, a poruncit să fie dus în exil, dar, nu mult după aceea, i-a permis să se întoarcă. Căci, după cum cred eu, vedea bine că sciții (geto-daco-romanii) sînt supărați pentru exilarea episcopului și se temea ca nu cumva ei să pună la cale vreo răscoală, *știind că sînt viteji,* iar prin poziția locurilor, necesari Imperiului roman, fiind așezați ca un zid de apărare în fața năvălirilor barbare. În acest chip, deci, Bretanio s-a arătat mai puternic decît zelul împăratului. Căci era, dealtfel, bărbat bun și renumit prin virtutea vieții sale, după cum mărturisesc și sciții (geto-daco-romanii) înșiși» [4].

Informația că împăratul Valens a venit la Tomis, metropola Scythiei Minor, și a voit să impună arianismul și în această provincie, dar a întîmpinat opoziția dîrză a episcopului Bretanio, «care strălucea prin tot felul de virtuți», cum se exprimă istoricul Teodoret, ne-a fost păstrată și de acest istoric, scriind, pentru cinstirea Sfîntului Bretanio următoarele :

«Iar *Bretanio, care strălucea prin tot felul de virtuți,* încredințîndu-i-se ca arhiereu conducerea cetăților a toată Scythia, și-a aprins mintea cu rîvnă (dumnezeiască) și a combătut stricarea dogmelor și fără-

4. Sozomen, *Ist. Bis.,* VI, 21, ed. J. Bidez—G. Ch. Hansen, în «*Die griechischen chrislichen Schriftsteller der ersten Jahrhunderte*», Band 50, Berlin, 1960, p. 263—264. Traducerea ne aparține; *Fontes Hstoriae Dacoromanae,* t. II, p. 255 și 707—709; *Acta Sanctorum Januarii,* t. III, Parisiis, 1873, p. 235.

Studii : Michael le Quien, *Orient Christianus în quator patriarchatus digestus,* t. I, Parisiis, 1740, p. 1213; P. B. Bonifacius, *Series episcoporum Ecclesiae Cahtholicae quotquot innotuerunt a beato Petro Apostolo,* Ratisbonae, 1873, p. 420. V. Barbu, *Tomis. Orașul poetului exilat,* București, 1970, p. 69—70, pune în 268 întîlnirea dintre împăratul Valens și episcopul Bretanio; Wilh. Enssling, *Vetranio,* art. în Pauly—Wissowa, Real-Encyclopädie der classischen Altertumswissenschaft, neue Bearbeitung, 2-e Reihe, VI-er Halbband, Stuttgart, 1958, col. 1840; E. van Cauwenbergh, *Bretanio,* în «Dictionnaire d'histoire et de géographie ecclésiastique», t. X, Paris, 1938, col. 999—1004; J. Zeiller, *Les origines chrétiennes dans les provinces danubiennes de l'empire romain,* Paris, 1918, p. 172; 307—308.

În limba română : Pr. prof. I. Rămureanu, *Sfinți și martiri la Tomis-Constanța,* în «rev. cit.», p. 1001—1003; Pr. prof. N. Șerbănescu, *1600 de ani de la prima mărturie documentară despre existența Tomisului,* în «Biserica Ortodoxă Română», LXXXVII (1969), nr. 9—10, 21—22; Radu Vulpe și Ion Barnea, *op. cit.,* p. 397—398; IPS. Mitropolit Nicolae Corneanu, *Prima mărturie documentară despre episcopia Tomisului,* în «Biserica Ortodoxă Română», LXXXVII (1969), nr. 9—10, p. 960—962; Pr. Ilie Georgescu, *Viața creștină în vechiul Tomis,* în «Mitropolia Moldovei și Sucevei», XXXVIII (1962), nr. 1—2, p. 21—22.

Vezi și V. Pârvan, *op. cit.,* p. 120; R. Netzhammer, *Die christlichen Altertümer der Dobrogea,* Bukarest, 1918, p. 9—11.

delegilor lui Valens împotriva sfinților (dreptcredincioșilor), strigînd cu prea dumnezeiescul David: «Grăit-am întru mărturiile Tale, înaintea împăraților și nu m-am rușinat» [5].

Luînd în considerare rugămintea Sfîntului Vasile cel Mare (†379), arhiepiscopul Cezareei Capadociei, către guvernatorul (dux) Scythiei Minor, Iunius Soranus, rudenia sa, de a transporta în Capadocia moaștele Sfîntului Sava Gotul, de unde era originar, înecat în rîul Buzău la 12 aprilie 372, în timpul persecuției dezlănțuite între anii 368—372, de Athanaric, conducătorul goților păgîni, împotriva creștinilor din Gothia nord-dunăreană, unii istorici sînt de părere că Sfîntul Bretanio ar fi jucat un rol atît în transportarea moaștelor Sfîntului Sava, cît și în redactarea actului său martiric, dar nu se poate preciza nimic în această privință.

Acești istorici cred că moaștele Sfîntului Sava Gotul, în trecerea lor spre îndepărtata Capadocie, ar fi stat un timp la Tomis-Constanța, iar în acest timp Sfîntul Bretanio ar fi compus *Martiriul Sfîntului Sava Gotul*, în limba greacă, sub forma unei lungi scrisori cu acest titlu lung: *Biserica lui Dumnezeu care locuiește în Gothia către Biserica lui Dumnezeu care se află în Capadocia și tuturor comunităților Sfintei Biserici universale* [6].

Istoricii și cercetătorii care formulează o astfel de opinie se întemeiază pe cuvintele *«din voința presbiteriului»* — «διὰ τοῦ θελήματος πρεσβυτερίου» — din textul *Martiriului Sfîntului Sava Gotul* și cred că e vorba de presbiteriul Bisericii din Tomis, care ar fi dat aprobarea ca moaștele Sfîntului Sava să fie transportate în patria sa, în Capadocia [7].

Cum am arătat, cînd am vorbit despre *Martiriul Sfîntului Sava Gotul*, din citirea și cercetarea atentă a textului, se constată că e vorba de *prezbiteriul Bisericii din Gothia nord-dunăreană*, care, neavînd atunci

---

5. *Ps.* 118, 46. Teodoret, *Ist. Bis.*, IV, 35, ed. L. Parmentier—F. Scheilweiler, *Theodorets Kirchengeschichte*, în «Die griech. christ. Schrift. der ersten Jahr.», 2-e Auflage, Band 44 (19), Berlin, 1954, p. 273; *Fontes Historiae Dacoromanae*, t. II, p. 234; Pr. prof. I. Rămureanu, *Sfinți și martiri la Tomis-Constanța*, în «rev. cit.», p. 1003.

6. *Martiriul Sfîntului Sava Gotul*, ed. R. Knopf—G. Krüger, *Ausgewählte Martyrerakten*, 3-e Auflage, Tübingen, 1929, p. 119—124.

7. *Martiriul Sf. Sava Gotul*, VIII, 2, ed. cit., p. 123; J. Mansion, *Les origines du christianisme chez les Goths*, în «Analecta Bollandiana», XXXIII (1914), fasc. I, p. 15—20, cel dintîi a încercat să argumenteze că episcopul Bretanio de Tomis este autorul *Martiriului Sfîntului Sava Gotul*. Opinia aceasta și-au însușit-o: J. Zeiller, *Les origines chrétiennes dans les provinces danubiennes de l'empire romain*, Paris, 1918, p. 431; E. van Cauwenbergh, *Bretanio*, în «Dictionnaire d'histoire et de géographie ecclésiastique», t. X, Paris, 1938, col. 619.

Dintre cercetătorii români și-au însușit-o: Ion Dinu, *Citind Martiriul Sf. Sava Gotul*, în «Tomis», XV (1941), nr. 12; p. 13—19; Pr. N. Șerbănescu, *1600 de ani de la prima mărturire documentară despre existența episcopiei Tomisului*, în «Biserica Ortodoxă Română», LXXXVII (1969), nr. 9—10, p. 1005—1006; Pr. Prof. Mircea Păcurariu, *Istoria Bisericii Ortodoxe Române*, t. I, București, p. 101—102; 133—134 ș.u.

în fruntea ei un episcop, era condusă de un presbiteriu — πρεσβυτέριον — adică de «colegiul preoților», cum erau conduse și alte Biserici în cazul unei vacanțe episcopale, care a dat aprobarea pentru transportarea moaștelor Sfîntului Sava în Capadocia, încît nu poate fi vorba de presbiteriul Bisericii de Tomis, căci aceasta avea atunci în fruntea ei un episcop, pe Sfîntul Bretanio de Tomis. În consecință, *nu se poate atribui Sfîntului Bretanio de Tomis paternitatea Martiriului Sfîntului Sava Gotul*, căci acest act martiric a fost redactat în Gothia nord-dunăreană de unul dintre preoții goți sau geto-daco-romani, poate de preotul Sansalas [8], despre care, însă, nu se poate afirma cu certitudine că era un preot geto-daco-roman, cum a încercat să argumenteze Pr. Prof. Ioan Ionescu [8 bis].

Unii istorici și patrologi, din dorința de a pune și mai mult în relief persoana episcopului Bretanio de Tomis, au încercat să argumenteze că Sfîntul Vasile cel Mare i-a adresat două scisori de mulțumire nr. 164 și 165, pentru transportarea moaștelor Sfîntului Sava Gotul din Gothia nord-dunăreană în Capadocia [9].

---

8. Pr. prof. Ioan Rămureanu, *Martiriul Sfîntului Sava Gotul*, în acest volum, p. 316; *Sfîntul Vasile cel Mare și creștini din Scythia Minor și Dacia nord-dunăreană*, în lucrarea, *Sfîntul Vasile cel Mare. Închinare la 1600 de ani de la săvîrșirea sa*, București, 1980, p. 378—393; Idem, *Sfinți și martiri la Tomis-Constanța*, în «Biserica Ortodoxă Română», XCII (1974), nr. 7—8, p. 1004—1006, cu bogată bibliografie. Pr. Prof. Ion Ionescu, *Aspecte cu caracter istoric privind Sinodul al II-lea ecumenic legate de ținuturile daco-romane*, în «Glasul Bisericii», XL (1981), nr. 6—8, p. 611—630, aici p. 625—627.

8 bis. H. Delehaye, în studiul *Saints de Thrace et de Mésie*, în «Analecta Bollandiana», XXXI (1912), p. 291, cel dintîi a susținut că autorul *Martiriului Sfîntului Sava Gotul* este preotul got Sansalas. Această părere și-a însușit-o Pr. prof. Ioan Ionescu, în studiile: *Pomenirea Sfîntului martir Sava Gotul*, în «Mitropolia Olteniei», XXIV (1972), nr. 3—4, p. 190 și *Sansala, primul preot creștin daco-roman atestat documentar*, *ibidem*, XXII (1970), nr. 5—6, p. 485—490;

Gherasim Timuș, *Epistola Bisericii Goției pentru martiriul Sfîntului Sava*, în «Biserica Ortodoxă Română», XIV (1890—1891), nr. 9, p. 817—825, a susținut că Martiriul Sf. Sava Gotul a fost scris de *preoții Bisericii din Goția*.

Pr. prof. V. Sibiescu, *Sfîntul Sava, «Gotul», La 1600 de ani de la mucenicia sa*, în «Glasul Bisericii», XXXI (1972), nr. 3—4, p. 335—388, aici p. 362 și în art. *Legăturile Sf. Vasile cel Mare cu Scythia Minor*, în «Ortodoxia», XXXI (1979), nr. 1, p. 31, a susținut că autorul Martiriului Sf. Sava Gotul este un preot din anturajul episcopului Bretanio, care deținea știrile de la preotul Sansalas, fără ca această părere să se sprijine pe vreo mărturie istorică, ea rămînînd doar o simplă ipoteză.

9. Sf. Vasile, *Scrisoarea CLXIV. Către Ascholius, episcopul Tesalonicului*, ed. Yves Courtonne, Saint Basile, *Lettres*, t. II, Paris, 1961, p. 97 și P. G., XXXII, col. 633; *Scrisoarea CLXV*, ed. cit., p. 100 și P.G., XXXII, col. 637; *Fontes Historiae Dacoromanae*, t. II, București, 1970, p. 88. Cercetătorul german W. D. Hausschild, *Basilius Briefe*, II, Stuttgart, 1973, a încercat să demonstreze că scrisoarea nr. 165 a Sf. Vasile nu a fost adresată arhiepiscopului Ascholius al Tesalonicului, fără ca opinia să poată fi acceptată. Cel dintîi care a susținut că destinatarul celor două scrisori, nr. 164 și 165, ale Sf. Vasile cel Mare nu ar fi arhiepiscopul Ascholius al Tesalonicului, ci episcopul Bretanio de Tomis, este cercetătorul german B. Pfeilschriften, *Kein neues Werk des Wulfila*. Festgabe Alois Knöpfler gewidmet, München, 1907, p. 210, iar opinia sa a

În realitate, această opinie nu poate fi susținută cu argumente valabile, în primul rînd pentru faptul că Sfîntul Vasile cel Mare a adresat scrisorile de mulțumire nr. 164 și 165 prietenului și compatriotului său, arhiepiscopul Ascholius al Tesalonicului, cum arată formula lor de adresare, pusă la începutul celor două scrisori : «*Către Ascholius, episcopul Tesalonicului*» = Ἀσχολίῳ ἐπισκόπῳ Θεσαλονίκης [10].

Încă din 1914, istoricul francez J. Mansion a argumentat temeinic că destinatarul celor două scrisori, 164 și 165, ale Sfîntului Vasile cel Mare este arhiepiscopul Arscholius al Tesalonicului, vicarul Illyricului oriental, tot un capadocian [11], din care făcea parte Moesia Inferior, cu cele două Dacii sud-dunărene, Dacia Ripensis și Dacia Mediteranea (Interioară), care aveau strînse legături economice, politice și religioase cu geto-daco-romanii de la nordul Dunării [12].

La părerea că destinatarul celor două scrisori de mulțumire, 164 și 165, ale Sfîntului Vasile cel Mare, este arhiepiscopul Ascholius al Tesalonicului a rămas și Pr. prof. Ioan G. Coman, care afirmă lămurit : *Nu sînt motive ca Ascholius să fie înlocuit cu Bretanio* [13].

Dintre cercetătorii români, G. Zotu este cel dintîi care a afirmat că destinatarul celor două scrisori, 164 și 165, ale Sfîntului Vasile cel Mare, este arhiepiscopul Ascholius al Tesalonicului [14].

---

fost adoptată de următorii : H. Delehaye, *Saints de Thrace et de Mésie*, în rev. cit., p. 288, n. 6 ; J. Zeiller, *Les origines chrétiennes...*, p. 431 ; L. Schmidt, *Geschichte der Deutschen Stäme bis zum Ausgang des Völkerwanderung. Die Ostgermanen*, 2-e Auflage, München, 1941, p. 234, n. 4.

Dintre cercetătorii români și-au însușit această opinie : Pr. Gh. I. Moisescu, *Sfinții trei ierarhi în Biserica Românească*, în «Ortodoxia», XII (1960), nr. 1, p. 9, n. 18 ; Pr. prof. N. Șerbănescu, *art. cit.*, p. 1006—1007 ; Pr. prof. V. Sibiescu, *art. cit.*, p. 362—366 și *Legăturile Sf. Vasile cel Mare cu Scythia Minor*, în «rev. cit.», p. 151—152 ; Pr. Conf. Șt. Alexe, *1600 de ani de la moartea Sf. Sava Gotul*, în «Biserica Ortodoxă Română», XC (1972), nr. 5—6, p. 562—563 ; Pr. Mircea Păcurariu, *op. cit.*, p. 101—102.

10. Sf. Vasile, *Scrisoarea CLXIV*, ed. Yves Courtonne, *t. II, op. cit.*, p. 97 și P.G., XXXII, col. 633 ; *Fontes Historiae Dacoromanae*, t. II, p. 88 ; Sf. Vasile, *Scrisoarea CLXV*, ed. Yves Courtonne, *op. cit.*, t. II, p. 100 și P.G., XXXII, col. 637.

Max H. Jellinek, *Die angeblichen Beziehungen der gottischen zu kappadokischen Kirche*, în «Festschrift Fr. Kluge, zum 70 Geburtstage am 21 Junie 1926 dargebracht», Tübingen, 1926, a negat existența unor relații între Biserica din Capadocia și Biserica Gothiei nord-dunărene.

11. J. Mansion, *Les origines du christianisme chez les Goths*, în «Analecta Bollandiana», XXXIII (1914), fasc. I, p. 15—19 ; Idem, *A Propos des chrétiennés de Gothie*, ibidem, XLVI (1928), fasc. III—IV, p. 365—366 ; Vezi și Max H. Jellinek, *Die angeblichen Beziehungen der gottischen zu kappadokischen Kirche*, Tübingen, 1926.

12. Pr. prof. I. Rămureanu, *Sfinți și martiri la Tomis-Constanța*, în «rev. cit.», p. 1005—1006 ; Idem, *Sfîntul Vasile cel Mare și creștinii din Scythia Minor și Dacia nord-dunăreană*, vol. *Sfîntul Vasile cel Mare. Închinare la 1600 de ani de la săvîrșirea sa*, București, 1979, p. 378—393, aici 385—393.

13. Pr. prof. Ioan G. Coman, *Aria misionară a Sf. Niceta de Remesiana*, în «Biserica Ortodoxă Română», LXVII (1948), nr. 5—8, p. 351, nota 4.

14. G. Zotu, *Sfîntul Sava, martir gothu*, în «Biserica Ortodoxă Română», VII (1883), nr. 3, p. 160—180.

Chiar dacă nu i se poate atribui Sfîntului Bretanio de Tomis paternitatea *Martiriului Sfîntului Sava Gotul*, şi nici nu se poate susţine cu argumente valabile că lui i-au fost adresate cele două scrisori de mulţumire, nr. 164 şi 165 ale Sfîntului Vasile cel Mare, pentru transportarea moaştelor Sfîntului Sava Gotul în Capadocia, scrisori care, în realitate, *au fost adresate arhiepiscopului Ascholius al Tesalonicului*, tot un capadocian, episcopul Bretanio de Tomis a fost în timpul său o figură de frunte a Bisericii de Tomis, din Scythia Minor, sau Dacia Pontică (Dobrogea), unde a predicat şi a apărat cu îndrăzneală şi curaj credinţa niceeană (ortodoxă), ruşinînd chiar pe împăratul arian Valens al Imperiului roman de Răsărit.

Pentru virtuţile, ostenelile şi viaţa lui curată, el este trecut în rîndul sfinţilor, cum aflăm din martirologiile creştine, iar amintirea sa se pomeneşte în fiecare an la 25 ianuarie.

Sfîntul Bretanio a avut ca succesor la episcopia de Tomis-Constanţa pe episcopul *Gerontius* sau *Terentius* numit şi *Terennius*, care a participat la Sinodul II ecumenic de la Constantinopol din 381 [15], în timpul domniei împăratului Teodosie cel Mare (379—395).

15. J. B. Mansi, *Sacrorum Conciliorum nova et amplissima collectio*, t. III, Florentiae, 1759; reproducton Paris-Leipzig, 1901, col. 572: *Gerontius*. In tom. VI, col. 1181, însă, este numit *Terentius*. În *Codex Theodosianus*, XVI, I, 3, ed. G. Haenel, Bonnae, 1842, col. 1478, este numit în loc de *Terentius*: «*Terennius episcopus Scythiae*», Vezi şi Sozomen, *Ist. Bis.*, 9, 6, ed. J. Bidez—G. Ch. Hansen, Berlin, 1960, p. 312; Michael Le Quien, *Oriens Christianus*, t. I, p. 1213; B. P. Gams, *Series episcoporum*, p. 420; Les Petits Bollandistes, t. I, Paris, 188, p. 599 şi 613.

Studii: Pr. prof. I. Rămureanu, *Sfinţi şi martiri la Tomis-Constanţa*, în «rev. cit.», p. 1006; Idem, *Sinodul al II-lea de la Constantinopol* (381), în «Studii teologice», XXI (1969), nr. 5—6, p. 351 şi în «Ortodoxia», XXXIII (1981)), nr. 3, p. 305 şi 76; Adolf Martin Ritter, *Das Konzil von Konstantinopol und sein Sympol*, Gottingen 1965, p. 128; N. Q. King, *The 150 Holy Father of the Council of Constantinople*, 381, A.D. în Studia Patristica, vol. I, Berlin, 1957, p. 639; E. Honigmann, *Recherche sur les listes des Pères de Nicée*, în «Byzantion», XI (1939), 2, p. 440; W. Ensslin, *Terennius*, în Pauly-Wissowa, «Real-Encyclopädie der classischen Altertumswissenschaft», 2-e Reihe, Bd. V, Stuttgart, 1934, col. 587; J. Zeiller, *Les origines chrêtiennes...*, p. 172; 337—338; R. Netzhammer, *Efesul şi Tomis*. Trad. din lb. germană, de Gala Galaction, în «Convorbiri literare», LXIV (1931), aprilie, p. 300. Idem, *Die christlichen Altertümer des Dobruscha*, Bucureşti, 1918, p. 39.

21

SFÎNTUL TEOTIM EPISCOP DE TOMIS

(390? — 407?)

Episcopul Teotim a păstorit la Tomis (Constanța), metropola civilă și bisericească a Scythiei Minor sau Daciei Pontice (Dobrogea), către finele secolului al IV-lea și începutul secolului al V-lea, după toată probabilitatea între anii 390 ?—407 ?. Pentru viața sa aleasă și curată, el a fost trecut în rîndul sfinților.

Aniversarea sa se sărbătorea în fiecare an la Tomis, la 20 aprilie, după cum se spune în această zi și în *Acta Sanctorum* : «La Tomis, se face pomenirea Sfîntului Teotim (Theotimos) episcopul, pe care l-au cinstit și barbarii necredincioși, pentru sfințenia și minunile lui» [1].

Nu cunoaștem nici cînd, nici unde s-a născut, nici cînd a început păstoria lui Tomis, nici cînd a încetat din viață și nici dacă era de origine grec, got sau autohton geto-daco-roman.

Luînd în considerație, însă, mărturia istoricului Sozomen care-l numește «*Teotim Scitul*» [2], precum și informațiile de mai tîrziu pe care ni le dă istoricul bizantin Nichifor Callist (sec. XIV), care numește pe Teotim «*bărbat de neam scit și barbar*» — σκύθης καὶ βάρβαρος ἄνθρωπος [3] — putem presupune că era un *autohton geto-daco-roman* de la Tomis, deși unii istorici au crezut că era grec de neam [4], iar alții got [5].

---

1. *Acta Sanctorum Aprilis*, 20 aprilie, t. II (XI), Parisiis et Romae, 1866 p. 753.
2. Sozomen, *Ist. Bis.*, VII, 26, ed. J. Bidez — G. Ch. Hansen, în «Die griechischen christlichen Schriftsteller der ersten Jahrhunderte», Band 50, Berlin, 1960, p. 341 ; *Fontes Historiae Dacoromanae*, t. II, București, 1970, p. 228.
3. Nichifor Callist, *Ist. Bis.*, XII, 45, P.G., CXLVI, col. 908 ; C. Scorpan, *La continuité de la population et des traditions gètes dans les conditions de la romanisation de la Scythia Minor*, în «Pontica», VI (1973), p. 137—151.
4. Pr. prof. Gh. I. Moisescu, *Sfinții trei Ierarhi în Biserica Românească*, în «Ortodoxia», XII (1960), nr. 1, p. 11, n. 29.
5. G. Waitz, *Über das Leben und die Lehre des Ulfila*, Hanover, 1840, p. 56 ; Pr. prof. N. Șerbănescu, *1600 de ani de la prima mărturie documentară despre existența episcopiei Tomisului*, în «Biserica Ortodoxă Română», LXXXVII (1969), nr. 9—10, p. 1008—1009 ; V. Pârvan, *Contribuții epigrafice la studiul creștinismului daco-roman*, București, 1911, p. 71, n. 342.

Alţi cercetători, pentru a scoate în relief originea geto-dacă a episcopului Teotim de Tomis, fac o apropiere între descrierea lăsată despre el de istoricul bizantin Nichifor Callist, care spune că el purta *plete lungi* — κομήτης, ca filozofii, fiind *filozof*, înainte de a ajunge episcop la Tomis, avînd înfăţişarea de rînd a dacilor, care obişnuiau să se poarte *pletoşi — comati* [6].

Remarcăm, însă, că argumentul *pletelor lungi*, purtate de episcopul Teotim, nu poate fi invocat pentru dovedirea originii lui geto-dace, deoarece în lumea antică greco-romană, unii dintre greci şi romani, mai ales filozofii, pentru a se distinge de poporul de rînd, purtau barbă, plete şi mantie lungă, aşa cum a purtat în secolul al IV-lea împăratul Iulian Apostatul (361—363).

Păstoria Sfîntului Teotim de Tomis a început înainte de 392, căci, la această dată, Fericitul Ieronim († 420), în lucrarea sa *De Viris illustribus*, ne dă despre el următoarele informaţii : «Teotim, episcop de Tomis în Scythia — *Theotimus Scythiae Tomorum episcopus*, a publicat sub formă de dialog, în stilul vechii elocinţe, lucrări scurte şi comatice (adică lucrări cu conţinut moral). Aud că mai scrie şi alte lucrări» [7].

Aceasta ne îndreptăţeşte să afirmăm că el a început păstoria la Tomis cu cel puţin doi ani înainte.

Prin harul lui Dumnezeu cel Atotputernic, Sfinţii au primit şi darul facerii de minuni, pe care Mîntuitorul l-a dăruit mai întîi Sfinţilor Apostoli.

Istoricul Sozomen ne dă în *Istoria sa bisericească* informaţii bogate şi interesante, din care putem desprinde activitatea pastorală şi misionară a Sfîntului Teotim de Tomis în Scythia Minor (Dobrogea), profilul său moral şi minunile sale, care au impresionat şi pe hunii barbari.

Iată cum ni-l înfăţişează Sozomen : «În această zi, 20 aprilie, se face pomenirea lui *Teotim scitul*, care conducea Biserica de Tomis şi din restul Scythiei, *bărbat cultivat în filozofie*, pe care barbarii huni, care locuiau lîngă Dunăre, copleşindu-l cu laude şi admiraţie pentru virtutea lui, îl numeau *Dumnezeul romanilor* — θεὸν Ῥωμαίων ὠνόμαζον».

«Într-adevăr, ei (hunii) au fost puşi la încercare cu fapte dumnezeieşti din partea lui. Se spune că, pe cînd călătorea el în ţara de aici

6. Pr. prof. Ioan G. Coman, *Însemnări asupra lui Teotim de Tomis*, în «Glasul Bisericii», XVI (1957), nr. 1, p. 46.

7. Fer. Ieronim, *De viris illustribus*, ed. N. Dianu, Bucureşti, 1920, p. 129 ; Michael Le Quien, *Oriens Christianus in quatuor patriarchatus digestus*, t. I, Parisiis, 1740, col. 1213—1214 ; B. P. Gams, *Series episcoporum Ecclesiae Catholicae quotquot innotuerunt a beato Petro Apostolo*, Ratisbonae, 1873, p. 420 ; Les Petits Bollandistes, *Vies des Saints*, t. IV, Paris, 1888, p. 550 ; J. Zeiller, *Les origines chrétiennes dans les provinces danubiennes de l'empire romain*, Paris, 1918, p. 172 ; 547—549.

a barbarilor, aceştia (hunii) i-au ieşit în întîmpinare pe acelaşi drum, mergînd spre Tomis. Cei din jurul său, plîngîndu-se că vor pieri îndată, el a coborît de pe cal şi a început să se roage. Iar barbarii (hunii) nu l-au zărit nici pe el, nici pe însoţitorii săi şi nici caii de pe care descălecaseră, ci au trecut pe alături. Deoarece aceştia (hunii) năvăleau deseori şi făceau stricăciuni sciţilor (geto-daco-romanilor), fiind sălbatici din firea lor, el i-a adus la blîndeţe, ospătîndu-i şi făcîndu-le daruri. Din această cauză, un bărbat barbar, bănuind că el este bogat, a încercat să-l facă rob şi, pregătindu-şi o funie cu laţ, sprijinindu-se pe scut, cum obişnuia în lupta cu duşmanii, a ridicat mîna dreaptă, voind să arunce laţul, spre a-l trage la sine şi către cei de un neam cu el. Dar, odată cu această încercare, braţul ridicat i-a rămas nemişcat în aer, iar barbarul nu a fost eliberat de legăturile cele nevăzute, pînă ce n-au intervenit ceilalţi barbari, iar Teotim s-a rugat lui Dumnezeu pentru el.

Se spune că el a păstrat părul lung, după obiceiul pe care-l avea, cînd a început să se ocupe cu filozofia. A avut o viţuire modestă, iar timpul cinei nu şi l-a stabilit la aceeaşi oră, ci cînd îi era foame sau sete. Cred că era faptă de filozof să nu cedeze necesităţilor firii, după bunul plac, ci după nevoie» [8].

La rîndul său, istoricul Socrate scrie cu admiraţie despre Sfîntul Teotim, episcop de Tomis, numindu-l *«bărbat foarte strălucit prin cucernicia şi sfinţenia vieţii sale»* [9].

Am văzut din portretul pe care il face istoricul Sozomen Sfîntului Teotim, că el era *«bărbat cultivat în filozofie»* —ἀνὴρ ἐν φιλοσοφίᾳ τραφεῖς, ducînd o viaţă cumpătată, plină de osteneli, înfrînări şi renunţări, potrivită cu viaţa unui adevărat filozof, care «nu cedează necesităţilor (trupului) [10], ci caută să le domine prin puterea voinţii».

După unii cercetători, adevărata filozofie în care s-a cultivat şi exercitat Sfîntul Teotim de Tomis, nu era altceva decît *«monastica philosofia»* [11], adică învăţătura şi viaţa duhovnicească monahală, în care se exercita, în căutarea adevărului, binelui şi frumosului, numită de grecii antici καλοκαγαθία, cale pe care Părinţii Bisericii, episcopii, clericii şi monahii au ridicat-o la o mare valoare şi au înfrumuseţat-o cu înalta

8. Sozomen, *Ist. Bis.*, 26, ed. J. Bidez — G. Ch. Hansen, p. 341—342; *Fontes Historiae Dacoromanae*, t. II, p. 228—229, text grec; p. 710—711, text latin; *De Sancto Theotimo, episcopo Tomitano in Scythia*, în Acta Sanctorum Aprilis, 20 aprilie, t. II, p. 753—754. Trad. rom. ne aparţine.

9. Socrate, *Ist. Bis.*, VI, 12, P.G., LXVII, col. 701. Compară în *Acta Sanctorum Aprilis*, 20 aprilie, t. II (XI), p. 754.

10. Sozomen, *Ist. Bis.*, VI, 26, ed. J. Bidez — G. Ch. Hansen, p. 31; *Fontes Historiae Dacoromanae*, t. II, p. 228 şi 710.

11. Vezi trad. latină a *Istoriei bisericeşti a lui Sozomen*, P.G., LXVII, col. 1499 B; Pr. prof. Ioan G. Coman, *Însemnări asupra lui Teotim de Tomis*, în «rev. cit.», p. 46.

și sublima învățătură a Domnului Hristos, numind-o «filocalie» = «iubire de frumos».

În tot cazul, putem afirma cu certitudine că Sfîntul Teotim, de origine probabil geto-daco-romană, și-a făcut cultura printre greci, scriind grecește tot atît de bine ca un grec.

Din lucrarea Sfîntului Ioan Damaschin (†749) intitulată Ἱερὰ Παράλληλα — *Sacra Parallela* (Paralele sacre), care ne-au păstrat unele scurte fragmente — excerpta — din scrierile în grecește ale Sfîntului Teotim de Tomis, putem deduce că el s-a ocupat în special cu probleme de ordin moral.

Intre alte scrieri, el a scris Omilii cu conținut moral, dintre care una se referă la cuvintele Mîntuitorului din Evanghelia după Matei, V, 23 : «*Iar dacă îți vei aduce darul tău la altar*» [12], din care Sfîntul Ioan Damaschin a extras unele sentințe, spre a ilustra caracterul lor moral-duhovnicesc. Iată unele din aceste sentințe moral-duhovnicești ale Sfîntului Teotim, păstrate în *Sacra Parallela* de Sfîntul Ioan Damaschin :

«Faptele trupului pot fi întrerupte de multe (piedici), dar cel ce păcătuiește cu gîndul, prin însăși iuțeala gîndului, făptuiește complet păcatul» [13].

«Lucru grav nu este să suferi greu, ci să suferi pe drept» [14].

«Ați aminti de Dumnezeu înseamnă a-ți aminti de viață, iar a-L uita înseamnă a muri» [15].

De aceea, afirmă, el, nu este fericire mai mare pentru un creștin, decît cunoașterea lui Dumnezeu [16].

Foarte frumoase idei ne-a lăsat Sfîntul Teotim de Tomis referitoare la *liniștea sufletească*, pentru că, spune el, aceasta contribuie în mare măsură la desăvîrșirea sufletului. Iată cuvintele sale : «În mintea tulburată și plină de griji, zice Sfîntul Teotim, nu se află nici un gînd frumos și nu se revarsă peste ea harul lui Dumnezeu. A ajunge la desăvîrșirea sufletului, înseamnă a-l elibera de griji, căci, datorită grijilor, se nimicește. De aceea se spune despre sufletul desăvîrșit că este, într-adevăr, ca un crin în mijlocul spinilor. Căci crinul din Evanghelie

12. Sf. Ioan Damaschin, *Sacra Parallela, Litera* Z. tit. I. *De quaerendo Deo* — Despre căutarea lui Dumnezeu), P.G., XCVI, col. 525 A ; B. Altaner, — A. Stuiber, *Patrologie*, Freiburg-Basel-Wien, 1966, p. 528 ; trad. ital. de A. Babolin, ed. VI-a, 1968, p. 564—565 ; K. Holl, *Die Sacra-Parallela von Johannes Damascenus*, Leipzig, 1897 ; M. Richard, *Sacra Parallela*, în «Actes du XII-e Congrès International d'études byzantines», 1961, t. I, Beograd, 1964, p. 485—499.

13. Sf. Ioan Damaschin, *Sacra Parallela*, Tit. IX. *Despre voința și simțirea Sufletului*, P.G., XCVI, col. 241, AB.

14. *Ibidem*, Lit. B, Tit. XXXIII, *Despre pedeapsa lui Dumnezeu, ibidem*, col. 520 B.

15. *Ibidem*, Lit. D, Tit. XXI, *Despre lauda lui Dumnezeu, ibidem*, col. 520 B.

16. *Ibidem*, Lit. Z, Tit. I. *Despre căutarea lui Dumnezeu, ibidem*, col. 525 A ; Lit. I, Tit. XXV, *Despre credință și pietate față de Dumnezeu*, col. 533 D.

înseamnă sufletul lipsit de griji, care nici nu se osteneşte, nici nu toarce şi totuşi s-a îmbrăcat mai frumos decît slava lui Solomon» [17].

«Despre cei ce poartă grijă numai faţă de cele trupeşti, Scriptura spune: «Toată viaţa celui nelegiuit este plină de griji» [18]. Este, într-adevăr, lucru necucernic să porţi grijă toată viaţa de cele trupeşti şi să nu te îngrijeşti deloc de cele viitoare. De aceea zice Ieremia în *Plîngerile* sale că «cei ce au fost crescuţi în purpură stau trîntiţi în gunoaie» [19].

«Cînd stăruim, într-adevăr, în gînduri strălucitoare şi înflăcărate, atunci sîntem îmbrăcaţi în purpură, dar cînd sîntem atraşi de cele trecătoare, atunci ne acoperim de gunoaie».

«Cel ce merge pe patru picioare este cu totul necurat. Merge pe patru picioare, cel ce se încrede în cele pieritoare şi, din grija faţă de ele, neglijează în întregime partea conducătoare (a omului), sufletul. După cum cei legaţi cu lanţuri merg cu greutate, tot aşa cei legaţi (numai) de această viaţă nu reuşesc să ducă pînă la capăt calea virtuţii» [20].

De astfel de gînduri înălţătoare era animat Sfîntul Teotim.

Unii cercetători au presupus că în cele ale filozofiei Sfîntul Teotim ar fi fost discipolul lui Ulfila, cunoscutul episcop al goţilor arieni de la nordul şi sudul Dunării între anii 341 şi 382 [21], opinie mai mult interesantă decît adevărată, deoarece aceasta nu poate fi dovedită prin nici o mărturie istorică temeinică.

Merită să scoatem în relief că, pe lîngă activitatea sa de scriitor bisericesc, Sfîntul Teotim a desfăşurat ca episcop de Tomis o frumoasă activitate misionară în Scythia Minor sau Dacia Pontică. În timpul său,

---

17. *Mt.* 6, 28—29.
18. *Iov* 25, 20.
19. *Plîng.* 4, 5.
20. Sf. Ioan Damaschin, *Sacra Parallela*, lit. S. Tit. XIX, *Despre grija faţă de cele materiale*, P.G., XCVI, col. 364 AB. Trad. textelor citate ne aparţine.

În scrierea *Sacra Parallela a Sf. Ioan Damaschin*, P.G., XCVI, col. 241, 319, 364, 520, 525, 533, Sf. Teotim de Tomis este numit greşit «*Teotim episcop de Scythopolis*». Pr. prof. I. Rămureanu, *Sfinţi şi martiri la Tomis—Constanţa*, IV. *Sfîntul Teotim, episcop de Tomis*, în «Bis. Ort. Rom.», XCII (1974), nr. 7—8, p. 1006—1011; Vezi şi J. Zeiller, *Les origines chrétiennes dans les provinces danubiennes de l'empire romain*, Paris, 1918, p. 548, n. 4. Vezi şi studiile Pr. prof. Ioan G. Coman,, *Însemnări despre Teotim de Tomis*, în «rev. cit.», p. 46—50; Idem, *Contribuţia scriitorilor patristici din Scythia Minor—Dobrogea la patrimoniul ecumenismului creştin în secolele al IV-lea — al VI-lea*, în «Ortodoxia», XX (1968), nr. 1, p. 12—13 şi 21; Idem, *Scriitori bisericeşti din epoca străromână*, Bucureşti, 1979, p. 69 şi 307—308.

21. G. Waitz, *Über das Leben und die Lehre des Ulfila*, Hanover, 1840, p. 56; V. Pârvan, *Contribuţii epigrafice la istoria creştinismului daco-roman*, Bucureşti, 1911, p. 71, n. 46.

Pentru episcopul Ulfila vezi: Auxentius de Durostor, *De fide, vita et obito Ulfila*, în «Fontes Historiae Dacoromanae», t. II, p. 110—111; Fr. Kauffmann, *Aus der Schule des Wulfila: Auxentii Dorostorensis epistola de fide, vita et obitu Wulfilae*, în «Zusammenhang der Disertatio Maximini contra Ambrosium», Strassburg, 1899, p. 75—76. Vezi alte lucrări la Pr. prof. I. Rămureanu, *Sfinţi şi martiri la Tomis—Constanţa*, în «rev. cit.», p. 1008, n. 240.

cum ne informează istoricul bizantin Iordanes, au năvălit la Dunărea de Jos neamul hunilor *«gens omni ferocitate atrocior»* [22] — «neam mai crud decît orice sălbăticie», care făceau adesea inscursiuni de pradă nu numai în Scythia Minor, ci şi în provinciile sud-dunărene ale Imperiului roman, cauzînd populaţiei suferinţe de nedescris.

Oricît de sălbatici s-au arătat hunii, Sfîntul Teotim a reuşit să se impună în faţa acestor cruzi năvălitori, prin blîndeţe, prin evlavia şi virtuţile sale, prin faptele sale de milostenie, încît barbarii înşişi l-au numit *«Dumnezeul romanilor»* — θεὸν Ῥωμαίων ὠνόμαζον [23].

În această activitate misionară, Sfîntul Teotim de Tomis a avut un ajutor preţios din partea Sfîntului Ioan Gură de Aur († 407), patriarhul Constantinopolului, care a trimis în jurul anului 399 misionari din Bizanţ, cum ne informează istoricul Teodoret de Cir, cu siguranţă şi la îndemnul Sfîntului Teotim, pentru *«sciţii nomazi de la Dunăre»* — τῶν νομάδων Σκυθῶν παρὰ τὸν Ἴστρον [24], prin care trebuie să înţelegem desigur popoarele migratoare de la Dunăre din acel timp, goţii şi hunii. La această activitate misionară desfăşurată de Sfîntul Teotim printre huni, activitate susţinută şi patronată de Sfîntul Ioan Gură de Aur, se referă, fără îndoială, Fericitul Ieronim, cînd, într-una din scrisorile sale, se exprimă în aceşti termeni : *«Hunii învaţă Psaltirea, iar frigurile Scythiei se încălzesc de căldura credinţei»* — «Huni discunt Psalterium, Scythiae frigora fervent calore fidei» [25].

Sfîntul Teotim de Tomis a preţuit în chip deosebit pe Sfîntul Ioan Gură de Aur şi a rămas toată viaţa în strînse legături de prietenie cu acest inegalabil arhipăstor şi patriarh de Constantinopol, pe care l-a apărat cu căldură în diferite împrejurări nefericite prin care a trecut.

Astfel, în anul 400, aflăm că Sfîntul Teotim de Tomis a participat la un sinod local de la Constantinopol, prezidat de Sfîntul Ioan Gură de Aur,

---

22. Iordanes, *Getica*, XXIV, 121, ed. Th. Mommsen, în «Monumenta Germaniae Historica. Auctores Antiquissimi», vol. V, 1, Berlin, 1882, p. 89 ; *Fontes Historiae Dacoromanae*, t. II, p. 427.

23. Sozomen, *Ist. Bis.*, VII, 26, ed. J. Bidez — G. Ch. Hansen, p. 341 ; *Fontes Historiae Dacoromanae*, t. II, p. 427.

24. Teodoret al Cirului, *Ist. Bis.*, V, 31, ed. L. Parmentier, F. Scheidweiler, în «Die griech. christ. Schrift. der ersten Jahr.» Band 44, Berlin, 1954, p. 330 ; J. Zeiller, *Les origines chrètiennes...*, p. 546 ; E. A. Thompson, *A History of Attila and the Huns*, Oxford, 1948, p. 38.

25. Fer. Ieronim, *Epistola CVII. Ad laetam de institutione filiae*, 2, ed. Isidor Hilberg, în «Corpus Scriptorum Ecclesiasticorum Latinorum», t. LX, Vindobonae-Lipsiae, 1912, p. 292 şi ed. J. Labourt, Saint Jérôme, *Lettres*, t. V, Paris, 1955, p. 146.

Studii : R. Vulpe — Ion Barnea, *Romanii la Dunărea de Jos*, Bucureşti, 1968, p. 406—407 ; R. Vulpe, *Histoire ancienne de la Dobroudja*, Bucarest, 1938, p. 322 ; Pr. prof. V. Sibiescu, *Activitatea misionară a Sfîntului Ioan Hrisostom printre goţi*, în «Glasul Bisericii», XXXII (1973), nr. 3—4, p. 375—383 ; C. Erbiceanu, *Goţii în Dacia şi Misia*, în «Bis. Ort. Rom.», XII (1872), p. 137—139.

în care cei 22 de episcopi prezenţi au judecat pe episcopul Antim al Efesului, pentru şapte acuzaţii aduse, în primul rînd simonia [26].

La sinodul de la Stejar, localitate în apropiere de Calcedon, ţinut în 403, în palatul prefectului imperial Rufin, Sfîntul Teotim de Tomis a apărat cu căldură şi curaj pe Sfîntul Ioan Gură de Aur, de acuzaţia că favoriza pe călugării origenişti, pe care i-o aducea din invidie faţă de patriarhul capitalei Imperiului, patriarhul Teofil al Alexandriei (385—412) şi episcopul Epifanie al Salaminei (†403), din Cipru, precum şi de alte acuzaţii şi intrigi, ţesute de aceşti doi ierarhi în jurul Sfîntului Ioan Gură de Aur, spre a face pe placul Eudoxiei, soţia împăratului Arcadiu (395—408), vrăjmaşă neîmpăcată a marelui patriarh al Constantinopolului.

În textul latin din *Acta Sanctorum Aprilis*, ni se spune cu privire la Sfîntul Teotim următoarele, după notele culese de Baronius : «A înflorit (Teotim) în timpul împăratului Arcadiu, cel ce a luat parte la sinodul din Constantinopol (403) şi a stat de partea Sfîntului Ioan Hrisostom, la care s-a discutat despre nimicirea scrierilor lui Origen. În această chestiune, el a fost de părere că nu trebuie nimicite lucrările lui Origen, în care el expune dreapta credinţă» [27].

În favoarea acestei păreri a scris Fericitul Ieronim [28], Fericitul Augustin [29], apoi papa Gelasiu al Romei (492—496) [30].

---

26. Paladie al Helenopolei, *Dialog istoric... despre viaţa şi traiul Fericitului Ioan Hrisostom*, cap. XII, P.G., XLVII, col. 47 ; Idem, *Vita S. Ioannis Chrysostomi*, P.G., XLVII, col. 179. Vezi şi ed. Schläpfer — W. Nigg, 1966 ; J. D. Mansi, *Sancrorum conciliorum nova et amplissima collectio*, t. III, Florentiae, 1759 ; reproduction Paris—Leipzig, 1901, col. 991 D ; 993 A ; R. P. Coleman — Norton, *Paladii Dialogus de vita S. Joanni Chrysostomi*, Cambridge, 1928, şi trad. engleză a *Dialogului lui Paladie*, de Herbert Moore, *The Dialog of Paladius concerning the life of Chrysostom*, în «Translation of Christian Literature, Greek texts», London, New York, 1921.

Studii : B. Altaner, A. Stuber, *Patrologie*, p. 240 ; P. de Labriolle, G. Bardy, L. Bréhier, G. de Plinval, *De la mort de Théodose à l'éclection de Grégoire le Grand*, t. IV, *de l'Histoire de l'Eglise* de Aug. Fliche, et V. Martin, Paris, 1937, p. 134—135 ; Fritz Geyer, *Theotimos, Bischop of Tomi*, în «Paulys-Wissowa, Real-Enciclopädie der classischen Altertumswissenschaft». Neue Bearbeitung von W. Kroll, zweite Reihe, (R—Z), IX Halband, Stuttgart, 1934, col. 2255 ; Pr. prof. N. Şerbănescu, *art. cit.*, p. 1008—1013 ; Prof. Ilie Georgescu, *Viaţa creştină în vechiul Tomis*, în «Mitropolia Moldovei şi Sucevei», XXXVIII (1962), nr. 1—2, p. 24—25 ; E. Nagiu, *Totim, episcop de Tomis*, în «Revista istorică», XXXI (1945), p. 167—171.

27. Baronius, *Notae ad XX Aprilis*, în *Annalibus ad an. 402*, n. 10 et 11, în *Acta Sanctorum Aprilis*, t. II (XI), p. 754.

28. Fer. Ieronim, *Epistola XLII ad Tranquillianum, quomodo Origenem legere debeamus*, ed. Isidor Hilberg, în «Corp. Script. Eccl. Lat.», t. LIV, Vindobonae-Lipsiae, 1910, p. 583—584.

29. Fer. Augustin, *Epistola XL. Către Ieronim*, ed. Al. Goldbacher, în «Corp. Script. Eccl. Lat.», t. XXXIV, 2, Pragae-Vîndobonae-Lipsiae, 1908, p. 79—81.

30. *Concilium Romanum*. I. Libri sacri et authentici ab apocryphis sunt discreti, sub Gelasio, anno Domini 494 ; IV. Item, *Origenis nonnulla opuscula quae vir beatissimus Hieronymus non repudiat*, legenda sussepimus..., P.L., LIX, col. 161 BC şi în *De-*

În sinodul de la Constantinopol din 403, în care s-a discutat, între altele, ortodoxia scrierilor lui Origen și problema «*celor patru frați lungi, origeniști*», alungați de patriarhul Teofil al Alexandriei, din Egipt, primiți în 401 în Biserica de Constantinopol de către Sfîntul Ioan Gură de Aur, Sfîntul Teotim de Tomis a apărat cu demnitate și curaj pe Sfîntul Ioan Gură de Aur.

Istoricul Socrate relatează că episcopul Epifanie de Salamina din Cipru, ascultînd de îndemnurile patriarhului Teofil al Alexandriei, a adus cu sine la Constantinopol o hotărîre prin care afirma că Origen nu este scos din comunitatea Bisericii, dar se condamnă *părțile eretice din scrierile sale.*

Adunînd în sinod pe episcopii care se aflau atunci în Constantinopol, Sfîntul Epifanie le-a citit hotărîrea de condamnare a cărților lui Origen, declarînd că el nu are de zis nimic contra acestora, dar așa i s-a părut lui Teofil al Alexandriei să le condamne. În discuții, episcopii s-au împărțit. Unii, din respect pentru Epifanie, au semnat hotărîrea de condamnare a scrierilor lui Origen, dar mulți dintre ei refuzară să facă acest lucru.

Din numărul acestora din urmă a fost și Sfîntul Teotim de Tomis, care a răspuns episcopului Epifanie în termenii următori : «*Eu, Epifanie, nu vreau să necinstesc memoria unui om, care a murit de mult timp în credință* și nici nu îndrăznesc să fac un lucru nelegiuit, condamnînd cărțile pe care nu le-au condamnat înaintașii noștri. De altfel, nici o învățătură greșită, a declarat Teotim, nu se află în scrierile lui Origen și, aducînd una din cărțile acestuia, a început să citească și le-a arătat că învățăturile lui Origen sînt cele ale Bisericii». Apoi a adăugat, exprimîndu-se astfel : «Cei ce necinstesc aceste scrieri au uitat că ei necinstesc cărțile din care au fost ele extrase (cărțile Sfintei Scripturi). Aceasta a răspuns *Teotim, bărbat foarte strălucit prin cucernicia și sfințenia vieții sale,* lui Epifanie» [31].

Aproape în aceeași termeni se exprimă și istoricul Sozomen, referitor la apărarea scrierilor lui Origen, făcută în Sinodul de la Stejar din 403, de episcopul Teotim de Tomis, în fața episcopului Epifanie de Salamina și a celorlalți sinodali [32].

---

cretum Magister Gratiani, Pars prior, Distinctio XV, cap. III, în *Corpus Juris canonici,* editio Lipsiensis secunda post Aemilii Ludovici Richteri curas, instruxit Aemilius Friedberg, t. I, Lipsiae, 1879, p. 38.

31. Socrate, *Ist. Bis.,* VI, 12, P.G., LXVII, col. 700—701. Traducerea textului grec ne aparține. Vezi și textul latin la Cassiodorus, *Historia tripartita,* X, 11, P.L., LXIX, col. 1175—1176 și în *Acta Sanctorum Aprilis,* la 20 aprilie, t. II (11), p. 754.

32. Sozomen, *Ist. Bis.,* VIII, 14. ed. J. Bidez — G. Ch. Hansen, p. 369. Text latin în *Acta Sanctorum Aprilis* (20 aprilie), t. II (11), p. 754; Palladius, de Hellenopolis, *Dialog istoric... despre viața și traiul Sfîntului Ioan Hrisostom,* cap. XIII, P.G., XLVII,

Nu ştim cînd şi-a sfîrşit zilele Sfîntul Teotim de Tomis, dar, după toată probabilitatea, el a murit înainte de 407, cînd a încetat din viaţă marele şi ilustrul său prieten, Sfîntul Ioan Gură de Aur. Prin Sfîntul Teotim, Biserica de Tomis-Constanţa de azi, se mîndreşte în faţa istoriei şi a întregii creştinătăţi că a apărat pe unul dintre cei mai mari şi străluciţi patriarhi de Constantinopol, Sfîntul Ioan Gură de Aur.

Pentru curăţia şi sfinţenia vieţii sale, pentru virtuţile şi caliităţile sale literare teologice, pentru activitatea şi ostenelile sale misionare, episcopul Teotim de Tomis se bucură de cinstire deosebită, fiind trecut în rîndurile sfinţilor, iar amintirea sa se face în fiecare an la 20 aprilie.

In secolele V, VI şi VII Biserica de Tomis a ajuns la mare înflorire. Tomis, pînă către sfîrşitul secolului al V-lea, singura reşedinţă episcopală a întregii provincii Scythia Minor sau Dacia Pontică, a fost ridicată sub împăratul Anastasie I (491—518) la *rangul de mitropolie*, avînd sub jurisdicţia ei 14 episcopii, rang pe care l-a păstrat şi sub împăraţii Iustin I (518—527) Iustinian (527—565) şi împăraţii următori pînă către sfîrşitul secolului al VII-lea. Numele episcopiilor menţionate în *Notitiae Episcopatuum*, (sec. VIII), Carolus de Boor, sînt acestea : Anaxiopolis (Axiopolis = Hinog, Cernavodă) ; Capidava (Calachioi-Capidava), Bipainos (Ibida), Coupros (Carsium ?), Nicomidia ? (Noviodunum), Desu (Aegyssus = Tulcea), Salsovia (Mahmudia, jud. Tulcea), Halmyris (Salmorus, probabil Cetatea Zaporojenilor), Tropaeum Traiani (Adamclisi), Zeldipa (Zeldapa şi Zeldepa = Abrit), Dionysopolis (Balcic), Callatis (Mangalia), Histria, Constantiniana [33]. Aceste reşedinţe episcopale co-

col. 47 ; J. M. Leroux, *Jean Chrysostome et la querelle origéniste*, în Epektasis. Mélanges patristiques offerts au Card. Jean Daniélou, Paris, 1972, p. 335—341 ; Pr. prof. I. Rămureanu, *Sfinţi şi martiri la Tomis—Constanţa*, în *rev. cit.*, p. 1010—1011 ; J. Zeiller, *Les origines chrétiennes...*, p. 548 ; Ch. J. Hefele — Dom. H. Leclercq, *Histoire des conciles d'après les documents originaux*, t. III, 1, Paris, 1908, p. 137—154 ; P. de Labriolle, G. Bardy, L. Bréhler, G. de Plinval, *op. cit.*, p. 137—138 ; R. Netzhammer, *Das altchristliche Tomi*, Saltzburg, 1908, p. 22—26 ; Idem, *Creştinătatea în vechea Tomi*, Baia Mare, 1904, p. 25—30 ; Idem, *Die altchristliche Kirchenprovinz Scythien (Tomis)*, în «Strena Buliciana», Zagrebiae-Aspalathi, 1924, p. 402—403 ; Idem, *Die christlichen Altertümer der Dobrudscha*, Bukarest, 1918, p. 12 ; A. Rădulescu, *Starea religioasă a Dobrogei în decursul vremurilor*, Bucureşti, 1904, p. 77—79.

33. Carl de Boor, *Nochträge zu den Notitiae Episcopatuum*, I. în «Zeitschrift für Kirchengeschichte», 12 (1891), p. 520—534 ; aici p. 531—532, nr. 674—694 ; I. Barnea, *Les monuments paléochrétiens de Roumanie*, Roma, 1977, p. 261 ; Idem, *Arta creştină în România*, t. I, Bucureşti, 1979, p. 14 ; Idem, *Les villes de la Scythie Mineure des V—VII siècles*, în «Bulletin de l'Association Internationale d'Etudes du Sud-Est Européen», X, 2, Bucarest, 1972, p. 154—155 ; şi 174—176 ; Idem, *Contributions to Dobrudja History under Anastasius*, în «Dacia», N. S., IV (1960), p. 363—374 ; Idem, *Nouvelles contributions à l'histoire de la Dobroudja, sous Anastas I-er*, în «Dacia», N.S., XI (1967), p. 355—356 ; Prof. Emilian Popescu, *Organizarea ecclesiastică a provinciei Scythia-Minor în secolele IV—VI*, în «Studii Teologice», XXXII (1980), nr. 7—10, p. 590—605 ; Idem, *Contribution à la géogpraphie historique de la Péninsule Balkanique aux V-e — VIII-e de norte ère*, în «Dacia», N.S., XIII (1969), p. 403—415 ; Idem, *Hat der Patriarch Nikolaus III (1084—1111) dem Kaiser Markian das Gesetz des Codex Iust., I. 3, 35 (36), zu*

respund în cea mai mare parte celor 15 orașe citate în lucrarea *Synekdemos* a lui Hieracles, apărută înaintea lucrării *Notitiae Episcopatuum*, și anume: Tomis, Dionysopolis, Akrai, Kallatis, Istros, Constantiniana, Zeldepa, Tropaeum, Axiopolis, Capidava, Carsos, Trosmis, Noviodunum, Aegissus (sic), Halmyris [34].

Mitropolia de Tomis, cu cele 14 episcopii ale ei, a jucat un mare rol nu numai la răspîndirea și întărirea creștinismului, ci și la *menținerea și continuitatea romanității la populația autohtonă greco-daco-romană din Scythia Minor* sau Dacia Pontică (Dobrogea) în secolele V—VII.

Se poate afirma pe drept că creștinarea geto-daco-romanilor din Scythia Minor și a celor de la nordul Dunării, din Dacia Carpatică, cu care ei se aflau în legătură nemijlocită, s-a făcut în același timp cu romanizarea. Mai mult încă, *creștinarea geto-daco-romanilor și menținerea neîntreruptă a creștinismului la ei a facilitat și a contribuit la romanizarea lor.*

---

recht zugeschriben, în «Klironomia», t. 7 (Tesalonic, 1975), nr. 1, ian. p. 49—71; G. I. Konidaris, Αἱ μητροπόλεις καὶ ἀρχιεπισκοπαὶ τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριαρχίου καὶ «τάξις» αὐτῶν, t. I. Atena, 1934, p. 50; H. Gelzer, *Zur Zeitbestimmung der Notitia Episcopatuum*, în «Jahrbuch für Protestantische Theologie», XII (1886), p. 342; 344—345.

34. H. Honigmann, *Le Synékdemos d'Hieroclès et l'opuscule géographique de Georges de Chypre*, Bruxelles, 1939, p. 13—14. Vezi și ed. A. Burckhard, *Hieroclis Synekdemus*, Leipzig, 1893, și ed. G. Parthey, Berolini, 1866, J. Barnea, *Les villes de la Scythie Mineure*, în Bull. ist., p. 147; Em. Popescu, *Une liste des cités grecques, datant du VI-e siècle de notre ère*, în Actes du II-e Congrès International des études du Sud-Est Européen, Athènes, 7—13 mai 1970. T. 11, Athènes, 1972, p. 325—332, îndeosebi 410—411.

22

INSCRIPŢIA LUI ABERCIUS

INTRODUCERE

Inscripţia episcopului Abercius de Hierapolis, *în Frigia, compusă din 22 de versuri hexametrice, este, după părerea savantului belgian Henri Grégoire, «regina inscripţiilor creştine»* [1].

Sfîntul Abercius de Hierapolis a trăit între anii 140 şi circa 216, în timpul împăraţilor romani Antonin Piu (138—161), Marcu Aureliu (161—180), Comod (180—192), Pertinax (193), Septimiu Sever (193—211) şi poate Caracalla (211—217), fiind episcop al Bisericii de Hierapolis, la sfîrşitul secolului al II-lea şi începutul secolului al III-lea. El este sărbătorit ca sfînt la 22 octombrie, în fiecare an [2].

Viaţa sa, scrisă după alte Vieţi de Sfinţi mai vechi de Simeon Metafrastul (sec. X), deşi cuprinde multe elemente legendare, după gustul bizantinilor, prezintă totuşi unele ştiri istorice din care putem reconstitui activitatea sa ca episcop la Hierapolis, cetate situată pe rîul Lycus, în provincia romană Phrygia I Pacatiana, şi misionar în ţările din Orientul Apropiat.

În această Viaţă, care cuprinde multe legende, se spune că episcopul Abercius, după ce a convertit prin predicile sale oraşul Hierapolis, a fost chemat la Roma de împăratul Marcu Aureliu, spre a vindeca pe fiica sa, Lucilla, de demonul care o stăpînea, ceea ce el a reuşit. Călătoria sa la Roma poate fi considerată reală, dar chemarea sa de împăratul Marcu Aureliu şi vindecarea fiicei sale Lucilla sînt elemente legendare, deoarece se cunoaşte că Marcu Aureliu a fost ostil creştinilor, pe care i-a persecutat în timpul domniei sale.

La întoarcerea sa de la Roma, el a făcut misiune creştină în oraşele Siriei şi Mesopotamiei. Ajunge mai întîi la Antiohia, de unde trece la

---

1. H. Grégoire, *Bardesane et Saint Abercius*, în «Byzantion», XXV—XXVI—XXVII (1955—56—57), fesc. 1, p. 363.

2. *Synaxarium Ecclesiae Constantinopolitanae, Propylaeum ad Acta Sanctorum Novembris*, 22 octombrie, ed. H. Delehaye, Bruxellis, 1902, col. 153—155; *Bibliotheca hagiographica Graeca*, ed. Fr. Halkin, t. I, ed. 3-a, Bruxelles, 1957, p. 1—2, nos. 2—4; Th. Nyssen, *S. Abercii Vita*, Lipsiae, 1912, p. 87—122.

Apameea, vizitează și alte orașe din Siria, unde împacă pe credincioși, tulburați atunci de erezia lui Marcion, trece apoi Eufratul și vizitează Biserica din Nisibi și alte Biserici din Mesopotamia, unde combate, de asemenea, pe ereticii marcioniți[3]. *În Siria, a fost întîmpinat de un grup de creștini, conduși de un oarecare Bardesane, care-i dau titlul de* ἰσαπόστολος = «cel întocmai cu Apostolii»[4], *avînd în vedere, fără îndoială, călătoriile sale misionare, întocmai ca ale Apostolilor. P. Batiffol*[5] *și G. Bareille*[6], *urmat de H. Grégoire*[7] *și alți istorici, cred că Abercius poate fi identificat în persoana lui* Avircius Marcellus — Ἀυίρκιος Μαρκέλλος, *citat de istoricul Eusebiu de Cezareea ca autor al unor scrieri contra montanismului, redactate către 192—193*[8].

Episcopul Abercius muri la scurt timp după întoarcerea din călătoria sa misionară în Siria și Mesopotamia și a fost înmormîntat în orașul său natal, la Hierapolis, într-un monument construit sub forma unui altar, pe care și-a gravat pe o piatră pătrată, încă din viață, înainte de 216, epitaful său în limba greacă, care constituie una din cele mai interesante inscripții creștine de la sfîrșitul secolului al II-lea.

Inscripția a fost inserată la sfîrșitul Vieții Sfîntului Abercius[9], *redactată, după opinia lui W. M. Ramsay între 363 și 385*[9 bis]. *Inscripția lui Abercius, fiind anterioară anului 216, probabil la sfîrșitul secolului al II-lea, deci într-o epocă în care se practica încă în Biserică* disciplina arcana, *adică păstrarea misterului liturgic și al tainelor creștine față de păgînii neinițiați în doctrina creștină și nebotezați, e plină de simbolisme și sensuri ascunse, pe care le cunoșteau numai creștinii inițiați în învățătura și Tainele Bisericii.*

---

3. *Viața și traiul celui între Sfinți părintele nostru Averchie (Abercius), episcopul Hierapolei*, la 22 octombrie, în *Acta Sanctorum Octobris*, t. IX (57), Bruxellis, 1858, p. 493—514, text grec și latin; P.G., CXV, col. 1212—1248. O traducere rusă după un text grec a fost publicată la Moscova în 1880, în *Mineiul* mitropolitului Macarie. Vezi *S. Abercii vita*, ed. Th. Nissen, Lipsiae, 1912, p. VI (XXVIII—154 p.).

4. *Ibidem*, cap. 36, p. 512; P.G., CXV, col. 1244 C; H. Grégoire, *Bardesane et Saint Abercius*, în «Byzantion», t. XXV—XXVI—XXVIII (1955—56—57), fasc. 1, p. 363—368.

5. P. Batiffol, *Abercius* (Inscription d') I. Text, traduction. II. Historique. III. Interprétation, în «Dictionnaire de Théologie Catholique», t. I, 1-ère partie, Paris, 1923, col. 57—64, aici. col. 60.

6. G. Bareille, *ibidem*, IV. Importance, col. 65.

7. H. Grégoire, *art. cit.*, p. 364.

8. Eusebiu de Cezareea, *Ist. Bis.*, V, 16, 3, ed. G. Bardy, Eusèbe de Césarée, *Histoire Ecclésiastique*, t. II, livres V—VII, Texte grec. Traduction et notes, Paris, 1955, p. 46; P. de Labriolle, *La crise montaniste*, Paris, 1913, p. 581—584.

9. Inscripția Sf. Abercius a fost publicată mai întîi de J. B. Pitra, în al său *Spicilegium Solesmense*, t. III, Paris, 1855, p. 533, apoi de H. Delehaye, în *Acta Sanctorum Octobris*, *Viața... Sf. Abercius*, 41, t. IX (57), Bruxellis, 1858, p. 513 F. Vezi și *De S. Abercio èpiscopo Hierapolitano* în *Phrygia*. Comentarius praevius, p. 491, text grec și latin; P.G., CXV, col. 1245 D și 1248 A.

9 bis. Vezi Scrisoarea lui W. M. Ramsay publicată de Solomon Reinach, în «Revue Archéologique», II (1883), p. 194.

Din cauza simbolismului și sensului ascuns al inscripției, și datorită faptului că ea a fost integrată în Viața Sfîntului Abercius, *refăcută în secolul al X-lea de Simeon Metafrastul, care e plină de legende și de unele neadevăruri istorice, mult timp s-a păstrat rezervă față de veridicitatea și autenticitatea ei. Două noi descoperiri arheologice au confirmat, însă, realitatea și istoricitatea ei.*

Mai întîi, în 1882, W. M. Ramsay *a descoperit pe valea rîului Glaucos, un afluent al rîului Meandru, așezarea a trei orașe, Hieropolis, Brouzos și Otrous, în Phrygia II Salutaris, și diferite inscripții grecești pe care le-a publicat* [10]. *Una dintre ele, descoperită în satul Kelendres, situat aproape de Synnada, pe o stelă creștină, era epitaful unui oarecare Alexandru, fiul lui Antonie, datat în anul 300 al erei frigiene, care corespunde cu anul 216 al erei creștine* [11].

L. Duchesne, cel dintîi, a remarcat că primele și ultimele rînduri ale inscripției lui Alexandru, afară de partea de la mijloc, prezintă mare asemănare cu rîndurile corespunzătoare din inscripția lui Abercius [12], *dată mai întîi la iveală de J. B. Pitra* [13] *și R. Garrucci* [14], *după unele manuscrise care cuprind* Viața Sfîntului Abercius, *compusă în secolul al X-lea de Simeon Metafrastul.*

În 1883, tot W. M. Ramsay *a descoperit la Hieropolis, în Phrygia II Salutaris, un fragment din epitaful lui Abercius, 9 versuri hexametrice, încadrate în zidul unei băi publice.*

Cînd s-a ridicat inscripția, ea s-a sfărîmat în două : partea superioară a mers la Constantinopol, la patriarhul armenilor catolici, iar partea inferioară a fost păstrată de Ramsey însuși la Aberdeen, în Scoția. Întregul fragment constituie numai partea centrală a inscripției lui Abercius. În februarie 1893, cele două părți ale fragmentului au fost dăruite papei Leon XIII (1878—1903) și se află în prezent în muzeul de la Latran [15], *din Roma.*

---

10. W. M. Ramsay, *Trois villes phrygiennes*, în «Bulletin de Correspondance Hellénique, III, 1882, p. 303.

11. *Ibidem*, p. 518.

12. L. Duchesne, *Saint Abercius, évêque d'Hiéropolis en Phrygie*, în «Revue des Questions Historiques», 1883, p. 53.

13. J. B. Pitra, *Spicilegium Solesmense*, III, (1855), p. 533 ș.u.

14. R. Garrucci, *Appendice di Notizie Archeologiche*, în «Civiltà Cattolica», II (1856), p. 83.

15. Vezi Scrisoarea lui W. M. Ramsay publicată de Solomon Reinach, în «Revue Archéologique», II (1883), p. 194; J. B. de Rossi, *Bolletino di Archeologia Cristiana*, 1894, p. 65 ș.u. H. Marrucchi, *Nuove osservazioni sulla iscrizione di Abercio*, în «Nuovo Bolletino di Archeologia Cristiana», 1895, p. 17; De Wall, *Die Inschrift des Aberkios (Kleine Mitteillungen)*, în «Römische Quartalschrift», Roma, VII (1894), p. 329; A. Abel, *Etude sur l'inscription d'Abercius*, în «Byzantion», III (1926), fasc. 2, p. 321—441, aici p. 321—328; 333—334; Ἀβέρκιος în Θρησκευτικὴ καὶ Ἠθικὴ Ἐγκυκλοπαιδεία, t. I, Atena, 1962, col. 42—44.

Pe baza acestei senzaționale descoperiri și pe baza inscripției lui Alexandru, fiul lui Antonie, din 216, s-a putut reconstitui inscripția autentică a episcopului Abercius de Hierapolis din Phrygia I Pacatiana, alcătuită de el, fiind încă în viață, în hexametri, fără îndoială, înainte de 216. Inscripția lui Abercius este, deci, anterioară inscripției lui Alexandru, din 216, dar nu se poate preciza nici anul redactării ei, nici anul morții lui Abercius, care a trăit cel mult pînă în 216. Ea a fost compusă și gravată pe mormîntul lui Abercius, probabil la finele secolului al II-lea. După descoperirea inscripției lui Abercius, în 1883, compusă de el însuși, cum spune singur, încă din viață, fiind în vîrstă de 72 de ani, s-a constatat de toți istoricii și arheologii că și inscripția lui Abercius inserată în Viața *sa redactată de Simeon Metafrastul în secolul al X-lea, după unele* Vieți de Sfinți *mai vechi, merită toată încrederea și ne oferă textul ei integral.*

Odată descoperită și reconstituită integral, în 22 versuri hexametrice, inscripția lui Abercius, *care, de fapt, este epitaful lui, a dat naștere unei lungi controverse între savanții care nu se îndoiesc de caracterul ei creștin, iar aceștia constituie majoritatea, și cei care, puțini la număr, o atribuie, în genere, sincretismului religios păgîn. Nu vom putea trece aici pe larg toate aceste lungi discuții, ci vom aminti pe scurt doar unele opinii.*

Astfel, la 11 februarie 1894, profesorul G. Ficker de la Universitatea din Halle, prezintă la Academia de Științe din Berlin un memoriu în care a încercat să demonstreze că epitaful lui Abercius *este o inscripție*

P. Testini, *Archeologia cristiana*, Roma, 1958, p. 423—427; H. Strathman und Th. Klauser, *Aberkios*, în «Reallexikon für Antike und Christentum», Band I, Stuttgart, 1950, col. 12—17; A. Ferrua, *Della patria e del nome di Abercio*, în «Civiltà Cattolica», 1943, nr. 4, 279—305; W. H. Calder, *The Epitaph of Avircius Marcellus*, în «Journal of Roman Studies», 29, (1939), p. 1—4; H. Grégoire, *Encore l'inscription d'Aberkios*, în «Byzantion» VIII (1933), 1, p. 89—91; E. Orth, *Zur Grabschrift des Aberkios*, în «Berliner Philologische Wochenschrift», 48 (1928), p. 1149—1152; P. Batiffol, *Abercius* (Inscription d'), în «Dictionnaire de Théologie Catholique», t. I, 1-ère partie, Paris, 1923 col. 52—64; G. Bareille, *Abercius*. IV. *Importance, ibidem*, col. 64—66; J. P. Kirsch, *Abercius*, în «Dictionnaire d'histoire et de géographie ecclésiastique», t. I, Paris, 1912, col. 105—106; W. Lüdke und Th. Nissen, *Abercii titulus sepulcralis, Die Grabschrift des Aberkios ihre Überlieferung und ihr Text*, Leipzig, 1910; Th. Nissen, Aberkios, în «Zeitschrift für die neutestamentliche Wissenschaft», 9 (1908), p. 191—199; 316—320; H. Leclercq, *Abercius*, în «Dict. d'Arch. chrét. et de Lit.», t. I, 1-ère partie, Paris, 1907, col. 66—87; Th. Zahn, *Avercius von Hieropolis*, în «Realencyclopädie für prot. Theologie», Bd. 2, Leipzig, 1897, p. 315—317; G. de Sanctis, *Die Grabinschrift des Aberkios*, în «Zeitschrift für katholischen Theologie», 21 (1897), p. 673—695; A. von Harnack, *Zur Aberkios — Inschrift*, în «Texte und Untersuchungen zur Geschichte der altchristlichen Literatur», XII (1895), fasc. 4, p. 3—28; L. Duchesne, *L'Epitaphe d'Abercius*, în Mélanges Archéologiques et Historiques de l'Ecole Française de Rome», XV, Rome, 1895, p. 155, combate opinia lui Harnack: A. Jülicher, *Avircius*, în A. Pauly, G Wissowa, Real-Encyclopädie der classischen Altertumswissenschaft, Bd. 2, Stuttgart, 1895, p. 2393—2394; C. Robert, *Die Grabschrift des Aberkios*, în «Hermes», Berlin, 1894, p. 421 ș.u.

păgînă, aparţinînd unui preot al misterelor păgîne ale cultului zeilor frigieni, perechea Attis şi Magna-Mater Cybele din Pessinonte [16].

Opinia sa, însă, a fost temeinic combătută de istoricul francez L. Duchesne, care conchide astfel : «Dl. Ficker a vrut, fără îndoială, să rîdă şi a făcut să rîdă Academia din Berlin» [17]. *«Cum să tratăm pe un ton serios, se exprimă la rîndul său, celebrul arheolog italian J. B. de Rossi, şi să discutăm ca demne de o controversă ştiinţifică astfel de vise»* [18].

A. von Harnack a susţinut că inscripţia lui Abercius *este un produs al sincretismului păgîno-creştin. «Păstorul cu ochii mari, care priveşte toate de sus», din inscripţie, este un mit solar ; acest păstor poate fi Attis-Helios, iar «fecioara curată» este zeiţa Cybele* [19].

Pe bună dreptate i-a răspuns L. Duchesne că identificarea «păstorului» din inscripţie cu zeul Attis nu se sprijină pe nici un temei [20].

A. Dietrich, profesor la Universitatea din Marburg, a susţinut fără nici un temei serios, că Abercius era un adorator al pietrei negre a zeului solar, Elagabal din Edessa [21].

Încă de la început, cei mai mulţi dintre învăţaţi, în frunte cu descoperitorul inscripţiei lui Abercius în 1882, W. M. Ramsay, s-au declarat pentru originea ei creştină.

În cele ce urmează expunem interpretarea creştină a celor 22 de versuri hexametrice ale acestei celebre inscripţii.

În versurile 1—2, Sfîntul Abercius spune că fiind cetăţean al unei cetăţi alese — iar aceasta este, cum am arătat, oraşul Hierapolis, *de pe rîul Lycus, din provincia romană Phrygia I Pacatiana, «şi-a făcut acest (mormînt), încă din viaţă, pentru a avea în vedere un loc spre a depune aici trupul său».*

Cu versurile 3—5 şi în continuare pînă la versul 17, apare simbolismul inscripţiei, care a dat naştere la cele mai aprinse discuţii.

Autorul inscripţiei spune în versul 3 că «se numeşte Abercius» şi este «ucenicul Păstorului celui sfînt *(curat)*» — μαθητὴς ποιμένος ἁγνοῦ, *iar acesta este, desigur, Iisus Hristos, despre care spune în versurile 4 şi 5 că «paşte turmele de oi pe munţi şi pe cîmpii, care are ochi mari, privind toate de sus».*

---

16. G. Ficker, *Der heidnische Charakter der Aberkios-Inschrift*, în «Sitzungsberichte der Berliner Akademie der Wissenschaften, phil-hist. Klasse, 1894, p. 187—212.
17. L. Duchesne, în «Bulletin critique», XV (1894), p. 177.
18. J. B. de Rossi, în «Bulletino di Archeologia cristiana», 1894, p. 69.
19. A. von Harnack, *op. cit.*, p. 3—28.
20. L. Duchesne, *L'Epitaphe d'Abercius*, în Mélanges Archéol. et Hist. de l'Ecole-Française de Rome, t. XV, Rome, 1895, p. 155.
21. A. Dieterich, *Die Grabschrift des Aberkios*, Leipzig, 1896, V — 54 p.

Acest Păstor, se exprimă el în versul 6, «m-a învățat să păstrez Sfintele Scripturi — Οὗτος γὰρ μ'ἐδίδαξε (φυλάξαι) γράμματα πιστά, adică ἱερὰ γράμματα = *Sfintele Scripturi.*

În versurile 7—9, amintește de vizita sa la Roma, unde «a contemplat împărăția» (versul 7) și «a văzut pe împărăteasa cea cu veșmânt și încălțăminte de aur». Aici textul devine, prin simbolismul său, destul de obscur.

Cei mai mulți învățați au susținut că prin termenul βασιλῆα (βασιλεῖα) *adică «împărăția» din versul 7 se poate înțelege cetatea-împărătească, Roma, cu senatul și împăratul ei. Dar Termenul poate să se refere și la* Biserica universală *care este* βασιλεῖα = *«împărăția», având în vedere că Biserica Romei era renumită, pentru că la Roma se aflau mormintele Sfinților Apostoli Petru și Pavel, pe care, desigur, Sfîntul Abercius dorea să le vadă.*

Prin termenul βασίλισσα = «împărăteasa» *se înțelege desigur, Sfînta Fecioră Maria,* «împărăteasa cea cu veșmânt și încălțăminte de aur», *care se bucura de cinstire deosebită din timpul vieții Mîntuitorului și al Sfinților Apostoli, fiind mama Fiului lui Dumnezeu, Iisus Hristos, și are aici cea mai veche referință, în afară de chipul Sfintei Fecioare Maria cu pruncul Iisus în brațe din catacomba Domitillei din Roma, din secolul al II-lea și de un alt chip din catacomba Priscillei din Roma tot din secolul II* [22]. *Apoi, el continuă astfel în versetul 9 : «Și am văzut acolo* poporul care are o pecetie strălucitoare» — Λαὸν δ'εἶδον ἐκεῖ λαμπρὰν σφραγῖδαν ἔχοντα. «Pecetia strălucitoare» — λαμπρὰ σφραγίς *este, fără îndoială, baia Botezului, care pune sigiliul sau pecetia creștină pe cel care prin Taina Sfîntului Botez devine membru al Bisericii universale.*

Versurile 10—12 nu prezintă dificultăți. Sfîntul Abercius spune că a vizitat toate orașele Siriei, apoi, trecînd dincolo de Eufrat, a vizitat cetatea Nisibi, «întîlnind pretutindeni oameni de aceiași credință, avînd pe Pavel însoțitor de drum». Hemistihul 12 : «avînd pe Pavel *însoțitor de drum»* — Παῦλον ἔχων ἕποχον — *e mai obscur, Sfîntul Abercius voind să spună că avea cu sine pe drum epistolele Sfîntului Apostol Pavel, după care se orienta în propoveduirea credinței.*

Versurile 13—16, foarte importante, ne descriu Cina Euharistică, *la care Sfîntul Aberciu a fost invitat pretutindeni, pe unde a umblat, la Roma și în bisericile din Siria și Mesopotamia, precum și în cetatea Nisibi. El spune că i se dădea «ca hrană»* — τροφή, *«peștele din izvor, foarte mare și curat»* — ἰχθὺν ἀπὸ πηγῆς, πανμεγέθη καὶ καθαρόν, *(versul 13),* «pe care l-a pescuit o fecioară curată» — παρθένος ἁγνή, *(versul 14), la care* «se

22. Pr. Prof. I. Rămureanu, *Cinstirea Sfintelor icoane în primele trei secole*, în «Studii teologice», XXIII (1971), nr. 9—10, p. 649, notele 127 și 128.

adăuga vin curat, amestecat cu apă și pîine» — οἶνον χρηστὸν ἔχουσα, κέρασμα διδοῦσα μετ' ἄρτου, «pe care îl da continuu prietenilor spre mîncare» (versul 15 și 16). Termenul τροφή = «hrană» din versetul 13 se referă, fără îndoială, la Sfînta Euharistie [23].

Peștele — ΙΧΘΥΣ — este Iisus Hristos, simbolul creștinilor din primele trei secole, care are aici una din cele mai vechi referințe. Se știe că cele cinci litere ale acestui nume formează acrostihul formulei după care se recunoșteau creștinii: Ἰησοῦς Χριστὸς Θεοῦ Υἱὸς Σωτήρ = «Iisus Hristos, Fiul lui Dumnezeu, Mîntuitorul».

Referitor la simbolul peștelui, ΙΧΘΥΣ, Clement Alexandrinul († înainte de 215) se exprimă în acești termeni: «Iisus Hristos este ca un pește — καθάπερ ἰχθύς, — care învață pescuirea oamenilor prin apă» [24].

Origen († 254), succesorul lui Clement Alexandrinul la școala catehetică din Alexandria, amintește de asemenea, de «Hristos cel numit figurat ἰχθὺς = «pește» [25].

În Apus, scriitorul latin Tertulian († după 220) se exprimă referitor la simbolul peștelui, în temenii următori: «Iar noi, peștișorii (creștinii) — pisciculi, după peștele nostru Iisus Hristos — secundum Ἰχθὺς nostrum Jesum Christum, ne naștem în apă și nu ne mîntuim decît rămînînd în apă» [26], adică în darurile Botezului creștin.

În inscripția lui Pectorios din Autun (Augustodunum) din Gallia, la nord-vest de Lyon, de la sfîrșitul secolului II, sau începutul secolului III, descoperită de J. B. Pitra la 24 iunie 1839, se află, de asemenea, ideea că «Peștele» — Ἰχθὺς se dă ca hrană creștinilor, în versurile acestea:

---

23. Louis Réau, *Iconographie de l'art chretien*. T. II, *Iconographie de la Bible. Nouveau Testament*, Paris, 1958, p. 406—426; Gertrud Schiller, *Ikonographie der christlichen Kunst*, Band I, Gütersloh, 1966, p. 173—174; K. Wessel, *Abendmahl und Apostelkommunion*, Recklinghausen, 1961; Idem, *Abendmahl*, în «Reallexikon für byzantimischen Kunst», Lieferung I, Stuttgart, 1963, p. 1—11; Idem, *Apostelkommunion*, ibidem, Lief. 2, Stuttgart, 1963, p. 239—245; H. Leclercq, *Pain. Multiplication des pains*, în «Dict. d'Archéol. chrét. et de Lit.», t. III, 1, Paris, 1937, col. 436—461; J. Quasten, *Monumenta euharistica et liturgica*, Florilegium Patristicum, fasc. VII, 1, Bonnae, 1935, p. 21—25 și ed. G. Rauschen, ibidem, Bonnae, 1914, p. 20—21; A. Greif, *Zum Verständnis der Aberkios-Inschrift*, în «Theologie und Glaube», 18 (1926), p. 78—88; J. Wilpert, *Fractio Panis*, Freiburg im Breisgau, 1893, Anhang, II, p. 103 ș.u. *Die Grabschrift des Aberkios*.

Vezi și altă bibliografie la Pr. prof. I. Rămureanu, *Cinstirea Sfintelor icoane în primele trei secole*, în «Studii Teologice», XXIII (1971), nr. 9—10, p. 648—651, notele 122—135; Pr. Victor N. Popescu, *Simboalele euharistice în frescele din catacombe, sec. I—III*, București, 1937.

24. Clement Alexandrinul, *Pedagogul*, III, 11, 59, ed. Otto Stählin, în «Griech. christ. Schrift. d.e. Jahrh.», Bd. 1, Leipzig, 1905, p. 270.

25. Origen, *Comentarii la Evanghelia după Matei, XIII*, 10 (584), P.G., XIII, 1120 C.

26. Tertulian, *De Baptismo*, 1, ed. A. Reifferscheid et G. Wissowa, în «Corp. Scrip. Eccl. Lat.», t. XXXI, Pragae-Vindobonae-Lipsiae, 1893, p. 69. Vezi și alte referințe la Pr. Prof. I. Rămureanu, *Cinstirea Sfintelor icoane în primele trei secole*, în «Studii Teologice», XXIII (1971), nr. 9—10, p. 628—632, cu o bogată bibliografie.

Ἰχθὺς οὐράνιος = «Peștele cel ceresc»... *dă creștinilor «hrana dulce ca mierea a Mîntuitorului... ținînd Peștele — ΙΧΘΥΣ în mîini»* [27].

Prin termenii inscripției lui Abercius, «fecioara curată» — παρθένος ἁγνῆ *(versetul 14), se înțelege, fără îndoială, preacurata Fecioară Maria, care a născut după trup pe Cuvîntul Cel întrupat, Iisus Hristos, Fiul lui Dumnezeu și constituie o mărturie că chiar de la început creștinii au socotit pe Maica Fiului lui Dumnezeu «pururea Fecioară», Fecioară preacurată.*

În versurile 17 și 18, Abercius ne spune că a dictat acestea, încă fiind în viață, la vîrsta de 72 de ani.

În versul 19, el imploră pe «cel ce va înțelege acestea și crede la fel cu el, — adică de este creștin, să se roage pentru el».

În versurile 20—22, ultimele, el roagă pe cei din viață să nu pună vreun altul în mormîntul său, iar de-o va face cineva, acela să plătească două mii piese de aur tezaurului roman și o mie de piese de aur, scumpei sale patrii, Hieropolis (corect Hierapolis).

Deși numeroși arheologi și istorici sînt de părere că Sfîntul Abercius a păstorit ca episcop în orașul Hierapolis, lîngă Synnada, din provincia romană Phrygia II Salutaris, unde W. M. Ramsay a descoperit în 1883, fragmentul cu 9 versuri hexametrice, încadrat în peretele unei băi publice, noi credem, totuși, că el a păstorit ca episcop, probabil între anii 175—216, în orașul Hierapolis din provincia Phrygia I Pacatiana, cum ne informează izvoarele grecești: Ἀβέρκιος ἐπίσκοπος Ἱεραπόλεως Φρυγίας — Abercius, episcop al Hierapolei Frigiei [28].

*
* *

J. Quasten, *Fish, Simbolism of*, în «New Catholic Encyclopadia», t. 5, New York, London, 1967, p. 943—946; P. du Bourguet, *La peinture paléochrétienne*, Amsterdam et Paris, 1965, p. 29—32; Louis Réau, *op. cit.*, p. 28—29; L. Bréhier, *L'art chrétien. Son développement iconographique des origines à nos jours*, 2-è éd., Paris, 1928, p. 28; Fr. Dölger, Band I, *Das Fischsymbol in frühchristlichen Zeit.* ΙΧΘΥΣ als Kürzung des Namen Jesu ΙΗΣΟΥΣ ΧΡΙΣΤΟΣ ΘΕΟΥ ΥΙΟΣ ΣΩΤΗΡ, zweite Auflage, Münster im Westphalen, 1928; Idem, *Ikhtus. Die Fisch* — Denkmäler der frühchristlichen Plastik, Malerei und Kleinkunst, Münster im Westphalen, 1928; Idem, ΙΧΘΥΣ, Band II. *Der heilige Fisch in der antiken Religionen und im Christentum.* Textband, Münster im Westphalen, 1922, p. 448—507; 549—555.

27. P. Testini, *Archeologia cristiana*, Roma, 1958, p. 422 ș.u.; H. Leclercq, *Pectorios*, în «Dict. d'archéol. chrét. et de Lit.», t. XIII, 1-re partie, Paris, 1937, col. 2892—2893, text grec cu traducere franceză; S. Abel, *art. cit.*, p. 374 și 377, text grec cu traducere franceză; *Epitaphium Pectorii*, ed. G. Rauschen, *Monumenta euharistica et liturgica*, în Florilegium Patristicum, fasc. VII, Bonnae, 1914, p. 22—23 și ed. J. Quasten, ibidem, fasc. VII, 1, Bonnae, 1935, p. 173—175; J. Wilpert, *Fractio Panis*, Freiburg im Breisgau, 1895, p. 103 ș.u.

28. *Synaxarium Ecclesiae Constantinopolitanae*, ed. H. Delehaye, col. 153; *Bibliotheca hagiographica Graeca*, ed. Fr. Halkin, t. II, p. 12; Nic. Nilles, *Kalendarium manuale utriusque Ecclesiae orientalis et occidentalis Accademiis clericorum accomodum*, t. I, Oeniponte (Insbruck), 1896, p. 305; *Acta Sanctorum Octobris*, la 22 octombrie, t. IX ((57), Bruxellis, 1958, p. 493—514; P.G., CXV, col. 1212—1248, text grec și latin.

Pentru traducerea în românește a textului grec reconstituit al Inscripției lui Abercius, *am folosit următorii autori :*

H. Grégoire, *Bardesane et Abercius, în «Byzantion», t. XXV-XXVI—XXVII (1955—56—57), fasc. 1, p. 367—368, text grec ; H. Strathmann — Th. Klauser,* Aberkios, *în «Reallexikon für Antike und Christentum», Bd. I, Stuttgart, 1950, col. 13—14, text grec, cu traducere germană ;* Epitaphium Abercii, ed. *G. Rauschen,* Monumenta eucharistica et liturgica vetustissima, *în «Florilegium Patristicum», fasc. VII, Bonnae, 1914, p. 20—21, text grec și latin și ed. J. Quasten,* ibidem, *fasc. VII, 1, Bonnae, 1935, p. 21—25 ; A. Abel,* Etude sur l'inscription d'Abercius, *în «Byzantion», III (1926), fasc. 2, p. 325, text grec și p. 438 (traducere franceză); p. 355—394, interpretare ; P. Batiffol,* Abercius (Inscription d'), *în «Dict. de Théol. Cath.», t. I, 1, Paris, 1923, 57, text grec cu traducere franceză, și p. 60—65, interpretare ; J. P. Kirsch,* Abercius, *în «Dict. d'hist. et de géogr. eccles.», t. I, Paris, 1912, col. 105, traducere franceză, W. Lüdke und Th. Nissen,* Abercii titulus sepulcralis, Die Grabschrift des Abercius, ihre Überlieferung und ihr Text, *Leipzig, 1910 ; H. Leclercq,* Abercius, *în «Dict. d'archéol. chrét. et de Lit.», t. I, 1, Paris, 1907, col. 70—71, text grec ; col. 74—75, traducere franceză ; col. 76—84, explicarea inscripției.*

În limba română, traducerea noastră este prima.

INSCRIPȚIA LUI ABERCIUS

TRADUCERE

1. Cetățean al unei cetăți alese, am făcut acest (mormînt),
2. din viață, pentru a avea în vedere un loc spre a depune aci trupul meu,
3. eu, Abercius, ucenicul Păstorului celui sfînt,
4. care paște turmele de oi pe munți și pe cîmpii,
5. Cel ce are ochi mari, privind toate de sus.
6. Acesta, într-adevăr, m-a învățat (să păstrez) Sfintele Scripturi,
7. El, cel care m-a trimis la Roma să privesc împărăția
8. și să văd pe împărăteasa cea cu veștmînt și încălțăminte de aur.
9. Am văzut acolo, de asemenea, poporul care are o pecetie strălucitoare.

10. Şi am văzut cîmpia Siriei şi toate oraşele ; Nisibi, de asemenea,
11. trecînd Eufratul. Am găsit pretutindeni oameni de aceeaşi credinţă,
12. avînd pe Pavel însoţitor de drum. Pretutindeni mă conducea credinţa.
13. Şi mi s-a dat în orice loc ca hrană peştele din izvor,
14. foarte mare, curat, pe care l-a pescuit o Fecioară curată,
15. iar pe acesta îl da prietenilor continuu spre mîncare
16. adăugînd un vin curat, pe care-l dădea amestecat cu apă şi pîine.
17. Eu, Abercius, am spus să fie scrise aici acestea,
18. Avînd, într-adevăr, şaptezeci şi doi de ani.
19. Cel ce înţelege acestea şi crede la fel să se roage pentru Abercius.
20. Dar nimeni să nu pună pe un altul în mormîntul meu.
21. Iar de-o va face, va plăti două mii piese de aur vistieriei romanilor
22. Şi scumpei mele patrii, Hieropolis (Hierapolis) o mie piese de aur.

23

INSCRIPȚIA LUI PECTORIOS DIN AUTUN

INTRODUCERE

Inscripția lui Pectorios, *în limba greacă, a fost descoperită de cardinalul J. B. Pitra, la 24 iunie 1839, în cimitirul orașului Autun (Augustodunum), la nord-vest de Lyon (Lugdunum), în centrul Galliei (Franța). Ea se compune din 11 versuri grecești, gravate pe o tăbliță de marmură de 0,52 pe 0,54 cm și a fost reconstituită din șapte fragmente găsite cu ocazia unor săpături în vechiul cimitir al orașului Autun (Augustodunum) din epoca galo-romană, datînd de la sfîrșitul secolului al II-lea, sau începutul secolului al III-lea. Alți cercetători și arheologi urcă data ei pînă în secolul al V-lea*[1], *dar această datare nu corespunde realității, deoarece simbolul Peștelui* — ΙΧΘΥΣ, *amintit de trei ori în inscripție, plus acrostihul primelor cinci versuri care ne dau cuvîntu* Ἰχθύς — *Pește, simbolul lui Iisus Hristos — începe să dispară de pe monumentele și din inscripțiile creștine după jumătatea secolului al III-lea. Apoi trebuie să ținem seama că în secolul al III-lea creștinii erau bine cunoscuți în Imperiul roman, astfel încît ei nu mai simțeau necesitatea să-și manifeste existența și să se recunoască între ei prin diferite simbolisme, ca de exemplu* Ἰχθύς — *«Pește», cuvînt grecesc, din care primii creștini au format acrostihul atît de cunoscut :* Ἰησοῦς Χριστὸς Θεοῦ Υἱὸς Σωτήρ = «Iisus Hristos, Fiul lui Dumnezeu, Mîntuitorul»[2].

Inscripția a fost pusă încă din viață de Pectorios, bărbat necunoscut, de origine orientală, pe mormîntul mamei sale, al tatălui său, Aschandios și al fraților săi, cu prilejul morții mamei sale. Reiese din versurile 7—11 ale inscripției că întîi a murit tatăl, apoi frații săi și la urmă mama sa, după moartea căreia a pus inscripția în memoria ei, a tatălui său, Aschandios, și a fraților săi. Alți arheologi, însă, au susținut, dealtfel,

---

1. H. Leclercq, *Pectorios*, în «Dictionnaire d'Archéologie chrétienne et de Liturgie», t. XIII, 2-e partie, Paris, 1937, col. 2884—2898, aici col. 2884, 2895, 2896.
2. Vezi textul grec reconstituit al *Inscripției lui Pectorios* la H. Leclerq, «Dict. cit.», col. 2892.

fără un temei solid, că inscripția a fost pusă de altcineva dintre rudeniile lui Pectorios, după moartea sa[3].

Se disting în inscripție două părți. *Prima parte este compusă din trei distihuri elegiace, deci șase versuri, și constituie un fel de mărturisire de credință; partea a doua, care are un caracter funebru și se referă direct la mama, tatăl și frații lui Pectorios, constă din cinci hexametri. Ritmul versului 11 din inscripție poate fi un hexametru sau un pentametru.*

Inscripția poartă în stînga acrostihul Ἰχθύς = Pește, *format din prima literă a fiecăruia dintre cele cinci versuri elegiace*[4].

Primele trei distihuri în șase versuri elegiace sînt dedicate în termeni simbolici creștinilor și lui Iisus Hristos. Creștinii sînt numiți în inscripție «neam dumnezeiesc» — θεῖον γένος, «al Peștelui cel ceresc» — Ἰχθύος οὐρνίου... ...«izvorul cel nemuritor al apei divine»... *și al* «Mîntuitorului sfinților» — Σωτῆρος δ'ἁγίων, *adică Mîntuitorul creștinilor*[5].

Creștinii sînt îndemnați să trăiască în sfințenie, de aceea ei sînt numiți în inscripție «neam dumnezeiesc». «Căci este scris», spune Sfîntul Apostol Petru : «Fiți sfinți, căci Eu sînt sfînt»[6]. *Iar Sfîntul Apostol Pavel spune : «Căci toți sînteți* fii ai lui Dumnezeu, *prin credința în Iisus Hristos»*[7].

Prin termenii «apa divină» *în text la plural», «apele divine»* θεσπεσίων ὑδάτων, *trebuie să înțelegem desigur că e vorba de* apa Botezului, *care deschide creștinului calea sigură pentru a deveni membru al Bisericii*[8] *și de aceea creștinii se numesc «neam dumnezeiesc».*

Versurile 5 și 6 ale distihului 3 se referă direct la Taina Sfintei Euharistii, *care este numită* «Hrana cea dulce ca mierea... a Mîntuitorului sfinților (creștinilor)» = Σωτῆρος δ'ἁγίων μελιηδέα... βρῶσιν, care se *dă spre mîncare celui flămînd,* «ținînd în mîinile sale *Peștele* — ἰχθὺν ἔχων παλάμαις, *adică primind în palmele sale trupul lui Iisus Hristos. Este în afară de orice îndoială că prin termenul* Ἰχθύς = Pește, *trebuie să înțelegem pe Iisus Hristos, căci creștinii își hrănesc sufletul nu numai cu Cuvîntul lui Dumnezeu din Sfintele Evanghelii, ci își hrănesc trupul și sufletul cu* «hrana cea dulce ca mierea... a Mîntuitorului sfinților», *cum spune inscripția lui Pectorios*[9], *adică cu Sfînta Euharistie.*

---

3. H. Leclercq, «Dict. cit.», col. 2895.
4. *Inscripția lui Pectorios*, vers. 1—5, ed. H. Leclercq, în «Dict. cit.», col. 2892.
5. *Ibidem.*
6. *I Pt.* 1, 16; Lev. 11, 44; 19, 2 și 20, 7.
7. *Gal.* 3, 26.
8. *Inscripția lui Pectorios* vers. 3, ed. H. Leclercq, în «Dict. cit.», col. 2892.
9. *Ibidem.* Pentru termenul Ἰχθύς, vezi bibliografia în *Inscripția lui Abercius de Hierapolis*, n. 26, p. 358 și Pr. prof. I. Rămureanu, *Cinstirea Sfintelor icoane în primele*

Versul 7 din partea a doua a inscripţiei compusă din cinci hexametri, este exprimarea dorinţei personale a lui Pectorios, care se roagă fierbinte în aceşti termeni: «Doresc, deci, să mă satur de Peşte, Stăpîne Mîntuitorule» = ἰχθύϊ χό(ρταζ') ἄρα, λιλαίω, δέσποτα σῶτερ [10], *adică el doreşte să se cuminece cu trupul şi sîngele lui Iisus Hristos, care este hrana cea adevărată a trupului şi a sufletului pentru creştini.*

Ultimele patru versuri hexametrice constituie de fapt o inscripţie funerară şi se referă la membrii decedaţi ai familiei lui Pectorios.

În versul 8, Pectorios roagă pe Mîntuitorul, care este numit «lumina celor morţi» — φῶς τῶν θανόντων, *ca «mama sa să se odihnească în pace»* [11].

În ultimele trei versuri, Pectorios se adresează celorlalţi membri repausaţi din familia sa, e vorba de tatăl său Aschandios şi de fraţii săi, ca ei să-şi amintească de el, Pectorios, «în pacea Peştelui său» — (ἰχθύος εἰρήνῃ σέο), *adică în pacea lui Iisus Hristos* [12]. *Aceasta presupune că mai întîi a murit tatăl, apoi fraţii şi la urmă mama, iar cu ocazia morţii mamei sale, el a ridicat monumentul şi a pus inscripţia.*

Inscripţia lui Pectorios din Autun (Augustodunum), în Gallia, de la sfîrşitul secolului al II-lea sau începutul secolului al III-lea, este de cea mai mare importanţă pentru istoria creştinismului primar din secolele I—III, pentru că ne vorbeşte în termeni simbolici despre Taina Botezului, numită «apa divină» *şi Taina Sfintei Euharistii, numită* «hrana cea dulce ca mierea... a Mîntuitorului Sfinţilor *(creştinilor)», numit aci prin*

---

trei secole, în «Studii teologice», XXXIII (1971), nr. 9—10, p. 628—632, notele 43—53; J. Quasten, *Fish, Simbolism of*, în «New Catholic Encyclopedia», t. 5, New York, London, p. 943—946; Otto Pohl, *Das Ichtys Monument von Autun*, Berlin, 1880.

10. *Inscripţia lui Pectorios*, ed. H. Leclercq, în «Dict. cit.», col. 2892. Pentru Sfînta Euharistie la primii creştini, vezi Pr. prof. I. Rămureanu, *art. cit.*, p. 648, n. 122 şi p. 650—651, notele 133—134; Gertrud Schiller, *Ikonographie der christlichen Kunst*, Band I, Gütersloh, 1966, p. 173—174; K. Wessel, *Abendmahl und Apostelkommunion*, Recklinghausen, 1961; Idem, *Abendmahl*, în «Reallexikon für byzantinischen Kunst», Lieferung, 1, Stuttgart, 1963, p. 1—11; L. Réau, *Iconographie de l'art chrétien*, t II, Nouveau Testament, Paris, 1956, p. 406—426; H. Leclercq, *Pain. Multiplication des pains*, în «Dict. d'Archéol. chrét. et de Lit.», t. III, Paris, 1937, col. 436—461; L. Bréhier, *L'art chrétien. Son développement iconographique des origines à nos jours*, 2-e éd., Paris, 1928, p. 45—46; W. B. Frankland, *The early Eucharist* (A. D. 30—180), London, 1902; J. F. Keating, *The Agape und the Eucharist in the early Church*, London, 1901; W. Wilpert, *Fractio Panis*, Freiburg im Breisgau, 1895; Idem, *Principienfragen der christlichen Archäologie*, Freiburg im Breisgau, 1889, p. 42, 44, 55.

În româneşte: Victor N. Popescu, *Simboalele euharistice în frescele din catacombe*, sec. I—III, Bucureşti, 1937.

11. *Inscripţia lui Pectorios*, ed. H. Leclercq, în «Dict. cit.», col. 2892.

12. *Ibidem*. J. Quasten, *Pectorius, epitaph of*, în «New Catholic Encyclopedia», t. II, New York, London, 1967, p. 49—50; M. Garducci, *Pectorius*, în «Rendiconti della Pontificia Academia di Archeologia» 23—24 (1947—1949), p. 243—252; A. Abel, *Etude sur l'inscription d'Abercius*, în «Byzantion», III (1926), fasc. 2, p. 374—377: Pectorios.

termenul 'Ιχθύς = *«Peşte»* [13], *care este acrostihul cuvintelor* 'Ιησοῦς Χριστὸς Θεοῦ Υἱὸς Σωτὴρ *şi înseamnă:* «Iisus Hristos, Fiul lui Dumnezeu, Mîntuitorul».

*
* *

Am folosit pentru traducerea Inscripţiei lui Pectorios, *ed. lui H. Leclercq, în «Dict. cit., col. 2892, text grec cu traducere franceză; Idem, art.* Abercius, *în «Dict. cit., t. I, 1-e partie, Paris, 1907, col. 83; ed. G. Rauschen,* Epitaphium Pectorii Monumenta Euharistica et Liturgica vetustissima, *în «Florilegium Patristicum», fasc. VII, Bonnae, 1914, p.* 22—23, *text grec şi latin şi ed. J. Quasten, ibidem, Bonnae, 1935, p. 173—175.*

În limba română traducerea noastră este prima.

INSCRIPŢIA LUI PECTORIOS DIN AUTUN

TRADUCERE

1. Neam dumnezeiesc al Peştelui ('Ιχθὺς) ceresc, păstrează o inimă curată,
2. primind printre muritori izvorul cel nemuritor
3. al apei divine; încălzeşte-ţi, prietene, sufletul tău
4. în apele veşnice ale înţelepciunii bogate.
5. Primeşte hrana cea dulce ca mierea a Mîntuitorului sfinţilor (creştinilor);
6. mănînc-o, tu, cel flămînd, ţinînd în mîinile tale Peştele ('Ιχθύς).
7. Doresc, deci, să mă satur de Peşte, Stăpîne Mîntuitorule.
8. Te rog pe Tine, lumina celor morţi, ca mama să se odihnească în pace.
9. Aschandie, tată, atît de scump inimii mele,
10. împreună cu prea dulcea mea mamă şi fraţii mei,
11. aminteşte-ţi de Pectorios, în pacea Peştelui tău ('Ιχθύς).

13. Vezi textul grec reconstituit al *Inscripţiei lui Pectorius* la H. Leclercq, *Dict cit.*, col. 2892.

BIBLIOGRAFIE GENERALA PENTRU ACTELE MARTIRICE

I. Ediţii

Panaiot C. Hristu, Τὰ Μαρτύρια τῶν ἀρχαίων χριστιανῶν. Introducere, text, traducere, comentarii (Ἕλληνες Πατέρες τῆς Ἐκκλησίας, nr. 30), Tesalonic, 1978. Lucrarea conţine textele *Actelor martirice*, în limba greacă veche, cu traduceri în limba neogreacă.

Herbert Musurillo, *The Acts of the Christian Martyrs*, Oxford, 1972, retipărită în 1979. Text grec şi latin la unele, cu traducere engleză.

Rudolf Knof — Gustav Krüger, *Ausgewählte Märtyrerakten*, 3-a Auflage, Tübingen, 1929; vierte Auflage von G. Ruhbach, Tübingen, 1965, text grec.

D. Ruiz Bueno, *Actas de los mártires*, text grec, cu traducere spaniolă, Madrid 1962.

G. Lazzati, *Gli sviluppi dela letteratura sui martiri nei primi quattro secoli*, Torino, 1956.

J. Bollandus et socii, *Acta Sanctorum, Antverpen* (Anvers), 1643. Ediţie nouă, Paris, de la 1854—1931 şi continuare, aproape 70 vol. pînă în prezent; vol. 64, Paris, 1910.

Martyrologium Hieronymianum, ed. J. B. de Rossi et L. Duchesne, în *Acta Sanctorum Novembris*, t. II, pars prior, *Bruxellis*, 1894. A fost reeditat de H. Delehaye et Dom H. Quentin, sub titlul: *Commentarius perpetuus in Martyrologium Hieronymianum, în Acta Sanctorum Novembris*, t. II, pars posterior, Bruxellis, 1931.

Martyrologium Romanum, ed. typica Vaticana, Roma, 1914, 1922.

Bibliotheca hagiographica Graeca, ed. Françis Halkin, ed. 3-a, t. I—III, Bruxellis, 1957.

Bibliotheca hagiographica Latina, ed. Scocii Bollandiani, ed. a 2-a, t. I, ed. II, Bruxellis, 1949.

Synaxarium Ecclesiae Constantinopolitanae, în Propylaeum ad Acta Sanctorum Novembris, ed. Hipp. Delehaye, Bruxellis, 1902.

G. Rauschen, *Monumenta minora saecula secundi*, în *Florilegium Patristicum*, 3, Bonnae, 1914.

B. Latyşev, *Menologii anonymi byzantini quae supersunt*, fasc. 2, Petrograd, 1912.

O. von Gebhardt, *Acta martyra selecta. Ausgewählte Märtyrerakten und andere Urkunden aus der Verfolgungszeit der christlichen Kirche*, Berlin, 1902, text grec şi latin.

Simeon Metafrastul, *Vitae Sanctorum*, t. CXIV, col. 305—1460; t. XCV şi t. CXVI, col. 9 — 1425.

Th. Ruinart, *Acta primorum martyrum sincera et selecta*, Ratisbonae (Regensburg), ed. 2-a, Paris, 1889, text latin.

II. Traduceri

în limbile franceză, engleză, germană şi italiană

A. Hamman, *La Geste du sang*. Texte français avec introduction de H. Daniel-Rops, Paris, 1953. Traducere italiană de Elena Contucci, sub titlul: *La Gesta dei martiri*, Milano, 1958.

H. Rahner, *Die Märtyrerakten der zweiten Jahrhunderts*, Freiburg, 1954. Traducere a şapte acte martirice în limba germană.

Pierre Hanozin, *La Geste des martyrs*, Paris, 1935, traducere franceză.
Ildefonso Clerici, *Atti autentici dei martiri*. Versione italiana, Milano, 1927.
P. Monceaux, *La vraie Légende dorée*, Paris, 1928, traducere în limba franceză 15 acte martirice autentice.
Sisto Colombo, *Atti dei martiri*. I-a serie. Testi greci e latini, tradotti con introduzione e note, Torino, 1928, 300 p.
E. C. E. Owen, *Some Authentic Acts of the early Martyrs*, Oxford, 1927, în limba engleză.
Gerhard Rauschen, *Echte alte Märtyrerakten, în Bibliothek der Kirchenväter*, Band 14, Kempten und München, 1913, p. 9—81, a tradus în limba germană opt Acte martirice autentice.
H. Leclercq, *Les Martyrs, Recueil des pièces autentiques sur les martyrs depuis les origines du christianisme jusqu'au XX-e siècle*, t. I—III, Paris, 1902, 1903, 1904. Altă ediție, Paris, 1921, 14 volume traducere franceză.
E. Le Blant, *Les actes des martyrs*. (Suplément aux Acta sincera de Dom Ruinart, Paris, 1888 ; retipărită, Paris, 1923.

III. Studii

Achelis, *Die Martyrologien, ihre Geschichte und ihr Wert*, Berlin, 1900.
Aigrain, R., *L'Hagiographie : ses sources, ses méthodes, son histoire*, Paris, 1953.
Allard, Paul, *Dix leçons sur le martyre*, Paris, 1930.
Idem, *Histoire des persécutions pendant les deux premiers siècles* t. I, 4-e éd., Paris, 1911 ; t. II, *Histoire des persécutions pendant la première moitié du troisième siècle*, 3-e éd. Paris, 1905.
Idem, *Les dernières persécutions du troisième siècle*, 3-e, éd., Paris, 1907.
Idem, *La persécution de Dioclétien et le triomphe de l'Eglise*, 3-e éd. 2 vol. Paris, 1908.
Idem, *Julien l'Apostat*, 3-e, éd., III vol., Paris, 1906—1915.
Idem, *Le christianisme et l'Empire romain de Néron à Théodose*, 9-e éd., Paris, 1925.
Aubé, B., *Les chrétiens dans l'Empire romain de la fin des Antonins* au milieu du III-e siècle (180—249), 2-e éd., Paris, 1881, VI — 530 p.
Barnes, T. D., *Pre-Dacian Acta Martyrum*, în «Journal of Theological Studies», 19 (1969), p. 510—525.
Le Blant, Edmond, *Les persécuteurs et les martyrs*, Paris, 1893.
Campenhausen, H. von, *Bearbeitungen und Interpolationen des Polykarpmartyrium*, Heidelberg, 1957.
Idem, *Die Idee des Martyriums in den alten Kirche*, Göttingen, 1936, 2-e Auflage, Göttingen, 1964.
Canfield, L. H., *The Early Persecutions of the Christians*, New York, 1913.
Casey, R. P., *Μάρτυς. The Beginning of Christianity*, London, 1933.
Colzoni, I., Τὸ ἐνθουσιαστικὸ στοιχεῖον εἰς τὴν Ἐκκλησίαν τῶν μαρτύρων, Atena, 1952.
Daniel, Rops, H., *Apôtres et martyrs*, Paris, 1956.
Daniélou, P. et Robert Aubert, *Nouvelle histoire de l'Eglise. I. Des origines à Saint Grégoire le Grand*, Paris, 1963 p. 112—127 ; 169—190 ; 238—241 ; 263—276.
Delehaye, Hippolyte, *Mélanges d'hagiographie grecque et latine*, Bruxelles, 1966.
Idem, *Cinq leçons sur la méthode hagiographique*, Bruxelles, 1934.
Idem, *Les origines du culte des martyrs*, 2-e éd., Bruxelles, 1933.
Idem, *Essai sur le culte des Saints dans l'antiquité*, Bruxelles, 1927.
Idem, *Les légendes hagiographiques*, 3-e éd., Paris, 1927 ; 4-e éd., Bruxelles, 1955.
Idem, *Sanctus. Essai sur le culte des Saints dans l'antiquité*, Bruxelles, 1927.
Idem, *Les martyrs, d'Egypte*, Bruxellis, 1923 ; 5-e éd., Bruxelles, 1966.
Idem, *Les passions des martyrs et les genres littéraires*, Bruxellis, 1921, 3-e, éd., Paris, 1927 ; 4-e éd., Paris, 1955.
Idem, *Martyr et confésseur*, în «Analecta Bollandiana», XXXIX, (1921), fasc. I et II, p. 20—49.
Idem, *A travers trois siècles. L'oeuvre des Bollandistes, 1615—1915*, Bruxelles, 1920.

Idem, *Les légendes grecques des Saints militaires*, Paris, 1909.

P. Dörfler, *Die Anfänge der Heiligenverehrung nach den römischen Inschriften und Bildwerken*, München, 1913.

Duchesne, L., *Origines du culte chrétien*, 5-e éd., Paris, 1925.

Dufourcq, A., *Etude sur les Gesta martyrum romains*, t. I, Paris, 1900.

Dukakis, K., Ὁ Μέγας Συναξαριστής, t. 1—12, Atena, 1889—1897; 1963.

Erhard, A., *Überliferung und Bestand der hagiographischen und homiletischen Literatur der griechischen Kirche von dem Anfängen bis zum Ende des 16 Jahrhundert*. Teil I, Band I—III (Texte und Untersuchungen zur Geschichte der altchristlichen Literatur, nr. 50—52), Leipzig, 1936—1941.

Idem, *Die Kirche der Märtyrer*, München, 1932.

Florian, H., *Untersuchungen zur Diokletianischen Verfolgung*, Giesse, 1928.

Frend, W. H. C., *Martyrdom and Persecution in the Early Church, A study of a conflict from the Maccabees to Donatus*, Oxford, 1965, New York, 1967.

Gaudement, J., *L'Eglise dans l'Empire romain, (IV—V-e siècles)*, Paris, 1958.

Gossi-Gondi, F., *Principi e problemi di critica agiografica*, Roma, 1919.

Grabar, A., *Martyrium. Recherche sur le culte des reliques et l'art chrétien antique*, t. I—III, Paris, 1943—1946.

Grégoire, H., P. Orgels, J., Moreau et A. Maricq, *Les persécutions dans l'Empire romain*, 2-e, éd., în «Mémoires de l'Académie de Belgique», Classe de Lettres et de Sciences morales et politiques, 56, Bruxelles, 1964, nr. 5, p. 5—187.

Gunther, E., Μάρτυς. *Die Geschichte eines Wortes*, Hamburg, 1941.

Idem, *Die Psychologie der Heiligenlegende*, 1949.

Halkin, François, *Martyrs grecs, II-e — VIII-e siècle*, (22 études), London, V.R., 1974, 324 p.

Idem, *Légendes greques des «martyrs romains»*, (Bollandistes Subsidia hagiographica, 55), Bruxelles, 1973, 240 p.

Hamman, A., *La vie quotidienne des premiers chrétiens au II-e siècle (95—197)* Paris, 1971.

Idem, *Les premiers martyrs de l'Eglise*, Paris, 1979.

Idem, *Les martyrs de la grande Persécution (304—311)*, Paris, 1979.

Hardy, E. G., *Christianity and the Roman Government*, London, 1894; retipărit ca *Studies in Roman History*, t. I, London, 1910.

Harmand, L., *Le monde romain sous les Antonins et les Sévères*, Paris 1960.

Hedde, R., *Martyre*, în «Dictionnaire de Théologie Catholique», t. X, 1-ère partie Paris, 1927, col. 220—252.

Hertling, L., von et E. Kirschbaum, *Roman catacombs and their martyrs*, Milwaukee, 1956.

Holl, K., *Die Vorstellung vom Märtyrer und die Märtyrerakte in ihrer geschichtlichen Entwicklung. Gesammelte Aufsätze*, Band. II, 1928, p. 68—102.

Homo, L., *Les empereurs romains et le christianisme*, Paris, 1931.

Hornus, J. M., *Evangile et Labarum*, Genève, 1960.

Jones, A. H. M., *Le déclin du monde antique, 284—610*. Traduit de l'anglais par A. Servandoni-Duparc, Paris, 1970.

Klauser, Th., *Christlicher Märtyrekult, heidnischer Heroenkult und spätjüdische Heiligenverehrung*, Köln, 1960.

Klein, R., *Das frühe Christentum im römischen Staat*, Darmstadt, 1971.

Last, H., *The Study of the Persecutions*, în «Journal of Roman Studies», 27 (1937), p. 80, ş.u.

Lazzati, G., *Gli sviluppi della letteratura sui martiri nei primi quattro secoli (con appendice di testi)*, Torino, 1956.

Lebreton, et J. Zeiller, *L'Eglise primitive. T. I. L'Histoire de l'Eglise de Aug. Fliche et V. Martin*, Paris, 1943, p. 259—274, 283—353 ; 397—418.

Idem, *De la fin du 2-e siècle à la paix constantinienne*. T. II, de *l'Histoire de l'Eglise* de Aug. Fiche et V. Martin, Paris, 1953, p. 113—160.

Leclercq, H., *Saint*, chap. XV. *Les origines du culte des martyrs*, în «Dict. d'Archéologie chrétienne et de Liturgie», t. XV, 1, Paris, 1950, col. 401—462.

Idem, *Persecution*, ibidem, t. XIV, I-ère partie, Paris, 1939, col. 523—594.

Idem, *Les martyrs*, ibidem, t. X, 2, Paris, 1932, col. 2359—2512.

Lepelly, *L'Empire romain et le christianisme*, Paris, 1969.

Linsenmeyer, A., *Die Bekämpfung des Christentums durch den römischen Staat bis zum Tode des Kaisers Julian*, 1914.

Lipold, A. — E. Kirsten, *Donauprovinzen*, în «Reallexion für Antike und Christentum», Band IV, Stuttgart, 1959, col. 147—189.

Lods, M., *Confesseurs, et martyrs*, în «Cahiers Théologiques», 41, Paris, 1958.

Lucius, E., *Die Anfänge des Heiligenkults in der griechischen Kirche*, Tübingen, 1904.

Manaresi, A., *L'Impero romano e il cristianesimo*, Torino, 1914.

Meer, F. von der, et Christine Mohrman, *L'Eglise des martyrs*, 30—313, *Continuation de l'Atlas de l'Antiquité chrétienne* p. 33—216, Paris, Bruxelles, 1960.

Merill, E. T., *Essays in Early Christian History*, London, 1924.

Meslin, M., *Le Christianisme dans l'Empire romain*, Paris, 1970.

Meslin, M. et J. R. Palanque, *Le Christianisme antique*, Paris, 1970.

Idem, *Le Christianisme antique*, Paris, 1967 (Présentation et texts traduits).

Momigliano, A., *Il conflicto tra paganisimo e cristianesimo nel sec. IV*, Torino, 1968. Traducere engleză de A. A. Barb, *The Conflict between Paganism and Christianity*, Warburg—Oxford, 1970.

Monachino, V., *Il fondo giuridico delle persecuzioni nei primi due secoli*, Roma, 1955.

Moreau, J., *Persécution du christianisme dans l'Empire romain*, Paris, 1956.

Pérez de Urbel, J., *Los martires de la Iglesia*, Barcelona, 1956.

Petit, P., *Histoire générale de l'Empire romain*, Paris, 1974. Introduction bibliographique, p. 7—12.

Peterson, E., *Zeuge und Wahrheit*, Leipzig, 1937.

Pezzella, S., *Gli Atti dei martiri. Introduzionae à una storia dell'antica agiografia*, Roma, 1965

Phytraki, A., Λείψανα καὶ τάφα μαρτύρων κατὰ τοὺς τρεῖς πρώτους αἰῶνας, Atena, 1955.

Idem, Μαρτύριον καὶ μοναχικὸς Βίος, Atena, 1948.

Quentin, H., *Les martyrologes historiques du moyen âge*, Paris, 1908.

Riciotti, G., *La era dei maritiri». Il christianesimo da Diocleziano a Constantino*, Roma, 1953.

Saint Croix, G E. M. de, *Why were the Early Christian persecuted ?*, în «Past and Present», 26 (London 1963) p. 6—38.

Idem, *Aspects of the «Greate» Persecution*, în «Harvard Theological Review», 47 (1954), p. 75—113.

Shervin-White, A. N., *The Early Persecutions and Roman Law Again*, în «Journal of Theological Studies», N. S., 3 (1952), 199—213.

Idem, *Why were the Early Christian Persecuted ?, An Amendament*, în «Past and Present», 27 (London, 1964), p. 23—27.

Sild, O., *Das altchristliche Martyrium*, Dorpadt, 1920.

Simonetti, E., *L'Origine degli atti dei martiri*, Mémorial G. Bardy, în «Revue des Études Augustiniennes», I (Paris, 1956), p. 39—57.

Idem, *Studi agiografici*, Roma, 1955.

Sordi, Marta, *I rapporti fra il Cristianesimo e l'impero da Severo a Gallieno*, în «Aufstieg und Niedergang der römischen Welt». Ed. II, Berlin, — New York, 1979, p. 340—374.

Idem, *Il Christianesimo e Roma*, Bologna, 1965.

Speigl, J., *Der römische Staat und die Christen. Staat und Kirche von Domitian bis Commodus*, Amsterdam, 1970.

Stode, K., *Der Politiker Diokletian und die letzte grosse Christenverfolgung*, Frankfurt, 1926.

Syrkau, H. W., *Martyrium in jüdischen und frühchristlichen Zeit*, Göttingen, 1938.

Schoenaich, G., *Die Kämpfe zwischen Römertum und Christentum*, 1927.

Vogt, J. und Hugh Last, *Christenverfolgung*, în «Reallexicon für Antike und Christentum», Band. II, Stuttgart, 1958, col. 1159—1228.

Zeiller, J., *Les origines chrétiennes dans les provinces danubiennes de l'Empire romanin*, Paris, 1918, p. 53—120.

În limba română

Branişte, Pr. Prof. Ene, *Martiri şi Sfinţi pe pământul Dobrogii de azi*, în «De la Dunăre la Mare», ed. a 2-a, 1979, p. 34—62.

Mihălcescu, Pr. Prof. Ioan, *Cultul martirilor la păgîni şi cultul martirilor la creştini*, în «Biserica Ortodoxă Română», XLIII, (1925), nr. 1, p. 22—29.

Idem, *Cultul martirilor creştini şi cultul eroilor păgîni*, ibidem, XLIII (1925), nr. 7, p. 395—400.

Pulpea, Ioan (= Pr. Prof. Ioan Rămureanu), *Sfîntul mucenic Emilian din Durostor*, în «Biserica Ortodoxă Română», LXII (1944), nr. 4—6, p. 125—140.

Rămureanu, Pr. Prof. Ioan, *Sfinţi şi Martiri la Tomis—Constanţa*, în «Biserica Ortodoxă Română», XLII (1974), nr. 7—8, p. 975—1011.

Idem, *Sfîntul Irineu, episcop de Sirmium*, în «Studii teologice», XXVII (1975), nr. 3—4, p. 204—212.

Idem, *Cinstirea Sfintelor icoane în primele trei secole*, în «Studii Teologice», XXII (1971), nr. 9—10, p. 621—671, cu bogată bibliografie.

Rămureanu, Pr. Prof. Ioan, Pr. Prof. Milan Şesan şi Pr. Prof. T. Bodogae, *Istoria bisericească universală*, Bucureşti, 1975, p. 63—97, cu bogată bibliografie.

C U P R I N S U L

Pag.

Introducere generală 5
Indice scripturistic, real şi onomastic 15

1. Martiriul Sfîntului Policarp, episcopul Smirnei
Introducere 18
Traducere 27
Indice scripturistic 35
Indice real şi onomastic 36

2. Martiriul Sfinţilor mucenici Iustin, Hariton, Harit, Evelpist, Hierax, Peon şi Liberian
Introducere 41
Traducere 47
Indice scripturistic, real şi onomastic 50

3. Martirii de la Lyon
Introducere 53
Traducere 61
Indice scripturistic 72
Indice real şi onomastic 73

4. Martiriul Sfinţilor scilitani
Introducere 80
Traducere 84
Indice scripturistic 85
Indice real şi onomastic 86

5. Martiriul Sfîntului Apollonius
Introducere 88
Traducere 93
Indice scripturistic 99
Indice real şi onomastic 100

6. Martiriul Sfintelor Perpetua şi Felicitas
Introducere 104
Traducere 112
Indice scripturistic, real şi onomastic 125

7. Martiriul Sfîntului Pioniu, preot, şi al celor dimpreună cu el
Introducere 132
Traducere 138
Indice scripturistic 154
Indice real şi onomastic 155

8. Martiriul Sfinţilor Carp, Papil şi Agatonica
Introducere 162
Traducere 166
Indice scripturistic, real şi onomastic 169

9. Actele proconsulare ale Sfîntului Ciprian, episcopul Cartaginei
Introducere 172
Traducere 177
Indice scripturistic, real şi onomastic 180

Pag.

10. Martiriul Sfîntului Montanus, presviterul din Singidunum, un preot daco-roman
Introducere 184
Martiriul Sfîntului Montanus 187
Indice scripturistic, real şi onomastic 189

11. Martiriul Sfintelor Agapi, Irina şi Hiona, care au mărturisit pe Hristos în Tesalonic
Introducere 192
Traducere 197
Indice scripturistic, real şi onomastic 203

12. Martiriul Sfîntului Irineu, episcop de Sirmium
Introducere 207
Passio Sancti Irinaei episcopi Sirmiensis 215
Traducere 218
Indicele textului latin 221
Indice scripturistic, real şi onomastic 224

13. Actele Sfîntului Euplus
Introducere 229
Traducere 234
Indice scripturistic, real şi onomastic 238

14. Martiriul Sfîntului Dasius
Introducere 241
Traducere 248
Indice scripturistic, real şi onomastic 251

15. Martiriul Sfîntului Alexandru romanul
Introducere 256
Traducere 260
Indice scripturistic, real şi onomastic 279

16. Testamentul Sfinţilor şi slăviţilor patruzeci de martiri ai lui Hristos, care s-au săvîrşit în Sevastia (Armenia)
Introducere 287
Traducere 292
Indice scripturistic, real şi onomastic 295

17. Martiriul Sfîntului mucenic Emilian din Durostor
Introducere 299
Traducere 304
Indice real şi onomastic 307

18. Martiriul Sfîntului Sava Gotul
Introducere 311
Traducere 319
Indice scripturistic, real şi onomastic 324

19. Episcopi la Tomis—Constanţa în secolele III—IV 329

20. Sfîntul Bretanio, episcop de Tomis 335

21. Sfîntul Teotim, Episcop de Tomis 342

22. Inscripţia lui Abercius 352

23. Inscripţia lui Pectorios de Autun 362

Bibliografie generală 336